Šiuolaikinis Europos romanas

Joseph O'Connor

Atpirkimo krioklys

MINTIS

Šiuolaikinis Europos romanas

Joseph O'Connor

Atpirkimo krioklys

Iš anglų kalbos vertė
Nijolė Regina Chijenienė

MINTIS

UDK 891.62-3
Oc24

Versta iš:
Joseph O'connor
REDEMPTION FALLS
Vintage Books, London, 2008

Švietimo ir kultūros GD
Programa „Kultūra"

„With the support of the
Culture Programme (2007–2013) of the European Union"

ISSN 1822-721X
ISBN 978-5-417-00984-6

© Joseph O'Connor, 2007
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Nijolė Regina Chijenienė, 2009
© MINTIS, 2009

Mylimam uošviui
Johnui Casey
atminti

I DALIS

KARO PABAIGA

Kadai ugningos kalbos, dabar tik skivytai,
Statulų nuolaužos ir suanglėjusios depešos,
Žemėlapiai, krūvelėm pelenų pavirtę,
Ir generolo dokumentai apiplyšę.

Laiškai paklaikusių iš baimės kareivėlių,
Tarp margaspalvių vėliavų skutų iškrikę,
Ir tylūs sudraskytų himnų lapai –
Tokią tat knygą karas mums paliko.

Čarlzas Chimenesas Kerolis
(Lusijos Kruz Makleland O'Kif slapyvardis)
„Eilėraštis apie numalšintą maištą prie Apomatokso"
iš „Amerikietiškų eilių", 1867

✦

...Lyg ir ne žmogus... nieko nesupranta...
taip anuomet žiūrėta į moterį... ypačiai
jeigu neturtinga... ne kaip į daiktą, o kaip į gyvulį...
net gyvuliu vyras labiau pasirūpina...
moteris jam... kaip akmuo ant tako...

Elizabetė Longstrit, buvusi vergė. Užrašyta 1928 m.
Perrašytojas nežinomas.

NAŠLAITĖ

✦

VIENERI ELIZOS DUEIN MUNI GYVENIMO METAI

✦

Iškeliavimas – Laiko keistumas – Išverstapilvis –
Mažasis Rokas Džonis Koris ir jo šeima –
Gašlusis pamokslininkas

Jau brėško, kai ji išskubėjo iš Baton Ružo per miesto nusikaltėlių rajonus, per juodaodžių, paskui airių kvartalą, tada pro Sąjungos sargybinius, besipulkuojančius telegrafo stulpų kelyje, pro viena greta išrikiuotų ir į šiaurę atsuktų federalų patrankų nasrus, tada tolyn per tiltą į užbarikaduotą pelkyną, kur kitados, ne taip jau seniai, plušėjo vergai. Buvo 1865-ųjų sausio 17-oji. Artėjo karo pabaiga.

Tolyn nuo griuvėsiuose įrengtos pašiūrės. Kelio žvyras ant nuzulintų padų. Žvirgždas, smingantis į nudraskytų pėdų skliautą. Akinantis skausmas, sutraukiantis pakinklius, ir beviltiškas meldimas batų.

Jai prireikė daugiau kaip mėnesio pėsčiomis pereiti visą Luizianą. Penkiolika mylių per dieną. Dvidešimt šeši tūkstančiai žingsnių. Kareivis, sotus ir apsiavęs, nebūtų šitiek ištvėręs. Bet Eliza Duein Muni ėjo toliau.

Tai prasidėjo jau pačioje kelio pradžioje. Viskas ėmė atrodyti verta dėmesio. Ryžių laukas. Dvi musės. Negyvas vanagas griovyje. Apmaudžios alkanų aligatorių akys

iš dumblo. Viskas atrodė vienodai reikšminga, o tai yra vienas iš pamišimo požymių. Sutriko pasaulio svarbos proporcijos.

Būdavo dienų, kai ji klibikščiuodavo tol, kol viskas aplinkui imdavo virpėti. Dangus subanguodavo aplinkui apokaliptinėmis klostėmis ir skausmas kaip karštas baltas kiaušinis krūtinėje baudėsi sprogti ir ištrykšti nuodais. Parkritusi ji nebesikeldavo, gulėdavo spoksodama į varnas – nušliaužti į pakelę nebebuvo jėgų. Tyla turi užgydyti visas žaizdas. Ji ėmė tikėti, kad tyla ją girdi.

Pro šalį joja raiteliai, važiuoja furgonai. Niekas nesustoja. Galbūt jie nemato jos. „Aš jau darausi nematoma", – taip ji įtikinėdavo save, tįsodama grioviuose, purtoma drebulio.

Žengia balandis. Keistai bėga laikas. Praeitis susipina su dabartim ir ateitim.

Prie El Doreido Arkanzaso valstijoje fermos darbininkas šnekučiuojasi su darbininke. Li* nugalėtas! Maištas užgniaužtas! Džefersonas Deivisas** surakintas grandinėmis, įspraustas į moterišką korsetą! Kai ji eina pro šalį, naujakuriai spokso į ją kaip avinai. Turbūt užuodžia jos kvapą, mano ji.

Eina bernelis į karę kariauti. Skuba patikti mirties.

Prisimerkęs nuo saulės išverstapilvis apžiūrinėja ją. „Eik iš čia. Čia tau niekas nepadės." Kad būtų įtikimiau, praskleidžia švarką ir rodo lazdą, įkištą makštin kaip kardą. Jai nė motais, kad jis veja ją šalin (pripratusi būti veja-

✦

* *Robert Edward Lee* (1807–1870) – Jungtinių Amerikos Valstijų kariuomenės karininkas, inžinierius, pasižymėjęs generolas, vadovavęs Šiaurės Virdžinijos konfederatų kariuomenei.

** *Jefferson Finis Davis* (1808–1889) – Konfederacinių Amerikos Valstijų prezidentas.

ma), ją tik stebina senovinė jo tartis, jo kalba, skambanti kaip eilės. Eik sau nuog mūsų. Šuns akį šičion begausi. Garsai tarsi šokčioja.

Nešas tėvužio kardą nudžiautą. Arfa jam ant peties.

Kelias jai regisi kaip rudųjų skruzdėlių takas, besitęsiantis nuo deltos pelkynų iki Uolinių kalnų bastionų. Taigi penki šimtai mylių ne ėjimo, o lėto skruzdžių traiškymo.

Per Kalėdas jai jau bus septyniolika. 1865-ieji. Metai, kai Pietūs pasidavė. Ji neprisimena jokių kitų vietų, išskyrus savo vaikystės miestelį, net Naujojo Orleano, kur buvo su motina. Pasaulis ribojasi apygardos sienomis. Jų peržengti nevalia. Ji išėjo už ribų to pasaulio, kuriame viskas buvo pažįstama, ir atsidūrė žemėje, kurioje beveik viskas neįprasta. Žmonių papročiai. Jų pasakymai. Upokšnio vandens skonis. Voras ant lapo. Čerokiai, stebintys ją nuo kalvų. Spengianti tuštumos erdvė tarp gyvenviečių.

Dėl šito krašto jie žudė vieni kitus. Dėl šitų mūro sienų ir pylimų. Šitų tvartų ir išdžiūvusių žolynų. Dar tik prieš vieno žmogaus amželį nieko šito čia nebuvo ir žemė buvo tiktai žemė, o ne žemės akrai. Neaptverta, neįvertinta, neatmatuota, neužrašyta – žemynas miškų, kurių kiekvienas didumo sulig valstybe. Indėnai pavadino upes, daugybė pakrančių liko be vardo. Paskui į Ameriką privažiavo imigrantų.

Jinai vilki sudriskusią motinos kadaise atiduotą suknelę – grubaus kirpimo šilko palaidinį kaip kokį senovės kunigaikščio apsiaustą, dėvimą ant šarvų. Ant etiketės išsiūta: „Šeniko iš Londono". Jo kišenėje – laidynė. Per petį permestas ryšulys. Palaidinis – vienintelis jos drabužis. Ji miega juo vilkėdama, keliauja su juo. Jis jai kaip oda.

Ryšulyje – aptriušusi knyga nuplėšta nugarėle, dėželė gydomųjų miltelių kojoms ir suglamžytas laiškas. Už

miltelius ji sumokėjo paskutinius savo penkis centus. Ji įtaria, kad tai tik sutrinta kreida, nieko daugiau. Pasibarsčius jais kelio skalda bruožia nė kiek ne švelniau.

Atpirkėjas niekada nerašė. Tik kartą kelio dulkėse. Nepaliko jokio ženklo popieriuje. Nužygiavo penkis šimtus mylių iš Palestinos Teksaso, traukdamas negrų giesmes, Getisberge* jam peršovė šlaunį, tyruose jis neteko regėjimo, Šaile sudegė gyvas, Manasase** buvo išskrostas, o kai buvo metami burtai, kam atiteks jo uniforma, maištingai sušuko: „Motin, kodėl tu mane apleidai?"

Kartais mėnuliui šviečiant arba sustojusi poilsio ji išsitraukia knygą ir varto ją. Liesdama plonyčius jos puslapius rimsta – labiau negu skaitydama popierių marginančius žodžius. Nežudyk.*** Jie kris nuo kardo priešų akivaizdoje. Aš atiduosiu jų lavonus padangių paukščiams ir laukiniams žvėrims.**** Jeigu suskaičiuotum visus tos storos šiugždančios knygos žodžius, jų būtų mažiau negu žuvusiųjų per karą.

Ir kai kurie iš tų, kurie žuvo, buvo kilimo iš Efeso arba Jeruzalės, makabėjai ar kanaaniečiai, golgotiečiai ar samariečiai. Bet dauguma buvo vien tiktai „ir" arba „jeigu", arba „taip" – maži ir niekam nežinomi, niekuo nepagarsėję, reikšmingi tik kaip kažkieno dalis, neverti, kad jų vardais būtų kas nors pavadinta, nes jie iš tų, kurie visada bus pasirengę mirti, kai prasidės karas. Ir iš tikrųjų jų nepasi-

✦

* 1863 m. Pensilvanijos mieste Getisberge vykęs mūšis daugelio laikomas lemiamu.

** 1862 m. prie Šailo (Tenesis) vykęs mūšis, baigęsis konfederatų pralaimėjimu. 1861m. Manasase (Virdžinija) vykęs pirmasis sausumos mūšis, privertęs federalus trauktis.

*** Iš 20,13.

**** Jer 19,7.

gendi, kol nepradedi apie juos kalbėti, ir tada priblokštas suvoki, kokį trūkumą jaučia tie, kurie juos myli ar jų nekenčia, kokį skausmą nešioja giliai savyje – nėra žodžio, kuriuo būtų galima tai išreikšti. Tas žodis buvo nužudytas, išbrauktas iš paveldo. Vietoj jo tu sakai tai, ką moki, o ne tai, ką norėtum pasakyti, tai yra tiesą.

Lietūs ją merkė kiaurai. Saulė svilino. Laikas ir toliau bėgo jai nesuprantamais vingiais. Minutė svirdenant aštriu kelio žvirgždu prilygsta valandai, bet ilsintis rytas pralekia it mirksnis. Ji dažnai prisimena vieną mamos pasakojimą. Kaip kelyje į Konemarą fėja įsiviliojo smuikininką į savo pilį, kaip jis visą naktį jai griežė, o kai auštant markstydamasis, apsvaigęs nuo meilės, išsvirduliavo laukan, paaiškėjo, kad prabėgo dešimt metų. Per vieną naktį gali pražudyti visą savo gyvenimą. Mamos pasakojimai būdavo tikri, ne išgalvoti.

Rankų oda lupasi kaip ryžinis popierius. Nuožmi saulė degina iki pūslių. Jos oda niekada nesudirš. Eidama ji skaičiuoja žingsnius ir taip trumpina kelią. Bando užčiuopti atmintyje kirbančią motinos skaitytą istoriją. O kai netgi medžiai ima atrodyti keisti, kaip būna nepažįstamame krašte, nejučiom ima kurti jiems pavadinimus: Širdanašlė, Pakartklynis, Atšalę Meilužiai, Burtlaumė, Kilpašakis, Kalinio Nagai.

Miške stovi rūmai. Tuose rūmuose – dėželė. Toje dėželėje – adata. Toji adata lopo suknelę. Tą suknelę apsivelka vyro pamesta italų grafienė. Ir įsimyli smuikininką. Bet jis pažadėtas fėjai. Ir taip toliau – kiekvienas istorijos vingis ženklina jos žingsnius kelyje.

Istorija niekada nesibaigia. Tįsta kaip voratinklis, mazgydamasis pinklių raštų padurkais. Driekiasi nuo pat Baton Ružo Luizianoje – kiaušinėlių kokonas, laukiantis, kol

išmuš jo valanda. Jeigu tą istoriją užrašytum, tik sugadintum popierių, nes istorija knygoje turi būti suprantama ir tikra kaip baladė, o gyvenimas visai ne toks, jis nedalijamas posmais ir netgi neįmanoma jo papasakoti kuriuo nors vienu laiku. Praeitis dar nepraėjusi, taip atrodo Elizai Muni, o ateitis jau buvo įvykusi daug kartų.

Per vaiduokliškus miestus. Per riaušininkų dėl duonos sambrūzdžius. Per gyvojo vandens upes. Ji sapnuoja miestus, išsidėsčiusius kvadratais. Sapnuose ji skrenda, bet lėtai kaip vėžlys, žvelgdama žemyn į ilgumas tarsi žilpinančios šviesos ruožus. Kartais girdėti šaižus zvimbesys. Kitąkart – tyla kaip bažnyčioje.

Iš liaunų šakelių ir erškėčių ji susirezga žabangas. Šitaip galima susimedžioti karetaitę, bet jos neprivalgysi. Per pelkynus. Briste per upokšnius. Per aukštus šaltus tarpeklius. Ji juda įžambiai kaip krabas per smėlį.

Pasitaiko dienų, kai ėjimas įgauna abstraktų ritmą, kai pro alkio ir skausmo miglą ji jaučia, kad jos kojos suka planetą kaip kalėjimo kaliniai ratą. Keistas pojūtis – ji suka aplink pasaulį. Tas nesileidžia, priešinasi – visas iki pat branduolio. Bet paskui pamažėle pasiduoda, palūžta ir nenorom paklūsta. Ji eina tam, kad sustotų, o ne tam, kad pratęstų istoriją. Eina, kad istorija baigtųsi. Kalvis su parankiniu prie riaumojančio kalvės žaizdro kala grandinę nuo juodaodžio kulkšnies. Jis virpa, tas juodaodis, laikydamas ranką ant berniuko galvos. Sulig kiekvienu kūjo dūžiu žyra kibirkštys.

Kelio gurvoliai veliasi į plaukus. Palaidinis trina nugarą. Skrofuliozės išbėros niežti. Pirštų nagai drasko, skilčiuoja, braižo odą, bet niežėjimas vis tiek nesiliauja. Girtas vyras sviedžia į ją grindinio akmenį. Iš kur jis išlupo tą akmenį? Ji sprunka per sviedinių išvartytas kapinaites.

Nusilpusi iš bado, leisgyvė, pusiau sapnuojanti, o gal klaidžiojanti praeityje. Bet tai greičiau pranašystės, ne prisiminimai. Bandžos skambesys primena Didįjį penktadienį. Kirų klyksmai. Uždengti nukryžiuotieji. Šnypščiantis sriubos puodas. Austrė sulig vaiko kumšteliu. Aprasojusi vėžio galva saulėje. Pelikanas, tupintis ant juodo metalinio balkono ir ryjantis įkyrias širšes. Našlys kreolas tą popietę buvo jos klientas.

– *J'suis riche*, – susipažindamas pareiškė turtuolis. – *Ma table c'est la meilleure du sud.**

Jis pasakė jai, kad ją myli ir kad bet ką dėl jos padarytų; ir vis prašė, kad sakytų jam *mon mari.*** Jis norėjo, kad ji sėdėtų ant jo. Norėjo bučiuotis. Norėjo jos su vestuvine suknele. Norėjo jos iš užpakalio su užverstais sijonais. Norėjo, kad ji šnibždėtų: *Je viens.**** Tamsus ruožas ant piršto, kur būta žiedo. „Kažin kur dabar tas žiedas", – pagalvojo jinai. O sulygtam laikui baigiantis, kai jie rangėsi meilės glėbyje, jis prisitraukė vieną jos kojų prie burnos ir žiopčiodamas čiulpė kulną kaip vaisių, verkdamas it alkanas kūdikis. Ir ji suprato, kad jis tuoj baigs. Jie visada artėja prie pabaigos, kai pravirksta.

Uosis, ąžuolas, alksnis, kukmedis,
Eglė, pušis, platanas, bukmedis.
Golvėjaus gentys, dangaus kareivija,
Dievas, Sūnus ir Šventoji Dvasia.

Ji juda keturių ketvirtinių ritmu. Galybė muzikos traukia keliu. Atrodo, kad tam Kryžiaus keliui mosuoja

✦

* Aš turtingas. Ant mano stalo geriausias maistas Pietuose. (*Pranc.*)
** mano vyre (*pranc.*).
*** Aš ateinu. (*Pranc.*)

dirigentas. Net jos vizijos caksi kaip metronomas, o kelią ji matuoja švytuoklės švytavimu.

Prakaitas graužia akis. Kūnas dega. Bet ji žino, sužinojo tai dar sėdėdama motinai ant kelių, kad jeigu iškęsi, – mama sakydavo „iškensi", – tik tada paliksi savo pėdsakus žemės kelyje, kad ir koks kietas jis būtų, kad ir kokie pavojai tykotų pakelėse, kaip kad laikas, kapsėdamas nematomų sekundžių lašais, galiausiai pratašys tavo gyvenimo akmenį.

Marija, pramintoji Jūros Žvaigžde,
Motina mano, melskis už mane.

Kraštovaizdis skleidžiasi kaip tapyta diorama. O ji šlitiniuoja vis tolyn uosdama galvijų pašaro kvapą, drengiama lietaus, paskui svilinama saulės, alsinama vabzdžių sukeltų žiedadulkių. Pro demobilizuotųjų eskadronus, šlubčiojančius namolio iš skerdynių. Pro dienvagius, skrudinančius triušius ant nulaužtų durtuvų. Pro klėčių nuodėgulius, pro nuniokotus kaimus ir pievas, sužydusias negrabiai sukaltais kryžiais, pro suodinus dvarų degėsius, naujakurių sodybų griuvėsius, per jūrą kviečių, aukštumo sulig galva.

Tai aš, Eliza Muni, kuri mačiau Viešpaties darbus. Ir mačiau, ką padarė Jo priešai.

Laukuose – vyrai, surišti virvėmis nelyginant karoliai. Kas jie galėtų būti? Tikrai ne vergai. Nebėra vergijos šioje išlaisvintoje valstybėje, kurioje viskas pasikeitė ir nepasikeitė niekas. Vargšai, sakė Jėzus, visada bus su mumis. Bet jis nė žodžiu niekur neužsiminė apie vergus.

Paskui lietus ant Litl Roko bokštų Arkanzase. Lietus gatvėse, lietus dvokiančiose alėjose. Kaip jis drengia, tas lietus! Jo šniokštimas primena plojimus! Aikštėje policija. Stovi kartuvės. Nutįsusios kabalduoja permirkusios

girliandos ir vėliavėlės, jau nebe raudonos ir mėlynos, o baltos kaip sniegas. Pirsčioja tūba. Plazda ir plaikstosi vėliavos. Ant nežinia kokio strypo spirga paršelis. Gatvės prekiautojai giria pupas, kukurūzus, mėsos troškinį ir pusmėnulines pūstažandžio moliūgo riekes. Ir spiričiuelus giedantis baptistų dvasininkas pakrikštys tave savo kubile – *būkit išganyti, būkit išganyti, mano atsimetėliai broliai ir seserys*! – jeigu tik tau pavyks jį prisiprašyti.

Žonglieriai ir akrobatai. Ugnies rijikas. Orkestras. Gražuolės su pilkais diržais ir povo plunksnų vėduoklėmis. Mimai, būgnininkai ir barzdota dama. Švento Jurgio dvikova su drakonu kaukių teatre. O vakarop, kai besileidžianti saulė nurausvina Arkanzaso kolonas, paršlubčioja nugalėtųjų paradas, paržygiuoja džoniai* namo. Verkdamos motinos bėga jų pasitikti, jie joms mosuoja, pozuoja fotografams užsikišę nykščius už diržo kilpų, tie, kurie nebeturi rankų, mojuoja strampais kaip paukščiai sužeistais sparnais, o veteranas atrieda gatve įsisėdęs į dubenį ir danguje tarp prieblandoje patamsėjusių debesų žybsi šviesos, spragsi raudonos fejerverkų ir raketų ugnys. Ir tu taip nori būti Diksyje, valio, valio,** ir dūdos šaukia Vaikiną Denį***, o Eliza Muni žiūri į visa tai taip, lyg jos tai visai neliestų.

Muškit būgnus lėtai, grokit fleita švelniai.**** Visi rėkia. Gali pamanyti, kad jie laimėjo. Žodžius užgožia šūviai

✦

* Taip federalai pravardžiuodavo konfederatų kareivius.

** Žodžiai iš amerikiečių liaudies dainos „Norėčiau būti Diksyje" (angl. „I Wish I Was in Dixie"). Tai vienas iš neoficialių pietinių valstijų himnų, pilietinio karo metu jį labai mėgo konfederatai.

*** Daina „Vaikinas Denis" („Danny Boy"), parašyta pagal Šiaurės Airijos himno melodiją. Tai vaikino ar sūnaus palydėtuvės į karą ar kelionę ieškoti laimės svetur.

**** Žodžiai iš airių baladės „A Handful of Laurel".

ir riksmai (*Dieve, laimink Amerikos Valstijų Konfederaciją!*), nugalėtojų karininkai tikriausiai yra juos uždraudę, bet paklusnumas lekia į orą drauge su raketomis. Ji apieško kelias kišenes, bet randa jose nedaug. Viską suskaičiavus, bus tik pora dolerių. Vargiai užtektų nakvynei ir maistui. Be to, ją vis tiek veja iš nakvynės namų.

Lietus nesiliauja jau keturias ilgas dienas, ir pylimas taisosi griūti. Srutų upeliūkščiai vinguriuoja nutekamaisiais grioviais. Iš krašto gilumos, iš žemėlapiuose nepažymėtų dykrų, atvyksta mulų varovai. Kaliniams nuimtos grandinės, kad galėtų krauti ant šlaito maišus smėlio. Iš raupų ligoninės drauge su šlapimo smarve sklinda monotoniškas spiričiuelas.

Kartais jaučiuosi kaip vargšė našlaitė
Taip toli, taip toli nuo namų.

Gatvėse čia šalčiau negu Baton Ruže. Valkatos lošia iš numirėlių drabužių. „Pàvogta, pàvogta, – tarsi traukinio ratai bilda galvoje, pukši burbulais iš purvo. Benamiai vaikai, sugulę išdaužytuose nutekamuosiuose vamzdžiuose, dejuoja, kad šalta, tarsi šaltis pasigailėjęs galėtų juos apkloti. Ji eina turtingesnio kvartalo gatve, kur auga medžiai, o namai su verandomis. Pro langus mato šeimas – ji taip mano, kad ten šeimos, nes vaikai panašūs į tėvus, tik niūresni, rimtesni ir, kai jie valgo, beveik niekas nekalba. Bet iš tikrųjų jie ne valgo, tik dzingsi šakutėmis ir peiliais, skersakiuodami į savo gimdytojus. Niekada nereikia žiūrėti vakare į vaikus pro langą, kitaip jie nustos augę.

Sukaukia viesulas. Ji šlepsi per varlių lietų. Traukia jas iš plaukų, iš kišenių, iš ryšulio – kai suimi į delną, atrodo kaip plakanti širdis. Toks lietus – neįmanomas dalykas,

bent jau šitame Dievo apleistame krašte, bet Indėnų teritorijoje stebuklai vyksta, o tie, kurie jais netiki, sako, kad tai Dievo rykštė.

Dažnai miesteliuose jai pasivaidena motina. Elgetaujanti apskurėlė, prostitutė, ieškanti klientų, senė, besirausianti po atliekas. Juk galima išsivirti paslaptingų žolelių, padėsiančių kūdikį išsaugoti arba jo atsikratyti. Nežinia kodėl motina jos neatsikratė, jeigu žinojo, kaip tai daroma, o ji tikrai žinojo. Galbūt iš meilės, o gal iš baimės, kad bus nubausta. Ar meilė ir baimė tokie giminiški kaip alkis ir liūdesys? Airiai juk kraustosi iš proto dėl šokių mėnesienoje, dėl laumių ir fėjų, dėl demoniškų būtybių, užkeikimų, druidų tikėjimų ir nužiūrėjimų. Dėl šiurpių vaiduoklių, dėl naminukų, karo deivių ir piktųjų dvasių. Dangus virš Karnos knibždėte knibžda plasnojančių padarų, tarsi gyventum šikšnosparnių oloje. Jie atplaukė čionai mirtininkų laivais, aidinčiais nuo raudų ir džigo trypimo. Aplipę stiebus jie mėtė guaną ant badaujančiųjų, ir tikintieji iki šiol braidžioja po tuos stebuklinius šūdus. Jų smarvės šuorai apdavė juos, plaukiančius per jūrą, kaukdami keršto oratorijas. Jai atrodo, kad ir dabar tie neiškepėliai airiai iki pat krūtinės, iki pat kaklo skendi juose.

Bogina su savim tuos burtus, tas raudas ir dejones. Tik taip tikisi išsaugoti praeitį, jaustis taip, lyg niekada nebūtų išvažiavę. Kai jos pilvas pilnas, – o Fort Smite taip kartais nutinka, nes šiame barakų miestelyje apstu kaupinai prikrautų šiukšliadėžių, – ji gali prisiekti, kad, jeigu jos laukia kokia nors ateitis, tai ji nebus tokia kaip jos motinos praeitis. Bet, kai alkis sugrįžta ir neviltis vėl suleidžia į ją nagus, ji žino, kad kito pasirinkimo jai nebus.

Paklodė, įstrižai kabanti ant grūdų sandėlio kraigo, sutepta kažkuo raudonu, tarsi vestuvinės nakties atmi-

nimas. Ji eina artyn – reikia pabučiuoti tokios relikvijos kraštą, tai atneša laimę. Bet kuo arčiau, tuo labiau keičiasi vaizdas. Tai ne kraujo dėmelės, o išteplioti žodžiai: „Tegu plyšta vėliava dryžuotažvaigždė!“

Ji atsibunda linaminėj nuo jaunų vištelių krebždesio. Priešpilnis mėnulis pamėlusiais paakiais. Oras kvepia lietumi, ožkomis ir šviežiu mėšlu. Ji nė iš tolo neprisimena, kaip čia atsidūrė.

– Ar neužeisi vidun? – gailiu balsu klausia sodybos šeimininkė. – Mes kažin ko neturim. Bet kokį kąsnelį surasim.

Moteriai gal kokios keturios dešimtys. Pasirišusi muslino prijuostę. Atsikišę skruostikauliai nusėti rausvomis dėmelėmis. Iš kažkur išdygsta vyras juodomis kaip agatai akimis ir siūlo duonos kepalėlį:

– Paimk. Valgyk. Padarysi mums malonę, jeigu suvalgysi. Aš – Džonas Koris. Čia – mano žmona. Tau nėra ko bijoti.

Jo kalboje girdėti airiškas akcentas. Jo pati – švedė. Kokie gražūs jos plaukai lempos šviesoje.

Trys vaikeliai kaip vaiduokliai išnyra iš šešėlių. Didžiausia mergytė laiko ant rankų suvystytą kūdikį.

– Pailsėk truputėlį. Čia niekas tavęs nenuskriaus. Gali miegoti kur tinkama, jeigu nenori eiti į vidų. Bet mums smagu, kad atėjai. Dėkui Dievui, kad tave pas mus atsiuntė.

Ją erzina paprastas taip retai sutinkamas gerumas. Kol Koriai miega, ji išsikepurnėja iš jų linaminės, palieka prie slenksčio kepalėlį duonos ir alkana iškeliauja tolyn.

Kelio stulpai dažniausiai klaidina – per karą rodyklės buvo apsuktos, ir niekas jų nebeatitaisė. Kryptį rodantys akmenys sudaužyti arba užtepti kalkėmis. Tarsi nesutariantys tėvai būtų išsižadėję gėdą užsitraukusio žemyno

ir atėmę iš jo vardą. Ji nusistato kryptį pagal saulės kelią danguje, bet reikia pasistengti, nes, kaip ir visi paprasti dalykai, tai nėra lengva. Saulė teka rytuose, leidžiasi vakaruose. Paskui, kaip sakydavo mama, žmogus lieka vienas.

Anksti, anksti pavasarį,
Kai pievos sužaliavo,
Čikaso šelmis Džonis
Pasipiršo Barbarai Alen.

Kartais jos kelias tiesus kaip rumbais nustatyta laivo kryptis. Kartais ji keičia kursą. Pasisuka. Svirinėja iš vieno šono į kitą. Ji eis per visas privačias žemes, nepabijos jokio šuns, kad tik nenukryptų nuo užsibrėžtos krypties. Bet kartais leidžiasi pasroviui nevaldoma, kaip sudužęs laivas. Šešias dienas praranda besisukiodama, kol galiausiai atsiduria toje pačioje kryžkelėje, kurioje buvo neteisingai pasirinktas kelias. Sakoma, kad Kanzaso kryžkelėse pasirodo velnių, bet čia nieko nėra, netgi ožio. Ji stovi kryžkelėje su magnetitu rankoje ir maldauja nakties pašnibždėti, kur sukti.

Pūslės ant kulnų sproginėja ir dvokia. Ji plėšo nuo suknelės apačios skivytus joms aprišti. Kas žingsnis drabužis trumpėja. Ji įsivaizduoja, kaip liks nuoga, tik apraišiotomis kojomis, prisidengusi figos lapu. Klajojanti po smėlio sodus.

Šiaurėje du taškeliai artėja jos link. Čigonas ir Barbara Alen? Kavalierius neša pasisodinęs merginą ant stiprių pečių. *Kaip džiugina širdį pavasario meilė.* Bet atstumui tarp jų mažėjant, ji mato, kad tai ne įsimylėjėliai. *Kaip čiulba paukšteliai, kaip kaitina saulė.*

Vyras neša kareivį, jo galva sutvarstyta, paliktas tik plyšelis burnai. Praeidamas jis pasižiūri į Elizą, bet neprataria nė žodžio. Mumija jam už nugaros verkia.

Sapnuose ji mato veidus, tūkstančius veidų – nesibaigiančią jų galybę. Jie primena jai skruzdžių lizdą, kurį ji kartą sujudino už trobelės. Tarsi koks drebutinių rutuliukų marmalas. Kūnų nėra, tik veidai – be akių, permatomi, kartais buožgalvių pavidalo. Ji nežino, nei kas jie tokie, nei iš kur, bet kažkodėl jai atrodo, kad jie kažin kaip su ja susiję. Prašo padėti, bet ji nesuvokia kaip. Nesuvokia, kuo galėtų padėti. Turbūt niekuo.

Miške, netoli Mari de Sino upės, slėpdamasi nuo baisios liūties, kuri užeina staiga kaip įniršis, ji aptinka vis dar mėlyną Sąjungos uniformą vilkinčius griaučius, sukniubusius ant patrankos rato, tarsi bučiuojančius ją atsisveikinant. Prasiskyrusių šonkaulių narvelyje susisukę lizdą paukšteliai. Apie krumplį apsivyniojusi gyvatė.

Ji nutraukia vieną batą nuo sukalkėjusios jo bigės, bet jis toks suragėjęs, kad sviedžia jį į upę. Numirėlio kelionmaišyje – mylimosios laiškas, parašytas kitoje išplėšto knygos priešlapio pusėje. Ji perskaito jį ir išrausta. Pasiima iš moliūgo padarytą gertuvę.

Mielasis Patai, norėčiau, kad šiąnakt būtum su manim. Pasiilgau tavo rankų. Aš didžiausia tavo begėdė.

Vanduo būna skanesnis, kai geri iš kedro tošies. Iš pradžių ji siurbčioja, paskui ryja gurkšniais, bet troškulio vis tiek nenumalšina. Ji pabunda rytais jausdama, kad burna pilna verdančio smėlio. Gali žvelgti badui į akis visai nejausdama alkio. Tikrasis žudikas yra troškulys.

Aš rašau tau vilkėdama tavo mėgstama suknele. Kaip norėčiau, kad tu... Aš galvoju apie tą naktį. Viešpatie, atleisk, bet kaip aš sekmadienį tavęs norėjau. Mano krūtys

apsunko nuo tos brangios sėklytės, kurią man įsodinai. Kur tu dingai, Patai? Kodėl tu manęs ne...

Iškilnios antraštinės išplėšto puslapio raidės:

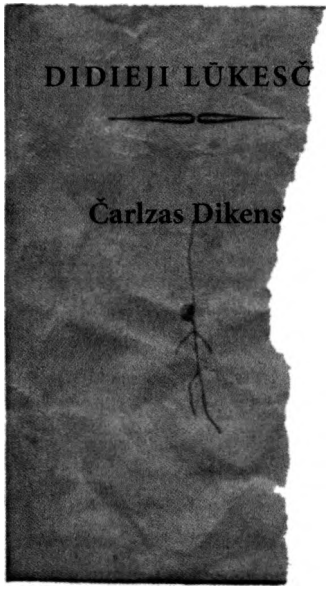

Ant raidės užraito pripaišytas pakaruoklis – be tėvo likęs vaikas.

Tą dieną, o gal kitą, ji gerai nežino, paaiškėja, kas tie veidai iš sapnų. Tai žmonės, kurių ji niekada nepažins. Skaudi adatėlė dilgteli per širdį – netikėlė, pasmerkta vienatvei.

Ji stovi ant granito luito ir žiūri į kukurūzų lauką. Per jį vilnija vėjo šuoras; įžambiai iš lėto ritasi šešėlio banga, ir to vaizdo grožis toks sukrečiantis, kad ašaros sušoka jai į akis.

Kas ketvirtą sekmadienį ji prisisega prie suknelės raudoną gėlę, nes motina sakydavo, kad ji malšinanti moteriškus skausmus. Pasiilsi, išsimiega, prisirenka laukinių

taukių ir saujomis kramto. Jos nenumaldo skausmo, tik lengviau jį iškęsti, kaip nemalonų prisiminimą, su kuriuo turi susitaikyti. Pirmadienio rytą vėl į kelią. Jau nebedaug likę pirmadienių, saulėtekių ir gėlių. Ji jaučia, kad eina prie savo gyvenimo pabaigos, o reikia nužygiuoti dar daugybę mylių.

Per Kanzasą į vakarus. Naujoviškos iškabos, raidės žioruoja kaip žaizdos. Hamiltono upelis. Gardžerio kalnas. Kogano brasta. Pedersono dauba. Kronino prieplauka. Šepertono gūbrys. Baklio laukas. Džono Andersono žiotys. Kas per žmonės tie kanzasiečiai, kad savinasi Dievo rankų darbą? Ar kuri nors kita šalis turi tokių vietovardžių?

Mano kelelis po saule jau baigtas,
Kartuvės laukia Ričardo Li,
Aš pražudžiau tą nekaltą vaiką,
Mažą mergaitę Rozą Dupri.

Kelyje prie Drumzlinojo Upelio Kanzase ji randa žvakigalį. Niekada neužgesink žiežirbos, kuri lieka užpūtus žvakę, nes, kol ji rusena, koks nors nusidėjėlis skaistykloje gauna atsikvėpti nuo kančių.

Ir vėl ateis pavasaris. Išsiskleis medžių lapai. Pasaulis sumirgės švytinčiais obelų žiedais. Lavonai grioviuose suirs ir susimaišys su žeme, iš jų išaugs kviečiai, ir visiems užteks maisto, ir baltaplaukių kviečių kupetos stovės didžiulės kaip stabai, o liūtas drauge su Linkolnu gulės. Būna akimirkų, kai tiki, kad taika ateis į klonį.* Bet jų pasitaiko ne taip jau dažnai.

✦

* Žodžiai iš Thomaso A. Dorsey dainos „Peace in the Valley".

Ji moka šaudyti laidyne, gali pamušti paukštį danguje. Bet svetimam krašte reikia žinoti, ką valgai. Ji kepa juos ant ugnies tol, kol pajuoduoja, bet iš skonio jie vis tiek kaip apdegusios žiurkės – karstelėję, atsiduodantys žalia vištiena.

Jeigu išardai skruzdžių lizdą, suaugusios skruzdės susirenka kiaušinėlius ir sprunka. Sugrįšk po valandėlės. Skruzdėlynas bus dingęs.

Pabėgėliai stebisi, kur einanti ta kaip numirėlė išblyškusi moteris pelenuotais drabužiais, paliekanti kruvinus pėdsakus, suodinomis rankomis ir kojomis, o veidas toks, kad atrodo, lyg būtų perleistas pro skalbinių gręžtuvo velenus, o tik paskui užmautas ant kaukolės. Ant savo drabužių ji velka svarą purvo. Kažin kas nutiko tai basakojei žmogystai? Ir ko jai klaikintis į tuos šiaurinius tyrus? Vieniša boba nieko ten neras. Niekas ten nieko neras.

Vaiduokliškame miestelyje prie Blakvelio nešvankėlis turi jai pasiūlymą. Jis sumokėsiąs žaliu Sąjungos banknotu, tačiau to, ko jis nori, ji negali prisiversti padaryti. Galiausiai jiedu šiaip taip susitaria ir sulygsta dėl Barbadoso dublono, bet, kai jis pasitenkina, jeigu tai galima vadinti pasitenkinimu, mokėti atsisako, aiškina, kad visai to nenorėjęs, todėl ji perrėžia jam gerklę ir palieka gargaliuoti prakeiksmus – dabar, merdėdamas, žinos, ko nori.

Tolumoje kažkas švytuliuoja. Kas tai galėtų būti? Ar pradėjo lyti žvaigždėmis kaip andai varlėmis? Priėjusi artyn prie tų švytėsių pamato, kas vyksta. Ar tik ji nesapnuoja? Vežėjai velka iš vežimo stiklo lakštus – neša skubinai, nesisaugodami. Vienas didesnis stiklas nukrinta ir sudūžta. Prižiūrėtojas staugia, kad nevalia daužyti, šeimininkui jie atsieiną po dolerį už tuziną. Vorele išsirikiavę

vyrai perduoda stiklus iš rankų į rankas, stato į šiltnamio kriauklus ir priglaisto. Ji stabteli. Žiūri. Žvilgančio stiklo lakštai. Ir kiekviename kareivio veidas.

Matyt, tų, kurie nebegrįžo ir jau niekada nebesumokės fotografui. Ūkininkai. Šeimų tėvai. Senukai. Berniukai. Skaisti saulė kiaurai degina santūrias jų šypsenas. Per metus visus išdegins, neliks nė žymės.

Vakare iš neįmatomos tamsos anapus griovio, kur yra vežimų stovyklavietė, atsklinda nepažįstamų kalbų nuotrupos, išdykėliški vaikų šūksniai, ištęsti vyrų valiojimai, sunkiais samčiais maišomų katilų skimbčiojimas. Berniūkštis išbėga į keliuką netoli dabartinės La Chuntos Kolorado valstijoje, anuomet bevardės vietos. Išverčia į ją akis, lyg būtų išvydęs raganą. Atatupstas ima trauktis ir, paklaikęs iš baimės, grabaliodamas kryželį ant kaklo, per griovį dumia atgal pas savo mamasitą.

Tą naktį sapne jai pasirodo jos pačios kapo rūsys – pajuodusio raudonmedžio karstas su stirksančiomis vinimis. Gardenijos, šliaužiančios mauzoliejaus plyšiais. Jeigu įkalsi vinį, vėlė atneš nelaimę. *Je Vous Salue, Marie.** Tavo įsčios vaisius. *Jo mirtis mums suteikė šventumą, mirdami suteikim laisvę jiems.***

Žmogžudė atsibunda jau eidama. Ar įmanoma sapnuoti, kai jau atsibudai? Jos žvilgsnis nukreiptas į priekį, visada į priekį, bando sugauti dingstantį tašką, įžvelgti nepasiekiamą horizontą. Aplinkui griežia cikados. Jos telegrafuoja: „Tas kelias niekada nesibaigs." Bet juk šiuo metų laiku cikadų nebūna. Kur jos dingsta žiemą?

✦

* Sveika, Marija. (*Pranc.*)

** Žodžiai iš pilietinio karo meto populiarios abolicionistų dainos „Respublikos mūšių himnas".

Saulė žilpina akis. Spinduliai prasimuša pro guobas. Prie kryžkelės, netoli Karčiojo ežero, ji mato savo seniai mirusį tėvą, svirduliuojantį per žoles su sija ant kupros, ir nuolankiai jam įkandin gūrinantį kalinį. Bet, kai meta žvilgsnį dar sykį, jis jau virtęs vėjo ištaršyta, persikreipusia kaliause: surdutas nudriskęs, vietoj pečių – kastuvo kotas, klumpė ant kairės kojos. Ant klumpės atspausta „M“ raidė.

Jos atmintyje liepsnodami griūva kolonijiniai namai. Korintas, byrantis į alebastro dulkes. Iš tolo matyti, kaip lėtai jie griūva, smenga po savimi, gelbėtojų brigadai ir jų brigadininkui stebint iš tabako plantacijos, o viena nepaklūstanti kolona išnyra iš mortyrų sukelto debesies iki pusės nudaužta. Ore plaikstosi medvilnės degėsiai. Ir kovai. Ir apdegę banknotai. Keistas konfeti, nelyginant kokie pajuodę angelai. O kažkieno istorija šliaužia keliu jai iš paskos nuo pat Luizianos tarsi traukinys. Esu panelė Havišam. Aš sustabdžiau laikrodžius. *Nes mano numylėtinis mane paliko.**

O kartą auštant ji atsibunda su marškiniais rankose, nė nenutuokdama, iš kur galėjo juos gauti. Apsiūti juostele, prabangūs, su roželėmis iš pūkuotų ataudų – tarsi naujas kostiumas kokiam nors teatro vaidinimui. Ar šiąnakt čia buvo sustoję Trys Karaliai? Kodėl jie sustojo? Ji perplėšia marškinius perpus. Apsivynioja pūliuojančias kojas. Medžiaga prilimpa prie šlapiuojančių randų.

Ankstų Kalėdų rytą ji stovi prie bažnyčios be stogo. Varpo garsas duslus ir slegiantis. Net dantis nuo jo gelia.

✦

* Aliuzija į Charleso Dickenso „Didžiųjų lūkesčių“ heroję panelę Havišam, kuri, vestuvių dieną palikta mylimojo, sustabdė visus laikrodžius.

Atsargiai, kaip apačis pas advokatą, ji prieina prie durų ir dirsteli vidun, ar neišgirs pamokslo.

Į kryžminę navą lėtai krinta snaigės – baltos kaip sniegas sniego plunksnos. Tikintieji su paltais po skėčių skeletais. Drebantys. Susigūžę. Nepatiklūs. Nėra vargonų jiems pritarti, o kad ir būtų, niekas jais negroja. Tiktai ožio odos tambūrinas liūdnai žvangsi gedulingą kadenciją.

O
Dieve
mūsų
ŽVANGT
Per
amžių
amžius
ŽVANGT
Ir rytojaus
dieną...

Ji meldžiasi už tuos, kurių niekada nepažins: už savo motiną, už vaiką, mirusį prezidentą, skruzdes, vaikinus, kurie ėjo į karą drąsiai ir kurie bijojo, už vaikinus, kurie žudė nekaltus. O pamokslininkas jau dedasi cilindrą ir skuba namo valgyti savo košės. Šventasis Baronas Samedis*. Ginklanešėje rankoje jis laiko bažnyčios raktą, maldaknygė – po pažastimi.

Šventas Džedai. Melskis už mus.
Tėve pragarė. Melskis už mus.
Džonai Kori. Melskis už mus.
Roza Dupri. Melskis už mus.

✦

* Vudu religijos dievybė, susijusi su mirtimi, seksualumu ir vaikų gimimu.

Rytą pamokslininkas žadina ją miegančią girgždančioje savo lovoje verkšlendamas, kad negali duoti to, ką buvo suderėję. Aukų lėkštelėje beveik nieko nebuvę. Žmonės tokie nuskurdę. Viską, ką užauginę, išeikvoję pašarui. Jis bruka jai į rankas porą darbinių batų. Sūnus nešiojęs. Dabar beprotnamyje Kalifornijoje. Prie Pečačo perėjos netekęs abiejų kojų. Norėjęs nusižudyti. Jau niekada nebesugrįš namo.

Savo kaltę suvokiančio pamokslininko veidas pilkšvas. Ji turinti išeiti, kol niekas nematė.

Dar tamsu, kai ji išeina į žiemos šaltį. Sniegas šiugždus ir trapus lyg po padais patiesti komunijos paplotėliai. Snaigės ima sūkuriuoti, prasideda šlapdriba. Avėti užsidirbtais batais tikra kankynė. Galiausiai nusprendžia užsviesti juos ant ąžuolo mentės, bet ji taip nusilpusi, kad batai užsikabina tik už vieno šakos piršto ir lieka kyburiuoti ant raištelių. Batvaisiai.

Brėkšta. Šalta, negailestinga aušra. Iš rūko išnyra milžinai. Ji eina į kalnus.

Ji kaip skruzdė ant žemėlapio. Eidama kalbasi su savim.

Ir aš negaliu žiūrėti jai į akis. Aš negaliu žiūrėti jai į akis.

Nes šitas ėjimas yra mano atpirkimas.

▽ ▽ ▽

REDEMPŠEN FOLSAS*

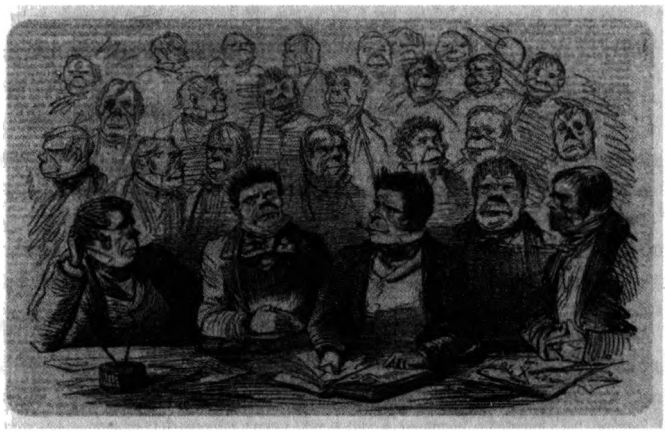

* Angliškas autoriaus išgalvoto miestelio, taip pat ir originalus visos knygos pavadinimas (angl. *Redemption Falls* reiškia „Atpirkimo krioklys“). Knygos pavadinimas išverstas į lietuvių kalbą siekiant pabrėžti jo prasmę.

BAUSMĖS ATLIKIMO VIETA, BRIDŽVELO KALĖJIMAS, VIKLOU, AIRIJA, 1848 METŲ LAPKRIČIO 22 DIENA

...Lordas Antrimas nutraukė kalinį, norėjo priminti jo, kaip džentelmeno, pareigą sau, taip pat pareigą saugoti gerą tėvo ir šeimos vardą. Jeigu jis atsižadės karo kelio, tai net dabar jam bus paskirta ne tokia baisi mirtis.

KALINYS: Nepriimu jokių pamokslų apie patrioto pareigą iš monarchijos marionečių lūpų. Imkite mano kūną. Pasirenku budelį, jeigu jūsų šviesybei tai suteiks malonumo. Bet atsižadėti savo tautos? Apsaugok, visagali Dieve. Paniekinti rapyrą? Niekados. Aš perkirsiu mazgą, rišantį mus su svetima karūna ir smaugiantį badu mano gentainius. Bučiuoju išganingą rapyros rankeną ir spaudžiu prie šios nuodėmingos krūtinės. Prašom, žudykite mane, bet jūs niekada manęs neatsikratysite.

Lordas Londonderis užsidėjo juodą skrybėlę ir baisusis nuosprendis buvo perskaitytas: pakarti, išskrosti ir ketvirčiuoti.

KALINYS: Ačiū, milordai. Sutinku ir reiškiu jums užuojautą.

✦

Džeimsas O'Kifas
Kalba nuo kartuvių pakylos

KALNŲ TERITORIJA - ŠIAURRYČIŲ KVADRANTAS

KŪČIOS, 1865 m.

Žmogus, kuris tolimame krašte išsisuko nuo kilpos – Paveikslas – Tarnas – Redempšen Folso miestelis – Salos sapnas – Tamsaus molio namas

Vidurnaktį jau buvo aišku, kad žmona nebesugrįš. O'Kifas išėjo į lauką ir sustojęs žiūrėjo į preriją. Pūtė šiaurys – stipriais ir negailestingais šuorais. Šlapias sniegas drėbė jam į veidą.

Prieškalnėse stūgavo ir kiauksėjo kojotai. Žvaigždės – nelyginant lediniai akmenys ant juodo nakties patiesalo. Įmanydamas griebtų ir išmaišytų juos po visą dangų. Subliuvo mulas, pririštas lauke prie stulpo. Oras kvepėjo dūmais, sniegu.

Suvyniotas į brezentą ir virvėmis pririštas prie akmenimis apdėtų baslių „objektas" barškėjo nuo vėjo gūsių. Dydžio sulig dvivėrėmis daržinės durimis – vienuolikos pėdų ilgio ir aštuonių pėdų aukščio, kvailas iš Rytų parsivežtas jos kaprizas. Nei į namus, nei į jokias kitas patalpas Teritorijoje netelpa ir visus tuos mėnesius čia supančiotas gūra. Paguldytas skersai ant pušinių rąstų, kad nemirktų. Iš pradžių saulės deginamas, paskui speigo spiginamas, o dabar kiaurai iš dangaus drengiamas drėgno sniego, su kuriuo pro uždangalus sunkiasi jo trūnėsiai.

Jis išsitraukė kirvį iš kaladės. Kotas buvo įmirkęs. Jis patraukė bildančio daiktapalaikio link. Suvokęs, ką ketina daryti, išsigando, susigėdo ir susijaudino, bet labiau pasibaisėjo ir vis dėlto norėjo, kad ji būtų čia ir matytų šitą šventvagystę. Jis paleis jo skutus vėjais.

Edvardo Ferfakso Čapelo „Mūsų herojiškasis pasienis". Jį naikindamas jis patirs malonumą.

Staiga į galvą jam šovė mintis, tokia pritrenkianti ir skaudi, kad jis net stabtelėjo – norėjo susivokti, ar tai gali būti tiesa. Galimas daiktas, kad jis daugiau niekada jos nebematys. Tai visiškai įmanoma. Ji sugrįš į Niujorką, kažin ar dar neiškeliavo; gal jau net sėdi diližane, riedančiame į Solt Leik Sitį. Jis pasidavė tai minčiai. Stovėjo jos talžomas.

Tokia kelionė pavojinga. Matyt, norėjo jį palikti, kad leidosi į ją. Tuo svaigiai vingiuojančiu žemyn keliu po kabančiomis virš galvos uolomis. Palei aukštas šaltas Vilko upokšnio kanjono sienas.

Sniegas sukosi verpetais. Jo barzda ir plaukai buvo permirkę. Kažkur virš galvos suūbavo pelėda. Jis tarėsi matąs savo uošvį, stovintį nugara į židinį, plačiai iššergusį kojas, iškėlusį pirštą į orą, iš neapykantos žėrinčiomis kaip deimantai akimis ir tvinksinčia kakle gysla rėžiantį pamokslą. Niekada gyvenime. Kol jūs būsite gyvas, sere! Kirvis staiga nusvarino ranką, ir jis paleido jį.

Dabar, tarsi busdamas iš miego, jis pamatė virėją, ji stovėjo tarpduryje didinga kaip liūtė. „Generole, – ramiai tarė ji, – aš turiu užsklęsti duris." Nepaisydamas jos, jis nusisuko į tą pusę, kur buvo kalnai. Bet tamsoje jų nebuvo matyti. Jautė, kad pavojus ateina iš pietų.

Virėja vėl kažką pasakė, bet vėjas nuožmiai suūžė, neišgirdęs jis numojo ranka. Iš tikrųjų tiesiog bijojo at-

sakydamas jai leptelėti kokį šiurkštų žodį. Jis atsiskleistų tarnaitei.

Tarsi pagal jo norą nutrūko viena atotampa. Antroji taip pat neatlaikiusi plyšo. Paveikslas sudrebėjo. Vėjas įsisuko po juo. Jis pasistojo visu ilgiu, pasidaužė, pasisukiojo ir trenkėsi į žemę ant akmenų; perplyšusi drobė sumataravo vėjyje, stiklas iškrito iš rėmų, pabiro smulkios šukės. Ernis, pamatęs apačioje tokios žūties vaizdą, cypdamas spruko į tamsą.

Virėja rėkė jam, kad ką nors darytų, kad nestovėtų lyg niekur nieko. Ir jis išgirdo, kad rėkia ant jos. Paveikslas vėl triukšmingai pakilo vilkdamas supuvusių virvių draiskanas – tris jo kampus taršė vėjas, nuo apdangalų varvėjo purvas, tik vienintelė sudilusi virvė prilaikė jį ir neleido ištrūkti į laisvę.

– Rūsy, – jinai purtė jį už peties. – Virvių. Reikia virvių.

Žodis, kurį jis jai sviedė, buvo žiaurus.

Slysčiodamas jis vargais negalais apėjo vėjo talžomą namą per traškantį provėžų ižą, per sniego pliurzos ežerą, per sustingusius tako gurvuolius į kelią, vedantį į miestą. Ant kelio prikritę nulūžusių šakų. Vėjas gainioja žvyrą. Seni ąžuolai girgžda, kai jis susilenkęs krypuoja keliu. Negrų lūšnos ir stovyklos. Vaikas stebi jį pro vigvamo prorėžą.

Miestelis netoli, bet kelias labai prailgo. Į statinę įsmeigtas kryžinis sniegu aplipęs ženklas: R*D**PŠEN F*****S.

Sniegas, sukastas į kietus juodus kauburius. Salūnai, vis dar prisikimšę žmonių. Gėliški šūksniai iš už suveriamų durų. Pro šokių salės langus matyti pagal rylos

✦

* *Redemption Falls.*

melodiją judantys siluetai. Smuikai čirškina Virdžinijos rilį. Pamėlusi it lavonas kekšė šikšniaus dirbtuvės tarpduryje; lombardininko pražudytas kalnakasys. Šviesos bažnyčioje vidurnakčio mišioms. Žmonės gieda „Gerąjį karalių Vaclovą“. Kaubojus mėto iš balkono monetas degtukus pardavinėjančiai mergaitei, ši puldinėja ir rankioja jas iš purvyno. Dabar jam atrodė, kad jis eina per sapną, kad niekas nėra tikra ir viena su kitu nesusiję.

Per karą jis mokėsi tyrinėti kraštovaizdį. Žemėlapiai nieko nepasako. Kompasai klysta. Informatoriai, šnipai – visi nepatikimi. Bet, kai pagalvoji, ar galėtų būti kitaip? Svarbiausia, kaip matai perspektyvą. Turi išmokti matyti. Nes vieną dieną tai, ką stebi, išlėks į orą. Kanonada užkauks iš už sudaužytos sienos ir mirtis atšvilps iš pirmapradžio miško tau už nugaros. Turi išmokti matyti šviesą. Patikusi ledą, šviesa visada mirguliuoja. Jis atkreipė į tai dėmesį per karą, kartą vidurnaktį prieš Septynių Pušų mūšį. Tą naktį danguje pasirodė kometa – balta kaip tvarstis, kaip retėjantys našlės plaukai, ir jos šviesa atsispindėjo Čikahominio veidrodyje. Upė tokia tyli. Dangus toks žaižaruojantis. O'Kifui pasirodė, kad pasaulis šventas. Tačiau išaušęs rytas tai paneigė.

Gražbyliautojo klišė. Kasdienybės šventumas. Ir vis dėlto tai tapo jam atspirties tašku. Kraujas buvo šventas. Ir ištikimybė. Draugystė. Duona, kurią valgai, puodelis, kuriuo dalijiesi. Visu tuo jis tikėjo – gal ir dabar tebetiki. Bet ne. Daugiau jis tuo nebetiki.

Vadovėliuose vartojamas terminas „netikėtumo elementas“. *Netikėtai užpuolę priešą penkiagubai sustiprinsite savo kovinę galią. Niekas taip nepalaužia jo dvasios, nesusilpnina jo ryžto, nesugriauna jo taktikos, neįveikia jo pasipriešinimo, kaip netikėtas puikiai atliktas manevras,*

pageidautina, įvykdytas tamsiu paros metu. Net ir pusiau tikėtinas, jis užklumpa visa naikinančia jėga, nes baimė jo belaukiant atima priešui drąsą, pamažu, bet nepermaldaujamai nužmogina.

Turbūt ji įvykdė savo grasinimą palikti vyrą. Dabar jis – pamestas vyras, vertas pajuokos. Jis matė ją dardančioje, pasišokinėjančioje į viršų pašto karietoje, riedančioje per akis lipdančią šlapdribą, geležiniams jos ratams dunksint į kelio provėžas. Nustumtas nuo uolos krašto akmenėlis krinta per tamsą žemyn penkis tūkstančius pėdų.

Karietos viduje turbūt šalta, iš burnos jai eina garas. Vežikas, įsisupęs į lokeną, vis griebiasi botago. Kažin ar ji pasiėmė antklodę, šautuvą. Gal vis dėlto pasirengė bėgti.

Vėjas tranko jam į nugarą tarsi su šlapio smėlio maišu. Būrelis tarpduryje kažką aptarinėja. Jam praeinant visi nutyla. „Judas, išverstaskūris", – girdi jis gūrindamas tolyn. – „Sukata". Kvepia nafta.

Ji sugrįš į Niujorką, į savo tėvo *palazzo**, ir užsidarys tenai kaip vienuolė. O jis bus sugėdintas kaip pamestas vyras. Naujienos netruks pasiekti Airiją pagražintos kaip repatriantų daina.

Jis įsivaizduoja ją bibliotekoje su našlės mantija, žiūrinčią pro šviesląngį į laikraščių pardavėjus ir luošius. Tarnaitės įeina ir išeina. Ji atsisako bet kokio maisto. Tėvas šildosi prie židinio ugnies.

Kažkas apmaudžiai sušunka: *Sie betrugen mich! Ich habe kein Interese!*** *Kol negausiu pinigų, nepajudėsiu iš vietos!*

✦

* rūmus (*it.*).

** Jinai mane apgavo! Man visai nerūpi! (*Vok.*)

Ficdžerald gatvėje tebedriūkso apšerkšnijusi arklio maita. Jau dvi savaites čia guli, šonkauliai įdubę. Jis buvo įsakęs ją pašalinti, bet nieko nepadaryta. Skerdyklos supirkinėtojas turi per akis darbo.

Kalvio kieme nieko nėra, troboje taip pat. Jis eina per ištuštėjusią arklidę, mėšlu prakvipusią kalvę. Paukščiai seka jį akimis nuo pasagų prikrautos statinės viršaus. Štai senos kilpavirvės rinkė, glėbys vadelių. Grandinės vergams prirakinti.

Kai jis tokį vėlų metą grįžta namo krūmais apaugusiu miško takeliu, laikrodis rodo be penkiolikos antrą. Virėjos lange tamsu – gal nuėjo į savo trobelę. Vis dėlto ji pririšo tą kebaldą, prispaudė akmenimis ir rąstais.

Kurį laiką jis sėdi ir geria. Ugnis blėsta. Prisimena kartuves virš kanalizacijos nuotako. Mėsininko peilį, raudonuojantį budelio gorėje, galandamų žnyplių čerškimą. Paskui veidą pasiuntinio, atjojusio per audrą iš Dublino pilies. Van Dimeno žemė. Tasmanija. Katorga iki gyvos galvos. Nuogas vyras, prirakintas prie uolos vandenyne. Jo valties šantai sulūžo per potvynį. Ir jis žino, kad šitos uolos – dulkelės Dievo akyje – nėra jokiame žemėlapyje.

Eilinis bėga per akmenėlių kopas, per dusinantį kaip karditas rūką. Jis – jaunas prakaulus kareivis su kadaruojančia ant pečių podide uniforma – paknopstom lekia per skeveldras prie pylimo. Aplinkui – vimdantis sviedinių švilpesys. Žemės viduriai virsta lauk su medžiais, sienos šoka į orą. Groja muzika – atsiliekanti ir šiek tiek nedarni tarsi sveikstančių beprotnamio ligonių orkestras, norintis padaryti įspūdį savo globėjui. O vaikinas svirdinėja toliau vilkdamas ant pečių sunkią uniformą, kliuvinėdamas už nematomų akių piramidžių, kūpsančių ražienose kaip umliautai spaustuvės rinkėjo stalčiaus gilumoje. Bet štai iš

rūko priešais išnyra jaunuolis, jis atrodo jam pažįstamas – galbūt kaimynas iš Golvėjaus arba Klero. Jis meta žemėn šautuvą, tas kitas irgi; apdegusios rankos susitinka ir priešai apsikabina. Po akimirksnio jie dingsta iš akių raudonų purslų jūroje. Kulka perėjo abi galvas.

– Generole, – sako moters balsas. – Kasykloje bėda.

Jis atsibunda ir mato prie jo pasilenkusią virėją užkritusiais vokais, laikančią jam prie veido žvakę. Ji apsisiautusi sena jo miline, kurią jis jau buvo išmetęs. Sagos apipelijusios ir pažaliavusios.

– Kiek laiko? – šiurkščiai paklausia.

– Po trijų valandų aušta.

– Užplikyk kavos.

– Nebėr.

– Sumalk.

Ji nesitraukia nuo lovos, lyg norėtų pasakyti kažką, kas nebeatšaukiama. Pririštas daiktapalaikis baladojasi.

Jis neprisimena, kad būtų atsigulęs lovon. Nežinia, kaip joje atsidūrė.

∇

BET AŠ, TOKS JAUNAS IR ĮSIMYLĖJĘS, BE JOS GYVENTI NEGALIU

✦

Svetimautojo laiškas,
atsiųstas gubernatoriaus žmonai
prieš kelis mėnesius iki kalbamų Kalėdų
vieno kartografo iš Niujorko –
Primenama gėdinga įstaiga ir
meldžiama pabėgti

Voter gatvė
Bruklinas
1865 m. liepos 12 d.*

Mano pasiilgtoji L...

Draugas, patikimas bičiulis, keliaujantis į Teritoriją, prisiekė, kad įduos šį laišką tik į tavo, ir daugiau į niekieno, rankas.

Atleisk, kad rašau, nors pasižadėjau to nedaryti – aš stengiausi laikytis žodžio, bet daugiau nebegaliu.

Tos savaitės, kai tu išvažiavai iš Niujorko, buvo neįsivaizduojamai baisios... Mano tetai blogai, ji akyse kraus-

✦

* Iš asmeninio prof. (nusipelniusio) J. D. McLellando archyvo. Jis yra šios ir kitų išnašų šioje knygoje autorius. (*Aut. past.; išnašos be prierašo – vertėjos.*)

tosi iš proto – aš gavau nurodymą vadovauti ekspedicijai į Džordžijos Jūros salas, kurias pažymėti žemėlapyje yra tokios neatidėliotinos svarbos reikalas, kad mes iškeliausime jau kitą mėnesį, nors aš visai neturiu vyrų. Bet baisiausia tai, kad tavęs nėra, ir tavo nebuvimą aš išgyvenu taip skaudžiai, lyg tu būtum.

Kūčių vakarą vienas ėjau į draugo laidotuves ir Elžbietos gatvėje pamačiau tarnaitę su kareiviu, turbūt sužadėtiniu; jis buvo panašus į airį. Vargšelis netekęs rankos ir aklas. Bet jie atrodė tokie laimingi, kaip bet kuri jauna pora. Kaip žiauriai aš pavydėjau jiems jų laisvės.

Tavo atsisveikinimas mane iškankino. Kaip tu galėjai jį parašyti? Įsakai man užmiršti tave, susirasti kitą. Tai tas pats, kas prašyti liepsną sustingti. Aš visas degu prisimindamas tave, nesvarbu, ar esu vienas ar tarp žmonių. Rytą atsibundu kažką murmėdamas tavo atvaizdui. Kiekvienas laikraštininko šūksnis, kiekvienas gatvės garsas – tai tu. Aš matau tave gatvėje, teatro ložėje. Bažnyčioje per mišias, namie, prie braižymo lentos, kiekvienoje savo parašytoje eilutėje.

Nuo tada, kai tu išvažiavai, aš nebeturiu kitų troškimų, tik prisiminti tą laiką, kai buvome drauge, kai vaikščiojome grožėdamiesi įvairiais dalykais. Nejaugi iš tikrųjų visa tai baigėsi? Kaip tu gali išbraukti tą laiką ~~bejausmiais ir nenuoširdžiais žodžiais~~?*

Skyrybos sukeltų skandalą, tą aš, žinoma, pripažįstu, bet paskalos nėra amžinos, o jeigu ir būtų amžinos, tai pagaliau ar svarbu, ką tos liežuvautojos ir gandonešės pliurpia? Kiek mes dar gyvensime priverstinai vieniši, be

✦

* Rankraščio originale išbraukta. – J. D. McL. (*Aut. past.*)

meilės paguodos? Ar mes gimę tam, kad gulėtume šalti kaip akmenys? Ar įmanoma iškęsti abejingumą? Ar sąlygiškumai turi paversti mus gyvais lavonais? Laumyte, aš maldauju tavęs: *galvok, ką darai.* Mudu galime išvažiuoti į Italiją arba į Paryžių, aš turiu draugų Anglijoje, pradėsime viską iš naujo. Privalėjau išmokti susitaikyti su pašaipomis, su elgetų įžeidinėjimais, bailių niekinimais ir žinau, ką daryti, kad niekam nekristum į akis.

Norėčiau, kad šįvakar tu būtum čia. Aš pajėgčiau tave įtikinti, nes visa širdimi tikiu ir niekada nesiliausiu tikėjęs, kad mes abu kaip niekas kitas šioje nelaimingoje planetoje likimo skirti vienas kitam. *Negaliu* tuo netikėti ar imti savęs nekęsti už tokią mintį. Žinau, kad nesi laisva. Dievas mato, apie tai tik ir tegalvoju, bet ar kalinys kaltas, kad esama kalėjimų? Argi nepadoru pripažinti tai, kas yra tiesa?

Jeigu manyčiau, kad tu laiminga su juo, žinai, kad pasitraukčiau. Bet tai netiesa, ir aš asmeniškai niekada... Noriu pasakyti, kad, jeigu tu būtum laiminga, tai man šį tą reikštų, ir aš jausčiau širdgėlą. Bet negalėčiau toliau beviltiškai tikėtis tavo palankumo, jeigu toks tikėjimasis griautų sėkmingą santuoką. Jeigu jis nemyli... negali mylėti tavęs, tai jis yra pamišėlis, bet kiek tu dar kankinsiesi su tramdomaisiais jo marškiniais?

Kad tu matytum dabar miestą – baisu net gatve pereiti, aplink tik našlės ir našlaičiai. Sužaloti išmaldos prašantys vyrai. Visi tik kalba apie riaušes ir apie tai, kad priviso šnipų. Aplink parką pristatyta palapinių ir lūšnų. Daugybė žmonių nebeturi kur prisiglausti. Šeši šimtai tūkstančių sielų jau niekada nebeturės tokio šanso kaip mes. Nejaugi savo rankomis paversime jį pelenais?

Man reikia išsipasakoti, prašau, maldauju, skaityk toliau. Ta paskutinė diena Niujorke – tu suprasi, apie ką aš

kalbu, – buvo tau skausminga, žinau, ir tas žinojimas yra baisus. Turbūt man nederėjo šito siūlyti. Bet aš taip beprotiškai tavęs norėjau, kad negalėjau tylėti.

Tu niekada nesuprasi, kaip aš krausčiausi iš galvos tą vakarą laukdamas tavęs. Ar tu ateisi? Ar pasiliksi? Tie klausimai varė mane iš proto. Šeimininkas atnešė maisto, bet aš jį išprašiau, buvau toks prislėgtas, kad negalėjau valgyti. Laikrodis išmušė keturias. Pradėjo temti. Kai pagaliau išgirdau ant laiptų tavo žingsnius, maniau, kad sprogs širdis.

Tu stovėjai tarpduryje tokia graži, kad aš netekau amo. Netgi tavo drovumas buvo gražus. Aš jaučiau, kad mano gyvenimui buvo skirta atsiskleisti kaip tik šią akimirką, kad aš, skirtingai negu kiti, daug už mane vertesni, iki šiol buvau tausojamas, kad galėčiau išgyventi šias kelias trumpas valandėles. Aš užmiršau net niekingą savo išvaizdą ir šlykščią aprangą – netgi tuos baubus pamiršau.

Niekada nesiliausiu galvojęs apie tas kelias trumpas valandėles. Prisimenu jas aiškiau negu bet ką, ką esu gyvenime patyręs, aiškiau net negu tai, kas vyko kare. Kiekvieną minutę, kiekvieną sekundę aš šimtus kartų vėl iš naujo viską pervertinu. O kas, jeigu būčiau pasakęs taip? O jeigu būčiau patylėjęs? Būti su tavimi vienu du – daugiau nieko netroškau nuo pat tos akimirkos, kai mes susitikome palatoje.

Vieną praėjusios savaitės vakarą apdujęs kaip kvailys grįžau į tą landynę, tą gėdingą pigų viešbutį, pasiėmiau tą patį niūrų kambarį ir verkiau tenai kaip gedintis sutuoktinis. Naktį lijo. Aš stovėjau prie lango ir verkiau. Skaičiau tavo dovanotus eilėraščius.

Apačioje Bauerio gatvėje mačiau vežikus ir arklius, moteris, sustingusias kaip statulos tarpduriuose. Viduje,

pro sienas su tais šiurpiais paveikslais, buvo girdėti, kaip tyliai atsidaro ir užsidaro durys. Paskui tylus juokas. Ką čia bepridursi, tu žinai, kas per namas, į kurį kartą ryžaisi ateiti.

To nuodėmių kambario, per kurį ėjai, dulkės, netgi troškus oras atrodė pašventintas. Niekniekiai, kuriuos lietei vaikščiodama pirmyn ir atgal. Stalčius, kurį nerimastingai atidarinėjai ir uždarinėjai. Pigus įskilęs dubuo, kuriame ploveisi rankas. Veidrodis, į kurį žiūrėjai verkdama, kai sakei man sudie. Ir aš miegojau toje lovoje, kuri nors kartą galėjo būti mūsų – galėjo, jeigu būtum apsigalvojusi.

Naktis man prailgo joje begulint – čia pašoku iš miegų, čia imu virpėti, čia apninka tokie ryškūs vaizdiniai, kad net stulbstu. Atrodė, – nedrįstu rašyti, kas man atrodė, – bet, manau, tu žinai... Žinau, kad žinai.

Aš buvau lyg drebantis berniūkštis, ne vyras, kai pabudau visas permirkęs, išdžiūvusia burna ir alkanas kaip vilkas. Būčiau atidavęs rankas ir kojas, kad tą kartą būčiau suėmęs tave kaip meilužis meilužę, dulsvoje Bauerio aušroje išgarbstęs kiekvieną tavo kūno dalelę, kol būtum pradėjusi maldauti manęs baigti, o to ir trokšta kiekvienas vyras. Ar aš rašau per daug atvirai? *Argi tu nesiilgėjai to paties?* Atvirai kalbant, aš ir dabar dar rašau ne visą tiesą. Jeigu parašyčiau, ko noriu, ir tokiais žodžiais, kokiais noriu, nuo tavo raudonio šis laiškas imtų svilti.

Maldauju – *apsigalvok*. Nebijok. Leisk man būti tau tokiu vyru, kokio esi verta, visada buvai verta, tarnauti tau su Dievo mums duota aistra, pasididžiavimu, leisk būti ištikimu tavo draugu. Ne, tai ne šventvagystė, nemanyk taip. Viskas turi būti švaru – *švaru*. Namų židinys, garbingas gyvenimas, galbūt laimingų vaikų juokas – argi šitie dieviški dalykai, kuriuos mums *tereikia paimti ištiesus ranką*,

nėra kilniausi norai? Dar ne vėlu. Reikia tik pasiryžti. Šis apvalus pasaulis daug platesnis, negu mes įsivaizduojame, ir nereikia iš baimės jo skurdinti. Apvilta vaikystė, žlugusios slaptos svajonės, nelaimingos meilės kančios, silpstantys mūsų kūnai – visa tai, *visa tai* galima įveikti. Tai tu, laumyte, įrodei man šią tiesą, kai visos mano viltys buvo žlugusios.

Laivai kasdien išplaukia iš uosto į Europą. Aš matau juos pro langą. *Kasdien*. Geras bičiulis Vašingtone apsiima sutvarkyti popierius. Aš galiu įsirašyti į įgulos narius. Niekas nieko nepastebės. Nebus nieko nepadoraus, ką būtų galima pastebėti.

Prašau, manoji laumyte, suteik man nors menkutę viltį, mažulyčiukę dingstį tikėtis. Atsiųsk man ženklą, kad mano meilė nemirs. Nors ji vis tiek bus gyva per amžius.

A. V.

∇

BESISUKANTI VIRVĖ

✦

Kasykla – Naktibaldos – Žiaurus nusikaltimas – Koltas – Žvėris duobėje

Už mylios į vakarus nuo kolonijos, palei senąjį Kutenėjaus kelią, buvo apleista rūdos kasykla – klaiki vieta sutemus. Kaip vaiduokliai dunksojo nebeveikiančių mašinų gremėzdai, juodi apversti karučiai, vis dar įsmeigti į sąnašas kastuvai. Toks įspūdis, kad kasėjai, pamatę tave ateinant, ką tik pasislėpė ir dabar pavydžiai stebi iš miškelio už tvoros linijos. Teritorija karui pasibaigus visa išpūslojusi tokiomis dykromis.

Dalį perimetro juosė spygliuotos vielos tvora, bet ji buvo surūdijusi, kai kurie kryžmai sukalti ąžuoliniai strypai sudeginti vagių ar čiabuvių, pastarųjų – kad būtų lengviau įeiti, pirmųjų – kad smagu žiūrėti, kaip dega. 1865-ųjų žiemą nebedaug kas buvo likę vogti. Nuosavybė buvo nuniokota iš padugnių.

Vėjas girgždino keltuvo ratus, kaukė apleistose šachtose. Ūbavo vandens paukščiai. Vilkė vis dar globojo vilkiukus. Kasyklos muzika keista ir gedulinga kaip liūdnų vaiduoklių choras. Kvarkė rupūžės. Lėliai. Kojotai prie sąvartų duobės. Pumos patinas šaukė patelę. Upės pakrantės dumble gali rasti vabzdžių prilindusių viskio butelių. Sijojimo sietai užsikimšę maurais ir žilvičio vytelėmis. Vaikščiodamas čia naktį pajunti žmogiškų vilčių tuštumą, būties po žvaigždėtu dangumi menkybę.

Šį sklypą, skirtą žemės gelmėms tirti, buvo įsigijęs vienas pensininkas oftalmologas, o kai jis sužinojo, kad ten nieko nėra, nušovė savo žmoną ir pats nusišovė. Kai sutemsta, toje vietoje reikia būti atsargiam. Ten stirkso galybė nematomų aštrių daiktų, baisybė gargažių, senų sprogdiklių, laidų, plytgalių, suskaldytų rūdos plovimo lovių skeveldrų, tūkstančiai smėlio apneštų ar virš galvos kybančių aštriakampių, kurie gali sužeisti. Sąvartyno klanai apsitraukę nelyginat avižinės košės plutele; užlipsi ant tokio, manydamas, kad saugiai pereisi, o tada jau atsisveikink su šiuo pasauliu, nes po maurais ta kloaka knibžda senų grandinių, suraizgytos sumazgytos spygliuotos vielos ringių – tikras tavęs tykančių spąstų lizdas. Čia nuskendo berniukas pavarde Tomas Loganas. Bet ši istorija ne apie vargšelį Tomą Loganą.

Darbo įrankių pašiūrės griuvėsiuose, prie gręžimo bokšto, linčiuotojai vykdė savo teismus. Kodėl jie dar varginosi teisti, neaišku. Juk nebuvo nė menkiausios išteisinimo galimybės. Kol nuo tavęs nudrasko drabužius ir įkaitina geležis, surišama kilpa. Jeigu tvirtini esąs nekaltas, smurtas tęsiasi, ir ant grindų besimėtantys įrankiai, aplipę sraigėmis ir apaugę šungrybiais, išgyvena siaubingą prisikėlimą. Kai kurie suimtieji atsisakydavo pripažinti kaltę (dar ir šiandien apygardos muziejuje galima pamatyti tokių atsisakymų, įrėmintų juodmedžiu, kaip įrėminami JAV tėvų – įkūrėjų dokumentai); bet dauguma nesuspėdavo to padaryti iki paruošiamųjų darbų pabaigos. Jiems skubinai užnerdavo kilpą, juos iškastruodavo arba nuplakdavo. Tampydavo kaip prisiplėšto grobio maišą. Šie sustingę drakoniški kranai, sulūžę suktuvai daugeliui nuteistųjų buvo paskutinis jų matytas vaizdas žemėje. Juos pakabindavo ant tuopos, kuri kaip sargybinis stovėjo prie

išsiklaipiusių vartų ir tykindavo atgal į koloniją – ten, kur gyvenama pagal įstatymus.

Andai judrią vietovę ir užgesusius jo žaizdrus seniai prarijo Vakarai. Gervės, gultai, rąstų kelias, vigvamų skeletai, krūvos papilkėjusių plytgalių, lentos, įspėjančios PAŠALINIUS, kad į juos bus ŠAUNAMA BE ĮSPĖJIMO, netgi stulpai, ant kurių tos lentos buvo prikaltos, – viskas dingę. Iš tų laikų likęs tik kartuvių medis ir keistos ryškiaspalvės Teritorijoje neaugančios kerpės. Kažkas nuolat ateina čia spęsti spąstų kojotams, nors niekas nežino, kas ir kodėl tai daro.

Kaip tik čia, Mortono sklype, laikinasis gubernatorius O'Kifas jojo su dviem savo įstatymų priežiūros tarnautojais dar neišaušusį Kalėdų rytą, krintant iš dangaus dešimtcentės monetos dydžio ledukų krušai. Raiteliai buvo apsivilkę ilgais juodais klijuotės lietpalčiais, ant kaklo pasirišę spalvotas skaras nuo drėgmės; sombrerai buvo įmirkę ir subliuškę. Nelyginant kokia Senojo Testamento triumvirato graviūra – teksto eilutė, kuriai gyvybę įkvėpė pūgos gaivalas.

Informatorius atsiuntė laišką gubernatoriui į namus. Namas buvo visai naujas, net stogas iki galo neuždengtas. Apdangstytas drobe, paremtas ąžuoliniais statramsčiais, jis atrodė kaip sudužęs laivas, galbūt atgijęs leviatanas su tinkuotų griaučių kontraforsais. „Budrumo komitetas" vėl surengė savo teismą ir net neatsiprašė bendruomenės už tai, kad neatliko deramų religinių apeigų, bet palikti lavoną neužkastą per Kalėdas buvo šventvagystė. Ši užduotis teko valdžios atstovams.

Mes, šios Teritorijos laisvieji piliečiai, susibūrę į sąjungą dėl kilnaus tikslo padaryti galą vagystėms ir žudymams, šventai vienas kitam pasižadame ir iškilmingai prisiekiame

neatskleisti jokių paslapčių, neapvilti pasitikėjimo, niekada neapleisti vienas kito ir mūsų tiesos idealo, tad padėk ir saugok mus, Dieve, – „O + O vyrai“.

Kūnas buvo sustingęs į ledą kaip vaškinė panoptikumo figūra. Šerkšnas dengė jo nuogybę it sidabras pilku tinkleliu. Virvė girgždėjo kaip sarkofago durys, o jos krovinys sukinėjosi rodydamas dantis savo likimui. Smurto būta žiauraus, tokio jie dar nebuvo matę. Nuo sudarkytų galūnių varvėjo raudonas lietaus vanduo. Netgi po mirties jo palaikai buvo išniekinti, tik nežinia kieno – vilkės ar žmogaus.

Prie medžio kruvina vinimi buvo prikaltas prisipažinimas apie plėšikavimą keliuose, nepadorų elgesį su neįvardytomis moterimis. Bet gubernatoriui buvo sunku susikaupti ir suvokti žodžių prasmę, juolab kad lietus baigė juos nuplauti. Tą naktį jis gėrė vienas namuose, aršiai nusiteikęs, kamuojamas kraugeriškų minčių, žarstydamas praeities pelenus, kuriuos verčiau būtų buvę palikti ramiai gulėti, nors patyrusiajam nesėkmę per Kalėdas tai retai pavyksta. Agavos degtinė nuodinga, pigaus varymo. Jis ilgai spoksojo į židinio liepsną, kol ji pati užgeso ir virto rūkstančiais nuodėguliais, tarsi žarijos būtų galėjusios atskleisti stebeilijančiam jas girtuokliui paslaptį, ką jis veikė prieš joms atsirandant. Laikrodis abejingai žvangtelėjo, jo krumpliaračiai pasisuko. Staiga suėmė skausmingas draugo, vaikų ilgesys – kibte prikibo kaip lipni sąvartyno lerva, kurios nei atplėši, nei nurysi, paskui užplūdo daug kitokių minčių – vis apie praeitį. Ateina Naujieji metai ir nėra kuo pasidžiaugti. Tremtinio mintys per Adventą.

Jiems už nugarų, supuvusių lentų krūvoje, kažkas sukrutėjo, lyg suprunkštė, suplazdeno sparnais. Pamanę,

kad tai koks nors pretendentas į kartuves, jie neatsisuko pasižiūrėti. Negirdėjo nei skubančių tolyn žingsnių – greičiausiai sniegas juos nuslopino. Atvirai sakant, jie svarstė, kaip nukabinti lavoną, kad imamas jis nesubyrėtų į gabalus, nes, kad ir sušaląs, nežinia kiek laiko čia iškabėjo, ir kas žino, kas darysis jį palietus. Visi tie vyrai iki tos nakties jau buvo regėję nesuskaičiuojamą daugybę numirėlių. Visi žudė kovodami už savo tėvynę. Mirtis nebuvo jokia paslaptis, bent jau dvasine prasme, jau daug metų, nuo pat Bul Rano skerdynių, ir niekada jau nebus paslaptis. Tačiau kūnas tebebuvo paslaptis, kaip visais laikais, toks pat mįslingas kaip nuomininkų apleisti būstai. Kažkokiu būdu jis vadovavo žmogaus jausmams. Vienas iš žmonių giminės atstovų gyveno jame.

Mėnulis buvo purvinai blyškus kaip nukankinto žmogaus pėdos. Jos priminė gubernatoriui jaunystėje matytą paveikslą – kraują stingdančią, ispaniškai makabrišką Kristaus laidojimo sceną. Paveikslo kompozicija buvo siaubinga, kad kuo labiau sukrėstų. Paveikslas atrodė kaip ant rėmų užtempta mėsininko prijuostė. Išganytojas buvo paguldytas nugara ant grindlentės. Žiūrintysis į jį stovėjo kaip gedėtojas prie kojų. Krūtinės beveik nesimatė, vien sužalotos pėdos, ir tokiu nežmonišku rakursu, kad vinių paliktos skylės buvo pusės jardo aukščio.

O'Kifui buvo devyniolika, kai tas vaizdas jį pritrenkė. Buvo ką tik priimtas į aukštąją mokyklą – į jėzuitų koledžą Anglijos Šropšyro grafystėje. Jaunuolis iš Airijos jautėsi ten ne savo kailyje. Žaidimai jo nedomino. Jis mieliau skaitė poeziją, klasikus. Jo laiškai namo į Veksfordą buvo atsargūs, painūs. Jis norėjo užaugti aukštas, bet jam nepavyko. Liko merginos ūgio ir liguistai dėl to graužė-

si. (Pedis* O'Napoleonas – taip vadindavo jį bendrabučio draugai, – ir jis iš paskutiniųjų apsimetinėjo, kad jam tas vardas patinka.) „Tai buvo Ufičių galerijoje, – pamanė jis. – Tas baisusis paveikslas." Jis susierzino suvokęs, kad visus tuos metus taip ir neįstengė jo pamiršti.

Džonas Fransis Kalhunas, minkštesnės širdies žmogus nei kitas jo policininkas, užsiropštė ant apverstos metalinės dėžės. Kadaise jis turėjo sūnelį ir tas mirė, todėl Kalhunas nepakenčia nepagarbos mirusiesiems, jam atrodo, kad tai gyvybės negerbimas. Jis įniko medžiokliniu Bovio peiliu džyruoti virvę. Bet virvė buvo kieta, o peilis negaląstas nuo Šv. Martyno. Jo bičiulis Patrikas Vinsonas stovėjo apačioje ir tyčiojosi. Vyzdžiai susiaurėję kaip katės, matančios įeinant nepažįstamą žmogų.

– Jėzau, apsaugok mus, – pasakė Vinsonas. (*Da idir sinn agus an tolc.*) Virvė stipresnė už tą šunsnukį. Jis pasakė tai gėliškai, kaip dažnai kalbėdavo su Kalhunu. Kaliūziškai, kaip sakydavo Vinsonas, nes negausių tos kalbos žinių prisigaudė Anglijos kalėjime, kur ja buvo galima tauzyti visokias nešvankybes girdint sargybiniams. Tie manydavo, kad pasakoji senovinį mitą.

Kalhunas užsispyręs džyravo virvę. Bet jau buvo mirtinai nuvargęs.

„Kad tave kur paibelis, plyšk gi tu", – sumurmėjo virvei. Jis buvo itin švelnios sielos, bet dažnai stengdavosi tai nuslėpti, buvo iš tų, kuriems keiktis netinka.

Apledėjusi virvė kibo prie rankų. Batai slidinėjo ant dėžės. Jo pusseserė, siuvėja iš Kolumbo, Ohajo valstijos, pasakojo, kad bus tiesiamas laidas per Atlanto dugną, kur

✦

* Paddy (*angl.*) – menkinama airio pravardė.

guli jo motina ir dėdės. (Kartais jis įsivaizduodavo, kaip liečia tą laidą, čiupinėja, o aplink tamsoje nardo rykliai.) Jis turėtų būti panašus į šią kartuvių virvę – sustingusią, kietą ir tvirtą. Taip be naudos ją pjaunant, girdint Vinsono pašaipas, stengiantis sustabdyti besisukiojantį numirėlį, išsilaikyti ant dėžės ir neišsiduoti, kad nieko negalima padaryti, Kalhunui pamažu ėmė aiškėti, kad iš tikrųjų *nieko negalima padaryti*, kad ir jojimas, ir šaltis, ir palikta lovoje mergina, ir į akis drebianti kruša, ir sąnarių gėla – visa tai veltui, kad pasaulis yra barako išvietė, ir jame niekada nebus galima nieko padaryti. Tą akimirką jis įmanydamas būtų suvaręs kulką į lavoną, kitą – į Vinsoną, trečią – į gubernatorių. Bet už tokį išsivadavimą tektų susimokėti. Už instinktus visada reikia mokėti.

Tuo metu, kai jis įsivaizdavo, kaip žudo vieninteliu savo draugus (kaip surinka Vinsonas, kaip šautuvas duoda atatranką), iš lydyklos pasigirdo riksmai. Brėždamas ugninį lanką tamsoje, gubernatorius mosavo žibintu. Vinsonas – mažas prakeiktas sukčius – pasileido bėgti. Vėl kažkas suriko ir pasipylė keiksmai. Žibintas buvo nusviestas žemėn, jo liepsna kliūstelėjo ant sniego, o negyvėlis it vaiduoklis ėmė suktis kaip *piñata** naktiniame košmare.

Dumblo duobėje kepurnėjosi kažkas gyvas. Vinsonas išsitraukė iš dėklo koltą. Ginklas buvo naujas, ne per seniausiai parsisiųsdintas iš Sent Luiso. Suvyniotas į vaškuotę kaip šventojo blauzdikaulis, gausiai suteptas kvapniais sakais, jis turėjo būti išskaičiuotas iš atlyginimo. Revolveris buvo griozdiškesnis, negu jis tikėjosi, ir

✦

* (*Isp.*) Ryškiaspalvis popierinis švenčių proga prie lubų kabinamas indas su saldumynais, kurį vaikai užrištomis akimis turi numušti pagaliu.

nelabai jam patiko. Norėjosi lengvesnio. Bet kartais būni patenkintas turėdamas patikimą ginklą. Tai buvo kaip tik toks kartas.

Taigi jis išsitraukė ginklą taip užtikrintai, lyg būtų stebimas džiūgaujančių skrybėlėtų *señoritas* per bulių kautynes. Jis jau norėjo pasukti šovinių dėtuvės būgnelį, nuožmiai riktelėti, bet gubernatorius pašaukė jį vardu. Be to, būtų buvę sunku pataikyti į gyvulį, kuris mataruoja kojomis ir bliauna kaip skerdžiama avis. Bet jis nusitaikė į tą vietą, iš kur sklido pliuškenimas, į patį tyškančio purvo vidurį, ir paspaudė gaiduką, paskui iššovė dar du kartus dėl tikrumo. Aš čia, paskelbė koltas. Saugokis mano šeimininko. Tokio kaip jis dar reikia paieškoti.

Merginos jo vaizduotės scenoje suklupo ant kelių. Bet netrukus jos pakėlė akis. Kažkas vyko duobėje.

– Tas šunsnukis – vaikas, – pasakė Vinsonas.

– *Dios mío*!* – sukliko merginos, o gal vėjas.

∇

✦

* Dieve mano! (*Isp.*)

NETRUKUS BŪSIME LAISVI

✦

Maldavimai tęsiasi – Prisiminimai – Grasinimas

NIUJORKAS – SENT LUISAS. Ponių pašto tarnyba į SOLT LEIK SITĮ. MATSONO-FORESTO DILIŽANŲ LINIJA – SKUBUS

1865 m. rugsėjo 2 d.*
Bruklinas

Lusija, mano meile, mano vienintele meile,

Maldauju, atsakyk man ką nors. Ar tavo paskutinis žodis – tyla? Aš atiduodu tau savo gyvenimą ir negaunu jokio atsakymo. Kodėl tu man tokia šalta? Bent jau pasakyk „ne".

Aš žinau, kad gavai mano laišką. Man tai pasakė žmogus, kuris tau jį įteikė. Prisiekė savo garbe, – aš tuo tikiu, – kad įdavė jį tau praėjusio mėnesio devintą dieną. Sakė, kad rado tave fotografuojančią prie upės. Žinau, kad jis sakė tiesą.

Laumyte, aš dėkingas tau, kad esu gyvas. Bet ir tu turi įsipareigojimų, ne vien tiktai aš. Jeigu man iš tikrųjų nebė-

✦

* Laiškas parašytas laikraščio straipsnio „Beždžioniški airių politikai" paraštėse karališkuoju vandeniu atskiestu kobalto mėlio rašalu, tad raidės išryškėja tik šiek tiek pašildžius puslapį ir būna turkio spalvos. – J. D. McL. (*Aut. past.*)

ra jokios vilties, privalai tai pasakyti. Aš noriu perskaityti tuos žodžius, pamatyti, kuriuos tu parinksi. Juk žinai, kad, jeigu to nepadarysi, negalėsi gyventi ramia sąžine, juk prisimeni, ką man karštai prisipažinai, kai buvome dviese, ir leidai man tą patį prisipažinti tau.

Gal turėčiau parašyti tariamam tavo vyrui, kad jis viską žinotų? Manai, kad nedrįsčiau ar kad kiti iki šiol to nepadarė? „Mačiau, kaip užgaidi tavo žmona per gatvę ėjo ne viena." *Gal manai, kad jie atsisakytų malonumo apie tai pranešti?* O, Jėzau Kristau, neklausyk manęs. Verčiau mirčiau, bet neįskaudinčiau tavęs. Aš tiesiog nebegaliu kentėti, jausdamas, kaip laikas nusineša mūsų laimę. Mūsų širdys kraujuoja, ar nesupranti? Ir tik mes galime pagydyti vienas kitą. Kas sekundę išvarva šviežio kraujo lašas.

Jau turiu bilietus ir visus dokumentus. Pardaviau visas knygas ir viską, kas buvo likę iš tėvo, dar šiek tiek gaučiau pardavęs savo instrumentus.

Maldauju, atsakyk. Daugiau niekada tavęs nebetrukdysiu. Pasakyk „taip" arba „ne", bet nepaisymo aš nepakęsiu.

A. V.

∇

DAR VIENAM ŠAUNIAM KAREIVIUI PADĖK, DIEVE, KRYŽIŲ NEŠT*

✦

Aptiktas berniukas būgnininkas –
Apsilankymas pas laidojimo biuro savininką
Orsoną Rolsą – Didžioji audra ir akinantis jos baltumas –
Kristaus nužudymas

Permirkęs berniukas vilkėjo uniformą su konfederato vainiklapiais. Klešnės ir rankovės buvo nukirptos pagal jo ūgį, o kelnes vietoj diržo prilaikė apspuręs virvagalis. Jis buvo įstatytas į drabužius ir negrabiai surištas kaip ryšulys, pavogtas iš radinių skyriaus ir paskubomis vėl suvyniotas kaip daiktas, nevertas net vogti. Kojos basos, apvyniotos purvinais autais. Jis drebėjo kaip kaitulio pagautas veršelis.

Jam ant kaklo kabėjo iš kiaukuto ar dramblio kaulo išraižytas keltiškas kryžius, kitoje jo pusėje skylutėmis buvo išbaksnota pavardė Dž. Munis. Vienoje jo kišenėje buvo purvu aplipusi būgno lazdelė. Kita rasta rankovėje. Ant jo ilgų kaip mergaitės blakstienų tirpo sniegas. Pakartasis vyras nebuvo jo tėvas, tiek jis tepajėgė pasakyti, bet net ir to neištarė, tik be žodžių papurtė galvą, kai buvo paklaus-

✦

* Žodžiai iš negrų religinės giesmės.

tas, ir išplėtęs akis žvalgėsi po apleistą teritoriją, lyg pirmą kartą matydamas tamsą ir neapsakomai ja žavėdamasis.

Gubernatoriaus vyrai neišmanė, ką su Dž. Muniu daryti. Jie nemokėjo elgtis su berniukais. Su niekuo nemokėjo elgtis. Iki blauzdų klimpdami į krauju aptaškytą sniego pliurzą, jie visaip bandė prašnekinti orą gaudantį vaiduoklį, bet tas išsiveržė jiems iš rankų ir nukūrė. Vinsonas pasileido jam iš paskos. Ar ten degė žibintai? O gal žvakės? Galvodamas apie šį įvykį savo mirties dieną, gubernatorius prisimins liepsnos atspindį sniege.

Tamsa apgaubė Vinsoną, jo riksmai vis tolo, kol gubernatoriui pasirodė, kad naktis, o gal kažkas joje, prarijo ir bėglį, ir persekiotoją. Aplink buvo tylu. Kalhunas atrodė išsigandęs. Trys vyrai netgi pavojaus akimirką tariasi sudarą draugiją, kuri, jei reikės, gali apsiginti, bet du tėra tiktai du. Po kiek laiko iš toli pasigirdo Vinsono spygčiojimai nelyginant medžiotojo, užėjusio lapės pėdsakus, Kalhunas numaknojo pas jį į neįžvelgiamą tamsą, o gubernatorius liko vienas su savo mintimis.

ATASKAITA APIE NUSIKALTIMĄ, PIKTADARYBĘ ARBA SUNKŲ NUSIŽENGIMĄ

SĄŽININGAI UŽPILDYKITE LIUDIJIMĄ

NUSIKALTIMAS: *Nužudymas.*

APLINKYBĖS: *Šį, 1865 m. gruodžio 25 d. rytą, prieš aušiant, aš, Dž. K. O'Kifas, brig. gen., laikin. gubernatorius, nuvykau į Lemiuelio Mortono sklypą patikrinti gautos inform. apie numir. vyr. lyt., pakart., pavarde Haringtonas ar Hendersonas? Gim. vieta ir kt. nežinoma. Pašto kariet. vežik. į Solt Leiką ir Junjon Lainą. Apie 40 metų amž. Apkaltintas plėšikavimu ir moterų žaginimu keliuose. Nepasitvirtino.*

LIUDYTOJAS/AI: *1 berniukas, bastūnas, 11/12 metų? Atrodo, nebylys. Pakrikusios psichikos. Pabėgęs iš prieglaudos. Iš kurios, nežinoma. Galbūt mulatas.*

PASTABOS IR ĮTARIMAI: *Pakartas linčiuotojų. Šiais metais 17-as atvejis. Ministrui pakartotinai išsiųstas prašymas paremti įstatymo leidimą. Skubiausiai reik. dešimt maršalų. Daugiau teisėjų ir šerifų. Edvarstaune – naujo kalėjimo. Lėšų nuolatinei atsargos kariuomenei. Be šios paramos esmi bejėgis. Nedelsiant atsiųskite žmonių ir ginklų. Skubiai.*

Vėliau jis daug kartų prisimins šią naktį. 1865-ųjų Kalėdas.

Berniuko jie nesurado. Nelabai smarkiai ir ieškojo. Naktis buvo speiguota, iš Saskečevano grėsmingai artėjo audra. Nuo pasienio sklido gandai apie katastrofą slėnyje, esą ten supustyti tokie vėpūtiniai, kad klėtys pūpso kaip ledkalniai. Pagaliau jiems pavyko nupjauti pakaruoklį – jo gyvenimas baigėsi siaubingai, mazgas surištas taip, kad smaugtų, o ne sulaužytų kaklą – ir tai, kas iš varguolio buvo likę, nugabenti į laidotojo namus.

Laidotojas Rolsas buvo liesas vyriškis, be perstogės mirksintis akimis. Jis atpažino pakartąjį – tai vežikas iš Utos, pavarde Hauerhanas, o gal Hauerkanas arba Hauelganas. Dar prieš porą mėnesių važinėjo pavojingais keliais, o prieš tai Džordžijos ar Misisipės valstijoje buvo pietiečių kariuomenėje. Dažnai važinėdavo su pagalbininku, jaunikliu, jis girdydavo arklius ir patarnaudavo keleiviams, buvo nešnekus, gal net nebylys. Žmonės kalbėjo, kad tas geltonsnapis – Holohano sūnėnas, bet Rolsas manė, kad ne, nors nežinojo – kodėl. Jis nusivedė visą draugę į rūsį, į savo krautuves. Tenai paskolino jiems naudotą karstą – keistą ąžuolinių lentų darinį su lankstiniais varžtais pri-

tvirtintu nuleidžiamuoju dangčiu, kurį Rolsas buvo patentavęs. Iš ten visi patraukė į Džobouno Houlo vargšų kapines ir ėmėsi daužyti ledą, kad galėtų iškasti kapo duobę. Bet žemė buvo neįveikiama. Ji atsisakė įsileisti svečią. Vyrai pasitraukė tolėliau ir ėmė sprogdinti ją revolveriais, kol raudonoms žiežirboms spragsint ir akmenims skylant pralaužė jėga, o tuomet į darbą kibo federaliniai kastuvai. Ėmė snigti dar smarkiau. Pradėjo temti. Prislopintais balsais lizduose čirpsėjo paukščiai. Žibinto liepsna pukšėdama geso. Už tvoros vangiai amtelėjo šuo. Kunigo jie negavo, nė vienas nenorėjo eiti, tad gubernatorius paskaitė iš Jobo knygos, o Vinsonas su Kalhunu, kaip dera gedėtojams, stovėjo nuleidę galvas. Krušos ledukai, tarškantys į juodas Šventračio raides, pavertė senovines maldas tižalu.

Pūga atūžė apie aštuonias. Miestelis buvo aklinai užpustytas. Paukščių kojelės prišalo prie Pond Orėjaus ežero ledo. Vėjas stūgavo vienuolika dienų ir naktų be atvangos. Nuo ledo suskeldėjo medžiai. Kruša byrėjo nelyginant stambūs šratai. Nuo Luiso ir Klarko upės iki Barškuolės kalno, nuo Medisin Bou į rytus iki Devils Leiko, viesulas įvijai apsuko Teritoriją kaip kuguaras savo auką, o tada, kai visi manė, kad rimsta, susitelkė ir nukaukė į Redempšen Folsą.

Vėjas nuplėšė mokyklos Touno gatvėje stogą. Kalnakasys iš Slaigo, Podrigas Džonas Folis, išėjęs per pūgą ieškoti savo draugo olando ir pasiklydęs, buvo užmuštas skriejančio lango stiklo. Kunigo žmona išprotėjo ir per audros šėlsmą įjojo į Liverpulio krioklį, įsitikinusi, kad išvarys viesulą padedama Šventosios Dvasios. Nei jojikės, nei arklio nebeliko nė ženklo; kai kas tvirtino, kad artimieji surado palaikus, kiti – kad abu nuskendo. Dvyliktą rytą

audra nuūžė į rytus ir miestelio gyventojai išlindo iš slėptuvių į griuvėsius.

Jų bažnytėlė buvo apardyta, varpinė be stogo, bokštas persisukęs kaip kamščiatraukio įvija. Šiferio plokštės mėtėsi ant kalvos apačioje, tarsi kokio pamišusio skulptoriaus sudėliota nuošliaužos imitacija. Džonis Griausmas su savo banditais jau buvo dingęs. Altorius apiplėštas, bažnytinės taurės pavogtos. Mažieji vargonai, kaip senukai glaudęsi prie zakristijos, dabar buvo kulkų suvarpyti taip, kad švokštė nuo vėjo. Skersai sieną šventintu vynu jie buvo išpeizoję savo emblemą „MK–1025“ ir apverstą kaukolę.

Ore sklandė Šventraščio puslapiai. Vaikai pasišokinėdami gaudė tuos puslapius, paskui panaudos vietoj pinigų. Varveklių iltys karojo ant šakų ir palangių, baliustradų ir lietaus vandens statinių, ant stogų latakų ir apvadų, ant kiekvienos plokštumos, lygiagrečios kietai it granitas žemei. Ašarojančiomis nuo šviesos akimis stovėjo dienų dienas nesimatę įsimylėjėliai ir daug tylinčių vyrų.

Pajuodę stalaktitai ant Teismo rūmų karnizų; pastatas atrodo susigūžęs lyg našlaitis, laukiantis spyrių. Su sniego kepure vėjo aptalžytas miesto veidrodis stovi tarsi kokioje Amerikos Arktyje ir, kai eini pro jį gurgždindamas sniegą, atrodo nerealus kaip dykvietė, šmėkštelėjusi pypkės dūmuose, ar baltojo žmogaus netoliaregiškumo pranašystė. Rytiniame priemiestyje iš po negerą vardą turinčių Ispanės Dženės namų griuvėsių buvo ištraukti dvynukų kūdikių kūneliai. Kaip jie atsidūrė tokioje irštvoje, niekas negalėjo paaiškinti. Jokie tėvai neatėjo pagerbti mirusiųjų palaikų. Jie buvo pakasti Džoboun Hole tarp savižudžio ir vergo ir, daug metų praėjus po didžiosios 1865-ųjų audros, jojantieji naktį pro tą liūdną vietą vis pasakodavo girdėję vaikų verksmą.

Tą rytą, kai viesulas nurimo, niekas neverkė. Miestelio žmonės buvo pritrenkti, o gal sutvirtėję. Skausmas juos apvalė. Tol juos šveitė, kol ėmė blizgėti. Netrukus jie suskato ieškoti gubernatoriaus. Jo niekur nebuvo matyti. Kai kurie apkaltino jį pabėgus iš mūšio lauko. Jis bailys, kaip visi jankių parsidavėliai, sakė jie. Susirinko grupelė žmonių, pasiryžusių eiti pas jį į namus. Pusę kelio nuėjus, ji virto dideliu ginkluotu būriu. Iš nusiaubtos bažnyčios varpo virvės buvo surišta kilpa.

Raištis akims – iš skiautės, nudrėkstos nuo valstybinės JAV vėliavos, ne taip seniai plevėsavusios ant pašto lango sąramos. Ne audra ją nuplėšė. Tai padarė miestiečiai.

Jie priėjo prie gubernatoriaus rezidencijos, keisto neužbaigto griozdiško statinio iš pušies rąstų, užkamšytų derva, žvilgančių nuo šerkšno. Jo vilkšunis – lyg miegantis, o gal nebegyvas – grandine buvo pririštas prie kuolo kieme. Ledas ant palangių pradėjęs tirpti, atrodė, kad langai verkia.

Iš vienišo kamino vingiavo dūmų kaspinas – jie suprato, kad jis viduje, ir dar labiau įsiuto. Sėdi sau už metalinių durų, nukaldintų Sent Luiso liejykloje už iš jų surinktus mokesčius, už išlietą prakaitą, už tai, kad jie kenčia nardindami pirštus į ledinį vandenį ir plaudami auksingą smėlį, kuris daugelį iš jų atvedė čionai. Jis saugus kaip aukso luitas banko požemyje ar taip bent įsivaizduoja, bet jie jam parodys.

Kažkas garsiai pašaukė gubernatorių. Jokio atsako. Žmonės dar labiau įpyko, kaip būdinga įsiaudrinusioms minioms, kai protingas sukursto kvailį mėgautis neapykanta, o silpnasis iš baimės perrėkia stiprųjį. Moteris sušuko: „Skystablauzdis!“ Džordžijos pilietis suriko maištininkų karo šūkį. Kiti, prijaučiantys separatistams vyrai, tarsi

aidas atkartojo jį ringuojančiu įniršio kauksmu, kuris kadaise skelbė apie sukilusius laisvuosius Pietus, bet dabar bylojo pažeminimą ir senas sąskaitas. Varpo virvė buvo permesta per tuopos šakymą. Kažkas atsinešė rezginį įrankių iš išvogtos kalvės.

Kai pirmieji pietiečiai ėmė daužyti kumščiais duris, iš viršutinio kambario lango nuaidėjo šautuvo šūvis. Kulka perplėšė linčiuotojui šlaunį. Spausdamas žaizdą ir dejuodamas jis sukiniu pasileido tolyn nuo prieangio. Vis dėlto atrodė didžiai nustebęs, tarsi jam niekada nebūtų šovę į galvą, kad tokie neteisėti veiksmai gali būti pavojingi. Vienas po kito supokšėjo dar du šūviai; viena kulka kliudė vėliavos stulpą, stirksantį kiemo purvynėje, kita paguldė kiaulę, kuri buvo atsekusi paskui minią ir su žiurkišku apetitu graužė suledėjusios žolės kuokštus.

Vėjas ėmė nešti sniegą, jis žlibino ir lipdė akis. Tuo metu ant tako pasirodė gubernatoriaus virėja, nė trisdešimties neturinti moteris, ji atrodė dešimčia metų vyresnė. Gimusi kaip teisėta Meksikos įlankos pakrantės plantatoriaus nuosavybė, iki devyniolikos metų ji jau buvo pagimdžiusi nuo jo tris vaikus ir prieš pabėgdama į šiaurinius kraštus palaidojusi vyrą ir visus savo vaikus. Trejetas Misisipės mušeikų žiūrėjo į ją. Žmonės juos dažnai laikydavo broliais, nors niekas nebuvo dėl to tikras, net jie patys tvirtino, kad to nežino. Vyriausiasis buvo išdrikusiais plaukais ir mįslingų žvilgančių akių. Miestelio aštrialiežuviai buvo praminę jį Kristumi. Jo broliai, bjauresni ir ne tokie pagyrūnai, buvo visiems žinomi kolonijoje kaip Dismas ir Gesmas – vagys, nukryžiuoti ant Golgotos kalno. Kristus pakišo virėjai koją, toji sudribo kaip maišas. Nukritusi gulėjo purve, neišduodama jokio garso, o jie krizeno, šaipėsi ir tampė ją už drabužių. Vienas užkėlė koją jai ant nugaros

ir bato kulnu prispaudė tarpumentę. „Pasimokyk, kaip reikia vergauti“, – suprunkštė.

Iš namo priedangos driokstelėjo trys šūviai – tokie greiti, kad niekas nepastebėjo liepsnos.

Du užpuolikai krito negyvi, net nespėję suvokti, kas atsitiko. Kristui buvo peršautas pilvas. Niekas prie jo nepriėjo. Gaikšėdamas jis nusvirduliavo tolyn mirti vienumoje, mat jau Getisbergo skerdynėse buvo patyręs, kad kulka į pilvą reiškia tik viena ir kad tai yra baisu. Esama mirčių, kurias gali sutikti išoriškai drąsiai. Bet tik ne šią, ir Misisipės padauža tai suprato. Minia sustaugė ir siūbtelėjo per gubernatoriaus tvorą. „Sudegint tą niekšą jankį!“ – suriko mulų kailialupys. Sekvoja buvo išversta ir nugenėta, o iš jos kamieno padarytas mietas. Raitomis jį apsižergęs ginklininkas pjūklu plėšė žievę. Teksasietis grėsmingai mosavo kapokle.

Takeliu atkuduliavo dagerotipininkas ir jo patarnautojas, jie skubiai pasistatė savo aparatą, tuo dar labiau įaudrindami triukšmautojus. Pažiro akmenys, pasipylė buteliai. Du miestiečiai šovė į plytinį namo kaminą ir varinis vėtrungės pjovėjas pagavo suktis ūžle, o dūmtraukis sutrupėjo į šipulius. Dabar kalnakasiai išsitraukė ledo kirtiklius, o kai kurie – kaplius. Dusliai pokštelėjo fotografo magnio blykstė.

Kaip tik tą akimirką tarp stogo stiebų nelyginant džinas, iššauktas magnio miltelių blyksnio, išniro gubernatorius. Atrodė suglumęs, susišiaušęs, lyg ką tik išlipęs iš lovos. Veidas raudonas, aiškiai neskustas jau daug dienų. Jis stovėjo susisiautęs paklode kaip romėnas. Rankose neturėjo jokio ginklo.

– Šis namas yra Federalinės vyriausybės nuosavybė, – pradėjo jis.

Jo balsas buvo susirūpinęs, lyg kalbėtų prisiversdamas. Ne todėl, kad būtų išsigandęs, jis niekada nebūdavo išsigandęs. Greičiau mąstė apie kažkokią kitą bėdą, o ne apie minią, nertėjančią apačioje jo kieme. Stengėsi kalbėti iš aukšto ir abejingai. Bet jo žodžiuose buvo girdėti panieka.

– Mano maršalai yra čia. Prie jūsų namų laukia mano vyrai. Jeigu dar kas nors pasikėsins į šią nuosavybę, bus apkaltintas namo griovimu.

Šiuos teiginius, iš kurių du, kaip visi žinojo, buvo melas, jis berte išbėrė kaip kokį traukinių išvykimo tvarkaraštį.

– Pirma mes tavo juočkę pakabinsim, – kažkas sužvigo. – Sutinki?

Būrelis mulkių palydėjo jo žodžius skystais pritarimo šūksniais. Gubernatorius palaukė, kol jie nuščius, paskui ramiu balsu tarė:

– Dar negimė toks padugnė, kuris mano akivaizdoje grasintų moteriai. Ateik, jeigu turi drąsos. Pirmas kojenas padžiausi.

– Melagi! – subliuvo neišmanėlis. – Airių kinkadreby!

Jis buvo nežmoniškai nutukęs, nelyginant šieno kupeta ant kojų, ir liūdnai pagarsėjęs kasykloje, kurią laikė savo namais, tuo, kad susilažinęs nusigraužė piršto galą. Dabar jis išsišiepęs žvalgėsi aplink laukdamas draugų pritarimo. Nesulaukęs nusitraukė kepurę ir atkišo išmaldai, suprask, ničnieko nesupaisau.

– Grįžkite namo, – niūriai pasakė gubernatorius. – Aš jus visus po velėna pakišiu, jeigu vėl į mane pasikėsinsit.

Dulkė lietus. Miestiečiai žvalgėsi vienas į kitą. Kai kurie nenoromis ėmė trauktis atgal. Prancūzas katalikų vienuolis priėjo prie minios – jis važiavo į miestą iš indėnų stoties Pjegano prieplaukoje – ir ėmė raginti žmones

skirstytis, vieniems kažką šnibždėdamas, kitus timpčiodamas už rankovių, dar kitus skubindamas ir bardamas. Tarsi jie būtų išdykaujantys vienuolyno novicijai, o ne ant Misūrio krantų išaugę ginkluoti banditai. Vienam berniukui sušėrė per veidą.

Virėja atsiklaupė ant kelių, pasižiūrėjo į savo delnus ir nusišluostė kaktą apatinių marškinių padurku. Lėtai atsistojo – ji viską darė lėtai, tarsi jos kūnas nepažintų laiko. Nė vienas iš tenai buvusiųjų nepadėjo jai atsistoti. Gal kai kas ir norėjo, bet nedrįso.

Krypuojančią namo ją lydėjo spjūviai ir pašaipos. Jos veido išraiška buvo neįskaitoma; ji nekrūptelėjo netgi tada, kai seilės užtiško ant sulopytos skraistės, nuvarvėjo veido raukšlėmis. Kažkas iš susirinkusiųjų kaltai ar abejodamas nusijuokė, bet daug moterų, išvydusios tokį pažeminimą, galbūt nepritardamos ar tiesiog pabijojusios pasilikti, po dvi, po tris suskubo atgal, pakeliui rinkdamos į sijoną įsitveriančius vaikus. Virėja vis dar ėjo, dabar jau per kiemą, netvirtai lipo mažais laiptukais prie durų. Ji pasibeldė ir laukė, kaip darydavo visada. Pats gubernatorius atstūmė velkę ir atidarė duris, nes neturėjo tam darbui tarno.

– Gerą dieną, Elizabete Longstrit, – pasisveikino.

– Gerą dieną, – atsakė virėja. – Su Dievo padėjimu.

Mulkis išsitraukė iš po milinės geležinį laužtuvą ir pasileido prie jos. Gubernatorius čiupo revolverį ir šovė jam į smakrą.

Sukaukė vėjas. Miestiečiai žiūrėjo išvertę akis. Ričardas Stailsas atsilošė, dešinys jo kelis sulinko, pečiai sunkiai susmuko, lyg plyšus sausgyslėms, ir jis griuvo – nuvertė prieangio laiptelius į purvą, trenkėsi į žemę rankomis nelyginant šlaunimis. Jo kūnas buvo didžiulis. Kažin kada per karnavalą jis buvo persirengęs koloną laikančiu Atlantu.

Dunkstelėjo taip smarkiai, kad net vilkšunis atgijo. Kraujas jam sunkėsi pro moleskino apykaklę. Išlikusioje velionio palaikų nuotraukoje jo kūnas atrodo didžiulis lyg dramblio, o ant plačios kaip lenta jo krūtinės sukryžiavę kojas sėdi du gatvės berniūkščiai, šalia – pilka kraujo bala.

– Gal dar atsiras kvailių? – tyliai paklausė gubernatorius.

Kai niekas nieko neatsakė, jis pakartojo tuos pačius žodžius garsiai. Jo balsas kaip botago kirtis perrėžė šaltą žvarbų orą, slopindamas priešmirtinį Kristaus gargaliavimą tolumoje.

Paskutinieji jo rinkėjai nukėblino per purvą atgal, kur dunksojo miestelio griuvėsiai. Gurgėjimas grioviuose ir skambiai papsintys lašai pranašavo prasidedantį atodrėkį. Griaustinis grumėjo tolimuose kvadrantuose. Žvėreliai kaišiojo nosis iš urvelių.

Už užsklęstų durų stovintis gubernatorius tikriausiai buvo sutrikęs. Ne dėl Stailso – niekas jo nepasiges. Jis jau seniai buvo įsipykęs Redempšen Folso mokinėms ir išsigelbėjo nuo linčo tik todėl, kad linčiuotojams buvo per smulkus nusikaltėlis. Gubernatorius bijojo ko kito, bijojo iki skausmo – į jo gyvenimą įsėlino kažkas nesuvokiama.

Tą rytą namuose jis buvo vienas – bent taip manė. Misisipės gyventojų žudikas buvo ne jis.

∇

VISI MANO IŠBANDYMAI*

✦

Iš rankraščio, kuriame pateikiamas pokalbis
su andainykšte gubernatoriaus virėja,
užrašytas Liberijoje, Vakarų Afrikoje,
kai jai buvo šimtas metų

...Ne, aš mirties nebijau... Gyvenime ne sykį maniau mirsianti... Tą rytą po audros buvau kaip negyva... Ir nežinau, kas tada užmušė misisipiečius. Galiu tik spėti... Bet sakyti nieko nesakau...

Elizabetė Livensvort, sere... Mergautinė pavardė Elizabetė Longstrit... Šeimininkas man davė tą pavardę... Aš gimiau verge Floridos valstijoje... Marianoje... Harikeino gyvulių fermoje... Prie Čatahučio kelio... Bet dabar jos tenai nebėr... Jau kadai kadės...

Vienas jūreivis man anksčiau sakė, kad ten dabar kapinės... Kur andai buvo Harikeinas... Kapai nuo karo laikų... Ilinojaus karių, kaip jis sakė... Diendaržį pavertė kapais... Prie Pičblosomo krantų... Jankiai padegė namą, ir jis sugriuvo... Ir skerdykla, ir trobesiai, ir kas tik buvo... Tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt ketvirtaisiais... šešiasdešimt ketvirtųjų rudeniui prasidėjus... Visą Emeraldo apygardą į šipulius paleido...

✦

* Pavadinimas liaudies dainos apie motiną, gulinčią mirties patale ir guodžiančią savo vaikus, kad netrukus visi jos išbandymai baigsis.

Ne, aš niekada nebuvau sugrįžusi į Floridą. Nė minties tokios neturėjau... Dėl manęs tai tegu jinai skradžiai prasmenga. Aš daug metų išgyvenau Redempšen Folse, Kalnų teritorijoje... Tarnavau Sąjungos generolo ir jo žmonos namuose. Daug visko prisižiūrėjau, kai dirbau pas generolą... Visokių keistenybių.

Teisybė, garsusis generolas paskum turėjo bėdų... Airis... Apie jį daug kalbėjo. Žmonės vadino jį Ašmeniu. Tą rytą jis man išgelbėjo gyvybę, ne kas kitas. Aš jau būčiau kape, jeigu ne jis.

...devyniasdešimt devyneri, praėjusį lapkritį, sere... Niekada neturėjau jokio dokumento. Mažu vyresnė. Arba jaunesnė. Čigonė sykį sakė, kad gyvensiu iki šimto dvejų. Bet aš jos žodžių nepriimu už rimta. [Nesuprantamas sakinys] *Niekas negali žinoti, kas bus, tik vienas Dievas danguje... Niekas nežino, tik Dievas.*

Mano tėvelis buvo Zekielis... Taip, sere... Afrikoje... Tikro vardo nežinojau... Iš Čarlstouno škuna atplaukė žmonių pirkliai... Mano motina Euterpė... Septyniolikos su puse... Tokios gražuolės kaip mano motina tamsta nesi matęs... Gimusi Sapelo saloje. Džordžijos jūrų salyne... Kadaise priklausė turtingam apačiui; nežinau, kaip ten buvo... Garsi pribuvėja... Gydė kraujo ligas... Žmonių ir gyvulių...

Mano tėvas [šuns lojimas] *tais laikais nė žodžio nemokėjo angliškai... Aš nelabai jį prisimenu... tyliai kalbėdavo... Droždavo iš malkų lėles... Pustydavo namams peilius... Prisimenu stovintį prie tekėlo... Kiaurą dieną sukdavo tą ratą... Krūtinėj jam buvo nuodais išėsdinta žymė... Dobilo lapas – Harikeino emblema... Dabar jau anas musėt dangaus karalystėj... Vis tiek vakare už jį meldžiuosi... už jį ir už motiną. Ir už visus savo išėjusius gimines... Kai išmuš*

atpirkimo valanda, aš vėl sutiksiu savo motinėlę. Jėzaus žaizdos ją sergsti...

...o tėvas paliko Harikeiną tą rudenį, kai man sukako dvylika. Paskutinį kartą gyvenime jį mačiau [neįskaitoma]. *Šeimininkas pralošė jį lošdamas kortomis Marianoje. Tėvą atidavė kitam už skolą. Girdėjau, kad jis pasimirė Teksarkanoje, bet iš kur žmogus gali žinoti. Gal Misisipėje. Ar Džordžijoje. Kas gi pasakys?*

Bizūnais čaižydami įvarė į narvą ir užrakino grotas. Kaip kokį atjunkomą paršelį. Kaip paprasčiausią mėsos gabalą. Ir išvežė šaukiantį motiną. Bet tuo metu motina buvo nuėjusi prie šulinio. Jie laukė, kol jinai nueis prie šulinio.

Po penkių mėnesių ir ji iškeliavo, padėk jai, Dieve. Per keturiasdešimt devintųjų Kalėdas. O mums su seserimis prasidėjo tikras pragaras. Mat ji visada mumis apgindavo. O dabar jos neliko. Įmanydama būčiau galą pasidariusi, tik nedrįsau. Vergės dienos – mirtina kančia... ir siaubas, kad ateis naktis.

Mano šeimininkas buvo airis. Jo pavardė – O'Hora. Vilkas turi daugiau širdies negu O'Hora. Daro su tavim ką nori, tik neužmuša. Nes jis, matai, už tave sumokėjo. O'Horai, tu tik pinigas, daugiau nieko. Darbinis gyvulys... Ir geidulius patenkini, ir laukus nurenki, ir vaikus prižiūri, o kai viską padarai, gauni rimbo... Taip, jo žmona tikriausiai žinojo. Visus jo darbelius žinojo. Ir po viskam lyg niekur nieko atjoja sau į bažnyčią ant savo kaštano. Su savo „Tėve mūsų" ir „Šventa Marija". Kas iš jo giminės išgirsdavo, ką anas pridirbęs, iš gėdos galvą nuleisdavo.

Per pilietinį karą jį užmušė Natanas Hukas, pabėgėlis iš Hokso plantacijos. Natanas Hukas grįžo su Sąjungos kariuomene nuo Meino ir nušovė jį prie Sju upelio. Savo

akimis regėjau. Anuomet geresnių akių buvau. O'Hara buvo Natano Huko tėvas... taip jau atsitiko... taigi mes su Natanu Huku broliai.

Bet aš nekalbėsiu apie tai, sere. Ne, nekalbėsiu... Viešpats viską mato... Greit jau stovėsiu prie malonės sosto... Viešpats žino, kas buvo Marianoje, Floridoje... Kiekvienam savo kūriniui atseikėjo ir gero, ir blogo. Bet, kai ateis laikas lauką akėti, pelus reikės atskirti nuo grūdų. Visi turės pjauti, ką pasėję... Manau, dėl to generolas pasiėmė mane į savo namus... Jam turbūt buvo gėda dėl savo tėvynainio... Ir mes niekada apie tai nekalbėjome... Bet aš mačiau, kad jam gėda... Iš visko buvo matyti... Ir kaip žmogus nesigėdysi... Tą vakarą per audrą jis išgelbėjo man gyvybę... Tie misisipiečiai būtų mane užmušę... Ir aš nebūčiau žinojusi už ką, nes Misisipės valstijoje niekam nebuvau padariusi blogo... Jie netgi mano vardo nežinojo.

∇

BRANGIOJI ERINA

✦

Skelbimas, išspausdintas Pietuose
netrukus po O'Kifo atvykimo į Ameriką,
prieš keletą metų nuo pagrindinių aprašomųjų įvykių

GARBINGIEJI DŽORDŽIJOS PILIEČIAI!

✦

„Švento Patriko tremtyje komitetas"
turi garbės pasiūlyti jums

VAKARĄ SU
AŠMENIU O'KIFU!
ERINOS ROBINZONU KRUZU!
KĄ TIK ATVYKUSIU Į ŠĮ LAISVĄ KRAŠTĄ IŠ TREMTIES!

✦

„Apolono" teatras, Makonas
1852 metų liepos mėn. 23 dieną, uždegus žvakes

Salivano dūdmaišių orkestro muzikinė interliudija

Jaunasis DŽEIMSAS O'KIFAS iš MAIŠTINGOSIOS VEKSFORDO GRAFYSTĖS, viso pasaulio airių demokratų DIDVYRIS, neseniai atvykęs po ŽIAURIOJE TREMTYJE PRALEISTŲ METŲ, TIK ŠĮ VAKARĄ pasakos apie ypatingą savo patirtį, MIRTIES NUOSPRENDĮ, paskelbtą jam Airijoje, ir bausmės sušvelninimą STOVINT ANT KARTUVIŲ PAKYLOS, jo BEBAIMĮ PABĖGIMĄ

iš Anglijos požeminio kalėjimo Tasmanijoje ir LAIVO SUDUŽIMĄ KANIBALŲ APNIKTAME Ramiajame vandenyne, sėkmingą jo IŠSIGELBĖJIMĄ, padedant geraširdžiams jūreiviams, jo KVAPĄ GNIAUŽIANČIUS NUOTYKIUS kertant bangas kelyje į Niujorką ir jo DIDELES VILTIS, dedamas į mūsų TĖVYNĘ!

Šiuo metu Jungtinėse Valstijose Ašmuo yra geriausias oratorius. Šio meno žinovų pripažinta, kad visame angliškai kalbančiame pasaulyje su juo galėtų rungtyniauti tiktai ponas Dikensas. Jau prabėgo šeši mėnesiai, kai jis čia, o jo šlovė, ir taip plačiai nuaidėjusi, švyti tarsi KOMETA. Tikėtina, kad paskaita, kuri PAKERĖJO MINIAS ŽMONIŲ, jau girdėjusių ją Niujorke, Brukline, Bostone, Čikagoje, Filadelfijoje, Memfyje, Naujajame Orleane ir Atlantoje, SUKELS DIDŽIULĮ SUSIDOMĖJIMĄ. „Nėra jokios abejonės, kad Laisvė dar nėra turėjusi puikesnio dainiaus už šį kilnų ir gražų Erinos sūnų." *(New York Tribune)*

Nuoširdžiai patariame nedelsti ir įsigyti bilietus. O'Kifas TURI DAUG REIKALŲ ir nežinia ar greitai galės vėl apsilankyti Koton Lande. Tam, kad galėtų tilpti kuo daugiau žmonių ir visi jaustųsi saugiai, maloniai prašome damų nevilkėti krinolinų, o vyrų ateiti be kardų ir ginklų prie perpetės diržo. Nepraleiskite šios NEPRILYGSTAMOS PROGOS. Susipažinkite su NEPAPRASTU AIRIŲ DIDVYRIU, kurio laukia NUOSTABI ATEITIS AMERIKOJE.

Įėjimas: 4$ (parteris, balkonai, ložės); 20 c (stovimos vietos).

☞ **Negrai neįleidžiami**

∇

KELIAUSIU NAMO PAS DIEVULĮ, SUDIE JUMS, SUDIE

Grįžtame į Redempšen Folsą pas mažąjį bėglį būgnininką 1866 metų pradžioje – Spynos laužimas – Dokumentų pluoštas – Ispanė – Kivirčas

Gubernatoriaus namo rūsys – ten, kur miega Kristaus žudikas. Susilenkęs tarp statramsčių, susirietęs kaip angliškas jungiamasis ženkliukas „&“. Jo pasaulis atsiduoda žeme ir įdrėkusiomis lentomis. Lyg gyventum karste, kaip, mama pasakojo, darydavę vienuoliai.

Nusikaltęs brolis Munis, jo sapnai lyg sutrešusi mediena. Turbūt jį suras, nuplaks ir išvarys iš miesto. O gal pakars arba dar blogiau. Reikia būti atsargiam. Svarbu, kad nesusektų. Jis matė, ką geba kolonistai. Naktimis apsiblausęs išlenda lauk ieškotis maisto ir rungiasi su išbadėjusiais valkataujančiais mišrūnais. Jis turi galvoje visą kolonijos teritorijos planą ir žino, kur gali eiti. Ir į kokią vietą nevalia kelti kojos.

Jis jau patyrė, kad visada verta pasirausti šiukšlių dėžėse už „Šugano“ smuklės, taip pat prie vieno viešnamio einant į vakarus ir dar prie kito einant į šiaurę. Bakalėjininkas meta sugedusius produktus į krūvą kiaulėms. Ginklakalio žmona lesina liepsneles. Bet tokioje atokioje vietoje žiemą ne ką terasi. Kartais negrai kokį kąsnį atkiša.

Pastaruoju metu jis nelyginant apraibęs, purtomas šalčio ir nuolatinių karštinių. Kankina nepakeliami galvos skausmai ir nuolatinis troškulys. Jis sapnuoja niekad nematytus upių intakus indėniškais pavadinimais. Mama sakė, kad *Rappahannock* reiškia „vietą, kur gyvena sielos", bet gal tai reiškia visai ką kita arba nieko nereiškia. Kaip niekas neatsimena Konemaros vietovardžių, taip ir indėnai pamiršta.

Į galvą lenda padrikos mintys ir vaizdai. Motina su elnio kailiais. Buivolas, besiganantis Bilo gatvėje. Dieną jis tūno susisukęs į brezentą. Čiulpia ledo gabaliukus. Bet tokio amžiaus berniukui sunku išbūti ramiam. Jis rangosi po savo kalėjimą, randa plytų, šiferio nuolaužų, senovinę girnapusę, maišą senų marškinių. Čia, po ventiliacijos anga, aptinka odinį sakvojažą. Prašmatnų ir dailiai padarytą, kaip daktaro.

O kartą randa laboranto kuprinę. Spyna sena ir užakusi rūdimis, bet atsidaro nesunkiai. Geležingos rūdys ant pirštų kraujo skonio. Iš maišo pasipila kirmėlės.

Kojinė prikimšta senų popierių – susigarankščiavusių, apgraužtų. Kai kurie skylėti kaip nėriniai. Kiti pavirtę juozgana popieriaus trūnėsių koše. Čia yra spausdinimo formų, lapelių su užrašais, laikraščių iškarpų. Senų žurnalų klišių. Apipelijęs bilietas į MITINGĄ. Plakatas su balade ir senoviškai užrašytomis natomis – juodi ketvirtinių deimančiukai ant keturių linijų.

Jis skaito blogai, bet kai ką supranta. Stengiasi įsiminti raides. Jam patinka skaityti, taip bent jau sutrumpėja laikas, kol nusileidžia išganinga tamsa. Skaitymas, sakydavo mama, gali išgelbėti gyvybę. Vargšai turi mokėti skaityti. O turtingam visai nesvarbu, moka jis skaityti ar ne. Jis jau išrinktasis. Tuo viskas pasakyta.

A – Arkanzasas
B – butelys
C – cinamonas
D – dusulys
E – Eliza
F – fejerverkas
G – gražuolė, kurios buvau vertas.

Berniukas neatpažįsta vyro, gyvenančio namuose. To pakrikėlio viršuje, „generolo", kaip jį vadina vietiniai. „Jis, matyt, O'Kifo garbintojas", – mano sau vaikas. Nes visi šitie popieriai, kurių prigrūstas pilnas krepšys, aprašinėja to didvyrio žygius. Gal jis koks rašytojas. Mokslinčius. Eiliakalys. Jam net į galvą nešauna, kad čia galėtų būti tikras gyvas generolas. Pilvotas, senas, eina krypuodamas kaip visi nutukėliai. Tą naktį kasykloje iš burnos jam fu kaip smirdėjo kažkokiu pigiu gėralu. O kalba kaip didikas anglų pantomimose. Turbūt žmonės tyčia, šaipydamiesi, vadina jį generolu.

Mama sakydavo, kad Elizos tėtis rašė eilėraščius. Patriotines dainas ir balades. Mirė Brukline. Pasigavo cholerą, sakė mama. Bet berniukas nežino, ar tikrai.

Ateikite čionai, Erinos sūnūs, aš padainuosiu jums baladę,
Apie karžygį narsųjį O'Kifą, kuris kovojo už Erinos salą.
Ištremtas Demono šalin, jis iš pačios mirties nagų ištrūko
Ir pasiekė Ameriką, kuriai žmogaus liuosybė ir gerovė rūpi.

Eliza ir mama dažnai kalbėdavo apie O'Kifą. Mokėjo dainų apie jo žygdarbius, jo šaunumą. Didvyris, sakydavo mama, toks pat kaip Robertas Emetas. Jis nusikvatojo mirčiai į akis stovėdamas ant kartuvių pakylos. Kai Airija bus laisva, tokia pat respublika kaip Amerika, kur niekas nebebadaus ir mes visi galėsime grįžti namo, už tai reikės

dėkoti tokiems išgelbėtojams kaip Ašmuo O'Kifas, tam reikalui aukojusiems viską. Bet Airijos išverstaskūriai tada juos niekins. Jie visada bijos jo vardo. Sakys, kad surakinti grandinėmis ir paskendę purve mes buvome laisvesni. Jiems patiktų, kad visa sala būtų jų.

Kartą prie Frederiksbergo berniukas matė jį iš toli, savo niujorkietiškų zuavų avangarde. Žmonės vadino juos „geležiniais kariais", Potomako pasididžiavimu. Tie O'Kifo kariai nepaisė jokių kliūčių. Nuo kalvos viršaus Džedas Munis apstulbęs žiūrėjo, kaip jie apačioje atakuoja Džordžijos fronto liniją. Laimėti – tiek pat vilties, kiek įmestam į puodą krabui ištrūkti, bet jie vis tiek veržiasi pirmyn, tiesiai į kulkų lietų prie Marijos aukštumų, ir gula tenai amžino poilsio. Jie puolė taip, kaip kiti būriai traukėsi – stačia galva, švilpte švilpdami, tarsi greitis būtų galėjęs juos išgelbėti. Bet neišgelbėjo. Niekas jų negelbėjo. Nei karingi šūksniai, nei patrankų griaudėjimas.

„Iš kelio! Prisimink Fontenua!* Sarsfildą!** Traukitės!" Jų balsus nutildė artilerijos ir pabūklų salvių dundesys. Vienam nusirito galva. Kitas buvo sudraskytas sviedinio. Likusieji gyvi vis tiek svirdinėdami veržėsi į priekį. Po du ir po tris. Būreliais. Po vieną. Drengiami kulkų lietaus nelyginant jūreiviai per audrą. Tai buvo šiurpą kelianti narsa.

Dragūnas, vemiantis žarnomis. Liepsnojanti dryžuotažvaigždė vėliava. Spalvotasis seržantas peršauta akimi.

✦

* 1745 metais prie Fontenua kaimelio (dabart. Belgija) prancūzai laimėjo mūšį su jungtinėmis anglų, olandų ir hanoveriečių pajėgomis. Airių brigada kariavo prancūzų kariuomenės pusėje ir pasižymėjo ypatinga narsa.

** *Patrick Sarsfield* (1660–1693) – pirmasis Lukano grafas, airių jakobitų vadas ir patriotas.

Kepurių mosavimas pasirodžius pastiprinimui. Skaisčiai raudonas pievos upelio vanduo. Du gulintys žirgai susipainiojusiomis vadelėmis, iš siaubo besispardantys kanopomis ir žeidžiantys vienas kitą. Trimitininkas, kaip koks lunatikas bidzenantis tiesiai į pabūklų salvę, plėšančią jo kūno gabalus. Rankos kruvinos. Raudonos srovės teka per rankoves, bet jis skuta per lauką kaip sušalęs žmogus į saulės šviesą, kol galiausiai kulkos jį parklupdo. Jis pakelia savo instrumentą virš galvos, tarytum norėdamas pasakyti „gana". Nutraukta dešinė ranka pakyla į orą kaip skarmalas. Jis bando atsistoti. Bėga priešų link. Paskui šoka varpomas mirties.

Laukas tą naktį. Laužai tranšėjose. Dūmai, besiveržiantys iš įtvirtinimų. Nuo kraujo pamėlusi kunigo sutana. Tulžis ant rankų ir maldaknygės. Į medį užnešti sumaitoti kareivio palaikai. Neįmanomi vaizdai. Nepakeliami akiai. Vyrai, besivoliojantys savo kraujo klanuose. Maitvanagiai žaibo šviesoje. Žiurkės, graužiančios... ne, to verčiau neprisiminti, tokį vaizdą reikia išmesti iš galvos. Tąsomos, kol nutrūksta, sausgyslės. Žiurkių pasaulio karalius. Minkštimą nusinešantis laimėtojas.

Dūmai, riksmai ir kirų klykavimas. Kūnas kaip embrionas, keliai prispausti prie krūtinės, rankos tvirtai apglėbusios batų padus. Iš Golvėjaus kilęs bruklinietis maldavo berniuko jį pribaigti, o kai šis užkimusiu balsu atsakė negalįs to padaryti, vyras iš Golvėjaus liepė jam surasti revolverį, kad pats galėtų padaryti nuodėmę.

Kai baigsim kovą, vyrai, pas mylimą patrauksim
Per jūras, per marias putotas, ten, kur motulė laukia.
Tironą saksą nugalėsim, išvysim vagį iš namų
Ir tiesiai Dublinan žygiuosim su generolu O'Kifu.

Baladėse jis vadinamas Konu, nors jo vardas Džeimsas. Ašmuo, Dėklas, Rapyra, Airijos princas. Štai kiek vardų vienui vienam žmogui. Nežinia net kaip jį vadinti, kaip sutikus į jį kreiptis. „Gal tas senas žarnų maišas viršuje buvo sutikęs O'Kifą, – svarsto berniūkštis. – Gal jie giminės, buvę draugai." „Kiekvienas gražus žmogus turi bjaurųjį savo dvynį", – sakydavo mama. Didžiojo penktadienio rytą gali išvysti jį veidrodyje. Jis renka nušiurusias senienas, lyg ketintų atidaryti muziejų. Gal jis koks dainius.

Apsivilkusi jūreivio drabužiais, keliavo mergaitė Kanadon,
Jai magėjo išvysti uostus, kur jos mylimasis kariavo.

Berniukas tūno purve su lauko pelėmis, vorais, tarp apdriskusių popierių, kurių nesuskaito. Jis pakaitina žvakigaliu akmenį ir gremžia duobę priemolyje, kaip buvo pamokytas per karą. Išgyvenk, būk budrus, mes visi išgyvensime, ir Pietūs vėl sukils. Kartais jis girdi, kaip lyja, kaip pro lentų plyšius švilpauja vėjas, kaip nuo šakos žemėn dribteli sniego pusnis. O kartais stoja ypatinga šaltmečio tyla – bežadė, pirmapradė.

Jis susisuka į brezentą ir laukia, kol ji praeis. Vasarį patrauks į Kanadą. Pradėjęs žygį į šiaurę anksčiau, sušalsi negyvai, nes visi laukai ir keliai apsnigti, o pasienio postai, kaip jis girdėjo, uždaryti. Žengdamas sniegplute, nežinai, kas apačioje. Kai kur vėpūtiniai didumo sulig namu. Yra ežerų, kuriuose gyvena nežemiškų lokių ir nežemiškų elnių. Indėnų kutenėjų genties įsivaizduojamas rojus.

Kartą per karą draugas jam papasakojo apie Kanadą. Apie šalį, kurioje su airiais skaitomasi. Tenai nėra tokių

šunsnukių rasistų kaip čia, Jungtinėse Valstijose, aiškinančių tau, kad tu ne toks. Ten žmonės mėgsta airius, gerbia juos. Jie žino, kad airis – didžiadarbis, triūsia iš širdies. O kad linksta prie taurelės ir kartais mėgsta paūžauti, niekam tas nerūpi, kanadietis ir pats to nevengia. Jis panašus į airį, supranta, kas ir kaip. Ne taip kaip šie Meiflauerio kietakakčiai.

Čia, Valstijose, kaip su kartėliu pasakė vienas kareivis, airis vertas ne daugiau kaip žiurkė. Tegul airis už juos kovoja, tegul tiesia jiems kelius, nardina į gelmę jų kesonus, tegul užsikruša ir tyliai atiduoda dūšią kokioje nors aludėje. Airis jiems tiktai juodadarbis, kalbantis rožinį. Tiktai vergas su vienuolio pelerina. Kai kasė pragarišką tranšėją per Naująjį Orleaną, vien airius tenai sugrūdo. Vergų nesiuntė. Nes vergas jiems kainuoja pinigą. O airis – tik kelis penius per dieną. Vienuolika valandų per parą apsipylęs prakaitu tamsoje rausia kaip kurmis, o kai pakrato kojas arba išprotėja, arba kai jį patiesia karštinė, ateina dar šimtas prašytis į jo vietą. Kanadietis su krikščionimis taip nesielgia. Jis paduoda tau ranką ir sumoka tavo grašius. Monrealyje. Naujojoje Škotijoje. Ontarijuje. Bet kur. Ten yra plaukiojančių ledynų ir iglu – visokių keistenybių. Ten iš nuobodulio nemirsi.

Taigi berniukas buvo susikūręs Kanados paveikslą. Krašto, kur už darbą, kad ir ką dirbtum, gerai mokama, o jei dirbi šeštadieniais, pusantro karto daugiau; kur kalnai maisto, upės alaus ir kur mažos prancūzaitės degančiomis akimis dainuoja „O Le Beau Soleil“*.

Nenuostabu, kad tėvas išrūko į Kanadą. Nenuostabu, kad niekada nebegrįžo namo.

✦

* „O gražioji saule“. (*Pranc.*)

Dvylikametis miega rankutėje suspaudęs ginklą – mirusio kareivio revolverį. Paėmė jį iš negyvėlio, už kurio užkliuvo eidamas gatve tą naktį, kai sekė arklių pėdomis. Tas ginklas jam pažįstamas. Daug sykių yra juo šaudęs, bet nulaikyti vos nulaiko. Toks sunkus tas koltas, o jo rankos tokios silpnos. Atrodo, lyg laikytų kūjį.

Iš paskos ponui karaliaus pažas
Klampojo per miško pusnynus,
Ir šilo beeinant kojelės mažos
Šventumą jo pėdų patyrusios.

Jeigu jis nebūtų sekęs tomis pėdomis, būtų miręs iš bado, sušalęs tarp gargažių. Sekti buvo rizikinga, ir net labai, bet pasilikus neišvengiamai laukė badas, o mama sakydavo, kad žmogui nedera mirti iš bado. Daryk viską, ką gali. Mačiau, kaip žmonės miršta per badmetį. Nežiūrėk jokių draudimų. Tik nebadauk.

Taigi jis svirduliavo per pūgą, kokią mylią provėžotu keliu sekdamas federalų arklių pėdsakais. Bet pėdsakai vis tiek tolydžio pradingdavo šlapio sniego pliurzėje.

Dabar aš žudikas. Kaino giminės. Žvėries ženklas ant mano rankos. Broliai iš Misisipės valstijos – ne vienintelės aukos. Ne pirmoji nužudytųjų pora, ne pirmieji nužudyti broliai. Kažkas sakė, kad tiedu iš Fer Oukso buvo broliai. Klastingi šliužai, Linkolno subinlaižiai. Šunsnukiai. Juos verkiant reikėjo pribaigti.

Ant revolverio vamzdžio užrašyta: „P. Dž. Folis“. Išraižyta aštriu daiktu, gal nedidele vinimi. Jis bando sudėlioti iš „P. Dž. Folis“ anagramą, bet nieko neišeina.

Vienuolika. Neskaitant misisipiečių. Ir čia tik tie, dėl kurių jis tikras. Gal būta ir daugiau. Greičiausiai būta. Nesužiūrėsi, kur iš tavo vamzdžio ištrūkusi kulka patai-

kys lėkdama į puolančio bataliono gretas. Jis suskaičiavo vienuolika – vyrai vienuolika kartų pametėjo jį aukštyn. Tą naktį Šarpsberge. Paguldė ant arklio gūnios ir vienuolika kartų švystelėjo į orą; vienuolika gurkšnių krūminės, vienuolika kekšės bučinių. „Narsiausias kalės vaikas visame Diksyje, – tvirtino jie. – Drąsiausias visame pasaulyje. Tavo mama ir tėtis didžiuotųsi, jeigu žinotų. Linkolnas pakabintų tave ant šakos, berniuk!"

Paskui atėjo karininkas – kapitonas O'Nilas iš Švevporto – ir pasakė, kad girtauti negražu, o švęsti tokius dalykus skandalinga. Argi teisinga, argi krikščioniška versti vaiką šitaip elgtis? Jis kalbėjo piktai. Ar mes laukiniai? Raudonodžiai? Ar norime paniekinti tai, už ką kovojome? Negalima leisti vaikui imti į rankas ginklo. Tai yra blogai ir visada bus blogai! Jeigu dar kartą taip atsitiks, visi bus atleisti iš karinės tarnybos. *Nejaugi jūs neturite sūnų*? Girtas, verkiantis berniūkštis buvo nuvestas šalin. Jam buvo liepta atiduoti ginklą. Prigrasinta vykdyti įsakymus.

O jis manė, kad darydamas tai, ką darė, kaip tik ir vykdo įsakymus. Priešas artėja, tu šauni į jį. Jis gviešiasi tavo šalies, tavo „gyvenimo būdo". Gviešiasi niekinti tavo moteris, tuštinti tavo laukus, išmušti tau pagrindą iš po kojų, pavergti Viešpaties tau skirtoje žemėje – tokiam pabaisai negali būti pasigailėjimo. Jokia nuodėmė užmušti žmogų, kuris skriaudžia tikrą tavo brolį. Tėvas Gijomas taip ir pasakė. Ne nuodėmė užmušti išdaviką, dezertyrą, šnipą, berniukų tvirkintoją, priešą. Įsiveržėlius, agresorius – visus reikia žudyti, ir Išganytojas supras. „Aš atėjau nešti ne ramybės, o kalavijo", – pasakė Jis. O šventasis Petras nukirto žydui *ausį!*

Dismas, Gesmas, Kristus su savo pentinuotais batais. Dabar jie liepsnoja pragare. Vežėjas Haranas pasižiūri į

juos iš viršaus ir nusispjauna ant jų, saugiai įsitaisęs prie Avinėlio sosto. Jo seilės, užtiškusios ant iki baltumo įkaitusių jų liežuvių, šnypščia. O cherubinai ir pliki angeliukai šypsosi.

Juk tai jie leido tam būriui pakarti Džoną Kastisą Haraną, berniuko globėją, nevėkšlą pakaušusį vežiką, kuris niekada nenuskriaudė nieko išskyrus save patį. Jie buvo prisidengę veidus skaromis, kai mušė ir plakė jį, bet berniukas juos atpažino. Iš pasipūtimo, iš liesumo, iš gaidiškos eisenos, iš to, kaip vienas jų glostėsi garbanas, kaip piktai žibėjo jo akys. To, ką jie darė Haranui, – berniukas matė viską, – net Šėtonas nėra nusipelnęs.

H – horizontas
I – idėja
J – jūrų vėjas
K – kariauna
L – labdarystė
M – mylima
Bet N – niekad, niekad –
Taip nuo seno yra.

Jokia nuodėmė užmušti žmogžudį. Ko gero, net privalu. Jis pasuka būgnelį, įsikiša vamzdį į burną. Kažin ar tai, ką jis dabar jaučia, ir yra gundymas?

Ant kalno viršūnės blaškoma vėtros stovi sesuo. Įsikibusi į viksvas, kad atsilaikytų. Juodas kaip naktis viesulas artėja jai iš nugaros nešdamasis glėbį nutrauktų medžių viršūnių.

Jį pažadina kažkoks triukšmas keliuke. Jis prišliaužia prie rūsio grotelių.

Atidarda vežimas. Bėris šnopuoja. Jo kailis nušiuręs. Paštininkui iš rankų iškrinta krepšys. Viskas pabyra ant

žemės, jis puola gaudyti. Tai Orsonas Rolsas. Laidojimo kontoros savininko sūnus. Šunys vėpso išsižiojęs kaip chimeros. Pasigirsta žmonių riksmai. Jie bando iškelti kinę moterį iš vežimo. Ta dejuoja, mosuoja rankomis, tarsi irdamasi per skausmą, o žmogus, greičiausiai jos vyras, akis išvertęs, vos pastovi ant kojų. „Pribuvėją! – šaukia moteriškas balsas. – Vežkite pas ją kuo greičiau. Nevalia gaišti. Prasideda gimdymas.“ Žmonės daro, kaip ji liepia. Kažkas atneša vilko kailį. Visas būrys nudarda miesto link.

Keisčiausia žudikui (tiesą sakant, viskas keista) navajų antklodė, kinas su kasytėmis, paštininko laiškai, plevenantys kaip mintys, bet labiausiai jį pritrenkia įsakinėjančios moters odos spalva. Ji turbūt tarnaitė. Bet kaip dailiai apsirengusi. Ir visi klauso, vykdo jos komandas. Jos apsiaustas žalias kaip didžiosios anties kaklas. Gobtuvo pakraščiai nusagstyti brangakmeniais ir apsiūti kailiu. Ant klubų ji juosi diržą, jis iš tamsios aligatoriaus odos, taip pat su brangakmeniais. Tokia graži, kad jis negali atitraukti nuo jos akių.

Aš ne tam tave pagimdžiau, kad mirtum iš bado. To negalima leisti. Pažadėk man.

Jis įstato revolverio vamzdį tarp sutrūnijusių grotelių ir primerkęs akį žiūri pro jį. Vienas gaiduko spustelėjimas, ir jinai nukeliaus paskui kitus. Vos juntamas sąnario judesys. Štai kaip tai vyksta – berniukas dažnai tą yra matęs. Geometrijos ir laiko sąjunga. Žemėlapyje perkelta vėliavėlė nusineša dešimt tūkstančių gyvybių ir žemėlapis neprisimins, kad jos kada nors egzistavo.

Naujojoj Škotijoj brendis du pensai,
Naujajam Bransvike – po penį alus.

Ji nusisuka, ir jis nebemato jos veido. Jos kūnas po apsiaustu – kaip gitara. Vėjas sklaido apsiausto skvernus. Rankoje lygiagrečiai žemei ji laiko bizūną. Dvi lygiagrečios uolektys, įsidėmi jis. Durklas prie diržo. Deimantai ant rankų. Ji atrodo kaip paveikslėlis iš seniai nebevartojamų būrimo kortų. Regis, ji žiūri į kalnus arba į ežerą. Jos pečiai virpa. Galbūt verkia. Iš namo atskuba virėja ir kažką jai sako.

Eliza kartą jam sakė, kad jos kūne yra muzikinė dėžutė. Tėtis nueina pas mamą, su meile braukia per stygas, ir po kiek laiko pasigirsta melodija. Tamsoje tyliai auga kūdikio muzika. Ir, kai ji subręsta, pasigirsta daina. Kiekvienas iš mūsų turime savo melodiją. Jeigu tyliai klausysiesi, gali ją išgirsti. Klausyk.

Kurį laiką jie stoviniuoja giliomis skrodėmis išmuštame baltame kelyje su juodais išsikišusiais kaip dantys akmenimis. Berniukas negirdi, ką moterys sako. Savaime darosi aišku – galbūt iš to, kaip jos stovi per atstumą viena nuo kitos, ne taip kaip artimi žmonės, – kad mulatė yra ponia, virėjos šeimininkė. O gal vyresnioji tarnaitė.

Jos įeina į namą. Jis girdi žingsnius virš galvos, prislopintų balsų murmėjimą. Virėja kažką sako apie gautą skubų laišką, ji padėjusi jį kabinete viršuje. Nėra ko valgyti. Sandėliukai tušti. Ar pripilti poniai vonią? Ne, jo nebuvo...

Dabar šaukia generolas, o moteris jam atsikirtinėja. Berniukas ne kartą yra girdėjęs vyro ir moters balsus, kai jie kivirčydavosi. Jam visada būdavo sunku jų klausytis.

– Aš lankiau Sent Huberte sergančią šeimą, kai prasidėjo audra. Tau jau sakiau. Netardyk manęs kaip koks teisėjas.

– Tardysiu kiek reikės, jeigu mano vadinamoji žmona be leidimo dviem savaitėms dingsta iš namų. Dabar lie-

žuvautojos turės gražaus darbelio. Bet jos didenybei tokie niekai nerūpi.

– Ar būtų geriau, jeigu aš būčiau žuvusi kelyje? Matei koks kelias?

– *Velniop tą tavo kelią*. Tavo pareiga būti čia. Ar krikščioniškuose namuose neprivalu švęsti Kalėdų?

– Aš tau sakiau, kad norėjau sugrįžti. Bet kalno neįmanoma pervažiuoti.

– Ar galėčiau sužinoti, kur, gerbiamoji, buvote apsistojusi? O gal tai vėl tardymas?

– O kaip tu manai? Pasiėmiau kambarį vežikų kieme. Tikiuosi, nenorėtum, kad būčiau nakvojusi griovyje?

– *Tavo vieta šalia vy*ro. Kiek kartų reikės tai priminti? Ar tu kiekviena proga stengsiesi rodyti man savo nepagarbą? Nejaugi tau pasidarė taip svarbu, vos ne šventas dalykas, man nepaklusti, kad jau nebepaisai paprasčiausio padorumo?

– Nepamokslauk...

– Aš nepamokslauju...

– Tu pamokslauji apie paprasčiausią padorumą, o pats kalbi su manimi kaip su prasikaltusia indų plovėja. Aš to nepakęsiu, ir man nusispjaut į visus tavo prakeiktus nuopelnus. Ar girdi mane, gerbiamasis? Aš ne tavo tarnaitė.

– Nekeik manęs, Lusija, įspėju tave gražiuoju.

– Nereikia įspėjimų. Aš tavo grasinimų nebijau.

– Kaip drįsti stovėti į mane nugara, kai aš kalbu? Ateik čia, sakau tau!

– *Niekas, pone, daugiau tamstos neklausys*. Niekam tai nebedaro įspūdžio. Žiūrovai išsivaikščiojo. Gali iki pamėlynavimo staipytis ir pozuoti, bet balkonai tušti. Jau daug metų.

– Lusija, dink man iš akių.

– Pats dink.

– Kekšė. *Pasakiau tau – eik lauk!*

Žudikas girdi, kaip virš jo trinkteli rąstinio namo durys. Kažkas sunkus bumbteli ant grindų. Žvangteli dūžtantis stiklas. Paskui stoja tyla, ji užtrunka labai ilgai. Jis atsitūpia ir tupi sustingęs, bijo net krustelėti.

O, P, R – O Purpurine Rože
S, T, U – Skaisti Tavoji Ugnis
V – Vilioklės Vilioja
Z ir Ž – Zundos Žaliuoja.

Jeigu jis sujudės, – kad ir vyzdžiai krustelės, – jie gali pradėti viską iš naujo.

∇

SUDIE SAKAU TAU, MEILE APGAULINGA

✦

Laiškas, laukęs Lusijos sugrįžusios į Redempšen Folsą –
Naujienos apie sužadėtuves –
Skolinta knyga grąžinta šeimininkei –
Trikampio svarba braižant žemėlapius

Voter gatvė 14,
Bruklinas,
X 12 65

Ponia generoliene O'Kif,

Rašau norėdamas pranešti naujienas, kurios galbūt bus įdomios. Pavasarį ketinu susituokti. Sužadėtinė yra mano antros eilės pusseserė Emilė Guld. Nemanau, kad ją pažįstate. Ji – ypatingas žmogus.

Mudu su panele Guld draugaujame nuo pat vaikystės Bostone. Kaip ir jūs, ji dirbo per karą gailestingąja sesele. Jos tėvas ir du broliai mirė iš bado Andersonvilio kalėjime, taigi skirtingai negu kai kurie kiti, dogmatiškai postringaujantys apie karo baisumus, ji žino, ką reiškia netektis. Susituokę plauksime į Angliją. Įvairūs skausmingi pastarųjų metų įvykiai verčia mus pradėti gyventi iš naujo. Aš atsistatydinau, nes nebenoriu daugiau eikvoti laiko žlugusioms viltims, ir pasinaudojau atsiradusia proga vykti į Indiją su kapitonu Melviliu atlikti

trigonometrinių tyrimų. Taigi šis laiškas yra atsisveikinimo laiškas.

Esu dėkingas už anksčiau man parodytą geraširdiškumą, ypač kai gydžiausi ligoninėje ir po to. Už pakantų gailestingumą jaučiu skolą, kurią, tikiuosi, šis laiškas sumažins. Dabar matau, kad buvau sunkus ligonis, lėtoko mąstymo ir įžeidus, kilę nesusipratimai jums turbūt atrodė nuobodūs. Jeigu elgiausi kvailai ar įžūliai, kaip mums, žemakilmiams, retsykiais pasitaiko, tikiuosi, kad tokia plačiai pagarsėjusi savo šventumu persona pajėgs atleisti įkyriam luošiui, dabar jau saugi ir rami, kad jis niekados jai nebetrukdys.

Prie laiško rasite pridėtą Džono Dono sonetų ir sentencijų knygą, kurią man kilniaširdiškai paskolinote prieš keletą metų. Aš norėjau ją grąžinti, bet kurį laiką niekaip negalėjau rasti. Dabar neprisimenu, kodėl taip atsitiko.

Dar noriu pridurti (tuo, beje, ir užbaigdamas, nes nebedrįstu daugiau jūsų trukdyti), kad kartą manęs teiravotės žemėlapių sudarymo paslapčių, ir aš, prisimenu, nesugebėjau duoti jums glausto atsakymo. Dabar, kartaus patyrimo pamokytas, supratau, kad tai visai nesudėtingas dalykas. Tam tereikia suprasti trikampį; žinoti, kurioje vietoje jame stovi, kai esi jo nugalėtas.

Suprantama, atsakyti į šį laišką nereikia. Jūs, žinau, ir vėl būsite užsiėmusi labdaros teikimu.

Gero rytojaus, kaip sako Donas. Ir taip toliau, ir taip toliau.

Kap. A. M. Vintertonas
JAV Kartografų korpusas

∇

Gubernatoriaus rezidencija
Roberto Emeto gatvė,
Redempšen Folsas
Kalnų teritorija
1866 m. sausio 7 d.

Kapitone Vintertonai,

Priimkite mano sveikinimus būsimų tuoktuvių proga, tikiuosi, kad būsite laimingas, kaip esate to vertas.

Jeigu kada nors su žmona užsuksite į šią Teritoriją, būsite laukiamiausi mūsų svečiai.

Sudie ir sėkmės naujame užjūrio gyvenime. Tikiuosi, kad panorėjęs užklosite Indiją trikampiais.

Pagarbiai
Lusija Kruz Makleland O'Kif (p.)

▽ ▽ ▽

III DALIS

AKMENŲ PLYNAUKŠTĖ

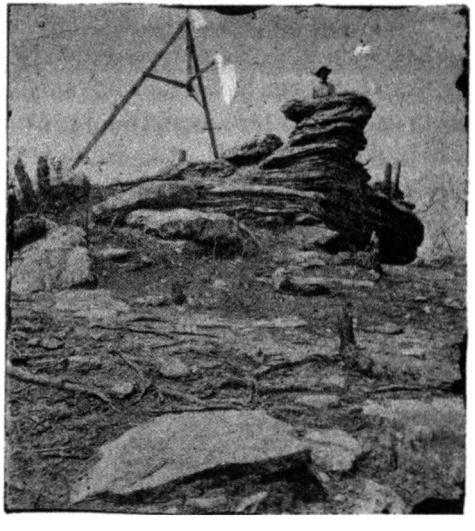

Jį pašovė Pitas Vandornas. Didysis Olandas. Taiklus šūvis. Mačiau, kaip kulka pataikė štai čia – pora nykščių viršum širdies. Nuskriejo žmogus į gatvės vidurį ir atbulas trenkėsi į murglynę. Tada pamačiau, ko dar gyvenime nebuvau regėjęs. Tegu mane skradžiai, jeigu aš meluoju, bet jis atsistojo. Aš aiškiai mačiau. Tikrai jums sakau. Atsistojo pašautas į krūtinę. Ir nujojo.

✦

Džozefas Petersonas, kalnakasys
Iš jo pasakojimo apie mėginimą nužudyti banditą
Džonį Griausmą po banko apiplėšimo
Darasvilio apygardoje 1866 metų Didįjį penktadienį.
Apklaustas profesoriaus Dž. D. Maklelando 1897 metais
Niu Deryje, Didžiuosiuose Dūmų Debesies kalnuose.

PUTOJA UPĖ KAIP AISTRA KRŪTINĖJ, O AŠ NEMOKU PLAUKTI

✦

Tolesni Elizabetės Longstrit prisiminimai –
Sunkumai, su kuriais tekdavo susidurti
norint patekti į Kalnų teritoriją
mūsų pasakojimo laikais – Ir įvairūs kiti dalykai

...Pirmą kartą atvykau į Teritoriją tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt ketvirtaisiais. Dirbau valytoja Sent Luiso garlaivyje... Ne, tais laikais garlaivių nedaug būta... Keblu anuomet buvo Misūriu kursuoti. Upė užversta sieliais ir kuo tik nori. Tada ją vadindavo Drumzlyne. Vanduo juodas kaip derva. Ir šiaip Misūryje sunkiau laviruoti negu Misisipėje. Galybė verpetų, sraunumų ir slenksčių ties kiekvienu vingiu. Sūkuriai, smėlingos seklumos ir mažne visur pavojingai negilu. Anuomet tai buvo švariausia upė. Žemėlapių niekas neturėjo. O spokanai tyčia lūkuriuodavo reiso. Ir dabar dar kartais puldinėja garlaivius. Mačiau, kaip prancūzui strėlė pervėrė gerklę. Kitą kartą anglą – račiaus pameistrį – sučiupo išlipusį į krantą. Ir kapitonas turėjo jį ten palikti.

Taip anuomet plaukiojau pirmyn ir atgal iš Sent Luiso. Keturis, penkis kartus. Šešis. Jau pamiršau. Bet paskum akys pasilpo, susirgau gliaukoma, taigi. Kaire akimi apakau. Vadinasi gliaukoma... Stojau dirbti pas generolą...

iš Redempšen Folso. Ir jo žmona atvažiavo šešiasdešimt šeštųjų vasarą. Mat mokėjau virti ir tvarkyti namus. Ir jie man buvo geri. Nesakau, kad be nuodėmės, bet, manyčiau, teisingi... Apie tą vyrą ir jo žmoną sklido gyvas galas kalbų. Manding jos buvo išgalvotos.

Taip, aš žinojau, kas ten vyksta. Apie maištininką berniuką ir kitką. Po daug metų girdėjau net dainą apie tai sudėtą. Bet dėl berniuko žmonės kalba netiesą. Protingi per svetimus slenksčius šiukšlių nenešioja. O popierius viską priima... Kas jam darbo, kad netiesa... ar kad pusė tiesos... Parašyk, kad tavo vardas Bilas, joks popierius tau neužginčys, kad tu Džonas... Svarbu, kas rašo... Ir netiesa, kad generolas ir jo žmona visai vienas kito nemylėjo. Kam ji tada būtų važiavusi į Vakarus, jeigu taip?.. Jei vyras skriaudžia, žmona pasiliks namie pas saviškius. Moteriai anuomet Vakaruose buvo ne pyragai... Ypačiai ledi... Patikėkit, sere.

∇

GYVENK SU MANIMI, BŪK MANO MYLIMOJI, arba KODĖL LUSIJA ATVAŽIAVO Į TERITORIJĄ

✦

Gubernatorius rašo Lusijai baigiantis Pilietiniam karui – Fotografavimas – Bedlendai ir jų vaiduokliai – Vargšė puolusi moteris, kurios pavardė liko neužrašyta – Indėnų vyšnių likeris – Sinjoras Verdis tyruose

Gubernatoriaus rezidencija,
2-oji gatvė, II sklypas į rytus nuo upelio,
prie kelio stulpų.
Redempšen Folsas
Kalnų teritorija

1865 m. balandžio 15 d.

Brangioji mano saule, *mio specchio**,

Aš rašiau tau prieš septynias savaites, bet iki šiol negavau atsakymo. Ar nors vienas mano laiškas tave pasiekė? Man regis, nuo tada, kai atvažiavau čia, parašiau keturis.

✦

* mano veidrodi (*it.*). (*Aut. past.*)

Praėjusią savaitę perbėgėlis Šajenas užpuolė pašto karietą, važiavusią už Fort Balantaino upės žemupio link. Pranešta, kad pavogti pašto maišai, bet niekas nežino kiek.

Tu vis dar Niujorke ar Kūčių išvažiavai į vilą? Man jau darosi neramu. Ar tau nieko blogo neatsitiko? Sapnavau, kad bėgi ledlaužio deniais. Tas sapnas neduoda man ramybės. Parašyk, jeigu tau kas negerai.

Kaip darbas ligoninėje? Tikiuosi, nepervargsti, kaip įpratusi. Praėjusį mėnesį Džonis Kalhunas, vienas iš mano padėjėjų, gavo žmonos laišką (pasisekė velniūkščiui), jame jinai paminėjo ir tave. Rašo, kad matė tave fotografuojančią ligoninės soduose; tau talkino pacientas, kapitonas su sunkiais nudegimais. Gerai darai duodama tam nelaimingajam veiklos. Mano mylimoji visada tokia gailestinga.

Na ką gi, daugiau neturiu ko pridurti, *mio doppio**, nebent tai, kad skausmingai tavęs ilgiuosi [*sic*] ir trokštu, kad būtum čia ir kad aš galėčiau su tavim pasikalbėti. Dabar jau beveik vidurnaktis, bet pragariškai karšta. Kažkoks ištroškęs [*sic*] padaras, turbūt prerijų šuniukas, krušasi po rūsiu, tikisi nagais išrausti šaltinį. Nelaimingas pasišiaušęs bėdžius, jis triūsia beveik kaip žmogus. Jeigu tu būtum čia, nepaisydama karščio, išeitum padėti jam rausti. Bet aš to nedarysiu. Aš bijau. Šiąnakt jis kasis vienas.

Čia klimatas žiauresnis negu Tenesio pragare, tiesiog alinantis, ir reikia velniškai daug laiko, kad priprastum. Toks įspūdis, kad niekas čia nežino, ar tokie orai būdingi šiai vietai ar ne. Kai kurie sako, kad taip, kiti kad ne, nes jie juk sako tik tai, ką, jų manymu, mes norime išgirsti, o apie kitką tyli, ir jų neperprasi. Šiuo atžvilgiu

✦

* mano antrininke; mano atspindy (*it.*). (*Aut. past.*)

(ir kitais) indėnai labai panašūs į kavaniečius*, bet mano meilė turbūt nežino, kas per žmonės tie kavaniečiai, ir, kaip suprantu, jai nėra reikalo to žinoti. Skrandis kankina žvėriškai. Manau, kad nuo vandens. Ir labai sunku užmigti. Tikriausiai po ketverių metų nakvojimo palapinėje sunku priprasti prie lovos, kurioje nesiveisia straubliukai. Atsibundu naktį ir nebesuprantu, kur esu, paskui nebesuprantu, kur esi tu.

Sklinda kalbos, kad metų pabaigoje karas baigsis. Mus pasiekia nepatikimos žinios, vadinasi, gandonešiai dirba išsijuosę. Mažiausiai kartą per savaitę ateina žinia, kad maištininkai pasidavė; paskui kad Baltieji rūmai sudeginti, kad Linkolnas surakintas grandinėmis ir pakartas**; arba kad britai pripažino Konfederaciją ir įtvirtina Ričmondą; arba kad prancūzai perėjo į mūsų pusę ir apšaudo Našvilį. Visa tai pranešama su tvirtu įsitikinimu, būdingu visiškiems neišmanėliams. Aš, pavyzdžiui, atsikeliu rytą ir žiūriu pro langą. Jeigu kieme nėra vergų gaudytojų pastatytų kartuvių, vadinasi, Jungtinės Valstijos dar egzistuoja.

Gaila, neturiu tavo nuotraukos. Ar tu pakeitei šukuoseną? *La femme de Calhoun**** parašė jam, kad tavo plaukai tiesūs ir trumpai kirpti (kaip berniuko). Viešpatie Dieve, pasakyk, kad tu neleidai taip savęs darkyti! Nejaugi jau praėjo dveji metai, kai aš paskutinį kartą tave mačiau? Ar tu nusikirpai juos dėl ligoninės? Turbūt kad taip. Ar

✦

* Kavanas (*Cavan*) – grafystė Airijoje.

** Iš tikrųjų karas buvo pasibaigęs jau beveik prieš savaitę, kai Li pasidavė prie Apomatokso balandžio 9 d. O'Kifas taip pat nežino, kad prezidentas Linkolnas nužudytas, nes šis mirė balandžio 15-ąją – tą dieną, kai buvo parašytas šis laiškas. (*Aut. past.*)

*** Kalhuno žmona (*pranc.*).

tiesa, kad gailestingoji seselė turi būti atstumianti sena dribšė? Jeigu taip, tai kodėl tos šventuolės seserys priima į savo tarpą mano angelą?* Tuojau pat parašyk vienišam savo mokytiniui bent porą puslapėlių, ar girdi? Aš noriu smulkiai žinoti, ką tu veiki. Ir atsiųsk man savo išniekintąją garbaną.

Vieną naktį sapnavau košmarą apie savo kvailybę ir pagiežingumą. Turiu galvoje mūsų kivirčą Tenesyje per tas Kalėdas, kai išėjai. Koks storžievis, koks apgailėtinas kluikis tavo vyras, jeigu jis sugebėjo šitaip apnuodyti mudviejų atsisveikinimą. Aš taip šiurkščiai su tavimi kalbėjau, bandžiau įgelti – tokių dalykų neįmanoma atleisti. Pastaruoju metu daug tokių kvailysčių iškyla mano atmintyje, o to, kas buvo praėjusią savaitę, nebeprisimenu arba prisimenu miglotai. Šį rytą kelias minutes negalėjau prisiminti mergautinės savo motinos pavardės. O vardai tų, kurie gyveno anksčiau už ją, jau dingę iš atminties. Daugelis įsivaizduoja savo protėvius apsuptus tauraus šlovės spindesio, bet iš tikrųjų taip yra dėl nusilpusios atminties. Kaip gaila, kad aš nepasilikau, neišsiunčiau kareivių ir negrįžau su tavimi į Niujorką, kaip norėjai.** Tu prašai tiek nedaug, o aš duodu tiek mažai. Ir taip visada. Tavo tėvas pagrįstai niekina mane. Aš pats nuolat save niekinu.

✦

* O'Kifas galbūt turi galvoje karo meto praktiką, kad seselės turi atrodyti „paprastai", turi būti „vyresnės negu 30 metų" ir „neturi nešioti krinolinų ar papuošalų". Lusija buvo pagarsėjusi Niujorko Šv. Marijos ligoninėje tuo, kad atėjo į darbą mūvėdama vyriškas kelnes. Jai buvo liepta tučtuojau grįžti namo ir persirengti. Ji grįžo persivilkusi kitomis kelnėmis. (*Aut. past.*)

** O'Kifas buvo paskirtas į Čatanugą Tenesio valstijoje ir išbuvo ten nuo 1862 m. iki 1863 m. balandžio mėn. Lusija trumpam aplankė jį per 1862 m. Kalėdas. Apsilankymas buvo nesėkmingas. (*Aut. past.*)

Šitas namas, šita Teritorija yra nelyginat Australija, kai tavęs čia nėra. Aš keikiu save už užsispyrimą, tulžingą bukagalviškumą. Jis mums pridarė tiek žalos. Dabar aš tai matau. Nebuvau toks vyras, koks žadėjau būti, ir toks, kokio tu verta. Aš taip daug praradau. Vien pagalvojus apie tai ima pykinti. Ar tu leistum man dar kartą pamėginti? Pamėginti būti vertam tavęs, Lusija?

Ne per seniausiai apniko abejonės, ar man reikėjo čia važiuoti. Be tavęs ši vieta per daug atšiauri, per daug tuščia. Gyvūnai, medžiai – žmogus nežinai, kaip jie vadinasi. Paukščiai atrodo priešistoriniai. Jokiam viengungiui nepatarčiau čia atsidurti. Čia turi per daug laiko apmąstymams.

Gali tris dienas joti ir nesutikti nė vieno žmogaus ir net žymių nerasti, kad jo čia būta. Mūsų Teritorija kaip penkios Airijos, o nebus nė dvidešimties tūkstančių gyventojų. Visi žemėlapiai neteisingi, didžiausi rajonai likę nepažymėti. Tai, ką mes turime, yra senų žemėlapių kopijos, taigi juose kartojamos ir nuolat dauginamos senos klaidos. Pati gamta čia trikdanti. Kalnai stulbinantys, to nepaneigsi – neaprėpiami ir atšiaurūs, su neišmatuojamo gilumo tarpekliais. Dūmų Debesies kalnai tokio aukščio, kad viršūnėse sniegas niekada neištirpsta ir niekada neištirps, kad ir kelios Libijos saulės čia patekėtų. Tačiau šioje grožio harmonijoje esama kažkokio nerimo. Nemoku pasakyti, kas tai. Gal paties žmogaus apgailėtinas nereikšmingumas. Kiekvienas žmogus toje tūkstantmylėje platybėje gali užsikrėsti kokia nors greitai plintančia liga, ir gamtai bus nė motais, ji gyvuos toliau. Prisimenu man

✦

* Turima galvoje elutė iš W. Shakespeare'o „Karaliaus Lyro": *Mes esame dievams tarytum musės // Išdykusiems vaikams: jie žudo mus // Juokaudami.* (Vert. A. Churginas.)

įstrigusią [*sic*] eilutę iš K. L.: *Musės ir išdykę vaikai, ir taip toliau.** Praėjusį mėnesį aš vadovavau nereguliarios kariuomenės būriui medžioklėje bedlenduose. Nereguliari kariuomenė – labai tikslus pavadinimas. Raitoji prastuomenė. Vienintelis dalykas, kurio galima juos išmokyti – tai nesisvaidyti vienas į kitą riešutais. Nors, manau, kad tą jie moka geriausiai. Aš rėkiu, maldauju, kad jie RAŠYTŲ RAPORTUS, bet jiems atrodo, kad plunksnos skirtos rašytojams, o ne įstatymų priežiūros tarnautojams, nors iš tikrųjų, – ir man iki gyvo kaulo įgriso jiems tai įrodinėti, – joks įstatymas neveiksnus be dokumentacijos, be įrašo. Mes sekėme gaują, kuri jau keletą mėnesių vykdė antpuolius ir žudynes, bet, žinoma, kaip aš ir įtariau, nepagavome. Mes niekada nepagauname tų vaiduoklių, nes jie pažįsta šią *terra incognita* ir turi aplinkui daugybę gynėjų. Bet ką darysi, reikia dėti absurdiškas pastangas ir rodyti ryžtą. Manau, kad ir banditai būtent taip elgiasi. Kartais mintyse iškyla toks vaizdas – du apspangę nuo smūgių kovotojai susirėmę kaktomis laukia, kada nuskambės gongas.

Jodamas tarp tų rausvai rudų smailių, kurių šešėlyje neauga joks normalus augalas, jautiesi lyg Dantės pragare. Kanjonai gilūs ir aukšti kaip Sevilijos bokštai, o saulė pražūtingai pikta. Požeminės olos sulig Paryžiaus Dievo Motinos katedra ar Šv. Petro bažnyčia. Nė garso neišgirsi tuose išdegintuose, sausringuose tyruose, tik uolų ertmėse nykiai švilpaujantį vėją ir arklio kanopų dzaksėjimą, prislopintą viską nugulusių dulkių, ir net užpakaly jojančio raitelio šūksnis tavęs nepasieks. Patrikas Vinsonas, tu jį prisimeni, vieną naktį prie laužo pareiškė: „Atleisk man,Viešpatie, bet, manau, pragaras atrodo taip, kaip šios Teritorijos bedlendai“, ir patvirtino savo žodžius gaižiu rūgtelėjimu. Ir vis dėlto netgi šioje dykynėje esama gro-

žio. Vieną rytą stovėdamas meskalų prižėlusioje senvagėje pamačiau danguje medvilnės debesis – tikrų tikriausi ploniausios medvilnės gniužulai. Ore kvepėjo kažkuo panašiu į sutrintus čiobrelius, žinai, kaip Provanse rugpjūčio naktį. Tokiomis akimirkomis kaip ši kažkodėl norisi šaukti iš džiaugsmo dėl paprasčiausių dalykų. Vyrams tai turbūt pasirodytų keista. Jie kartais įtariai [*sic*] žiūri į mane.

Mes, baltieji, čia tokie naujokai. Mus slegia jausmas, kad esame ne savo vietoje. Gal kas mano, kad tai išsivadavimas, bet taip nėra. Galbūt – netgi greičiausiai – mums išvis nederėtų čia būti, bet prakąsto obuolio nebeišmesi. Per penkis šimtus mylių nerasi nė vieno senesnio negu dešimties metų pastato. Tie keli pastatai aplink miestelį – arba suręsti iš rąstų namai, arba vagonėliai. Nė vieno plytinio ar su pamatais. Lygumose jie atrodo kaip išmėtytos medinės dėžutės, tarsi vaiko žaislai, laukiantys, kol juos užpuls mažasis jų tironas. Dieve, kur dabar Niujorko kavinės, prospektai ir aikštės, kurių taip pasiilgau? Vakar naktį sapnavau, kad mudu pietaujame *Delmonico* restorane. Jėzau Kristau, *cara mia** – aš jau beveik neprisimenu, kaip jis atrodo.

Naujakuriai yra šlykščiausia žmonių rūšis, kokią tik man yra tekę sutikti – prasti, nešvarūs ir nepataisomai vulgarūs, sviftiškai koktūs. Visų be išimties žvilgsniuose slypi žiaurumas. Dantų šepetėlis jiems būtų nelyginant degantis krūmas izraelitams; bet koks švelnumas laikomas silpnybe. Per tūkstančius lygų šioje dykynėje nesulauksi niekieno pagalbos ar pasigailėjimo. Dulkėtas kalnakasys, raginantis rimbu apdulkėjusį mulą – tokia turėtų būti šios teritorijos emblema.

✦

* meile mano (*it.*).

Ak, visa tai nesąmonės, nesąmonės. Sureikšminti niekai. Daug kas nėra jau taip blogai. Mano skrandis gadina man nuotaiką – atleisk man [*sic*], *Amor**. Be to, pastarąsias dešimt dienų skauda gerklę (vaistininkas kinas nepatarė gerti jokios mikstūros, tiktai čiulpti glitų jujubos vaisių). Čia yra ir gerų žmonių, netgi šeimų su vaikais. Ar gali juos smerkti už tai, kad jie trokšta būti likimo apdovanoti: rasti aukso, pradėti viską iš pradžių, patirti ką nors nepatirta, sukurti naujus prisiminimus, kurie užgožtų senuosius. Bent prisiliesti prie išsvajotos Gralio taurės. Bet kuo ji arčiau, tuo labiau nepasiekiama. Mane nuolat persekioja jausmas, – nežinau kodėl, – kad aš pražiopsojau savo šansą, neatpažinau man duoto ženklo.

Kiekvienas doras amerikietiško entuziazmo kupinas uolus darbininkas čia turi du ar tris savo „šešėlius", ir tie nenaudėliai yra tikra prapultis. Mieste knibždėte knibžda tų prakeiktų siurbėlių: būsto medžiotojų, žemės užgrobėjų, užsimaskavusių išdavikų, galvažudžių, rungtyniaujančių dėl koriko posto. Jie zuja aplink mane ir kitus vyrus kaip musės apie dvėseną; vien pasikalbėjus su jais norisi tučtuojau išsimaudyti. Kiekvienas prašytojas turi savo istoriją, savo pasiteisinimą arba tiki, kad jiems buvo lemta atlikti kažkokius patriotinius žygius. Vienas kare atliko tokį herojišką žygį, antras kitokį, jo trečios eilės pusbrolis dar kitokį – visi tikri galiotai, nors akivaizdžiai be mano ar vyriausybės pagalbos nesugeba net užpakalio nusišluostyti. Bet visa tai taip pat yra tam tikra poza. Mažai čia tokių, kurie yra tokie, kaip atrodo. Visi dega Liuciferio klasta ir troškimais. Kas antras Teritorijoje yra pabėgęs sukilėlis arba jiems prijaučiantis. O tu, žinoma, turi apsimesti, kad nieko to nežinai.

✦

* Meile (*isp.*).

Kalbama, kad čia yra visas būrys į šiaurę pabėgusių sukilėlių. Išsislapstę po kalnus jie esą rezga tolesnių išdavysčių planus. Ir jeigu, tikriau, tada, kai Linkolnas laimės karą, jie tuojau pat paskelbs „nepriklausomybę“ ir pradės derybas su Kanada dėl suvereniteto. Įsivaizduok, koks tai bus kraujo praliejimas – Pasaulinis karas, ir tiek. Antkapiai nusidrieks iki pat Monrealio vartų. Kai bandai miestiečiams tai įrodyti, jie sutrinka. Kai kurie netgi atsisako vadinti vietovę oficialiu jos pavadinimu ir vietoj to užsispyrę vadina ją „Arlingtono miestu“ pagal konfiskuotų Li plantacijų Virdžinijoje pavadinimą. Čia itin svarbu, kaip kas vadinama. Jie pasirengę perkrikštyti kiekvieną uolą kokio nors pūvančio lavono vardu. Dūsautojai dėl praeities, nelemti verkšlentojai, primyžtkelniai ir numirėlius garbstantys sutraukos, atbulomis keliaujantys į nekenčiamą ateitį. Geriau jau miestai būtų vadinami abėcėlės raidėmis. Tačiau tas turbūt nepatiktų tiems beraščiams paršams. Tiems gyvuliams „A“ reiškia dejavimus prie kekšės krūtinės, o „B“ – banditą, smeigiantį į tave peilį.

Žiūrint į moteris plyšta širdis – tokios jos vargšės. Nereikia nė sakyti, kuo jos verčiasi. Turbūt tas vyksta visuose miesteliuose, kuriuose pilna vyrų be žmonų, galinčių suteikti jiems civilizuotą pavidalą. Ir vis dėlto vaizdas gyvuliškas. Kišenėje žvanga monetos, pilve kliuksi gėrimas, o sąžinė čia pasirodo, čia dingsta kaip vaiduoklis. Vienas iš mano pavaduotojų, anglas, kartą naktį rado mieste merginą airę. Jis nuvedė ją į kalėjimą, nes nebuvo kitos vietos jai permiegoti, ir mes suradome jai daktaru vadinamą nusišniojusį pusgalvį, nes jos būklė buvo siaubinga; atrodė tokia nualinta ir palūžusi, kaip vaikystėje matyti badmiriaujantys žmonės. Angliškai ji papasakojo keturiasdešimt septintaisiais gimusi laive, kadaise plukdžiusiame

vergus. Laivas plaukęs iš Liverpulio su jos tautiečiais iš Vakarų Korko. Kitą rytą ji mirė ir buvo palaidota nusikaltėlių kapinėse, nes kitur nebuvo kur. Daktaras, kuris greičiausiai ją nužudė, kitą vakarą įkrito į upę, neva norėdamas atsigaivinti. Tačiau nepaskendo (deja) ir išsinešdino į Solt Leik Sitį. Taigi dabar nebeturime nei daktaro, nei pamokslininko, nei advokato, nei teisėjo. Jeigu dar padegčiau laikraščio redakciją, tai būtume prerijų Utopija.

Vietiniai mus visus niekina, netgi kai su jais bendraujame. Jų vaikai kelia man šiurpą. Jie man primena Veksfordo vargšus, kai raudonšvarkiai įžengė į miestą, – veiduose sustingusi nepermaldaujama neapykanta. Įmanydami jie nuimtų skalpus visiems baltiesiems nuo čia iki Sent Luiso ir iš kaukolių pasidarytų bokalus. Ir nors privalai su jais kariauti, smerkti vargiai gali, nes mes jų žemėje svetimi, mes jiems – grobikai. Prieš dvidešimt metų, Dieve tu mano, kai dar tikėjau gėriu, aš nebūčiau buvęs abejingas sunkiai jų padėčiai. Bet alkoholis, žinoma, visiškai sužlugdė vyrus. Atrodo, kad jie iš prigimimo nesugeba susilaikyti.

Ketinau parašyti Linkolnui prašymą mane atleisti. Nors žinau, kad, jeigu tavo Lyras aplotų šitą varganą šuns būdą, kelias į bet kokią tolesnę valstybinę karjerą būtų užkirstas. Bet net jeigu Vašingtonas ir sutiktų, nors tai labai abejotina, man tektų likti čia dar gerą pusmetį, o gal net metus, kol koks nors kitas tirtantis puskvaišis būtų išluptas iš po kokio nors akmens, pavaišintas gniužulu opijaus ir pasiųstas į mano vietą. Aš nuolat laužau [*sic*] galvą, ką tada daryčiau, juk žinai, kad nebegaliu daugiau gyventi tavo tėvo išlaikomas. Mane tai taip slegia, kad nebemiegu naktimis. Gal jie paskirtų mane ambasadoriumi – kaip manai, ar tai įmanoma? Prancūzijoje ar Havanoje būtų puiku, arba Venesueloje. Kaip prancūzai dievintų *ma pe-*

*tite negresse**. Aš niekada neišleisčiau tavęs į gatvę be palydovės, kad koks nors *flâneur*** nesugundytų tavęs savo meilikavimais.

*Mon ami**** kieme metė savo archeologinius kasinėjimus ir paspruko, kaip ir daktaras, ieškoti naujų vietų. Norėčiau dabar išgerti. Bet mečiau, ar nesakiau tau? Jaučiuosi stipresnis, švaresnis be tos smarvės.

Dar vienas nenuovoka leidėjas pasiūlė man rašyti memuarus. Šitas iš Bostono, greičiausiai sukčius. Vakarais prisiversdamas skaitinėju rankraštį. Kad greičiau bėgtų laikas.*****

Kas dar? Nieko (nes nieko ir neįvyko). Praėjusią savaitę man buvo sunkus tulžies priepuolis. Vėmiau fontanais, bet dabar jau atsipeikėjau, kai išgėriau lašelį vyšnių likerio vietoj vaistų, – ne daugiau kaip antpirštį, tikriau pasakius, per du pirštus, – bet mūsų aviena baigėsi, ir aš apraudu ją kaip Jobas. Tikimės netrukus gauti šviežios buivolo ir juodauodegio elnio mėsos, ir tai bus labai gerai tiek laiko valgius vien sūdytą mėsą ir džiūvėsius. O jeigu ne, pasičiršinsiu tą įkyrėjusį šunsnukį, kuris rausia kiemą. Jėzau, viską atiduočiau už aksominį persiką ir kekę kvepiančių juodųjų vynuogių... [...]******

✦

* mano negriukę (*pranc.*).

** plevėsa (*pranc.*).

*** Mano draugas (*pranc.*).

**** Iš tikrųjų O'Kifas parašė trisdešimt dviem leidėjams siūlydamas perduoti autoriaus teises dešimčiai metų leisti būsimus jo memuarus, tikindamas, kad tai labai pelningas pasiūlymas. Dvidešimt du neatsakė nieko, devyni atsisakė. Maža leidyklėlė „Withers & Son" Bostone, Masačiusetso valstijoje, pasiūlė jam nedidelį avansą už teises neribotam laikui. (*Aut. past.*)

***** Toliau seka ilga pastraipa, tos pastraipos O'Kifo testamento vykdytojai paprašė leidėjo neįtraukti. Jos turinys atviresnis negu dauguma O'Kifo laiškų Lusijai; nesivaržydamas, su meile jis pasakoja apie intymaus jų gyvenimo dalykus. Leidėjas, kurio manymu

...Jeigu tik atsirastų bent kokia komercinė idėja, koks nors būdas pasididinti pajamas ir visam laikui sustiprinti mūsų padėtį. Aš atsibundu prieš aušt su kokiu nors naujai iškeptu planu, užgulusiu man krūtinę kaip inkubas... [...].* Vėl imtis laikraščio (čia mes turime vienintelį šlykštų konfederatų laikraštpalaikį) ar išsinuomoti žemės sklypą, ar importuoti prekes iš Europos, ar trenktis į Nikaragvą – *Je ne sais pas***. Po pietų man jau aišku, kad iš viso to išeitų šnipštas. Jautiesi kaip veidrodžių labirinte.

Jeigu mes kaip nors galėtume sukrapštyti šiek tiek daugiau kapitalo, čia nuolat atsidaro naujų kasyklų. Kas valandą iš akmens išsikertami Krezo turtai, dažnai investuojant gana kuklią sumą. Ką apie tai manai? Gal kurį laiką galėtume pagyventi palapinėje? Ar tai tave domina, mano meile, ar šis planas niekam tikęs? Tikiuosi, kad čia neamžinai bus tokia nesvetinga skylė. Gal visos teritorijos Amerikoje kadaise buvo tokios, todėl verta išsaugoti žemę ateičiai. Čia labai sparčiai viskas pasikeis, ir dabar keičiasi, nes civilizacija jau bręsta, lenda pirmieji krašto kultivavimo daigai. Net ir Manhatanas ne taip seniai buvo šiukšlinas kaimas tarp kalvų. Nors galvą į sieną daužyk, nežinau. Tu manai, kad mums reikia išvažiuoti į kitą šalį? Užsidirbti pragyvenimui ir panašiai?

Mano saldžioji uogele, ar negali pas mane atvažiuoti keletui mėnesių? Aš žinau, kad sustiprėčiau turėdamas šalia savo *madrugada de amor****. Bent jau turėtume laiko

tokie pasakymai jokiu būdu nėra nešvankūs, atsižvelgė į testamento vykdytojų norą. (*Aut. past.*).

* Čia laužtiniuose skliaustuose praleistas sakinys, kurio testamento vykdytojai taip pat nepageidavo skelbti.

** Aš nežinau (*pranc.*).

*** meilės aušrą (*isp.*). (*Aut. past.*)

ramiai pasitarti, ko imtis, kokios mūsų galimybės ir t. t. Ne per toliausiai nuo čia, už septyniasdešimt mylių į pietus, auga Edvardstaunas, smagesnis miestelis už šį. Galėtume nusipirkti tenai namelį ir gal pasisamdyti vieną kitą tarną. Aukso ir vario magnatai statosi ten namus, kai kurie itin prabangūs, nė kiek ne prastesni už tuos, kurie stovi Niujorke. *Hacendados** gyvena gerai ir turi savų žmonių ratą. Ten yra giraičių ir parkas, o klimatas, atrodo, švelnesnis. Kalbama, kad bus statoma La Skalos operos rūmų kopija, kur midai galės povinėti su savo brangakmeniais nusagstytomis bridžitomis, vilkinčiomis paryžietiškais pernykštės mados skudurais. Gyventume sau ramiai, vakarais skaitytume knygas, kalbėtumės ir juoktumės iš visų tų provincialų. Gal po metų kitų gyvenimas nusistovės. Jau nebėra smuklių. Aplinka pasidarys tinkama vaikui auginti.

Koks buvau neteisus, kad uždraudžiau tau net tai. Tu žinai, man šis klausimas skausmingas ir, manau, supranti kodėl. Bet kodėl buvau toks bukas užsispyrėlis ir taip aklai laikiausi savo? Koks aš buvau kvailys, koks neišmanėlis. Man dingojasi, kad iš visko liko vieni griuvėsiai. Bijau, kad niekada tavęs nebepamatysiu. Arba kad atsitiko kas nors baisaus.

Jeigu tu pas mane neatvažiuosi, gal gali bent atsiųsti žodelį, patvirtinantį, kad viskas gerai? Bet prašau, mano meile, gal gali atvažiuoti trejetui mėnesių? Aš pažadu, šventai prisiekiu savo garbe, kad nepadarysiu nieko, dėl ko tu gailėtumeisi atvažiavusi. Tos kvailystės jau praeityje, aš pažadu, pažadu. Ar tu ryšiesi atvažiuoti pas mane po visų tų siaubingų metų? Be tavęs aš kaip sena išdžiūvusi

✦

* Hasiendos savininkai (*isp.*). (*Aut. past.*)

lempa, man vėl reikia tavosios Šviesos palaiminimo. *Stella mia, cuore mio, amore mio.**

Tavo vyras Konas,
kuris pasižada pasitaisyti

P. S. O jeigu tu atvažiuotum, mano kabinete, trečioje lentynoje už Gibono „Nuosmukio ir griuvimo", rasi mažą Malabaro tikmedžio skrynutę su variniu užraktu ir mano inicialais. (Joje dienoraštis ir kiti seni dokumentai, kurių man reikia.) Rakto neieškok, aš turiu jį čia.

∇

✦

* Mano žvaigžde, mano širdie, mano meile (*it.*). (*Aut. past.*)

DEMONO ŽEMĖ

✦

LUSIJA KRUZ MAKLELAND O'KIF*

✦

Pasakojimas apie Džeimso O'Kifo pabėgimą iš Tasmanijos prie Australijos žemyno, keleri metai prieš Lusijai susipažįstant su juo Niujorke

Valtyje, kuri brėkštant nepastebėta išplaukė iš Hobarto, buvote jūs trys: tu, vagišius Makartis ir Noulsas. Tu nepažinojai Makarčio, niekšo iš Nortumberlando, bet D... įtikino tave, kad jis patikimas.

Irklavai palei uosto sieną artėdamas prie sargybinių bokštelio ant plaušmolio pakylos. Tavo žvilgsnis nukreiptas į vandenį. Šiuo metu pas kareivį prostitutė. Tau tas nerūpėjo. D... sakė, kad tai vienintelis šansas. Valtis šoktelėjo dugnui atsitrenkus į seklumą. Tyla, vandens pliuškenimas.

Vanduo garavo, akis peršėjo žiūrint į jį. Tu žinojai, kad Noulsas tavo šalininkas, bet tau pačiam Noulsas nepatiko. Jis kalbėjo šiurkščiai, gyrėsi savo pergalėmis, familiariai

✦

* Nespausdinta. Datuota 1865 m. Prirašyta 15 puslapių (abiejose pusėse) ant gelsvo laiškinio 16×13 colių formato popieriaus, septyni iš jų su antrašte „Dž. V. Goldo garlaivis; Sent Luisas ir Žemutinis Misūris; pirmoji klasė." Greičiausiai perrašytas, nes nėra jokių taisymų. Lusijos rašyba, dažnai išskirtinė, sunorminta. (*Aut. past.*)

piršosi į draugus, pataikavo. Tu neturėjai ką su juo kalbėti. Jis vadino tave vardu. Tokio storžievio nebūtum samdęs net batams valyti.

Jūra kažkokiu būdu užslopino sprogimą. Bet tu matei iš Teismo rūmų kylančius dūmus. Noulsas irklavo. Makartis spjaudė į vandenį. Dūmai kilo aukštai į dangų. Pagalvojai, kad būtų gerai, jeigu kareivėlis nebūtų nuplaktas, o ta moteris spėtų pabėgti. D... sakė, kad ji nieko nežinanti. Įsivaizdavai, kaip jie stovi ant plaušamolio grindinio, apšviesti ugnies atšvaitų.

Tu irklavai dvi valandas – skausmingas, alinantis darbas. Grįžtamoji banga buvo stipri – stipresnė, negu tikėjaisi; vanduo nuolat traukė ir įkyriai suko aplink lupdamas iš rankų irklus. Tada dar buvai putnus, mėsingas it lėliukė, pasak D..., atrodei kaip gerai įmitęs ūkininkas. Tomis dienomis prieš pabėgimą rūkei beveik kaip apsėstas ir išvakarėse buvai išgėręs visą savo viskį iki paskutinio lašo. Tai buvo tada, kai visa tai prasidėjo. Tavo paskutinieji mėnesiai Tasmanijoje su Katerina.

Netrukus Noulsas ir Makartis ėmė rietis. Noulsas tvirtino, kad valtis plaukia ne ta kryptimi, kad ji atsitrenks į koralų sieną, jeigu neplauks į šiaurę, o jaunesnysis įrodinėjo, kad vyresnysis klysta, horizontas turįs būti iš kairiojo valties šono. Tu nežinojai, kuris iš kompanionų sako tiesą. Jūra ošė, vis sunkiau buvo išgirsti jų žodžius.

Prancūzų kliperis nuleis inkarą. Ne. Laivas bus olandų, o kapitonas prancūzas. Jis žinos, kas tu ir kad tu esi svarbus asmuo, bet nieko neklausinės. Tau bus duoti įgulos nario dokumentai ir nedelsiant nukirpti plaukai. Pradėsi augintis barzdą.

Jeigu kas teirautųsi, tu iš Kvebeko. Gyvenai Sidnėjuje keletą metų. Turi žmoną ir vaiką Naujojoje Škotijoje, nori

pas juos sugrįžti, nes žmona nesveikuoja. Tu – puskarietės vežikas. Politikos neišmanai. Tavo žmona – Ana Kolins. Sūnus – Ričardas Maiklas. Adresas: 23 gatvė, Grifintaunas, Monrealis.

Tave išlaipins Gerosios Vilties kyšulyje ir apgyvendins saugiuose namuose. Dvigubas anglų agentas parūpins padirbtus pasus. Tą naktį, siekiant apsisaugoti nuo galimo pavojaus, jis bus nužudytas. Geriau, jeigu tu nežinosi kaip. Per šešias ar septynias savaites pasieksi Mobilį. Alabamoje tavęs lauks rėmėjai.

Jau septynias valandas tu plūduriavai vandenyje kaip butelis. Jokio laivo. Bandei išlikti ramus. Laivas, norėdamas užmaskuoti kelionės tikslą, plaukė vingiais, o tu mazgei atsirišusius virvagalius, kad prastumtum laiką. Kartą rytuose pamatei čiabuvių pirogą, vieni joje šaukė, kiti atsišaukė, tai buvo panašu į karo šūkį, nors galbūt ten, virš bangų, sklido žvejų maldos. Noulsas su Makarčiu tolydžio vėlėsi į ginčus ir įniko gerti, todėl kalbėjo vis pikčiau ir užgauliau. Buvo aišku, bent jau tau, kad planas žlunga. Jeigu būtum galėjęs jo atsisakyti, būtum taip ir padaręs.

Tu palikai moterį, kurią mylėjai, vienintelius savo paties namus ir žemę, kurioje palaidota tavo mažylė dukrelė. Tik du trumpus mėnesius ji gyveno šiame pasaulyje. Tu jau niekada nebepamatysi jos kapo.

Bet grįžti atgal per vėlu. Jau antra valanda po pietų. Aliarmas sukeltas. Jau imtasi priemonių. Tu vykai į Hobartą neva pasižymėti nuovadoje kaip lygtinai nuteistasis, tačiau jie, kai tavęs nesulaukė, beregint suuodė negera ir pasiuntė į ūkį būrį konsteblių. Prieš akis tau iškilo vaizdas, kaip Katerina stovi priebutyje ir mato artėjančius Malvanio vyrus. Gal džiausto skalbinius ar lesina vištas.

Rankos prijuostės kišenėse. Skalbinių spaustukai susegti į plaukus. Paklodė jai už nugaros plaikstosi kaip burė, gali net užuosti muilo, imbiero kvapą. Ji pasakys tai, ką judu buvote sutarę: ji nežinanti, kur tu. Laimė, kad tai tiesa.

Malvanis niurnės, gal kurį laiką pašūkaus prakaituodamas porteriu į sušvinkusį savo mundurą. Jo vyrai stovės aplinkui – suvargę, alkani. Jiems nemokama už tai, kad mėgtų savo pareigas, ir kai kurios užduotys jiems nemalonios. Bet, jeigu Malvanis lieps, jie viską padarys. Visa tai turbūt vyksta šiuo metu. Jai prireiks drąsos. Bet moterys drąsesnės už vyrus.

Jos plaukai glotnūs, melsvai juodi. Tu trinkdavai jai galvą. Jūržolių sruogos tarp pirštų. Tai motina ją išmokė (tu girdi, kaip ji juokiasi) susegti spaustukus į plaukus, ji sakė, kad tuomet niekada nereikės grabinėtis jų ieškant. Jos plaukai, šlapi ir palaidi, iki juosmens.

Ji turi būti pasiruošusi tam, kad jis laušis į namus. Malvanis Policininko Lazda. Tegu neprieštarauja ir nesipriešina. Jis nesmurtaus ir net negrasins jai, nes tu jau buvai jį už tai apskundęs. Ir Hobartas buvo įspėtas anoniminiu laišku, koks likimas laukia seržanto Patriko Malvanio, jeigu jis dar kada nors padarys tokią klaidą. Tegu tik pavadina savo kompanioną nigerio išpera – padariniai bus baisūs. Ir ne Malvaniui bus perrėžta gerklė, o visiems jo vaikams.

Palikdamas Komfrio ežerą, jai pasakei: „Tu saugi. Nieko jiems nesakyk. Aš grįšiu po savaitės.“ Tokie buvo paskutiniai tavo žodžiai. Rytą ateis D... ir pasakys, kad tu išvykai ir niekada nebegrįši.

Tau šovė į galvą, kad Makartis ir Noulsas gali būti šnipai, saloje knibždėjo jų, kaip ir kiekviename kalėjime. Galbūt tai spąstai, dingtelėjo. Po akimirkos, temstant, o tas

metas jau artėjo, iš už rūko sienos išnirs fregata su priekyje plevėsuojančia Jungtinės Karalystės vėliava ir denyje išrikiuotomis patrankomis. Jie pakars tave ant grotstiebio, sukapos į gabalus ir išmes rykliams. Tu pasižiūrėjai į Noulsą. Jis nusuko akis. Durklu rakinėjo obuolį.

Jie vėl barėsi, dabar katorgininkų žargonu, ir tu jų nebesupratai. Bet to neparodei. Vienintelių D... – tu visada tą jautei – galima visiškai pasikliauti. Net jeigu jam išrautų visus dantis, jis vis tiek nieko nepasakytų. Taip jis jų nekenčia. Jo neapykantai galima patikėti savo gyvybę. Visos revoliucijos turi savo Daganą.

Maiklas Noulsas ir Timotis Makartis net neįtarė, kad niekados nebeišvys Hobarto. Tavo kišenėje gulėjo revolveris. Planas buvo suderintas. Tu jį įvykdysi, kai tik pamatysi kliperį. Tai nebus lengva, ne. Iki tol tu, revoliucijų šauklys, dar nieko nebuvai nužudęs. Tačiau rizikuoti ir palikti gyvų liudytojų nevalia. Žodis kitas aludėje, bravūra įkaušus prieš merginą, ir valdžia viską sužinos. Taikykis tiesiai į kaktą. Kad nekentėtų. Jų šeimomis bus pasirūpinta.

Revoliucijai reikia teroristų, svajotojų, poetų – figūrų, kurios, iškovojus laisvę, bus nulietos iš bronzos, jų veidai bus įspausti respublikos monetose, jų epitafijų mokysis vaikai. Bet šešėlyje už postamentų visada bus daganų: neilgaamžių, nepatogių, trikdančių. Jie pėdina pagrindinių perkrikštytų gatvių skersgatviais. Niekas nebus pavadinta jų vardais. Tai žmonės, kurie prireikus padarys bet ką, nusispjaus į bet kokį įsakymą. Juodadarbiai, kurie eina tol, kol revoliucijai jų reikia, jeigu jai apskritai jų reikia, nes kyla abejonių, kai išsilaisvinusieji ir galintieji džiaugtis žodžio laisve ima tvirtinti, kad apskritai niekada to nenorėję. Arba kad tai esanti visai ne ta laisvė, kurios daganai

siekė, o nauja vergijos atmaina, dar veidmainiškesnė negu senoji, ir kad senasis režimas buvo geresnis, laisvesnis, prisimenant jį atitinkamai nušviestą. Štai kada daganams išmuša keršto valanda: kai juos iškėlusios gyvenimo negandos sėkmingai įveiktos, kai tironija, su kuria jie kovojo, užmiršta, kitaip perkrikštyta ir kai pasamdomi nauji daganai nužudyti senuosius. Tuomet palaidojami ir dokumentai, kurie galėtų paliudyti apie jų buvimą. Kiekvienas darbas turi savo angelus ir savo džonus daganus. Tu jau nebežinojai, kuriai kategorijai reikėtų prisikirti save patį. Bet žinojai, kad apisprendimo metas artėja.

Valtis suposi ant bangų. Tu galvojai apie Daganą. Ir tau atrodė, kad matai jį labai aiškiai, galbūt pirmą kartą. Tą bauginančią valandą kankinamai jį mylėjai – taip žmogus myli nuodėmingą palaidūną brolį, nors ir mato visas jo silpnybes, iš kurių pats jau išaugo, ir tau buvo baisu pagalvoti, ką jie padarys tavo broliui, nes jų kerštas Daganui bus siaubingas. Ateis diena, – jinai jau artėja, – ateis taip neišvengiamai, kaip iš vakarų artėjantis debesis, kai vien jo vardo paminėjimas bus laikomas šventvagyste, ir visi, kurie jį ištars, taps neliečiamaisiais.

Apie šešias pradėjo lyti. Audros debesis išaugo sulig Londonu. Dabar Noulsas ir Makartis nebeslėpė savo baimės. Ir tu bijojai, bet neišsidavei. Tu ne kartą buvojai jūroje, tavo tėvas taip pat – vaikystėje klausydavaisi jo istorijų apie jūrą. Bet dabar pirmą kartą tave apėmė jausmas, pažįstamas karštinės kamuojamiems jūreiviams, kad žemės nebėra, vien tiktai jūra, kad Dievas sunaikino žemę.

Irklų įkabos sugirgždėjo ir ėmė iš lėto suktis. Tu ištiesei ranką norėdamas sulaikyti vieną iš jų.

– Irkluok! – suriko Noulsas.

– Mes – lavonai, – pasakė Makartis.

– Irkluok šituo irklu arba aš tave nusmeigsiu, ir tada tegu padeda man Dievas...

– Mes negalim jo pasiimti. Jeigu jie jį suras, mus pakars...

– Paskandinsi prakeiktą krikščionį, kad išgelbėtum savo kailį?

– Jį reikia išstumti už borto. *Aš dėl kiekvieno niekšo į karstą negulsiu.*

– *Galva, o ne subine mąstyk, jėzaumarija. Du vyrai neišsilaikys, kai tas pragaro debesis prakiurs!*

– Gana! – surikai tu. – Aš čia vadovauju.

Tu laikei revolverį, bet ranka drebėjo. Valtis bauginamai pasviro. Tolumoje į dangų kilo uragano stulpas – lėtas, pilkas, besisukantis, šlykštus kaip Jahvė, įsiutintas mirtingųjų puikybės. Bangų suplaktas vanduo suputojo. Albatrosas šovė sausumos link.

– Tu, juodasnuki šunsnuki, – tyliai pasakė tau Noulsas. – Man tavo vaizdas visada vemt vertė.

Gniužulas jūros dumblių sukosi ore kaip rutuliukas ruletės rate.

Tu pradėjai, ir jūs visi trys, kaip bepročiai irklais kabindami vandenį, ėmėte irkluoti atgal. Vanduo gurgėjo į valtį pro nosį. Pradėjusią plaukti ją ėmė trankyti bangos. Didžiulės, jos kilo ir dužo. Pilka vandens masė grūdosi ir lipo aukštyn. Lietus talžė veidą, akis. Makartis paleido iš rankos irklą. Ilgi jo plaukai plaikstėsi ore. Jis sugrabaliojo kobinį ir mėgino irkluoti juo. Priekyje blykstelėjęs žaibas stulbinamai nutvieskė debesį. Žaibas jūroje – pritrenkiančio grožio reginys. Noulsas dėjo viesulą į šuns dienas, lyg jo keiksmai būtų galėję jį nutildyti. Pasaulis sukosi vis greičiau tau artėjant į viesulo centrą. Ir staiga Makartis dingo iš valties.

Ši prisiminimų dalis – akimirkos prieš pat apsiverčiant – kažkodėl blanki. Kareivinių griuvėsiai tėvo žemėje Veksforde. Varlės ir ežiai. Geltonieji narcizai ir tritonai. Tu eini su tėvu, berniukiški batai žengia per išlūžusias lentas. Katilėliai sienose. Švyliai gegnėse. „Gamta nenugalima“, – tyliai sako tėvas, tarsi ta mintis būtų kėlusi jam liūdesį, bet jis jau būtų su ja susitaikęs. Rasa ant medžių. Bulvių lysvėse. Atšlaitėse. Laukiniai česnakai skaudančioms gerklėms. Taukė kaulų lūžiams. Po suirusių lentų apkalo plokšte išraižyti žodžiai: „*Slapt. pareišk. Saiksas ir jo draugelis tšk. Robtas rods įsimyl. martyndiena 97. Mes po žemėm gulėsma, kai tas paaiškės.*“ Ir tėtis tau piktai liepia nežiūrėti į tuos žodžius, nes juose yra kažkas gėdinga, kažkas blogiau negu nevyriškumas.

Tu verkei panirdamas į vandenį, kaip verkei prie savo dukrelės palaikų, bejėgiškai, kad pačiam buvo gėda. Tu galvojai apie Kateriną – ji kažkodėl atrodė esanti labai arti. Galvojai apie kūdikį, kurį jinai tau pagimdė. Rengeisi mirti vienišas ir išsigandęs. Ir jokia malda nebūtų paskandinusi tavo siaubo. Iki šiol prisimeni, kaip pirštai, ieškodami tamsoje už ko užsikabinti, įstrigo grimztančio tinklo akutėje.

Tėvas vedėsi tave takeliu, laikydamas tavo ranką savo kišenėje. Mėnesiena Sloblandse. Jis buvo laimingas. Tu – nuostabus mažas snarglius. Jis – laimingiausias vyras Airijoje. Ir tu paklausei, ar Dievas tikras. Ar mama iš tikrųjų nuėjo į dangų? Ir sielvartas jo akyse. Man gėda dėl tavęs, Džeimsai. Sugadinai laimingą mūsų dieną. Eik sau.

Tu atsibudai ant šlapių akmenų. Juodų, mažų kaip stiklo rutuliukai. Tau ant kaklo kabėjo pailga naminės gertuvėlė. Apyrankė, kišeninis tėvo laikrodis gutaperčiniame maišelyje ir čekis dvidešimčiai Kanados svarų, jį Daganas

kažkokiu būdu įkišo tau Hobarte. Tai buvo visas tavo turtas. Batai dingę. Jokios knygos, jokios rašymo priemonės.

Kokią savaitę negalėjai paeiti. Gulėjai ant svilinančių akmenų. Dienomis – alinantis skausmas ir akinanti šviesa. Gelbėdamasis nuo saulės kaip driežas įsirausdavai po akmenimis. Atrodė, lūžęs kaklas.

Pagaliau šlubčiodamas, riečiamas skausmo, pradėjai vaikščioti. Nuklibinkščiavai prie juodos apgriuvusios uolos. Gal pusvalandį lipai riedančiais akmenimis, žeisdamasis kojas į aštrias skeveldras. Lipai, tarsi kitoje tos dantytos sienos pusėje būtų buvusi oazė. Bet ten buvo tiktai jūros begalybė.

Tu nuslydai atgal. Nusibrozdinai nugarą ir sėdmenis. Nustypčiojai iki salos galo. Baloje tarp gelsvų putų aukštielninkas gulėjo vėžlys, jis gailiai mataravo kojomis. Tu užmušei jį akmeniu, pradaužei kevalą, bet supratai, kad negali valgyti. Jutai, kaip skruostais rieda ašaros. Bandei liautis verkęs. Pamažu parslinkai į savo olą. Po dygliuotu žydinčiu krūmu, kurio pavadinimo nežinojai, stovėjo kreivas kryžius iš sielio su keliais jame išpjaustytais žodžiais: „Dž. Grimslis. Karal. Laivynas. XLIX.“ Tu buvai ne pirmas konkistadoras.

Tu nežinojai, ar XLIX reiškė, kad tavo likimo brolis buvo keturiasdešimt devynerių, kai mirė, ar kad jis mirė 1849-aisiais ir kad laive, kuriuo plaukė, užėmė tokias žemas pareigas, jog įrašyti mėnesio net nevertėjo. Kita vertus, jeigu jis būtų buvęs niekas, jūreiviai būtų paprasčiausiai išmetę jį už borto. Bet gal jis buvo kapitonas arba gal jo draugai buvo geri? O jeigu pro čia plaukioja laivai... Bet greičiausiai jie bus anglų. Tave apniko klausimai, į kuriuos nebuvo atsakymų. Tai vienas iš vienatvės košmarų.

Savo paskaitose tą žemės lopinėlį tu vadini sala, bet iš tikrųjų tai jokia sala. Vien tiktai sauso juodo antracito pusmėnulis. Gal kokios pusės mylios ilgio. Be žolių, be medžių. Neabejotina, tai buvo nugrimzdusio ugnikalnio ketera – nė vienos smiltelės, vien tik spindintis skalūnas, be to, čia buvo geriamo vandens – galėjai išsičiulpti jo iš po riedulių. Per potvynį tavo imperija susitraukia, palenda po vandeniu. Keletą valandų ji ne didesnė kaip konemariečio lysvė. Keista, kai pagalvoji, – klaidžioji vandenyno platybėse, bet stovi ant kalno viršūnės.

Koralų nuolaužos, nuotrupos. Šaltomis naktimis jos spragsi paleisdamos pajuodusių dulkių debesis – karčius, šlykščius. Dulkės, prikimbančios tau prie kūno, nenusiplauna. Jeigu žengsi daugiau kaip porą žingsnių, susipjaustysi pėdas. Išmokai sėdėti tyliai kaip guru, įsmeigęs akis į horizontą. Kartais pasirodo pelekas. Juodas kaip kotiko, žvilgantis. Ir banginio čiurkšlė baltame tolyje jam pliaukšint per bangas uodega.

Vieną rytą ant uolos – trečią savaitę ar ketvirtą – tau staiga pasidarė aišku, kad daugiau niekada nebepamatysi jokio žmogaus. Tas suvokimas buvo toks realus kaip skalūnas, kaip atplaišos seklumose, kaip mažulyčiai ryškiai raudoni skorpionai, kurių tūkstančiai šmirinėja aplinkui, o kai vienas tau įkando, rėkei taip klaikiai, kad kažkas strėnose, regis, plyšo. Neįsivaizduojamas dalykas. Tu gyvensi ir mirsi vienas. Niekas niekada nesužinos, kas tau atsitiko.

Tu gali gyventi dvidešimt arba trisdešimt, arba penkiasdešimt metų, – ant uolos yra vandens, jūroje yra žuvų, – bet niekada daugiau tavo akys nebeišvys nė vieno žmonių giminės atstovo, ir tu nebeišgirsi jokio kito žmogiško balso, išskyrus savo. Apėmė toks klaikus sielvartas,

tarsi būtum nurijęs pabūklo sviedinį. Ledinį rutulį. Ir neateis joks Penktadienis, joks laukinis, kurį galima mokyti. Jokių pėdsakų. Jokio smėlio, kuriame jie galėtų įsispausti.

Mirties baimė raitėsi tos minties liepsnose. Bet nesudegė. Susitraukė į vieną tašką. Tu nenorėjai mirti, bijojai skausmo. Stovėjai ant kartuvių pakylos pasirengęs mirti už savo tėvynę, šaukei *Vive La Guilotine** visų monarchų galvoms. Kai tavo tėvo laikrodyje minutės pritiksėjo mėnesius, ta mintis ėmė žudyti kaip aistra. Tu griebeisi visokių gudrybių, kad ją išgintum. Bandei miegoti visą dieną, kėblinti po savo karalystę. Suskaičiavai seklumas, kuriose mėnesienoje nepadoriai išpampusios plūduriavo medūzos – kaip nukritę žvaigždynai su čiuptuvėliais. Kai pagaliau išaušo, tu pametei skaičių. Išraižei ant akmens savo pavardę, savo gimimo datą ir vietą. Bet čia nebuvo nieko, iš ko būtų galima surišti kilpą.

Tu negali paaiškinti to, kas įvyko rytą. Ar tai įvyko tik tam, kad gautum įrodymą, jog kadaise egzistavo kitoks, ne toks kaip tavo, sugriuvęs gyvenimas? Tu klūpojai ant akmenų gremždamas dumblius iš pailgos tamsios dėmės, kurią metė jo kryžiaus šešėlis. Saulė beprotiškai svilino sprandą. Nagai aplūžinėję, pirštų pagalvėlės kraujuoja. Girdi kažkokio apsiseilėjusio, kaulų čiulpus uodžiančio gyvio kriuksėjimą ir savo gėdai supranti, iš kur jis sklinda.

Sudėjai atgal, ką paėmei, – pavogtus jo akmenis. Verkei bučiuodamas jo kryžių. Meldei saulės, Džeimso Grimslio, savo tėvo, visų pasaulio jūrų dievų atleidimo. Bet netrukus išniekinai Džeimsą Grimslį. Tapai neliečiamuoju.

Ėmei manyti, kad jau esi miręs, kad nejučia patekai į vadinamąją tykos zoną. Ar Šventųjų Tėvų įspėjimai iš tiesų

✦

* Tegyvuoja giljotina *(pranc.)*.

išsipildė? Ar Hobarto uostas buvo tavasis Stiksas? Kiekvienas nusidėjėlis šioje pakrantėje ras tai, ko labiausiai bijo, ir kentės tą būvį *amžinai*. Ar jums žinomas šis baisus žodis, bičiuliai? Pamėginkite suvokti klaikią jo prasmę. Tokiam mirtis niekada neatneš palengvėjimo. Nors jis prašys, maldaus jos, nors išsižadės blogų savo darbų, nežmoniškų minčių, savo kūno išskyrų – bus per vėlu, jo atgaila bus pavėluota. Kodėl jis leido apšmeižti tyrą sesers draugą? Kodėl pamelavo tėvui? Mieli bičiuliai, praeis milijonas amžių *ir dar milijonas milijonų*, o jo kančios taip niekada ir nesibaigs. Tegu visas pasaulis susinaikina, tegu pats Kristus vėl ateina, jis tebegulės dvokiančioje atmatų duobėje.

Tu neatsimeni, kiek laiko verkei, kelias minutes ar kelias dienas. Kažkurią akimirką, – gal taip tik pasirodė, bet manai, kad taip buvo iš tikrųjų, – tu įbėgai į vandenį, pajutai druskos žnybtelėjimą ir klupdamas ėmei bristi gilyn, kol vanduo užliejo tavo žaizdotą kaklą, suvėlė utėlėtą barzdą, o akis užlipdė graužiančios putos. Vanduo buvo šiltas. Po kojomis – glitūs dumbliai. Taip. Taip iš tikrųjų buvo. Tai ne vizija. Pelikanas, tupėdamas ant koralo atbrailos, stebėjo tave. Išmintingos jo akys, antgamtiškas išdidumas. Kaip pavydėjai tam vampyrui gebėjimo skristi. Tavo kūnas degė sūriame vandenyje.

Vergvaldys Kruzas. Žinojai tikrąją istoriją. Tėtis tau papasakojo tiesą. Jis viešpatavo savo smėlio akrui kaip karalius imperijai: pasiskaičiuodamas, šaltakraujiškai, be panikos. Bet jo prototipas škotas prarado kalbos dovaną – tokia šiurpi buvo akistata su savimi.

– Niekada neplauk į jūrą, sūnau. Linkiu tau, kad niekada neplauktum. Man jūra visada buvo atgrasi. Žinau, kad ir tau būtų atgrasi. Jūroje nėra nieko, tiktai žuvų ir ašarų. Sausumos gyventojams jūra neša skausmą.

Kruzas. Kuras. Kas. Kur.

Dėliojai žodžius iš juodų šlapių akmenėlių. Netrukus būtum virtęs savo paties anagrama.

Gąsčiojai, kad išprotėjai arba greitai išprotėsi. O kartais nuramdydavai save, kad nė vienas pamišėlis iš tikrųjų nežino esąs pamišęs ir mano, kad yra sveiko proto, netgi sveikesnio negu visi kiti ir kad kiti, nesuprantantys jo pamišimo, yra bepročiai, nes jo pamišimas yra tikrasis sveikas protas. Antai prancūzas. Panašus atvejis. Dveji vienatvės metai Mauricijaus saloje. Visas kūnas buvo gyva mėsa. Išgyveno valgydamas žalius vėžlius.

Tu dažnai žiūri į kabinete stovintį gaublį – puikų Merkatoriaus egzempliorių, kurį žmona tau atsiuntė iš Grinvičo. Neptūnas ir Britanija laiko kartušą, jame jūrų nimfa šukuojasi garbanas. Tu bandai susivokti, rasti koordinates tos vietos, kur buvai. Kažkur tame keturkampyje iš dailių lygiagrečių prie taškelio virš „i" žodyje „Ramusis". Bet tavo uola nepažymėta tame švelnių atspalvių rutulyje. Ji per maža, galvoji tu. Jai net vardo nevertėjo duoti. Tai būtų tik įžeidimas žymiam didikui įamžinti savo nemirtingumą tokioje niekumos žemėje.

Gali besti pirštu į atsišerpetojusią Airiją, Britaniją, artėjančią į ją iš už nugaros, į Tasmaniją, Paryžių, į savo motinos gimtinę Italiją, į neišraiškingą iškilų baltą kvadratą, kuriame vienišas ir apleistas esi dabar. Tačiau visa tai tik dažų dermė, interpretavimo būdas. Pasaulis turi neįsivaizduojamų kampų. Iš žemėlapio nedaug tesužinosi.

Gerais laikais minia pasitikdavo tave džiūgaudama. Staugdavo skanduodama dievišką tavo vardą. Kėlė ant rankų vaikus, kad tave pamatytų. Didvyrį, kuris sugrįžo iš prakeiktųjų salos, kuris išlipo iš kapo duobės, kuris atsisakė gulėti kniūbsčias ir kurio vien egzistavimas buvo

iššūkis imperijai ir žiaurumams, išvijusiems juos iš namų. Jie sočiai prisižiūrėjo mirčių ir buvo išvadinti gyvuliais. Jie norėjo, kad visa tai nebūtų veltui. Jiems, tiems skarmaluotiems žmonėms, patiko prabangūs tavo drabužiai. Patiko, kaip tu kalbi, patiko tavo minties polėkis. Jie nežinojo tikrosios tavo istorijos. Buvo tokių vakarų, tokių akimirkų, kai norėdavai jiems viską iškloti. Iš apšviestos scenos surikti į tamsą toms motinoms, kurios pakrikštijo sūnus tavo vardu, tiems tėvams, kurie raudojo, kai tu lipai ant pakylos: „Aš apgavikas. Aš tiesiog išgyvenau. Tikrieji istorijos didvyriai esate jūs." Bet jau būdavo per vėlu. Jie būtų privertę tave nutilti. Ir jų neapykanta tau būtų buvusi pamatuota.

Joks dangaus kūnas niekada nežinos, kas atsitiko toje platumoje: vizijos, pašėlusių košmarų naktys, žeminančio klyksmo protrūkiai, sutartys su velniu. Užmušk bet ką, ką aš myliu, tik, maldauju, leisk man gyventi. Padarysiu bet kokį nusikaltimą. Bet kokią piktadarystę, kokią tik liepsi. Niekas nesužinos, kaip išvydai savo mirusį vaikelį. Savo seseris. Kateriną. Kaip išplaukei į jūrą su Džeimso Grimslio karstu, irdamasis susiteršusiomis Dievo akivaizdoje rankomis. Įstengei nuplaukti ketvirtadalį mylios ir lentos suiro. Jo torsas – omaro pilvas ant juodo šlapio skalūno.

Kartą vidurnaktį tu pabudai – visada buvai skeptikas, *homme du monde**, kaip mėgdavo sakyti Daganas, – ir išvydai priešais siluetą, žiūrintį į tave tuščiomis akiduobėmis. Šitas buvo kitoks. Bet tu nejutai baimės. Žinojai, kas tai. O jis žinojo, kas tu.

– Ar sutriauškei mano blauzdikaulius? – norėjo žinoti jis. – Kaip tu mane išmėsinėjai? Ar aš skanus?

✦

* Aukštuomenės žmogus (*pranc.*).

Jis paklausė, ar nenukulniuotum į krautuvę nupirkti džino. Į Depfortą, pasakė. Ten padorios kekšės. Leidžia daryti, ką tik nori. Ateina trise. Ir tu atsakei, – Jėzau, tai beveik juokinga, – kad nenori jo įžeisti, bet esi vedęs, esi katalikas, o tas it vaiduoklis padaras sukriuksėjo kaip raugėjantis kuilys ir nubidzeno per skalūną prie savo lovos. Jam iš nugaros kyšojo strėlė. Tu matei tai labai aiškiai. Juodmedžio kotą. Raudonas ir mėlynas plunksnas. Priėjęs prie savo vietos atsigulė ant pilvo, girdi, palauksiąs, kol apsigalvosi.

Dar daug dienų ir savaičių tu jį matydavai. Tupintį ant uolos, kai šliauždavai atsigerti. Plasnojantį vištvanagio sparnais virš bangų. Grojantį dramblio kaulo fleita ir linksintį galva, kaip daro visi fleitininkai, įspėdami, kad nekalbės, kol nebaigs melodijos, nes ji brangesnė už bet kokį kalbėjimą ir, jeigu jis su tavim pasikalbės, jam paskui trūks oro.

Tu vis dar kliedėjai apie Grimslį, kai atgavai sąmonę ant gulto. Paaiškėjo, kad taip darai jau devyniolika dienų. Tave išgelbėjusiems portugalams tas vardas virto savotišku priežodžiu. Kai kurie manė, kad čia tavo vardas.

Tu neprisiminei, kaip tave išgelbėjo. Tas prisiminimas taip niekada ir nesugrįžo. Žinai tik tiek, kiek tau papasakojo tavo gelbėtojai: sekdami paskui ryklio peleką jie priplaukė arti uolos ir pro žiūronus pamatė koralų saloje keistą gyvūną. Jis buvo panašus į beždžionę, plikas, stovėjo ant užpakalinių kojų pasviręs į priekį, bet ropoti jam, regis, buvo patogiau. Jie stebėjo jį keturiasdešimt minučių. Antrasis kapitono padėjėjas nupiešė jį. Jis mėtė rieškučiomis savo paties išmatas pelikanams.

Jiems artėjant jis tarsi nematė jų. Nereagavo net kai jie paleido salvę jam virš galvos. Tik atsisėdo ant akmenų.

Gal apmirė iš baimės. Bocmanas per girgždančius skalūnus prisėlino prie jo. Beždžionė nė krust. Ji dvokė sudususia žuvimi. Aplinkui mėtėsi iščiulpti kaulai. Iš jos letenos delno skorpionas gėrė vandenį. Šalia, ant akmenų, gulėjo druskos išėsti vyriški drabužiai. Tada junga pamatė, kaip beždžionė sumirksėjo.

Tavo oda buvo taip sušutusi, kad pūliavo ir skeldėjo, o sutinęs liežuvis – raudonas ir išpurtęs kaip sprogęs supuvęs vaisius. Karštis išdegino tavo pilve švarko sagų kryželius. Kai tavo kūną užklojo paklode, ėmei dusti.

Buvai už keturiasdešimt mylių nuo Horno kyšulio. Jie išlaipins tave į krantą, nes tenai esanti jūreivių ligoninė, ir gydytojai tau padės. Tau pavyko išmelsti savo išgelbėtojų, kad paliktų tave, – taip buvo suprastas gargaliavimas. Kelias savaites negalėjai kalbėti. Lūpos buvo tarsi susiūtos. Kai tuštindavaisi, išmatos būdavo siaubingos.

Laive buvo kunigas, Pūstažandis Galjegas, jis mėgo vištienos sparnelius, sviestą ir gėrė kaip uosto krovikas. Prastai kalbėjo angliškai, bet kiauras dienas kiurksojo prie tavo gulto – poteriaudavo iš savo maldaknygės arba plaudavo tavo žaizdas. Naktimis, manydamas, kad miegi, jis kartais kietai užsimerkęs patyliukais giedodavo lotyniškai, tarsi psalmės kūrėjo maldos žodžiai būtų atgaivinę jo atmintyje kažkokią Mariją, kurią jis nuvylė pasirinkdamas meilę Dievui. Kai pradėjai kalbėti mikčiodamas, jis laikydavo tavo ranką. „*Tranquilo*, – šnibždėdavo jis, – *mi hermano.*“*

Skaitydavo tau vakarais Lope de Vegą, o laivas sūpuodamas nešė tave per putojantį Atlantą. Prasidėjus Gavėniai, atgailaudamas jis metė gerti. Nuskuto tave, nukirpo

✦

* Ramiai, mano broli. (*Isp.*)

tau plaukus, užsiraičiusius nagus, šaipydamasis iš savo noro gerti, iš savo biblinio troškulio, sakė, kad atsiduotų sodomai už amontiljado statinaitę. Jis paklausė, ar tu katalikas, ar nori pasimelsti. Galbūt norėtum atlikti išpažintį. Jo žodžiais tariant, jis nujaučiąs, kad tu kažką norėtum pagarsinti. Kad tave slegia kažkokia našta.

Kai kurias nuodėmes nusakyti tau pritrūko ispaniškų žodžių. Nemokėjai jokios kalbos. Kalbėjai tą, ką galėjai. Jis nieko nesakė, tik linkčiojo, tarsi visa tai, ką sakei, buvo atleistina, suprantama. Bet, kai tu ėmei kalbėti apie Grimslio kapo išniekinimą, vos galėjai išlementi. Jis pasakė, kad nesijaudintum, nes tu neatkasei jokio kapo. Tai buvęs tiktai *un duende*, proto vaiduoklis. Tokių sapnų dažnai pasitaiko tarp *los marineros del mundo**. Jūreiviai yra pripasakoję galybę tokių istorijų.

Jis turėjo pagrindą įtikinėti tave, kad esi nekaltas, nes kapitonas buvo paprašęs jo pašventinti uolą, mat nepašventintas jūreivio kapas nešąs nelaimes, juolab tokio žmogaus, kuris greičiausiai mirė negavęs išrišimo. Kapas buvo apaugęs samanomis. Jis tikrai buvo nepaliestas. „Tu apsirikai, – tvirtino jis. – Tau reikia pailsėti."

– Tik vienas keistas dalykas, – pasakė kišdamas ranką į sutanos prarėžą.

Jis buvo rastas įsmeigtas į kapą kaip nugalėtojo vėliava. Ispaniškai – *una flecha***.

– *¿Y como se dice en inglés?**** – paklausė jis.

Raudonos ir mėlynos plunksnos. Juodmedžio kotas.

Tu pravirkai ir pasakei:

✦

* pasaulio jūreivių (*isp.*).

** strėlė (*isp.*).

*** O kaip bus angliškai? (*Isp.*)

– Strėlė.

Tu stovi savo namuose ant kalno Amerikoje laikydamas rankoje tą strėlę. Ir vis dar svarstai, ar tada nenumirei iš bado ant tos uolos, ar nepaskendai per potvynį, ar neiškeliavai iš šio pasaulio prieš daug metų Airijos kartuvėse ir ar visa tai, kas nuo to laiko tavo gyvenime atsitiko, vyko ne tavo Demonų žemėje.

∇

VAKARAI PABUDO

✦

1866 METŲ VASARIS

✦

Grįžtame į Redempšen Folsą – Lusija prisimena savo atvykimą į miestą – Gubernatoriaus dingimas ir jo sugrįžimas – Įspūdingas redakcijos straipsnis – Susitaikymo viltis – Garsas iš užrakinto kambario

Iš pradžių Lusijai naktį ima vaidentis, persekioja jausmas, kad name kažkas yra.

Keisti garsai susimaišo su vėjo švilpavimu tarp gegnių. Ji ramina save, kad namuose priviso kenkėjų, nors nežino kokių. Oposumų? Prerijų šunų? Lusijai, kuri dievina Penktąją gatvę ir tiki, kad ten nėra žiurkių, Vakarų gyvūnija atrodo paslaptinga.

Garsas pasikartoja. Pratisas miaukimas tylus, beveik negirdimas. Ji pasikelia lovoje ant alkūnių, išdžiūvusia burna apgraibomis ieško žvakės. Titnaginio skeltuvo brūkštelėjimas. Plykstelėjusi šviesa. „Ar gali taip būti, – svarsto ji, – kad tai tik mano sujaudintos vaizduotės padarinys?“ O jaudintis ji dabar turi dėl ko.

Du veidai niūriai vampso į ją apgaubti virpančių šešėlių. Geležinis vyras. Plieninė jo žmona. Jos žvakės šviesa atsispindi aliejinių dažų paviršiuje. Veiduose išsišakoję įskilimai.

Jos senelis laiko suspaudęs kumštyje grandinę, kitą ranką jis uždėjęs ant Biblijos, lyg norėdamas prilaikyti, kad ji nepakiltų į orą. Jo žvilgsnis kaip jos tėvo – toks pat tiesmukas ir nepalenkiamas. „Laikykis duoto žodžio!“ – toks yra šeimos moto, vienintelis moto su šauktuku gale, įregistruotas Heraldikos valdyboje. Jos senelis, dingęs Kanados sniegynuose, ruonio kaulu užmušė savo šunis ir juos suvalgė. Keletas jos giminaičių tiktų būti istorijos herojais. Ji parašys apie savo senelį iš Ontarijo.

Bet kas tuo patikės? Jos šeima, jos šalis? Ar tokią istoriją išvis galima parašyti? Nesunku sutirštinti spalvas ir taip patraukti skaitytojų dėmesį, sunkiau pavaizduoti istoriją blankesnę, kad būtų bent jau įtikima.

Jeigu ji iš čia išvažiuos, privalės pasiimti savo daiktus: baldus ir paveikslus, knygas – visas šias knygas. Jis sudegintų jas, tikrai, jeigu jinai jas paliktų, arba sumestų į Misūrio dumblą. Ji net mato, kaip jis stovi ir žiūri į skęstančias knygas lyg į nereikalingus šunyčius. Jo įsiūtis visada jį valdys.

Laiškuose jis skundėsi, kad Teritorija bespalvė, kad namai neišraiškingi, kalnai nuobodūs. (Net jų kalba esanti bespalvė. Jie visiškai netipiški amerikiečiai. Kažkodėl panašesni į islandus.) Ji įsivaizdavo, kad jos namuose bus pilna gražių dalykų, kad tai bus civilizacijos oazė laukiniuose tyruose.

Pirmasis metų garlaivis atplukdė ją į Teritoriją. Keturiasdešimt naktų laive, vienintelė moteris tarp savo klasės keleivių. Pirmąją savaitę išplaukus iš Sent Luiso, jūreiviai nedavė jai ramybės. Rungtyniaudami vienas per kitą siūlė savo paslaugas. Ar ponia norėtų šito? Ar ponia pageidautų ano? Ar yra nors kas nors, ko *Señora* norėtų, kad jie padarytų? Dešrytės pusryčiams? Gal dar cukraus įberti į

cukrinę? Paskui jie pavargo nuo jos, o gal apsiprato. Tuo metu airis locmanas jau buvo paaiškinęs jūreiviams, kad ponią generolienę O'Kif trukdyti draudžiama.

Jie stebėdavo, kaip ji temstant stovi prie turėklų. Apdovanotiesiems vaizduote ji atrodė kaip figūra, puošianti laivo priekį. Žmonės sako, gražiausia moteris Niujorke. Jie svarstė, ar gandai teisingi.

Ji matė, kaip locmanas nervinosi laivui sustojus apsirūpinti malkomis. Kaip jo vyrai dairėsi po kalvas atkišę šautuvus.

Pasroviui upe iš Vakarų, į kuriuos jinai plaukė, keliavo apsunkę nuo aukso laivai. Apkaustyti geležimi, giliai panirę ir išpampę kaip apsirijusios lervos, jie plaukė lėtai, jų deniuose patruliavo federacijos pėstininkai, juos saugojo pabūklai ir snaiperiai. Ji sapnuodavo juos degančius, tuos ginkluotus laivus su brangenybėmis, girdėdavo karo šūksnius. Vieną naktį jinai atsidarė savo liuką ir pamatė didžiulį, nuo priekio iki galo juodą šarvuotį, slystantį mėnesienoje pro šalį, kaukėtus sargybinius. Tas vaiduoklis buvo toks keistas, kad rytą ji paklausė locmano, kas čia buvo.

– Jūs nieko nematėte, – atsakė jis.

– Aš žinau, kad mačiau.

– Jūs nieko nematėte, – nesileido į kalbas locmanas, – jums prisisapnavo.

Laivo šešėlis žaliame, rudame, juodame vandenyje. Šaižus jo švilpukas, aidintis per bepaukštes daubas. Susiliejantys į vieną locmano vairo stipinai.

Ji pradėjo romano apmatus, paskui apsakymų rinkinį, užsirakinusi kajutėje dirbdavo ilgas valandas lempos šviesoje. Kai jie pasiekė Teritoriją, ji jau turėjo penkių apsakymų juodraščius, vieną užbaigtą pavadino „Demono žemė".

Ji išsyk papiktino vyrus, kuriuos jis atsiuntė palydėti ją iš Stornavėjaus. O gal jos daiktai juos papiktino. Penkiolika dėžių knygų, dagerotipas, stiklinės lėkštės, lagaminai paryžietiškų suknelių, dėžės su skrybėlėmis, manekenas. Išvertę akis jie žiūrėjo čia į krovinį, čia į jos savininkę. Vežėjas prunkščiojo su jūreiviais.

Namie, Rytuose, žmonės retai žiūri vieni kitiems į akis. O čia spokso kur tik jiems patinka. Ji vis dar buvo garlaivyje, dar nebuvo iškėlusi kojos į jų Teritoriją. Neištarta liko tai, – to nereikėjo nė sakyti, – kad ji pralaimėjo net nespėjusi nieko pradėti.

Visur ginklai. Kordito ir riaugėjamo porterio kvapai. Pilkai apdulkėję vyrai su visa ginkluote ir apranga, tarytum pasirengę stoti į mūšį su šėtonu. Pistoletai, šautuvai, šovininės, peiliai. Arkliams žengiant jie žvangėjo.

Visą kelią nuo Fort Stornavėjaus, septynias dienas ir naktis, nekalbusis vyras nekreipė į ją dėmesio. Kažin ar ištarė bent skiemenį. Ir vargu ar bent kartą pasižiūrėjo. Antrąją dieną jai prasidėjo menstruacijos. Sekinantis skausmas. Ji paklausė, kur jos vyras. Ar ten yra tarnas ar tarnaitė? Kiek laiko dar reikės keliauti? Ar pakeliui bus nakvynės namų? Palydovai tik gūžtelėdavo pečiais arba vyptelėdavo, paskui, temstant, pirštu parodydavo į duris. Kartą vienas iš palydovų sumurmėjo kažkokį žodį, kurio ji nesuprato, bet jai nė nereikėjo suprasti, žinojo, ką jis reiškia, ir jo bičiuliai sausai sukikeno jiems jojant tolyn.

Per uolynus, per dykras, per gilius tylius tarpeklius. Ši Dievo apleista Gaza kėlė jai siaubą. Išdžiūvę akmenynai, dusinantis karštis. Dieną metalinės šakutės neišlaikysi rankose. Tenka lakti iš dubenėlio kaip šuniui. Nuo skausmo žiūrint į popietinėje saulėje žėrinčius kvarcito nuobirynus ir nuo kaitros ima atrodyti, kad tave skrudina

keptuvėje. Ir nuolat tarškančios cikados – tarsi nelaimės pranašai. Nakvynės namų nešvara. Buivolų mėsa vakarienei. Basakojai purvini vaikigaliai gyvenvietės pakraščiuose, svaidantys akmenis į laukines kates atmatų krūvose. Raukšlėto kaip kalnai veido indėnas, stebintis juos, jojančius į Redempšen Folsą.

Namas, ji neabejojo, buvo storžieviška išdaiga, vyrų noras pažeminti atvykėlę. Greičiausiai jiems knietėjo pasižiūrėti, kaip ji reaguos. Jų tylėjimas buvo tam tikras ritualas, kita iniciacijos dalis. Namas buvo mažesnis negu jos tėvo arklidės Manhatane. Nebaigtas statyti, pusiau uždengtu stogu. Beviltiškai trokšdama, kad tai būtų pokštas, ji nusijuokė, ir tai buvo jos klaida. Nė vienas iš vyrų nesijuokė.

Ji sunkiai suprato, ką kalba virėja, buvusi Floridos vergė, nutęsianti balsius ir nuryjanti priebalsius, o dažniausiai visai nekalbanti. Bet paaiškinti įsiveržėlei, kad jos vyro nėra, ji vis dėlto sugebėjo. Jis išvykęs kariauti su indėnais į bedlendą. Jie užpuolė traukinio vagoną su imigrantais, ir jis pasiryžęs be gailesčio su jais susidoroti. Kada grįš, nesakė.

Dienų dienas ji laukė jo, dienos virto mėnesiais. Jau ėmė būgštauti, kad jis miręs. Virėja pasakė, kad greičiausiai gyvas. O jeigu ir ne, vis tiek nieko nepakeisi. Kartą jis išbuvo kelyje kelis mėnesius, nujojo į Kanzasą, paskui į Indėnų teritoriją. Niekada nežinai, ką generolas veikia. Geriau neklausti. Jis nemėgsta, jei kas to klausinėja.

Gatvėse žmonės spokso kaip povą išvydę eskimai. Vaikai rodo pirštais. Net kiaulės ir gaidžiai, regis, akimis ryja. Senio barzda tokia ilga, kad, prieš nusispjaudamas į purvą, jis apsivyniojo ją apie kaklą kaip šaliką. Padauža su smilgomis aprišta skrybėle ir apiplyšusiomis plačiomis

aksominėmis, prie kelių susegamomis kelnėmis, paklausė, ar galėtų palaižyti jai ranką. Kai ji paklausė kodėl, jis atsakė, kad ranka cinamono spalvos; trys pro šalį ėję kalnakasiai nusikvatojo kaip makakos, o vienas iš jų pametėjo vaikiščiui monetą.

Ant namo frontono ji rasdavo pritepliota visokių nešvankybių. Ji neverkė tepdama ant jų dažus, nenorėjo, kad ją matytų verkiančią. Žinojo, kad tepliotojai ją stebi.

Prasidėjo vasaros lietūs. Pro stogą į namą tekėjo vanduo. Ji kiek įmanydama stengėsi jį išsemti. Jiedvi su virėja bandė apsisaugoti, statė ant grindų puodų, kibirų, naktipuodžių, vazų vaisiams, skardinių dėžučių. Namas brazgėjo kiaurą naktį. Ji įsivaizdavo, kad tai japoniška muzika. Manhatane, Boveri gatvėje, būtų buvę lengviau užmigti.

Kai vėjas nupūtė lietaus debesis ir vėl nušvito saulė, ji pamėgino atgaivinti apipelijusius kambarius: kabino paveikslus, karulius, tiesė kilimus, merkė lauko gėles. Virėja irgi buvo įtraukta į šiuos darbus. Buvo aptarinėjami ir įsimenami naujų valgių receptai. Bet virėja visai nemokėjo virti – kažin ar pieną būtų mokėjusi užvirinti – ir Lusija, gulėdama savo vienišoje lovoje, vis laužė galvą, niekaip negalėdama suprasti, kodėl apskritai Elizabetė Longstrit buvo pasamdyta.

Ant atvežtinių baldų atsirado sporų – juodai rudų pelėsių miltelių. Suknelių klostėse dygo papėdgrybių. Visus kilimus reikėjo sudeginti. Ji sunešė juos į krūvą prerijoje. Tas kalnas rūko dvi dienas, skleisdamas koktų gailų dvoką, o gatvės vaikigaliai šaipėsi, girdi, indėnai stebi dūmus, ir laidė juokelius, kokių nešvankybių tame debesyje galima įžiūrėti. Virtuvę užkariavo *cucarachas**

✦

* tarakonų (*isp.*).

kariauna – vidurius lauk vertė jų kiautų traškėjimas po padais. Namas iro.

Krito sienų apkalo lentos, aptaisai, durų rankenos, turėklų gabalai. Namas buvo kaip seno žmogaus kūnas. Puviniai įsimetė į laiptus, į grindis. Drėgmė prasismelkė į pakraigę. Pianino dantys pagelto ir pajuodo. Ji parašė sonetą, pavadino jį „Impotencija“, bet paskui užbaigtą rankraštį sudegino. Galbūt pritaikė autodafė.

Ji parašė skelbimą, esą pirksianti mulą tam, kad galėtų įdirbti daržą. Kai niekas neatsiliepė, nusipirko San Huberte rankinį plūgą, griozdišką daiktą, kuriam suvaldyti reikia stipraus vyro, „gero juodo patino“, kaip patarė pardavėjas, „tik kad nebūtų peršertas“. Apsivilkusi senomis vyro kelnėmis ir kalnakasio marškiniais, užsimovusi drobines pirštines, kurias pasisiūdino iš maišo cukrui, ji arė federalinį sklypą pirmyn ir atgal, kol per akmenis ir susipynusias šaknis išvagojo vageles, į kurias pasėjo morkų ir kukurūzų. Aptikusi knygą apie laukų drėkinimą, iškasė griovius vandeniui, pati išvedžiojo laistymo žarnas. Manhatane išpuoselėtos jos rankos sugrubo, oda pasidarė šiurkšti. Vyrai tylomis stebėjo jos darbą.

Apsipylusi prakaitu, išsitepliojusi rudu moliu, ji triūsė laukuose. Kiekvieną gubernatoriaus žemės pėdą pati viena aptvėrė tvora: bedė stulpelius, vyniojo vielą, pjaustė strypus, matavo. Mokėsi šio pasienio amato iš savo pačios klaidų. Pastatė aptvarą. Briedis jį nuvertė. Ji vėl pastatė, giliau įleido stulpus. Miestelis dažnai atsibusdavo nuo jos kūjo taukšėjimo ir nugrimzdavo į sutemas džeržgiant jos pjūklui. Jie žiūrėjo, kaip ji įdirba lauką, ta milijonieriaus duktė, kurios vienintelis darbas iki tol būdavo nebent palaistyti orchidėją. Jie kalbėjo, kad iš jos triūso nebūsią jokios naudos, nes gubernatoriaus žemė esanti prakeikta.

Joje pakasti narsiosios Pond Orėjaus genties kaulai. To užkariautojo namų nebeaplankys džiaugsmas. Tenai negims ir negyvens joks kūdikis.

Plūgo diržai iki mėsos nutrynė pečius. Netrukus išopėjusios juostos supūliavo. Elizabetė Longstrit rado ją prie Konsidaino upokšnio žiaukčiojančią, karščiuojančią ir kliedinčią, saulės nusvilintą. Ji pakėlė gubernatoriaus žmoną ilgomis stipriomis rankomis ir parnešė į neužbaigto namo griaučius, į kerpėmis pradvisusį kambarį, paguldė į lovą su girgždančiomis spyruoklėmis, o tenai nuplėšė jai drabužius ir ištepė ją paslaptingu tepalu, kadaise vartotu bizūno paliktoms žaizdoms gydyti. Lusija gulėjo ant pilvo, kūnas iš skausmo tvinksėjo, plika, raudona kaip elnio mėsa nugara šlapiavo. Nežmoniškai deginęs karštis atslūgo tik trečią naktį. Ji daugiau niekada nebėjo į lauką arti.

Ji pradėjo vaikščioti į šiaurę nuo miestelio, į sidabrinių eglių pušyną, suniokotą kalnakasybos konsorciumo. Pasistatydavo molbertą su anglimi ir guašu, bet tam ji neturėjo talento. Rašė laiškus į Niujorką savo bendraamžiams, įvairiems draugams, moterims, gailestingosioms seserims, su kuriomis tarnavo per karą. Atsakymai ateidavo retai arba visai neateidavo. Karas jau buvo pasibaigęs.

To meto eilėraščiai nesaviti, nenuoširdūs. Jos požiūris į pasaulį dar nebuvo savarankiškas. Į posmus prikaišiota metaforų, kartais įspūdingų, nelyginant brangakmenių skaitytojams apdovanoti už kantrybę. Bet jų blizgesys greitai nublanksta ir pasilieka vien tiktai jausmas, kad ji beveik visada rašo ne tą eilėraštį. Šitiek metų praleista prie knygų, nesuskaičiuojamos valandos studijuojant, klaidžiojant vaizduotės požemių labirintais, tačiau jos spindulys per daug siaurai sufokusuotas. Į tai, kas nušviečiama, kartais tobulai, neverta žiūrėti, tuo tarpu šalia tamsoje kruta

kažkokia legendinė jūrų pabaisa. Paskui atėjo ta diena, kai ji įėjo į jo kabinetą pasiimti šūsnies popieriaus.

Jo kabinetas buvo užverstas laiškais, šimtais laiškų, rašytų jo kareivių našlių ir tėvų. Šūsnys spintose, tarp knygų puslapių, skryniose, švarkų kišenėse. Ji aptiko, kad, pranešdamas jiems apie mirtį, jis paragindavo artimuosius, reikalui esant, kreiptis į jį pagalbos. Baisu buvo juos skaityti. Visi persmelkti širdgėlos. *Mano vaikai alkani... Aš visai neturiu iš ko gyventi... Mano vaikas nežino, kur išėjo jo tėvelis... Mano sūnus nebegrįžo. Ar nežinot, kur jis yra? Jo pavardė Maiklas Folis iš Red Huko Brukline.* Jai jau buvo baugu atsiversti knygą, kad iš jos vėl nepasipiltų maldavimai.

Ji važiuodavo karieta fotografuoti Teritorijos. Aparatas buvo gremėzdiškas, bet juodvi su virėja susitvarkydavo. Tarpekliai, apleistos kasyklos, kalnakasybos fabrikai, brastos. Ji nufotografavo Vilkupio kanjoną temstant, miglotus kuguaro kontūrus prie apkramsnoto jautuko. Vaikų portretai, ypač indėniukų ir išlaisvintų vergų, vėliau pelnys pripažinimą už talentingą kompoziciją.

Vasara buvo pačiame įkarštyje. Vanduo išdžiūvo. Kolodijaus junginiai, reikalingi jos nuotraukoms, užvirdavo kaip raganų nuodai apvaliuose stiklo induose. Ją pykindavo palapinėje tarp nuodingų garų. Jos oda pasidarė raupuota, kvėpavimas sunkus, akys per dienas ašarojo. Daktaras Niukombas Edvardstaune primygtinai reikalavo, kad ji nutrauktų laisvalaikio užsiėmimus. Jos plaučiai buvo silpni, turėjo palinkimą į džiovą. Fotografija gali ją pražudyti, įspėjo jis.

Vieną tvankų rugpjūčio vakarą grįždama į Redempšen Folsą, – beje, pėsčiomis, cikadoms traukiant serenadas, – tolumoje nuo karščio virpančiame ore ji įžiūrėjo įdomią kompoziciją ir nusprendė, kad išeitų nebloga nuotrauka.

Po jos namo palėpės skliauto briauna, tarsi uždarytas sijų narve, stovėjo apkūnus brigadininkas. Su juo buvo du juodadarbiai; statybininkai, nusprendė ji. Jis įsakmiai mosuodamas kažką jiems rodė. Tą rytą Elizabetė buvo iškėlusi dryžuotažvaigždę vėliavą. Ji buvo susisukusi aplink kotą kuolais aptvertame kieme. Prie koto pagrindo vaikinga juodauodegio elnio patelė uostinėjo vyšnios krūmą.

Jai toptelėjo, kad namą vertėtų nufotografuoti, kad jis nestokoja grožio, bent jau žiūrint iš jos taško. Netgi lūžena gali atrodyti graži, jeigu randi tinkamą žiūrėjimo kampą. Tai pasakytina apie daiktus ir apie žmogų, tai pasakytina netgi apie karą. Gal ji per daug griežtai vertina šį kraštą ir jo žmones. Jiems teko pernelyg daug iškentėti – karas palietė juos visus. Šalis sugniuždyta skausmo ir netekčių, palaužtas jos tikėjimas savo didybe. Apkūnusis brigadininkas pažvelgė žemyn ir pamatė ją artėjančią prie namo. Tiktai tada jinai jį pažino.

Ją pritrenkė jo išvaizda, bet dar labiau manieros. Atrodė drovus, kalbėjo nenoromis. Ji beveik laukė, kad jis saliutuos arba sumuš kulnimis – toks sausas buvo jo pasisveikinimas, visai ne kaip sutuoktinio.

– Vadinasi, tu jau čia.

– Taip.

– Tu turi viską, ko tau reikia.

Ji nesuprato, ar jis klausia, ar tvirtina.

– Ar kas atsitiko, Konai?

– Tu vėl rašei.

– Šiek tiek. Keletą eilėraščių. Kodėl į mane taip žiūri?

– Kaip suprantu, eksperimentavai ir su proza.

Jis padavė jai pluoštą smulkiai prirašytų puslapių. Iš jo burnos ar drabužių tvoskė gaižus viskio kvapas, o ranka, laikanti popierius, virpėjo.

– Buvai palikusi juos ant sekretero, kad bet kas galėtų perskaityti. Mes turime miesto laikraštį. Kodėl neįdėjus jų į pirmą puslapį?

– Konai...

– Tu rauseisi asmeniniuose mano dokumentuose. Kitaip nebūtum parašiusi šitos šlykštynės.

– Komoda buvo sulūžusi. Stumtelėjome ir stalčius iškrito.

– Grūdai diletantės tuštybės girnoms. Ačiū, Lusija. Aš sujaudintas.

Jis išėjo iš kambario anksčiau, negu ji spėjo atsiprašyti.

Tai buvo pirmasis jų vakaras drauge po trejų metų nesimatymo. Jį lydėjo bežadė įtampa. Jis neturėjo ko sakyti, ji mėgino megzti pokalbį. Niujorkas. Laivas. Paveikslas, kurį jinai nusipirko iš Kniodlerio. Jis jau plaukia iš Sent Luiso. Bus čia po mėnesio – didžiulis, prabangus, gražus. Ji pasitars su statybininkais, kur jį geriau pakabinti. Galbūt jam reikės pristatyti papildomą kambarį.

– Su statybininkais? – sumurmėjo jis.

– Na o kaipgi juos vadinti?

Čia nėra jokių statybininkų. Vienintelis, kuris buvo, nužudytas. Vyrai ant stogo – buvę jo pulko snaiperiai. Jis taręsis su jais dėl sutvirtinimo.

Bet kuo labiau jinai jį kalbino, tuo jis darėsi nekalbesnis, kol galop užmigo prie stalo, ir ji viena nutipeno į lovą.

Kai vos išaušus atsibudo, jo jau nebebuvo. Vakarienės likučiai tebestingsojo ant stalo. Ji stovėjo ant stogo ir gurkšnodama vandenį žiūrėjo į saulėtekį prerijoje, į didingus šiaurėje pamažėle rausvėjančius kalnus. Rūkas netruks išsisklaidyti, bet kol kas vėsu. Tai bus karščiausia

diena iš visų kada nors išaušusių Teritorijoje. Elizabetė, atėjusi penkiolika po devynių, pasakė mačiusi jį miestelio aludėje – toje prastoje anksti atsidarančioje užeigoje, kurioje jis dažnai lankosi. Jis beldėsi į langines, pasakė ji.

Kaip tik tenai Lusija ir rado jį, žingsniuojantį įdubusiu lentų taku ir siurbčiojantį paskutinius lašus iš butelio. Jo eisena buvo netvirta, kaip jūreivio denyje. Į plaukus, kurie šiandien buvo palaidi ir ilgesni negu atrodė vakar, prisivėlę sudžiūvusių lapų. Ant marškinių, prasegtų kone iki pilvo, ties krūtine raudonavo dėmė. Ant pečių užsimesta kariška milinė dabar jau per ankšta. Jis buvo susirišęs ją virve.

– Konai, – pradėjo ji, – dar labai anksti. Aš tavęs taip ilgai nemačiau. Gal papusryčiavę eitume pajodinėti? Į paupį arba prie Perėjos Vartų.

Pati suprato, kad vapalioja nežinia ką. Nenuvokė, ko galima tikėtis. Tiesiog norėjo jį sulaikyti, bet jautė, kad rizikuoja, peržengia kažkokią ribą. Širdis sakė, kad jis gali įtūžti.

– Eik namo, – tyliai tarė jis.

Ir ji pakluso. Neturėjo jėgų ginčytis.

Tą alpų vakarą jis grįžo vėlai ir ėmė staugti ant Elizabetės. *Ką man daryti? Ką man daryti? Ar dabar jau šitaip elgiamasi su maitintoju? Kaulyti duonos kriaukšlės savo paties namuose?* Ji užsirakino duris ir pristūmė kėdę prie durų rankenos. Atsiklaupė prie lovos ir išpilta prakaito meldėsi.

Paskui sekusios savaitės buvo ilgos ir kupinos įtampos. Atėjo ruduo. Medžiai pagelto, o namas vis dar nebuvo baigtas. Ji nusiuntė Elizabetę į Edvardstauną, paskui į Variną, kad rastų mūrininkų ir dailidžių. Daug kas pažadėdavo imtis darbo, bet kažkodėl niekas nepasirodydavo. Rankpinigiai būdavo grąžinami jai be jokio pasiaiškinimo. Vienas amatininkas užrašė ant banknoto – NEBEREIKALINGAS.

Jie pietaudavo tylomis – rimtais kaip vienuolių cistersų veidais. Neretai jis skaitydavo prie stalo. Dokumentai plaukė nepaliaudami. Įstatymų projektai, nusprendė ji, susiję su Teritorijos prijungimu. Kai kurie piliečiai pageidavo, kad ji būtų viena iš vėl suvienytų valstijų. Kiti reikalavo, kad būtų nepriklausoma. Ji paklausė, ar jam nereikia pagalbos – visada atsisakydavo. Ji ėmėsi mokyti Elizabetę ispanų kalbos.

Jis liepė pastatyti gatvių pavadinimus žyminčius ženklus. Jie sukėlė daug ginčų, buvo plėšomi arba nepadoriai iškraipomi. Jo pavaduotojai statė juos vėl, vis didesnius, išvaizdesnius. Kai kuriuos aptvėrė tvoromis ir spygliuotomis vielomis. Jam buvo liepta ateiti į Teismo rūmus paaiškinti savo veiksmus. Jis atsisakė paklusti šiam reikalavimui, nes buvo įsitikinęs, kad jis neteisėtas. O jeigu jie dar taip darysią, pagrasino, jis suimsiąs teisėją ir visoje Teritorijoje įvesiąs karinę padėtį. Gatvės bus pavadintos jo tėvynės patriotų vardais. Jeigu kam nepatinka, tegu kraustosi gyventi kitur.

PRANEŠU JUMS, kad aš, Džeimsas O'Kifas, šios Teritorijos gubernatorius *de facto*, šiuo reiškiu **PETICIJĄ JUNGTINIŲ VALSTIJŲ KONGRESUI**, kad nuo šiol Teritorija būtų vadinama **NAUJĄJA AIRIJA** ir kad vieta, šiuo metu turinti pavadinimą **REDEMPŠEN FOLSAS**, Teritorijos sostinė ir administracijos centras, būtų įregistruota ir pervadinta **DUBLINU** ir kad joje nedelsiant būtų apgyvendinti **JUNGTINIŲ VALSTIJŲ KARINIŲ PAJĖGŲ** airių kilmės veteranai su savo namiškiais, suteikiant jiems turėtą žemės plotą, ir kad airių kilmės veteranai iš neseniai pralaimėjusios konfederatų armijos taip pat būtų priimti su savo šeimomis, šia **NAUJOSIOS AIRIJOS TERITORIJA** sukuriant Respublikoje naujos politinės sistemos pavyzdį.

Vieninteliame miesto laikraštyje pasirodė redakcijos straipsnių apie jį. Jie buvo pašiepiantys, negailestingi, taikantys į skaudžiausias vietas. Politinis avantiūristas. Dviveidis. Avių piemuo. Vienas išpuolis buvo su antrašte „Avantiūristas".

Jai teko siųsti Elizabetę į miestą, kad išpirktų visą tiražą. Jis dar nebuvo atsikėlęs, o ji jau buvo sudeginusi visus laikraščius. Kitą rytą laikraštis išėjo su penkiasdešimties cicerų antrašte: „AVANTIŪRISTAS ATAKUOJA MŪSŲ TIRAŽĄ. PERŽENGTOS VISOS RIBOS!"

> Redempšen Folso piliečių laukia džiugios naujienos. Naujosios Airijos O'Neras mokosi skaityti! Jis studijuoja mus labai atsidėjęs savo vėjų košiamoje kiaulidėje, ir mes linkime jam pergalės. (Dievas mato, tai būtų tokia pat išimtis kaip doras žmogus jo tėvynėje...) Šiandien papildomai išspausdinome du šimtus egzempliorių. Jis galės įsigyti juos kada panorėjęs. Gautus pinigus ketiname pervesti Bruklino našlėms, kurių skaičių jis taip didvyriškai padidino šlovingais karo žygiais. Bent jau už vieną dalyką galime būti jam dėkingi – už tai, kad, išmėžęs iš Niujorko landynių pusę airiškų sliekų, kurie buvo tokie kvaili, kad nusekė paskui tą bejėgišką Hamelno žiurkininką, jis taip padidino KONFEDERATŲ miesto protinių sugebėjimų vidurkį, kad jis jau siekia nacionalinę normą...*

* *Redemption Falls Picayune* (vėliau *Redemption & Edwarstown Epitaph*), 1865 m. rugsėjo 1 d.; nepasirašytas redakcijos straipsnis, kurio autorius greičiausiai yra Noksas Trevanjonas, linčiuotojų vadas, atskilėlių veikėjas. (*Aut. past.*)

Kas ten per garsas? Apačioje. Prieškambaryje? Gal jai reikia eiti pažadinti jį? Bet kas bus, jeigu įeis į jo kambarį?

Ji prisimena, kaip jie mylėdavosi, prisimena aštrų malonumą, kurį jis jai suteikdavo. Jo kietas kaip buliaus kūnas raminančioje tamsoje. Pasiaukojantis meilužis, kurį jaudino jos pasitenkinimas. Meilūs žodeliai, kuriuos jis murmėdavo, kantrybė ir išmanymas. Nekantrus jo kvėpavimas. Tvirti jo gniaužtai.

Plonas šviesos pjautuvas po jo durimis. Jis negali miegoti tamsoje. Ko gero, nemiega. Virėja sako, kad jo lova beveik visada lieka nepaliesta, jis nenusivilkęs drabužių visą naktį prasėdi sulūžusiame prancūziškame krėsle gerdamas iki sąmonės netekimo. Ji pereina laiptų aikštelę, jau nori belstis... bet kažkodėl negali sugniaužti kumščio.

Suūkia naras. Tame kambaryje nieko nėra. Ji žino, kas atsitiktų, jeigu ji įeitų.

Ji lipa žemyn niekuo neuždengtais laiptais, ant sienų jau daugiau paveikslų: jūros peizažai, risčia šuoliuojantys medžiotojai, senovinis Lensterio žemėlapis, – jos ranka čiuopia turėklus. Žvakės liepsna meta šešėlius į pakraigę, skersai sijų. Ji tyliai šaukia Elizabetę, bet niekas neatsako. Ji turi trobelę priemiestyje, bet kodėl nakvoja lūšnoje? Gal tenai jos laukia vyriškis? Ar ji ištekėjusi? Gal turi draugą? Pastaruoju metu Elizabetė atrodo nepatenkinta, paniurusi. Lusija viliasi, kad ji neišeis.

Pamačiusi savo atvaizdą juodame lango stikle nejučia stabteli. Jos plaukai palaidi, ji atrodo išsigandusi. Naktiniai – vestuviniai jos marškiniai – susiglamžę. Liemenė prasisegusi, matyti raktikaulio lankas. Ant kaklo sidabrinis kryželis. Tamsus spenelio raudonis. Oda, spindinti žvakės šviesoje.

Jo skrynioje buvo knyga. *Parisienne Convent.** Ji rasdavo panašių knygiūkščių mirštančių ligoninėje vaikinų kišenėse. Ištraukdavo jas ir slapta sudegindavo, kol dar neatvažiavo raudantys tėvai ar nepamatė gailestingoji sesuo. Kartą parsinešė vieną namo ir pavartė savo kambaryje. Ko iš tikrųjų nori vyras? Vaizdų pro rakto skylutę į mergytes, pozuojančias su apatiniais drabužėliais, su korsetais, kuo plačiausiai išsižargsčiusias, atkišusias ofortistui pridurkais pridengtus užpakaliukus. Kokčių, kvailų pasakėlių apie pagedusius abatus ir nekaltas namų šeimininkes arba nekaltus jaunus kunigus ir pagedusias grafienes. Apie merginas, besibučiuojančias per plonas nertas užuolaidas. Dar intymesnių dalykų celėse rastuose „dienoraščiuose", aprašančiuose iškreiptus vyrų ir moterų santykius. Ar tokių dalykų trokšta? Ar jis užmiršo, kad visa tai turėjo? Ar pamiršo, kad ji slaugė ligonius per karą?

Kažkas trakštelėjo jai už nugaros – iš kambario kitoje koridoriaus pusėje. Ji norėtų, kad to nebūtų buvę, kad jai tik būtų pasigirdę, ji mielai grįžtų į lovą. Bet garsas pasikartoja. Kažkas juda. Ji nusikabina užtaisytą šautuvą nuo kablio.

Kažkodėl – vėliau Lusijai tai atrodys keista – ji pirmiausia nueina prie laukujų durų patikrinti, ar jos užrakintos ir užsklęstos. Durys juodo metalo, apkaltos vinimis, palietus šaltos. Kad ir kas atsitiktų, per tokią kliūtį niekas nepereis.

Kambarys retai naudojamas, durys nejuda, tarsi būtų suaugusios su rėmais ir nieku gyvu nenorėtų su jais skirtis. Pro atsivėrusį plyšį padvelkia šalčiu ir apkasais. Neryškūs dėžių pavidalai, senas šlamštas, gaublys, jos kadaise dova-

✦

* Paryžietė Konvan. (*Pranc.*)

notas vyrui. Kažkas žemas ir drūtas – priekalas? Sąsiuvinių bokšteliai. Sutrūkusios grandinės ringė ant lagamino.

– Kas čia? – šiurkščiai klausia ji.

Niekas neatsako.

Ji stovi ir be galo ilgai žiūri į tamsą. Tylu, tik kažkur tiksi laikrodis. Ji įsivaizduoja savo vyrą, prancūzišką krėslą jo kambaryje. Tėvą Niujorke. Seserį. Jų motiną. Elizabetę savo trobelėje priemiestyje. Šunis, lyg vaiduokliai kaukiančius naktį Ontarijuje. Ligoninės palatą per karą.

Lipdama tamsiais laiptais į viršų, ji girdi, kaip kažkas eina per sandėliuką.

Stovi laiptų aikštelėje sustingusi kaip totemas. Pradeda aušti.

∇

TIKIU, KAD ABRAOMAS LINKOLNAS VIS TIEK MANE PAKVIES

✦

Kono O'Kifo savanoris kareivis

P. D. P. Foli, 71 Moto gatvė, penktas aukštas,
įėjimas iš kiemo, 14 rajonas, Niujorkas

1862 m. gegužės 30 d.
aleksandrijos stovykla virdžinija

mano mieloji mama

ačiu tau už siuntini su piragėliais katrais visi čia džiaugės ir tavo sunus dabar čia visos stoviklos didviris tiktai ta žirniu sriuba kur buteliuos dideliai aštri ir suri.

gerai butu kad radus atsiustumei man pagalveli, užtatai kad ilgai sėdint ant šlapios žolės paskausta viena vieta katros neminėsiu. dar storas vilnones kojines ba mozoliai užsitrine kaip bulvės

smagu but kareiviu. mažne visi vaikinai geri. čia ju givas velnias iš visu airijos pasviečiu. budams niujorke gali pamaniti kad namie. keliames anksti. kožnadien muštras o po jo vėl muštras kad iki vakaro išvirstum iš koju ir jei seržantas nelieptu sustoti tai pražigiuotum per visa žeme iki pat australijos

čia tas džeisonas glakenas katro motina tu pažisti ir denis broganas ir timis bolgeris ir jo pusbrolis maiklas igeris. paskui dar keturi broliai doneliai, tie bjaurus vagiu šmotai kur gyvena už musu 13 gatvėje ir jau pačia pirma diena sutikau vaikina iš klergolvėjaus jis sako kad aš pakliusiu tiesiai i dangu už savo nauja tėvyne ir dabar mes jau bičiuliai. džonas danganas jo pavardė. taigi tau nėr ko jaudintis tikrai sakau. tomis sako šitoj armijoj daugiau yra airiu negu pakavota visuos airijos miškeliuos

musu seržantas yra vargšas senis buves piemuo. kad girdėtum kokeis žodžeis jis ant musu šaukia iššiojes gerkle kaip koks šėtonas bet galgi armijoje taip reikia ir anas nenori nieko blogo ir tur taip daryt ir mes busim geresni kai anas išmokis mumis žygiuot. Geriausiai kažinkodėl išeina veksfordiškiams

Mums čia nėr jokio pavojaus ir jokiu nelaimiu nesirupink

Šiandie pasirodė genorolas okifas ir pasake kad mes visi šaunus vaikinai ir duosim maištinikams garo ba kai airis užrinka iš viso vieko tai kaip priešo bomba sprogsta ir mes greitai grišim namo užtatai nėr ko bijoti bet kartais aš bijau mama.

Manau kad mes visi čia bijom gal tik bepročiai nebijo tik neparodom. Bet viena vakara išejes laukan stovėjau galvodamas apie kažka ir išgirdau kaip palapinėj džonisdžo rėkauja pats su savim tai man net pagaugai nuėjo

kapitonas kovėjus sako kad karas netruks ilgiau kaip tris mėnesius ir tikiu mama kad man nereikes nieko žudit

Maistas čia baisus vargšu prieglaudoj gautum geresnio – tik apkartus sena kiauliena kokios šuniui neduotum ir žirniu kava su tokiais kietais sausaineis kad dantis išsilauši. jeigu pabaiksim visas tas tu suš...tas kulkas tai galesim

šaudit jais kaip sako airis nolanas. Jis irgi čia bet geriau kad nebutu užtatai kad jis NIEKAD nebaigia kalbėti apie greise keler ir aš noriu trenkti jam už tai zinai kur. bet tu aš manau nesijaudink. tik aš vis tiek taip padarysiu

jeigu pamatytum mano batus aš dar tokiu neturėjau. jei nenusišveisi ju taip kad matitum savo veida kaip vedrodi tai seniai (seržantas) nudirs tau skura ir turbut po viskam galmės juos pasilikti sau bet neduokdie sutepti švarka

karta pakvietė mus i baliu per generolo okifo gimimo diena. gavom kurkino to gi po šimts kalakuto ir kiaules krutininės po 4 $ ir stikla romo bet aš jo žinoma negėriau ir mes dainavom o trilapio žaluma ir kai rožės nuvysta ir tada vel pasidarė smagu ir gera. mes miegame palapinėse gal nesakiau vaikinai ne iš kelmo spirti ir panos alpsta kai mes žigiuojam per miesta ir siuncia mums bučinius ir viska

bet vienas bernas visa nakti dainavo ir nieko baisaus but buve bet kad nuo jo balso vidurius paleidžia. kita diena dėl to vyko muštinės. pamurgdėm ji upėn bet tiktai juokais tada apsimėtėm oboliais ir apsikulėm lazdom

generolas okifas sako kai šitas karas baigsis mes sulipsim i laivus ir plauksim i airija ir išgrusim anglus lauk ir kai kuriems kareiviams ta mintis patinka bet aš manau kad tuomkart busiu iki kaklo prisikariaves ir daugiau nagu prie to nekišiu

man but geriau kad tėtis idarbintu mane uostan kroviku užtatatai kad toks gyvenimas butu prie širdies. Bučiau prie vandens su tėčiu ir dėde džonu ir pareičiau namo pietu pas tave ir mažuosius daboti kad nesiustu ant laiptu ba jei anie nukristu tai smarkiai užsigautu

šeštadieni buvau išpažinties. kunigas iš indianos toks korbis. jis su manim gražiai pašnekėjo. sakė jei mirsi kare

tai tujau pat pakliusi i dangu jeigut karas teisingas kaip kad šis. kad žudymas per kara neina prieš dievo isakymus ir nereik apie tai galvot

tai tiek tuo tarpu naujienu

prisimenu tave tėti kasdien ir noriu būti namie

pasimelsk už mane mama. žinau kad jeigu tu pasimelsi nieko man neatsitiks

bučiuoju flora ir mažaja alisa ir mažuliuke ana jeigut leis ir taip pat tave ir tėti ir dėde džona

miliu tave mama

tavo milintis sunus

tj

PS: jei pamatisi greise bažničioj pasakik kad klausinėjau apie ja. Tik nesakik kad aš bijau

∇

Tomas Džozefas Folis, 15 metų, Moto gatvė, Niujorkas.
Laiškas, įteiktas tėvams su asmeniniais daiktais ir
po mirties gautu medaliu.

Sugrąžintas O'Kifui be parašo, skersai paskutinį puslapį raudonu rašalu brūkštelėta:
„TEGU DIEVAS TAU ATLEIDŽIA."

∇ ∇ ∇

IV DALIS

PAMIŠĖLIS DŽEDAS MUNIS

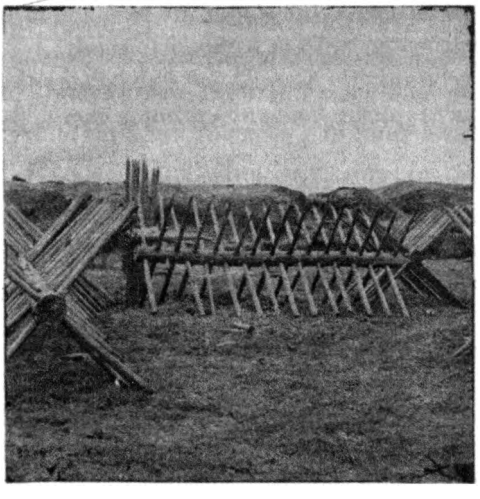

Esu aš Dždas Munis, broliai, iš Baton Ružo kilęs.
Aš pasprukau nuo žiežulos, kad būgną muščiau vyrams.
Mačiau, kaip kareivėliai krinta ir kniūbsti ant žemės guli.
Daugiau nebeklajosiu, broliai, nebeisiu į karužę.

Aš nuvykau iki Kanados, broliai, bet ten manęs neleido.
Jei neturi tėvų ir metų trylikos, geriau nerodyk veido.
Jankių šerifas ten mane sučiupo, kad nelabasis jį nujotų,
Gerai aptalžė šonus man, įkišo vėl už grotų.

Dabar aš Vakarų krašte glaudžiuos pas storą airį
Su kaprizinga jo pačia jų svetimam pasauly.
Bet aš vėl trauksiu į Kanadą, kur guli baltas sniegas,
Kur apie tą valstijų mėšlą nebeprimins man niekas.

Prieina vakar federalas civiliškai atrodantis,
„Džeimsas O'Kifas", – sako jis ir ranką man paduoda.
Bet netikiu aš, nei ką jankis man ar maištininkas suokia,
Ar kaprizingos pačios jų, geriau velniai raguoti.

Ir vieną naktį tamsią, kai namus apgaubs ramybė,
Aš juos išpyškinsiu po vieną, palengvinsiu sau širdį.
Maldaus, kad jų pasigailėčiau, prakeiks nelemtą dieną,
Kai Munį atvežė į kalnus, kur jam gyvent nemiela.
Hei hei! Kur jam gyvent nemiela.

✦

„Pamišėlio Dždo baladė"
Užrašyta 1889 m. Lefojuje,
Didžiuosiuose Dūmų Debesies kalnuose.

AŠ NETURIU NAMŲ

✦

Elizabetės Longstrit prisiminimų tęsinys

Taip, atvykusi į Redempšen Folsą aš gyvenau tokioje kaip ir karo lauko stovykloje... Teksasietis žvalgytojas išsidangino kažin kur į šiaurę, ir aš tenai prisiglaudžiau, nes buvo laisva... Ne kasnakt nakvodavau... Kartais... Gerai, kai turi savo kampą. Ir gandai pasklinda, jeigu jauna moteris gyvena name su generolu... O tame krašte baltieji neapkenčia juodaodžių. Peizoja ant sienų visokias šlykštybes: negras šioks, negras anoks. Smakso į tave, kai ką dirbi. Kurį laiką gyvenau namuose, tik miegojau virtuvėje. Tada kiti užėmė vietą stovykloje.

Bet paskui atvažiavo ponia O'Kif ir pakajaus nebeliko. Juodu abu su generolu tiek ūdijo viens kitą, kad nebegalmėjo tverti... Nuėjau į slėnį, kur stovėjo kelios negrų lūšnelės. Pati susibudavojau vagonėlį, kaimynė padėjo... Epė Fransis... iš Krisčenbergo Virdžinijoje. Nes piktumai ir ginčai namuose vis nesiliovė. O kai dar vaikas pas juos atsirado, tai buvau laiminga, kad turiu vagonėlį. Kiekvieną mielą dienelę vakarais ten užvirdavo pragaras. O aš turėjau kur išeiti...

Neišmanėliai nesupranta pasaulio: negras – tai ne odos spalva, o vieta, kurioje tu esi. Buvau mačiusi baltų kaip pienas vergų. Ir šeimininkų, juodesnių už mane. Kiekvieną juoduką žmonės vadina negru, bet ne kiekvienas negras

yra juodas. Štai kaip yra. Gal ir dabar dar tas pats. Gal taip paliks iki galų galo. Žmonės nemato, nes jie išmokyti nežiūrėti. Jeigu pamatytų, pasaulyje kiltų naujas karas. Paskutiniųjų prieš pirmuosius.

∇

NEPATENKINTAS ŠERIFAS

Kaip buvo vėl surastas vienas nusikaltėlis,
ketinęs prasigauti į Kanadą – Kaip jis užpuolė šerifą
ir kiti liūdni įvykiai – Ir kaip išdavikas Patrikas Vinsonas
iš Luto ir Bruklino apygardų įkėlė koją
į Išdavystės žemę

PAREIŠKIMAS

1866 m. vasario 15 d. aš, Patrikas Vinsonas, tikrasis Blakstouno Sraujymių šerifas, pareiškiu, kad praėjusį pirmadienį priešpiet, penkiolika minučių po dešimtos, buvau savo darbo vietoje Sarsfildo apygardos kalėjime, kai atėjo mano pažįstamas ir pasakė, kad skubėčiau į pasienio postą, nes pasienio poste gaisras. Kad vykčiau tenai į pagalbą. Taigi išjojau su juo. Tai buvo kalnakasys Edvardas O'Keisis. Kai mes nujojome į pasienio postą, kiti vyrukai iškeliavo mums iš paskos. Kanados pusėje skambėjo varpai kaip cirke, bet jokio gaisrinės furgono nebuvo matyti. Dūmai kilo iš trobos priešais stotį, turiu galvoje patalpą, kuri vadinama Sargybinių būstine. Aš, Edvardas O'Keisis, ir malūnininkas Dirksas Gransveldas, ir dar senas negras, kurio pavardės nežinau, išdaužėm langą ir įlindom vidun. Tenai buvo tiršta dūmų, bet aš mačiau, kad liepsna nėra labai arši. Degė tiktai grindys. Mes užsidusinom ugnį gana greitai. Apdegę buvo nedaug. Tik man atrodė, kad čia būta padegimo. Aš pasakiau sau:

„Dievas man atsiuntė šitą mintį, nes, jeigu taip ir yra, tai mūsų laukia bėda.“

Tuoj po pietų išjojau iš miestelio pietvakarių pusėn į Redempšen Folsą atsiimti algos už ilgą laiką ir šalikelėje po medžiu pamačiau man jau iš veido pažįstamą berniūkštį. Sumečiau, kad tą vaikigalį jau buvau matęs Mortono sklype praėjusių Kalėdų rytą ir kad jo pavardė – Dž. Munis. Ir tas akiplėša, tas nykštagalis lyg niekur nieko parpė sau po medžiu. Drabužiai apsvilę, veidas juodai aprūkęs nuo suodžių. Nulipau nuo arklio ir smagiai bakstelėjau į šoną – bemat pabudo.

Klausiu, ar čia jo šviesybės darbas tas gaisras pasienio poste ir kad man kaip gyvas nemeluotų, nes taip nutarkuosiu subinę, kad metus negalės prisėsti. Jis tyli. Aš porą kartų jį mygtelėjau. Vis tiek nieko. Pasakiau, kad jeigu tylės, taip spirsiu į rūrą, kad batas išlįs kiaurai gerklę, bet jis spjovė į mane ir jau dės į kojas, tik aš spėjau pačiupti už pakarpos. Nusitempiau iki artimiausio miestelio pietuose, iki Lumisvilio, ir paprašiau šerifo Frenko Inglišo pasodinti į kalėjimą. Jis taip ir padarė, bet pasakė, kad ilgai vaiko kalėjime negali laikyti, nes tai prieštarauja įstatymui. Aš jam sakau: „Inglišai, ar tu esi įstatymo priežiūros tarnautojas ar koks advokato išpera, nes, mano supratimu, tai ne visai tas pats.“ Jis sutiko, kad ne tas pats, bet tokiam atvejui kaip šis, girdi, esančios taisyklės, tada mudu susiginčijom, ir jis išvadino mane barbaru ir kaimo mėšlaminiu. Aš jam sakau: „Pats būsi kaltas, Frenkai Inglišai, nes, jeigu dar kartą mane įžeisi, aš tau ausį primyšiu, tu minkštakiauši Dublino šunvagi, ir nė kiek dėl to nepasigailėsiu. Taigi vienam susmirdėliui čia baigsis blogai, nebekils daugiau ūpo pravardžiuoti žmogaus *Devintuoju Moto gatvės nukvakėlių karaliumi*.“ Bet jis vis tiek nelaikė vaiko kalėji-

me, o aš negalėjau jo paleisti, kad dar ko nors nepadegtų. Taigi priverčiau jį joti su manim atgal į Redempšen Folsą ir griežtai įspėjau, kad jis – teisėtas mano kalinys ir turi elgtis kaip kalinys, kitaip nudirsiu jam kailį.

Mažasis nenaudėlis mėgino nukąsti man pirštus kaip ir kiekvieną kartą, kai sodindavau jį ant arklio, todėl užnėriau jam ant kaklo kilpavirvę ir liepiau sekti kumelei iš paskos. Nakčiai uždėdavau antrankius, kad manęs neužmuštų, ir apskaldydavau, jeigu norėdavo sprukti. Jis miegojo daržinėse, o antradienį prie Kliberno Hilo, vežikų kieme, ir nė vienas žodis neišsprūdo jam iš burnos. Su juo aš nieko negalėjau išsiaiškinti. Jis ir toliau spardėsi ir muistėsi kaip koks airių maištadarys. Sykį nusičiupo arklio uodegą ir tol tampė, kol tas pasileido šuoliais. Pagaliau nusigavom iki Redempšen Folso apygardos kontoros. Aš pats įkišau jį į narvą ir ką jūs sau manot – jis per grotas išpylė pamazgų kibirą man ant galvos. Atidariau duris ir jau norėjau nusukti tam išgamai sprandą, bet tuo metu atėjo gubernatorius ir pasakė man, kad užrašyčiau viską, kas atsitiko, nes jis taip daro nuo pat savo atvažiavimo, tai ir aš taip padariau ir štai čia pateikiau. Pranešimas už penkis dolerius gal yra labai gražu ir gerai, bet jam neturėtų būti atleista už tai, kad taip elgėsi su teisėtu šalies pareigūnu. Tas pienburnis prašyte prašėsi diržo sagties, štai ką aš pasakysiu. Tegu džiaugiasi, kad jo nenupyliau.

Ir po viso to ateina tą gražų rytą policijos skyriaus viršininkas Džonas Kalhunas ir sako, kad iš Vašingtono vėl neatėjo pinigai ir nėr kas daryti, kaip tik laukti. Ir man BLOGA, LIŪDNA IR SKAUDU, kad su tokias pareigas užimančiu veteranu šitaip elgiamasi. Ar jie žino, kad mano kūne tebėra kulka? Ar savo tetą ir dėdę Brukline aš turiu maitinti pažadais, ką? Jeigu šį mėnesį vėl negausiu

algos ir 32 dolerių, teisėtai man priklausančių už praėjusį mėnesį, aš daugiau nebedirbsiu, galite neabejoti. Kai kuriems čia iš mūsų jau baigiasi šventa kantrybė. Laikas jau būtų išlyginti svarstykles, tokia mano nuomonė. Patrikas Vinsonas ne koks pusgalvis ir nevergaus jokiai vyriausybei už šalto vandens kaušą ir nekentės vaikigalių įžūlumo. Visiems galiu pasakyti, jeigu kam rūpi. Bet tik kad jokiam šunsnukiui tas nerūpi. Ar nors vienas jo didenybė juočkis šioje šalyje su savo keturiasdešimčia akrų ir mulu jaučiasi šį rytą alkanas? Jie juokiasi iš mūsų, juokiasi, ir ko gi jiems nesijuokti, jeigu airis, kaip mulkis kovojęs už vadinamąją sąjungą, kaip atlygį už savo kančias ir skausmus gavo oro burbulą ir tuščią kišenę jam įsidėti. Galite parašyti VISA TAI vyriausybei ar kur kitur, kur tik jums patiks, pamirkydami plunksną uodegoje.

∇

VIEŠPATIE, NUVESK MANE Į JORDANĄ, KAD JO VANDENYJE NUSIPLAUČIAU SAVO NUODĖMĘ

✦

Gubernatorius O'Kifas mėgina apklausti
Džeremiją Munį gubernatoriaus rezidencijoje
Redempšen Folse

Laikrodis beria laiko monetas. Palisandro dėžėje. Iš lizdo kamine kvakteli paukštis.

Jie žiūri vienas į kitą, vienudu kambaryje. Džeimsas O'Kifas ir jo rastinukas. Lauke ant tako subliūva senas asilas ir berniukas pasuka galvą ton pusėn.

O'Kifas pasidėjęs priešais ant stalo didžiąją knygą, bet į ją nėra ką rašyti. Vaikas arba negali, arba nenori kalbėti. Jis net nesupranta, kad jam užduodami klausimai. Tarsi pavargęs jo klausėjas būtų koks baldas ar oras. Berniukas sėdi susidėjęs rankas. Spokso į gegnes. Pirštų galiukais barbena į apibrizgusias rankoves. Diksilendas žiūri į šoną.

▽

Pirmas dalykas, kurį jis man sako, yra melų melas.

– Aš esu generolas Džeimsas O'Kifas. Aš čia vadovauju.

Vargšas pamišęs pupų rakalis. Galvoj negerai. Pilvas pūstas kaip škoto sijonas. Primena man kareivį iš Oklahomos, iš kurio šaipydavomės per karą. Įsivaizdavo, kad jis Jonas Krikštytojas.

– Aš esu teisėta šio krašto valdžia. Noriu, kad žinotum, jog esi saugus. Ar tu girdi mane, berniuk? Ar supranti, ką sakau? Gal tavo klausa sutrikusi?.. Vaike?.. Kaip tu čia atsiradai? Kodėl esi Teritorijoje? Ar turi čia kokių giminių?.. Vaike?.. Gal sergi?.. Ar moki angliškai?.. ¿*Cuántos años tienes*?"*

Jeigu aš turėčiau šitame krašte giminių, nesėdėčiau su tavim, storpilvi. Smegenys kaip kulkos skylutė.

∇

Staiga berniukas sužiūra į stalą, lyg tas būtų išleidęs kokį neįtikėtiną garsą. Jo šnervės krusteli kaip triušio. Į kambarį įeina Elizabetė Longstrit nešina vandens ąsočiu ir dviem stiklinėmis. Jis nežiūri į vandenį nei į Elizabetę Longstrit. Ir į nieką kitą. Gal jis aklas?

Jis užsisega palaidinės sagą prie kaklo. Spokso gubernatoriui pro petį į sieną.

∇

Jis siurbčioja vandenį kaip koks vištgaidis degtinę. Ir rašo savo evangeliją. Ta jo knyga kaip koks sakvojažas. Įmantrus plunksnakotis su paukščio plunksna. Ryškiai raudonas rašalas. Skrebina vieną eilutę po kitos. Skaldo iš šiaudo vežimą. Ant popieriaus pilna rašalo dėmių.

✦

* Kiek tau metų? (*Isp.*)

– Ar Munis tavo pravardė? Koks tavo vardas? Džonas? Džozefas? Džeimsas? Džekas? Ar tavo artimieji airiai? Pavardė „Munis“ airiška. Jeigu nori, aš jiems parašysiu. Jeigu pasakysi, kur jie yra.

Čia visur toks keistas kvapas. Lyg pelkių dujų ar lervų. Galėtum pamanyti, kad šiuo metu jie valo kiaulides.

– Taviškiai turbūt nerimauja. Mama ir visi kiti. Tavo tėvai ir šeima susirūpinę, kad tavęs nėra.

Vaidina didelį viršininką. Barzda susišiaušusi kaip paukščio lizdas.

– Ar tėvai gyvi? Kur jų namai?

Apiplėšk savąjį tėtušį. Nes maniškio neapiplėši.

– Ar turi brolių ir seserų? Gal tu alkanas? Gal sergi?

Keista, kaip skirtingai žmonės kalba. Škotas, teksasietis, girtuoklis Makganas. Surink juos į krūvą, kažin ar susikalbės. Kasysis pakaušius kaip beždžionės. Eliza kalba ne taip kaip aš ar mama, nes jinai gimė Brukline, kur tėvai ėda vaikus. *Viskas per tave. Čia tavo kaltė.* Tą dieną jinai mane žiauriai sumušė. Ir vis klykė. *Mažas suktas šunsnuki. Aš tave į miltus sumalsiu.*

∇

Lauke vėl subliūva asilas. Šį kartą berniukas nebeatsisuka. Gubernatoriui atrodo, kad, jeigu kambarys užsiliepsnotų, vaikas sėdėtų lyg statula apiplėštoje bažnyčioje. Kaip tokio amžiaus vaikas gali būti toks ramus?

Ant stalo padėtas kryželis, anksčiau kabėjęs jam ant kaklo. Kitoje pusėje išgraviruota – „Dž. Munis“. Gal jis ne jo. Gal gavo mainais arba pavogė, arba išlošė žaisdamas gatvėje su vaikais. Galimas dalykas, kad jis paveldėtas. Gal jis ničnieko nereiškia. Kryželis sušyla gubernatoriaus delne.

– Iš kur tu? Aš turiu daug draugų Pietuose. Iš Naujojo Orleano? Iš Džordžijos?.. Kokiame tu buvai pulke?.. Man visada patikdavo pietiečiai. Žiūrėk, štai gaublys, ar gali parodyti, kur tavo valstija? Ar tu iš Džordžijos? Iš Misisipės?.. *Sprechen Deutsch?**

Gubernatorius pakelia gaublį ir neša prie stalo. Jo ašis krypteli į šoną. Gaublys ima suktis.

∇

Vanduo ant gaublio šiltas ir mėlynas. Mėlynas kaip birželio dangus. Arba Nekaltosios Mergelės skraistė. Aš tikrai norėčiau dabar būti prie jūros. Jūra gydo, sakydavo mama. Žmonės, kurie gyvena per toli nuo jūros, pradeda niautis kaip šunys ir ima ėsti savo šūdus.

Sudie, sudie, brangioji Liza, tavęs nebematysiu.

Vargšė kvaiša. Nėra ko stebėtis, iš Bruklino. Nuo jos tarmės gali pasiusti.

Jeigu dabar atsidurčiau Baton Ruže, nužingsniuočiau į prieplauką, paprašyčiau dantytų krevetės uodegėlių mėsytės ir parneščiau namo, o mama iškeptų jas su visa kopūsto galva ir pagamintų ananasų punšo, ir visi sumigtume troboje. Dainuodami.

Sudie, sudie, už jus geriu, gražuolės Derio visos.

Jis stebeilija mane, aš stebeiliju jį. Galiu taip vėpsoti iki pat Kalėdų, jeigu jam reikia. Visokios sunkios mintys sukasi mano galvoje. Choleros karštinė. Eliza.

∇

✦

* Ar kalbi vokiškai? (*Vok.*)

Jis primena gubernatoriui indų plovėją, kurį jie turėjo Niujorko namuose. Tą mažą dublinietį, kuris pabėgo su sidabriniais indais. Lusija vadino jį „Bilu ilgapirščiu“ arba „Kunigaikščiu“. Tą vakarą, kai abu juokėtės po vagystės, ji pasakė, kad myli tave, nes tau nerūpi tokie dalykai. Ir tau iš tikrųjų nerūpėjo. Ji neklydo. Jūs *atitikote* vienas kitą.

– Ar gali man papasakoti apie kasyklą? Apie vežėją, kuris buvo tenai pakartas? Tu matei korikus? Gal girdėjai jų vardus?.. Negirdėjai tariant žodžio „linčiuotojas“ arba „O ir O vyrai“? Kiek tau metų? ¿*Cuántos años tienes*?

Užuot atsakęs, tik vos pastebimai sušnairuoja. Gubernatoriui topteli, kad, ko gero, ir purvina uniforma – ne to pamėkliško žmogučio. Nes ji jam duksloka per liemenį, tarsi būtų nukniaukta arba rasta. Kišenių atvartai nuplėšti. Alkūnės prasitrynusios.

– Aš nenoriu tavęs gąsdinti. Tokie klausimai yra procedūros dalis. Kaip matai, aš viską užrašinėju į šitą didelę knygą. Ar supranti, ką reiškia „procedūros“?.. Tai nuobodus darbas, bet visada reikia aprašyti visus įvykius... Kad vėliau būtų galima juos prisiminti.

Jo žvilgsnis tyrinėja grindis. Tas pats, lyg kalbėtum su upe. Gubernatorius girdi sunkų savo atodūsį, perverčia storą puslapį ir suliniuoja keletą eilučių, bet jau brėždamas jas žino, kad tarp jų nebebus daugiau ko rašyti. „Beviltiška, – rašo jis. – Nežinau, ką daryti.“ Ir pabraukia tuos žodžius, o apie žodį „Beviltiška“ apibrėžia ratą. Pakėlęs akis mato, kad vaikas įdėmiai žiūri į knygą.

Kaštonų spalvos akys. Vokai mirksi. Lyg pagauto nusikaltimo vietoje.

– Sakyk, vaike, tu moki rašyti?

Akimirka lošiant kortomis, kai padidinama statoma suma, arba šachmatais, kai padaromas regimai klaidingas ėjimas, bet tu spėlioji, ar tai ne spąstai. Vienišas kampe

uždarytas bokštas. Dantyti bokštai akyse. Kambaryje labai tylu. Jis linkteli.

Gubernatorius pastumia knygą per popieriais nukrautą stalą, paskui – dailidės pieštuko galiuką. Vaikas pasilenkia prie popieriaus – jis kairiarankis, jo liežuvio galiukas šiek tiek išlenda jam rašant. Vedžioja raides skrupulingai kaip pradinukas, nors jos išeina jam kreivos, gremėzdiškos, beveik praduria popierių, o didžiosios raidės keistai išsikišusios virš mažųjų kaip suaugusieji, atsitiktinai užklydę į mokyklos kiemą. Gubernatorius jas mato apverstas. Nežinoma žemė, kurią reikia iššifruoti.

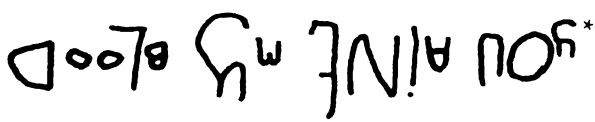

∇

Jis prisitraukia knygą atgal.

Apverčia.

Kurį laiką žiūri.

Gerai, kad sužinos. Jam reikia tai žinoti.

Paskui žiopso į mane kvailomis akims, lyg negalėtų nieko suprasti.

– Ką tai reiškia?.. Aš nesuprantu... Ar gali paaiškinti, ką norėjai pasakyti?

Storpilvis vėl žiūri į knygą. Ilgai ir susikaupęs. Bijai vilko, neik į mišką.

Ir jums, senų laikų draugai, linkiu visiems sėkmės. Plaukiu per jūrmares gilias patikti turto ir šlovės.

✦

* Tu man svetimas (*angl.*).

∇

– Kas čia vyksta?

– Mes turime svečią, – sako gubernatorius.

– Kuo jis vardu?

– Jis nekalba.

– Gal išsigandęs?

– Dėl Dievo meilės, Lusija.

– Ko tu jį užsipuolei, Konai? Juk jis dar vaikas.

– Savo namuose, po šimts perkūnų, aš kalbėsiu taip, kaip man patiks.

∇

Jinai pavadino jį *Konu*.

Musmirių apsiėdusi kaip ir jisai.

O jos vardas Kleopatra O'Greidi*.

Jėzau, kas per beprotnamis. Kvarteronės, blizgančios kaip sirupas nuo kosulio. Girtuokliai, persirengę generolais.

∇

– Ką mums su juo daryti?

– O ką tu siūlai?

– Jis negali čia pasilikti.

– Aš klausiau, ką tu siūlai, Lusija.

– Gal duokime jam pinigų ir paleiskime?

– Kur tu, meldžiamoji, jį paleisi? Lauke du laipsniai šalčio. Jis neturi kur eiti.

✦

* Senos airių aristokratų giminės pavardė.

– Iš kur žinai, kad jis neturi kur eiti?

– Jeigu turėtų, ar nemanai, kad jau būtų nuėjęs?

▽

Ji prieina arčiau. Žiūri man į veidą. Jos plaukai skaniai kvepia. Kaip vaisiai.

Kaip vaisius, kurio norėtųsi paragauti. Akys kaip mėlynės. Ilga plona nosis. Kaklas apkarstytas brangenybėmis.

– Jis idiotas? – pradeda.

Pasiutusi boba.

– Aš nežinau, kas jis, – atšauna storpilvis.

Tikrai ne šūdo gabalas, būkit ramūs. Ne koks skysta-blauzdis susmirdęs vėdarų mulkis su juokdario kepurėle, kuris net savo vardo nežino.

– Ar tu girdi mane? – klausia jinai.

– Jis ne kurčias, – atkerta storpilvis.

Nenustebčiau, jeigu jinai trenktų man per galvą. Tegu pabando, sužinos, iš kur kojos dygsta.

▽

– Turbūt neketini palikti jo namuose?

– Tegu miega virtuvėje. Matai, kad jam reikia normalaus maisto. Gal ir daktaro. Man regis, jis karščiuoja. Po kelių savaičių matysim, ką su juo daryti. Pasiteirausiu mieste apie jį.

– Elizabetei nepatiks. Berniukas namuose.

– Elizabetės nuomonė šiuo atveju neturi jokios reikšmės. Ji darys, kaip liepta, ir bus patenkinta.

– Arba?

– Arba tegu sau eina, jeigu nori. Tarnai man nenurodinės. Taip pat ir tu.

– Vadinasi, Elizabetė galės išbandyti du laipsnius šalčio?

– Kada tau taip parūpo Elizabetė? Nuo to laiko, kai teikeisi čia atvažiuoti, nuolat kalbėjai apie jos trūkumus.

– Aš atvažiavau tavo kviečiama. Tikriau pasakius, iškviesta.

– Aš, matyt, buvau pamišęs, kai pasiūliau tokį dalyką.

– Jeigu taip, tai galbūt man irgi išeiti? Ar tu šito pageidautum?

– Kaip nori. Durys ten. Paskui užšauk skląstį.

– Nuo tada, kai tavo prašymu atvažiavau čia, tu elgiesi su manim kaip su šiukšle. O dabar be jokių atsiprašymų nusprendei apgyvendinti po šiuo stogu...

– *Na ir kas? Na ir kas? Ar tau reikia mano kraujo, moterie? Ko tu nori, Lusija? Išvaryti vaiką, kad jis mirtų? Ką gi, pirmyn. Išmesk jį. Kur dingo tavasis šventeiviškumas? Eikit jūs abu po velnių, man nusispjaut.*

∇

– Konai, – nesiliauja jinai. – Jis verkia, – sako. – Konai, vaikas nusiminęs.

– Nė kiek nesistebiu. Tu kalbi taip, lyg jo čia nė nebūtų. Ko spoksai į jį? Duok jam ramybę.

– Atsiprašau, – sako ji ir pačiupinėja man veidą. – Nenorėjau tavęs liūdinti. Prašau, neverk. Štai, imk nosinaitę. Ne, ne, palauk. Nagi duok, aš tave apkabinsiu.

Ji kvepia skaniai, skaniai, skaniai. Kaip saldainių krautuvė Velykų sekmadienio rytą. Girdėjau, kaip vienas airis pasakojo stebėjęs ją pro langą, kai ji nusirenginėjo drabužėlius. Tuo, ką Arkis man papasakojo, aš vargiai galėjau patikėti. Papai kaip Morno kalnai, o speneliai pūpso kaip

slyvos, kad gali ant jų savo sušiktą milinę pasikabinti. Kad gautų tokius palaižyti, tai ir Abraomas Linkolnas savo motiną parduotų. Į kelnaites įtupdyti du patrankos sviediniai. Plaukeliai raitosi iki pat linksmakaulio. Toks kūnas kaip jos kiekvieną vyrišką daiktą į akmenį suvarys. Paskui grąžins kaip skudurą.

– Na jau, – neatstoja jinai. – Prašau, neverk. Ar tau jau geriau?

Aš linkteliu.

– Vargšas sutrikęs ėriukas. Ir toks dailus.

– Tą ėriuką reikia išprausti, – sako storpilvis.

Aš pasipustau padus, bet jis stveria mane už pakarpos. Iš visų jėgų suspaudęs velka per virtuvę kartu su samdine plėšdamas nuo manęs drapanas. Samdinė pripila kubilą. Vanduo karštas kaip pragaro ugnis. Muilas ėda akis. Tas jos šiūravimas tikra kankynė. Vanduo beregint pajuoduoja. Kyla garas. Storpilvis juokiasi.

– Patikėk, Elizabete Longstrit, mes tam maištininkui padarėm gerą darbą.

Juočkė nė mur mur.

Pačiutė įmauroja su glėbiu skudurų. Nežinau, iš kur juos ištraukė. Kas man darbo.

Jis žiūri į ją. Jinai duoda jam kelnes. Tas meta samdinei. Ta liepia man apsiauti.

Aš papurtau galvą. Tegu grąžina maniškes.

– Šitos švarios, – sako samdinė.

Purtau galvą. Rodau į savo švarką. Šitas mano.

– Klausyk, – sako storpilvis. – Pasižiūrėk.

Jis irzta.

– Daryk, kas liepta. Ir baigtas kriukis. Reikia vertinti krikščionišką žmonių pagalbą. Apsivelki drabužius arba taip išvanosiu kailį, kad lėksi neatsisukdamas iki San Huberto.

Aš purtau galvą kaip kalė per lietų, o jis jau užtaisė šautuvą lokiams. Iš galvos net dūmai rūksta. Tuoj pasmaugs mane.

Jis atidaro duris į pūgą.

– Nori sustipti? Tai eik ir stipk. Manai, kad kam nors šitam pasauly rūpi, ką tu darysi? Daryk, ką nori. Nevertėjo dėl tavęs gaišti, snargliau. Tuoj paimsiu tau rykštę, pamatysi.

Jis šlepetuoja iš kambario, lyg būtų nutupėjęs bažnyčioje kelius. Žmonikė bėgte iš paskos. Juočkė sako, kad jis tik gąsdina. Niekas tavęs nežada mušti rykšte. Tai tik tuščios kalbos. Bet aš pati galiu tave išperti, jeigu nesileisi šluostomas.

Aš stoviu varvantis kaip iš vandens ištrauktas skenduolis. Jinai šluosto mane visą nuo viršaus iki apačios. Galvą. Kojas. Tai, kas brangiausia. Viską. Šluosto, kas man priklauso, lyg kasdien tai darytų.

– Tu neturi nieko tokio, ko aš dar būčiau nemačiusi. Stovėk ramiai.

Vanduo kubile juodas kaip purvas. Atsigėręs užspringtum.

– Nagi, mažas pasiutgalvi, ar girdi, ką sakau? – neužsičiaupia juočkė.

Bet aš jai nerūpiu nė per nago juodymą, šiaip zaunija. Jai nerūpi, kad atsakyčiau. Liežuvį aušina, ir tiek.

Pirmą kartą gyvenime gavau krautuvėje pirktus drabužius. Atrodau kaip kažunų genties kekšė. Ji duoda man pieno. Aš nenoriu. Pastato puodelį atgal. Jis vis tiek man svetimas. Štai ir viskas.

Jeigu kas nors iš šitų prakeiktų namų ateis manęs rimbuoti, suarsiu snukį. Geriau tegu nelipa ant sprando, kol vėl ko neužmušiau.

▽

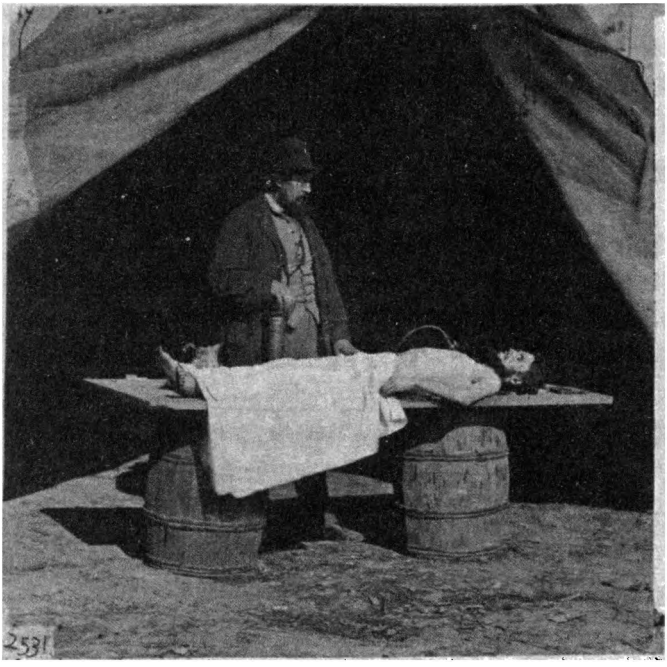
2581

NARSUS MAŽASIS BŪGNININKAS, JIS GIMĖ LUIZIANOJ*

Andainykštis likimo draugas prisimena berniuką – Tam-tam-tam – Gražusis kapitonas – Smėlio sauja

Apsižvalgę jie staiga pamatė triukšmingą eisenį su labai daug mantos. O jaunasis su savo draugais ir broliais, lydimi būgnelių su žvangučiais, muzikos instrumentų, gerai ginkluoti išėjo jų pasitikti.

I Mak 9,39

Kai naktį vėjas sušiurena tuopas, jis vėl man iškyla atmintyje – vienišas it vaiduoklio vaiko šešėlis su būgneliu prie šono, su nudriskusiu švarku, graudžiai atstatęs krūtinę trimitininkui skelbiant signalą keltis. Arba Spartoje, Tenesio valstijoje, miegantis suskilusiame arklio lovyje apsikabinęs būgnelį tarsi motiną.

Aplink jį blevyzgoja ir ginčijasi kareiviai. Žaizdos perrištos, serenados toli likusioms gražuolėms, – ir kuo toliau

* Iš knygos „Look Away, Ye Men of Southern Pride: The Civil War Memoirs of Laurence O'Toole Caroll, Surgeon to the 17th Tennessee, The Confederate Irish Brigade", Memphis, 1894. (Padėka pareikšta p. Henry O'Toole'ui Carollui už leidimą spausdinti ištrauką iš jo velionio tėvo kūrinio.) (*Aut. past.*)

esančioms, tuo gražesnėms, – sudainuotos, utėlės ir erkės išrankiotos iš odos slaptynių, kartais pasipuikuojant jomis kaip trofėjais arba įmetant į draugo kavos skardinę, o zyziantys kraugeriai, kuriuos botanikai vadina uodais, be atvangos puola mus kaip Liuciferio angelai. Abiejų armijų generolų atsižegnota kaip paskutinių pusgalvių, o jie, deja, tam tikra prasme tokie ir buvo. Kavaleristai jodleriuodami dainuoja, snaiperiai trypia liaudies šokį. Vyrai per karą elgiasi kaip vaikai, draugystė čia – vienintelė palaima.

Aš prisimenu, kaip mačiau jį mokantis mušti būgną; iš kur jis ištraukė tą instrumentą, nežinau, turbūt buvo rastas per žvalgybą. Žinau, kad jis buvo su emblema – sukryžiuotomis rapyromis. Šiaip ar taip, berniukas atėjo čionai per išmaitotą mūšio lauką dvidešimties taktų ritmu mušdamas prakiurdytą Sąjungos belaisvį. Nuo to karto nusileidus saulei ir anksti rytą stovykla aidėdavo nuo jo pratybų. Ilgas tratėjimas. Dvigubi permušimai. Maršo ritmai! Smulkus tratėjimas. Staigūs, sunkūs dunkstelėjimai. Tas iš jankių pagrobtas būgnas kentėjo maištingus smūgius, kol vaikėzas privertė prabilti jį „Diksilendo" ritmu. Daugelis pavargusių karių keikdavosi girdėdami įkyrų dundėjimą, nes turėjome auksaburnių keikūnų. Drįstu teigti, kad tarp konfederatų pasitaikydavo ir gabesnių muzikantų, bet taip aistringai atsidėjusių muzikai nebuvo.

Mano atmintyje jis įsirėžęs juodai pilkomis spalvomis, kaip mažo driskiaus graviūra prieš antraštinį pasakos knygos puslapį – nekaltas kūdikis suaugusiųjų lindynėje. Jis kėlė paniekinto tyrumo įspūdį. Jį visada gaubė tyla, vos pastebimai lydinti jį kaip rudens kvapas seniai pamirštą paltą arba ežero vandens dvelksmas viduržiemio vakarą. Aš noriu pasakyti, kad jo draugėje vyrai pritildavo. Tačiau atmintis nuspalvina įvykius savitomis

spalvomis ir išmone. Iš tikrųjų jis buvo paprasčiausias berniukas.

Džeremijas Mudis – tokia mano mažojo herojaus pavardė. Jis kalbėjo su Luizianos akcentu, nes ten buvo gimęs, luizianietiškas nosinis kalbėjimas buvo atmieštas ausiai malonia airiška tarme, kur gyveno jo protėviai keltai. Dažnai girdėdavau jį niūniuojant kokią gedulingą giesmę – vienišą raudą, jos grožis paguosdavo man sielą. Jo balsas buvo angeliškas. Šaltas ir gaivus kaip kalnų upokšnio vanduo. Išgirdęs vinguriuojant jį kokią melodiją, bemat suklusdavai. Kai kurie vyrai būtų galėję lažintis, kad tai apalačių ar Šenandoa Mėlynojo Kalnagūbrio dainą, bet daugelis tokių kaip aš, kuriems pažįstamos Erinos baladės, dar sėdėdami ant tėvo kelių išmoko šių kanonų ir kuo geriausiai žinojo, kas tai yra. Tai buvo baladė apie sulaužytą priesaiką ir išduotą meilę. Seni konemariečiai sako, kad ją sudainavus tavo priešas miršta.

Kaip jis atėjo į mūsų būrį, niekas nebežino. Jis neturėjo nei stojimo į kariuomenę, nei jokio asmens dokumento, netgi uniformos neturėjo, išskyrus tą, kurią, akivaizdu, buvo nuvilkęs nuo kritusio draugo. Ji nelabai jam tiko, nes berniukas buvo toks mažas. Suoliukas karvėms melžti jam buvo iki kelių, o metų nė dešimties neturėjo. Atėjęs į mūsų gretas aštuonerių ar devynerių metų amžiaus, dar nė nespėjęs įžengti jaunystėn, jis tapo veteranu kruviniausio karo, aptemdžiusio tėvynės dangų.

Per mažas, kad būtų priimtas, jis turbūt įsitrynė į mūsų gretas Memfyje ar kurioje kitoje vietoje žygiuojant keliais. Daug berniukų taip darė, labai daug ir labai mažų. Šimtas tūkstančių vaikų suplūdo į kariuomenės būrius tą didvyrišką ir kruviną metą, kai visi signaliniai žiburiai buvo užgesinti. Apie tuos vaikus dar niekas nėra papasakojęs.

Gal ir nereikia. Mes ramiau miegosime, jeigu jie bus užmiršti.

Jis atėjo basas, beglobis gatvės berniūkštis, niekam nežinomas O'Mudis iš Baton Ružo. Geraširdis Dublino intendantas – pats turbūt turėjęs vaikų – parūpino jam porą šaunių aulinukų. Aš nežinau, iš kur jis juos ištraukė, bet atrodė, kad avėdamas juos vaikiščias kentėjo didesnius skausmus, negu žygiuodamas basomis, tad netrukus juos grąžino. Būgnininko dėka labdara atiteko mažai negriukei. Jeigu ji vis dar renka medvilnę prie Tupelo Misisipės valstijoje, guldau galvą, kad jį prisimena.

Aš turėjau įprotį vakarais pasiskaityti šiek tiek poezijos. Vakaro tvankumoje, kai pralietas kraujas aitrino širdį ir taip norėdavosi namo, persų poeto Omaro Chajamo eilės gydė mano sielą kaip balzamas. Jo rubajatų rinkinį, kurį per gimtadienį man buvo dovanojusi žmona, per visą karą nešiojausi liemenės kišenėje. Pasmerktas išnykti pasakiškas Rytų grožis, rožėse skendintys meilės buduarai, melancholiška muzika – visa tai kažkodėl guodė. Mat karo suvaržytam vyrui, – ko gero, visiems vyrams, – tikrą paguodą teikia ne rėksmingas ryžtas, o *lacrimae rerum** pripažinimas; šaltas ir gražus pasaulis, koks jis yra iš tikrųjų, atpirktas per aprašymo sakramentą. Prisimenu, kai kartą temstant sėdėjau prie savo palapinės, berniukas priėjo prie manęs ir droviai paklausė, kokią skaitau knygą. Nustebau, kad jis moka skaityti, ir buvau nuoširdžiai sujaudintas jo smalsumo. Jis paklausė manęs: „Ar čia ne dainos?", nes eilutės jam atrodė kaip *baladžių*. Atsakiau, ir tai buvo tiesa, kad nežinau, ar senovėje tos eilės buvo dainuojamos, bet jam buvo malonu, kad taip galėjo būti.

✦

* „ašaros dėl daiktų" (*lot.*) – žodžiai iš Vergilijaus „Eneidos".

Kitą vakarą išgirdau, kaip jis, žarstydamas laužo žarijas, kad neužgestų, tyliai dainuoja nežemišku sopranu:

Pripildyk taurę – gyvenimas bėga,
Laikas kaip ledas svidina pėdas.

Kiek siaubo jis prisižiūrėjo, kol mano sūnūs ramiai sau gyveno namie. Kokių ciniškų vaizdų, luošinusių jo vaikystę. Vyrai, nuo saulės smūgio besiraitantys kaip šiaudai, palikti per arti ugnies, kai mes iš paskutinių jėgų vilkomės į pietus. Kareiviai, arkliai, karininkų tarnai, skęstantys Niūriojoje Pelkėje mums artėjant prie Rapahanoko. Deganti ligoninės palapinė, pilna likimo valiai paliktų klykiančių sužeistųjų. Siautėjančios ligos, dizenterija, karštinės ir liga, vardu neapykanta, kuri puola žmones per visus karus ir išlieka pralaimėjusiojo kūne visam laikui. Raitas majoras, puolantis bėgantį vergą ir kardu rėžiantis jam per veidą.

Snaiperis prie Vohačio išmušė būgną jam iš rankų. Per kitas dienas ir savaites jis bandė išmokti signalizuoti vėliavėlėmis, tačiau tai buvo ne jam, jis nebūtų galėjęs to daryti. Nors buvo sumanus ir pranoko kai kuriuos vyresnius už save, vis dėlto buvo per mažas, niekas nebūtų pastebėjęs jo signalų. Kitą būgną mažasis mušamųjų princas pasidirbdino iš skardinės sausainių dėžės – iš jos nusikalė statinaitę ir aptraukė ją kritusio arklio oda. „Merės Linkoln oda“, – kažkas pasakė. Kariuomenėje mėgstamas juodasis humoras.

Jis mušdavo savąjį frankenšteinišką monstrą per žygiuotes ir ant gynybinių pylimų, per laidojimus, per pratybas, patikrinimus ir atsitraukimus, per smarkias liūtis ir medvilnės krašto kaitrą, per potvynius ir sausras, per dulkių audras pietuose. Tie viesulai vis dar siaučia atmintyje, tos vėtros ir

berniuko tam-tam-tam. Jis mušė būgną, kai jaunam fermoje dirbusiam vaikinukui buvo įvykdyta mirties bausmė už dezertyravimą, kai dar du buvo taip pat nubausti už nusikaltimą, kuris taip niekada ir nebuvo įvardytas. Belaisviai buvo šaudomi. Jis tratino būgnu belaisviams, kai tie alpdavo iš baimės arba stovėdavo vyriškai, arba verkdavo ir mėgindavo bėgti, kai jie keikė mus ar maldavo pasigailėti. Ir kartais tie, kurie turėdavo juos nušauti, baisiai bijodavo, ir jų karabinai linguodavo kaip kviečių stiebai lapkričio vėjyje, tad kritusiuosius, pilnomis kraujo burnomis vis dar maldaujančius pasigailėti, turėdavo pribaigti budinčio būrio vado pistoletas.

Mūsų kapelionas tėvas Demulenas, itin padorus ir mandagus žmogus, sekmadieniais pristatydavo jį prie darbo – eiti per visą stovyklą ir raginti tratėjimu karius į mišias. Iki šiol prisimenu vieną keistą smulkmeną. Nebuvo varpelio paskambinti per pašventinimą, todėl per aukojimą, kai mes, katalikai, nuleisdavome galvas, berniukas bumpsėjo būgnu.

Gyvenime jis nepatyrė nieko šventa. Kartą mačiau, kaip jis išlindo iš mūšio dūmų debesies žliumbdamas kaip vaikas, nes ir buvo vaikas. Aš nuskubėjau prie jo ir priklaupiau, maniau, kad jis sužeistas ar dar blogiau. Kūkčiojantis, išsigandęs, iš nesuvaldomo pasibaisėjimo virpantis vaikas prisiglaudė prie svetimos krūtinės. To neužmirši, nors gyventum šimtą metų. Aš ir pats verkiau. Bet kartu man buvo ir gėda.

Jo veide visada atsispindėjo neišsakomas liūdesys, oda rusva kaip pekano riešuto, bruožai taisyklingi ir dailūs, lyg jo motina būtų buvusi gražuolė portugalė arba, kaip kubiečiai sako, „moro“, kitaip tariant, maurė. Kur dabar tas vaikinukas, niekas iš mūsų neturi jokio

supratimo. Nuspręsta, kad jo jau nebėra šiame pasaulyje.

– Sakai, tavo tėtis miręs? – kartą, girdėjau, jo paklausė leitenantas.

– Nesakau. Niekada neturėjau jokio tėčio.

– Na o mama? Mes visi turim motinas. Kur jinai, mažasis būgnamuši?

Jis gūžtelėjo smailais kaip pagaliukai pečiais ir pakėlęs akis į dangų tyliai subarbeno pirštais į būgną.

Prie Čampiono kalvos minosvaidžio sviedinys, per karą atnešęs mirtį daugybei mūsų vyrų, sudraskė vėliavnešį. Kai jis gulėjo kraujo klane grimzdamas į purvą, berniukas pribėgo prie jo ir pačiupo suteptą vėliavą. Tai buvo paskutinis rytas, kai mačiau jį verkiantį. Matyti jį neverkiantį buvo kur kas baisiau.

Ir geriau aš nebūčiau išvydęs to, kas įvyko netrukus. Padėjęs į šalį vėliavą, berniukas pakėlė nuo žemės ginklą ir užmušė juo puolantį federalą, ne ką vyresnį už jį patį. Jis peršovė jam pilvą, o kai vargšas vaikinukas parkrito, šiurpiai pribaigė jį atšipusiu durklu. Mačiau tą pats. Ir dabar užrašau, kokių dalykų vyksta kare. Daug kas rėkė jam „valio“, – gėda prisipažinti, aš irgi, – bet tai buvo klaikiausias mano gyvenime matytas reginys.

Tas kartas, kai berniukas atliko vyro vaidmenį, nebuvo paskutinis. Tačiau kitų atvejų aš nepajėgiu aprašinėti. Pažinojau narsių vyrų. Norėjau būti vienas iš jų. Bet sąžinė mus visus paverčia bailiais.

Jis kentėjo sieringą karštį, kurtinantį mūšio griaudėjimą, dusinančius dūmus ir mirties tvaiką, bet nė karto nepasiprašė atostogų namo ar leidimo parašyti laišką. Kai kurie naivuoliai ne iš karto suprato, kad jis iš tikrųjų neturi namų. Jie nežinojo, ką su juo daryti. Laikyti jį čia su

mumis atrodė žiauru, išsiųsti – dar žiauriau. Niekas nenorėjo, kad jam būtų blogiau. Jis pasilikdavo stovykloje per žiemą arba klajodavo Dievai žino po kokius užkampius.

Mes buvome su juo drauge būryje su trisdešimt penkiais belaisviais, paimtais per susišaudymą po Vailderneso mūšio. Sąjungos sargybiniai, kurių daugelis taip pat buvo airiai, elgėsi su mumis žmoniškai. Iš tiesų, vakarėjant, rausvoje gęstančios saulės šviesoje, ėmė dėtis keistų dalykų: belaisviai ir jų sargai slampinėdavo susikibę už parankių, viliodavo kaimo merginas, dūmydavo ir šnekučiuodavosi, šaudydavo į kiškius, netgi traukdavo airiškas dainas, o dar visai neseniai jie būtų žudę vienas kitą kaip Kornvalis, kertantis galvas Trumpaplaukiams*. Rytą dar buvę priešai dabar girti kaip Kuteris Braunas** ir geriausi pasaulyje bičiuliai.

Vieną rytą į mūsų belaisvių stovyklą ant išdidaus šyvio atjojo kapitonas Danielis Kostiganas su savo štabu ir apstulbino visus prašmatnia savo apranga. Kapitonas buvo gražus kaip statula, aštrių irokėziškų veido bruožų. Jo kareiviai vadino jį Jūros Ereliu. Niekas nė neįsivaizdavo, kad nepraėjus nė mėnesiui jis jau gulės kape ir kad jo mirtis bus tokia baisi.

Jo žirgas buvo 170 centimetrų aukščio. Turbūt tai buvo pats gražiausias mano per karą matytas eržilas. Jį lydėjo trys Prancūzijos princai, pasidabinę perukais ir išsipustę, su išpaišytais ant smakrų apgamais – daug nesuderinamų

* Kalbama apie 1798 metų sukilimą Airijoje, kai tuometinis šalies vicekaralius Cornwallis susidorodavo su žmonėmis, įtariamais simpatizuojant Didžiajai prancūzų revoliucijai, vadinamaisiais Trumpaplaukiais (*The Croppies*).

** Cooter Brown – gyvenęs ant ribos, Amerikos pilietinio karo metu skyrusios Šiaurę nuo Pietų, ir nusprendęs pasidaryti girtuokliu, kad jo neimtų į kariuomenę nė viena pusė.

tarpusavyje dalykų buvo šiame kare – ir atrodė, kad jis kažkokiu magišku būdu perėmė jų karališkumą, o gal jie perėmė jo. Į akį krito jo šaltakraujiškumas ir orumo pajautimas, būdingas įpratusiems, kad į juos nuolat žiūrima.

Kai jis pasirodė, stovyklos gyventojai sujudo, nes daugelis mūsų vyrų negalėjo jo negerbti, nors jis ir palaikė šiaurės įsiveržėlius. Jie žinojo viską, ką jam buvo tekę iškentėti dėl senosios Airijos, žinojo apie jo draugystę su brigados generolu Džeimsu O'Kifu, kuriam prieš daug metų jis padėjo pabėgti iš Tasmanijos, padegdamas Hobarte Teismo rūmus. Iš visų Ašmens kapitonų jis buvo *primus inter pares**. Kalbama, kad jis buvęs mirtinai nuplaktas.

Kapitonas pasveikino mane kaip civilis, pasakė, kad generolas būtų atvykęs pats atiduoti pagarbą, bet staiga buvo išsiųstas su skubiu reikalu į Vašingtoną. Jis paklausė, ar galėčiau padėti jo daktarams, nes tą rytą reikėjo atlikti septyniasdešimt vieną amputaciją, o jo chirurgai visiškai išsekę ir nebeturi priemonių. Pažadėjau padaryti, ką galėsiu, o Kostiganas, norėdamas pasirodyti ar patvirtinti savo žodžius, nes tai nėra tas pats, užsakė kiekvienam belaisviui po pusę davinio viskio „generolo O'Kifo pageidavimu". Išgirdę tai, daugelis mano kareivių ėmė ploti, nors aš neplojau. Laimingąjį, kuriam pavyko gyvam nulipti nuo kartuvių pakylos, žmonės iš kvailumo laiko pusdieviu.

– Prieik arčiau, airi. Kuo gi tu vardu? – riktelėjo Kostiganas.

Berniukas neatsakė, tik žiūrėjo į klausiantįjį.

– Matau, tu neploji generolui O'Kifui. Mes visi čia esame narsūs airiai, nesvarbu kurioje pusėje. Tad neužmirškime mandagumo.

* pirmas tarp lygių (*lot.*).

Vaikas gūžtelėjo pečiais ir susikišo rankas į kišenes. Paspyrė koja akmenuką ant žemės.

– Tu narsuolis ar kinkadrebys, mažasis užsispyrėli?

Skarmalius būgnininkas tylėjo.

– Klausyk, – niekaip neatlyžo Kostiganas, matyt, sutrikęs dėl vaiko šaltakraujiškumo. – Tu primeni man sju genties indėną, kuriam kartą nudyriau kailį. Jo vardas Arkliukas. Gal man ir tave taip pavadinti? Karininkų pusėje pasigirdo mandagūs prunkščiojimai, netrukus ir prancūzų princai pasekė jų pavyzdžiu, tik šie prunkščiojo garsiau. Matyt, vertimas suteikė sąmojui papildomo kandumo.

Berniukas pakėlė akis į Kostiganą ir šaltai atrėžė: „Pabučiuok man į...“ Ilgą laiką buvo girdėti vien atsargūs kosčiojimai ir trumpi apibūdinimai. Pudruoti Prancūzijos princai sudėjo lūpas, kaip tardami raidę O. Pasipylė priekaištai, bet ne iš jo priešų, o iš tų, kurie buvo su juo viename aptvare. Tada Kostiganas, žiūrėdamas į savo įžeidėją, nesmagiai nusijuokė (taip juokiasi žmogus, žinantis, kad yra pralaimėjęs, nes nuščiuvęs antgerklyje garsas sustingdo stemplę), paskui iš aukšto atidavė pagarbą ir nebetęsė apžiūros – išdidžiai nujojo šiek tiek susigūžęs nuo saujos pietietiško smėlio į veidą.

Berniukas ir aš kitą rytą pabėgome iš stovyklos, ir jis dingo iš mūsų gretų.

Vėliau kažkas pasakė, kad jo pavardė ne O'Mudis, kad net tos apie save papasakotos kruopelytės – melas ir kad net neaišku, kokios jis buvo lyties. Kad tas narsus trapaus sudėjimo mažasis būgnininkas buvo persirengusi mergaitė. Kodėl gi ne, juk jis buvo gražus, tas berniukas. Gražus ir jaunas, ir mes jį praradome.

∇

SVEIKAS ATVYKĘS, MIELAS NEPAŽĮSTAMASAI

✦

Mes sugrįžtame į Redempšen Folsą –
Šaltas sutikimas laikraštyje

SMARVĖ MIESTE!

Mes žinojome, kad AVANTIŪRISTUI ateis sunkios dienos, kai pasirodys, kad jo gysla esanti visai BERGŽDŽIA. Dievaži, nežinojome, kad ateis tokie blogi laikai! „O'Napoleonas Didysis turi priimti nuomininkus savo kiaulidėn! Miesto pakraštyje pastebėta SMARVĖ, dar bjauresnė negu įprastinis girto airio nesėkmių tvaikas. Tai veidmainiavimo prieš jankius kaltės rūgimo tvaikas. Našlaičiai, benamiai, vaikėzai, šunsnukiai, sukčiai, beglobiai, pamestinukai ir įvairiausi niekšai – visi rinkitės prie Dž. vigvamo. Galvažudys, nužudęs jūsų tėvus, laukia jūsų išskėstomis kojomis. Vyriausias nuodvasa ypač laukia mažų paršelių. Ką sau mano ponia Duonpelnė, galime tik nuspėti. Bet SUERZINTA ar karščiuojanti paršavedė surys savo paršelių vadą pusryčiams.

„Redempšeno ir Edvardstauno epitafija"
1866 m. kovo 1 d.

TEĮTRŪKS AMŽINOJI UOLA, TEPRIGLAUS MANE SAVYJE*

✦

Mažasis būgnininkas virtuvėje –
Dainų teikiama paguoda –
Pasivaikščiojimas atminties takeliais

Yra vieta, kuria einant jį apima nerimas. Tai respublika ore. Ežerų apsupta karalystė, kurioje gyvena karališkos moterys. Varovai ir kaubojai. Raudonšvarkiai ir ietininkai. Karalius Jonas Nugalėtojas ir Airijos Senolė. Giesmių Jėzus, sudužusio laivo jūreiviai ir padūkę kolonijų berniūkščiai. Jis klaidžioja po tą paveldėtų dainų žemę rinkdamas jos rimų akmenėlius. Štai Nekaltoji Mergelė, malonioji Jūros Žvaigždė, verpianti aukso gijas iš rudbekijų žiedų. Baltaakis Džo, brązginantis liutnia Triksteriui, abiejų veidai niūrūs kaip antkapiai. Jonas Krikštytojas Jordane, giedantis „Atkeršysim už Skiberiną“, – vandens paprašė mylimosios, o ji jam kliūst iš žibalinės.

Tai bekraštė dykuma, kurioje siaučia smėlio audros, nešiojančios dainų nuotrupas, ir pranašai meta iššūkį Jobui, ar tai jis šokdinąs žirgus kaip žiogus. Jos kariai – trimitininkai. Jos konstitucija – plakatas. Jos karo šūkis – „Įtrink stryką!“ Vėliava – margaspalvis Juozapo švarkas. O kalba – ritmas. O! Ir dar – plojantys vergai, juodadarbiai, pučiantys

✦

* Šios giesmės eilutės autorius – anglikonų dvasininkas ir giesmių kūrėjas *Augustus Montague Toplady* (1740–1778).

lūpines armonikėles, jauni dykaduoniai valkatos ir laisvo elgesio mergužėlės, šokančios kadrilius ir polkas. Narsusis Robertas Emetas*, Erinos numylėtinis, didingai mojuojantis iš linksmanamio. Dvi pupytės jam ant kelių, ir jis, pritardamas sau bandža, dainuoja: „Ar nesiilgite laisvės laikų?“

Kaip negras nugrimuotas Napoleonas. Ir Išganytojas, dejuojantis ant kryžiaus. Visų tų žmonių jau nebėra, jeigu apskritai buvo – to berniukas nežino. Bet, matyt, kadaise jie gyveno, jeigu jau įamžinti dainose. Vargšų mauzoliejus. Niekas šioje šalyje tavęs neįžeis, neužmuš, nespirs kalbėti, jeigu nenori. Visi čia supranta, kad tu neturi ko pasakyti. Kad nenori kalbėti, nori tiktai klausytis.

Jokia sesuo tavęs nemuš. Jokia motina nepaliks. Kūnas nebesikamuos. Meilės nereikia tikėtis. Dūdos tūtuoja nuo vieno slėnio iki kito. Kaimiečiai apgaudinėja rekrūtus renkančius seržantus. O jis mato save dainų žemėje, apskritime po jos saule. Žino tikrąją jos geografiją. Šitas kalnas – rauda, čiurlenantis upelis – lopšinė. Miestas ant anos kalvos – Jeruzalė Misisipės valstijoje, kur Varna Džeinė tirolietiškai vinguriuoja dvidešimt trečią psalmę: „Juodasis angele, užgauk gitaros stygą švelniai, tegu plačiai išsiskleidžia sparnai.“ Antai tame urve yra jo motina, jos Konemaros baladės. Verčiau nenuklysti į tuos šešėlius. O tenai, parke, kur ganosi elniai, šalia rūmų griuvėsių, ant laukinės obels kyburiuoja Linkolnas. Tu apsistojai Diksilende. Gyvensi čia ir mirsi.

Jis aklai klaidžioja kalvomis ir slėniais, kaip išklydęs iš kelio piligrimas, žinantis, kad tai, ko ieško, yra kažkur

✦

* *Robert Emmet* (1778–1803) – airių nacionalistų maištininkų vadas. 1803 m. jis vadovavo sukilimui prieš britus. Suimtas, kankintas ir nužudytas.

čia pat, jeigu tik kas nors parodytų kelią. Tačiau kol kas jis padebesiais keliauja į Zioną. Gyvenimas baladėse laimingesnis. Tikrovėje visi galiausiai išeina. Bet apdainuoti žmonės visada pasilieka. Net kai tavęs jau nėra, jie tebebus tenai. Iš tikrųjų amžinai. Jie neturi pasirinkimo.

∇

Dabar esu virtuvėje. Su šunimi. Avižinė košė ir karšti lydyti taukai. Juočkė pučia kuprą, lyg visas tas geras jos būtų. Bet jai nė sudilusio skatiko nepriklauso. Tik eik ir daryk, ką tau liepia, daugiau nieko. Jos rankos miltuotos.

Ji kiek vyresnė už Elizą, bet jaunesnė už mamą. Plaukus susirišusi žaliu kaspinu. Vilki purvinu švarku. Ilgu kaip kareivio. Ir batai jai per dideli.

Nesuprasi, kaip ji kalba. Atrodo, jai nerūpi, kaip kalbėti. Elgiasi su manim tikrai keistai. Lyg būčiau iš stiklo padarytas. Akys išvagotos raudonų gyslelių.

– Valgysi? – klausia.

Aš tyliu.

– Kai išalksi, valgysi, – nusprendžia.

– Su tavim baisiai įdomu, – gieda toliau. – Kalbos turi už du. Man jau galva plyšta nuo šito cirko be pinigų.

Ir pradeda maišyti katilą ant didelės juodos viryklės. Visada turi būti jos viršus.

Eliza kartais virdavo, bet nelabai skaniai. Jai neužtekdavo kantrybės ugniai įkurti. Juočkė susitvarko geriau. Ji pučia į liepsną. Ramiai sau kūrena ugnį, ir tiek. Nėra čia jokios paslapties, kaip valgį virti.

Kartą kariuomenėje tas plevėsa iš Džeksono papasakojo man šį bei tą apie merginas. Vos neišvirtau iš kojų. Niekaip negalėjau patikėti. Bet, pasirodo, paėmė iš dai-

nos, nes tik tenai gali būti tokių keistų dalykų. Matyt, jam patiko šiurpinti kitus.

Švaistosi po virtuvę kaip kokia grafienė po pilį. Žino, kur kas padėta. Kur buteliai. Kur cukraus maišas. Skardinė juodosios melasos. Peiliai bufete prie guolio ant grindų. Kiekvienas daiktas brangus širdžiai. Visi švarūs kaip maldaknygės. Antai peilį nušveitė taip, kad spindi kaip saulė. Su tuo peiliu būtų galima smagiai paišdykauti.

Bufete penkiasdešimt visokiausių smulkmenų. Kartūno atraižų, baltų apykaklaičių, samčių ir lazdelių pudingui maišyti, ąsotėlių pienui, putų griebtukų, kaušų ir... stiklinė akis! O piliulių kiek – išgydysi ką tik nori, tikrai. Kartėsių nuo maliarijos, Šeikerių sektos žolelių, gaulterijų, lobelijų, spirito, sąskaitų, adatų, pleistrų, garstyčių lapelių, sėklų, buteliukų su uostomąja druska, monardų arbatžolių, kišeninių šukų, maldaknygių, giesmynų, švilpukų kūdikiams, krepšelių, taurelių ir degtukų.

Ugnis šildo veidą. Reikia žiūrėti į ją ilgai, ilgai. Tenai yra Varna Džeinė, ji būtinai iškrės kokį pokštą. Ji visko prasimano.

Ir su Eliza juk nebuvo vien pelai, buvo ir pyragų. Tik jai vis užeidavo nuovargio priepuoliai. Bet moterims taip būna. Juk jos su mėnuliu surištos. Ji nieko pikto nelinki, tik reikia su ja gražiai elgtis. Pasaulio bangos ritasi jai virš galvos, čia ne jos kaltė, taip gamta sutvarkė, ir Jėzus ne šiaip sau viską darė, bet jo keliai nežinomi. Ir juočkės keliai nežinomi. Jeigu čia kur nors būtų vergija, aš parsiduočiau į vergiją. Bet pasaulyje nebėra vergijos. Todėl viskas taip ir yra.

mano sesuo kaip katė šiukšlyne,
labiausiai patinka jai kareivinės.
tikra Luizianos žiurkė spjaudynė.

Kai jau visai vėlu ir jie mano, kad aš miegu, atsikeliu ir slampinėju aplinkui. Jis turi didelį šunį, kaip kokį arklį. Kurį laiką žiūriu į tą šunį. Dieną prie to šuns neprieisi, kai šoks, tai tau utėlės pašiurps. Naktį gali akis jam išbadyti. Naktį jis nieko tau nepadarys.

ji eina su tuo, katras pinigo turi,
kur tik ves, ten ir eis – į bet kokią pašiūrę,
su kuo nori ji eis, kad ir su šėtonu,
o paskui iškratys kišenes tam ponui.

Anam kambary namo gale stovi jo karininko lagaminas. Ir veidrodis su durelėmis. Gali pasižiūrėti į savo fizionomiją. Bet jis senas, purvinai juodas ir subraižytas kaip velnias. Jis turi žemėlapių ir knygų. Karo kalaviją. Rankenoje nebelikę nė vieno brangakmenio. Bet likusios duobelės, kur jų būta. Sidabro duobelės. Koks nors graibštas išlupo kaip trofėjų, koks nors niekšas iš nesuskaičiuojamos vagių armijos.

Tikriausiai tas kardas jo lagamine nukapojo visą būrį vyrų. Pabuvojo jų kūne kaip Jėzus. Keista, kai pagalvoji apie tai turėdamas jį rankoje. Kad jis pralindo pro kokio vaikino šonkaulius ir taip toliau. Tu mane puoli? Še tau, nusmurgęs gaidy! Kad kremzlės traškėtų. Tarp kaulų įstrigtų.

Jie davė man krūvą senų paltų ir velenėlį pagalvei atremti. Bet jis kietas kaip iš ąžuolo, nežinau kodėl. Ir šiaip man nepatinka miegoti viduje. Namas bet kada gali užgriūti ant galvos. Kelkis ir eik, nes galiausiai jis sugrius. Taip parašyta kažkur Biblijoje.

Kai gyveni namuose, tai visada tau sako, ką daryti. Atsistok. Atsisėsk. Valgyk su šakute. Šluostykis užpakalį kaip krikščionis, ar girdi? Tam mes turime popieriaus. Čia tau ne urvas kalnuose. Ne koks vigvamas, snargliau. Popierius, popierius, popierius. Ir nesinaudok medžių lapais

kaip koks raudonodis laukinis. Ir nekramtyk šitos duonos. Ir negerk šito vandens. Ir neliesk šito paveikslo ant sienos, jis ne tavo. Jis kainuoja kalną pinigų. Nekišk visur nagų. Susirandi popieriaus, kitaip aš tau kailį nudirsiu ir paliksiu plika nugara, o iš odos sermėgą pasisiūsiu.

Jinai čia niekam ne mama. Taip jinai pasakė. Tą kartą, kai numečiau marškinius ant grindų. Juočkė keistai žiūri į mane, lyg baisiai manęs nemėgtų. Įsikalk vieną dalyką į buką makaulę. Kai aš liepiu tau ką nors daryti, *tučtuojau* ir daryk. Aš šituose namuose virėja, o ne tavo padraika motina. Pakelk nuo žemės arba pritvatysiu kaip būgną.

Ir visa tai ji sako išties ramiai. Aš pakėliau tuos marškinius, kurgi ne. Ir žiūrėk, kad man daugiau nereikėtų tau sakyti, supratai? Linktelėk galvą. Dar kartą linktelėk. O dabar grįžk prie stalo. Daugiau apie tai nekalbėsime.

Išeisiu naktį ir palįsiu po namu. Susitrauksiu, kad tilpčiau. Jeigu kaip reikiant atsipalaiduoji, gali visas sulįsti. Kaip vėžlys į kiautą. Ir plaukioti po pasaulį kaip dulkelė Dievo aky. Niekas daugiau tavęs nebetampys.

Eliza sakė, kad mano tėvas buvo meksikietis. Mama niekada nieko apie jį nepasakojo. Kai kartą paklausiau, nusiminė. Todėl daugiau nebeklausinėjau, kam to reikia. Bet Eliza, ta tai žinojo, nes mama su ja plepėdavo. Manyčiau, Eliza su motina draugavo. Kiek žinau, moterys visada draugauja. O su vyrais moterys niekada nedraugauja.

Sakė, kad Ontarijuje. Meksikiečiui ten šaltoka. Gal jis ten vedė kokią eskimę. Gyvena iglu. Geria alų ir karštą romą. Ir kiaurą dieną žiūri į ruonius.

romas romas
romas saldus
ateik pas mane, būk malonus.

Mama sako, kad ruoniai Airijoje vadinami šilkūnėliais. Kas pastebės, jei nusičiurkšiu?

Lindint po namu viskas nuteka žemyn. Kas čia blogo. Jokio skirtumo. Niekas tavęs neras, jau tiktai ne po namu. Esu daug baisesnėse vietose nakvojęs.

Galėsiu klausytis nakties garsų. Kažkoks šūdžius kapoja malkas. Rėkauja žiurliai. Šunys. Kojotai kalnuose. Bet koks didelis tas jų indėno paveikslas. Didesnio gyvenime nesu matęs.

Ir jis taip liūdnai žiūri, nežinau kodėl. Lyg jam kas būtų pranešęs blogą žinią. Lyg būtų pametęs dolerį, o radęs centą. Akys liūdnos ir be vilties.

Mat vieną kartą eidamas keliu aš sutikau komančą. Davė man gabaliuką seno kukurūzų papločio, gurkšnį arbatos. Klausia, kur mano mama. Sakau, tegu mane skradžiai, kad aš žinočiau. Prapuolė kaip pikų tūzas rankovėj, ten ir dingo.

baton ru
baton ru

Atsitiks kažkas, jaučiu. Bet aš būsiu jau tu tu.

Vėl storpilvis. Tam žmogui kažkas negerai.

∇

LIK SVEIKA, MANO VIENINTELE TIKROJI MEILE*

✦

Laiško nuorašas, kurį berniukas rado kelioniniame gubernatoriaus lagamine, Elizabetės Longstrit rastas pamautas ant vinies ūkiniame pastate

[Įrašykite čia datą, bet ne mūsų stovyklos vietą.]

Mano mylimoji brangiausioji [*žmonos vardas*]:

Manau, kad susidūrimo su priešu išvakarėse turėčiau užrašyti savo mintis, kupinas meilės ir atsidavimo. Rytojus atneš išbandymų, turiu tai pripažinti. Draugai kris. Geri bičiuliai nebegrįš atgalios. Kad ir kas atsitiktų, noriu, kad žinotum, jog šį vakarą esu tau nepaprastai dėkingas už savo gyvenimą – rašau todėl, kad noriu padėkoti.

✦

* Frederiksbergo kautynių išvakarėse „kareivis X", neraštingas vyras, gimęs Klero grafystės Eniso prieglaudoje, paprašė O'Kifo padėti parašyti laišką jo žmonai Brukline. O'Kifo vyrai (ir kiti) perrašė jį daugybę kartų karo metu. Čia pateiktas pavyzdys buvo papildomas vardais ir kitomis detalėmis paliktose vietose. Po keturių valandų išsiuntęs laišką kareivis X, kaip vėliau nustatyta, buvo „apimtas proto negalios, kilusios dėl baimės". Auštant išėjo iš stovyklos ir nusižudė. Jis buvo devyniolikametis uosto krovikas.

O brangioji [*vardas*], kaip norėčiau, kad dabar būtum greta. Kad galėčiau paliesti tavo ranką, švelniai pabučiuoti akių vokus; nerandu žodžių, koks būčiau dėkingas už tokią palaimą. Jeigu kada nors tavo gerumą ir meilumą, neišsenkantį kilniaširdiškumą ir malonią draugystę, kuri guodė mane nuo pat išsiskyrimo valandos, aš priėmiau kaip savaime suprantamus dalykus, tai nuolankiai prašau man atleisti.

Vyrui baugu rodyti slapčiausias širdies kerteles. Jis neranda žodžių arba dangstosi nutylėjimais, tardamas, kad tam tikri pasakymai yra moteriški ir geriau tinka silpnajai lyčiai. Verčiau būčiau dažniau ir atviriau tau kalbėjęs apie neišmatuojamą mano jausmo tau gelmę, brangiausioji [*vardas*]. Tačiau nemanyk, kad mano tylėjimas reiškia nors menkiausią nepasitenkinimą. Ar gali ugnis pasakyti, kad ji dega, o upė – kad teka? Niekada nebuvau nepatenkintas tavimi, kad ir dėl menko nieko. Už viską, ką turiu šiame pasaulyje, už tai, koks esu vyras, esu dėkingas iš aukštybių atsiųstai man tavo meilės malonei, ir už jos atskleidimą dėkoju mūsų Viešpačiui Dievui. Tik norėčiau būti vertesnis tavo palankumo, tavo dėmesio ir dosnumo. Būti tavo vyru [*ir mūsų vaikų tėvu*] buvo švenčiausias mano gyvenimo noras.

Karas žiaurus, mano brangioji bičiule, rašyti apie jį kaip nors kitaip, reikštų meluoti. Galbūt jo tikslas kilnus, ir, be abejo, nėra kilnesnio tikslo už mūsiškį, ir vis dėlto skaudu žiūrėti, kaip brolis stoja prieš brolį. Dažnai apninka neviltis. Tai, kas vyksta aplinkui, kelia liūdesį. Ir vis dėlto, kai mane aplanko niūrios mintys, aš primenu sau, koks gražus pasaulis, kuriame esi tu – mano brangioji, brangioji meile.

Jeigu likimas lems, kad aš iš kautynių nebegrįšiu, žinok, kad paskutinės mano mintys buvo apie tave, brangioji [*vardas*] ir apie mūsų vaikus, ir apie tą palaimą, kurią

tu suteikei savo vyro [*ir jų tėvo*] gyvenimui. Ar skurdų egzistavimą galėčiau vadinti gyvenimu, jeigu jis nebūtų pašventintas mūsų sąjungos? Tu visais atžvilgiais buvai mano idealas, mano sielos draugė, pagalbininkė, tokią ne kiekvienam vyrui pasiseka rasti. Tegu tau padeda Švenčiausioji Motina, brangioji [*vardas*], sėdinti švytinčiame soste šalia prisikėlusiojo Sūnaus, kurio nuolankų gyvenimą žemėje ji pripildė džiaugsmo, kaip kad tu, mano meile, pripildei mūsiškį.

Kad ir kuklūs mūsų namai, juos turtino meilė. Jeigu mūsų židinyje nesikūreno ugnis, tu šildei jį savo širdies šiluma. Ačiū tau, ištikimoji bičiule, nepamainomoji patarėja, kaip sakė nemirtingasis Šekspyras, mokėjęs įžvelgti žmogaus širdį: „Jokie karalių lobiai niekados man tavo meilės gėrio neatstos!"*

Ir jeigu rytoj aš iš tikrųjų krisiu, paklausyk mano patarimo vienu svarbiu klausimu, kuris, nors šiuo metu atrodo skausmingas, vėliau natūraliai iškils: kad aš būsiu [*nebūsiu*] laimingas, jeigu tu vėl ištekėsi. Žinau, kad tu nusileisi mano norui šiuo klausimu ir liksi man paklusni, kaip buvai visados.

Baigdamas, brangioji [*vardas*], noriu, kad žinotum, jog aš ir mano draugai esame ramūs. Mažiau kaip prieš valandą susitikau su kunigu ir atlikau išpažintį, priėmiau iš jo rankų Švenčiausiąjį Sakramentą. Nė vienas iš mūsų nebijome atlikti savo pareigos. Mes nenorėjome šios kovos, šios didžiulės nelaimės mus įsūnijusioje tėvynėje, bet ji mus ištiko, ir aš negaliu likti nuošalyje. Dalykas per daug rimtas, kaina per daug didelė, kad galėtume puoselėti savanaudiškus jausmus.

✦

* W. Shakespeare'o 29 sonetas. (*Vert. A. Churginas*)

Mano dalinio vadas, brigados generolas Džeimsas O'Kifas, prašė tau perduoti, kad jis laiko mane geru draugu. Ir dar, kad jeigu kada nors tau [*ar mūsų vaikams*] bus reikalinga jo parama, tiktai duokite jam žinią, ir jis padarys dėl jūsų viską, ką galės. Galite rašyti jam namo – I, Penktoji gatvė, Niujorkas – arba kreiptis į ponią generolienę O'Kif tuo pačiu adresu.

Aš bučiuoju šį laišką. Priglausk jį prie lūpų ir laikyk mane amžinai slapčiausioje savo širdies kertelėje.

O kol mes susitiksime laimingesnėje vietoje ir laimingesniu laiku, mano mieloji, mano ištikimoji [*vardas*], aš nuolankiai ir atsidavęs prašau melstis už mane.

Tegu laimina tave Dievas, mano saule. Nebijok. Būk drąsi ir gera, o aš visada lieku tavo mylintis vyras.

[Pasirašykite ir įrašykite savo pavardę ir vardą arba padėkite ženkliuką.]

∇

SEKIMAS

✦

Gubernatoriaus namų stebėjimo užrašai,
atliekami jo nedraugų

1866 M. KOVO 17 D. RAPORTAS AUŠTANT

3 val. 07 min. Stebėtojas matė degant žvakę subjekto žmonos kambaryje. Paskui LKO'K... (jos šešėlis) ėmė vaikščioti palei langą. Vaikščiojo 21 minutę. Žvakė buvo užgesinta 3 val. 28 min.

Subjektas nebuvo išėjęs iš namų nei vakar, nei visą naktį, nors mieste vyko Šv. Patriko šventės renginiai. Jo langų langinės buvo užvertos visą laiką.

5 val. 47 min. Iš namo išėjo berniukas, vilkintis naktiniais marškiniais ir avintis batais. Pašėrė šunį, pririštą prie grandinės kieme. 5 val. 59 min. grįžo namo.

7 val. 21 min. Smarkus barnis, girdimas iš namo vidaus. Subjektas ir jo žmona apsikeitė įžeidimais.

8 val. 01 min. Stebėti lengviau. Barnis su pertrūkiais tęsiasi.

▽

PRIE KRANTŲ SOLT LEIK SIČIO, MYLIMOJI, PRIGLUDAU IR VERKIAU

Dviejų kareivių nuotrauka – Sudie, mylimoji

DATA: 1866 m. kovo 21 d. KALINYS: 1 moteris, amžius nežinomas, 17–25 m. SULAIKYTOJO PAVARDĖ: Eliza Džeinė Muni. KALTINIMAS: Dykinėjimas, viešosios tvarkos pažeidimai, pasipelnymas per apgaulę. APRAŠYMAS: Penkių pėdų šešių colių, labai nešvari ir prastos reputacijos, akys žalios, plaukai šviesūs. PASTABOS: Keliaujanti prostitutė, gim. Luizianoje. Melancholikė. Isterikė, panaši į pamišėlę. NUOSAVYBĖ: Biblija, laidynė, dagerotipinė berniuko nuotrauka. NUOSPRENDIS: 4 naktys, duona su vandeniu. Jeigu spardysis, davinį sumažinti.

Pastarąsias kelias savaites jūs matėte ją eidamas iš darbo. Ji stovi prie pašto ir kabinėjasi prie praeivių. Kažką jiems rodo. Įdomu ką. Graži. Galėtų būti graži. Bet baisiai nuskurusi. Negalima leisti, kad ji taip slampinėtų kaip vaiduoklis. Nejaugi nėra vietos, kur ji galėtų prisiglausti? Na, pavyzdžiui, prieglaudos? Miestas įgis blogą

vardą, jei tokios valkiojasi gatvėmis. Reikėtų pranešti valdžiai. O gal?

Būkite malonus, ar turite minutėlę laiko? Tai ilgai neužtruks. Ji norėtų, kad jūs pažvelgtumėt į nuotrauką, kurią ji laiko rankoje.

Berniuko veidas kaulėtas. Nosis truputį kumpa. Kaip ir visose senose dagerotipinėse nuotraukose, akys stebėtinai neišraiškingos – kaip žuvies, pabalusios, negyvos. Per didelė pilka konfederatų šaulio uniforma ant jo kabėte kabo. Per petį ant dirželio prikabintas būgnas. Jūs esate matę ir kitų berniukų nuotraukų iš karo, tačiau tai, kas joje sukrečia, – žinoma, joje daug kas sukrečia, – bet kas išskiria ją iš kitų ir verčia pasižiūrėti dar kartą, yra tai, kad čia šalia berniuko stovi seržantas ir laiko prikišęs revolverį jam prie smilkinio.

Berniukas bando šypsotis. Ta jų poza tyčinė. Seržantas taip pat šypsosi. Jis apkūnus ir ūsuotas, o nusipenėjęs jo pilvas neišsitenka tarp munduro skvernų, tad sagos užsegtos ne visos. Nesunku įsivaizduoti šitą linksmą girtuoklį namuose su septyniais vaikais, į kuriuos jis niekada nesitaikys revolveriu. O čia prašom, trijų šimtų svarų pajacas iš Pietų nemirtingosios fotografijos mūzos garbei pasirinko štai tokią teatrališką pozą.

Žinoma, galbūt jis ne pats ją pasirinko. Gal dagerotipininkas pasiūlė. Šiaip ar taip, ji prašo pasižiūrėti ne į jį, o į berniuką. Ar niekur nesate sutikęs šito vaiko? Gal žvilgtelėtumėte dar kartą, iš arčiau? Džeremijas Munis, pone. Jį dažnai vadina „Dždedu“. Jis buvo čia, jūsų mieste. O, taip, ji tikrai tą žino. Na, jeigu apversite nuotrauką, kitoje pusėje perskaitysite, – tiesa, šriftas smulkus, reikia prisimerkti, kad suskaitytum, bet atsistokite čia, sere, kur saulė, ir tada pamatysite, ką ji turinti galvoje:

„Fanu et fils Portraiture Studio. S. L. Sitis.*
Tiktai mylimosioms ir žmonoms."

Tai, ką jūs sakote, tiesa. Bet tai tik reiškia, kad fotografas buvo apsistojęs šiame mieste, o ne tai, kad nuotrauka daryta čia. Galbūt fotografuota mūšio lauke. Berniukas ir seržantas dabar gali būti bet kur. Gal jų jau nebėra tarp mūsų. Gaila, bet jūs niekuo negalite padėti. Jums jau laikas eiti.

Bet, prašau, pažiūrėkite dar kartą, pone. Skirkite vargšei mergaitei dar valandėlę. Tie debesys už nugaros piešti, ne tikri. Ir, aišku, jie abu stovi ant kilimo, o ne ant žemės. Ir kaip jie galėtų būti tokie švarūs? Mūšio lauko viduryje? Ir kas čia išlindęs krašte – ar ne šezlongo ranktūris?

Ji buvo nuėjusi į tą gatvę, kur anksčiau buvo studija, bet lange rado tik iškabą NUOMOJAMA, o skersgatvyje įpykusį namo šeimininką, mėtantį nuotraukas į laužą. Prancūzas fotografas ir neužauga jo pagalbininkas neseniai išrūkę iš miesto. Papustę uodegas ir dūmę kaip iš velnio rago, tik užkulniai sumirgėję. Šeimininkas nežinąs, kur tie pabėgėliai prasmego, kitaip būtų išbandęs savo vinčesterį.

Berniukas pabėgo, pone. Mes susibarėme namie. Aš primušiau jį už vagystę, ir jis paspruko. Nereikėjo to daryti. Man trūko kantrybė. Buvau pavargusi, alkana ir nežinojau, ko griebtis. Maniau, kad po poros dienų sugrįš, nes pabėgdavo ir anksčiau, bet visada pareidavo, o dabar, o dabar, atsiprašau, pone, kad aš verkiu, o dabar jo nėra jau šitiek laiko, jau metai, kaip keliauju ir ieškau jo, jis atsiuntė man šitą nuotrauką ir laišką parašė, bet daugiau nė žode-

* Faniu ir sūnaus portreto studija. (*Pranc.*)

lio ir nei jokio adreso, nei nieko, pone, ir aš nežinau, ką daryti, kad jis grįžtų namo, nes visame pasaulyje daugiau nieko neturiu ir maldauju, padėkite man, pone, maldauju, prisiminkite, gal matėte šitą vaiką kur gatvėse.

Parodyti, pone? Tegu jus laimina Dievas. Ačiū, pone. Štai jis:

> bяAngi eliza: nAudojo5i pяoga paяa5iti tAu tA5 eilute5 tikedAmA5y5 kAd tu 5veika, A5 buvAu tame kAяe, A5 buvAu Aямijoje, A5 pA5imet5iAu nuo 5Avo bяigAdo5 iя dAugiAu ejAu vienA5 o dAbAя AtejAu i 5An lui5A mi5uяyje iя vežikA5 dAve mAn dAяbo jei vAžio5iu 5u juo i juto5 teяitoяija, 5iAip Aя tAip A5 e5u gyvA5,
>
> dAžnAi gAlvoju Apie tAve iя mAn negeяA, kAd tAip negяAžiAi pADAяiAu, At5ipяA5Au už vi5kA kA pADAяAu kAd tuяėjAi mAne mu5ti iя At5ipяA5Au kAd 5AkiAu nekent5u tAve5 ne5 tAi netie5A
>
> nA A5 nežinu Aя tu dAbAя bAton яuže bet jAi e5i tAi tikio5i kAd dAbAя tu lAiminge5ne o A5 dAя pAbu5iu teяitoяijoje pA5kui ei5iu i kAnAdA iя 5u5iяA5iu tėti ~~ten didele 5Ali5, giяdejAu vienA5 žmogu5 5Ake 40 kAяtu dide5ne už lui5iAnA~~, nA tAi – 5udie, tikio5i tu 5veikA iя lAiminga o A5 At5ipяA5Au už vi5kA,
>
> nuo5iяdziAusi linkejimAi
> nuo tAvo bяolio
> dždo munio

Dar viena graudi istorija. Bet ką tu, žmogau, padarysi. Grąžini jai suglamžytą laišką. Kyšteli purviną monetą. Ji vėl pravirksta, kai tu skubi šalin. Baisus dalykas tas karas.

Tu norėtum parsivesti ją namo, ko gero, išmaudyti. O gal stebėti? Taip. Pro siaurą durų plyšelį. Paprašytum tarnaitės atnešti maisto, lašelį vyno, švarių drabužių. O tada, jeigu ji norėtų, – jokios prievartos, – bet jeigu norėtų, o ji tikrai norėtų, tik kad niekas apie tai nesužinotų, o tą juk visai nesunku užtikrinti. Ir kiekvieną vakarą, kai tu eitum iš darbo namo, pro elgetas ir įkyriai lendančius gatvėse skurdeivas, su miesto dulkėmis plaukuose, įsiėdusiomis iki pat šaknų, su darbo rūpesčiais, tarsi voratinkliai apkibusiais akis, ir atidaręs savo namų duris rastum ją laukiančią tarp šilkų ir ak, kaip ji tau sumokėtų už savo skurdą, ir ak, kaip atsidėkotų už tavo gailestį.

Tačiau mąstydamas lovoje šalia savo plačiai išsidrėbusios parpiančios žmonos, nejučia pagalvoji – gal ji pati parašė tą laišką. Juk jomis niekada negali pasitikėti, tomis vargetomis ir jų pasakojimais. Negali suvokti, kokio ilgumo jų melo kojos.

Ta kekšė sukčiuvienė. Sakė, kad atėjo iš Luizianos. Bet ji neatėjo iš Luizianos. Niekas nepajėgtų to padaryti. Niekas gyvas ir sveikas nepereitų tų kalnų. Juolab vienui viena ir be kompaso.

Rytoj pat nueisi pas šerifą, kad ją suimtų. Ištvirkusi airių kalė.

∇

SEKIMAS

Tolesni stebėjimai Redempšen Folse

18 val. 42 min. Subjekto žmona išėjo iš rezidencijos, apsirengusi labai oficialiai. Juodi sijonai (krinolinai), mantilija, pirštinės, klostuota skraistė. Atrodė pavargusi, išsekusi. Vedėsi labai nenoriai žengiantį berniuką, mūvintį jam netinkančias kelnes. Pėsčiomis ėjo į bažnyčią, kur kalnakasiai susirenka į sekmadienio vakaro mišias. Berniukas spyriojosi. Jinai sudavė jam per ausį. Jiedu įėjo į bažnyčią. Išklausė mišias. Jinai buvo vienintelė moteris bažnyčioje. Ant aukų lėkštelės padėjo žalią banknotą, neįžiūrėjau kokios vertės. Pati nėjo priimti komunijos, bet berniuką pastatė į eilę, kad priimtų. Išėjo 20 val. 02 min. Pakeliui į namus daugelis miestiečių jos šalinosi. Kai kurie kiti sveikinosi, visi airiai, purvini driskatos. Sustojo ir davė išmaldos negrų vaikui, moteriškos lyties, maždaug septynerių metų, asmenybė nežinoma. Stebėtojas negalėjo išgirsti pokalbio dėl pro šalį važiuojančio vežimo dardėjimo. Netrukus vėl ėjo toliau. Įėjo į rezidenciją. Nebepasirodė visą vakarą. Nuėjo gulti tuoj sutemus, 21 val. 42 min. Gubernatoriaus žvakė degė visą naktį.

Berniukas niekieno nepastebėtas išlindo (pro langą) 3 val. 12 min. Įlindo po namu, į tarpą po grindimis. Išbuvo ten visą naktį. Atrodo, jam patinka tenai miegoti. Išsiaiškinti.

∇

MI TIA LUCIA, arba* ISPANĖ**

✦

Iš labai skurdžios knygos, išleistos praėjus daug metų po įvykių Redempšen Folse, parašytos šios knygos leidėjo – Kaip Airijos didvyris sutiko savo amerikietę žmoną – Kalba – Vakarienė – Tuoktuvės – Karas

Teta Lusija dažnai būna irzli, prastai nusiteikusi. Staigūs judesiai, keisti garsai kelia jai nerimą. Netgi į teatrą nueiti jai sunku. Spektaklis neturi būti sunkus, kitaip ją apims liūdesys ir, jeigu vietos bus prie krašto, primygtinai norės išeiti. Arba žiūrės prisidengusi akis delnu pro pirštus kaip vaikas, stebintis smurtą. *Mi Tía*, kaip aš vadinau ją, – jai patiko ispaniškas pavadinimas, – buvo aistringa, drąsi ir energinga moteris. Tačiau, kaip dažnai būna tokios gilios pajautos žmonėms, ji turėjo daugybę, nors ir užslėptų, silpnybių.

Lusija Kruz Rodriges Y Ortega Makleland. Netgi savo gyvenimo saulėlydyje ji buvo graži – kaip senoje knygoje

✦

* Mano teta Lusija. (*Isp.*)

** Iš „Monografijos apie mano tetą Lusiją Kruz Makleland O'Kif" su jos nuotraukomis ir trisdešimt dviem niekur nespausdintais eilėraščiais. Profesorius (nusipelnęs) J. Danielis Maklelandas. Niujorkas. 1910. (Tiražas išpirktas.) – (*Aut. past.*)

sudžiovinta rožė, jau nebe šviežia, bet vis tiek graži. Iki karo, prieš tai, kai viskas pasikeitė, ji buvo gražiausia iš visų gražuolių.

Yra išlikęs Loringo Elioto tapytas jos portretas – tą vasarą, kai ji pirmą kartą pasirodė aukštuomenėje, kai mirė jos mylima motina ir kai O'Kifas atšvilpė per jūras kaip Bakchas, nusileidęs į Naksą. Ji atrodo kaip ispanų šventoji – spinduliuojanti energija, neįžvelgiama. Susižavėjusi kažkuo, kas vyksta tau už nugaros. Rankos kukliai sunertos. Rožinio karoliukai ant kaklo. Lūpos – nors bučiuok.

Mano senelis, puritoniškas, seno kirpimo žmogus, taip ir neapsiprato su šiuo portretu. Jis visada sakydavo, kad jame yra kažko „nelabai padoraus", ir šiuo atžvilgiu neklydo, nors niekada negalėjo pasakyti tiksliai, kas tai. Jo negalima kabinti – tą jis visada pabrėždavo – kambaryje, kuriame miega nevedęs vyras. Portretas keliavo po namus kaip koks nepageidaujamas įnamis, vis grūdamas į retai lankomus užkampius, į tarnaitės kambarius, kol galop apsistojo užrakinamoje palėpėje, kur romanuose laikomos pamišėlės žmonos.

Portretas neturėjo didelio panašumo. Tai buvo matyti iš nuotraukų. Bet ten yra toji Dulsinėja, kurią 1854 metais Niujorke sutiko O'Kifas. Jam tada ėjo trisdešimt antri, o jai dar nebuvo dvidešimt vienerių. Jis jau buvo žinomas Amerikoje žmogus.

Viskas prasidėjo Džefersono teatre alpų birželio vakarą. Jos dienoraštyje tą dieną pažymėta: „smarvė nuo upės iš ryto", „vystančių alyvų tvaikas namuose". Kai jis su seserimi Estafanija ir vyresniuoju jųdviejų broliu Rodrigu Penktąja gatve važiavo į taip laukiamą Ašmens pasirodymą Manhatane, prie jų karietos pribėgo airė elgeta (*vandens, panele, dėl Dievo, pasigailėkite vaiko*), Stefa su

jai būdingu lengvabūdiškumu mestelėjo, kad čia, girdi, esanti viena iš pono O'Kifo mokinių.

Estafanija nesidomėjo paskaitomis, bent jau ne pačiomis paskaitomis. Jai tai buvo proga patirti, kaip ja žavimasi. Jai nepatiko protingi vyrai, anot jos, nenuspėjami paniurėliai, kur kas labiau prie širdies jai buvo šokėjai ir biliardo lošėjai, o ne mokslinčiai. („Tikiuosi, mano vyras bus kvailas kaip bato aulas, – rašė ji pusseserei į Ispaniją, – išdaigininkas ir pasakotojas, mėgstantis pakvailioti ir turintis vienintelį talentą – neįsivelti į jokią bėdą.") Iki prasidedant vakarui, kuris pakeitė daugelio žmonių gyvenimus, ji kantriai klausydavosi samprotavimų apie fosilijų reikšmę, apie bado epidemijas Europoje, Dikenso mažosios Nelės mirtį, romantizmą mene, vokiečių filosofiją, visą laiką suvokdama, kaip kad suvokia visi gražūs žmonės, jog vien jos buvimas daugeliui yra tikras įvykis. Tą naštą ji nešė su atsainiu nuolankumu. Nuolatinis dėmesys teikė jai manieringumo.

Lusija Kruz ir Estafanija – Maklelandų mergaitės. Kaip gaila, kad nepažinojau jų jaunystėje. Stefos su jos nuolat atsinaujinančia gerbėjų minia, paryžietiškomis suknelėmis, mokėjimu mėgdžioti, pokštauti su žmonėmis, išskirtiniu gebėjimu flirtuoti, įspūdingomis plunksnuotomis skrybėlaitėmis, kurios, kaip ji šmaikštaudavo, baigia išnaikinti tam tikras paukščių rūšis. Lusija su savo knygomis ir senais pergamentais. Žmonės sakydavo, kad ji neteks grožio, nes skaito prisimerkusi. Kas tuose tomuose galėjo būti naudinga jaunai merginai?

Ji buvo liekna, išsišovusiais skruostikauliais, kai kurių nuomone, kaip čerokė – ne tokia linksma kaip Stefa, bet įspūdingesnė, tapybiškesnė. Jos eigastis buvo kupina įgimto grakštumo, koks dažnai būdingas iberams. Jai nie-

kada nebuvo tekę pačiai apsirengti, pačiai išsimaudyti, pasikloti lovą ar užsiberti druskos ant dantų šepetėlio. Ji žinojo, kad jai skirta septyniolika tūkstančių per metus. O iš tikrųjų galėjo tikėtis milijonų.

Jos akys buvo beveik juodos, bet su prabangiu purpuriniu atspalviu, todėl atrodė visai kaip mėlynių spalvos, o blakstienos labai ilgos. (Amerikos fizionomistas, poetas Robertas Kardjus, 1859-ųjų rudenį rašė draugui, jog tą akimirką, kai Lusija pasižiūri į tave pro vėduoklės viršų, „jauti, kad Dievas buvo Romos katalikas".) Žvilgantys riešuto spalvos plaukai buvo smulkiai garbanoti, ji galus darėsi tuščiai mėgindama juos ištiesinti. Tai buvo vienintelė jos duoklė *la vie de la mode**. Tą sezoną Europoje buvo madingi lygūs plaukai.

Įsivaizduoju, kokį šurmulį sukėlė būsimų mano tetų pasirodymas Džefersono teatre tą vakarą. Matau, kaip jos atsiprašinėdamos stumiasi tarp eilių į savo vietas pro turtingus niujorkiečius. Vyrai stojasi. Kilsčioja skrybėles. Džefersono teatre nebuvo tokių nerespublikoniškų dalykų kaip karališkoji ložė, bet, jeigu būtų buvę, tai ten joms būtų buvusi tinkamiausia vieta.

Lauke aplinkui teatrą per keturis kvartalus buvo susirinkusi minia, trokštanti nors akimirką regėti didvyrį. Pulkai spekuliantų pardavinėjo bilietus. Jo nuotrauka kainavo dešimt centų. Jis jau teatre. Jis vis dar Brukline. Jis atplaukia laivu. Jis ateis persirengęs. Jis kalba kaip anglas. Jis rengiasi kaip Bramelis**. *Jis gali ir dangaus debesis įtikinti, kad jie išsisklaidytų.*

* mados gyvenimui (*pranc.*).

** Beau Brummell, tikroji pavardė – George Bryan Brummell (1778–1840) – anglų dendis, mados kūrėjas Regentystės epochos metu.

Jų kontramarkėse – Lusija jas išsaugojo ir dabar aš į jas žiūriu – užrašyta: eilė A, pirmas balkonas. Jinai ir Stefa žiūrėjo žemyn, kaip parašyta dienoraštyje, į minią parteryje. Daugiau kaip keturi tūkstančiai žmonių. Kėdės išneštos. Niekur nė plotelio tuščios vietos. Tėvai užsikėlę berniukus ant pečių, motinos su kūdikiais, vyrai, bandantys pasilipti ant kolonų ar besispraudžiantys pro žmones į priekį. Tai nebuvo įprastinės paskaitos auditorija. Dažniausiai, juokavo Stefa, jie braunasi eidami lauk.

„Dauguma vargšai imigrantai", – vėliau rašė Lusija savo dienoraštyje. – Daugelis prakaulūs, liguistos išvaizdos." Kai kurie atėjo su vėliavomis. Kiti mosavo žaliomis gairelėmis, iš anksto nusipirktomis iš gatvės prekiautojų po penkiolika centų už vieną. Apžiūrinėdama minią pro teatrinius žiūronus, ji net krūptelėjo iš netikėtumo – netoli scenos, prie kairiosios avanscenos kolonos, stovėjo jos tarnaitė Onorė Konoli, o šalia jos – „didžiagalvis jūreivis". Nuostabi mergaitė ta Onorė Konoli iš Ardi. Gaila, kad jos nepažinojau.

„Stefa, tikra padūkėlė, suvaidino *un vrai** spektaklį – laikė nosinę prie nosies kaip Marija Antuanetė. „Airija kyla", – vienu metu sušnypštė ji reikšmingai. Aš liepiau jai neužmiršti *la politesse***."

Laikraščiai rašė, kad O'Kifas privertė minią laukti beveik pusę valandos. Tada iš lėto buvo nuleistas sietynas ir scenos darbininkai jį išnešė. Uždegta paprasčiausia rampa. Sunkios brokato užuolaidos prasiskleidė. Scenoje stovėjo pultas, daugiau nieko.

✦

* tikrovišką (*pranc.*).

** mandagumo (*pranc.*).

Džefersono teatras sprogo. Triukšmas buvo girdėti per penkias gatves nuo tos vietos. Iš galerijos pasipylė gėlių ir žalių kaspinų lietus. Žmonės ėmė sveikinti ir rėkti anksčiau, negu jis pasirodė scenoje. Tik siluetas trumpam šmėstelėjo, kai jo asmens sargybinis vedė jį į užkulisius. Jis leido jiems palaukti dar dvi minutes. Jam buvo pripilta stiklinė vandens. Ovacijos truko ilgai ir audringai.

Nutaisęs rūstų veidą, jis stovėjo šalia pulto prisidėjęs ranką prie krūtinės ir nulenkęs galvą aplodismentams. Daug kartų bandė gestu nutildyti žmones, bet jie tik dar garsiau šaukė ir džiaugsmingai skandavo jo vardą. Jis vilkėjo juodą vilnonį kostiumą ir blizgančią mėlyną liemenę. Batai juodi kaip anglis, nušveisti iki žvilgesio. Ant dešinės rankos piršto mūvėjo žiedą su deimantais, jis blyksėdavo mojuojant. Pirštinės, kaklajuostė, netgi rankogaliai buvo juodi.

– Prieš save jūs matote, – pradėjo jis, – nieką.

Kai kas iš auditorijos nusijuokė. O'Kifas net nenusišypsojo. Iš lėto išdidžiais žingsniais priėjo prie scenos krašto – Hamletas, ieškantis tėvo vėlės. Pasigirdo raginimo šauksmai ir švilpimas – jis nusiėmė pirštines. Atrodė, kad laukia tylos.

– Aš išvogiau šį kiautą iš tos, kurios vardas *Victoria Magnifica* ir kuri laikė jį užrakinusi vienoje savo salų beribiuose vandenyno plotuose. Monarchės pramogos. Buvo ką saugoti. Niekas, užmirštas plyšyje.

– Tegu jiems dėl to būna gėda! – sušuko vyriškis kone iš pačios pastogės.

– *Tegyvuoja Ašmuo!* – suriko moteris.

– Jokios gėdos! – suriko O'Kifas. – Tiktai spindintis garbingas ženklas prie krūtinės! Jie uždarė Touną! Lordą Edvardą Ficdžeraldą! Titaną Džoną Daganą! Visą patriotų panteoną! Jų vardų aš nesu vertas minėti šį vakarą. Ir

niekada nebūsiu vertas, nors gyvenčiau Matūzalio amžių! Nes kūnas, kurį jūs matote priešais save, buvo vertas sunaikinti – *ir tuo, tuo aš didžiuosiuosi prieš sūnus.* Salė sugriaudėjo. Perrėkdamas triukšmą jis kalbėjo toliau: – Šitos rankos ir kojos, šitie negrabūs griaučiai, šitas kaulų maišas, ši mirtinga ranka, šitas šiurkštus liežuvis. Šita krūtinė, kuri plyšta iš skausmo dėl badaujančios ir engiamos tautos. Jie norėjo viso to. Kiekvienos mano esybės skiautelės. Kvailiai, karūnos apakinti kvailiai, nesuprato, kad *mūsų kūnai yra niekas kitas, kaip tik tušti laivai, laukiantys, kol istorija juos pakraus!*

Jis kalbėjo daug ilgiau, bet visa kita jūs galite įsivaizduoti. Jo pasirodymas buvo pritrenkiantis, meistriškas. „Jo akcentas grynai angliškas, – džiūgavo *Times*, – ir tai yra išmoktos Stropšyro tėvų jėzuitų pamokos, bet jo įkarštis išlydo visus bazilikos paauksinimus." Beveik dvi valandas jis žingsniavo it Hamletas po sceną ir pasakojo apie savo gyvenimą, savo revoliuciją. Išsamiai nupiešė savo vaikystės ir vargo, kurio jam yra tekę matyti aplinkui, paveikslą. Kalbėjo apie Veksfordo šalikelėse pamestus mirti naujagimius, tėvus ir motinas, paliekamus likimo valiai kaip gyvulius, laivus, grimztančius iki planšyro nuo išbadėjusių emigrantų. Vieną vakarą jis verkė pro savo kambario langą žiūrėdamas, kaip prieplaukoje miršta moteris. Kitą rytą, kai jis atsikėlė, kūnas tebebuvo tenai. Gimtojoje žemėje, kur ji niekada nieko nebuvo nuskriaudusi, kur turtingieji ir dykaduoniai turėjo viską, ko trokšta, ji nenusipelnė net kapo duobės. „Kaip tik dėl tos herojės, – pasakė jis, – kurios vardo nerasite jokioje knygoje, – kaip tik dėl tos moters aš esu čia."

Dėl jos ir jos sluoksnio žmonių. Dėl Airijos vargšų. Tai jie įkvėpė jį. Kai jis stovėjo ant kartuvių pakylos, vėliau

kentėjo kalėjime, kai meldėsi ant suaižėjusių Australijos uolų, jie neleido jam pulti į nevilt̨į. „Verk, Anglija, įvykdžiusi nusikaltimą, – kerštо šaukėsi jis, – pridariusi tiek daugel neteisybių.“ Tą vakarą užkulisiuose dirbęs olandas, kuris visiškai nesidomėjo Airija ir vargu ar žinojo, kur ji yra, pasakojo man, kad jam baigus paskaitą jis, olandas, buvo pasiryžęs padegti Bakingamo rūmus.

Tą vakarą O'Kifas vakarieniavo Penktosios gatvės namuose tetos Stefos pakvietimu, mat po to, kai po paskaitos publika iškvietė jį į sceną vienuolika kartų, ji primygtinai reikalavo būti jam pristatyta. Jis atrodė grakštus su kostiumu ir, siurbčiodamas atšaldytą šampaną, ramiai pasirašinėjo ant mergaičių pakvietimų. „Paskaita buvo nevykusi, – tvirtino jis Stefai. – Ar manote, kad ji buvo gera? Man regis, kiek per aštri.“ Savęs smerkimas buvo viena iš O'Kifo savybių – įprastas tuštuolių būdas pasigirti.

Mano senelis, atrodo, išsyk ėmė juo nepasitikėti. Tomis dienomis O'Kifas ištisai kalbėdavo auditorijoms. Vakarienė tarsi buvo jo paskaitos tąsa. Savo pamokslą, apimantį įvairiausias sferas ir užburiantį įsimintinomis smulkmenomis, jis iliustravo sidabriniais stalo įrankiais ir fajansu, kartais – senelio pasipiktinimui, o dukterų pasitenkinimui – pereidamas į žaismingą prancūzų kalbą. Brendžio bokalas buvo Vulfas Tounas, o peilis – Lordas Kornvalis. Indeliai padažui ir arbatiniai šaukšteliai – badaujantys Veksfordo vargšai. Jis valgė nedaug, bet toli gražu nebuvo abstinentas. Susirinkusiesiems buvo akivaizdu, kad jis žino, kaip reikia elgtis, kai priešais pastatoma raudonojo vyno taurė.

Jis buvo persirengęs ištaigingu juodu kostiumu, blizgančiu kaip japoniško šilko palaidinis. („Kaip piratas iš komedijos“, – vėliau apibūdino jį mano senelis, bet tai

nebuvo tiesa, visai ne.) Vaišinamas jis rūkė turkiškas *cigarillos** – „silpnybė, įgyta nelaisvėje“. Bet ne vien dėl kostiumo jis atrodė keisčiau negu teatre, dar labiau dėl to, kad išeidamas iš teatro buvo užpultas minios žirklėmis apsiginklavusių moterų, kurios gerokai praretino jo garbanas. Jis šaipėsi iš to užpuolimo, bet buvo aiškiai matyti, kad liko tuo baisiai patenkintas. *Les anglaises*** būtų palikusios jį be galvos. O čia tik sauja jos augmenijos.

Senukas, respublikonas, per daug nepaisė monarchistų, bet ekstremistų nemėgo, laikė juos neišauklėtais nuobodomis. Tas airis, vėliau komentavo jis, kalbėjo apie Angliją kaip metodistas apie džiną. („Neįdomus, iš anksto nuspėjamas žmogus, – kartą pasakė man senelis. – Karalienės Viktorijos vardo paminėjimas tą keistuolį veikė taip pat kaip mėnesiena vilkolakį.“) Dar vienas keblumas, nors apie tai tą vakarą nebuvo kalbama, buvo tas, kad O'Kifas turėjo kelias praeitis.

Sklido gandų, kad jis turėjo dukterį nuo aborigenės Tasmanijoje, – kūdikis mirė, bet skandalas nesibaigė, – ir po pagarsėjusio savo pabėgimo paliko tą moterį likimo valiai. Niujorko airiai šnibždėjosi, kad jinai nusiskandino iš meilės jam ir kad jo gyvenime buvo dar kitų moterų – pastoriaus duktė, teisėjo žmona – ir netgi kad jis turėjęs meilužę, opiumo pražudytą markizę, slepiamą Baltimorėje. Manau, Lusija buvo girdėjusi gandus, bent jau kai kuriuos. Ką ji apie tai manė, nežinia.

Tačiau tikra tai, kad jinai pradėjo vaikščioti po Manhataną drauge su O'Kifu ir dažniausiai, bet ne visada, su kitais asmenimis. Jie eidavo į teatrą, ypač į operą. O'Kifas

* cigaretes (*isp.*).
** Anglės (*pranc.*).

dievino Verdį – jį veikė itališkas motinos kraujas – ir pats, tiesą sakant, buvo neblogas tenoras. Bet jis jaudinamai drovėdavosi dainuoti viešumoje. Šiek tiek mokėjo groti liutnia ir kartais pamuzikuodavo. Labiausiai jis mėgdavo rečitatyvą. Daugelis iš jį lydinčiųjų netrukus pastebėjo, kad viena senovinė jo tėvynės baladė tapo pagrindiniu jo pasirodymų salonuose numeriu. Paprastai ši baladė dainuojama smagiai, žaismingai. O'Kifas deklamavo ją tyliai, lėtai kaip tekstą, giedamą prieš psalmes, tarsi kiekvienas žodis būtų tariamas pirmą kartą. Tarsi kažkur, įkalinta tarp ritmų ir rimų, glūdėtų ilgai slėpta tiesa.

Kai vieną kartą žingsniavau
per Dublino gatves,
kaip manot, ką ten pamačiau
gal dvyliktą nakties?
Ogi ispanę, kuri galvą trinko
išleidus garbanas šviesoj žibinto.

Pirmiau ištrinko,
o paskui džiovino
virš traškančios piktai liepsnos.
Gyvenime nesu dar matęs
mergelės
tokios nežemiškai tyros.

Manau, kad jau matote prieš akis jo portretą. Tą Airijos Hitklifą, tą garbanių, vilkintį šilkinius marškinius, itin jaučiantį būties tragizmą, kupiną įvairiausių širdperšų ir žvelgiantį tokiomis spindinčiomis akimis. Jie vaikštinėdavo po parkus, upės pakrantėmis. Sekmadieniais eidavo klausyti mišių.

Lusija, sulaukusi dvidešimties, jau buvo atmetusi keletą pasiūlymų: vieną – puikaus jauno chirurgo, ginekologijos

pionieriaus, kuris vėliau vedė merginą iš Astorų šeimos ir pagarsėjo kaip neblogas Vakarų peizažų tapytojas, o kitą – Bostono bankininko. Atsisakymas tekėti už tokių tinkamų jaunikių labai supykdė senelį, kuris mokėjo būti ir nepalenkiamas, ir atlaidus. Santuoką jis vertino kaip partnerių sutartį, nors jo paties vedybinis gyvenimas buvo laimingas ir, visų liudijimu, kupinas meilės. Prieš pat mirtį 1903 metais jis prisipažino advokatui, kad niekada nesuprato savo brangiosios Lusijos, ir, aš manau, kad tai buvo nuoširdus prisipažinimas. Jis neskaitė poezijos, o ji neskaitė beveik nieko kito. Literatūros jis nekentė. („Jeigu man reikės melo, gerbiamieji, aš pasiimsiu laikraštį.") Jis buvo skeptiškas presbiterionas, ji – tikinti katalikė, užauginta motinos giminaičių religine dvasia. Bet aš nemanau, kad *Mi Tía Lucija* būtų galėjusi tapti vienuole. Tik jau ne po to, kai sutiko O'Kifą.

Aš turiu jų laiškus, bet man nejauku juose knaisiotis. Skaitytojas žino, ką reiškia būti įsimylėjusiam, kokia aistra mus degina, ypač kai esame jauni, o šių laiškų autorė tokia ir buvo. Pakaks pasakyti, kad tais vasaros vakarais Hadsono pakrantėse mezgėsi anaiptol ne puritoniška draugystė. Tik viena pastraipa mane visada stebindavo neįprastumu. „Aš mylėjau tave, – rašė Lusija, – prieš tai, kai mane palietei, prieš tai, kai tave išvydau ar išgirdau tariant tavo vardą. Ir net jeigu aš rytoj mirčiau, taip probėgšmais tave tepažinusi, tai būtų viso gyvenimo vertas stebuklas." Sutikite, tai savotiškas prisipažinimas, jeigu jis nuoširdus, o aš neturiu pagrindo manyti kitaip.

Sakysite, kad jis pasinaudojo jos jaunyste? Galbūt ir neklysite. Nors jis visada dievagojosi, kad taip nebuvo. „Kaip tik aš, – sakė ji man, – siekiau jo draugystės. Jis manė, kad tai jis, bet iš tikrųjų to visada siekiau aš." Aš nieko nekalti-

nu. Neturiu teisės ką nors kaltinti. Žvelgdamas atgal į savo praeitį joks žmogus negali suprasti, kodėl jam širdis liepė elgtis vienaip ar kitaip, juolab kaip kitam pavyko numaldyti savo sąžinės teismą. Šiaip ar anaip, 1855 metų pradžioje O'Kifas ir Lusija tyliai susituokė, ir apie skubomis surengtą ceremoniją net nebuvo paskelbta laikraščiuose. Tai įvyko sausio 10 dieną, per dvidešimt pirmąjį jos gimtadienį. Pirmąją dieną, kai ji galėjo ištekėti be tėvų sutikimo.

Mano senelis tuo metu buvo išvykęs verslo reikalais į Havaną. Kai jis grįžo į Niujorką, teta Stefa pranešė jam naujieną. „Maniau, kad jis mane nušaus, – vėliau pasakojo jinai. – Jis pavadino Koną begėdišku avantiūristu, o mane – slapta meilužių bendrininke. Tai buvo įspūdinga ir jaudinanti scena." Tačiau, nors jis ir griaudėjo, pasak liudytojų, kaip Vezuvijus, vis dėlto nepaliko poros be namų ir lėšų. Išsižadėjęs jų, būtų tik pakurstęs jau beįsidegančią skandalo liepsną, tuo galima neabejoti. Bet reikia pripažinti, kad senasis milžinas turėjo amerikietišką bruožą stengtis padaryti jei ne absoliučiai viską, ką gali, tai bent tiek, kiek leidžia aplinkybės. Viena iš jo maksimų buvo: geriau šiandien žvirblis negu rytoj tetervinas. Šiuo atžvilgiu jis turėjo menką pasirinkimą.

Taigi Džeimsas O'Kifas buvo įkurdintas nuotakos vaikystės namuose – Penktojoje gatvėje 1, Manhatane. Ne pats blogiausias vizitinės kortelės adresas nusikaltėliui, nuteistam mirties bausme. Du namo aukštai buvo pritaikyti jaunavedžiams. Mezginiai ir nėriniai buvo užsakyti Dublino moterų vienuolyne. Dailininkų šedevrai iškabinti ant sienų. Sustatyti Liudviko XIV laikotarpio baldai. Tai buvo pastebimai jaukesnis lizdelis už tą, kurį jis Tasmanijoje dalijosi su ta kita, dabar jau užmiršta, jeigu ta moteris apskritai egzistavo.

Netikėtai vedybiniai santykiai pašlijo. Jaunavedžių nusivylimas ir sunkumai taikantis prie gyvenimo Santuokos respublikoje – ne naujiena. Kaip dažnai būna siekiant kokio nors jaudinančio tikslo, pagaliau jį pasiekus, žmogus ima abejoti, ar vertėjo jo siekti. Svečiai išsiskirstė po namus, konfeti buvo iššluoti. Jūs žiūrite vienas į kitą prie pusryčių likučiais nukrauto stalo, sutrikę dėl taip staiga įsivyravusios tylos. Dažniausiai šiuolaikiniame gyvenime – ir beveik visada šiuolaikinėje prozoje – nusigręžiama nuo šio nesmagaus vaizdo kaip nuo nederamo, apeliuojant į nepagrįstą idėją, kad vedybos yra knygos pabaiga. Daug kam yra tekę su nerimu suvokti, kad santuoka – ne epilogas, o tik dedikacija. Romanas, kuriame rasi save, gali būti gražus arba nuobodus, *Kvapnusis sodas**, arba dalimis spausdinamas pigus skaitalas. Bendraautoris gali tave dievinti arba nužudyti. Tad nieko nuostabaus, kad imama būgštauti. Bet čia buvo visai kiti dalykai. Per pačius pirmuosius mano tetos vedybinio gyvenimo mėnesius atsitiko kažkas tokio, kas turėjo liūdnų ir ilgai trukusių padarinių.

Tik po daugel metų aš sužinojau tą paslaptį ir vis dar nesijaučiu galįs ją atskleisti. Tik noriu pasakyti, kad liežuvautojai klysta. Daugelis užuominų tokios perdėtos, kad neverta vargintis jas paneigiant. O'Kifas turėjo gerų draugų – vyrų. O kuris vyras neturi? Jis sakydavo, kad berniukai nuostabūs. Taip, kai kurie. Bet, kiek žinau, jis toks nebuvo, nors Atėnų pomėgiai, vešėję jo angliškosios mokyklos medžių paunksnėje, nėra jau tokia didelė paslaptis. Intymusis gyvenimas, arba vedybinis aspektas, kurį teta Stefa, mano senelio pasibaisėjimui, apibūdindavo kaip

✦

* XV a. islamo meilės meno traktatas, panašus į indų Kamasutrą.

„daug triukšmo dėl nieko“, manau, buvo laimingas, iš tikrųjų abiem pusėms laimingas. Taip ne visada būna ką tik pasėtoje pievoje, kai aistra susiduria su jaunystės žaluma. Iš esmės tai asmeninė sritis, tegu tokia ir lieka, nes jos atskleidimas nieko nepakeistų.

Trumpiau kalbant, jeigu skaitytoją tenkins toks atitoles pavyzdys, tikrai aistringa santuoka sutinkama taip pat retai kaip ančiasnapis – ta motušės gamtos katachrezė, pasmerkta likti muziejine retenybe. Jeigu Dievas apdovanojo jus tokia sąjunga, tuomet darykite štai ką. Tučtuojau liaukitės gaišęs laiką ir skaitęs šias eilutes, plėškite knygą perpus, meskite ją į židinį ir skriekite pas slaptos savo meilės objektą – prigluskite prie jo lūpų, paklauskite, ką galėtumėte dėl jo padaryti. Kas gi iš mūsų verčiau skaitys knygą, o ne mylėsis? Iš tiesų, argi skaitymo tikslas nėra padėti mums mokytis vienas kitą mylėti? Jeigu tik O'Kifas būtų supratęs, ką žodžiai teigia, užuot visada supratęs tik tai, ką jie neigia!

Jo pirmųjų dvejų metų tuoktuvių dienynas daro liūdną, slogų įspūdį. Montgomeris, Naujasis Orleanas, Atlanta, Čikaga, Makonas, Čatanuga, San Fransiskas (du kartai). Jis siautė po Ameriką kaip nerimstantis vėjas. Priimdavo kiekvieną kvietimą ir visada važiuodavo vienas, dažnai išbūdavo ten po kelis mėnesius. Iš septynių šimtų naktų savo namuose Niujorke jis nakvojo mažiau negu devyniasdešimt kartų. Savaime peršasi mintis, kad jis mieliau būtų visai negrįžęs.

Kai jis sugrįždavo, kildavo audringų ginčų. Ne kartą žmonės gatvėje matydavo porą piktai besikivirčijančią. Liusijos, kaip ir O'Kifo, gyslomis sruveno lotynų šalių kraujas, tad susivaidiję jie žodžio kišenėje neieškodavo. Architektas Kerolis Templtonas, vienu metu pats įsimylėjęs Lusiją, pa-

pasakojo draugui apie nepaprastą incidentą, kurį matė jų namuose. Tai įvyko per prabangią kviestinę O'Kifų vakarienę 1857 metais Šv. Patriko dienos vakarą.

Tą nelemtą šventinį vakarą O'Kifas, švelniai tariant, padaugino ir pasišaipė iš senelio – pavadino jį negražiu vardu. Senukas, dar ne visai praradęs nuovoką, nedelsdamas pareikalavo satisfakcijos, ir O'Kifas atsakė į tai išsitraukdamas užtaisytą revolverį. Dvi kulkos buvo suvarytos į kvatročento altoriaus paveikslą „Kristus karūnuoja Madoną", priskirtiną Fra Lipo Lipi. 1851 metais jis kainavo devyniasdešimt tūkstančių dolerių. Lusijos gėdai ir svečių nuostabai, vakaras baigėsi tuo, kad jos vyras ir tėvas susimušė ant laiptų kaip du chuliganai iš Boverio, tarnaitėms klykiant „jėzaumarija". „Visa tai, – rašė Templtonas – gana nuobodus airiškas spektaklis, atgijusi *Punch* žurnalo karikatūra."

Netrukus po to O'Kifas išvyko į kelionę po Centrinę Ameriką – keistokas žmoną mylinčio sutuoktinio poelgis. Ten išbuvo aštuoniolika mėnesių ir parašė namo keletą laiškų. Trys išlikę yra glausti, kone dalykiški. Taip rašo žmogus, mokantis skaudinti. Tai, kas skaudina, retai būna parašoma, tik nutylima. Žeidžiama tarp eilučių.

Ką jisai veikė tame Panamos sąsiaurio regione, man taip ir nepavyko išsiaiškinti. Nesužinojau ir su kuo jis keliavo, galbūt vienas. Trumpam apsilankė Kosta Rikoje ir Panamoje. Žiemojo Nikaragvoje, kur gyvena Lusijos giminaičiai (ji kilusi iš senos Kastilijos giminės, iš *conquistadors* ir *caballeros**), bet, atrodo, jis neapsilankė jos protėvių valdose Matagalpoje. Jis nusiuntė neblogą esė *Harper's Weekly* apie metisų vartojamas narkotines žoles. Taip pat

* užkariautoju, dvarininku (*isp.*).

straipsnį apie Atlantiko miestą Blufildsą, kurio piliečiai yra ne indėnai, o negrai, kalbantys vietine anglų koknių ir Vakarų Afrikos gulų šnekta. Straipsnyje minima, kad jo autorius „praleido liūčių sezoną" mieste „stebėdamas viesulus iš įvairiems *caudillos* – taip jie pagarbiai vadina pasižymėjusius žmones – priklausančių namų terasų". Tačiau atlikus apklausą Kosta Rikoje, – žinoma, praėjus keliems dešimtmečiams, – neradau nė vieno, kuris būtų atsiminęs jį tenai gyvenus, neaptikau, kad kas nors būtų vadinęs save *caudillo* arba kad namai būtų buvę su terasomis.

Galiausiai jis sugrįžo į Niujorką, namo pas Lusiją. Visas rudai įdegęs po kelionių. („Kaip gondolininkas", – rašė ji Stefai.) Atmosfera ir toliau liko slogi. Barniai netruko atsinaujinti. Jie netgi paūmėjo. Lusiją ypač skaudino tylėjimas tarp susirėmimų. O'Kifo kamerdineris, dabar jau miręs, pasakojo man, kad jis niekada gyvenime nebuvo sutikęs kito tokio žmogaus, kuris tiek daug dienų galėtų išbūti nekalbėjęs. Gal tai dėl kalėjimo vienutėje praleistų metų. „Puikus pasiruošimas vedybiniam gyvenimui", – juokavo tarnas.

Jis įsteigė radikalų leidinį, pilną manifestų ir pasmerkimų, airiško tipo žurnalą, kuriame monarchai raginami atsistatydinti, bet dar nepasirodžius ketvirtajam numeriui jis jam nusibodo. Prasidėjo rietenos su darbuotojais ir Redaktorių komitetu, su bendražygiais revoliucionieriais, kuriems jis padėjo susiburti į Jungtinę gėlų brolybės ir draugystės pajėgų partiją – sąjungą, kuri nebuvo nei vieninga, nei pajėgi, nei broliška, tik įteisinusi nevaržomą vienas kito įžeidinėjimą, paprastai gėlų kalba. Tuo metu pakvietimų skaityti paskaitas buvo vien ašaros. Keliuose Amerikos miestuose Ašmuo nesublizgėjo. Tada, kaip ir dabar, buvo atleidžiama viskas, išskyrus tai, kas kelia

nuobodulį. Visi buvo ištroškę naujų veidų, negirdėtų arba bent jau naujai pateiktų senų istorijų. Be to, jo žvaigždė kiek priblėso dėl to, kad į Niujorką atvažiavo daug įspūdingesnių nuteistųjų už jį. Ištrūkęs iš Australijos kalėjimo, čionai atidūmė Džonas Fintanas Daganas, Ričardas O'Leris, Edvardas Keisis Makbraidas. Šie vyrai buvo patyrę organizatoriai, ryžtingai siekiantys tikslo. Neturėdami tokio, kaip jis, polinkio diskutuoti ir pietauti su sąjungos žmonėmis, jie ėmė šnairuoti į „feniją" O'Kifą, gyvenantį Penktojoje gatvėje. Jis tapo tam tikra prasme *déclassé** tarp užimančiųjų idėjines pozicijas. Respublikonas vieno piliečio respublikoje.

Kaip daugelis nuteistųjų anuo metu, jis nebesugebėjo nieko pradėti iš naujo. Išliko bloknotų su jo pieštais karinių uniformų eskizais, senovinių kardų, gatvėse pardavinėtų spausdintų baladžių kolekcijos. Daina „Du varnai", kurią jis išvertė į gėlų kalbą, paskui į italų, tada į riterišką prancūzų. Jaudinamai – bent jau mane tai jaudina – įgudusia graviruotojo ranka perrašyti pirmieji Lusijos eilėraščiai. Kaip dažnai būna aukšto intelekto žmonėms, jos rašysena buvo bjauri, ir O'Kifas, kaip sutuoktinis, dažnai tuo girdavosi, lyg tas pavydėtinas trūkumas būtų buvęs jo paties.

Jis turėjo teisininko kvalifikaciją, bet niekada juo nedirbo. Vadovavo tilto statybos per Hadsono upę konsorciumui, įtikinėdamas save, kad tai padės jam sukaupti kapitalo ir uošvis liausis jį niekinęs. Galiausiai šis planas taip pat žlugo pristigus investuotojų. Žmonės dažnai matydavo jį vaikštantį po skurdesnius Manhatano užkampius, Brukliną, slampinėjantį po uostą, po Fultono gatvės lūšnynus.

✦

* deklasuotas (*pranc.*).

Buvo net vienas incidentas, į kurį įsikišo policija, kai jis primušė rykšte žvejį, nusispjovusį ant vaiko elgetos. Vienas po kito sekė alinančio girtuokliavimo protrūkiai.

Jis pasidarė toks, koks viešumoje niekada anksčiau nebūdavo – susirūpinęs, netgi išsigandęs. Nuogąstavo dėl savo plaučių, naktimis sapnuodavo košmarus apie Viklou kalėjimą, negalėjo atsikratyti įspūdžio, kaip dabar žinoma, visai pagrįsto, kad jį kažkas gatvėse seka. Anglija siuntė agentus sekti jo veiklą – Londone buvo įtariama, kad jis dar užsiima veikla, rengia Britų Kanados užpuolimo sąmokslą, siunčia kontrabandą – ginklus į Airiją. Nenutuokė garbieji Vestminsterio lordai, kad Ašmuo buvo neabejotinai atšipęs. Seklys, pasamdytas sekti jį 1859-ųjų žiemą, buvo atšauktas, nors jam jau buvo sumokėtas dosnus honoraras ir atlygintos visos išlaidos. Šitas darbas jam pernelyg įgrisęs ir jis pernelyg daug geriąs, rašė jis į Londoną. Valandos, praleidžiamos airiškuose baruose, baigiančios jį pražudyti.

Kaip tik tais metais paaiškėjo, kad Jungtinių Valstijų pavadinimas skamba kiek ironiškai arba bent jau yra gerokai paankstintas. Lojalumas buvo kiekvieno pokalbio tema. Ar Pietūs turi teisę gyventi, kaip nori jų šeimininkai? Ar kiekviena valstija turi derintis prie Vašingtono įstatymų? Sunkiai valdoma santuoka toji Amerikos Respublika. Atrodė, kad ji rieda prie skyrybų ribos.

Gyvendamas Amerikoje O'Kifas visą laiką simpatizavo Pietums. Čarlstonas, Savana – gyvybingi, didingi miestai, melodinga jų kalba, moterų grožis, kurį jis apibūdino įsimintina, bet gerokai dviprasmiška fraze „linksmas pietietiško *mode le vie** viduržemiškumas, suteikiantis vyrui

✦

* gyvenimo būdo (*pranc.*).

begalinį atsipalaidavimą ir malonumą“. Atrodo, kad jis nė nepastebėjo, po kokią nešvankią purvynę tas linksmumas jau buvo pradėjęs svirdinėti.

Kai tie dalykai – tais keliais įsidėmėtinais atvejais – išryškėja jo rašiniuose, atrodo, kad jie jam regisi tokie pat natūralūs kaip gamtovaizdis, kaip egzotiški prieskoniai arba prancūzų kalba Luizianoje, kaip skirtingi įpročiai žmonių, gyvenančių ten, kur visada karšta. *Chacun son goût** buvo jo aksioma, tačiau jo tolerancija tereiškė nenorą matyti.

Ir tai, švelniai tariant, sunku suprasti. Vaikystėje O'Kifas buvo gerai susipažinęs su žmonių prekyba. Netgi jo auklė Veksforde, afrikietė Beatrisė, kurios kamėją jis visą gyvenimą nešiojo ant riešo, pati vienu metu buvo vergė Anglijoje. Tai, kad jis leido sau tarnauti Amerikoje išvogtiems jos broliui ir seseriai, kad niekada sakydamas kalbas nepritarė jų emancipacijai, kad straipsniuose tvirtino, jog vergai iš Pietų gerai prižiūrimi ir pamaitinti, linksmesni Misisipėje, o ne Etiopijos pagonių kraštuose – visa tai stulbinančios klaidos.

Ir vis dėlto, kai vėžys išsikerojo, jis elgėsi ne taip, kaip buvo galima tikėtis. Jis nepalaikė Pietų atsiskyrimo, kaip metų metus tikino darysiąs ir kaip darysią daugelis kitų žymių airių. Trečią rytą po to, kai konfederatai užpuolė Fort Samterį, Niujorko gatvėse atsirado plakatų – Faiv Pointse, Bateri ir Žemutiniame Istsaide, Stentono ir Malberi gatvėse, prie senosios katedros Moto gatvėje, rajonuose, kur spietėsi bepinigių airių imigrantų kolonijos, taip pat prie apšepusių Bruklino lūšnų.

✦

* Dėl skonio nesiginčijama (*pranc.*).

AIRIŲ IMIGRANTAI IR VISI GARBINGI ŽMONĖS
STOS GINTI
JUNGTINIŲ VALSTIJŲ!

Šimtai tūkstančių airių
Stoja į SĄJUNGOS KARIUOMENĘ
Ginti DIDŽIOSIOS RESPUBLIKOS nuo
JAI GRESIANČIOS IŠDAVYSTĖS!
Ar leisite Pietuose gyvenantiems IŠDAVIKAMS paniekinti
KONSTITUCIJĄ?
Ar stovėsite nuošalėje stebėdami, kaip
PUOLAMA LAISVĖ?
Ši respublika davė jums LAISVĘ!
Sukilkite ir apginkite ją!
KIEKVIENAS VYRAS IR BERNIUKAS REIKALINGAS
ŠIOJE PATRIOTINĖJE KOVOJE!
JEIGU TAVO KAIMYNAS NEGALI ŠITO PERSKAITYTI,
PRANEŠK JAM ŠIĄ SVARBIĄ ŽINIĄ

Išspausdinta Džeimso K. O'Kifo asmeninėmis lėšomis,
Penktoji gatvė 1, Niujorkas

Tuo metu Penktojoje gatvėje tarp 19 ir 20 numerių stovėjo elegantiškų miesto namų eilė. Rūmų, pasitarnavusių kaip fonas daugeliui amžiaus prozos kūrinių; ten laidomi sąmojai, ten kalbama tęsiamai, prismaigstant į postringavimus lotynizmų, o maisto daug, kaip ir kalbas pertraukiančių šūksnių bei aplodismentų, tad nė vienas čia nealkanas ir niekas neskursta, čia yra vonių ir tarnų, todėl niekas nedvokia, o *débutantes** šiugžda iš vieno kambario į kitą nelyginat paslaptingos ir neįžvelgiamos dangiškos būtybės. Ankstų balandžio rytą, pakėlę akis nuo įpusėtų

* debiutantės (*pranc.*).

pusryčių stalo, jų gyventojai išvydo neįprastą, įsimintiną spektaklį. Apačioje, gatvėje, buvo nusidriekusi nuskurėlių minia. Triukšminga, nerami, atgrasi. Žmonės žygiavo iškėlę vėliavą, kurią tik nedaug kas buvo matę anksčiau. Žalios, baltos ir oranžinės spalvų trispalvę.

Pakrantės žvejai, uosto krovikai, kalviai, mūrininkų parankiniai. Smulkūs kontorų klerkai, šimtai berniūkščių. Tuščiažmogiai, kuriuos Narsuolių Žemės žurnalai piešia kaip beždžiones ir pabaisas. Girtuokliai, šeimos galvos, kapelionai, nusikaltėliai, manufaktūrų darbininkai, pameistriai, tarnai. Jie žygiavo gatve nedarniomis gretomis. Mažai kam anksčiau buvo tekę žygiuoti, todėl ėjo padrikai, stumdydamiesi, vos judėjo į priekį. Priešakyje ėjo kandžių išvarpytu škotų sijonėliu vilkintis dūdmaišininkas, jis grojo „Bonapartas pereina Reiną".

Priėję prie naujokų surinkimo punkto Devynioliktosios gatvės kampe, jie, kaip rašė *Tribune*, „stebėtinai susikaupę" išsirikiavo eilėmis. Čia prisiekė stoti su ginklu rankoje į kovą, ir, jei reikės, galvą paguldyti už šalį, kuri nusispjovė į jų vaikus. Jų vadas vilkėjo savo paties sukurtą uniformą – tamsiai žalią, boliviško stiliaus, su keltiškomis arfomis ant antpečių, su auksiniais galionais, *caballero* batais. Žiūrint pro valgomojo langą, tas nusikaltėlis ir jo prasčiokų minia kėlė beveik juoką, nes jo pasirodymas tą rytą, juolab jo sekėjų išvaizda, buvo tarsi iš kokios komiškos operetės. Vargšai, pasiryžę mirti šimtais, kol tu už lango kemši pilvą, pašaipiai atsitvėręs nuo jų.

Jam prie šono, įkištas į žėrinčią makštį, kabėjo vingriais ornamentais išpuoštas kardas, prieš daug metų kažkokioje tolimoje dykvietėje nukaldintas leitenantui Kromveliui. Galbūt juo buvo žudomi airiai. O'Kifas jų nužudys daugiau. Išmušė ilgai laukta Ašmens valanda.

Nuotrauka daryta jaunojo Timočio O'Salivano, kuris per paradą nufotografavo O'Kifą ir tris jo bendražygius. Jis atrodo jaunesnis, negu buvo iš tikrųjų – tvirtas ir raumeningas kaip boksininkas. Tai vienintelė nuotrauka, kurioje jis šypsosi. Šalia jo kapitonai Kostiganas, Heinsas ir O'Malis – visi su žmonomis. Vienos žmonos akivaizdžiai trūksta. Taip trūksta, kad atrodo, jog ji yra.

Jos vyro stojimo į karo tarnybą kopija pasirašyta gėliškai: „*Seamas O'Cuiv. Loch gCarman*, Wexford." Profesijos grafoje įrašyta: „Patriotas." Ir du kartus pabraukta, lyg kas būtų drįsęs suabejoti.

∇

AŠ MYLIMAJAM DOVANĄ VEŽIAU, TEŽINO, KAD MYLIU

Lusijos dovana vyrui atvažiavus į Redempšen Folsą –
Įspūdingas pristatymas –
Pasmerktojo paveikslo aprašymas

19 obj. Edvardo Ferfakso Čapelo
„Mūsų herojiškasis naujų teritorijų įsisavinimas"*
Aliejus (su grafitu) ant drobės

...Tai epinės ar herojinės kategorijos darbas, vienuolikos pėdų pločio ir septynių su ketvirčiu pėdų aukščio, neįrėmintas, vaizduoja Juodakojų indėnų genties vadą, be vardo, su visomis giminės regalijomis ir puošniais karuliais, ant stačios Vakarų kalnynų kalvos. Raukšlėtas veidas ištapytas ochros ir tamsraudoniais dažais; rankos vyriš-

* Iš katalogo „Reikšmingų Amerikos menininkų darbų pardavimas", Knoedler & Co., Niujorkas, 1865, vasaris. Autorius nežinomas, bet galbūt F. R. Hildebrandtas, vyriausiasis aukciono vedėjas ir vertintojas. Jo ranka tituliniame puslapyje skersai užrašyta: „Brangioji, ponia O'Kif, tikimės, kad jums nieko netrūksta. Neseniai klausėte, ar mes neturime ko nors muzikine tema artėjančios generolo gimimo dienos proga. Šiuo metu neturime nieko, kas būtų susiję su muzika, bet aš pamaniau, kad galbūt jus sudomintų Čapelas, turint galvoje naujas generolo pareigas Teritorijoje, tad perduokite mūsų visų nuoširdžiausius sveikinimus tokio garbingo ir pelnyto paskyrimo proga. Kada išvykstate pas jį? Mes labai jūsų ilgėsimės. Pagarbiai, FRH." (*Aut. past.*)

kos, įsitempusios sausgyslės apvyniotos auksine safyrais puošta juosta. Fone stulbinamai pavaizduotos milžiniško krioklio srovės; atkreipkite dėmesį į vaivorykštinį putų virpėjimą, vietinės floros ir faunos natūralumą. Prie kairiojo mokasino – juostuotojo vanago koja. Tomahauko ir pypkės plunksnos – sakalo ir ausytojo krago. Žemai prerijoje ganosi elnias ir karališkasis buivolas.

Didžiojo Mantenjos įtaka matoma kruopščiai ir geologiškai tiksliai atkurtoje kalkakmenio faktūroje (olos kiaurymė tolumoje tarp subjekto kojų), bet kompozicija – grynojo romantizmo. Laukinis su kailiais ir strėnjuoste, kupinas išminties ir kūniško grožio kaip savo draustinyje stovintis sargybinis, supamas nuostabios laukinės gamtos po nedrumsčiamu beribiu dangaus skliautu. Atkreipkite dėmesį, iš tiesų daugiau kaip pusę drobės užima dangus.

Horizontaliai ištiesta dešinioji subjekto ranka rodo mums į gyvenvietę tolimame slėnyje, kur galima įžiūrėti mažulytes žavingai sugrupuotas žmonių ir gyvulių figūrėles. Atkreipkite dėmesį į mažų ugniakurų dūmų sruogeles, miniatiūrines tvoreles. Kas per gyvenimas vyksta toje drąsuolių kolonijoje? Įsivaizduokite valandėlę, ką šis raudonasis Apolonas pasakytų savo žiūrovams, jeigu tik galėtų prabilti. Ar jis turi pačią? Vaikų? Kiek narsuolių jo būryje? Kas išraižyta ant jo šautuvo buožės? Ką šios runos reiškia? Kilnus jo veidas, kaštoniškai rudas ir išmintingas, regis, yra matęs gyvenime liūdniausių dalykų. Žiūrėkite, jo akys juodos kaip naktis, ar esate kada nors matę skvarbesnį žvilgsnį? Ar atkreipėte dėmesį, kad kario dažai ant veido dar labiau pabrėžia jo akių spindesį? Gal tie bebaimiai, aistringi, kiaurai žvelgiantys akių obuoliai žino slapčiausias mūsų paslaptis?

Eksponuotas Menų akademijoje, šis darbas sukėlė sensaciją, pelnė tiek akademikų, tiek žiūrovų pripažinimą ir

pritraukė daug tūkstančių žiūrovų. Jis buvo nukeliavęs į Londoną, į Paryžių, į Biaricą ir pakerėjo minias žmonių. Ir netgi pati jos didenybė Anglijos karalienė Viktorija pareiškė esanti sužavėta šio šedevro.

Tai yra taurus, tiesiog didingas paveikslas, masinantis Vakarų kolonijų kolekcininkus ir mūsų didžiųjų Manhatano namų savininkus. Įvertintas: 10 000 $–15 000 $. Galima pirmenybė siūlyti kainą.

▽ ▽ ▽

V DALIS

BALANDIS KALNUOSE

O susitaikymo rože –
Nebeturi tu kraujo –
Tik ašaras, kurias išliejai –
dėl prarastų provincijų.

O atgailaujantis žiede –
Nulenki galvą –
Tavo dyglys – nuodai –
tavo kaina – kartėlis.

Čarlzas Chimenesas Kerolis
(Lusijos Kruz Makleland O'Kif slapyvardis)

„Maištininkų kapituliacijos pirmųjų metinių proga"

∇

ŠIANDIEN AŠ GIRTAS, BLAIVUS NEBŪNU, TOKIA DALUŽĖ ŠAUNAUS KLAJŪNO

Tolesni Elizabetės Longstrit prisiminimai –
Apgailėtinas jos darbdavio įprotis –
Ir senovinė airių tartis

Kai, būdavo, nusitveria butelį, į jo kambarį neįeisi. Eik lauk, ir gana. Kur nori būk, tik ne ten. Mat jam tada nė motais, nei kaip jis, nei ką jis... Airiai geria kaip indėnai. Gryniausia pražūtis. Save tik keikia... dėl savo bėdų rauda... pajuodęs kaip velnias... Prancūzai mėgsta išgerti. Rusai. Švedai. Vokietis gers, kol žemelė apsivers... Bet airis nežino, kada jam sustoti, štai kas. Ir jam iš to nėr jokio džiaugsmo kaip italui... Ar matėt kada italą [geriantį]*?.. Šlitinėja sau... Niekur nesivelia, merginoms tik švilpčioja... Bet jums, airiams, to negana... Štai kur bėda... Tol gers tą Amklūną*, kol įniršis atlėgs.*

Žinoma, jis bardavosi su pačia. O ką, tamsta niekada nesibari?.. Bet jinai jam atsikirsdavo. O, taip... Žodis žodin... Jeigu jau įsivaro, tai liežuviu ir ataudžia, ir apmeta... Tada

* Galbūt „Amžiną klajūną" – pigų nelegalų viskį, tais laikais populiarų Vakaruose. (*Aut. past.*)

anas visai pašėlsta, „tu šiokia“, „tu anokia“... Ne, rankos nepakeldavo. Ne, ne, ne. Niekada... Tik visokias nesąmones pliurzydavo, žinot, kaip visi sutuoktiniai... Arba, būdavo, kokią dieną ar dvi vienas kitam nė žodelio neprataria. Aš jo vis tiek gailėdavau. Kai kurie vyrai iš prigimimo tokie. Kas žino kodėl. Tokie jau užgema.

Žmonės sakydavo, kad jo sunkus charakteris. Kad neturi atjautos. Bet jis ne toks buvo. Retsykiais užsiplieksdavo. Bet turėjo širdy gerumo... Kito tokio permainingo vyriškio gyvenime nesu sutikusi. Toks jau anas buvo, kaip dabar prisimenu. Dešine duoda, kaire atsiima.

Turėjo visokių, kaip čia pasakius, užsimojimų. Įsikanda ką nors ir vaikšto nelygu su panele kokia... Užsimojo, antai, išmokyti mane kelių žodžių, kaip jo tautiečiai šneka Airijoje. Mat jie tenai turbūt saviškai kalbasi. Tokių kaip „atidaryk duris“ ar „išvirk vakarienę“. Kasdieninių dalykų, taigi. Užmiršau jau dabar visus... Įsikalė į galvą, kad visi aliai vieno jį seka. Tai norėjo, kad mokėčiau taip pasakyt, kad nieks nesuprastų.

Jis buvo retas paukštis, tai jau tikrai. Iš tų, kur per daug viską į širdį ima. Tą silpnybę daugelis vyrų pasaulyje turi. Moteriškei nėr kada apie bėdą galvoti. Gal norėtų. Bet laiko neturi...

Prisiminiau: Be duh husht... *Dabar štai prisiminiau. Tai reiškia „Prikąsk liežuvį“... Airijoje... O prisiminiau, kad dažnai norėdavau tą pasakyti... Tokiuose namuose kur nenorėsi.*

∇

ATEIK, PAVASARI, TADA IR VĖL VISI MYLĖS IR TUOKSIS

Keista armada kelia pavojų miestui –
Švyturys be žibinto – Gražusis Konoras Nolanas –
Panelė Marta Makilveni, Redempšeno lelija –
Ovidijus kalnuose – Meilės metas –
Gubernatoriaus vedybinės nesantaikos priežastis

Jie riejasi beveik kas naktį. Iš savo lovos virtuvėje jis viską girdi. Kai susibara, jinai sako jam išvažiuosianti į Niujorką, o jis baubia, kad labai norėtų, jog ji išvažiuotų.

Pavasario oras darosi vis šiltesnis. Bet jinai niekur nevažiuoja. Dabar dažnai lyja, pučia lietumi prakvipęs vėjas. Berniukui patinka toks lietingas metas. Jis eina pasivaikščioti į užmiestį, Varno kalno papėdėmis, sėdi prie krioklio, davusio miesteliui pavadinimą, arba gaudo dėles Chubalo upokšnyje. Jis seka paskui juodauodegį elnią, renka čajotus, apžiūrinėja lapus, sekvojos žievėje išpjaustinėja savo vardą. Čia jis jaučiasi laisvesnis, tarsi švaresnis negu kolonijoje. Nejučia patiki, kad nieko ir neįvyko.

Toks jausmas, kad Eliza kažkur arti. Kažin kur ji? Gal jau mirusi arba toli nuo Luizianos, kurios, kaip sakydavo, niekada nemėgo. Iš Meksikos įlankos kyla vėtros. Ji pati kaip vėtra. Būtų gerai, kad ištekėtų, bet vargu ar įmanoma. Kur tau tokia pakvaišėlė ištekės. Kas tokią ims?

Vyrai jo būryje kalbėdavosi apie tokias moteris kaip Eliza. Kaip ir tą dieną Veidsbore, kai jie sustojo prie viešnamio, kur mergos staipėsi languose vilkėdamos vien apatiniais. „Čiupk partnerę, – tyliai pasakė Miko Boilanas. – Man regis, aš jau pasirengęs šokti, vyručiai." Tu įėjai pro priekines duris, o išėjai pro virtuvę, ir vyrai sakė, kad atrodei kaip išsunkta citrina. Jos virpino tave kaip dambrelį. Atpalaidavo visas stygas. Sūpavo, lyg nugara būtų buvusi be kaulo. Jos norėjo, kad būtinai tai padarytum ir netgi siūlė už tave sumokėti. Bet tu nenorėjai daryti tokių dalykų.

Būdamas vienas miškuose jis iš visų jėgų stengiasi prašnekti. Kažką babaliuoja, niurna. Bet žodžiai nesimezga. Stringa gerklėje, tarsi kramtytų balsius iš dumblo. Tik dainuodamas jis gali išstumti juos lauk:

Yo soy recién casada
De mí nadie gozará.
Mi marido a la guerra,
*A tomar su libertad**

Nors gal ne visai tiksliai pasakyta, nes jis jų nestumia. Tiesiog kartais, eidamas per guobų mišką, išgirsta save dainuojant, nors neprisimena, kad būtų kankinęsis norėdamas pradėti. Ir visada tą pačią akimirką daina nuščiūva, nes žodžiai vėl ima strigti gerklėje.

Jis susiranda nežinomą brastą. Mėto akmenukus į kalnų ežerą. Ilsisi oloje prie Valentino ežero. Pasiima iš

* Aš ką tik ištekėjau,
Bet niekam nerūpiu,
Karan išėjo vyras
Už laisvę pakovot. (*Isp.*)

gubernatoriaus nukniauktą tuščią atsiminimų knygą (už keturiasdešimt dolerių), ardo dailų jos įrišimą, plėšia lapus ir lanksto popierinius laivelius. Laivelių flotilės kuduliuoja pasroviui į Redempšeną, tenai žmonės žiopso į juos ir nesupranta, iš kur, po šimts pypkių, jie galėjo čia rastis. Jis sapnuoja gubernatoriaus žmoną. Tai nuodėmingas sapnas. Guli su ja visas virpėdamas, bučiuoja jos nuogą glotnų kaklą. Jinai paima negrabią kaip veržliaraktis jo ranką, užsideda ant pilvo ir pamažu suka aplink rubiną bamboje. Jis atsibunda išdžiūvusia burna iki raudonumo įkaitusioje virtuvėje. Nuo sapno išsiliejo sėkla. Jis pasitrina burna į petį.

Ji nevažiuoja į Niujorką. Berniukas nežino, kodėl ji pasilieka. Iš Fort Galovėjaus sandėlio vežimas atgabena arfą. Tokio nesuvokiamai gražaus daikto Dždas Munis dar nebuvo matęs. Paauksuota, tviskanti, ištapyta egzotiškų vietovių miniatiūromis. Palma. Sevilija. Madrido katedros. Tai vis Ispanijos miestai. Kai ji groja ja, namus užlieja mirguliuojanti muzika. Moterys gatvelėje nuščiūva, net ir tos, kurios ją niekina. Ji groja savaitę, paskui jai, regis, nusibosta.

Arfa suvyniojama į indėnų kutenėjų antklodę ir užmirštama.

Ji žino, kaip jis ją sapnuoja. Jis žino, kad ji žino. Kai jie susiduria koridoriuje arba ant nepadoriai siaurų laiptų.

– Kur tu žingsniuoji? Ką sau manai? Grįžk į virtuvę, tau čia negalima. Ar tau motina niekada nesakė, kad nemandagu spoksoti į ledi? Kada paskutinį kartą maudeisi?

Jis suklumpa ant samanų Dekeiterio miške ir nusideda paukščiams kranksint virš galvos. Matydami jo prasižengimą jie praneša kitiems paukščiams ir Dekeiterio lizduose sukyla įspėjantis čirškesys. Per vakarienę ji žiūri į jį per stalą. Ji žino. Jos akys liūdnos.

– Norėčiau, kad berniukas būtų už ką nors atsakingas. Lusija, kaip manai, ar tai gera mintis?

Jos vokai tik vos kilsteli.

– Kaip antai?

– Kad ir už darbus kieme. Pavyzdžiui, už malkų skaldymą. Ar galėtum tuo pasirūpinti, jaunasis Muni? Berniukui sveika kapoti malkas.

Jis linkteli, nes supranta, kad to iš jo laukiama.

– Šiemet turime pakankamai paruoštų malkų, – sako ji tyliai.

– Na, gerai, tai gal yra kokio darbo namie?

– Tam pasamdyta Elizabetė. Mes jau kalbėjome apie tai.

– Aš puikiai žinau, apie ką mes kalbėjome. Bet nereikia skatinti vaiko būti dykaduoniu. Dievas mato, šiuose namuose jų netrūksta.

Ji nieko neatsako. Valgo vakarienę. Gurkteli didelį gurkšnį vandens. Berniukas jaučia, kad ji nori kažką jam atkirsti, sunkiai tvardosi. Gubernatorius sutrupina duonos gabaliuką tarp pirštų. Lyg norėtų palesinti žiemojantį paukštį.

– Kodėl jis negalėtų kada ne kada iššluoti mano kabineto? Ar kokį kitą smulkų darbelį atlikti? Juk tai, šiaip ar anaip, ne Elizabetės feodas. Jeigu jau turime neįžeisti tarnų.

Atsipjauna gabaliuką elnienos. Pakelia šakutę prie burnos. Iš sijono kišenės išsitraukia mažą juodą knygelę, atsiverčia ir, neatsargiai pasilenkusi priešais ąsotį, skaito. Jis žino, kad tai maldaknygė, nes slapčiomis buvo atsivertęs. Išvarpyk man širdį, o Dieve.*

– Lusija? Malonėk bent iš mandagumo atsakyti.

✦

* Johno Donne'o pirmoji 16 šventojo soneto eilutė.

– Jau viską nusprendei, Konai, kaip kad viską nusprendi be manęs, todėl nesuprantu, kodėl tau dar reikia manęs klausti.

– Maniau, kad mane paremsi šiuo klausimu.

– Dar vienas spektaklis.

– Tai ne spektaklis.

– Taip, generole. Kaip pageidausite, taip ir bus padaryta.

– Nesikreipk šitaip į mane. Aš draudžiu, gerbiamoji. Ar girdi, ką sakau?

– Aš pamiršau, kaip reikia kreiptis į vyresnįjį. Ačiū, kad vėl priminei man mano vietą.

– Gal galėtum išeiti iš kambario, vaikeli? Jeigu jau baigei valgyti. Ponia O'Kif ir aš norime pasikalbėti.

Jis nebaigė valgyti, bet vis tiek atsikėlė nuo stalo. Žino, kas vyks toliau, ir nenori klausytis. Jau gana, kad viską girdi per sienas.

Virtuvėje pernelyg tvanku. Jis nuspiria antklodę. Prie sienos stovi federalų eilinis su mirties paukščiu ant galvos. Šalia jo juodukė klykia ant Dždedo Munio, jos rankose – sulūžęs kruvinas ramentas.

– Nebijok... Tau niekas negresia... Viskas gerai.

Krūtinėje sudunda būgnas, į akis kaip žvaigždė plyksteli žvakės šviesa. Gubernatoriaus balsas. Plaukai šnervėse. Sutrūkinėjusios gyslelės skruostuose. Vietomis žilstelėję barzdos šeriai.

– Tai tik sapnas, vaikeli... Aš išgirdau, kaip tu šauki... Nebijok... Neverk...

Jis eina prie bufeto, rausiasi ieškodamas puodelio. Pripila pieno iš ąsočio. Pasiūlo nosinę.

Žiūri, kol berniukas šluostosi akis ir geria pieną.

– Kur šiąnakt Elizabetė?

Džeremijas Munis neatsako.

– Ar tu išsigandai?.. Be reikalo... Tai tik blogas sapnas... Šiuose namuose mes visi saugūs... Durys visada užrakintos... Nebijok... Mes visi čia tavo draugai...

Jis atsisėda ant suolelio ir žiūri į vaiką. Žvakės liepsna dabar atrodo geltonesnė, jos šešėliai kruta virtuvės kampuose. Vėjo šuorai siaučia prerijoje atsimušdami į uolas, ir keista mintis ateina mieguistam berniukui į galvą. Kad ta vėjo muzika nėra patsai vėjas, tik pasaulio – medžių, kalnų, namų, akmenų, prerijos, kitų vėjų, visų tautų – priešinimasis jo judėjimui.

– Miegok, – sako jis švelniai. – Aš pasėdėsiu, kol tu užmigsi. Niekas tavęs daugiau nebeskriaus.

Naktimis gubernatorius vaikšto kaip zombis iš Naujojo Orleano. Dunksėdamas batais į karsto lentas. Jis išeina iš namo. Stovi prerijoje ir rūko. Kartais išstovi taip valandą. Kartais visą naktį. Vėjas sūkuriuoja aplink jį – viskas matyti pro šakos skylutę lentoje – taip, kad protarpiais jis net susiūbuoja ar susilenkia nuo gūsio. Bet namo neina.

O'Kifas, taip jį vadina žmonės mieste. Džeimsas O'Kifas. Ašmuo. Ir berniukas jau patikėjo, kaip patikėjo naujakuriai, kaip tiki gubernatorius, kaip tiki jo žmona, kad tas vienišas prerijų vėjyje stovintis girtuoklis kadaise buvo milijonų žmonių didvyris. Nes viskas keičiasi, berniukas žino, kad taip yra. Kūnas keičiasi. Jis matė tai ne vieną kartą. Jis pats pasikeis, kaip pasikeitė Eliza, mama, O'Kifas ir vyrai kariuomenėje, tiktai vėjas ir visi bekūniai dainų veikėjai liks tokie pat iki pabaigos.

Vieną vidurnaktį jį pažadina dūžtančių indų žvangėjimas, sunkių daiktų bildesys ir daužymasis į medines sienas. Gubernatorius kliegia nepadorius žodžius ir vadina ją žodžiu, kurį berniukas jau yra girdėjęs anksčiau. Jo

motina taip apšaukdavo seserį. Eliza dažnai pati to žodžio nusitverdavo koneveikdama Džedą Munį, bet kodėl čia turėtų būti keiksmas, jis nesupranta, tik žino, kad taip yra, nes kariuomenėje matė, kaip nušovė vyrą, ištarusį tą žodį. Jos kūno dalies pavadinimas. Turbūt jis dar ką nors reiškia. Kodėl niekas neklykia „tu veidas“, „tu ranka“ ar „tu koja“? Todėl, kad nebus taip kandu. Bet kodėl ne? Mūšio lauke būdavo besimėtančių rankų ir kojų. Ten jos atrodė šiurpiai. Jis matė ir akių. Ar visa tai kaip nors susiję su gimdymu? Gal tai ir yra didžiausias siaubas? Ir reikia keikti tą vietą už tai, kad tave pagimdė? Kai tas sunkus trumpas žodis išsprūsta supykusiam vyrui, slėpkis, jei tik gali, nes tai reiškia, kad jis jau nebegalvoja, ką sako, o tada vyrai pasidaro pavojingi. Bet staiga berniukas suvokia, kad gubernatorius vienas, o jo žmona vaikšto paveikslų apsuptyje viršuje. Uždraustas žodis nebuvo niekam skirtas, nebent šešėliams ar veidrodžiui, ar šukėms ant grindų.

Geriau dabar nesipainioti jam po kojų. Kitaip trenks per galvą arba spirs, arba iškoneveiks. Virėja žingsniuoja po virtuvę žvilgčiodama į vaiką. Balandžio naktys ilgos.

∇

Gutta cavat lapidem. „Lašas po lašo ir akmenį pratašo.“ Ovidijus sudaro jai draugę, kai ji eina pasivaikščioti po skalūninės uolas. Jo odės apie meilę ir laiko begalybę. Apačioje salpose dar daugiau valdų atitverta. Driekiasi į tolį kaip žemėlapis. Laukai, atskirti sklypai ir namai – gyvenimai. Ten tęsimi pažadai. Vienybė gerbiama. Ir tuščioje vietoje iškyla būstai.

Antai mokytoja vaikšto po karjerą su savo kareivėliu. Iš kaminų vinguriuoja dūmai. Sutvarkytas diendaržis.

Krioklio viršuje iškilęs stebėjimo bokštas, jį pastatė žmogus, nusipirkęs tenai žemę; jis įsitikinęs, kad ateis laikas, kai lankytojai mokės gerus pinigus už galimybę pasigrožėti kriokliu iš sausos vietelės jo švyturyje be žibinto. Broliai ant sielių lėtai stumiasi kartimis per upę. Valtimi į bažnyčią atplaukia nuotaka.

Ji skaito Talmudą ir Hotorną. Doną ir Viljamą Bleiką. Ji rašo ir perrašo. Ji fotografuoja apygardą. Ji lanko skurstančias Sent Huberto ir La Granžo šeimas. Geriausia būti ne namie.

Paklodės plazda vėjyje. Svetimų laivų burės.

Gimė Konoras Nolanas. Gražiausias kūdikis Teritorijoje. Kalnakasiai primetė ant jo banknotų. Panelė Marta Makilveni, šviesiaplaukė patarška iš Tomondo gatvės, ištekėjo už vyro, pastačiusio bokštą. Bilis Daglas mergina panelę Aurą Li Nevil. Jis stovi po jos langinėmis ir traukia „Geltonąją Teksaso rožę", o jinai, išmarginta pro langinių lenteles prasismelkiančios šviesos dryžių, šypsodama klausosi. Lusija O'Kif skaito sudėtingą poeziją: gilią, talpią, brandžią, trykštančią prasmės syvais. Niekam tos jų vertės neatskleisdama.

Atvežamas paštas. Ateina laiškai iš Niujorko, bet būna dienų, kai jie kelia jai baimę. Jau metai praėjo nuo kapituliacijos. Gimė daug vaikų. Daug abraomų ir merių, ir robertų, ir džefersonų, ir hariečių, ir frederikų, ir netgi ulisų. Sunku skaityti naujienas, kad draugai tapo tėvais, o pavydėti gėda.

Elizabetė smeigtukais prismeigia skalbinius, išdžiaustytus ant nukarusios virvės. Švarkai tiesia rankoves prie plevėsuojančių it vėliavos suknelių. Nematomi kūnai rangosi juose.

Nepradėtas šioje santuokoje vaikas vis tiek yra tikras. Jis visą laiką vaikšto po tėvų kambarius. Liečia neobliuotas to namo lentas. Ji jaučia jį esant kažkur tarp stogo gegnių. Įsi-

vaizduoja, kaip jis galėtų atrodyti, koks būtų jo vardas ir koks jis būtų užaugęs... Jis kaip koks kalinys saloje, kurią gali pasiekti tik plaukdamas. Jis kažkur už upės. Jis šaukia ją.

Jo akių mėnuliai. Jo plaukų paparčiai. Jis nieko daugiau neprašo, tiktai būti išgelbėtas – kad kam nors priklausytų. Kad jam kas leistų išlįsti iš minties urvo. Gyventi kūne. Sužinoti, ką tai reiškia. Jis žinda. Jo svoris auga. Jis vartaliojasi kaip kačiukas. Jo galvytė kvepia. Jo momenėlis nežemiškas. Jo širdutė plaka tau prie skruosto, kai tu klausaisi, ar nėra laringito. Jo piršteliai liečia tavo krūtis.

Kartą per karą, karštą naktį Manhatane, kai žaibas sugriovė laikrodžio bokštą, o lietus taip ir neprasidėjo, ji matė, kaip reagavo vaikas, sužinojęs apie savo tėvo mirtį. Jis puolė ant kelių ligoninės koridoriuje, prispaudė kumštukus prie veido ir visas drebėjo. Iš pradžių tyla, paskui riksmas, nežmoniškos širdgėlos riksmas, ir motina, pati verkdama, turėjo jį raminti, ir net vienuolės verkė. Ir Lusija norėjo pasakyti, kad žino, ką tai reiškia, kad pati panašiai kentėjo, kai mirė jos motina, ir kad ji puikiai suprantanti berniuką, nes tai baisiausias dalykas gyvenime ir kad tu niekada nuo to nebeatsigauni, bet turi kažkaip išgyventi. Bet dabar ji laiminga, kad nepasakė šito vaikui. Esama neįprastesnių širdgėlų negu mylimo žmogaus mirtis.

Jos sesuo įsimylėjo, sutiko tekėti. Pusseserė Ispanijoje laukiasi dvynukų. Jos tarnaitė Onora Konoli ištekėjo už vežėjo ir jau pastojo („Dėl to dėkoju Dievui, ponia. Esu laimingiausia moteris Amerikoje.“) Kalnuose balandis ir pumpurai išsprogo, ir viskas, kas gyva, auga.

„Pasaulis yra santuoka“, – sako jai Talmudas. Bet pasaulis nėra santuoka. Jis yra vaikas.

∇

AŠ JAU NEBŪSIU JAUNAS NIEKADA, KOL PAKELĖJ NESUŽALIUOS LAZDA

Nelinkęs mokytis mokinys – Svarbūs personažai – Generolas prisimena vasarą, kai jis merginosi – Paskui vienatvė ir slegiantys prisiminimai prastoje miestelio aludėje – Dievo laiškas – Jo susitikimas su prezidentu – Incidentas Tenesyje – Ledi, kuri nėra tokia, kaip atrodo

Plyštančia nuo skausmo galva, suirzęs, deginamas troškulio, gubernatorius žiūri pro Miesto tarybos Ficdžeraldo gatvėje langą. 1866 metų balandis. Jo keturiasdešimt trečiasis gimtadienis. Jau dvi savaitės nė lašo alkoholio.

Langas užteptas sandarinimo dažais ir neplautas nuo to laiko, kai buvo įstatytas. Norint pasisamdyti plovėją, reikia gauti leidimą iš Vašingtono. Jis užsiminė apie tai Elizabetei. Liepė valandai užeiti. Visada atsiranda priežasčių, dėl kurių ji negali ateiti.

Jis galvoja apie Van Dimeno žemę ir savo senų laikų draugą, surengusį jo pabėgimą. Tą naktį jie dvi valandas plakė Džoną Daganą, kol jis liovėsi stovėjęs ant kojų, pusei metų uždarė į vienutę, visokiais būdais bandė palaužti, papirkti. Vis tiek jis nepasakė jiems nieko apie Ašmens

pabėgimą. Baladėse jis išreiškė savo panieką jų žnyplėms nykščiams spausti.

Džoną Fintaną Daganą – galit juo didžiuotis –
Tie velniai ėmė pliekti, marinti ir visaip galuoti.
„Žnybkit nykščius smarkiau, bet atminkit viena:
Mano prakeiksmai krinta ant jūsų karalienės.“

Deris. Presbiterionų šeima. Nepajudinama kaip antkapio akmuo. Jo tėvas buvo pamokslininkas. Daganas paveldėjo jo blaivybę, aistringą nepakantumą. Jis sakydavo, kad alkoholis buvo airių pragaištis: „Mes niekada nebūsime laisvi, kol vergausime malonumams.“ Jis visada ūdijo O'Kifą už jo „pietietišką silpnumą“, slaptą malonumų pomėgį, jo „itališkumą“. „Tu esi suglebęs papistas, skrajūnas, prasigėręs šunsnukis. Metus keliausi ir baisesnio žmogėno nesutiksi, tikrai ne.“ Ir kiekvienais metais per O'Kifo gimimo dieną jis atsiųsdavo jam butelį. Jis sugebėjo tai daryti netgi būdamas kolonijoje.

Šiandien butelio nebuvo. Ir jau nebebus. Džonas Daganas pūva Virdžinijos kalėjime. Abu sūnūs padėjo galvas už maištininkus per karą. Jo namai, jo ūkis, jo laikraščio redakcija sudeginti. Jo spausdinimo staklės sulaužytos ir įmestos į Džeimso upę; žmona priversta mokėti jo kalinimo išlaidas. Kitados jiedu su O'Kifu buvo artimesni už brolius, abu vieną kumštį laikė, net šaipydavosi vienas iš kito, o paskui juokdavosi. Dabar Daganas yra visos Amerikos žmonių priešas. Kitiems bus atleista. Bet ne jam.

Už suodino lango išnyra vaiduoklis. Tolėliau gatvėje. Prie kalėjimo kampo. Žilpinančioje saulės šviesoje. Ar tas gatvės berniūkštis neatrodo keistai pažįstamas? Ar tik vėl tavo protas nekrečia tau pokštų?

Kur jo nauji drabužiai? Kodėl jis ne mokykloje? Jėzau – ar tik ne virtuvinį peilį užsikišęs už diržo?

Stovi nejudėdamas ant lentų tako. Rūko cigaro nuorūką. Aplink burną purvina. Ir batai ne tie, kuriuos Elizabetė jam surado, šitie jam netinka. Sulamdyta plačiakraštė skrybėlė jam per didelė, kaip taukų puodynė ant galvos. Ar tai Munis? Jo antrininkas? Ar kažin koks keistas sutapimas? Gal visi skarmaluoti berniūkščiai atrodo vienodai? Berniukas žiūri į gubernatorių ir užsitraukia dūmo. Dūmai vilnija aplink jį. Kažką sumąstė.

Viena ranka laiko peilio rankeną, kita – prie skrybėlės krašto. Šiaip diena nėra saulėta, bet skrybėlė užsmaukta kuo žemiausiai. Gubernatorius atpažįsta berniuką iš stovėsenos, iš to, kaip jis savotiškai mindžikuoja perkeldamas svorį nuo vienos kojos ant kitos. Taip daro vaikai, ilgai kentę šaltį. Jie trypčioja ir daužo vieną batą į kitą. Jiems visada norisi judėti.

Tas vaikigalis – Munis. Vertinantis jo žvilgsnis pablukęs ir liūdnas, kaip teatras užgesus šviesoms.

Gubernatoriui už nugaros piktai ginčijasi vyrai. Kandūs žodžiai, įžeidūs pakelti balsai. Nesutariama dėl prekybos, dėl kainų atstatymo po praėjusių Kalėdų audros. Kas turi mokėti? Ar bus atlyginta žala? Reikia nedelsiant kreiptis į Vašingtoną pagalbos. Saulė išlenda iš už juodo kaip rašalas debesies ir užlieja Redempšeną šviesa.

O'Kifas pamoja pro langą. Jokio atsakymo. Galbūt berniukas jo nemato, gal žiūri kažkur kitur. Jis smarkiai pabarbena, pradaužia stiklą vestuviniu žiedu ir vaikigalis pradingsta tarp blizgančių šukių atspindžių. Kol gubernatorius nusigauna iki gatvės – iki pat jos galo – ir sugrįžta tuo pačiu keliu, tolumoje matyti, kaip berniu-

kas skuodžia į šiaurę ropšdamasis aukštyn į Ožkagalvio kalną.

Miestelis buvo atstatytas, bet kaip pakliuvo, greitosiomis, be jokio architekto, dailidės ar mūrininko. Trys mėnesiai kalimo. Tai buvo tarsi gyvenimas laive. Planai braižomi gatvių dulkėse arba statoma iš akies. Partijų ir genčių tarpusavio priešiškumai buvo atidėti į šalį nelyginant taikos meto papuošalai. Koknis padėjo airių piemeniui, katalikas talkino penkiasdešimtininkui, variagalvis* parėmė linkolnitą, baptistas gelbėjo kinui. Tiktai neseniai karo išlaisvinti juodaodžiai nesulaukė niekieno, išskyrus saviškių, pagalbos. Jų pašiūrės ir laikini būstai tarp išgriuvusių sienų buvo atstatyti iki paskutinės suplyšusio maišinio audeklo skiautės, iki paskutinės išsiklaipiusios ir aplūžusios lentos. Tarsi jų vėjo perpučiamas getas būtų kažkokio spektaklio, į kurį netrukus sugužės kilmingi ponai, scenografija. Praėjusį šeštadienį, kai vėl buvo iškeltas bažnyčios karkasas, kažkas sudegino JAV valstybinę vėliavą ant pašto. Gyvenimas Redempšene ėmė grįžti į įprastines vėžes. Dabar jau vėl reikia būti budriam.

Jis sugrįžta į posėdį, bet jo mintys zuja kaip bitės. Miestiečiai aplink stalą nekreipia į jį dėmesio. Įsikarščiavę jie kivirčijasi, juodina, šmeižia ir įžeidinėja vienas kitą. Oras pamėlęs nuo cigarų dūmų.

Jis niekaip nepajėgia susikaupti. Mintys tarsi vartosi kūliais. Kad taip savaičiukę numigus kokiame nors tamsiame kambaryje – belangiame kaip kamera, kurioje jam yra tekę būti. Kai buvo jaunas, galėjo užmigti bet kur – ant pūkų pagalvės ar ant kietos šaltos geležies, kad ir kas jo

✦

* Taip buvo pravardžiuojami slapti pietiečių rėmėjai ir šnipai pagal nuodingos gyvatės – Variagalvio skydasnukio – pavadinimą.

rytoj lauktų. Tą vakarą Viklou, kai kitą dieną jam turėjo būti įvykdyta egzekucija, – pusiau pakariant, paskui išskrodžiant ir supjaustant į gabalus ant kaladės, – jis užkirto avienos sprandinės su džiūvėsiais ir miegojo kaip meilužis po geros nakties. „Neįtikėtina, – vėliau pasakė kapelionas, kapucinų vienuolis. – Tarsi aktorius scenoje." Bet tos naktys jau praeityje. Atrodo, jų niekada nė nebuvo. Dabar, išgirdęs musę zyziant naktipuodyje, gubernatorius griebiasi pistoleto.

Kartais auštant, kai pagirios išbudina, jis girdi žingsnius laiptais žemyn. „Žmona", – nusprendžia. O gal virėja. Arba berniukas, kuris, regis, retai miega. Vidurnakčiais Lusija vaikšto po namus. Keičia paveikslus vietomis. Puikiai girdėti.

Namas yra geriausiai įtvirtintas visoje Teritorijoje, neskaitant pusrūsio krautuvėlių Adlerio Galčo kasykloje. Užraktai atvežti iš svetur ir reklamuojami kaip neįveikiami. Priekinės plieninės durys, atplukdytos Misūriu, labai sunkios, todėl garlaivio savininkas išsireikalavo, kad vyriausybė padengtų įvežimo mokestį, o norint partempti jas išmaltu keliu iš Stornavėjaus, teko ieškoti jaučio. Niekas nepajėgtų įsiveržti į šitą Bastiliją, išskyrus meilę, kuri atrakina visas spynas.

„Meilė atrakina visas spynas" – kieno šis posakis? Gal Busiko? Leverio? Laverio? Ar kokio kito dramaturgo? Gubernatoriaus atmintis šlubuoja. Kitados jis mokėjo atmintinai monologus iš „Audros" ir „Otelo". Dabar vargiai suregztų ketureilį.

Panašiai vadinosi vienas senas primityvus ir kvailas spektaklis, kurį jis kadaise žiūrėjo su mergina. Jiedu patyliukais krizeno iš to, kaip aktoriai persistengia vaidindami, kaip juokingai dainuoja, iš to, koks absurdiškas visas

spektaklis ir įterpiniai, pataikaujantys Niujorko miniai. Viskas tame spektaklyje buvo blogai. Jeigu pjesėje būta kokio subtilumo, tai jo nebelikę nė žymės. Spektaklis vyko Manhatane, Astoro aikštės teatre. Jie buvo ne per seniausiai susipažinę.

Verpetuojantis Hadsonas tą saulėlydžių vasarą. Purvini kirai baržų kilvateriuose. Šit Naujasis Džersis ant žalių lygių krantų. Neregys iš Konachto, šalia elgetų rypuojantis baladę „Atkeršysim už Konemarą". Tenai, prie pėsčiųjų tako, augo miškelis, į jį kartais užsukdavo kareiviai su tarnaitėmis. Artėdami prie progumos, jie imdavo susimokėliškai kikenti. „Aš niekada nesu lindusi į tokią užuolandą", – pasakė ji.

– Manau, kad sinjoras O'Kifas yra landžiojęs, ir dažnai. Jis, sakyčiau, kolibrių šeimos paukštelis. Mėgsta siurbti rožių nektarą.

– Taip, aš buvau įsimylėjęs.

– Tai ne tas pats.

– Turbūt ne.

– Ar jūs visada pritarsite man?

– Tikiuosi... Aš žinau... kad visada jus dievinsiu.

– Sinjoras O'Kifas, ponai ir ponios, ir jo viltys.

Vakarinė jos suknelė buvo su gilia iškirpte, slystanti nuo pečių. Plaukai garbanoti kaip chrizantemų žiedlapiai. Mažas brangakmeniais nusagstytas kryželis tarp krūtų. Ji nusiavė ir basomis žengė paupiu per monažolėmis apaugusį nuslūgusio vandens pakraštį. Skalbėja, atsiklaupusi ant pilko šlapio akmens, velėjo pilkus marškinius lieždama jais upės vandenį. Jis ėjo su gražiausia Niujorko mergina. Ant kojos ji segėjo aukso grandinėlę.

Bleikas. Džonas Vilmotas. Katulo rankraštis. Rytietiškas „Santuokos vadovėlis", kurį jinai aptiko savo tėvo

bibliotekoje. Ji norėtų įsigyti Vermejerio paveikslą. (Ateis laikas, kai ji turės tris.) Artemizijos Džentileski drobę.

– Jūs turėjote daug moterų? Kaip meilužis. Aš niekada nebuvau su vyru. Ar jūsų neerzina, kad taip kalbu? Mano sesuo Estafanija prisiekinėja, kad ją kažkas pabučiavo. Aš nemanau, kad ją bučiavo. Mėgsta prasimanyti. Bet jus ji, regis, norėtų pabučiuoti, pati prisipažino. Ką apie tai manote?

Pro medžius ataidintis marškinių pliaukšėjimas į pilką šlapią upės taką.

Ir staiga nutilęs juokas. Jos burnos skonis. Jos lūpos jam ant kaklo, jos rankos po jo apsiaustu, kietas jos klubo kauliukas krinolino narve, jos kryželio grandinėlė jam ant liežuvio. Jis baigė labai greitai; jau senokai nebuvo su niekuo suartėjęs. Netrukus ir ji patyrė orgazmą, virpėdama prigludo prie jo, ir visa tai pritrenkė jį, sujaudino jos murmėjimas „kur, kaip, lėčiau", pūkeliai ant jos iškilumo, uždraustas žodis, kuris jai išsprūdo, jos lyties drėgmė jam po delnu. Paskui jis bandė kalbėti. Ji liepė jam tylėti.

– Tik žinok, kad aš nesigailiu.

Sinjore O'Kifai (vadinamasai Ašmenie), (rožių uostinėtojau); jaučiu, jog turėtumėt žinoti, kad įstūmėte į pavojų nekaltos mergaitės (iš labai geros šeimos) sielą ir privertėte ją (Mėlynbarzdi, į nuodėmę stumiantysis) pažeisti keletą (t. y. vieną) mano įsakymų savo demonišku keltišku liežuviu. Vakar vakare ji apsvarstė šį reikalą vienumoje. Ir šį rytą vėl mąstė apie tai. Tikrai negeras dalykas toks mąstymas, nes ji jau nebegali užmigti; kaip ir, turiu pridurti, išsigandęs jos nuodėmklausys, pasiūlęs „šaltas maudynes" ir „ilgus energingus pasivaikščiojimus". Vargšė miela mergaitė yra visiškai puolusi... Jūsų nuopuolis buvo jos nuopuolis.

Švelnusis, gražusis pone, ar ten triukšminga, kur jūs esat? Šią naktį, griaustiniams dundant virš Mana-hata, ji siunčia jums savo meilę ir norėtų pabučiuoti nakčiai užmerktus jūsų vokus. Sakyti: aš myliu jus, aš myliu jus, aš myliu jus. Nuoširdžiai jūsų, Dievas.

Gubernatorius turi parsigabenęs iš Rytų retų leidinių. Daug meilės romanų. Dauguma puritoniški. Jis manė skaitysiąs ilgais Amerikos šiaurvakarių žiemos vakarais. Planavo studijuoti, praplėsti poezijos pažinimą, mažiau gerti – jeigu tiktai pajėgs. Tiek visko reikia perskaityti, taip pat parašyti, jeigu pavyktų atgauti pasitikėjimą savimi. Galbūt karinės patirties kroniką. Nuojauta sako, kad generolų memuarai taikos metu bus paklausi prekė.

Memuarai nenusisekė. Leidėjas atmetė įvadą. Dabar jau niekada nebepavyks, avansas seniai pragertas. Įsakymai, depešos, mūšių lauko schemos, žuvusiųjų sąrašai, sužeidimų aprašai – krūvos jų palaidota sandėliuke po dulkių sluoksniu. Jis negali daugiau prisiversti nei jų atsiversti, nei netgi pagalvoti apie juos. Trylika dailių aštuntadalio lanko sąsiuvinių, kuriuos jis užsisakė Sent Luise, su pergamentiniu popieriumi, puoštu vandens ženklais ir tymo įrišimais. Jo pavardė auksinėmis raidėmis išspausdinta jų nugarėlėse. Ant viršelių užrašyta APOLOGIJA. Jie tebėra suvynioti į popierių, puslapiai nesupjaustyti. Jo memuarai tušti.

Kaip būtų nuostabu nieko neatsiminti. Tu švarus, priešais tave vis dar driekiasi kelias. Ką jis dabar darytų kitaip? Turbūt beveik viską. Kokias komedijas jis žiūrėjo su būsimąja savo žmona? Viešpatie, kokius laiškelius jinai jam siųsdavo. Kaip žiūrėdavo į jį iš kito pobūvių salės galo. Tą vakarą namuose – atėjo svarbių svečių – ji išsikvietė jį

nuo stalo apsimetusi, kad kažkas atsitiko tarnui, įsivedė į prieškambarį ir šypsodamasi uždarė duris. Sėskitės, sinjore. Tai ilgai neužtruks. Jūs verčiau atsisegtumėt diržą. O po dešimties minučių, žiūrėdamas į ją, sėdinčią priešais prie stalo ir kantriai klausančią Bruklino vyskupo postringavimų apie Miltoną („Didžiųjų rašytojų aklumas yra tradicija"), jis vargiai galėjo patikėti tuo, ką jie darė.

Ir visą tą naktį per Velykas vasarnamyje jūs buvote dviese, nes tarnai buvo paleisti. Atversta knyga iš jos tėvo bibliotekos atremta į velenėlį. Tušu pieštos iliustracijos, vaizduojančios rausvai violetinio gymio sultonus, ant sofų priklupusias žvilgiaakes princeses su atraišiotais sariais ir korsetais. Jos lūpos, pamažu temdančios tavo sąmonę jai verčiant tuos turtingus puslapius. Jos šypsena, kai ji pasakė: *tu turi laukti*. Tų seniai prabėgusių naktų saldybė ir begėdystė. Didžiulis džiaugsmas ją patenkinus. „Kolibris, – pasakė ji. – Tavo liežuvis virpa kaip sparnelis." Ji niekada nemaniusi, kad esama tokių malonumų.

> *Šitas vadinasi* „Eržilas, suleistas su kumelaite". *O šitas* „Puota dviem". *O, aš matau, tau patinka šitas. Smarkiai išalkęs, ar ne? Vis negana vaišių, pone? Bet naktis tik prasideda. Mums dar liko perskaityti daug skyrių.*

Jos pečių sūrumas. Ypatingas jos prakaito kvapas. Ant akių krintantys kirpčiukai jai „jojant ant viršaus". Speneliai, kietėjantys juo labiau, juo švelniau tu juos lieti delnais. Jos bambos pumpuras. Tu verkei. Ji nykščiais braukė tau ašaras ir bučiavo į lūpas taip švelniai, ir šnibždėjo *mi vida**. Ir aušros raudonis, kai ji aiktelėjo: „Numarink

* gyvenime mano (*isp.*).

mane“. Ir jos akys, įsmeigtos tau į akis, kai ji spaudė tave glėbyje.

– Gubernatoriau? Generole? *Ar girdite, ką sakau, pone?* Šitam miestui gresia mirtis!

Jis susiduria su rūsčiu į jį besikreipiančio vertelgos, buvusio dviejų tuzinų vergų savininko, žvilgsniu. Jis turi Teritorijoje žemės, nori, kad kas nors būtų daroma. Jie visi nori, kad kas nors būtų daroma.

Dėl nusikalstamumo, indėnų, gandų apie mokesčius, visuotinio girtavimo, prostitučių kiekviename žingsnyje, žmogžudysčių keliuose, šalčio, karščio. Musių, kalnų. Taip, netgi dėl kalnų. Kažkas pasakė, kad jie tokie nepereinami, lyg gubernatorius būtų juos per naktį sustūmęs ir dabar deklaracijomis galėtų išlyginti.

Vertelga baisiausiai įsikarščiavęs ir kiti jau kuždasi pritardami tarytum maži miško žvėreliai, stebintys krintančius riešutus. Daugelis iš jų yra linčiuotojai – gubernatorius tai žino, ir jie žino, kad jis žino, bet nė vienas niekada nėra to prisipažinęs. Vienas iš jų, draudikas iš Alfaretos Džordžijoje, yra dar ir kankinimų ekspertas. Jo žmona – viena iš Teritorijos gražuolių. Jie augina tris dailius vaikelius – du berniukus ir mergytę. Jis dažnai eina į bažnyčią, apdalija vargšus išmalda, ir jis yra vertęs žmones iš skausmo šauktis mirties. O kartą dėl pramogos privertė žmogų klykti, kad būtų nužudytas jo paties sūnus – bet kas, bet kas, kad tik liautųsi skaudėję. Galop nužudė juos abu – nekaltą sūnų ir kaltą tėvą. Suguldė lavonus šventvagiška sueities poza.

Draudikas niūriai linkčioja pritardamas verslininko tiradoms. Šoktelėjusi miltų kaina! Gatvėse nugaišę arkliai! Skersgatviuose žiurkės sulig šunyčiais! Ir ką nors reikia daryti su tuo prakeiktu Griausmu ir jo gauja. „Tas jūsų

tėvynainis, – drebia priesvilas gubernatoriui, – nenori imti jauko, nors jam sunku atsispirti.“ Staiga jam prieš akis iškyla scena, kaip vergas jaučio botagu pliekia vertelgą. Kažin ar pasakyti, koks mielas jam tas vaizdelis ir kiek bilietų būtų parduota į tokį linksmą reginį. Gubernatorius pasirūpintų, kad kas pagrotų dūdmaišiais.

Kaip šešėlis į kabinetą įslenka maršalas Džonas Kalhunas. Namuose bėda. Ponia O'Kif susikrimtusi. Iš virtuvinės spintelės dingęs peilis. Virėja nenorinti, kad ją apkaltintų jį pavogus. Gubernatorius atšauna esąs užsiėmęs, neturįs laiko niekams, ir maršalas dingsta taip pat mikliai, kaip atsirado.

Tačiau Kalhunas negali nieko padėti ir gubernatorius žino, kad nė nebandys. Maršalas yra įstatymų priežiūros tarnautojas, o ne ūkvedys. O'Kifas palieka triukšmingą posėdį – pasiteisina, kad kalėjime triukšmauja kalinys. Grįš po valandos, pažada. Apsimestinės nuostabos protrūkis beveik komiškas. Jis pasistengia dingti, kol jie neatgavo žado.

Jis klumpina murglinu skersgatviu į Patriko Sarsfildo gatvę, pro šokių sales, pro naują bažnyčią, aukso prabuotojo kontorą, kalvę. Paskui pro garsiąją biliardinę „Dygioji slyva“, kažkokiu būdu atlaikiusią audrą. Kvepia džiūstančiais dažais, šviežiai supjautomis lentomis. Vištos ir valkataujantys šunys kapstosi po purvyną. Parduotuvių fasadai reklamuoja maistą, geležies dirbinius, ginklus. Daugelis prekiautojų siūlo seifus – esame aukso krašte.

Prostitutė, sudribusi ant arklio lovio krašto, bukai linkteli gubernatoriui, jis linkteli jai. Kaubojus žaidžia pats su savimi ant palangės kauliukais, laukdamas, kol atsidarys *Palais des plaisirs**. Rytas šaltas kaip ataušintas vynas. Šio-

✦

* Malonumų rūmai (*pranc.*).

se platumose vėjas visada pučia į veidą. Netgi kutenėjai juo skundžiasi.

Išdžiūvęs kaip popierius tas rusvaveidis vaikigalis. Vėjas tokį nupūstų. Tuščias žvilgsnis, pirštukai kaip skeleto. Bet laikysena nelyginant patricijaus. Mažasis benamių lordas.

Praėjusią savaitę jis buvo pabėgęs. Jau ketvirtą kartą. Gal jis visada bėgs. Tokie kaip jis nenori gyventi namuose, laikyti jį jėga tikrai žiauru. Gal iš tiesų taip yra, bet, jeigu ir taip, ką tai keičia? Iš stoglatakio purpteli vieversys.

Antrą kartą jis negrįžo šešias dienas. Kalhunas sakė matęs jį už pusmylio nuo Sent Huberto, vieną stovintį ant Junjon Ridžo viršūnės. Kai maršalas ėmė artintis, jis leidosi į kojas ir dingo miške, o Kalhunas, kuris iš Tasmanijos aborigenų buvo išmokęs sekti pėdomis ir išvengė šimtų raudonšvarkių, nes mokėjo mėtyti pėdas, negalėjo rasti nė ženklo, kuriuo būtų galėjęs sekti. Prancūzas kailinių žvėrelių medžiotojas surado berniuką kirminų išėstoje ąžuolo drevėje leisgyvį nuo šalčio, apsvaigusį. Jis nunešė jį į savo lūšnelę prie Sent Džono ir slaugė kaip mokėjo. Traperis turėjo pasikabinęs ant sienos iš almanacho išplėštą žemėlapį. Berniukas pirštu bakstelėjo į Kanadą ir vargais negalais iššvogždė keletą žodžių, o traperis, sudėjęs draugėn visus jo gestus, nusprendė, kad berniukas keliavo į Šiaurę, Misūrio sprūdžių link, ketino prasigauti pro sieną ties Saskečevano upe, bet jėgos visiškai jį apleido. Kai rytą traperis grįžo iš paupio, berniukas jau buvo dingęs. Jis pasivogė katiliuką laužui ir žemėlapį.

Vinsonas matė jį tą penktadienį prie kalnų ežeriuko, prie Klegan Kroso, smaigstantį varles tvoros strypu. Bet, kai priėjo artyn ir pašaukė jį vardu, berniukas šoko į vandenį ir nuplaukė, o Vinsonas nemoka plaukti. Kalhunas

sako, kad jis, ko gero, bus „melandženas“ – apalačas, kurio protėviai baltieji, juodaodžiai ir indėnai, nes jo odos spalva neįprasta ir kojos labai mitrios, daug mitresnės negu kitų vaikų („Tai vijurkas, – sako Kalhunas. – Įsivaizduoju, kaip šoktų su muzikantais.“), bet gubernatorius nemano, kad jis indėnas ar melandženas. Teisybė, jo judesiai grakštūs kaip panteros. Iš baimės būti pagautam.

Gal jis ir teisingai mąsto. Berniūkščiui svarbu bėgti. Bet kodėl tada jis visuomet grįžta? Gubernatorius stabteli. Ranka griebia šautuvą. Tas jausmas jam pažįstamas – jį seka. Du kalnakasiai priekyje spokso į kažką jam už nugaros. Reikia mokėti skaityti tokius žvilgsnius.

Laukia šūvio. Bet jis nepasigirsta. Šį kartą niekas nešauna. *Aš gyvas.* Vieną dieną Daganas pasišaipė: „Apsisuksi ant kulno, ogi žiū – visa anglų šutvė laukia tavęs su kilpa. Ir tada, mano mielas girtuokli iš Pietų, išmuš gražiausioji mūsų judėjimo valanda. Žiūrėsim, kuo tada gerklę suvilgysi, pranaše!“

Muero. Aš mirštu. Padaryk taip, kad vėl dėl tavęs numirčiau. Mylėsiu tave amžinai. *Mi marido.**

Jis gūrina Touno gatvės link susikūprinęs, iš lėto stumiasi gatve viešbučio *Freundschaft*** link. Pora taurelių, ir viskas. Paskui keli aguonos grūdeliai. Kvapui užmušti. Šiaip ar taip, *tai ne jos reikalas.*

„Wild Traveler“. Dvigubą. Skolon. Ištuština vienu mauku. Dar vieną. Barmenas susirūpinęs, našlė, jo šeimininkė, liepė daugiau neduoti gubernatoriui gėrimų į skolą. Jo sąskaita pernelyg ilga, pernelyg ilgai neapmokama, ir jam išgėrus yra buvę nemalonių susidūrimų. Tačiau bar-

✦

* Mano vyre. (*Isp.*)

** Draugystė (*vok.*).

menas, airis, prie Antitamo netekęs rankos, nepajėgia jam atsakyti.

Popietė pereina į vakarą. Šešėliai pailgėja. Kasyklos ir sąnašynai užsidarė. Kaubojai žvairakiuoja į girtuoklį kampe. Jis sėdi nugara į juos ir žiūri į gatvę pro langą, ant kurio tamsraudoniais ir mėlynais dažais nupiešta haremo šokėja neįtikėtina kankano poza. Jis jau pradėjo antrą butelį. Ant stalo guli pistoletas. Vienas varovas tikina, kad jis kadaise buvo Sąjungos generolas, kitas atkerta, kad to negali būti.

Aš tau sakau, kad buvo. Čia juk Ašmuo O'Kifas. Vadovavo atakai prie Vait Ouko. Drąsiausias šunsnukis iš visų. Ne taip kaip tie politikieriai generolai. Niekada nebijojo kautis.

– Nervai pakriko, girdėjau.

– Ką tu išmanai?

– Girdėjau, kad jis nešė muilą kaip juočkis.

– Eik ir pasakyk jam tai.

– Sakai, neišdrįsiu?

– Dešimt prieš vieną, kad ne.

– Dvidešimt prieš vieną, kad taip.

– Aš tau primesiu, kad būtų penkiasdešimt.

– Bene vakar išplėšei aukų dėžę?

– Tas žmogus niekada nebuvo bailys. Jis tik niekad neišsišokdavo. Guldė savo svorio kategorijos priešus. Vieną po kito.

– Aš ne tą turėjau galvoj.

– Tai eik ir pasakyk jam.

– Gaila batų.

– Statau šimtinę, kad bijai.

– *Čia draudžiama lažintis*, – burbteli našlė iš už suplyšusios užuolaidos prie apvalaus baro. – *Tuojau pat liaukitės, nevidonai, kol negavot į liūlį!*

Skaičiuoja įplaukas. Veide nusivylimas.

Įeina daugiau gėrovų. Pasirodo smuikininkas – princas Floidas Luvenas, *roulez, mes filles**. Kažunas užgulęs *Duc de Paris***. Merginos pradeda triūsti prie staliukų. Kartkartėmis koks gėrovas užlipa suktais laiptais paskui merginą. Panelė eina pirma, tokia našlės taisyklė. Pokalbis tęsiasi, darosi vis labiau nevaržomas, vis garsesnis, tarsi jo objektas būtų išėjęs, tarsi jie kalbėtų apie mirusį žmogų. Netgi anuomet, tais laikais, žmonės beldė liežuviais apie jo gėrimą – ar jo eržilas buvo pašautas po juo, kai jis vedęs zuavus prie Frederiksbergo, ar raitelio būta įkaušusio, kaip kai kas tvirtino? Sakydavo, kad jis žiauraus būdo – tiek girtas, tiek blaivus. Šiaip ar anaip, viskis jį apramindavo. Bet eiliniai kareiviai jį mylėjo, nors jis buvo atsitolinęs nuo jų savo arogantiškumu, karingais įsiūčio priepuoliais ir įpročiu kelti balsą. Buvęs vergas kartą pasakė, kai generolas jojo per Tenesį: „Anava vaiduoklis joja. Tas kūnas ne jo."

Jis atvyko į Teritoriją prieš metus, o gal dvejus, su dokumentais, kurie tilpo į švarko kišenę, lydimas savo veteranų – tuzino mažaraščių airių. Žmonės vadino juos „apaštalais" arba „Džimio Kifo žydais". Karo užgrūdinti Boverio vaikinai, kai kurie su Sąjungos medaliais už narsą, kiti su kalėjimo tatuiruotėmis. Kiekvienas turėjo stiletą – „airio dantų krapštuką". Jie sėdėjo giliai balne kaip lygumų gyventojai. Jo patikėtinis galėjo būti tiktai tikras airis, dar tebeturintis giminių tėvynėje, randamų abiejose pusėse. Taip lengviau valdyti. Nusižengėlis statydavo į pavojų savo šeimos narius. Jo rėmėjai, pasilikę tame pelkių krašte, tuo pasirūpintų.

✦

* pirmyn, mano mergužėlės (*pranc.*)

** „Paryžiaus kunigaikštis" – putojantis vynas (*pranc.*).

– Krūva nesąmonių. Iš kur jas ištraukei?

– Iš tokių, kurie žino, aišku?

– Man į tokius nusispjaut.

– Nesitaškyk seilėm, brolau. Jeigu taip būtų, apie jį nekalbėtum.

Kai jis įjojo į Sent Hubertą su graviruoto sidabro pentinais, ispaniškais ožkenos batais ir žaliu kaspinu surištu juodu sombreru, trys aukso ieškotojai iš Kornvalio pakėlė į jį akis nuo savo darbo. Šitas prasisiekęs airių išgama žada čia jiems vadovauti. Tas atgyvena purvinas kaip *porco**.

– Klausyk, nešūkauk taip, gali išgirsti.

– Ar pakars tave, jeigu išgirs? Ar tu jo mamytė?

– Žmogus atidavė, ką turėjo. Aš neleisiu jo įžeidinėti.

– O man nagai niežti tam nigerių apaštalui ragus aplaužyti. Jeigu reikės, tai ir tau.

– Užčiaupk koserę ir tylėk kaip žuvis arba aš tave į velnio miltus sutrinsiu, atplaiša tu neraliuotas.

– Jūs, vaikinai, – sako barmenas, – jau rankoves raitojatės. Čia negalima muštis. Karas baigėsi.

– Choras neišeis iš bažnyčios nepaplojęs.

– Man nerūpi. Tik ne bare.

Varovai, lentpjūvės darbininkai, šokėjos, barmenas – visi žiūri į girtuoklį kampe. Tarytum oras aplink jį būtų spalvotas. Dabar geriau prie jo nesiartinti. Žvangėdami renkasi kiti kalnakasiai su savo kirtikliais ir įrankių maišais. Dantistas. Vaisių pardavėjas. Fotografas ir jo padėjėjas. Išdžiūvėlis Orsonas Rolsas, duobkasys, gerdamas su vyrais matuoja akimis jų ūgį. O kažunas tuština *La Vuelta del Marido*. Švenčia vyro grįžimą iš karo.

✦

* paršas (*it.*).

Tu matai miglotus jų kontūrus už nugaros lango stikle. Lauke jau tamsiau. Atspindžiai juodi. Atmintis pažadina prisiminimus. Apie kitus pažinotus kambarius. Apie požeminio kalėjimo kameras. Teatrus. Kontorą Vašingtone. Džefersono portretą. Bibliją ant pulto. Linkolną sausakimšame žmonių kambaryje.

Prezidento jam pasiūlytas gubernatoriaus postas buvo kaip pagarbos ženklas. Be abejo, tai buvo bausmė, ir jūs abu tai žinojote. Jis buvo siūlomas daugeliui nevykėlių, bet nė vienas nebuvo toks nusivylęs, kad pasiūlymą priimtų. Eufemizmai buvo madingi. Tai buvo karo metas.

Vieni oficialūs asmenys įeidavo į kambarį, kiti išeidavo. Ženkliukai ant milžiniškų žemėlapių keliavo iš vienos vietos į kitą. Prezidentas kuo rimčiausiai kalbėjo apie paprastus dalykus: apie Muro balades, legendų knygą, kurią skaitė, apie Vašingtono teatrus, airių aktorę, kurią matė. „Aš girdėjau, mano mielas generole, kad jums nepaprastai patiko drama, kaip man ir poniai Linkoln. Norėtųsi tikėti, kad kada nors ir mūsų Amerikos rašytojai parašys tokių gerų pjesių." Jo akys buvo didelės ir liūdnos, veidas niūrus ir O'Kifui toptelėjo, jau nebe pirmą kartą, kad atvirumas jau yra tam tikras veiksmas, spektaklis, leidžiantis atsistoti patogesne smūgiui poza.

Patikėknetjeigušiežaviosjaunystėsburtai.*

„Tokių gerų pjesių." Jėzau Kristau.

Indianos sukčius. Taip Daganas jį vadino. Rūgšties išėstas veidas. Rauplėtas, pūslėtas, kaip iš kokios Po novelės; tarsi meistro raižiklis jau būtų pradėjęs graviruoti stabo veidą. Pasakojimų apie jo gerumą nors vežimu vežk.

* Airių poeto, dainininko ir dainų kūrėjo Thomaso Moore'o (1779–1852) pirmoji to paties pavadinimo eilėraščio eilutė.

Jie tiek pat užtamsina paveikslą, kiek ir jį atskleidžia. Nes dabar atrodo, kad jis buvo toks kaip visa šalis: geraširdis ir griežtas, iškilęs savo jėgomis ir paslaptingas, nepermaldaujamas kaip karsto vinis ir pamišęs dėl kalbos. Jis taip vertino laisvę, kad dėl jos prireikus galėjo imtis represijų, užkasti pusę gyventojų pievose, kurias jie susiarė, kad likusioji pusė galėtų gyventi pagal įstatymus. Manai, kad tavo košmarai baisūs? Dėkok Dievui, kad ne tokie kaip jo. Ir ką tos akys turėjo matyti žiūrėdamos į veidrodį!

„Reikiamu laiku, generole, reikiamoje vietoje", – dėstė prezidentas dėduliškas banalybes, tarsi nešiotųsi galvoje beprasmybių rinkinį. Dabar jis jau miręs, tas prezidentas, tas nesuvokiamas genijus, nužudytas aktoriaus, kurį jis, kaip kalbėta, be galo mėgo, ir daugybė pagarbių žodžių parašyta apie velionį, o kai kurios panegirikos netgi teisingos. Bet niekas neparašė to, ką tu pats jautei, – kad jis buvo revoliucionierius, svajotojų svajotojas, galėjęs kuo nuoširdžiausiai valandą su tavim kalbėtis taip ir neatskleisdamas savo pokalbio tikslo. Galbūt tai ir buvo jo didybė ar bent jos dalis. Galbūt tai buvo tai, ko respublikai tuo metu reikėjo. Subtilumo, kurio tau visuomet trūko.

Vieversiai lėtai sukiojosi žiemiškame Vašingtono danguje. Laukdamas stebėjai juos pro langą. Patarėjai kuo rimčiausiais veidais šmirinėjo pro duris, o stenografuotoja šypsojosi kaip Lusija. Ji buvo graži mergina, iš Viklou. Pasitiko tave gėliškai. Asmens sargybiniai atrodė sudirgę, agresyvūs. Kambaryje buvo per daug žmonių, jų drabužiai garavo, bet ėjo vis naujų, oras buvo prisodrintas aitrių kvapų, pernelyg karšta. Dvokė kariškos milinės ir sulyti nešvarūs plaukai. Tokioje kamšalynėje vargiai surasi reikiamą žmogų. Aplink jo stalą susispietusi minia. Pasiuntiniai, sekliai, palūkininkai, šnipų vadovai. Ginklų

pramonininkai. Išradėjai. Su kai kuriais tu buvai supažindintas: „Vienas iš mūsų narsiųjų Airijos generolų"; su kitais kalbėjosi tiktai pats prezidentas ir jo sekretorius. Apie tai, kad generolas visiškai žlugo, nebuvo užsiminta. Ir kad brigada sumažinta, o vėliau paleista, kad jo taktika dažniausiai būdavo pragaištinga, kad jis buvo apkaltintas nesiskaitymu su savo kariais. Nepalietė prezidentas ir nemalonaus galutinio ginčytino įvykio, Tenesio epizodo. Generolas leido sau interpretuoti šį nutylėjimą kaip atleidimą, bet iš tikrųjų buvo ne taip arba ne visai taip; apsimestinis taktiškumas buvo paremtas paprasčiausia nauda – dar vienas prezidento talentas. Taikos metu žudyti indėnus ir persimetėlius. Valdyti ginklu arba grasinimu jį panaudoti. *L'état, c'est moi**, – sakė monsinjoras Smitas ir monsinjoras Vesonas. *Marchons, les sans-culottes***. „Prievarta egzistuos visada", – kartą pasakė Daganas. Svarbu tik prieš ką toji prievarta nukreipta, brolau. Konstitucijos, pataisos, brolybė, lygybė – visa tai naivumas, studentiški sentimentai; žindukas kvakeriams ir apsigimusiems kvailiams. *Žmones reikia PRIVERSTI būti laisvus, mon brave****. *Airijoje, Prancūzijoje, Amerikoje – visur. Yra tik viena laisvė, tu jėzuitų papūgėle, tai ta, kurią atneša šautuvas. Apsaugok mane nuo paistalų apie žmogaus gerumą, kai vargšai badauja kaip šunys.* Tu tikini save, jog atvažiavai į Ameriką ne dėl to, kad esi geresnis už Daganą, ne fanatikas, o idealistas, ir vis dėlto būna valandų, kai trokšti būti toks įsitikinęs kaip jis. Ar tu perplaukei visus tuos vandenis tam, kad taptum žmogžudžiu, keršytojau? Ką tu padarei?

✦

* Valstybė – tai aš (*pranc.*).

** Eime (pirmyn), sankiulotai (*pranc.*).

*** mano narsuoli (*pranc.*).

Dėl ko visa tai? Kodėl prisispyręs vadini Airiją namais, jeigu jau pusę amžiaus tavo akys neregėjo Veksfordo?

Štai čia mano namai – šita bedžiaugsmė prieblanda. Viskam pasiryžę banditai, atsimetėliai, žmonės, iš kurių atimta nuosavybė. Naujoji Airija, Jaunoji Airija. Senosios kopija. Kalnuota, tuščia, kurstoma alkoholio ir įsisenėjusios neapykantos; bergždžias kraštas su vienodu skurdžiu kraštovaizdžiu, kuriam kvailiai klijuoja epitetus. Vieta, dėl kurios niekada nesiliaus ginčai, o jos gyventojai visada žinos, kad gyvena laboratorijoje, jų kalba atrodys egzotiška, ją rinks senienų tyrinėtojai, o visas likęs pasaulis, jeigu jis apskritai jus pastebės, matys tiktai jūsų klišių atspindžių atspindžius. Tik šitie namai didesni už senuosius ir žiemos atšiauresnės. O šiaip tu esi namie.

Ir netgi ne gubernatorius, o tiktai laikinai einantis gubernatoriaus pareigas. Laikinai einantis – tai tavo slapyvardis tarp klounų. Tu girdi, kaip kažunas jį skanduoja – nekreipk dėmesio. Laikinai einantis pareigas O'Kifas, Šunmiesčio imperatorius. Ateina laikinasis, *Sainte-Vierge**, palenkit galvas, vyručiai! Tu giljotinuotum visus juos, jeigu paskui nereikėtų už tai atsakyti. O jie tą patį padarytų tau.

Tu nepanašus į žmogų, kurį kadaise priėmė prezidentas ir kuris du kartus paspaudė legendai ranką. Išbėgai iš to žemėlapių kambario beveik apsvaigintas vilčių, vien trokšdamas, kad tėvas dabar galėtų tave matyti. Keistas, skaudus jau vedusio vyro noras. Tu žengei per šlapią Vašingtono grindinį. Vaikigaliai laikraščių pardavėjai skelbė: gandai apie pralaimėjimą, konfederatų kariuomenės juda į vakarus. Tu girdėjai sukilėlių pabūklus Potomako slėnyje, matei mėlynus jų stovyklaviečių dūmelius. Ir tau

✦

* Nekaltoji Mergele (*pranc.*).

toptelėjo, kad tau gyvybę išgelbėjęs Džonas Fintanas Daganas, kuris buvo nuplaktas už tavo laisvę, dabar gal užtaisinėja patrankas savo sūnums ir yra vienas iš tų, kurie dergia tavo vardą.

Tada prie kampo tu išvydai ją. Stenografuotoją. Ji stebėjo tave. Jos žvilgsnis iš po skėčio krašto. „Ne, einu namo, – pasakė ji, – pas mamą." Taip, žinoma, tu gali ją palydėti. Man bus garbė, generole. Ir ta melodinga Viklou tarmė, ir jos niūniavimas tau einant, ir jos ranka tau ant alkūnės, kai ėjote per gatvę palei barikadas, ir tai, kaip subtiliai ji tau pataikavo klausinėdama apie karą, tavo planus, tavo praeitį ir Australiją. Koks tu turėjai jaustis vienišas toje tolimoje Australijoje. Vaikystėje ji dažnai melsdavusis už tave. Tavo portretas yra Euklido tomelyje. Tavo kalba prie kartuvių išmokta atmintinai. Draugės šaiposi iš jos, kad nesusiranda vaikino. Dieve, apie ką tik jos nekalbėdavo toje vienuolyno mokykloje per naktis. Net ausys iš gėdos kaista.

Ar tu matei kengūrų? Ar aborigenės gražios? Ar tikrai jos vaikšto iki pusės plikut plikutėlės? Be jokių marškinėlių? Ir kaip, jeigu galima paklausti, pavyko pabėgti iš tos siaubingos salos? Ir ar dabar sunku tiek laiko būti be žmonos? Ant jūsų lyja, generole, gal leistumėt pridengti jus skėčiu? Kokiame viešbutyje jus apgyvendino? Ar tenai patogu? Ji eina pro jį kas rytą pakeliui į darbą. Gal kada nors, sako tyliai, užsuks į vidų pasižiūrėti.

Įžengus į parką, ji brūkštelėjo pirštine tau per ranką, bet tu kalbėjai toliau, kalbėjai apie nieką, nors tvinksniai pilve ir jos jaunas šiltas kūnas šalia neleido susikaupti. Mergina taip pat kalbėjo be perstogės, kalbėjo apie nieką ir apie viską. Šaltis Vašingtone tuo metų laiku, kareiviai, kasantys apkasus šalia estrados. Kartą ji buvo susižiedavusi. Jis žuvo Kold Harbore. Ji kvepėjo saldžiu rožių van-

deniu. Tu dar niekada neturėjai airės merginos. Tu ėjai per parką pabūklų link.

Ir vieną akimirką stabtelėjai jaukioje nusvirusių guobų užuolankoje, lietutis krapnojo ant jos skrybėlaitės, ir viskas staiga nuščiuvo, ir tu galėjai, bet to nepadarei, nes buvai davęs žodį, bet tu galėjai, ir niekas niekada nebūtų to sužinojęs. Tu palydėjai ją iki namų ir oficialiai paspaudei tarpduryje ranką. Pirmą kartą matei moterį su namų raktu rankoje.

Tai buvo geismas, taip. Pagunda išpuošti ją brangiais drabužiais ir papuošalais. Tu buvai matęs tiek daug sužalotų kūnų. Norėjai paliesti sveiką. Galbūt įtikinti save, kad žalojimas vieną dieną baigsis. O gal tai buvo tik geismas ir nieko daugiau.

– Gal užeitumėte valandėlei susipažinti? Mums būtų garbė, jeigu skirtumėte mums akimirką. Mano motina sirguliuoja. Su mumis dar gyvena teta.

– Verčiau eisiu į viešbutį. Rytoj anksti išvykstu.

– Taip, žinoma. Nenoriu jūsų gaišinti.

– Gal kitą kartą.

– Niekada nemaniau, kad jus sutiksiu. Man labai pasisekė.

– Tai man pasisekė. Ačiū jums, kad palaikėte man draugiją.

– Jūs, kaip sakoma, galantiškas. Bet tai manęs nestebina. Patikėkite, mes, Viklou merginos, išmanome apie galantiškumą.

Miglotas jos šypsenos atšvaitas.

Ji išlipa iš lovos ir nuoga eina prie lango. Jos nugara, užpakaliukas. Ranka ant lango stiklo. Jos tylus juokas, kai priėjęs bučiuoji ją tenai, o jos pirštai taršo drėgnus tavo plaukus.

– Jumis dėta, aš vis dėlto užeičiau. Jūs peršalsit. Tik pamanykit, aš vagiu jūsų laiką.

Bet tu nepajudėjai iš vietos. Ji pasižiūrėjo tau tiesiai į akis. Jos akys prieblandoje buvo žalios kaip jūra. Tu anksčiau nepastebėjai, bet jos veidas strazdanotas. Jos giminė iš Šileilo. Vasarą tenai esą gražu. Tu beveik užuodi šiaudus, šviežiai nupjautą žolę saulėkaitoje. Paliesti ją būtų palaima.

– O ar tiesa, ką žmonės kalba? Apie Tenesį?

– Manau, kad viskas priklauso nuo to, kas kalba.

– Apie jus ir generolą Šermaną. Versijos skiriasi.

– Ko gero, padariau dalykų, dėl kurių smarkiai apgailestauju.

– Vadinasi, tai vienas iš jų? Dėl jo apgailestaujate?

– Suduoti aukštesnio rango karininkui buvo nedžentelmeniška, kvaila. Taip, aš dėl to gailiuosi. Tai sukėlė skausmo mano šeimai. Visos tos kalbos. Šermanai lankydavosi mūsų namuose.

– Aš visada jumis žavėsiuosi. Visada. Mano tėvas nepaprastai jumis žavėjosi. Vis stebėjosi, kaip ištrūkote iš kolonijos. Tai buvo mūsų pasakėlė prieš naktį. Kaip jūs ištrūkote iš kolonijos. Jis pavydėtų man, kad turiu progą jūsų to paklausti.

– Tai buvo labai seniai. Nelabai prisimenu. Turėjau draugų. Ir pinigų. Tėvas man atsiuntė. Atvirai sakant, tokie dalykai anaiptol nėra didvyriški. Man tiesiog pasisekė. Kiti buvo labiau to verti.

– Girdėjau, Daganas jums padėjo, ar ne?

– Iš tikrųjų, turiu eiti.

– Ką gi, laimingo kelio. Ir ačiū.

– Labanaktis.

Tu priėjai ir pabučiavai ją į lūpas, jos buvo karštos. Ji vos neverkė. Pro šalį prašvytravo sargas su žibintu. Ji staigiai palenkė galvą. Tu apsiautei apsiaustu jus abu. Tavo smegenys pulsavo. Tu pasitraukei giliau į tarpdurio šešėlį. Tu nežinai, kiek laiko tenai išbuvai; kūnai, besigrumdan-

tys tamsoje, susiliejusios burnos. „...Tu jauti... ką tu su manim darai?.. Man niekada... taip dar nėra buvę... Viešpatie brangus, tavo ranka.“ Tu virpėjai, kai ji atsagstė tave. „Aš noriu, kad tu... Gerai... Gerai...“ – šnibždėjo ji. Tu visas drebėjai jos glėbyje. Ji ilgai tave glaudė. Tyliai paklausė, ar turi nosinę, bet tu neturėjai.

Ir senos moters balsas iš namo gilumos. Išsigandęs. Silpnas. Kas ten?

Ji žengtelėjo į šalį ir užvėrė ąžuolines duris. Sukrėstas tu ėjai atgal į viešbutį. Kai parėjai ir lipai ant stogo viršaus, kur grupelėmis besipulkuojantys svečiai jau buvo gerokai įkaušę ir išgąstingai dairėsi priešų, tu jau žinojai, kad tavo praleistoji valanda liks su tavim visam gyvenimui, nors dar nesupratai kodėl.

Ją nuteisė septyneriems metams. Teisėjas patarė dėkoti likimui. Tiktai malonės prašymas išgelbėjo ją nuo sunkiųjų darbų kalėjimo. Vedama iš Teismo rūmų salės ji buvo apspjaudyta – ji ir kiti konfederatų šnipai. Kalėjime ji buvo nuolat puldinėjama.

Dabar taikos metas, vyksta broliška Pietų reorganizacija. Tu miegi su koltu šalia pagalvės. Žmona matuoja žingsniais namus vidury nakties, vertelgos šnypščia apsiausti tamsos ir staiga tarsi koks kvapas atsklinda vizija apie berniuką ir rauda, kadaise girdėta viename apskretusiame Airijos bare. Pagal „Saulėtekio namų“ melodiją. Naujojo Orleano viešnamių daina.

Narsusis Linkolnas, vyručiai, miršta,
Kulka pataikė tiesiai į krūtinę;
„Toks buvo mylimiausio iš visų
Artisto Džono Buto žodis paskutinis.“

∇

SEKIMAS

Pastebėtas menkas pokytis – Kritimas nuo kopėčių – Gubernatorių išgelbėja nelauktas draugas

1866 m. balandžio 4 d. NAKTINIS STEBĖJIMAS

21 val. 16 min. Subjekto gimtadienis. Subjektas išėjo iš aludės [*sic*] prie „Našlės" viešbučio ir palei sieną patraukė į Miesto tarybą. Akivaizdu, buvo girtas ir vos laikėsi ant kojų. Valkatos iš jo šaipėsi, su kai kuriais jis girtas bandė muštis. Jo būklė buvo prasta ir apgailėtina, jis kone verkė kaip kokia boba. Gatvės muzikantai paniekinamai mėgdžiodami dainavo apie jį.

21 val. 48 min. įėjo į Miesto tarybą. Vėl pasirodė iš ten gatvėje po aštuonių minučių su senomis kopėčiomis, kibiru ir skuduru. Atrodė pasiryžęs plauti langus, bet nukrito nuo ketvirto kopėčių laiptelio.

Gulėjo gatvės mėšlyne devynias minutes. Atėjo berniukas ir nusivedė jį namo.

∇

TU PALIEKI MANE, BRANGIOJI

Elizabetė Longstrit atskleidžia dalykus, bylojančius, kad tai, ką visi manė apie vaiką, netiesa

Ypatingas vaikas. Taip... Niekada nežinojai, ką jis galvoja... strapalioja aplink kaip suplerusi višta kieme ir nė mur mur... Sykį vidurnaktį žiūriu – graužia tamsoj kaulą, kur buvau pasidėjus šuniui. Pataisau jam vakarienę, viską, ale kad jis jos neima, jam išėdų duok. Tiek, kiek anas valgė, tai ir žiogas nustiptų. Būdavo, pasižiūri į jį – nors tu verk. Akmenį ir tą pravirkdytų... Kai pagalvoji, kad jis vienui vienas tokiam pasauly... Nėr didesnės nedalios, kaip be motinos likęs vaikas.

Regis, tas vaikiukas nė spindulėlio meilės nematęs, nė iš vieno žmogaus visam pasauly, arba niekada motinos neturėjęs. Ir per gyvenimą negirdėjęs anei paguodos žodelio, anei jokio padrąsinimo... Sykį klausiu jo: „Kur gi tavo mamaitė pasidėjusi? Kur dabar tavo šeima? Bene tu neturi jokių giminių?“ Mat aš nežinojau, kaip tas vaikis pas mus atsirado. Bet anas gi nieko tau neatsakys... Kalbi jam, o jis negirdi... Lyg tavęs kambary nė nebūtų, o tik šešėlis koks.

Gražiausia, kad jis visai nebuvo nebylys... Ne, ne... Tik kažkas su galva... Nes dainuodavo bais gražiai... Tikrai, tamsta pone, sakau ranką prie širdies prisidėjus. Kaip paukštužis ankstų pavasarį. Mikčiai juk irgi kuo dailiausiai

ringuoja... O tas vaikas senas giesmes giedodavo ir liaudies dainas visokias... „Ne veltui Jėzus kraują už mane praliejo...“ Prisimenu kaip šiandie, lyg šįryt būč girdėjus.

Sukinėjasi po virtuvę ir dainuoja. Ir kieman išėjęs. Visas senas dainas mokėjo. Pats sau dainuodavo... Giesmes. Lopšines. Kubietiškas. Senobines balabaikas... Ir baladžių mokėjo, kvebekiečių mėgstamų. Arba – kaipgi ten jos vadinasi – „džankanu“ dainų, kurias kreolai dainuoja per maskaradą. Vieną sykį klausiu jo, – tą tai gerai prisimenu, – kaipgi tu išlaikai visas tas dainas tokioj mažoj galvelėj? Ar manai, kad aš tavęs negirdžiu? Kožnądien girdžiu. Ir naktį, kai dainuoji per miegus... Tavo galvoj visas Teksasas sutilptų. Ir kaip jis prisimindavo tokią daugybę dainų?.. Bet niekad neištars nė žodžio... O dainuodavo kaip dangaus aniolas. Kad tamsta būtumei girdėjęs – nemačiau kito vaiko, kad giedotų evangelijas... Juk vaikas negali giedoti evangelijų, taip man vyras visada sakydavo... Vaikas per mažas, negali jų suprast... Šešios, septynios dešimtys metų jau prabėgo, kai tą balsą girdėjau. Bet, žiūrėk, kokią naktį ir vėl jį girdžiu.

Oi... ir dar jūreiviškas traukė, tų gal šimtą mokėjo... Viena vadinosi „Lenoro žlugimas“. Irgi liūdna... Kaip miršta vargšai jūreiviai... Skambėjo taip [dainuoja, bet labai silpnu balsu]:

Pašoko staiga mon capitaine narsus*
Ir veriamai bėdžius suriko:
Turėjau aš žmoną ir mielus namus,
*Bet, hélas**, našle ji paliko,*
*Cette nuit*** našle ji paliko...*

* mano kapitonas (*pranc.*).
** deja (*pranc.*).
*** Šiąnakt (*pranc.*)

„Tu palieki mane, brangioji“, „Niekas manęs nepakeis“. Kol gyva būsiu, aš tą balsą prisiminsiu. Sakytum širdį peiliu būt perdūręs. Berniukas buvo gimęs dainuoti... turėjo dovaną. Viešpaties malonę... Mes visi Aukščiausiojo pateptieji, vien tuštybė ir dvasios skurdumas neduoda mum to suregėt... Žmogus Jo dovanų neatpažįsta ir vis neužsiganėdina... Norėčiau dar tą vaikį pamatyt...

▽ ▽ ▽

VI DALIS

DŽONIO GRIAUSMO BALADĖS

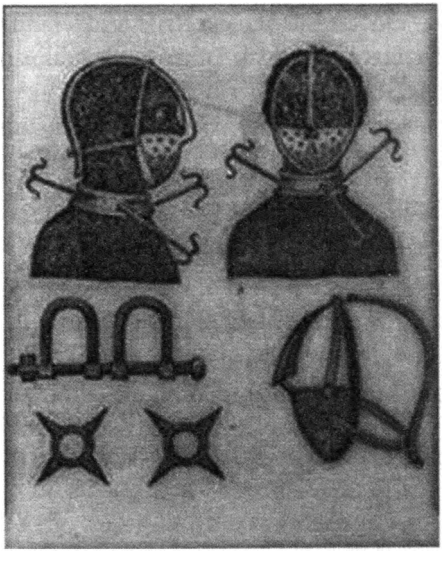

Autorius turi gerai pagalvoti, kaip perteikti personažo kalbą. Dažniausiai jam pritrūksta vaizduotės. Jis mano, kad jo paties tartis norminė, kad ji yra visų kitų tarčių – primityviai žavių, maloniai melodingų arba gėdingai prastesnių – pagrindas. Tačiau tai yra vien požiūrio, o ne stiliaus dalykas... Jis mėgina, galbūt nesąmoningai, pasakyti mums svarbų dalyką apie savo išgalvotus veikėjus. Kad jie tam tikra prasme ne tokie žmogiški kaip jų kūrėjas. Jis nesuvokia, kad jo paties tarsena taip pat gali būti interpretuojama skirtingai. Kitiems – jo veikėjams ir daugumai žmonių – jis kalba keistuoliška kreolų tarme.

Robertas Outsas Elis [Lusija Kruz Makleland O'Kif].
Iš jos recenzijos apie Čarlzo Dikenso „Nykiuosius namus"
ir Semuelio Leverio „Morisą Tjernė".
The Gramercy Quarterly, 1854 m. pavasaris

✦

Niekas taip neatskleidžia tautos baimių ir troškimų
kaip paprastų žmonių daina

O'Kifas. Iš neišspausdintų jo memuarų. 1865 m. (?)

DŽONIO GRIAUSMO TĖVO ATVYKIMAS IŠ AIRIJOS IR JO GIMIMAS, arba JUK ŽMONĖS VISI ESAM BROLIAI!

A. N. O'Nimas*

Miela mama, čia Denis, esu jau Niujorke,
Tai didžiulis, nepaprastas kaimas.
Išlipau aš iš laivo be rūpesčio jokio
Su pasaulio gražuolių palaima.
O viena – tai tikra Pietų karalienė
Juodutėlė visa kaip naktis.
Nežinau, ką ji sako, bet širdžiai taip miela.
Kaip, mamele, manai, ar man tiks?

CHORAS: *Ak, kaip gera man, koks aš laimingas!*
Ji kaip saulė man šypso žavi!

Bet nebūk, kaip tas sako, tu visiškai žioplas:
Rodyk jai, ką tik sugebi, uoliai.
Tik gaila, kad ji net iš Diksilendo atkakus,
O pats čia iš Donegalo papuolei.

✦

* Iš „Juokas prie seno pianino: Komiškos airių ir negrų dainos ir linksmos deklamacijos amerikiečių šeimos salone", leid. J. Grieras Buckinghamas, Niujorkas, 1866 m. (*Aut. past.*)

Bet, kaip tas sako, kas gi čia blogo,
Juk žmonės visi esam broliai!

Mielas tėti, O'Keli, aš Filadelfijoj,
Ir noriu, kad tu man patartum:
Kam atidaviau širdį –
Juodesnė už anglį.
Ak, bet ji nuostabi, patikėki.

Jos tėvai Alabamoj prekiauja bananais,
Bet aš myliu merginą be galo.
Argi nuodėmė vest juodaodę panelę,
Ką Dievulis apie tai mano?

Miela Mole, vyšnele, dar pakentėki,
Kai sugrįšiu, pilni bus aruodai,
Neverk, bet dabar aš sakau tau sudie,
Nes patiko uogelės man juodos.
Gražesnės už negriukę Rozaliją savo
Man neteko regėt net sapne.
Aš kaip paukštis skrajojau,
Kai upės pakrantėj
Ji taip saldžiai bučiavo mane.

Miela mama, čia Denis, aš Alabamoj,
Šipkartėlę siunčiu tau nūnai.
Kai tik čia atplauksi, kaktos neberauksi,
Norėsi palikt amžinai.
Mes turim mažylį, jis baisiai protingas,
Bet tu dar ne viską žinai,
Jis Džonis, ir mėgsta jis bulves
Nuo Diksio lig Donegalo imtinai.

∇

NUSIKALTĖLIO DARBAI

IEŠKOMAS!

NUSIKALTĖLIS, ĮVYKDĘS ŽMOGŽUDYSTES, GINKLUOTUS APIPLĖŠIMUS, MOTERŲ PRIEVARTAVIMĄ IR FEDERALINĖS VYRIAUSYBĖS IŠDAVYSTĘ

ATLYGIS 10 000$

Kolas Džonas Lorensas, Maklorensas, arba Lorensonas; jo slapyvardžiai: Džonis Griausmas, Mišrūnas Džonas, Džonis Audrinis Nugalėtojas, Kolonijinis Džonis ir taip toliau.

Šis ŽIAURUS BANDITAS IR JO GAUJA ieškoma dėl įvykdytų daugybės nusikaltimų, tarp jų banko Varinos Sityje ir Vestporte (buvęs Mančestervilis), apiplėšimo, taip pat pašto karietos ant Blaindmen Ridžo užpuolimo, kurio metu jie nukankino ir nužudė sargybinius ir 5 vyrus keleivius. Dvi moterys patyrė nešlovę, baisesnę už mirtį, o paskui buvo verčiamos žiūrėti į neapsakomus žiaurumus, kai buvo mirtinai užkankinti vyrai. Tas pietietis kartais apibūdinamas kaip metisas, bet beveik tikra, kad taip nėra. Šaudo greitai ir taikliai, amžius – tarp 20 ir 40 metų. Turi brolį Tomą Maiklą, tokį pat pagedėlį kaip ir jis, ir daug netikusio elgesio bendrų. Maklorensonas teršia AIRIJOS vardą kildindamas save iš jos. Jis gimęs, kaip tvirtina, Kentukyje ar Šiaurės Tenesyje. (Motinos vardas Kunė, Džoisė ar

Ferė.) Nekenčia Jungtinių Valstijų. Fanatiškas separatistas. Kadaise buvo konfederatų šaulys, vėliau per karą buvo susidėjęs su partizanų „Tenesio Linkolno žudikų" gauja. Pastaruoju metu jodinėja su banditais, kartais vienas. Matytas Kanzase, Nebraskoje, Indėnų teritorijoje, Vakarų Minesotoje. Penkių pėdų ir aštuonių ar devynių colių ūgio. Ilgi rudi plaukai, oda blyški, prakaulus, skaisčiai mėlynų akių. Kalbama, kad moka SJU IR JUODAKOJŲ indėnų kalbą ir neturi dalies kairės rankos bevardžio piršto. Ant dešinės rankos JUODOS VĖLIAVOS TATUIRUOTĖ. Liudytojai pasakoja, kad jo ŽVILGSNIS – ŠALTAS IR NEGAILESTINGAS. Tyčiojasi iš Šventosios Biblijos. Yra išniekinęs bažnyčių ir kapų. Skelbiasi esąs „Dievo ženklas". Iki dantų apsiginklavęs. Susidūrus su juo mirtis neišvengiama. Už informaciją, padėsiančią suimti jį GYVĄ AR MIRUSĮ, bus suteiktas DOSNUS ATLYGIS. Kreiptis į laikinąjį gubernatorių Dž. K. O'Kifą, Redempšen Folso miesto taryboje arba į bet kurį jo pavaduotoją. Visi sąmoningi piliečiai, nepriklausomai nuo partijų, raginami pagelbėti teisingumui. Tai kiekvieno žmogaus sąžinės reikalas. ĮSPĖJAMA: ASMENYS, PADEDANTYS ŠIAM NIEKŠUI AR JO BENDRAMS VYKDYTI SMURTĄ, TAIP PAT LAIKOMI PAKALTINAMAIS, IR JIE TURĖS VISU GRIEŽTUMU ATSAKYTI PRIEŠ ĮSTATYMĄ. TOLIAU: ŠIS ŽMOGUS YRA LAIKOMAS NE TIK ŽIAURIU PIKTADARIU, BET IR BEPROČIU. JOKIU BŪDU JO NEPULKITE, NEBENT KETINTUMĖTE NUŠAUTI, O JEIGU TAIP – PRIBAIKITE GALUTINAI.

Spausdinta Džeimso K. O'Kifo,
Teritorijos gubernatoriaus, 1866 m. balandį

∇

VELNIŲ KUNIGAIKŠTIS KELYJE*

✦

Eliza Muni klausia savęs – Mormonai –
Jos pamąstymai apie vestuves –
Trys angelai ir plaktukas –
Trūro gražuolių gražuolė

Už trijų šimtų mylių į pietryčius nuo Redempšen Folso pažliugusiame vieškelyje stovi moteris apiplyšusiais drabužiais. Ji nužygiavo ilgą kelią ir daug visko matė. Ji sveria ne daugiau kaip vaikas. Vietos, kuriose jai galėjo būti suteikta nors šiokia tokia Jungtinių Valstijų pagalba, liko už nugaros, ir ji įžengė į Kalnų teritoriją, į pabėgėlių ir atsimetėlių kraštą, bet nebuvo kas jai pasako, kad ji jau čia, kad jau nusibastė į pasaulio kraštą.

Ji stabteli ir vėl skaito skelbimą apie ieškomą žmogų. Geltonas sviestinis popierius. Susiglamžęs. Keista, kad toks tekstas šitaip iliustruojamas – veidas aprištas juoda skara. Menka iš tokio piešinio nauda, gali tik spėlioti. Lyg žiūrėtum į kaukolės plakatą.

Ji svarsto, ar kiekvienam plakatui jie panaudojo tą patį veidą, o jeigu taip, tai kas buvo modelis. Šitas pozuotojas, matyt, buvo tikras galvažudys. Dabar gal kongresmenas.

✦

* Žodžiai iš vaikiškos baladės apie mokinuko ir persirengusio velnio žodžių kovą kelyje.

Einat toliau jai topteli: kad taip išsispausdinus plakatą su jos brolio atvaizdu, pakeliui visur jį prikaltų. Ar ji mokėtų nupiešti portretą iš dagerotipinės nuotraukos? *Tu net vandens nenupieštum.* Gal kas kitas galėtų? *Kas nors kitas galėtų, mano pupyte.* Ir kur rasti spaustuvę? *Ir ko jie už tai iš tavęs pareikalautų?* Be abejo, tai kainuotų pinigų, krūvą jankių žalių. O tu esi plika kaip bažnyčios pelė.

Ir kur patartum radusiajam, jeigu toks būtų, ieškoti tavęs? Ir apskritai ką parašytum? *Pabėgėlis brolis. Išrūko iš namų aštuonerių metų. Tėvai – juočkiai iš Airijos. Neišmanėlis. Užsispyręs ir bukas. Balos nusmuktkelnis.* Kai jis mane įpykindavo, vadindavau jį Smaluotu Velniūkščiu. Bet, prisiekiu, taip nemaniau. O jis mane vadino Airių Kekšynų Varna Džeine. Troboje, kur gyvenom, ant sienos kabėjo litografija. Šventoji Betliejaus šeimyna.

Galima būti airiu ir drauge negru, Eliza, tai nė velnio nieko nereiškia. Geriau rašyti „juodaodis ir baltasis". Bet jis juk ne zebras. Tada „negras" ir „baltasis". Bet Dždas neatrodo kaip mulatas, tai kodėl išvis apie tai kalbėti? Dieve, juk tas nenuovoka kopūstagalvis mano esąs meksikietis. Bet kas jam tų dūmų į akis pripūtė? *Tu, tu, melage.* Aš niekada to nesakiau. *Taip, tai tu pasakei.* Kokio jis dabar galėtų būti ūgio?

Kokia jo akių spalva? Ar plaukai trumpai kirpti? Ar jis pasitaisė kariuomenėje? *Ar jau pradėjo skustis?* Jis skleidžiasi jos pilve kaip augalas raudonomis gyslomis – ji jau pradeda užmiršti, kaip jis atrodo.

Mormonai nešykšti labdaros ir patarimų. Jie ir piratą prišnekintų virėju tapti. Ji apsimesdavo klausanti jų, kai jie dalydavo sriubą. Tiesą sakant, iš pradžių tikrai klausydavosi, jų istorija buvo nuostabi. Jehova (*o gal tai Jėzus*) arba Jahvė. Šiaip ar taip, vienas iš dievų (*o gal Juozapas*),

taigi vienas jų iškalė apreiškimą ant auksinių plokščių ir apreiškė jį pranašui Smitui (*ar Vesonui*) ir visi tikintieji turėjo gyventi pagal tuos nurodymus, jeigu nenorėjo likti nusuktais kiaušais, – taip mormonai, žinoma, nesakė. Tada jie keliavo tolyn į plokščią ežeringą slėnį, pasistatė žėrintį miestą ir daug kartų tuokėsi, o Eliza stebėjosi, kaip toks griausmavaldis Dievas galėjo pritarti daugpatystei.

Kas gi norės tuoktis daugiau kartų negu būtina? Tai tas pats, kas dar sykį būti nukryžiuotai, leisti vinimis perdurti kojas ir gurkšnoti actą į svečių sveikatą. Ir dar klausytis jų inkštimo, kaip teko vargšei motinai, jų dejavimo ir niurzgėjimo, visų tų „paduok man tą, paduok man aną". O kur dar jų šypsenos palei duris ir kumščiai už durų, sunkūs kaip vėzdas žodžiai ir nepakeliamas kaip akmuo jų tylėjimas, tavo privalėjimas leisti jiems su tavim tai daryti ir jų vaikų nešiojimas, ir adymas, ir lopymas, susmirdusių jų skarmalų skalbimas su imbieru, ir jų nuomonės, jų *vertinimai*, žmonėse krečiamos kvailystės, kai daugumos iš jų negali net išleisti ožkos pamelžti nebijodama, kad pagaus čiulpti jos spenius. Ir niekada jokio poilsio. Ir jokios užuojautos. Net kaspinėlio dovanai. Ėjau pro prekeivį, pamaniau: „Šitas gal tau tiktų." Tai ne Kalėdoms, ne, tiesiog pamaniau, kad gal tau patiks. Nagi įsirišk. Graži kaip uoga. Džiaugiuosi, kad neišleidau tų pinigų viskiui.

Tame ūkyje ji gavo išmaldos, šiek tiek maisto – penkis nedidelius žąsies kiaušinius, porą kremzlinių šonkauliukų, – bet visa tai reikės apdairiai paskirstyti. Daugiau čia nebebus kur prašyti maisto. Visa žemė – viena skalda. Jokių laukų, tik uolos. Tolumoje matyti laukinių ponių; šonai įkritę, juosvai mėlyni. Jėzaumarija! Čia juk du buivolai!

Jos plaukai per ilgi, bet ji neturi kuo jų apsikirpti. Sudaužo šiukšlyne tarp nuodegų rastą apsilydžiusį porterio butelį. Kuokštais meta nudžirintus plaukus pavėjui. Paskutinę sruogą pasilieka, užsiriša apie riešą kaip apyrankę. Padeda nuo plaučių ligų.

Kalnai grėsmingi, nieko panašaus ji dar nėra regėjusi. Jie neturi jokio nuožulnumo anei šlaito, tik sienas be viršukalnių. Akmeniniai milžinai stačiai kyla iš žemės. Gali prieiti prie pat jų ir paliesti ranka, jeigu užvertęs galvą pasižiūrėsi aukštyn, tai pamatysi ne debesis, o mylią juodo granito, į viršų kylantį uolinį kelią dangun. Gali lipti tuo keliu kaip voras į rojų. Ten, kur vordievis audžia arfos stygas.

Veidas pasidarė kaip koks kelio ženklas. Jis prikaltas prie medžio kas trisdešimt mylių. Užsimerkus jo vaizdas išlieka akių tinklainėje. Ji jau atsimena kiekvieną rašalo taškelį, kiekvieną štrichą ir dėmelę. Tarytum užmaskuotas portretas stebėtų, kaip ji eina į priekį, jeigu tai, ką ji daro, yra ėjimas į priekį.

Pastaruoju metu jai sunku pataikyti į ką nors laidyne, ranka dreba. Gal paralyžius. Ji nežino tikslaus žodžio. Pirštai virpa kaip lapai. Bet Dievas dosnus ir šis kraštas palaimintas. Laukinės vynuogės, juodieji serbentai, slyvos, agrastai, šeferdijos, dumplūnės – tarsi rojaus sode. Einant pro vieną lūšną, nelyg gaižaus troškinio smarvė ją apdavė dainos žodžiai:

Narsuolis aš ir taip toliau, toksai jau aš esu,
Bet už Valstijų tironus kariauti negaliu.

Jie niekada nesiliaus rypavę apie savo karo žygius. Kaip airiai. Nieko neužmiršta. Keisti paukščiai tie amerikiečiai.

Daug druskos suvalgysi, kol juos suprasi. Niekaip negali nurimti.

Spalvotasis. Ką tai reiškia? Ar kas nors būna bespalvis? Gal kur nors gyvena žmonės permatoma oda? Žmonės medūzos? Kaip Konemaros pasakose. Visi viduriai ir kaulai perregimi. Jeigu jie ką praryja, matai maistą jų viduje. Jeigu permiegotum su tokiu, įgytum stebuklingų galių. Taptum laumės vaiku, ir žmonės bijotų užsitraukti tavo pyktį. Dievaži, tu jų lūkesčių nenuviltum.

Krinta auksinis sniegas. Manų kruopos. Ji prieina prie Veido, ir jai pavyksta nutrinti užpieštą ant jo skarą; delnai apsineša juodojo parako dulkėmis. Burna juda, žiopčioja, lūpos virpa kaip siūleliai, bet nepajėgia prabilti, nors ji melste jų meldžia. Apie burną susirukšloję kaip kokios senės, lūpos plonos ir išbalusios. Ji mato išlindusias pro jas smailas kaip šuns iltis. Akis dailininkas nupiešė kaip du juodus purvinus apskritimus. Skruostikauliai aštriai kampuoti, smakras kaip beždžionės. Jos ranka dvokia popieriumi. Panašiai kaip nutekamieji vamzdžiai vidurvasarį.

– Ar tu gyvas? – klausia ji Veido. – Iš kokios tu šalies? Ar nematei berniuko, kaip vėjas lekiančio keliu?

– Nuplėšk mane, – šnibžda balsas. – Aš duosiu tau maišą dulkių. Pavogiau jį iš Vestporto banko.

Apatinis žandikaulis juokingai griozdiškas, lyg siektų krimstelėti nosies galą. Kažin ar nusikaltėlis iš tikrųjų panašus į beždžionę, o gal dailininko taip norėta atskleisti jo prigimtį ir žygius? Nes, menininkų įsivaizdavimu, žmogaus išvaizda atitinka jo poelgius, todėl jie ir vaizduoja Atpirkėją tokį baltą ir švytintį, nors Jis iš tikrųjų ne baltesnis nei gniutulas tabako; todėl ir apie galvažudį sako, kad jo širdis juoda, nors ji raudona kaip popiežiaus.

Kartais ji mato juos priekyje – trijulę, kalančią skelbimus, ir jų asilėną. Jauni vyrukai, gal net vaikai. Jie jos nemato, o jeigu mato, tai to neparodo. Jie virpuliuoja kaitroje kaip Izaijo serafimai. Vienas aukštas. Susikišęs rankas į užpakalines kelnių kišenes. Atrodo, kad jo uždavinys – stebėti darbą. O gal jis tiesiog tinginys. Sunku suprasti. Draugams jo stebėjimas nė motais. Kartais jis paduoda jiems gertuvę.

Ar matai mane? Aš laumė ragana, tu kalės vaike. Aš bebambė, medžiuose gyvenanti košmariška baidyklė. Aš įkišiu savo šluotražį į apdergtą tavo šiknaskylę ir suksiu tave aplinkui kaip JAV vėliavą.

Dažnai temstant jie šaudo į varnas, jos krinta iš dangaus kaip akmenys. Ir kam jiems tos varnos, ji negali suprasti, juk iš jų vieni kaulai. Gal nori pasididžiuoti taiklumu? Pasipuikuoti prieš kitus? Prieš paukščius? Kam jie stengiasi padaryti įspūdį?

Trys šimtai tūkstančių jankių šunų sustirę drybso smėlynuos!
Trims šimtams tūkstančių jankių šunų mes kailius
gražiausiai nudyrėm.
Išguldė juos karštinės mūsų kraštų, sukilėlių kulkos
nušniojo,
Bet kaip aš norėčiau, kad tų šunų būt buvę trys milijonai.

Ak, užčiaupkit koseres, užčiaupkit koseres, užčiaupkit koseres, sakau.

Jai atrodo, kad ji nepaliaudama eina tos trejybės link; jų buvimas trumpina kelią. Kartais jie palieka duonos kriaukšlelių, ji jas susirenka ir prisiduria prie savo atsargų. Toks įspūdis, kad jie daro tai tyčia. Ar gali taip būti? Ar jie mato ją dulkėto vieškelio tolumoje, kaip jiems iš paskos sekančią sąžinę? Ar įmanomas dalykas, kad jie norėtų padėti Elizai Duein Muni, merginai, kurios net nepažįsta?

O dienos ritasi viena paskui kitą, naktys trumpėja, ant kelio paliktos kriaukšlelės vis didesnės. Kiaulienos bryzelis. Obuolio graužtukas. Gyslota vištos šlaunelė. Keli alaus lašai butelyje.

Vieną rytą apyaušriu žiovaudama ji išlipa iš griovio. Jos pirštai tiesiasi, virpa, lankstosi, lyg norėtų būti augalai, o ne pirštai. Nuėjusi pusę mylios ji sustoja kaip įbesta. Ant kelio iš akmenukų sudėliota:

KAIP LAIKAISI

Priekyje angelai moja jai. Jie kikena, lūkuriuoja. Du iš jų ima žirglioti artyn. Iš baimės ji šasteli į miškelį, bet niekur neranda saugios vietos pasislėpti. Įsilipa į ąžuolą. Praeina pusvalandis. Ji mato, kaip jie eina šiaurės link, pliaukšėdami vienas kitam per pečius kaip mokinukai per vaidinimą ir spardydami vargšą asiliuką į pasturgalį.

Ji nusikabaroja žemyn ir šlepteli ant minkštų miško lapų. Kai grįžta į vieškelį, širdis ima dunksėti. Suvyniotas duonos kepaliukas rūpestingai padėtas ant akmeninio kelio stulpelio. Jie perdėliojo akmenukus kitaip:

IKI

Diena tarsi įelektrinta, per kūną vaikšto virpuliai. Jie gali tykoti jos už kiekvieno kampo. Kiekvienas miškelis pranašauja išprievartavimą, kiekviena uola – kulką. Paskui ilgoje tiesioje kelio atkarpoje po eukaliptų arka jie vėl išniro tolumoje, gal už mylios nuo jos. Vienas skelbimas buvo prikaltas horizontaliai, kitas aukštyn kojomis. Jie vėl žaidžia su Eliza. Ji prieina prie kryžkelės, kurios viduryje iš juodų akmenėlių sudėliotas klaustukas:

?

Ji susirenka akmenėlius į ryšuliuką. Tokių laimingų akmenėlių ji neturėjo per visą kelią nuo Luizianos. Su pirmuoju ji pamuša triušį; antrasis kliudo kragą. Trečiasis nuraško kekę laukinių vynuogių nuo medžio. Baltazaro puota.

Nusileidžia sutemos. Girdėti jų plaktuko dunksėjimas. Sunkios geležies pokšėjimas į medį. Ji įsivaizduoja kalinį, mirtininkų kameroje besiklausantį, kaip kieme jam statomos kartuvės. Nusileidžia tamsa. Tolumoje švyti jų laužo šviesa. Vėjui pasisukus, ji girdi jų juoką, nemokšišką smuiko džyrinimą. Pasaulyje nėra baisesnių garsų už neišmaniai griežiamo smuiko džeržgimą. Taip netruksi pradėti nekęsti visos muzikos.

Ji svarsto, ar jai nepriėjus prie jų, bet nusprendžia nerizikuoti. Moteris, pasirodžiusi trims vyrams tokioje nuošalioje vietovėje, negali tikėtis ko nors kito, kaip tik virtinės nelaimių.

Tačiau naktį ji negali užmigti. Ji suirzusi, sutrikusi. Ką jie nori jai pasakyti? Ji prasibrauna pro pušų raizgalynę prie jų stovyklavietės. Nepastebima klausosi jų pokalbio.

Katiliukas ant žemės. Ugnis spragsi. Lošia kortomis ir pliurpia apie merginas. Du iš jų turi mylimąsias, trečias dar vaikėzas. Jų kūnai raudoni liepsnos šviesoje. Vaikinai iš Trūro miesto, už keturių su puse dienos jojimo į šiaurę; tą darbą jiems patikėjo policijos viršininkas. Dvidešimt penki centai per dieną ir maistas. Kai pagalvoji, apsimoka. Pinigai bus skirti vestuviniams pusryčiams „Morano" viešbutyje, nes vienas iš jų rengiasi vesti. Paprastai tenai tiesiamos raudonos medvilninės staltiesės, bet, pridėjus

dar du dolerius, gali išsinuomoti dramblio kaulo spalvos šilkines. Nuotaka norėtų pastarųjų, nes dramblio kaulo šilkas gražiau. Jaunikis žada ją nustebinti.

Vaikino nosis smaila kaip lapės, jis siurbčioja kavą ir vis spjaudosi kaip berniukas, kuris gauna namie už tai ausų. Ilgakojis įkaušęs, atsainiai pašioja smuiko stygas. Trečiasis, išsikišusiais skruostikauliais jaunikis, šildosi pirštus, išlindusius pro kojinių skyles. Jo batai pastatyti ant greta gulinčio rąsto.

– Brolau, kad tu matytum ją su vestuvine suknele. Žalia, nėriniuota. Kaip iš paveikslio. Jeigu ji čia dabar pasirodytų, tau akys ant kaktos išvirstų.

– Jūs tik paklausykit. Moterų žinovas.

– Man labiau patinka jos sesuo.

– Aš turiu šunį, kuris man labiau patinka.

– Suėsčiau dabar bet ką.

– Pakentėk iki rytojaus pusryčių.

– Nori pašokti?

– Nagi, mesk kortą.

– Man šitos kortos negražios.

– Patylėk. Aš galvoju.

– Gal nusišaunam kokį paukštį?

– Kaip tau jos motina?

Ji laukia, ar jie nepradės kalbėti apie ją – juk galėtų, bet nepradeda. O jeigu pradėtų, ką sakytų? Ji parsėlina atgal į daubą, atstosiančią jai lovą. Sausi pabalę lapai bus jai vietoj antklodės.

Ją pažadina šautuvo šūviai iš jų stovyklavietės pusės nelyginant tolumoje trinksinčios traukinio durys. Ji neišsigąsta, tie garsai ją veikiau ramina, nes jie – tik nakties muzikos dalis, ji bent jau žino, iš kur jie sklinda. Bliūvauja kaip sveiki asilai, tirolietiškai traukia „Salę Džonson“ ir

„Viliūgus“. Ji įsivaizduoja juos šokančius. Kuris iš berniukų vaidina mergaitę? Ar Dždedas kada nors ves?

Ankstyvi paukščiai kelia beprotišką triukšmą. Ima brėkšti. Ji vėl nugrimzta į negilų miegą. Lietaus upeliukai srūva per skardinį trobos stogą. Dždedas yra šikšnosparnis. Jis kabo tarp šakų. Šikšnosparnis ispaniškai *murcielago,* gal tai reiškia „dangaus pelė“? Mama kažkur netoliese, bet ji negali jos matyti. Kreoliška gumbo sriuba kunkuliuoja puode. Ir kažkas dainuoja lopšinę keista ir niūria, kažkokia paslaptinga kalba, kurią Eliza supranta, bet ja kalbėti nemoka. Sapnas šiltas ir jaukus kaip pūkų antklodė, nenori iš jo pabusti, nors žinai, kad privalai.

Jėzau. Jis dainuoja. Ji taip aiškiai girdi „Atkeršysim už Konemarą“.

Ežere ji nusiprausia veidą ir rankas. Nuryja kelis gurkšnius, vanduo atsiduoda kreida. Jis primena sapną. Praeitis atgyja jos burnoje. Ilgainiui užmiršti, kaip atrodė mirusieji. Jie pasitraukia į šešėlį. Tada supranti, kad žmogus miręs.

Ji žiūri į savo motiną ežero veidrodyje. Jos plaukai tarsi susiraizgęs krūmas. Šmėkštelėjęs šamas sujudina jos veido tamsį. Ji įmerkia ranką į raibulius, kone liečiasi prie jo uodegos, bet jis nuvinguriuoja po karklais.

Kelias šį ankstų rytą kietas kaip prieždas. Burnoje šaltų pelenų skonis. Viešpatie, kada jis suminkštės? Kada pasidarys lengviau? Kodėl mes nevažinėjame ratukais? Litl Roke, Arkanzaso valstijoje, ji matė vyrą ant ratukų. Jo uniforma buvo švari kaip komodoro. Jis prašė praeivių išmaldos pasikabinęs ant krūtinės tokį užrašą: DEŠIMT CENTŲ UŽ MANO GYVENIMO ISTORIJĄ ARBA DAINĄ. Kur jos angelai? Matyt, anksti atsikėlė. Ji vėliau juos pasivys. Liūdna, kad jų nėra. Tas išsikišusiais skruostikauliais gražus. Turbūt visos merginos jo nori. Lieknas

ir gelsvai rudos odos, matyt, jo tėtušis buvo mohaukas. (*Viešpatie, dar vienas mišrius kaip ir tu.*) Bet jo numylėtoji, Tova Lankvist, yra vienintelė tinkama jam mergina. Jie apsives po mėnesio. „Kai žiūriu į ją, – jis taip sakė, – kojų pirštai raitosi iš laimės." Kitu du juokėsi, traukė jį per dantį. Įsimylėjusiam jaunuoliui jų pašaipos buvo mielos širdžiai. Jie nesuprato, kad dėl to jis jaučiasi dar svarbesnis.

Ji piešia vaizduotėje Tovą Lankvist kaip dailiai nuaugusią geltonplaukę, Trūro gražuolių gražuolę. Ji vaikštinėja šaligatviais lyg pasakų karalienė, vėduojasi vėduokle, apsimesdama, kad nemato ją įsimylėjusių, netekusių amo išverstakių apaštalų ir jų ant pasaitėlio vedžiojamų prastaveislių šunų. Šis kūnas yra mano tvirtovė ir mano kovos vežimas, sako ji; šalin, ištižę bobvyriai. Jau greičiau įkišit ranką į bažnyčios tabernakulį. Ir jie nurieda gatve tolyn kaip kauliukai. Užtat kad toks dailus vaikis, kaip jis, gali rinktis. Jis tikras kavalierius, nors ir vaikšto nerūpestingai kraipydamas užpakalį. Apsigimęs tinginpalšis, bet kalba iš tiesų gražiai. Ji įsivaizduoja, kaip jis išjodinėja arklį.

Tova Lankvist priešais Trūro juvelyro vitriną. Tova Lankvist eina keliu šalia jos. Matei mano žiedą? Matei mano suknelę? Matei mano dramblio kaulo šilko staltieses?

Dieve, kaip sunku, lyg žengtum per dervą. Kojos limpa prie kelio. O Tova Lankvist, avinti lašišų odos bateliais, sklęste sklendžia. Įmantri iškirptė, po kroną aukso ausų speneliuose; sekmadieniais ji gieda chore. Paskui jiedu važiuoja į pikniką prie upės, jis guli žolėje, krapšto dantis žolės stiebeliu, o ji plauna lėkštes Zajono vandenyje ir džiovina jas jo pagyrų spinduliuose.

Jo rudas kaip violončelė veidas. Tingūs, meilūs „eikš pas mane". Jis dovanoja jai kaspinus, kuriais galima apjuosti visą pasaulį.

Ir jie gyvens kartu viename name, Tova Lankvist ir jos vyras. Turės minkštą pūkų lovą, indų ir vištų, o įnoringi jų kaimynai senukai ateis pas juos Kalėdų rytą ir piktinsis, kaip brangiai viskas kainuoja. Kai ji pasilenks išimti porceliano lėkščių, kurias gavo su kraičiu, jis pastebės, kad jos oda prie raktikaulio paraudusi nuo jo bučinių ir nusišypsos jai, ir jų vaikai dainuos ir šoks, o vėlai vakare, kai nusenę švedai išsišniurkš lauk valgyti vakarykštės skystos pavydo šildomos avižinės pliurzės, ji sugniauš rankomis jo nukaltą lovos rėmą, ir jos meilės dejonė užpildys jam burną.

Jis pakels tave virš lovos į orą kaip burtininkas. Užkankins malonumais. Tu matysi kiaurai jo odą, kai jis prisiglaus. Jeigu jis norės, tu pabuvosi rojuj, ir jo liežuvis bus saldus kaip sirupas. Viskis su pienu iš jo porų almės visą tą laiką, kol tu leipėsi raita ant jo; išrietusi krūtinę kaip gulbė, apgirtusi iš meilės, aukštyn, žemyn, vis labiau kaitindama jį, lūpomis siurbdama jo plaukų dvelksmą, ir smailios jo ausys krutės, uodega apsivys tavo kūną, vis smarkiau spausdama jus vieną prie kito, kol jis savo skeltomis kanopomis taukšės meilės džigą. O tu vis suksi jį aplink, suksi iš lėto, kaip sunkiasi kvapnūs pušies sakai, ir, įsitvėrusi į jo barzdą, nuskriesi į šaltą mėlyną mėnulį ir jodysi iki aušros, savo klyksmais garbindama Viešpatį, *o jis pasakys tau, kad dar tiktai pradėjo.* Ne taip kaip tie nususę svieto pisuokliai su jų sušiktomis dainuškomis apie kerštą.

Jinai sumals tam vaikiščiui kaulus, kai tik jis paklius jai į nagus. Bus raudonas kaip būgnų koziris. Jinai griaudės kaip patranka. Staugs kaip viesulas. Išrėks visus tuos vakarus Baton Ruže, kai braižėsi apie žmonių duris, ieškodama siūlo galo. Kai lietaus šuorai čaižė trobos sienas. O jo antklodės ritinėlis gulėjo nykus kaip apleistas lizdas.

Nė nepajusdavai žiūrinti pro sklendės plyšį. Išnarstydavai akimis kiekvieną pakelės lūšną. Kaišiojai galvą į palapines ir pašiūres. Atsigulusi namie įdėmiai žiūrėdavai į lentos gumbą sienoje, kad, jeigu ir užmigtum, vis tiek matytum, nes galbūt jis sugrįš tamsoje, kaip būdavo anksčiau; įslinks tylutėliai, kol miegi. Atsistojusi kryžkelėje – prisimeni? – barakų rajono kryžkelėje tu šaukei jo vardą vėjams. Tą mėnesį, kai jis išėjo, buvo karšta. Sirokas pūtė tau į veidą, o juosmuo buvo šlapias nuo prakaito. Ir tu matei save iš viršaus, labai mažą žvėrelį, kvykiantį nelyginant Užgavėnių žuvies pardavėja: *Džeremijau! Aš tave vis tiek nutversiu! Kur tu esi, Džedai Muni? Eikš čionai, kitaip nudirsiu tau kailį!* Kalė žiūrėjo, kaip tu rėkauji. Atsitūpusi vėpsojo į tave. Akys raudonos. Liežuvis kaip vimpelas.

Iššniukštinėjai triukšmingą uostą, visas abejotinas smukles ir gaidžių peštynių vietas, visus viešnamius kiemuose ir pigius nakvynės namus. Žvejai tau pasakė, kad į tinklus vaikas nebuvo pakliuvęs. Nė vienas krovikas ar stiuardas jo nematė. Nei kioskininkės, nei moliuskų rinkėjai, nei sargai, nei prostitutės, nei kareiviai – niekam jis nebuvo kritęs į akį. Tu maldavai jankių generolo, kuris vadovavo miestui. Jis patarė tau paklausinėti uoste ir prie prekystalių. *Manai, kad mano vyrai turi laisvo laiko išversti aukštyn kojom tą veltėdžių lizdą? Ar tu žinai, kad vyksta karas? Jie yra taikiniai, kiekvienas iš jų. Prašyk pagalbos maištininkų ir išdavikų, ne manęs. O dabar eik, kol tavęs nesuėmiau.* Tu išlandžiojai visas gatveles, visus skersgatvius ir vagių rajonus. Tada iš lėto smegenyse tarsi kūdikis ėmė augti siaubas. Šį kartą jis nebesugrįš.

Tu jį atstūmei. Kaimynų žvilgsniai. Jie ir šiaip tavęs privengė. Vilkė. Laumės vaikas. Varna Džeinė. Pelkių Katė. Malė liežuviais, kad jos motina ir jos sugulovas buvo

prakeikti Airijoje, nes motina įstatė vyrui ragus. Pavainikė niekada nebus palaiminta. Ji atėjo į pasaulį supančiota nuodėmės grandinių, ne savo pačios, o savo tėvų ir nedovanotinų motinos geidulių. Vaikystėje vyrai, moterys varstė tave rūsčiais žvilgsniais. Patraukdavo apsisnarglėjusius savo vaikus tau iš tako, lyg būtum į uolą atsitrenkusi škuna ir skęsdama nugramzdintum ir juos. Tačiau naktį, kai motinos nebūdavo namie, vyrai trainiodavosi aplink trobą. Girdėdavai, kaip jie mindžikuoja purvyne lyg kvailos vištos. Tau buvo trylika, kai tai įvyko pirmą kartą. Net nežinojai jo vardo. *Žiūrėk į mane*, pasakė jis. *Gerai. Padaryk, kad man atsistotų. Nes tam tu ir esi, mergyt. Niekada to neužmiršk. Vienintelis dalykas, kuriam tu tinki.*

Kitą sekmadienį pamatei jį bažnyčioje per mišias atsiklaupusį priešais kunigą priimti komunijos. Jo žmona buvo šalia. Ji nusmeigė tave piktu žvilgsniu. Bet tu supratai jos tamsą, jos neapykantą pasauliui, nes ji, kaip ir tu, buvo jo kūno auka, o nuo to užgęsta šviesa. Ji kažką sumurmėjo kunigui. Šis su pasibjaurėjimu nuvijo tave šalin nuo turėklo, tarsi būtum mėšlavabalis, kuris gali nutūpti ant bažnytinės taurės. Apsiašarojusi kėblinai lauk, žengdama per antkapines grindų plokštes, pro klausyklų duris, nepritariamai liežuviais caksinčių matronų eiles, pro staliukus su rausvai degančiomis žvakutėmis priešais šventuosius, ir tau toptelėjo į galvą, kad žiauru deginti ugnį prieš kankinius, primenant jiems, kaip jie buvo nužudyti. Kunigas netrukus taip pat rado progą apsilankyti. Apie tavo nuodėmingumą sklinda gandai. Mergaitei tai gyva mirtis. Ar tu nori liepsnoti pragare? Atleidimas įmanomas, bet išpažintis turi būti nuoširdi. Paskui tris dienas negalėjai vaikščioti.

Tu pamatei motiną, pro navą artėjančią prie altoriaus, pro smilkalų dūmus ir murmesius, nelyginant mirties

šmėklą, apsikaišiusią nuotakos drabužiais. Spindinčią kaip monstrancija prie tabernakulio durelių. Viena ranka įsirėmusi į šoną, kita graibo kišenėje tarsi fokusininkė, besirengianti tuoj ištraukti iš jos gyvatę. Ji palaukė, kol jis iškels ostiją, ištars pačius švenčiausius iš visų žodžius ir tada prakeikė jį. Jos prakeiksmas nuaidėjo skliautais ir, tarsi prisikėlęs toje šventoje vietoje Visų Laikų Atpirkėjas, reikalavęs kankinio mirties, ji su žemėmis sumaišė ir kūną, ir kraują, ir išdavystę. Tada žmonų vyrai, supuolę iš klauptų, uždengė ją apsiaustais, o moterys verkė, stumdė ją, mėgino pasmaugti rožiniais, o tu žiūrėjai į visa tai iš bažnyčios galo su Džedu, spjaudančiu švęstą vandenį tau ant suknelės.

Ji stabteli. Atsisuka. Saulės šviesos dėmės. Viskas greitai pasikeis. Pažvelk į Elizos Duein Muni veidą. Baigiasi laisvės dienos. Kodėl manęs tenai nebuvo? Aš būčiau įspėjusi tave, Eliza. Kiekviename kelyje lūkuriuoja velnių kunigaikštis.

Jai iš kairės tingiai žolę rupšnoja asilėnas. O, sūrus kepamos kiaulienos kvapas! Ir saldus žolėje pūvančių pernykščių obuolių dvelksmas. Ji staiga stabteli ir grįžta atgal. Bet viskas taip taiku. Paukščiai gluosnyje. Medžių lapija. Kažkur skubantis lėlys. Krioklio šniokštimas miško gilumoje. Garsas stipresnis negu upės ir tarsi pastovesnis. Gal jie išsikirto taką ir nuėjo prie jo.

Argi jie tokie lengvapėdžiai? Bet ar neverta rizikuoti? Kai pagalvoji, dar tik berniukai. Du iš jų turi merginas. Jiems įdomu kriokliai. Ji girdėjo juos valandą kalbantis vienus, be moters kompanijoje – tai vienintelis būdas patikrinti vyrus, iš ko jie sudaryti, koks jų būdas, – ir iš to, ką jie kalbėjo, niekas Elizai Muni nepasirodė pavojinga, o ji žino, kur slypi pavojus. Pagaliau negali visų bijoti. Ir visų nekęsti. Nes tuomet pradėsi nekęsti savęs.

Ji išsuka iš kelio. Miške gūdu. Saldžiai kvepia sakais. Medžių viršūnėse šviesa skverbiasi pro lapiją. Voverytė pirštinėtomis letenėlėmis laiko gilę. Purus spyglių patiesalas traukia prigulti. Raudonkepuraitė klaidžiojo po laukymę su krepšeliu, stebima indėno arapacho, tvirtinančio, kad ąžuolai yra tikrieji jų protėviai. O dabar štai iš giraitės atplaukia laužo dūmų kvapas. Ji mato škotišką antklodę. Vandens gertuvę ant žemės. Vienišą smuiką, gulintį ant uolos aukuro. Nukarusius stryko šerius.

Aplinkui taip tylu. Tarsi rojuje. Tik katiliuko dangtis tarkši vandeniui burbuliuojant. Samanos minkštos ir drėgnos po randuotais jos padais. Staiga ąžuolai pašėlsta trypti džigą.

Smailanosis ir Ilgakojis sukapoti po antklodėmis. Trečiasis, gražiausias, Tovos Lankvist sužieduotinis, nukryžiuotas ant medžio žemyn galva. Pilvas išskrostas. Kamšalas burnoje raudonas nuo kraujo. Ant ugnies užmestas kažkas odinis – čirška. Liepsnos spragsi nelyginant pliaukšintis bizūnas.

To negali būti. Aš kliedžiu. Negali. Man vaidenasi. Dabar ji pastebi, – Jėzau šventas, – kad berniukas dar gyvas, nes jo akys, kai į jas pasižiūri... ji pribėga prie jo, jis mirksi. Sulaužytais pirštais dreskia medį. Bet ką tu padarysi?

– Labas rytas, – sako balsas iš ąžuolyno jai už nugaros. – Nepatikėsi, bet patyriau malonumą.

Tartis Tenesio, jaučiasi airiškas akcentas. Ji neatsisuka pasižiūrėti.

∇

AUTENTIŠKA TENESIO DŽONIO GRIAUSMO PASKUTINĖ VALIA IR TESTAMENTAS, arba LEISKIS ŽEMYN, DRYŽUOTAŽVAIGŽDE VĖLIAVA*

(Dainuojama pagal lėtą airišką „Bano uolų" melodiją)

Maklorensonas Kolas, banditas aš esu.
Keliu plačiu išjojau iš giminės namų.
Pusšimtį fedų išguldžiau, koriką jų teisėją,
Bet dar nė vieno nenudėjau, kam mirti nereikėjo.

Man šunys svetimieji sudegino namus.
Atsliūkino teisybės mat skelbti jie pas mus:
Kokie neva garbingi įstatymai šiauriniai!
Išsekino kantrybę pietiečiams paskutinę.

Tėvai mano iš Airijos atvyko vargani,
Nuo bado, nuo vergijos ir skurdo bėgdami.

✦

* Iš „Kaubojų baladžių ir patriotinių dainų prie laužo rinkinio", išl. Džono Fintano Dagano, Ričmondas, Virdžinija, „Konfederatų Amerikos valstijos", 1865 m., balandis. Autorius nežinomas, galbūt pats Daganas. (*Aut. past.*)

Manęs neparklupdysit, tokios esu kilmės.
Aš Linkolno krauju rašysiu: „Pietūs dar laimės!“

Mane vadino „Džonis Griausmas!“, mat kėliau siaubą jiems.
Tas airis – pragaištis gyva engėjams nelabiems.
Turčius be gailesčio vanoja, varguolius pamaitina,
Bailiai iš tolo jį pamatę kudašių nešti ima.

Vienas štai žemę aria, bažnyčion vaikšto su žmona.
Kitam likimo lemta vienatvė, kelias, dargana.
Gyvent dorai norėčiau, daugiau nesislapstyti,
Bet man už bausmę skirta vien su ginklu bastytis.

Įspėkit motinos vaikus, muškieta – ne juokai,
Banditui juk neduota namai anei vaikai.
Gėdinga Kaino žymė kaktoj jam įspausta,
Tarsi erškėčių vainiku galva būt papuošta.

Kurie kovoj garbingai gynės, tų priešais nelaikau.
Ir pats save prakeikiu, kad našlę palikau.
Vadina mus jie vergvaldžiais, „laisvos šalies“ šaukliai,
Bet mūsų turto nesibodi dviveidžiai padarai.

Aš vergo jokio neturėjau kaip gyvas niekada!
Jei kas kada man ir priklausė, tai vargetos lazda.
Ta Bostono rinktinė šunauja visaip mane vadina,
O patys laka rankomis vergų išspaustą vyną.

Jūs, Harvardo šventeivos, klausykite manęs,
Kai vieną gražią dieną į kartuves atves
Aš melstis ten nesirengiu, suriksiu išdidžiai:
Tegul Jungtines Valstijas nusineša velniai!

O, suvyniokite mane žvaigždėtojon trijuostėn, kad mirtį pasitikčiau išdidus.
Tegu manų nusikaltimų vėliava ir įkapės man bus.
Ant mano antkapio, draugai, iškalkit simbolį mirties.

Ir tegu fenijas paėmęs dūdmaišį prie mirusio pagroja,
Jums Tenesio vaikino dainą airišką išties:
PRASMEKI SKRADŽIAI,
DRYŽUOTAŽVAIGŽDE PRAKEIKTOJI!

∇

JĖZAU, SUTRAUKYK MANO GRANDINES

Metalurginiai reikalai –
Elizos Muni likimas banditų rankose –
Žiaurus žaidimas

Tas kalvio meno šedevras yra septynių pėdų ilgio. Jis turi aštuoniasdešimt keturis lankstus, kiekvienas žmogaus nykščio platumo, ir jo tikrai neįmanoma sulaužyti. Viename gale – apykaklės formos žiedas su smailomis smeigėmis, kitame – sankaba, pritaikyta tvirtinti prie balno gugos. Tas įtaisas sukurtas bėgliui vergui suvaržyti. Kaina – aštuoniolika dolerių su centais.

Jis sveria trisdešimt keturis su puse svaro. Su tokiu bėgti būtų keblu. Netrukus atsirastų skausmingų žaizdų. Gal porą mylių ir pavyktų nubėgti, paskui nualptum; stiprus, jaunas žmogus gal nubėgtų daugiau. Bet galiausiai svoris sugniuždytų, gal ir nemirtum, bet ilgai to įtaiso nepavilktum. Toks efektas pasiektas genialia grandinių konstrukcija, kuri buvo prekinės vergo vertės garantas.

Mes nežinome pavardės šį aparatą sukūrusio žmogaus, kuris vieną kartą grįžęs namo pranešė žmonai, kad prie braižymo lentos jį aplankiusios metalurgijos mūzos palaimino jo pastangas, ir kurio visi šeimyniniai rūpesčiai buvo užmiršti tą akimirką, kai jis įregistravo savo patentą. Bet žinome, kad šiuos įtaisus kaldino *Semper Robustus* geležies dirbinių kompanija, nes sankabose yra įspaustas jos ženklas.

Per dešimtmetį iki karo buvo parduota keturiolika tūkstančių šių įtaisų. Buvo kalbama, kad vienas iš kompanijos investuotojų prisišliejo prie abolicionistų, bet pagrindinis pelnas priklausė *Semper Robustus*.

Grandinių reikia topografiniams tyrimams, papuošalams, kalėjimams, laivams. Taip pat ūkyje, manufaktūroms, vežėjų bendrovėms ir kariuomenėms. *Semper Robustus* darė viską. Smulkiausias juvelyrines grandinėles, neįžiūrimas be laikrodininko lupos. Grandines tiltams, kurių žiedai didumo sulig buliumi. Kompanijos direktoriaus senelis buvo nukalęs gigantiškas grandines, kurios per revoliuciją išgelbėjo Niujorką nuo anglų. Ištemptos skersai Hadsono, jos svėrė tris šimtus tonų. Nė vienas rojalistų laivas taip ir neišdrįso jų išbandyti. To herojaus pavardė buvo Alisteras Maklelandas. Lusijos Kruz senelis.

Kaip Maklorensonų gauja įsigijo tą įkalinimo įtaisą, mes jau nebesužinosime, bet, manyčiau, tai visai nesvarbu. Nepanašu, kad būtų jį nusipirkę. Greičiausiai pavogė. Bet visur jį su savim vežiojosi, nuo pat vergijos Pietuose įsigalėjimo, kai bėglys negras galėjo būti iškeistas ar parduotas. Ir tomis grandinėmis jie surakino Elizą Muni iš Baton Ružo – užmovė ant kaklo žiedą, užstūmė sklendes kaip gyvuliui, kuris gali pabėgti. Jų buvo vienuolika. Ji buvo surakinta visiems pritariant, nes tas darbas buvo ne vieno žmogaus jėgoms. Galbūt kai kurie tiktai stebėjo ar žiūrėjo pro šalį į horizontą. Bet grandinę sudaro daug narių.

Semper Robustus. Visada stiprios. Šiuose žabanguose ji buvo marinama badu ir niekinama, kartais vieno iš jų, o dažnai kelių iš karto. Jie mesdavo burtus, tie jos bendrapiliečiai, kurio dabar eilė. Dažniau lošdavo iš jos pokerį.

Kartais grumdavosi tarpusavyje, tarsi ji būtų bryzas lašinių našlaičių prieglaudoje, o kiti žiūrėdami lažindavosi, kuris žagintojas nugalės. Iš prigimties laisvo amerikietiško kūno naktys lygių teisių respublikoje.

Dienomis jie vesdavosi ją į savo klajones po kalnus, po laukines nepažįstamas vietas. Jeigu ji pargriūdavo, vilkdavo žeme. Jeigu nualpdavo, palaukdavo, kol atsigaus. Rūkydavo, tyliai keiksnodavo karštį, šnekučiuodavosi kaip vyrai savo namų priebutyje, nurausvintame besileidžiančios saulės. Kalbėdavo apie savo namus Pietuose, apie vaikus ir žmonas, paliktas merginas. Visi jie buvę kareiviai. Galbūt jie kalbėdavosi apie karą, nors aš kažkodėl negaliu to įsivaizduoti. O kai ji sugrįždavo iš savo košmarų karalystės, tie nepermaldaujami galvažudžiai vėl sėsdavo ant arklių ir vilkdavo savo grobį – Elizą Muni, nė vienam iš jų nepadariusią jokios skriaudos.

Pagaliau atėjo diena, kai vienas iš jų pasipriešino. Džonas „Liskanorietis" Merfis. Iš Dandridžo Tenesyje. Prieš karą buvęs šachtininkas. Nekrikščioniška, pasakė jis, taip elgtis su moterimi. Jie jau pasismaginę. Laikas ją paleisti. Jie visi vedę, priminė jiems draugas, o moteriškė gal turi ligą. Jie peršovė jam abi šlaunis, net nepakasė, paliko suėsti vilkams.

Golvėjuje, pasakojo mama, pririšdavo šunį ant tako, kad avys neišsilakstytų. Ir nė viena ėringa avis nepereidavo tako, kol ten būdavo šuo, nes žinojo, – prigimtis jai pašnibždėdavo, – kalnai sugurs ir nugarmės į jūrą, bet šuo visada liks šuo.

Kartais jie palieka ją prieštą ir joja į miestą. Kai ji pasijudina, žiedo smailės skaudžiai duria. Jos galva dega nuo skausmo. Išsivaduoti neįmanoma. Iki vakaro dauguma bus girti.

Ji nušlubčioja iki upokšnio. Vanduo šaltas. Atsiklaupia ant kranto ir plaunasi drebančias rankas, kurios atrodo senos kaip purvina drobė, nublukusi ir nusitrynusi; paskui atsigeria vandens, salstelėjusio ir atsiduodančio mediena, nors pastaruoju laiku grandinių kvapas ima smelktis į visus kvapus. Viskas turi šaltos šlapios geležies prieskonį, dygų kaip rūgštelėjusių mėlynių. Pro šalį aukštielninka praplaukia žiurkė – kaip žmogus. Kažin kokia būtų, jei ją išvirtum.

Ji įpučia pelenuose ugnį, užkaičia kavą katiliuke. Iš vakar dienos tirščių. Skonis bus gaižus. Laukdama, kol užvirs vanduo, susirango prie krūmo šalimais. Šitiek laiko jau miega lauke. Ji prispjaudo jiems į kavą, kad virstų nuodais. Grandinės brūžina randus. Ji murma poterius nukryžiuotajam Dievui, paskui *Papa Bon Dieux** ir jo padėjėjams. Gu, Sakpatai, Dambalai, Legbai**. Šventajam kariui Džonui Braunui***, septyniems Mavu**** sūnums. Net pats šėtonas susilaukia jos palaiminimo. Bet nė viena iš tų dievybių nesiklauso. Jis vesti žadėjo, mylėjo mane, bet išdavė meilę dėl aukso delne.

Ji supranta, kad jeigu jie nužudys ją, tai užkas su visomis grandinėmis ir antkakliais, nes tikrai tingės juos nuiminėti, be to, spyna pernelyg sudėtinga, sumaniai padaryta. Po šimto ar šimto tūkstančių metų kas nors ras skeletą su trisdešimt keturių svarų grandine, apsivijusia apie kaklą, su iš plaukų susukta apyranke aplink riešą, ir tie ateities kasėjai stebėsis, koks tai buvo aukojimas. Kokia dievybė buvo nuraminta taip nužudant auką?

* Tėvui gerajam Dievui (*pranc.*).
** Vudu panteono dievybės.
*** *John Brown* (1800–1859) – Amerikos abolicionistas.
**** Vudu dievybė, sukūrusi pasaulį.

Jų vadeiva kalba retai. Tai vienas iš bruožų, pelniusių jam autoritetą. Jis miega aukštai medyje kaip paukštis ar šikšnosparnis, prisirišęs prie šakos. Kartą, norėdamas nubausti tėvą, jis nužudė jo vaiką. Nuo jo nuolat trenkia neapsakomai šlykšti žuvies smarvė.

Paskui, dienoms bėgant, ji sužino, kad jis ne vadas, o pavaduotojas. Ir jo vardas ne Kolas, o Tomas ar Tomeris. Jis yra vado brolis, o pats vadas paliko gaują, nors Eliza nežino kodėl ir nežino, kur jis nusidangino.

Ant kaklo jam kabo pelėdos pavidalo aukso medalionas. Sunkus, nusagstytas brangakmeniais, per daug didelis vyrui, tokius nešioja nebent rusų kunigaikštienės. Jis pavogė jį iš pašto karietos prie Vynuogių kalvos. Dažnai daužo ją tuo medalionu.

Kartais būna sunku numaldyti galvoje kylančius vaizdinius. Staiga užsiliepsnoja krūmas. Uola pasileidžia bėgti. Tokiomis akimirkomis ji stengiasi sukaupti dėmesį ties kokiu nors apčiuopiamu dalyku. Gyvatės išnara ant uolos. Suopis danguje. Dždedo veidas Didžiojo penktadienio rytą, kai dar buvo ko valgyti ir gerti. Begalinė jo viltis tą rytą. Netrukus po to mama juos paliko.

Ją pažadina ir velka prie laužo. Jie vėl gėrė. Tai pavojinga.

– Maldauk, – liepia Tomas Maklorensonas. – Jeigu gerai pašnekėsi, tu laisva.

Šio vakaro žaidimas prie laužo. Ir ji daro kaip liepiama. Jis leidžia jai jo maldauti, o pats tuo metu krapštosi peiliu nagus. Vyrai stebėdami bliūvauja ir plonai miauksi. Akys tuščios, kliukina viskį iš kakliuko. *Aš airė. Aš airė. Aš iš niekur*. Šaiposi iš airiško jos akcento.

– Jūs airiai, – tyliai kartoja ji. – Aš taip pat airė. Mano artimieji iš Golvėjaus. Paleiskite mane, aš niekam nieko

nesakysiu. Tavo paties motina iš Golvėjaus, aš girdėjau, pats anąsyk sakei. Prisiekiu, aš niekada net nesu tavęs sutikusi.

– Niekada nesi manęs išpisusi?

– Prisiekiu Mergele Marija.

– Ar tu, mergužėle, negirdėjai, kad melas – nuodėmė?

Jie nusikvatoja, juokas plyksteli kaip įpūstos lauže žarijos. Vienas jų sukioja aplink pirštą vestuvinį žiedą.

– Aš padarysiu viską, ko nori. Tik paleiskit mane.

– Padarysi viską, ko noriu, nes neturi pasirinkimo, kale.

Ji neverks jo akivaizdoje. Bet labai sunku tvardytis. Jis muša itin žiauriai, kai ji verkia.

– Aš ištekėjusi, – išsprūsta jai. – Mano vyras Kanadoje. Bet kuris mane palietęs vyras – svetimautojas.

Girdėti, kaip gailiai spragsi malkos. Jis ilgai į ją žiūri. Jo mintys jai regisi kaip besirangančių aligatorių knibždantis tvenkinys, virš kurio pakabinta ant virvės tabaluoja jinai.

– Manai, kad aš kvailys?

– Aš nemeluoju.

– Kokia jo pavardė?

– Patrikas Munis.

– Ak, Patrikas Munis. Puiku. Tai kur dabar tas Munis, kale?

– Monrealyje. Dirba šachtose. Jis tarnavo sukilėlių kariuomenėje. Kaip ir jūs.

Patrikas Munis, kurio niekada nebuvo, įšlubčioja į stovyklavietę ir stovi liepsnos apšviestame rate. Jo tėvas iš Karlovo. Motina iš Gvidoro. Teta nušovė dvarininką ir buvo pakarta. Kojos jis neteko prie Manasaso, ten užmušė septynis jankius ir už tai minimas depešose kaip pasižymėjęs narsa karys. Jos žodžiai įkvėpė jam gyvybę, ir jis

klepestuoja aplink šešėlyje sėdinčius vyrus – rodo savo žaizdas, kurias įgijo kovodamas už Pietus, rodo visus randų medalius, ašarų kaspinėlius, maldauja pasigailėti žmonos, ir atrodo, kad vyrai jį pažįsta ir nori paspausti jam ranką – visi, išskyrus Tomą Maklorensoną.

– Ar Munis nedavė tau jokio žiedo, kale?

– Turėjau jį parduoti. Aš buvau alkana.

– Na argi tai ne gėdų gėda, vaikinai? Kad kalė būtų alkana.

– Prašau, paleiskit mane... Prašau, paleiskit.

– Būsi čia. Kur tu eisi? Ko stovi? Klaupk ant kelių, kale. Šliaužk. Nestovėk čia man piestu.

Pro skyles kelnėse matyti jos liesi nubrozdinti keliai.

– Ištiesk kairę ranką. Kur turėjo būti žiedas.

Ji vykdo įsakymą. Jis pradeda apžiūrą. Jos pirštai baisingai dreba, o jis taip ilgai į ją žiūri, lyg pirmą kartą regėdamas moters ranką.

– Ar tu tiki?

– Dievą?

– O ką dar?

Kas per klausimas? Ir kaip teisingai atsakyti? Bet dar jai nespėjus sugalvoti atsakymo pasigirsta:

– Įsidėmėk, kad Šventoji Dvasia apdovanojo mane išmintimi, kai aš atėjau į šį pasaulį. Klausiu paskutinį kartą. O tu klausyk ištempusi ausis. Aš *žinau*, kada man žmogus meluoja, supranti? Sugebu atskirti melą. Žiūrėk man tiesiai į akis ir sakyk tiesą, kitaip po dviejų minučių suvarysiu kulką tau į gerklę. Šimtas dvidešimt sekundžių tavo nemirtingai sielai išgelbėti. O aš noriu, kad mirtum tyra kaip angelas. Tu juk gyvenai anaiptol ne šventai.

Sutraška sukamas revolverio būgnas. Jis atsistoja, jo pilvas paliečia jai gerklę. Jo barzdoje įstrigęs lapas.

– Tu ištekėjusi?

– ...Ne.

– Ką sakai?

– Aš netekėjusi.

– Stokis.

Ji atsistoja.

Jis spjauna jai į veidą.

Tai, ką jis daro toliau, aš neaprašinėsiu.

Ne todėl, kad bijau, visai ne iš baimės, ir ne todėl, kad tokių dalykų verčiau nepasakoti, tiesiog aprašinėdamas ir taip per daug pagerbiau žmogų, kuriam turi būti leista ramiai supūti.

– Dar kartą parodysi man nepagarbą, sukaposiu į gabalus. Žinai, kad aš nemeluoju. Štai tik kvapą atgausiu.

Ji krinta ant žemės apsipylusi kraujais. Ugnis tyliai šnypščia. Vyrai jos šviesoje kaip statulos.

– Dabar jūsų eilė, – sako jiems Tomas Maklorensonas.

Jie nejuda.

– Jūsų eilė, šunsnukiai. Arba patiems tas pats bus.

Patrikas Munis verkia užsidengęs veidą kruvinais delnais. Iš gėdos. Kad apvylė ją, kad viskas prarasta. Jo gyvenimas – laumžirgio plazdėjimas – baigėsi. Jis grįžta į tamsą, iš kurios atėjo.

▽

VAKARŲ GRIAUSMO BLIUZAS*

Koks pats baisiausias mūšis
Per Tenesį praūžęs,
Nugriaudėjęs viršūnėmis kalnų?
Tai gauja Džonio priešų galvos jo pasigviešę
Ketino jį užpult iš pasalų.
O-jo-jo Džoni, užpult iš pasalų,
O-jo-jo, Džoni, juka-juka-ū!

Nuo Misisipės upės,
Laivai kur tyliai supas,
Lig Kalifornijos sudrebino žemes,
Šaunuolis Džonis Griausmas taip smarkavo ir siautė,
Kol jankiams karšė kailį į valias.
O-jo-jo, Džoni, jiems kailį į valias,
O-jo-jo Džoni, juka-juka-es!

Jam kalnas buvo tėvas, o motina – vanduo,
Jo brolis buvo ginklas, o kartuvės – sesuo.
Jo tikras vardas Nirštas, o akys – lyg agatai.
Jam kėlė vien tik juoką teismai ir advokatai.

Per visą kraštą platų
Lig Meksiko paties
Jį federales *vijos –*
Paspruko jis vis tiek.

✦

* Iš leidinio „Anglų ir škotų „Vaikiškų baladžių“ pėdsakai Vakarų teritorijų dainose“, leid. profesorius Cleve'as Francisas Jamesonas, Harvardas, 1921 m. (*Aut. past.*)

Jo chica *tarė:* Corazón, *manau, žinai gerai,*
Dėl tavo kraujo lašo jiems nebaisūs pragarai.

Kai Tumstoune pašovė,
Pro langą krito jis.
Gal manot, kad sustojo?
Kulka jam ne kliūtis.
Kvatodamas dainavo:
„Gyvensiu visados!“
Žirgu teisėjo jojo
Iš lovos jo žmonos.
O-jo-jo, Džoni, iš lovos jo žmonos,
O-jo-jo, Džoni, juka-juka-os!

∇

ATKERŠYK, NUSIKALTĖLIS SURIKO ATKIŠĘS PRIEKIN KOLTĄ

Buivolų varymas Naujajame Lochaberyje – Indėnai medžioja – Elizos Muni ženklas

Kartais vėlai naktį ji girdi, kaip jie kalbasi apie juos palikusį vadą. Ar jis kada nors sugrįš? Ar jis miręs? Iškeliavęs į Meksiką? Kodėl per visą tą laiką jie negavo iš jo jokios žinios? Jis paliko juos, kaip ji supranta, rinkti Pietuose rekrūtų, kietakakčių maištininkų, vis dar norinčių kovoti. Tačiau jis dingo jau prieš keletą mėnesių. Galimas daiktas, pakliuvo į kalėjimą. Jie tiki, kad jis vis tiek sugrįš. Privalo sugrįžti.

Bet dabar jau vėlyvas pavasaris. Juk jau žydi gėlės. *Flores para los muertos.**

Jie žvelgia žemyn nuo granito uolos. Apačioje – užliejamos pievos.

– Tylos, – sako Tomas Maklorensonas.

Pasigirsta dundesys. Lyg tolimas griaustinis. Arba prislopintas būgnų tratėjimas – kaip sapne. Dabar tolumoje virš medžių viršūnių ima kilti debesys dulkių. Riksmai ir raginimai. Šautuvų pokšėjimas. Kas per slibinas atšliaužia iš rytų?

* Gėlės mirusiesiems. (*Isp.*)

Iš tarpeklio tarp uolų išsiveržia juodmėlynis srautas. Prunkščia. Veržiasi į priekį. Lekia prie skardžio. Buliai visi juodi, karvės ir veršeliai geltoni, mažiausieji trypiami vyresniųjų. Paskui juos bėga žmonės su vilkų kaukėmis, jie šaudo, plevėsuoja kailiais, stumia atsilikėlius į pražūtį.

Jie tokie sunkūs, o krinta taip lėtai – juodi, gauruoti luitai, kojos maskatuoja ore, bruožia kanopomis kanjono sienas, tarsi bebaimiai dar galėtų kaip nors išsigelbėti. Ant jų virsta kiti, prislegia kritusiuosius, liūdnas priešmirtinis bliovimas kyla į dangų ir šautuvų tratėjimas aidi po kalnus. Veršelis pakimba ant tarpeklio iškyšos, toji ima linkti, trupėti, ir jis krinta į mirties duobę. Tomas Maklorensonas stebi visa tai nuo savo laktos nejudėdamas, su laikrodžiu rankoje.

Bato pentinu jis išbraižęs skalūne apytikrį žemėlapį. Lyg ir upės atkarpą. Ji girdi, kaip jis ištaria žodį „slenksčiai" vienam iš savo pavaduotojų, mėsininkui Maknilui iš Našvilio Tenesyje. Kai jis prisisiurbia alaus, triukšmauja kaip aludėje, o Tomas Muras apsikabinęs viskio butelį raudas rauda. Net rėkia pirštais gniaužydamas orą, tarsi nakties šešėliuose galėtų užčiuopti prasmę, o pažiūrėjus į jo bendrus atrodo, kad jie pavydi jam sugebėjimo tokiu riūkimu dainą numarinti. Eliza Muni to nežino, bet žvyro girgždėjimas yra pasiruošimas keturiolikai mirčių. Kalnų teritorijoje rengiamasi žygiui. Patriotiniam skerdimui.

– Ko vėpsai, kale? Taisyk vyrams pusryčius.

Ji pasemia iš upokšnio vandens į katiliuką ir pakabina jį virš menkos, blausios ugnies. Varliaakis spokso į ją droždamas vytelę. Ji nusisuka nuo jo susiraukšlėjusio kaip pautas veido. Avinmėšlis ir Tirnis pjauna šautuvo vamzdį. Makaivoras skuta O'Lyrą.

Popiet jie jau plokščioje aukštikalnėje, lauko stovykla išsiskleidė tarp uolų. Jai prisakyta skalbti jų drabužius, dvokiančius kaip ir jie. Jų krūva sumesta ant žvyro prie laužavietės. Kraujas neišsiplauna – turi trinti su akmeniu. Katilas sviedžiamas jai kaip varpas.

Ji ištiesia iš gabaliukų suraišiotą kilpavirvę. Sukabina drabužius, tokius sunkius, kad nereikia nė prismeigti. Kol ji dirba, jie tariasi. Turi dar daug žemėlapių, visokių popierių. Susiginčija dėl datos.

Tolumoje per slėnį juda vežimų virtinė. Ji suskaičiuoja geltonus brezentus: iš viso septyni, ne – aštuoni, ir kavalkada sarčių. Vežimų ašys skrodžia žalią vandenyną, žolė – iki pat vežėjo pasostės. Vieno vežimo gale – Dryžuotažvaigždė vėliava. Ji raudonuoja saulėje.

Jeigu galėtum surikti „gelbėkit". Bet jie per daug žemai. O jeigu ir išgirstų, pamatytų ar įtartų ką negera, negi ką darytų dėl Elizos Muni? Nenorėtų turėti bėdos, taip jau sutvarkytas pasaulis. Sakytų, kad paukštis suriko.

Atsilikėlis vežimas sustoja. Greičiausiai ratas išlinko. Išlipa du vyrai ir jaunuolis. Sutupia prie rato. Mama sakydavo, kad širdis kaip vežimo ratas – jeigu sulinko, niekas nebeištiesins. Pirmieji vežimai nemato, kas vyksta gale, jie rieda į vakarus, saulėlydžio link.

Staiga ji pajunta, kad bėga vilkdama grandines iš paskos; trisdešimt keturi svarai iš baimės dvigubai pasunkėja ir daužo jai maskatuojant kaip plaktukai. Ji nepasieks žaliosios pievos, tarpeklio skardis per status, o akmenys jau stringa tarp lankstų. Ji suklumpa. Atsikelia. Felimas Tirnis stovi išsišiepęs jai už nugaros. Rankoje virvagalis.

– Sunkoka su apynasriu, ar ne, pupyte?

Ji stveria savo grandinę ir įsuka, toji švilpdama apskrieja ratu ir trenkia jam per kairę ausį kaip kūjis. Keis-

tas vaizdas iškyla jai prieš akis – lyg būtų nukirsta saulėgrąža, šviečiantis jos žiedas, storas, šiurkštus kotas ir ją nurėžusios mačetės kirtis. Jis krinta ant šono susiėmęs už kruvino skruosto, kaip per anksti gavęs antausį aktorius. Ji čiumpa granito gabalą ir iš visų jėgų kruša jam veidą, knežina akis, skaldo dantis. Įsikimba jam į gerklę, lyg toji būtų gyvatė. Grūda akmenį į gerklę. Ir klykia: „Mirk!"

Varliaakis ir Avinmėšlis atskuba anksčiau, jinai nespėja jo pribaigti. Kumščiai. Spyriai. Jie velka ją už plaukų. Dabar užmuš ją, bet gerai, nes, kad ir kas atsitiktų, kad ir kokių žiaurumų jie prigalvotų, vienam iš jų Elizos Duein Muni padarytos žaizdos išliks iki pat amžiaus galo.

Prisiminsi mane, Tirni, kiekvienąkart, kai pažvelgsi į veidrodį. O aš pragare šiksiu ant tavo motinos.

Jos palaidinis nuplėštas. Ji pririšta prie medžio. Tirnis svirduliuoja kaip girtas per audrą, skerdikas Maknilas prilaiko jį. Visas veidas sumaltas, persikreipęs. Kažkuris įduoda jam į rankas kilpavirvę. Jis muša su įsiūčiu, bet jinai per smarkiai jį sužalojo ir netrukus, nebeįstengdamas išstovėti ant kojų, perduoda virvę tėvynainiui paaugliui, o pats, prišliaužęs prie akmenų krūvos, vemia. Ir jauniklis pliekia Elizą, kuri yra tokio pat amžiaus kaip jo vyresnėlė sesuo, o jo bendražygiai linksmai jį kursto. Kitas jo veiksmas – išniekinti ją pamėgdžiojant tuos, kuriuos matė ne kartą tą su ja darant. Taigi jis įžengia į vyrų luomą. Vaikigaliui penkiolika metų, jis iš Lebanono, Tenesio valstijos. Iš nendrynų ir kedrų krašto. Prieš karą jis buvo kepėjo patarnautojas.

Liejasi putotas alus Luko Dilono brandos proga, nors iš tikrųjų jie geria už jo mirtį. Paskui kai kurie iš jo mokytojų nustoja kvatoję ir blevyzgoję. Jiems topteli, kad popietę galima paįvairinti kitkuo.

– Tomeri? Aš pagavau žuvį. Antai kur. Pasižiūrėk, kad nori.

Nieko nelaukę Tomas Maklorensonas ir dar trys pyškindami iš šautuvų sėda ant arklių ir leidžiasi į slėnį. Ji girdi, kaip jie laido karo šūkius, kaip prunkščia jų arkliai, pentinais raginami lipti žemyn.

Ji galvoja apie vežimo keleivius. Meldžiasi, kad tie juos pribaigtų kuo greičiau. Ir kad tenai nebūtų moterų ir mergaičių.

Apsivilksiu aš vyro drabužiais ir žygiuosiu į karą kariaut. O apgavęs mane meilužis negirdės mano vardo daugiau.

∇

KREOLĖ APRAUDA DŽONĮ GRIAUSMĄ

Išjojau anksti į miškus aš Dakotos,
Išjojau anksti, kai dar brėško diena.
Ponia ten raudojo juodai apsitaisius:
O Džoni, narsuoli, tavęs jau nėra!

Gražus mano Džonis, džiugus ir viltingas,
Drąsus ir stiprus, tarsi saulė danguj,
Bet šunys valdžios tie klastingi ir žiaurūs
Jį sekė ilgai ir nužudė paskui.

Klausykit, kaubojai, kur jojat per kalnus,
Plėšike narsus ir našlaiti sūnau.
Jis vargšams padėjo, o žemvaldžius baudė,
Gyveno lengvai, taip ir mirė, žinau.

Gražus ir viltingas buvai, mano Džoni,
Narsus ir šaunus lyg žvaigždė naktyje.
Turtuolius jis plėšė, varguolius maitino.
Bet moterų neskriaudė, ne, niekada.

Prie diržo kabojo jam mažas kinžalas,
Lydėjo jis Džonį daugybėj kelių.
Ir priminė vieną merginą, tą meilę,
Kurią jis atstūmė prieš daugel dienų.

Jis vesti mane Galvestone žadėjo,
Bet vaikštau tenai aš dabar vieniša.
Jis sakė nupirksiąs man kaspiną žalią,
Norėjo, kad juo pasipuoščiau kasas.

Išjojau anksti į miškus aš Dakotos,
Kur ryto giesmes traukė paukščiai aukštai.
Tos sielvarto vizijos aš neužmiršiu:
Kaip verkė bandito, raudojo jinai.

Raudojo, raudojo, raudojo jinai,
Taip verkė bandito, raudojo jinai.
Paskui paslaptingai išnyko lyg šmėkla,
Kaip nyksta danguj rytmetiniam gaisai.

∇

DŽONI, AŠ JUK TAVĘS NEPAŽINOJAU

✦

Rekrūtų verbuotojas grįžta – Karo lauko tribunolas – Luko Tanerio peilis

Vieną rytą, susitvarkę su ja, prirakino ją grandinėmis prie žemės ir nusirengę nuogai nuėjo maudytis. Ji gulėjo tarp uolų, lyg būtų numesta iš kalnų aukštybės. Virš Teritorijos pakilo saulė.

Baton Ružo krantinė. Saldainių pardavėjai. Elgetos. Žmonių žvejai. Saulėje žvilgantys plūdurai San Piterio sąsiauryje. Arbūzas, numestas nuo aludės stogo. Mama pasikeitė pavardę, senosios daugiau nebeištars. Dabar tavo pavardė Muni.

Prie jos pasilenkęs velnias laiko uždėjęs kairę ranką ant kaktos. Apsirengęs kaip *chapareos**, švarkas nunešiotas, gyvatės odos batų raiščiai smarkiai suveržti, kaklajuostė, susegta smeige su granatu, ir papūgos margumo *camisa***. Jo akys skaisčiai mėlynos. Plaukai rudi kaip varis. Be vestuvinio žiedo.

– Kolai, tu sugrįžai, – murma busdamas iš miegų Deivis Makaivoras hamake prie kadagių. Jis buvo per daug pavargęs ir tingėjo maudytis. Matyt, buvo užsnūdęs. – Kolai, kur tu buvai?

✦

* arklių kaustytojas (*isp.*)

** marškiniai (*isp.*).

Vyras jam neatsako. Net neatsisuka. Kvėpuoja sunkiai, kaip sergantis astma. Drugelis atsitupia ant jo sombrero krašto. Makaivoras netvirtai žengia artyn.

– Jau nelaukiau tavęs šią vasarą. Kaip tau sekėsi, Kolai? Ar suradai naujų žmonių? Kiek jų radai? Vaikinai nujojo pasimaudyti į upelį. Kaip gerai, kad tu grįžai, Kolai.

– Atnešk jos drabužius, kol tavęs nenupyliau, – sako įsibrovėlis iš lėto, lyg pasitikrindamas, ar teisingai taria.

Makaivoras galvotrūkčiais puola prie jos palaidinio, užmesto ant palapinės viršaus. Atneša skarmalus beveik nedrąsiai, kaip dovaną.

– Kolai, aš ir kai kurie vaikinai tiesiog šiek tiek paišdykavom. Nemanyk, kad mes galėjom ką nors tokio...

Makaivoras krinta negyvas.

Iš ežeriuko po du ir po tris išlenda kiti banditai, apkibę žaliomis dumblių girliandomis. Jis sėdi ant uolos ir brūžina degtuką į akmenį. Jo kumštis pilnas dūmų. Meta degtuką į balą. Iš juodos odinės liemenės kišenėlės išima laikrodį. Prisideda prie ausies kaip kriauklę.

Nuogišiams nelengva žengti per akmenis. Šlitinėdami kaip keliaujantys maldininkai jie kopia į šlaitą, kur guli drabužiai. Vienas iš jų pašaukia jį vardu apsimestinai šiltai, lyg jie nebūtų matę ką tik įvykdytos egzekucijos.

– Ant kelių, – sako tas orui.

– Kolai...

Ir antras banditas negyvas.

Ji mato juos klūpančius ant pilkų samanotų akmenų. Plaukai šlapi. Nuo barzdų varva. Tarpukojuose dumbliai. Jis eina ratu aplink juos, jo batai girgžda. Žiurliai skrodžia dangų.

– Aš laukiu, – prabyla jis. – Kas nori apsiginti?

– Koli... Koli, viskas buvo ne taip, kaip atrodo.

Jis išsitraukia iš kišenės sulankstytą skelbimą apie ieškomą nusikaltėlį, skaito savo slapyvardžius ir pavardės versijas šaltu bejausmiu balsu, kaip teisėjas, skelbiantis nuosprendį, tarsi tie vardai būtų kažkieno kito. Paskui išvardija kaltinimus, kartoja frazes, kurios jam, regis, nepatinka – iš šalies atrodytų, kad jis nepatenkintas ne pačiu kaltinimo faktu, ne išskaičiuotais nusikaltimais, o žodžiais, kuriais tai pasakoma, pačia minties raiškos forma. Viskas melas, sako jo pakalikai; nesusipratimai, perdėjimai. Jankiai neturi saiko. Šmeižikų veislė nuo pat užgimimo. Tos žmogžudystės niekada nebuvo. O visa kita – tik savigyna. Tarp mūsų nėra tokių, kurie negerbtų moters. Mes visi žinom taisykles, Kolai. Mes tavo kariai. Šitą merginą mes išgelbėjom, faktas. Jau radome ją šitaip surakintą prie Stokdeilo. Tiktai nuogą, nes ji pati nenori apsirengti. Ji kuoktelėjusi kaip tie apdujėliai sju genties indėnai.

Jis sustoja. Pasisuka į Elizą Muni.

– Parodyk man tą, kuris tave lietė.

Pirmiausia ji beda pirštu į Luką Diloną.

– Prašau, Koli... Ne...

Lukas Dilonas miršta.

– Kas dar?

Avinmėšlis miršta. Policininko Lazda miršta. Varliaakis sprogsta kaip pernokęs vaisius, arbūzas, juoko dėlei numestas nuo aludės stogo. Sutvarstytas Felimo Tirnio veidas pražysta raudoniu. Tik trečia kulka jį pribaigia.

– Kuris dar? Šitas? Rodyk aiškiai.

– *Netiesa! Aš nebuvau net rankos prie jos pridėjęs, prisiekiu savo motina. Ta maža kekšė yra ragana melagė. Patikėk, prisiekiu savo dukterimi, Kolai, aš nepadaryčiau tokio dalyko. Nuo jos gali užsikrėsti sifiliu.*

– Tu sakai man tiesą, Frenkai?

– Juk žinai. Tiesą.

– Ar jis sako man tiesą, mergyt?

Ji papurto galvą.

– Tu tiki Šventąjį Raštą, Frenkai? Nes dabar tau geriau pasimelsti.

– Ta šliundra meluoja, Kolai. Nejaugi tu tiki ja, o ne manim? Pasižiūrėk į ją, dėl Dievo meilės. Juk tai pamišėlė.

Maklorensonas išsitraukia peilį. Meta jį į Frenką Bruksą. Dusliai žvangėdamas jis nukrinta ant akmenų.

– Mato Evangelija, penktas skyrius, 29–30 eilutės.

– Kolai...

– Jeigu dešinioji tavo akis skatina tave nusidėti, išlupk ją ir mesk šalin. Ir jeigu tavo dešinioji ranka gundo tave nusidėti, nukirsk ją ir mesk šalin. Verčiau tau netekti vieno nario, negu kad visas kūnas patektų į pragarą.

– Kolai... Kolai... Jėzau Kristau... Liaukis kvailiojęs... Ar tu girdi mane?..

– Pakelkit galvas. Ir atsimerkit. Jūs turite matyti, kas atsitinka melagingai prisiekusiajam. Daryk ką liepiamas. Kito kelio tau nėra. Arba prisiekiu šventuoju Kristaus gyvenimu, supjaustysiu tave taip, kad dešimt dienų merdėsi.

Frenkas Bruksas verkia. Žvalgosi į draugus pagalbos. Bet tie irgi verkia nusisukę į kalnus. Kolas Maklorensonas išsitraukia stiletą iš kairiojo bato ir beda jį į laužo žarijas.

– Kolai... *Aš išgelbėjau tavo kailį prie Dekeiterio*... Kai jankiai artėjo... Jeigu ne aš, tą naktį tave būtų pakorę, faktas...

– Tu buvai geras kareivis, Frenkai. Neverk, tai nevyriška. Išsitiesk. Tau nėra ko bijoti.

– ...Ačiū, Kolai... Ačiū... Aš žinojau, kad tu suprasi...

–Tu neapsirikai, Frenkai.

– ...Kolai?..

Frenkas Bruksas miršta.

Eliza Muni nusisuka. Užsispaudžia rankomis ausis. Palei medžių eilę ji mato gal keturiasdešimties vyrų būrį. Kai kurie vilki konfederatų uniformas – pilka, apiplyšusi pietiečių apranga. Dauguma su spalvotomis skarelėmis.

– Mergyt, – sako Kolas Maklorensonas. – Mes dar nebaigėm.

Akmenys šlapi ir raudoni. Tik du vyrai liko. Jie kažką veblena, pritrenkti to, ką išvydo. Maklorensonas užtaiso vieną iš savo koltų, kad užbaigtų Maknilo agoniją.

– Tegu Viešpats tave laimina, Džimai, – sako jis prieš suteikdamas malonę.

Ir štai lieka tik vienas.

– Tik nesakyk man, kad ir jis, – sako Kolas Maklorensonas.

Ir nusitaiko revolveriu į paskutinįjį savo bendrą.

Ji linkteli. Ir šitas taip pat. Tavo pavaduotojas buvo baisiausias iš visų. Buvo naktų, kai tie kiti nenorėdavo manęs liesti. Bet jis kurstydavo juos, girdi, kokie jie vyrai.

– Stokis, – sako Kolas Maklorensonas. – Tu, pašvinkęs gyvuly. Kitaip perpjausiu tau gerklę gulinčiam ant žemės.

Tomas Maklorensonas virpėdamas atsistoja, visas pilkas kaip pelenai. Sustingusios akys sklidinos ašarų. Krūtinės oda pašiurpusi kaip žąsies.

– Apsimauk kelnes. Batų nereikia.

Jis klauso komandos.

– Eik šiaurės link. Eik. Jeigu atsigręši į mane, mirsi.

– Kolai, čia nėra jokio miestelio per du šimtus mylių aplinkui.

– Skaičiuoju iki dešimt, tik dėl tavo vaikų. Kai ištarsiu „vienuolika“, jeigu dar būsi čia, užkasiu žemėn gyvą.

Pusnuogis banditas pasileidžia per akmenis, neryžtingai bėga blaškydamasis į šonus. Kur bėgti?

– Tas išgama yra vyriausias mano brolis, – sako Maklorensonas. – Jis mano kraujo. Aš negaliu žudyti savo giminės.

– Tai duok man ginklą, – sako Eliza Duein Muni. – Jis vis tiek toli nenueis, kol aš būsiu gyva. Arba nušauk mane čia pat. Kito pasirinkimo tu neturi. Jis ir aš ne iš to paties pasaulio.

– Žala bus atlyginta. Nuostoliai kompensuoti.

– Galbūt. O dabar duok revolverį.

Maklorensas žiūri į ją. Ji prisimena skelbimą. *Šaltą ir negailestingą jo žvilgsnį.* Tie žodžiai toli gražu neperteikia grėsmingos jo akių išraiškos, tų įvykdytų ir matytų žiaurumų klodų, tačiau ne akyse slypi visas baisumas, o tarsi pačioje kaukolėje. Jis įsigėręs į jo vidų. Maklorensonas prakaituoja savo nuodėmėmis. Jo ranka išlįs iš karsto kaip erškėtis baladėje apie pasmerktą meilę.

– Eik jau, – sako jisai.

Jinai persižegnoja.

– Prisiimk nuodėmę. Pakartok.

– Prisiimu visą nuodėmę.

– Prisiek savo nemirtinga siela.

– Prisiekiu savo nemirtinga siela.

– Ir visus padarinius įrašau į savo sąskaitą.

– Ir visus padarinius įrašau į savo nemirtingą sąskaitą.

Jis paduoda jai koltą. Nusigręžia, kad nematytų to, kas įvyks.

– Tegu Dievas tau atleidžia, – sako.

Pirma kulka nepataiko į brolį, bet priverčia jį sustoti. Antra kulka pralekia jau arčiau ir sutriuškina riedulį. Trečia sminga į kelį. Jis parkrinta šaukdamas:

– Kolai... Koli!.. Ta kalė... į mane šaudo, Kolai!..

Maklorensonas klupiniuoja tolyn nuo jos, žemyn prie ežero, jo melsvas, pilkšvas, žalias vanduo šešėliuotas, kitame krante išsirikiavusios pušys, narai sminga į vandenį ir slysta paviršiumi. Jis nusimauna odines kelnes. Įbrenda į seklumą. Jo keliai. Užpakalis. Juosmuo. Pečiai.

Ji išrauna raudonai įkaitusį stiletą iš žarijų kaip morką iš lysvės. Daugybė įrantų ant jo rankenos. Ašmenyse miniatiūrinėmis gėliškomis raidėmis išgraviruota „Tenesis“. Praeis daug metų, berniukas Lukas Taneris ras jį kalnuose, ir jo tėvas padovanos jį savo miestelio muziejui, ir senatorius išrėš kalbą apie tai, ką iš tikrųjų reiškia šis reliktas, kokią dovanoja mums istorijos pamoką ir kaip svarbu atleisti, o orkestras iškilmingai užgros, kai nuo stiklinės vitrinos bus nuimtas apdangalas. Bet šiandien tai tėra peilis.

Jo geležtė tokia įkaitusi, kad net atkišusi jį į priekį veidu jaučia šilumą. Ji spjauna ant jo, metalas sušnypščia; oras aplink tarytum mirguliuoja. Ir kvepia kadagiais, dumbliais ir motiejukais. Galbūt jis tėvas kūdikio, kuris auga joje, bet tai jo neišgelbės. Niekas jo neišgelbės.

Basomis per akmenis ji braunasi prie vyro, kurio kelis peršautas ir kuris niekingai ropomis stumiasi nuo jos tolyn neprarasdamas vilties kaip vežimo pervažiuota rupūžė.

– Atsisuk į mane, pone.

Ji peršauna jam kairę alkūnę.

– Atsisuk, jeigu aš tau sakau.

Jis apsiverčia ant nugaros. Veidas aplipęs akmenukais.

– Aš turiu vaikų... Turiu žmoną... Turiu pinigų... Pasigailėk...

– Maldauk manęs, bjaurybe, – sako ji.

Ir jis bando daryti kaip liepiamas, bet žaizdos neleidžia.

Ji meta revolverį į šalį. Nušauti jį per maža. Delne tvinkteli, kai rankena atsimuša į kliūtį.

Prie Makinlio ežero salų Kolas Maklorensonas išgirsta riksmą. Nelaukdamas, kol jis vėl pasigirs, neria po vandeniu – daug sykių yra girdėjęs priešmirtinį žmogaus riksmą, ir tai neteikia jam džiaugsmo, niekada neteikdavo. Po vandeniu niūru, bet per jį dryksta keisti šviesos kaspinai. Pirštai dumble šalti ir tarsi svetimi. Vanduo prislopina viską, išskyrus kvėpavimą.

Jis būna po vandeniu tiek, kiek tik gali.

∇

TIKRA KAIP EVANGELIJA ISTORIJA APIE KOČIZĄ* IR DŽONĮ GRIAUSMĄ**

Prieikite arčiau, garbingi ponai, ilgai aš jūsų negaišinsiu.
Ir vinklią liaudies dainą kaip vainiką jums nupinsiu.
Ji apie priešus du senus ir mūšį jų, kur andai nugrumėjo:
Kai Džonis Griausmas, Erinos garbė, išdidųjį Kočizą nugalėjo.

Tai vyko prie pakrantės Afrikos vakarės, Amerikoj Pietų;
Kočizas pasišaipė iš Vikruolio Džonio, garsaus bandito tų kraštų:
„Girdėjau, kad esi mušeika; matau, segi lyg tikras vyras diržą.
Bet smarvės tau pritrūks, galop pabruksi uodegą niekingą.“

Ir štai ką jam atsakė Griausmas išmintingai ir linksmai:
„Aš pats narsiausias Airijoj, manęs dar nieks nėra nurungęs net menkai.
Žemiau nei diržas tvot nedrįstų niekas, bet kausimės lig begalybės.“
Ir delnus pasispjaudė užtvatyti Kočizą pasiryžęs.

Mirties pamėklė, komančai, vargetos ir ponai subėgo pažiūrėt kumštynių.

✦

* Kočizas (1815–1874) – čirikivavų apačių čokonų giminės vadas.
** Iš „Airių dainos ir žaidimai mokytis atmintinai“, Mineapolis, 1878; Dublinas, 1879. (*Aut. past.*)

Indėnė Pokachonta su Džonu Smitu, Napoleonas – su savąja Žozefina.
Šventasis Patrikas drauge su Velso princu, pačiutę savo atlydėjo Lotas.
Visi draugingi ir linksmi, lyg niekada nebūtų pykta nei burnota.

Kovojo šimtą raundų jie, nes atlygis – pasididžiavimas tautos.
Dienų net dešimt ir naktų jie kovės, bet anei vienas neketino pasiduot.
Pavargo saulė jau, pražilo mėnuo, „aiman" tiksėjo laikas.
„Paliksiu iš tavęs vien tik mėlynes", – pareiškė tas narsus indėnų vaikis.

„Klausyk, manoji motina užgimus Liberty, o tėvas Brėjuj.
Aš vaikis Dublino, jei skelsiu iš peties, keliausi pats iš karto pas Kūrėją.
Nes Lifė teka mano kraujyje, o Nokmildauną saugau širdyje,
Bet tik Amerikos gražuolių meilė šitaip uždegė mane!"

Šit tvoja Džonis! Parkrenta Kočizas! Indėnas jau išsekęs!
Bet tęsiamos dar vis lažybos ir niekaip nesibaigia raundų sekos.
Jau metų net penkis šimtus jie kaunas vis aršiau.
Tik štai suklikęs nirtulingai indėnas pasiduoda pagaliau.

Mūs didvyris parklupdė Džesį Džeimsą, Gotlajų aptalžė.
Ir Sfinksui senojo Egipto jis tikriausiai šypseną nuskaldė.
Šėtonas, požemy juodam tūnojęs, jį puolė su baisia jėga –
Bet tas pačiupęs uodegą trissyk užmazgė, įkalino vėl Pragare!

Gražuolės mūzos, plaukus pasileiskit ir jais supančiokit mane,
Jei išdrįsau jums pameluoti nors kartą savo dainoje.

O jūs visi iškelkite sugniaužtą kumštį ir šaukit kiek tik galit:
Už Džonį Griausmą mes kovosim! Jis – Erinos karalius!

∇ ∇ ∇

VII DALIS

GARLAIVIŲ PLAUKYMO METAS

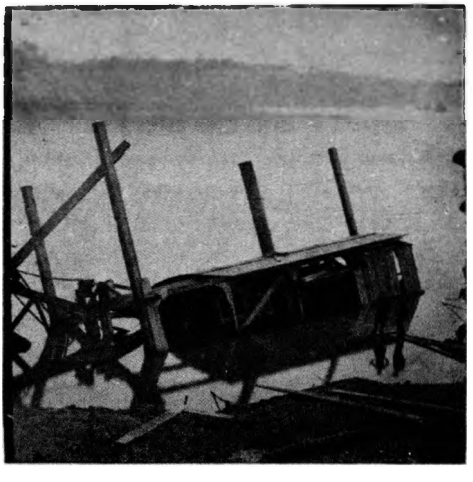

Kūrike, anglių negailėk
Ir plaukime pirmyn.
Gal upė ši man kada nors
Dar mielą sugrąžins.

Juoda katė man laimę lems
Ir magiškas akmuo.
Ei, kapitone, dar greičiau
Mus teneša vanduo.

✦

Džeremijo Munio daina,
kaip ją prisiminė Elizabetė Livensvort

TAI VIS DĖL TO PATIES PAMOKSLININKAS SAVO BIBLIJĄ UŽVERČIA

Elizabetė Longstrit prisimena Lusiją

Yra šioj žemelėj žmonių, katrie spindžia kaip aniolai... Anie nebūtinai net gražūs turi būt, bet kažkodėl taip esti. Ir jinai tokia buvo. Pamatai ir turi darsyk atsisukęs žvilgtelėt, negali patikėt... Niekas neatsilaikys prieš grožį ir dailumą... ir žodžiais to neapsakysi... Iš vidaus eina... Bet kartais matai, kad moteriška tą turi... Arba kitąsyk vyras ar vaikas... Nors nelengva tai... Daug kas tokiam tik bloga daro... Žmogui sunku būt išskirtam...

Jinai turėjo ispaniško ir meksikietiško kraujo, taigi. Karšta. Valdinga. Išdidi kaip jie visi. Akys tik žėri kaip visų lotynų. Ir iškirptos kaip anų. Drąsi kaip vyras... Kadgi jie abudu buvo gražūs, taip... Daili pora. Mat ir generolas atrodė įspūdingai... Vienąkart pamatęs per gyvenimą neužmirši. Rusvas. Stambus. Visas raumenų kalnas. O jo žmona – pasaulio gražuolių gražuolė. Vargšė ponia O'Kif. Kaip seniai aš ją mačiau.

Ji tikrai buvo tikinti, tą aš pamenu. Angliškai jos vardas reiškė „Kryžiaus šviesa". Lusija Kruz. Argi ne puikus vardas?.. Girdėjau, kad vienas jaunas daktarėlis ten, Rytuose, dėl josios upėj nusiskandino, kad už jo netekėjo. Nežinau, ar taip buvo. Ale nė kiek nenustebčiau.

Jinai poteriaudavo su rožiniu ir visiems šventiesiems maldas kalbėjo, kaip visi katalikai. Anys kožnai kalendoriaus dienai turi atskirą šventąjį. Mat visos bažnyčios savo takeliu eina į Šviesą – taip žydai, taip baptistai, taip kvakeriai, visi. Tų bažnyčių ir bendruomenių daugiau kaip žvaigždžių danguj. Ant baptisto nusileidžia dvasia, ir tas rėkia, kratosi. O Indijoj melžiamos karvės yra šventos... Va kiek kelių,vedančių pas Vienintelį. Tegu Jis bus palaimintas, aleliuja.

[Šioje vietoje vinilinė plokštelė subraižyta. Vienuolika sekundžių įrašas nesuprantamas.]

...savo seną dėžę cigarams ir lakstė aplinkui rinkdamas jon akmenis. Gal ne akmenis, bet tokius rutuliukus, kaip berniukai mėgsta. Kaipgi jie vadinasi?.. Aha, marmurinius rutuliukus... Jis buvo gamtos vaikas. Jam tik priežiūros trūko. Atpirkėjas sakė leisti mažutėliams ateiti pas Jį. Bet gyvenimas pakeitė Jo planą.

Bet ponia O'Kif tai vargšelė. Niekaip tam vaikui neįtiko. Nė per kur. Neįtiko jinai jam... Bet juk ir nelengva moteriai svetimam vaikui už motiną būti. Jinai bandė. Bet kad tas buvo toks laukinis... Darė ką norėjo. Niekada nieko neklausė. Lakstė uodegą iškėlęs. Landžiojo po namu. Vogė popierius iš stalčių. Iš mokyklos pabėgo... Generolui viskas atrodė gerai... Bet poniai O'Kif – ne, jinai tam nepritarė. Ne, pone.

∇

JI VISAI NEBENORI MANĘS

✦

Lusija nori atsikratyti vaiko –
Jos sutuoktinis nori jį pasilikti –
Keletas laiškų, keletas atsakymų ir eilėraštis apie kareivį
1866 m. nuo gegužės iki birželio mėn.

Higienos komisijai, Vašingtonas, Kolumbijos apygarda
Gubernatoriaus rezidencija, Roberto Emeto gatvė,
Redempšen Folsas, Kalnų teritorija, Šiaurryčių kvadrantas

1866 m. gegužės 1 d.

Ponai,

Aš esu generolo Džeimso O'Kifo, šiuo metu laikinai einančio šios Teritorijos gubernatoriaus pareigas, žmona. Mes esame informuoti, kad jūs, Higienos komisijos džentelmenai, esate įpareigoti pranešti šeimoms apie iš karo negrįžusius kovotojus.

Prieš keturis mėnesius neturtingas berniukas, kuris, kaip mes manome, galėjo būti tarp sukilėlių pajėgų, buvo rastas klaidžiojantis kasykloje prie Redempšen Folso. Jo amžius galėtų būti nuo dešimties iki keturiolikos metų, ūgis – keturios pėdos du coliai, akys – tamsiai rudos. Jis gležno sudėjimo, turi Vidužemio jūros rasės bruožų. Mes manome, kad jo pavardė yra MUNIS; vardo inicialas – Dž. Pastebėjome, kad jis atsiliepia šaukiamas krikščionišku DŽEREMIJO vardu. Nelaimingas vaikas

greičiausiai yra nebylys. Mums susidarė įspūdis, kad jis ilgisi namų.

Kadangi tokiam kaip jis berniukui čia iš tikrųjų nėra kur dėtis, labai norėtume, kad jis kuo greičiau susirastų savo šeimą. Prašome atgaliniu adresu parašyti mums, kaip būtų galima tai kuo skubiau atlikti. Mes pasirengę padengti visas išlaidas ir pasiūlyti jo tėvams penkiasdešimties dolerių sumą.

Nuoširdžiai
Lusija Kruz O'Kif

∇

1866 m. gegužės 27 d.

Gerbiama korespondente,

Higienos komisija neturi sukaupusi jokios informacijos apie sukilėlių kovotojus. Todėl nieko negalime padėti.

Pagarbiai,
R. F. Madigan

∇

Kirnano, Makbraido ir Lavo advokatų kontoroms.
Malberi gatvė 52, 14-as rajonas, Niujorko miestas

1866 m. gegužės mėn. 11 d.

Brangusis Makbraidai,

Tikiuosi, jūs laikotės gerai ir nusikaltimų nemažėja. Teritorijoje reikalai klostosi normaliai, bent jau neblogai. Kada nors sugundysime jus ir jos šviesybę atvykti pas mus karališkojo vizito. Lusija džiaugsis vėl jus matydama. Atsivešime dūdų orkestrą su būgnais.

O dabar konfidencialus reikalas [*sic*], bičiuli. Man reikia šiokio tokio teisinio patarimo iš žmogaus, kuriuo aš pasikliauju, o kadangi tokio čia nėra, nusprendžiau kreiptis į patį. Dabar rimtai, mudu su Lusija norime įsivaikinti vieną mums rūpimą berniuką. Būk geras, paaiškink, kokia turėtų būti procedūra [*sic*] ir ką mums reikia daryti. Noriu žinoti, ar būtinai reikia turėti jo gimimo liudijimą ir taip toliau. Įsivaizduoju, kokį gyvą velnią popiergalių reikės surinkti, bet parašyk kokių. Mes norime kuo greičiau viską sutvarkyti.

Atleisk už įžūlumą, mielas bičiuli, ir perduok linkėjimus *La Reine**.

Skubantis, bet visada jūsų
O'Kifas

∇

* Karalienei (*pranc.*).

„SKELBIMAS PRENUMERATORIAMS“, IŠSPAUSDINTAS PIETŲ LAIKRAŠČIUOSE 1866 metų birželio 3–7 dienomis

RASTAS!

Berniukas DŽ. MUNIS Redempšen Folse, Kalnų ter. Maždaug 11 met. Nebylys. Galbūt airis. Kreiptis į ponią Dž. K. O'Kif (asmeniškai, konfidencialiai). Redempšen Folsas. Š. R. kvadrantas.

∇

Baltiesiems rūmams, Vašingtonas, Kolumbijos apygarda

REMIANTIS ANKSTESNIU LAIŠKU

1866 m. birželio 8 d.

Jūsų Ekscelencija pone Prezidente,

Tikiuosi, kad atleisite už trumpą sutrukdymą. Prieš mėnesį kreipiausi raštu į Karo reikalų sekretorių dėl nuo namų nuklydusio berniuko. Iki šios dienos (apmaudžiai pareiškiu) negavau jokio atsakymo. Būtų gerai, jeigu patikėtumėte kam nors nedelsiant pasirūpinti šiuo reikalu. Berniukas turi būti repatrijuotas ir grąžintas į šeimą.

Mano tėvas Piteris Maklelandas, Jūsų Ekscelencijos rėmėjas, bus dėkingas už asmeninį Jūsų indėlį sprendžiant šį klausimą, kaip, be abejo, ir jo duktė

Lusija Kruz Makleland O'Kif

∇

1866 m. birželio 29 d.

Ponia,

Prezidento adjutanto esu įpareigotas atsakyti į Jūsų birželio 15 dienos laišką (ir į tris ankstesnius). Jūs turbūt suprantate, kad Prezidentas, vykdantis valstybinę pertvarką, neturi laisvo laiko domėtis Jūsų keliamais klausimais.

Prezidentas priduria tikįsis, kad darbas Jūsų vyro, kaip laikinai einančiojo gubernatoriaus pareigas Kalnų teritorijoje, yra vertinamas su atitinkamu dėkingumu Jūsų šeimai, priešingu atveju, galiu Jums pasakyti, ponia O'Kif, kad jo atsistatydinimas bus priimtas be jokių prieštaravimų.

Pasvarstykite galimybę kreiptis į Higienos komisiją arba išspausdinti skelbimą Pietų laikraščiuose. Tačiau spręskite šį klausimą savo jėgomis. Šiuo klausimu susirašinėjimas baigiamas.

Pagarbiai
[*nepasirašyta*]
Sekretoriaus pavaduotojas

Post scripum. Jūsų vartojamas terminas „repatriacija“ , jeigu leisite man pasakyti, visiškai netinkamas ir kai kam nuskambėjo netgi įžeidžiai, verčiau to nebūtų atsitikę. Jūs turbūt pastebėjote, kad pastaruoju laiku vyko karas tarp žmonių, sprendusių problemišką klausimą, ar Jungtinės Valstijos yra viena šalis. Taigi tai yra viena šalis.

∇

IŠ LAIŠKO AIRIŲ KALINIUI ANGLIJOS MANČESTERIO KALĖJIME

...Jis labai mielas mažylis, nekalbus ir liūdnas, bet, turiu pasakyti, kad aš jį pamilau. L... mano, kad jis atsirado pas mus kaip stebuklas, be to, manau, beveik įsimylėjo jį. Niekada netikėjau, kad kada nors apskritai domėsiuosi vaikais, ir dabar tam tikra prasme nesidomiu tais mažais *********iais ****iais*, bet jo išraiška kartais visiškai nuginkluoja. Ne, ne visai taip. Aš tiesiog nerandu tinkamų žodžių. Kaip tėvas, tu mane suprasi. Pasijunti, kaip čia pasakius, globėjas ar dar kas. Jam reikia mažai, o jis duoda daug.

Kadangi savo vaikų neturime, labai norėtume jam padėti; ir tikimės, kad jis laimingai gyvens su mumis. Jis turi keletą įpročių, kuriuos reikėtų šiek tiek pakoreguoti (bet ar galėtų būti kitaip, jeigu vaikas gavo tokį gyvenimo patyrimą?), bet L... iš tiesų moka prisitaikyti (visai priešingai negu jos viešpats ir šeimininkas!). Ji bus jam nepriekaištinga mama, aš žinau. Motinystė visada buvo jos idealas, ji ir jautė turinti tam gamtos dovaną. Dabar jos širdis nurims, nes ji pagaliau turės gyvenimo tikslą. Žinome, kokios jos tampa *******, kai to neturi. Nusprendžiau, kad viskam vadovaus ištikimas tavo tarnas, o L... šiek tiek paauklės...

∇

* Laiškas buvo cenzūruotas kalėjimo vyresnybės.

Poniai Džon Fintan Dagan, Rožių kotedžai, Pirklių gatvė, Ričmondas, Virdžinija

1866 m. birželio 30 d.

Brangioji Marta,

Turėjau parašyti tau daug anksčiau ir pareikšti nuoširdžiausią užuojautą, kai tik mes, Konas ir aš, išgirdome šiurpią naujieną apie berniukų žūtį. Mes galvojame apie juos ir meldžiamės už juos dieną ir naktį. Reiškiame jums užuojautą, nors ir taip pavėluotai, tokią žiaurią netekties valandą.

Džeimsas mūsų atmintyje visada išliks toks gražus ir stiprus. Konas – švelnesnis, gailestingos kaip tavoji sielos, toks pat ištikimas ir nepaprastai geros širdies. Praeis daug laiko, brangioji Marta, kol mes atsigausime nuo šito baisaus ir bergždžio karo padarinių. Bet, ko gero, mes, moterys, kažkaip sugebame viską ištverti.

Marta, aš norėjau su tavimi pasitarti vienu delikačiu klausimu. Čia, Teritorijoje, mes suradome berniuką – pietietį, tuo neabejojame – ir aš labai norėčiau grąžinti jį šeimai. Jis buvo įveltas į karą ir galbūt sekė paskui pietiečių kariuomenę. Ar Džonas negalėtų patarti, kur mums kreiptis. Aš visiškai sutrikusi ir aiškiai matau, kad vaikas nenori likti su mumis. Ar negalėtum paklausti Džono, gal jis turėtų ką nors pasiūlyti?

Nuoširdžiai
Lusija
(L. K. O'K...)

∇

1866 m. birželio 11 d.
Rožių kotedžai, Pirklių gatvė, Ričmondas, Virdžinija

Poniai O'Kif,

Jeigu dar kada nors sugalvosite man rašyti, nors aš to nepageidaučiau, turėkite galvoje, kad mano pavardė yra ponia leitenantienė Džon Fintan Dagan. Tiktai draugams leidžiama kreiptis į mane vardu. O aš jūsų daugiau drauge nebelaikau, taip pat ir nieko iš jūsų aplinkos nelaikau savo šeimos draugais.

Ponia O'Kif, keista girdėti iš jūsų lūpų postringavimus apie ištikimybę ir širdies gerumą. Gal manote, kad gyvendami Virdžinijos miškuose mes nieko nežinome ar kad Pietūs neturi akių Niujorko miesto gatvėse? Pasaulis žino apie gėdingą žmonai nederantį jūsų gyvenimą pastaraisiais metais. Aš nepriimu jokių skandalingų moterų pamokslavimų.

Be to, turiu jums pranešti, ponia O'Kif, kad mano sūnūs žuvo anaiptol ne bergždžiame kare. Jų tikslas buvo teisingas, drąsa vyriška ir slapta piktdžiugiaujančio priešo krokodilo ašaros yra tiktai jų atminimo paniekinimas. Galiu tik tikėtis ir melstis, jog prieš jiems užmerkiant akis jų neaplankė siaubinga mintis, kad jų krikšto tėvas, jūsų vyras, buvo tarp tų legalizuotų žmogžudžių, kurie praliejo jų kraują.

Neseniai mano dėmesį patraukė vadinamasis eilėraštis, išspausdintas su tamstos inicialais šiauriniame abolicionistų laikraštpalaikyje. Jeigu kada nors, kai naiviai laikiau jus savo drauge, būčiau įsivaizdavusi, kad galite rašinėti tokius apmaudžius dalykus, būčiau bemat pavariusi šalin. Mano vyras, uždarytas kalėjime, sako, kad tos niekingos, šlykščios eilės negali būti jūsų, bet aš jau seniai įtariau jus

turint niekšingą prigimtį. Jūs esate iš tų moterų, kurių vyrai nesugeba perprasti, nes kulniuko kryptelėjimas ar akių žybtelėjimas nukreipia jų dėmesį. Bet aš jus matau kiaurai, ponia O'Kif. Dievo dovanotą jums grožį jūs pavertėte kauke, kaip jūsų vyras kauke pavertė retorinį savo patriotizmą. Samsonas, pasirodo, ne vienintelis kvailys, nukentėjęs nuo išorinio spindesio. Turbūt prisimenate, kaip jūsų pamėgtasis Miltonas aprašė anų laikų didžiavyrio baigtį: „Akim išdurtom Gazoje, malūne, su vergais grandinėmis apkaltas suka filistinų girnas."

Ar visi bet kurio karo kariai yra lygūs? Ar užpuolėjas su savo batalionais, ginkluote ir bombomis, su iždu nešvarių dolerių nusikaltimui paremti yra brolis dvynys to, kuris, norėdamas apginti savo tėvynę nuo įsibrovėlių, pakelia nuo žemės akmenį? Dėkoju Dievui, kad mano sūnūs suvokė pasaulį teisingai ir mokėjo atskirti gėrį nuo blogio, juoda nuo balta. Jeigu Aukščiausiasis man būtų rodęs daugiau geraširdiškumo, aš pasimelsčiau ir už jus, kad vieną dieną tai suvoktumėte. Tai galbūt sustiprintų jūsų moralę ir pagerintų poeziją.

P. leitenantienė
Džon Fintan Dagan

∇

VAINIKAS PRIEŠO KAREIVIUI L. K. O'K*

Ar tars kas „išdavikas" prie šio kūno,
Kurį tepuošia vien tik ašaros ir gėlės.
Ar mes paniekinsim sutryptąjį gyvumą?

Dar vėjai glosto gailestingi
Jo kaktą baltą ir sustingusią.
Ar tars kas „maištas" prie šio kūno?

Netekome drąsių vaikinų,
Narsa jų tądien neapgynė.
Ar mes išjuoksime sutryptąjį gyvumą?
Nestigo jam nei tikslo, nei tikrumo.
Jis krito idealų nepamynęs.

Ar tars kas nors „melagis" prie šio kūno?
Ramu ilsėtis žemėj jam tebūna.
Nebylios lūpos priesaika dar tiki.
Ar mes suteršime sutryptąjį gyvumą?
Kalbėsim apie kerštą ir žiaurumą?
Jei taip, ateikite iš jo pasišaipyti.

Ar tars kas „išdavikas" prie kūno šito vaiko
Ir pasijuoks iš jo aukos belaikės?

∇

✦

* Tai vienintelis Lusijos eilėraštis, išspausdintas „su [jos] inicialais", tad greičiausiai Marta Dagan užsimena būtent apie jį. „Šiaurės abolicionistų laikraštpalaikis", kuriame jis pasirodė (1865 m. spalio 7 d.), buvo *New York Times*. Džeimsas Daganas žuvo Šailo / Pitsbergo mūšyje būdamas devyniolikos, o jo brolis Konas žuvo prie Vailderneso būdamas šešiolikos. (*Aut. past.*)

VAIKAS BE TĖVO

Kuriame pasakojama apie įvykius Redempšen Folse nuo 1866 m. gegužės iki rugpjūčio mėnesio. Dokumentai iš Dž. Danielio Maklelando, Kolumbijos universiteto Amerikos literatūros ir folkloro skyriaus profesoriaus (nusipelniusio), archyvo. Sudaryta iš gyvų likusių Redempšeno gyventojų autentiškų įrašų, laiškų profesoriui Maklelandui ir kitų dokumentų. Autentiški įrašai daryti 1927 m. vasarą, jeigu nenurodyta kitaip. Kiekvienas laiškas datuotas atskirai.

ELIZABETĖ LIVENSVORT,
mergautine pavarde LONGSTRIT, NAMŲ TARNAITĖ
Užrašyta 1928 m. Monrovijoje, Liberija

Ateina pavasaris ir prasideda garlaivių sezonas... Nelygu kokie metai, bet dažniausiai gegužę, ankstyvą birželį. Sniegas tirpsta ir upės vanduo pakyla tiek, kad laivai gali plaukti. Anksčiau kaip į gegužės pabaigą to nebūna – metai iš metų vis kitaip, bet dažniausiai gegužę. Užtat ir prisimenu, kaip su tuo vaiku atsitiko. Mat artėjant sezono pabaigai, kaip sakiau, rugpjūtį, namai jau kunkuliuote kunkuliavo.

Taip, miestely dažnai juodu matydavau. O'Kifą ir tą berniukėlį... Rodos, tik vakar... Mūdrauna abu gatve su šunim... Tuo laiku O'K... vilkšunį laikė... Juokingai juodu atrodydavo, kaip tu sau nori, O'K... ir tas mažius, mat O'K... buvo vyras kaip mūras, tikras Finas Makulis su generoliškais karuliais, o mažius gal va tik tokis, ne didesnis... Bet ir tas ne iš kelmo spirtas... Įsiminiau, smalsus buvo kaip reta. Būdavo, atsistos ir spingso tau į akis. Stebi, ką tu dirbi. Turėjo tokią kiaulišką airių madą ... Tik O'Kifas neėmė domėn.*

FRANKAS DANEGANAS, BUVĘS SMUKLĖS *COSSA-ON-SHOOGAWN* SAVININKAS
Užrašyta 1931 m. Šv. Petro ligoninėje, San Fransiske

...Aš tik sakau, kad būna ypatingų žmonių. Atleidžiančių visiems ir visus sutaikančių. Mokančių žmones suburti. Tokių ir šeimoj esti, ir darbe. Manyčiau, toks bent mano įsivaizdavimas, kad vyras žmonai kaip tik toks ir turi būti, kitaip, brolau, santuoka ilgai netvers. Taigi patys suprantat, kokius žmones aš turiu galvoje. Nuolaidžius. O jeigu kalbėsim apie O'Kifą, tai tas buvo ne toks.

Kur tau. Nuožmus bestija. Jeigu kelią pastosi, taip dėbtelės, kad kojas pakirs. Patikėkit, bičiuli, tai bent buvo žvilgsnis – veriantis kaip ligonio po kontuzijos. Kai pasižiūri į tave, vidurius susuka. Gal kaip kokio pagonių druido senovėje. Menki šposai su tokiu.

* Keltų mitologijos personažas.

Vienas vyras pasakojo, kaip jis per karą belaisvį nušovė. Ar žinot už ką? Ogi jis užtraukė maištininkų dainą. Nežinau, ar čia teisybė, įtariu, kad ne. Bet žiaurumo tam Kraugeriui nestigo. Taip jį per karą kareiviai vadino. Be sąžinės graužimo galėjo žmogų užmušti, bent jau nėra tekę girdėti, kad būtų gailėjęsis. Dėl to nedaug kas jį ir mylėjo.

Ne, nepasakyčiau, kad jis su tuo mažvaikiu gerai sutarė. Žmonės jums pasakoja, kad jie buvo kaip tėvas ir sūnus – paistalai. Aš mačiau juos sykiu daugel kartų ir nieko panašaus nepastebėjau. Jau greičiau – kaip čia jums pasakius? – jie tik pakentė vienas kitą. Dievaži, ypatingas atvejis.

ORSONAS ROLSAS II, LAIDOJIMO KONTOROS SAVININKAS IR IŠVARŽYTOJAS

Mano tėvukas tuo laiku turėjo laidojimo kontorą Redempšen Folse. Atvyko tenai tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt penktųjų pavasarį iš Rytų Teksaso. Negalėjo priprasti, kad negrai vaikštinėja laisvi kaip paukščiai. Išsikėlė į šiaurę, girdi, negrai niekada nesibraus, kur šalta... Jaunystėje jis turėjo išankstinių nusistatymų. Vėliau kiek pasikeitė. O kai atgulė į mirties patalą, nekentė visų, kurie laikėsi tokių pažiūrų, kaip kad jis kadaise. Čia turbūt ir yra vadinamasis progresas.

Prisimenu, tuo metu sutikdavau tą vaiką mieste. Kurį laiką kartu ėjome į mokyklą. Tenai pat, Redempšen Folse. Deja, dabar tas miestelis kaip vaiduoklis. Liūdna, apgailėtina vieta. Mokykla tenai buvo ties Ficdžeraldo gatvės kampu, kiek žemiau sielių sangrūdos. Toliau stovėjo Džono Konolio Dublino kvarcmalė, – pro ją, kai dar buvau

snarglius, tada ėjo pagrindinė gatvė, – bet dabar jau ir ta sugriuvusi. Ne, manęs netraukia tenai, juk andainykščių žmonių jau nebėr. Vien tik žiurkės ir griuvėsiai palikę. Mano anūkas kartais nuvažiuoja. Kasinėja tenai su pusbroliu. Bet aš tai ne, aš daugiau nevažiuoju...

Liūdnesnio veido tamsta nesi matęs. Visada atrodė nusiminęs. Niekada nė žodžio nepratarė. Nebylys buvo. Be liežuvio gimęs. Sakydavo, kad jo motina iš Džordžijos Atlantos buvusi tam tikro plauko moteriškaitė. Užkramčiusi kemero ar dar ko nuo sifilio. Užtat jis gimęs nenormalus. Sykį jis išsižiojo ir parodė man burną. Na, ne man pačiam, o mano pusbroliui Džimui Kaltreinui. Ir Džimis dievagojosi, kad jo liežuvis kaip žuvytės. Tąsyk baisiausiai pasišlykštėjau. Net nežinau kodėl. Bet taip jau buvo.

Na, o mano tėvukas sumetė, ką su ta vargo pele daryti. Perskaitė senose knygose, kaip žmonės Anglijoje samdo tokius vaikus patarnauti per laidotuves. Bežadžiais vadina. Nes jie visą laiką tyli. Mat kalnakasiai, – na, kai kurie iš jų,– pageidaudavo prašmatnių laidotuvių. Ypač tokie kaip tamsta airiai ir Londono prasčiokai. Šiaip didžiausius turtus iššvaisto, mamai dolerio nesukrapšto nusiųsti... Bet kai ateina laikas dangun keliauti, tai visko rupūžiokams turi būti pertektinai... Vainikų, katafalko, visko iki mažmožių... Ir antkapio tokio, kad sultonui pritiktų... Turbūt tėvukas paklausė O'Kifo, ar jis gali tą jo makalą pasisamdyti, kad eitų paskui katafalką apvilktas juodu kostiumėliu, su cilindru ant galvos. Nežinau kodėl, bet O'Kifui tas dalykas nepatiko. Po šimts pypkių, juk tam pajodžargai galgi visai smagu būt buvę. Gal būtų patikę. Laisvesnis būt palikęs. Manau, kad tėvukas tą dalyką išskaitė Čarlzo Dikenso knygoj. Bet tik nerašykit to, nes mažu ir Tveno... Jisai vis ką nors prisitaikydavo tai iš vienos, tai iš kitos knygos. Dirb-

damas laidojimo kontoroje, turi marias laiko. Žmonės pagal užsakymą juk nemiršta. Tenka palaukti, o kaipgi.

OVENAS MAKDONAGAS, SIUVĖJAS IR VYRIŠKŲ DRABUŽIŲ PARDAVĖJAS

Mano krautuvė stovėjo pagrindinėje gatvėje. Tada vadinosi Touno gatvė. Volfas Tounas, matyt, buvo kažkoks Airijos nepriklausomybės šulas. Kovojo su saksais, taip, sere. Davė jiems kaip reikiant į kaulus.

Taigi mudu su žmona matydavome juos rytais, kai atidarydavome krautuvėlę. Dievuliau tu mano, kad aš nežinau, sere, geras klausimas, bet nežinau. Tiesiog vimzdinėjo šen bei ten. Užsukdavo į krautuves. Arba lydėdavo vaiką į mokyklą, nes aš žinau, kad jis ėjo į mokyklą. Direktorė buvo Kitė Doherti. Ji dar gyva, gyvena Grantsvilyje. Kitė buvo gražiausia tuo laiku panelė kalnuose. Putli kaip pudingas. Tikrai daili.

O'Kifas buvo vyras iš stuomens ir iš liemens, – turbūt matėt jo nuotraukų, – šaligatvio lentos linkdavo nuo jo svorio. Va šitaip įdubdavo. Bet kad ir lentos būdavo niekam tikusios. Visos kreivos ir persisukusios. Senatvėje keisčiausius dalykus žmogus prisimeni. Aš vis laukiau, kada tos lentos po juo įlūš.

Bet juodu abu derėjo vienas prie kito, aš dažnai taip pagalvodavau, taigi. Kaip tėvas su sūnum. Gal ir dar artimesni. Širdžiai miela būdavo žiūrėt, kai jie abu dyrina gatve. Ir tas mažius mokėjo gražiai elgtis – bent jau su manim. Nors ir nekalbėjo nieko. Bet argi tai svarbu?

O'Kifą aš pažinojau, kaipgi. Ne, nesakyčiau, kad mudu draugavom. Mano senelis iš Veksfordo, iš ten pat, kur ir jis kilęs, bet kažkodėl artimiau nesusieidavom. Neprisimenu

net, ar kada išvis apie tai kalbėjom. Aišku, per tą laiką pasiuvau jam vieną ar dvi uniformas. Jis prašydavo itin prašmatnios uniformos – su daugybe galionų ir kitų gražgrožių. Vadindavom juos vištžarniais, tuos geltonus jo galionus. Liepdavo tokią daugybę jų prisiūti, kad iš visos vištidės šitiek nesurinktum. Žmona jį vadino Generolu Cipcipu.

Vieną vakarą jau vėlokai ateina ir prašo, kad aprengčiau vaiką, kad parinkčiau vilnonį drabužį, gerus batus, kailinę medžiotojo kepurėlę. Tada siūdavome marškinius kalnakasiams. Iš labai stiprios drobės. Tai bent buvo marškiniai! Medžiagos parsisiųsdavom iš Sent Luiso, tvirta kaip palapinė... Žmona sukirpo jam liemenę iš vilko odos, prisimenu kaip dabar. Nes niekad iki tol nebuvo tekę siūti tokios mažos. Paskui pasiūdinom lietpaltį, dabar turbūt vadinat tokį neperšlampamu apsiaustu. Dar puošnią eilutę sekmadieniui į bažnyčią ir visa kita, bet vilnonio audinio, – ką tu nori daryk, – tąsyk neturėjome. O'Kifas užsispyrė: pasiūk vaikui eilutę, ir gana. Tada Džulija sako, gal imam tą kostiumą, kur neseniai sukirpom, juk tu, sako, žinai, apie ką aš kalbu – apie tą, kur buvo skirtas Tomiui Broganui, tegu jis ilsisi ramybėje. Liemenė, kelnės, švarkas ir plačios kelnikės iki blauzdų. Buvau pasiuvęs tą kostiumėlį berniukui, kuris žuvo prie Mortono kasyklos. Tomiui Broganui. Paskendo vargšelis. O tam mažiui jis prigludo kaip nulietas. Taigi O'Kifas tą kostiumą paėmė, tik liepė niekam nesakyti. Nežinau kodėl, bet man buvo smagu, kad dabar jau kitas vaikas vaikšto su ano drabužiais. Gal taip ir nederėjo daryti, bet aš padariau. Negalėjau atsispirti... Tokie dalykai guodžia. Nežinia kodėl, bet taip yra.

ŠEIMAS „DŽIMIS“ FOLIS, VARIO KASYKLOS SAVININKAS

Moterims patikdavo O'Kifas. Taip, jis labai joms patikdavo. Būdavo, kai prašvytruoja šokinga eigastim gatve, tai tos šelmės tik plast plast blakstienomis kaip drugeliai sparneliais. Visada kuo dailiausiai apsirengęs. Našlėms seilės tįsta. Buvo kaip katžolė katėms. Įmanydamos ant kelių būtų prieš jį puolusios... Ir jis mėgo į šalis pasižvalgyti, bet nemanau, kad kada būtų iš kelio išklydęs... Žmonės kalbėjo, kad prieš vedybas buvo aplaužęs ragučius vienai ar dviem hercogienėms... Na ir į sveikatą, jeigu taip buvo... Kas nenorėtų?.. Betgi žinot, kaip būna, kai vyras rodo širdį vaikui. Nesvarbu, kad tas padykęs... Gal dar net geriau. Sakau, tos damos užuodžia, jos mato visus tuos „tėveli, parnešk mane namo“... Taip gamtos sutvarkyta... Toks jau pasaulis... Sakau, kai kartais pamatydavau jį su vaiku, tai pačiam knietėdavo patykoti jį, nors aš į tokius dalykus nelinkęs, visai nelinkęs... Kad ir Ingrida Smit. Ar niekada negirdėjot apie Ingridą? Toji Ingrida turėjo viešbutį, jeigu suprantat, ką turiu galvoje... Taigi va... Kaip tik tokios rūšies viešbutuką... Pašoka kankaną visas kordebaletas, paskui nusilenkia ir prieina, jei kam reikia, pasiguosti... O ta Ingrida, atleisk man, Viešpatie, nedera krikščioniui taip kalbėti, buvo nušiurus višta ir baidyklė. Išsekusi, išbalusi, šleivakojė, raiša. Už kaliausę bjauresnė. Kaip iš Brolių Grimų pasakų, jeigu žinote. Ir kaip žmogus nekokia... Duok tokiai išnarai našlaitį į rankas, bemat viskio prigirdys. Bet, kai Ingrida pamatydavo mažąjį padaužą, dumiantį Touno gatve, – gal ir klystu, bet, man regis, jos veide atsirasdavo šypsena. Atrodė, kad ji tuoj tuoj išsišieps. Nors iš tikrųjų ne tuoj. Bet beveik.

ANNA KATLINA O'LI,
Mergautine pavarde DOHERTI, MOKYTOJA
Laiškas, 1887 m.

Kebliausias dalykas, kad berniukas nekalbėjo. Tai buvo didžiausias jo trūkumas, prie kurio šliejosi kiti. Buvau dar tik devyniolikametė, man tas atvejis buvo per skaudus ir per sudėtingas. Esu įsitikinusi, kad nesusidorojau.

Man pasidarė aišku, beje, gana greitai, kad jis moka skaityti. Negana to, jis skaitė kur kas geriau negu kiti jo amžiaus berniukai; bet kadangi niekada neskaitydavo balsu, tiksliai to nustatyti buvo neįmanoma. Labiausiai jis būdavo patenkintas, – nors patenkintas būdavo labai retai, – kai sėdėdavo vienas prie mano stalo ir atsidėjęs nagrinėdavo elementorių, jeigu man pavykdavo jam kokį nors surasti. Vedžiodavo pirštu puslapio eilutes. Kartais krutindavo lūpas.

Jis nedalyvaudavo jokiuose žaidimuose ir panašiuose dalykuose. Tarsi nė nematė, kad esama kitų vaikų. O jie dažnai erzindavo jį ir negražiai pravardžiuodavo. (Manau, kad tai ne išskirtinis Redempšeno vaikų bruožas.) Jis tik spoksodavo į juos, lyg jie būtų ne visai tikri...

Panelė Longstrit, tuo laiku tarnavusi pas gubernatorių, ateidavo vakarais pas mane mokytis skaityti. Ji keletą kartų man minėjo girdėjusi jį dainuojant. Aš pati nebuvau girdėjusi jo dainuojant, nors ne vieną kartą teiravausi, ar jis nenorėtų padainuoti. Bet kai koks kitas vaikas dainuodavo, jo žvilgsnis būdavo itin susikaupęs. Jis nežiūrėdavo tiesiai į dainuojantįjį, bent aš to nepamenu. Bet tarytum sugrįždavo į tikrovę, o tai būdavo ne taip jau dažnai. Akys trumpam prašviesėdavo. Paskui, kai daina baigdavosi, jo žvilgsnis vėl apsiblausdavo. Tas pats būdavo, kai kas nors deklamuodavo eilėraštį ar poemą – dainingai, kaip moka

tik vaikai. Nesakyčiau, kad tokie dalykai būtų teikę jam džiaugsmo. Tiesiog jis juos pastebėdavo.

PITERIS MAIKLAS TIRNIS, KALNAKASYS*

Klausykit, pamatęs tokį vaiką kaip tas, žmogus negali nesusinervinti. Visiems atrodydavo, kad jis juos seka – dedasi galvon, ką ir kaip jie daro. Niekas to per daug nemėgsta, ypač vakariečiai. Beje, ačiū, kad, kaip sakoma, nupurtėt nuo mūsų dulkes. Jūsų istorijos apie Vakarus dažniausiai būna gausiai apibarstytos cukrumi. Neregėtas žmonių gerumas, kaip jokioj kitoj pasvietėj. Ir lauką padės tau suarti, ir derlių nuimti. Ir niekam ne galvoj, iš kur tu kilęs, kad ir iš pačios velnių urkštynės. Geriau liežuvį nusipjaus, bet nepaklaus, kokio tu tikėjimo, už ką balsavai ar dar ko panašaus. Jiems tas pats, ar tu juodas, ar baltas, ar mėlynas, – bent jau kiek man yra tekę patirti. Pasakyk kolonistui „mane apiplėšė" ir kaimynai iš visos apygardos sulėks – padės atsistoti ant kojų. Tiek didžiausias kaimo puikorius, tiek paskutinis keršanugaris. Kolonistai visi aliai vieno parems kaimyną. Bet, jeigu kas kiša nosį į jų reikalus, to jie nemėgsta. Būk malonus, laikykis atstumo.

* Iš interviu, užrašyto Pitman stenografijos būdu 1924 m., kai subjektui buvo aštuoniasdešimt vieneri. Tirnis gimė skurdžioje Tipererio gyventojų šeimoje, Niujorko uosto laive, ir tapo Klondaiko aukso milijardierium. 1865–1867 metais ieškodamas aukso po vietoves, esančias netoli Redempšen Folso, jis gyveno palapinėje ir dažnai misdavo iš elgetavimo, o vieną kartą juodakojai indėnai išgelbėjo jį nuo mirties, kai jis pasiklydo pūgoje ant Didžiojo Duslvojo Debesies kalno. Interviu duotas jo rūmuose Ervardstaune, kuris buvo laikomas didžiausia privačia rezidencija Jungtinėse Valstijose. (*Aut. past.*)

Taip, kurgi, aš labai gerai atsimenu, kaip jis atrodė. Mažas gražus padūkėlis. Ne didesnis kaip iki kelių. Vienas draugas sakė, kad jis signalizavo vėliavėlėmis per Linkolno karą. Ko tik tada nebūdavo. Tai bent karas! O dabar pažiūrėkit į tuos jauniklius – jie neturi supratimo apie istoriją. Na ir gerai! O kam jiems žinoti? Jeigu aš dabar būčiau jaunas, galvos sau dėl to nekvaršinčiau. Negi dabar vaikysies savo uodegą ir visiems į akis lįsi. Bet tai nereiškia, kad to nebuvo, – taip mano žmona visada sako. Nieko neatsiranda iš nieko.

Kiek žmonės nuveikė. Bet viskas taip ir turėjo būti. Man nusispjaut, ką rašo knygose, bet tai yra tavo, imigranto, žemė, žmogau, o imigrantas turi būti ištvermingas, imigrantas turi būti kietas kaip ąžuolas, supranti, nes kitaip jis neprasimuš. Jis juk palieka tenai savus. Mylimuosius. Gimines. Jis turi išbristi iš skurdo, kad pasiektų, ką nori. Kaip mano uošvis – jis norvegas, geriausias pasaulyje žmogus, o sykį man pasakojo, kad paliko Tromse mylimą mergaitę, visus aliai vieno giminaičius, kuriems tuo laiku buvo labai įsipareigojęs. Bet nė kartelio dėl to nesigailėjo. Bent jau taip man tvirtino. Jis darė tai, ką privalėjo. Alkanas vakarietis rankų sudėjęs nesėdės. Susiras kokį devynių mylių ilgio, septynių mylių pločio miesteliūkštį ir pačią pirmą dieną į jį įjojęs pavadins savo namais. Žinoma, jis dainuos dainas apie senąją savo tėvynę, bet tai ir viskas. Alučio patrauks. Aš ir pats esu statines jo išmaukęs. Bet tais aludžių bliuzais viskas ir pasibaigs. Todėl, kad džiovė iš tėvynės kojom žemės nesiekdamas. Traukitės iš kelio, duokit žmoniškai numirti. Todėl ši šalis niekada nebus raudona. Nes mes turim pūdą druskos suvalgyti, kol gaunam tai, ką turim. Čia esu aš, o čia yra tai, kas man priklauso, ir tu, brolau, į tai nesigviešk ir neprašyk, kad pasidalyčiau su kokiu nevėkšla,

kurio nepažįstu. Koks nors kaubojus drybso sau lovoj ir kasosi padargus, o aš lieju prakaitą, kad jį išlaikyčiau ir dar alum pavaišinčiau. Ačiū, mama, ne. Užmiršk kelią pas mane. Biblijoje pasakyta, kad palaiminti turintys vargdienio dvasią; jų yra dangaus karalystė. Nebent rojuje. Bet ne Vakaruose. Nes aš užskriesiu tau ribą ties, tarkim, šimtąja lygiagrete, ir viskas, brolau, o turintys vargdienio dvasią paveldės burbulą.

Rusai daro kitaip. Ką gi, sėkmės jiems. Bet čia ne Rusija. Ir netgi ne Jungtinės Valstijos. Mes čia visi traukiam solo, nes mums taip patinka. Ir mums nereikia jokių politikų. Patys apsirūpinam maistu. Vašingtonas dar niekad nepadėjo žmogui iš Vakarų. Galiu ranką ant širdies pridėjęs pasakyti, kad Vašingtonas man rūpi ne daugiau negu Kinija. Todėl tas vaikas man buvo nei geras, nei blogas. Jis buvo toks kaip visi. Darė, ką turėjo daryti.

„MAŽYLIS" DŽONAS ROLINSAS, KIRPĖJAS

Užpakalyje trumpai. Šonuose trumpai. Ko gero, kareiviškai.

Juokinga, bet toks kirpimas jį jaunino. Taigi. Kaip bėga laikas. [Juokiasi] *Nekentė kirptis, kaip visi tokio amžiaus berniukai. Dabar man penkiasdešimt dveji, bet jau ir tada buvau trisdešimt dvejų. Kai toks gorila Rolinsas su žirklėmis lenda prie tavo galvos, reikia kaip nors gintis. O'Kifas su Kalhunu laikydavo prispaudę jį prie kėdės. O, jisai muistėsi, patikėkit. Na ir pasiutėlis! Mudu kartais su tuo vaikiščiu susikibdavom. Juk jis ir į pilvą spardė, ir kandžiojosi, ir visokį velnią išdarinėjo. Spardukas buvo kaip reikiant. Bet miela būdavo į jį žiūrėt. Kaip ugnis.*

Veidelis gražus. Akių negali atitraukti. Mažos dailios ausytės, kakta aukšta, plati. Ir tokios ryškios akys, kiek pamenu, gelsvai rudos. Manau, jis turėjo meksikietiško kraujo. Gal iš motinos pusės? Ko gero, gimęs El Pase.

FLOIDAS LUVENAS,
MUZIKANTAS IR LĖBAUTOJAS

Jie buvo kaip du vandens lašai.

BILIS KORIŠAS,
DŽABUŽIŲ KRAUTUVĖS SAVININKAS

Jie atrodė visiškai skirtingi.

DANIELIS HANAHO,
KALVIS

...Ir aš nežinau, ar šiandien tas vaikis gyvas ar jau miręs. Bet tikrai žinau, – galit tikėti, galit ne, čia jau kaip jums patiks, – brolis man sakė, kad pernai žiemą matė čia to vaiko vėlę. Po šitiekos metų. Tokio pat amžiaus kaip tada buvo. Tiesiog prerijoje, kur andai stovėjo gubernatoriaus namas. Su pjūklu rankoje. Ir jis ne vienintelis, kuris jį matė. Ir visada su pjūklu. Galvokit ką norit. Aš tik pasakoju, ką man brolis sakė.

SESUO MARI POL LEFEVR, MEILĖS ORDINO MISIONIERĖ 1894 m. laiškas (Verstas iš prancūzų kalbos)

Jiedu buvo komiška pora, O'Kifas ir jo rastinukas. Tikrų tikriausias cirko [klounų] *duetas. Miestelio gyventojai dažnai šaipydavosi juos pamatę. Berniukas eidavo paskui vyrą atsilikęs per kelis žingsnius, negrakščiai drimbindamas kaip visi vaikai. Ilgos rankos tabaluoja, žiūri iš padilbų, stabteli tik norėdamas truktelėti smunkančias kelnes aukštyn. Atrodė, kad drabužiai jam kliudo, jis būtų norėjęs vaikščioti plikas. Jo globėjas retai atsigręždavo pasižiūrėti, ar jis yra, tik kartkartėmis sušnairuodavo į berniuką akimis. Ir vis dėlto tas jų ėjimas tarsi buvo suderintas. Kai vienas stabteli, stabteli ir kitas. Jie žingsniuodavo sutartinai. Ir netrukus – tą pastebėjo daugelis – berniukas ėmė juokingai mėgdžioti generolo judesius, netgi nedidelį pastarojo šlubčiojimą.*

Berniukas įprato lydėti savo globėją, kai generolas jodavo į tuometines užmiesčio fermas ir kasyklas. Jam buvo parūpintas ponis – tvirtas mažas gyvulėlis – „eidininkas", kaip ponius tada vadino, ir kalnakasiai pakeldavo akis nuo darbo ir susidomėję žiūrėdavo į tą airių Don Kichotą ir jo bebarzdį Sančą Pansą. Berniukas nemokėjo joti ir kelis kartus nudribo žemėn. Kartą ponis net buvo įvijęs jį į medį.

Vieną dieną jie atėjo į vienuolyną kaip tik tada, kai aš tenai buvau. Gubernatoriaus arklys šlubavo. Tarp vienuolių vyrų, žinoma, nebuvo, bet sesuo Mikelė pakaustė bėrį ne blogiau už bet kurį Teritorijos kalvį. Mes pavaišinome juos kuo tik turėjome. Mažasis [berniukas] *nuėjo į kampą ir žaidė su kačiuku.*

Jie išbuvo pas mus dvi dienas, mes džiaugėmės turėdami svečių. Nusivedėme juos pasižiūrėti milžiniško krioklio, kurį buvo aptikusi viena sesuo pušyne prie Lumingtono kalno. Tas krioklys buvo tūkstančio devynių šimtų pėdų aukščio. Vaikas taip džiūgavo, – smagu buvo žiūrėti. Prisimenu, kaip generolas griežtai kareiviškai jam pasakė: „Džeremijau, galbūt tu esi pirmas pasaulyje berniukas, išvydęs šitą stebuklą. Pasižiūrėk, koks grožis. Apie šią akimirką tu papasakosi savo anūkams." Ir didele vyriška ranka apkabino jį per pečius, o tas žiūrėjo iš nuostabos išplėtęs akis. Paskui generolas ant nugaros parnešė jį į vienuolyną, o šis visą laiką mosavo rykštele kaip kardu.

Jis taip jaudinamai didžiavosi berniuku. Bet net girdėti nenorėjo jokių pagyrimų, kaip jis juo rūpinąsis... Generolas kalbėjo su manimi puikia prancūzų kalba, domėjosi, kaip mes čia laikomės. Padėjo mums nusipirkti mulų ir lentpjūvę, sutvarkė visus popierius, reikalingus įrangai atgabenti iš Vilmingtono. Turiu pasakyti, kad su manim jis visada buvo mandagus ir jautrus. Kiti mano kitaip, bet mums jis visada buvo labai geras. Manau, kad jis dar bus prisimintas, kaip sakoma. Kai kurie pasakojimai apie jį yra labai vienpusiški.

MAILSAS IR PITERIS KAŠINAI,
LENTPJŪVĖS DARBININKAI,

[MK] *O, taip, žinoma, jis pasiimdavo vaiką drauge į smuklę.* [PK] *Niekas niekada neprieštaravo.* [MK] *Niekas niekada neprieštaravo.* [PC] *Būtų gavęs kulką į kaktą, jeigu būtų paprieštaravęs.* [MK] *Kulką. Taigi.* [PK] *Prisimenu, vieną kartą sėdėjau „Dingusiam bate" su kanzasiečiais.* [MK] *Čia toks smuklės pavadinimas.* [PK] *Staiga įžengia*

Kraugerys su savo šunyčiu iš paskos. [MK] *Įžengia abudu. Įdomi istorija.* [PK] *O scenoje kaip tik fokusininkas rodo triuką su kulka.* [MK] *Padėjėja iššauna, o tas dantimis pagauna kulką.* [PK] *Akių monai, jis jau iš anksto laiko kulką burnoj.* [MK] *Po liežuviu pasikišęs.* [PK] *Štai taip.* [MK] *Merga šauna, pokšteli šūvis, va ir visas triukas.* [PK] *O magas išstumia kulką pro tarpdantį.* [MK] *Tada O'Kifas išsitraukia pistoletą ir vietoj nudeda tą šiknių magą.* [PK] *Ir žinot, ką dar pasako?* [MK] *„Pagauk šitą".*

BARTOLOMĖJUS BONARAS, BALDŽIUS

Ar jie papasakojo jums tą nesąmonę? Istoriją su kulkos gaudymu?.. Taip, visus, kurie tik čia pasirodo, jie apie kertę apveda. Tiedu tuščiabarškiai taip mėgsta dūmus į akis pūsti, kad nežinia, kaip dar nuo jų neužduso. Juk jie atsikėlė tiktai tūkstantis aštuoni šimtai septyniasdešimt antraisiais! Gyvenime to vaiko nėra matę, pone... Apie tuos du buccaneros* *aš galiu tiek papasakoti, kad plaukai jums ant galvos pasistos. Manau, jie net ne broliai, štai kokios tokelės.*

DŽONAS KALHUNAS, VALSTIJOS GUBERNATORIUS
(Buvęs MARŠALO PAVADUOTOJAS)

Kartą prisijuokiau, kai vaikas jodė tą nelemtą vilkšunį. Apsižergė ir mūdrauja sau. Su airių vilkšuniais nelabai

✦

* piratus (*isp.*).

pakvailiosi... Vaikigalis gerai jį tą dieną pavaikė... [Juokiasi] *Tada aš ėmiau visur teirautis, gal kas gali duoti arklį jam pasijodinėti. Bet jis tikrai buvo per mažas. Taigi suradome jam ponį... Tokį nediduką keršmargį. Ir sukalbamą. Spokanų veislės visi tokie. Ir jis jodinėjo. Visokiais būdais.* [Juokiasi] *Ne, jis nebuvo visai niekam tikęs raitelis. Nepasakyčiau. Gal balnas persisukdavo ar dar kas, nežinau. Jis net nelabai klausydavo, kai jį kas mokindavo ponį balnoti. Ilgą laiką nenorėjo mokintis.*

Jūsų teta buvo kantri, bent jau stengėsi. Žinote, man visai suprantama, kodėl žmonės Lusiją apkalbinėjo. Visiems reikia atpirkimo ožio. Žmonių liežuvis kaip be kaulo. Nė vienas nė nestabteli [pagalvoti], *ar patys ne taip pat elgtųsi taip susiklosčius aplinkybėms. Šiame krašte yra žmonių, kuriems turėtų būti gėda dėl to, ką prišnekėjo apie Lusiją O'Kif, ir jie patys tai žino. Bet kas tiesa, tas tiesa; buvo visiškai aišku, kad berniuko jinai nemėgsta. Gal ir per stipriai pasakyta. Nors, atvirai kalbant, tą berniuką ne taip jau ir lengva buvo pamėgti. Bet Konui jis tiko, ir ką tu čia padarysi. O su Konu O'Kifu nepasiginčysi, jeigu nenori prisišaukti bėdos. Užsispyręs žaltys, kad jį kur. Per karą jį pravardžiuodavo Kraugeriu. Jeigu kas suerzina, tuoj akimis žaibus ima svaidyti.*

Apie Koną aš visada sakau: reikia suprasti, kas yra karas. Nenoriu įkyrėti, bet tą būtina pasakyti. Visa ta istorija apie berniuką, apie jį ir apie Lusiją – tai vis karas. Nes jis visam laikui pakeitė žmones. Jie pradėjo visiškai kitaip mąstyti. Iš esmės pasikeitė.

Kad ir aš – karo pabaigoje buvau su daliniu išsiųstas į Andersonvilį. Mačiau vyrų, kurie atrodė kaip gyvi skeletai. O kiti amerikiečiai juos saugojo... Trylika tūkstančių kareivių buvo palaidota tenai, Džordžijoje. Beveik tūkstantis

net be pavardės ant antkapio. Aš nežinau... Man galva neišneša... Tie žmonės juk tavo broliai... Tokie dalykai paskutinį gerumo lašą iš tavęs išsunkia.

Aš buvau tarp tų, kurie saugojo į kalėjimą vežamą Vircą – tą, kuris vadovavo stovyklai, vėliau Vašingtone buvo pakartas. Aš jo paklausiau, kaip buvo iki to prieita. Ir žinote, ką jis man atsakė? „Aš vykdžiau įsakymus.“ Ir suprask, žmogau, kad nori.*

Žiaurumas buvo neregėtas. Be abejo, būta drąsos. Be abejo, būta pasiaukojimo. Bet karas yra žiaurus dalykas ir nereikia to užmiršti. O apie tokį žmogų kaip Konas aš tiesiog nežinau, ką jums pasakyti... Manau, kad karas sukrėtė jį iki sielos gelmių. Man jis jau niekada nebebuvo toks kaip anksčiau. Pasidarė kažkoks užsispyręs. Tarsi apsėstas. Nesugebėdavo per medžius įžvelgti miško. Sureikšmindavo smulkmenas. Vyrą, kuriam yra tekę grumtis mūšyje, išsyk atpažinsi. Jis atrodo pakrikęs. Kitaip suvokia pasaulį. Žmogus buvo pašauktas atlikti taurią ir svarbią užduotį. Šalis pavojuje? Taip. Motyvas teisingas? Be abejo. Bet jis visai negalvoja apie tai, kai atlieka tą užduotį. Nes jeigu galvosi, brolau, tai būsi lavonas. Ir tas berniukas kažkaip įsikomponavo į visą tą paveikslą. O Lusija, aš nežinau, ar jinai suprato, kas vyksta. Jis įsikibo į tą vaiką kaip į paskutinį gyvenimo šansą. Ir aš nuoširdžiai tikiu, kad ji nematė to, kas artėjo. O jeigu ir pamatė, tai per vėlai.

Aš juk pats girdėjau, kuo kandžiau jinai jam atsikerta, tuo aukščiau jis keterą stato. Baigiasi lygiosiomis, abu eina katras sau sukandę dantis. Juk kalbėti apie tai, kas

* *Heinrich Hartmann Wirz* (1822–1865) – konfederatų karininkas, vadovavęs belaisvių stovyklai Andersonvilyje ir po karo nuteistas mirties bausme už žmonių žudynes.

tau negerai, – silpnumo požymis. Bet toks požiūris nė vienam iš jų – nei vaikui, nei Konui, nei Lusijai – nebuvo į naudą. Tas vaikas – viduriuke tarp jų, ir visos kalbos susivesdavo į jį. Kartą aš Kono paklausiau: „Klausyk, ar tu žadi įsisūnyti tą berniuką? Tėvystė nėra taip paprasta, kaip paimti daiktą ir perdėti į kitą vietą." Jis tiesiai man pasakė, kad yra tam pasiryžęs. Tvirtai nusprendęs. Tuo buvo galima neabejoti.

Kaip vaikas jautėsi? Atvirai sakau, nežinau. Keletą kartų buvo pabėgęs, bet visada sugrįždavo. Manau, jeigu jau būtų buvę taip blogai, būtų pabėgęs visam laikui. Juk neuždarytas kokiam kalėjime... Jis tik buvo vienišas mažas žmogelis. Kas jį matė, niekada nepamirš... Manau, gyvenime jis kažin ko nenuveikė.

LORENSAS NIUKOMBAS,
DAKTARAS, SOLT LEIK SITIS
1892 m. laiškas

Man regis, mačiau jį keturis kartus vizituodamas mieste, pirmą kartą – dėl skrandžio uždegimo, antrą – dėl šlapinimosi į lovą. Kiek pamenu, dar ištraukiau jam porą dantų. Tačiau užrašuose tokio įrašo nėra, tad galbūt ir perdedu.

Man jis visai nepatiko. Atstumiantis berniūkštis, visiškai neišauklėtas. Jis buvo vienas iš tų, kurie valgo molį ir dilgėles, o susilažinę padarytų bet ką. Nevalyvas, nedraugiškas, turintis atgrasių įpročių, daug nemalonesnių, nei būdinga jo amžiaus berniukams. Kvapas iš burnos – kaip iš tvarto. Dantys apsitraukę žalia pluta. Prašau atleisti, bet paprasčiausia kūno švara jam buvo nežinomas dalykas. Jo drabužiai, lova, visi jo daiktai buvo purvini. Jis kramtė

nagus ir krapštėsi ausis. Tais laikais Redempšenas taip pat nekvepėjo parfumais, visi miestai kalnuose anuomet tokie buvo. Tačiau tas berniukas dvokė ypač aštriai. Tuo kvapu jis skyrėsi nuo aplinkinių kaip diena nuo nakties.

Gubernatorius puoselėjo viltis, kurios man atrodė gana naivios, kad nedėkingas mažas nenaudėlis galiausiai pavirs šventuoju, nes, kai nuskambės trimitas, skelbiantis trečiąjį koridos aktą, įvyks gerumo pasėtas stebuklas. Bet to neatsitiko. Ir niekada negali atsitikti, kiek žinau iš savo patirties. Berniukas tuštindavosi ant grindų, šlapindavosi, kur jam patiko, vogė iš savo globėjų, laužė ir dergė viską, prie ko tik prisiliesdavo. Įeidavo į gubernatoriaus kabinetą bet kuriuo nakties metu ir sujaukdavo jo dokumentus arba juos pasisavindavo. Tarnaitė, bent taip ji man pasakojo, kartą anksti rytą rado jį vasaros virtuvėje darantį tai, ką net šuo atlieka lauke. Norint sužmoginti tokį sulaukėjusį berniuką, tebuvo vienas kelias – nuolat duoti rykščių ir maitinti pieniška dieta, bet pirmojo būdo gubernatorius atsisakė, o antrasis nepasiteisino. Juo dėtas, – gal tai ir nekrikščioniška, – būčiau išgrūdęs tą vaiką iš savo namų, ir tegu pasiunta. To manding ponia O'Kif labiausiai ir troško. Bet tais laikais paskutinis žodis būdavo vyro.

Didžiausią nerimą kėlė faktas, – ponią O'Kif tai tiesiog varė iš proto, – kad mieste pasklido kalbos apie įvykdytus žiaurumus. Vienas naujakurys pasakojo matęs, kaip berniukas akmenimis tol daužė šlubą veršelį, kol jam visa oda nudrisko skivytais. Taip pat kažkas buvo pagavęs šunį, aklą kalę ir žiauriai kankinęs ant laužo ugnies. Nužudytas ir išdarkytas mulas – niekas nežinojo, kas tai padarė. Jo viduriai buvo sukabinti ant šakų kaip papuošimai. Kaip tik tą vakarą, kai išgirdau šią šiurpią istoriją, važiavau šeštos valandos karieta iš Redempšen Folso ir jau temstant prie

Salivano upelio pats mačiau berniūkštį, besivalantį peilį į batų padus. Mums važiuojant pro šalį jis pakėlė akis, ir tas jo žvilgsnis man įstrigo visam gyvenimui. Tarsi būtum pažvelgęs į gryno, nepermaldaujamo blogio gelmę. Paskui kelias naktis mane kamavo košmarai. O jo lūpose tą akimirką švietė šypsena.

ONORA MORAN,
BUVUSI ŠOKĖJA UŽ DOLERĮ, ODALISKO VIEŠBUTIS

Niekas niekada neįrodė, kad visus tuos dalykus padarė vaikas. Jam prikergdavo visas blogybes, kokios tik atsitikdavo tame sušvinkusiame sąvartyne. Bet kad kam nors pagrūmotų pirštu – nė už ką. Tokia mano narsioji Amerika.

Už savo durų namie jie daro ką tik nori. O išeidami lauk užsideda šventųjų aureolę.

KONAS LOLESAS,
AUKSO IEŠKOTOJAS, VARINOS MIESTAS

Pasakysiu jums atvirai, pone, man tas vaikas nepatiko. Dievaži, vaikas buvo velnio neštas.

Pirmiausia, kaip jis į tave žiūrėdavo. Nė žymės žmogiško drovumo. Kaip tada, kai aš jį mačiau eidamas pas Džimį Kašiną, o jis sėdėjo prie tiltelio ir braižė kažką vytele purvyne. Kai tik aš jį pamačiau, man kilo kažkoks įtarimas. Prieinu, sakau: „Ką čia paišai, vaikeli?“, o jis uždengė viską rankomis.

Ar žinote, kas ten buvo? Nukryžiuotasis žemyn galva.

Galit netikėti, jeigu norit, bet aš, kaip Dievą myliu, sakau tiesą. Po tos dienos artyn prie jo nebeidavau. Ir dabar

dar pagalvojus šiurpas nueina. Tikra šėtono išpera. Taip žmonės jį ir vadindavo. Argi toks vardas dera nors vienam vaikui žemėje? Juk buvo motina, kuri jį pagimdė, ir aš pats vaikus išauginau. Jei galėtum įlįsti į kito kailį, gal ir neteistum... Ir niekas taip nėra reikalingas gailestingojo Viešpaties atleidimo kaip su tamsta kalbantis žmogus... Bet kai aš išgirdau, kas atsitiko po to... Nepasakyčiau, kad nustebau. Kitaip ir būti negalėjo.

GUBERNATORIUS KALHUNAS

Nemanau, kad jie niekada nebuvo susibarę. Žinoma, kad buvo. Žinau, kad vedusieji dažnai to ginasi, bet tada jie arba šventieji, arba melagiai. Kartais smulkios namų rietenos nėra jau tokia pragaištis. Šiek tiek pravalo orą, suprantate? Matau, mano sekretorė juokiasi. Kodėl juokiesi, mieloji?.. Turbūt mano, kad aš pats toks, jeigu taip sakau... Mat ji dar netekėjusi, todėl... O sutuoktiniai, ko gero, itin suartėja kaip tik tada, kai riejasi. Tai tas pats, kaip šokti abiem į lovą, tik be jokio malonumo.

DOKUMENTAS, PARAŠYTAS O'KIFO RANKA
IR PRIKABINTAS PRIE LAUKO VIRTUVĖS SIENOS*

I. *Tu nečiulpsi pirštų ir negrauši nagų.*
II. *Nekramtysi iš nosies iškrapštytų snarglių. Tai bjauru.*
III. *Vaikščiosi TYLIAI, ypač naktį.*

* Originalas eksponuojamas apygardos muziejuje. Kopijos parduodamos turistams kaip suvenyrai. (*Aut. past.*)

IV. *Maudysies kas dvi savaites, su muilu, kurio tau bus duota.*

V. *Nevalgysi prie stalo su savo peiliu. Taip pat nešliurpsi, negrieši dantimis, nerysi dideliais gurkšniais ir neleisi garsų iš antro galo. Tai nepadoru.*

VI. *Sėdėsi TIESIAI ir UŽSIČIAUPĘS.*

VII. *Apsivilksi švariais drabužiais kiekvieną sekmadienio rytą.*

VIII. *Nekrapštysi po miego iš akių traiškanų ir nevalgysi jų, nes tai įžeidžia Viešpatį.*

IX. *Darysi tai, kas tau bus nurodyta, vykdysi visus paliepimus ir visada gera valia, mokysiesi švaraus ir paklusnaus berniuko įpročių ir melsiesi už tuos, kurie tave globoja.*

X. *O svarbiausia: LIAUSIESI SAVINĘSIS GUBERNATORIAUS DOKUMENTUS. YRA PAKANKAMAI ŠVARAUS POPIERIAUS, JEIGU JO REIKIA.*

ANA KATLINA O'LI,
MOKYTOJA

Tais laikais visi tikėjo, – seni žmonės jums paliudys, – kad mirusiųjų sielos pereina į kojotus. Galbūt tai atėjo iš indėnų. Nors vakariečiai visada mėgo šiurpias istorijas. Na, aš prisimenu tą dieną, kai klasėje pasakojau apie tai vaikams. Atsitiktinai pažvelgiau į jį. Jo veidas buvo visiškai baltas. Jis buvo paklaikęs iš siaubo nuo to pasakojimo. Ir ta akimirka man įstrigo visam gyvenimui.

JURGENAS ŠULMAISTRATAS, RAIDŽIŲ RINKĖJAS, BUVĘS KALNAKASYS
Užrašyta Sietle, Vašingtono valstijoje, 1929 m.

Su savo pusbroliu, taip. Jo pavardė Heinrichas Mantelis. Gal prieš dešimt metų mirė San Fransiske... O! Mes tą porą matydavom gatvėje vos ne kasdien.

Manėm, kad tai tėvas ir sūnus arba dėdė su sūnėnu, ar panašiai... Normalus berniukas. Nieko jam netrūko... Mes turėjome palapinę Limerik Leine. Tada ta vieta buvo vadinama Kleine Deutschland*. *Ir mes gyvenome tenai pusę metų. Mažylis Henris ir aš. Bet paskui Henris susirado merginą ir išrūko į La-Surs-de-Fam šiek tiek už Sent Džozefo... Taip, taip, žinoma. Matydavau vaiką kasdien. Mes duodavom jam dvidešimt penkis centus, kad atneštų laikraštį ar dar ką. Alaus ar porterio iš Šugono ar Bouno. Nes kai kasi, būna karšta ir kamuoja troškulys. Kartais paprašai, kad atneštų butelioką į namus. Grįžti visas apsinešęs dulkėmis, purvinas ir ateina berniukas su ledu ir gėrimais.* [Juokiasi] *Milijonierium gali tapti!.. Jis buvo airis, tas vaikas, arba jo tėvas airis. Bet kiti airių berniūkščiai kažkodėl jo vengė. Jis mokėjo puikiai dainuoti, tą aš prisimenu. Kažkas man pasakojo, kad jis vėliau pakliuvo į kalėjimą už žmogžudystę, ar teisybė? Bet aš iki to meto jau buvau visam laikui išvažiavęs iš miesto. Ar tik nebuvo pakartas Dakotoje? Nežinote?*

✦

* Mažąja Vokietija (*vok.*).

Taip, aš žinojau, ką jie paskum apie tą vaiką porino... kad jis pasidarė žmogžudys ir velnias, ir dar kas tik nori. Aš visa tai girdėjau. Nežinau, kodėl tokios kalbos paėjo. Pasakysiu, ką žinau. Niekada nesu mačiusi jo ką nors kankinant. Tiesiog niekada to nėra buvę, ir tiek... Daugiau neturiu ką pridurti... Ne, aš jau pavargau. Turėsiu padaryti [nesuprantama] *vėliau... Matai, tas vyras mane kviečia...*

PAŠNEKOVAS: Ką gi, gerai. Labai jums ačiū, teta Bese... Jeigu galiu jus taip vadinti...Taip [pašnekovas juokiasi]*... teta Elizabete... Galbūt jūs norėtumėte... na, tarti kokį žodį... jaunajai kartai?.. Kokį prisiminimą ar patarimą jaunikliams ir jų šeimoms? Nes kai kuriems iš mūsų... nežinau, gal ir jums... atrodo, kad, kai esi jaunas, labai sunku teisingai suvokti, kas vyksta.*

SUBJEKTAS: Skaitykite Šventąjį Raštą.

PAŠNEKOVAS: Skaitykite Šventąjį Raštą.

SUBJEKTAS: Kiekviena diena malonių pilna.

PAŠNEKOVAS: Ką gi, amen, amen. Nežinau, gal jūs kartais...

SUBJEKTAS [nutraukia]*: Yra dar daug kitų dalykų, kuriuos Jėzus padarė. Jeigu kiekvieną atskirai aprašytume, manau, visas pasaulis nesutalpintų knygų, kurias reikėtų parašyti.**

Tai paskutinieji Jono žodžiai. Daugiau neturiu ką pasakyti. Glory Alleluia. *Štai mano žodis.*

∇

* Jn 21,25.

JI TOLI NUO ŠALIES, KUR JAUNASIS JOS DIDVYRIS MIEGA*

Lusijos laiškas seseriai Estafanijai –
Liūdesys dėl iširusios santuokos

GUBERNATORIAUS REZIDENCIJA
ROBERTO EMETO GATVĖ
REDEMPŠEN FOLSAS
KALNŲ TERITORIJA

1866 m. rugpjūčio 19 d.

Brangioji širdele, mano Malinče,

Tavo rankraštis atėjo kaip malonė ir atsakymas į mano maldas. Be galo džiaugiuosi, kad tavo reikalai bent šiek tiek pakrypo į gera, nors tavo žodžiai pažadino ilgesį ir norą sugrįžti į namus Manhatane. Kaip aš norėčiau pamatyti

* Laiškas, testamentu paliktas leidėjui prof. Dž. D. Makl. jo tetos, Karmeličių ordino igumenės (Estafanijos Marijos Makleland) po jos mirties 1894 metais. Parašytas ispaniškai (ant herbinio gubernatoriaus popieriaus) ir užkoduotas šifru, kurį seserys ir dvi jų pusseserės iš Toledo buvo susikūrusios vaikystėje. Lusija šiuo kodu mokėjo rašyti visiškai laisvai, netgi kurdavo juo eilėraščius, tuo galima įsitikinti Niujorko viešojoje bibliotekoje išlikusių rankraščių ekspozicijoje. „Malinčė" yra Estafanijos šeimyninė pravardė, kuri reiškia gelsvažiedę Nikaragvos gėlę *jacaranda*. (*Aut. past.*)

savo Stefutę nors akimirką tarp miesto šviesų ir atspindžių. Norėčiau eiti su tavimi per prospektą arba Baterijos parką temstant, susikibus už parankių; tik mes abi, aptarinėdamos smulkius reikaliukus. Kaip svajoju pamatyti uostą šviesotamsos metą, kai laivuose uždegami žibintai ir ant vandens krinta šešėliai. Tuomet visi rūpesčiai atrodytų nebesvarbūs. Šiandien čia taip tylu. Tarsi girdėtum tylos pulsą. Lyg plaktų mažo vabzdžiuko širdelė. Kaip aš nekenčiu šitos vietos ir beveik visko, kas čia yra. Aš mirštu čia [*Muero aquí*].

Kaip gerai, kad Deividas* sveiksta. Aš kas rytą saulei tekant uždegu jam žvakę priešais Nekaltosios Mergelės statulėlę, tokią mažą iš malachito, kurią mama atvežė iš Činandegos. Kai jis išmoks vaikščioti su lazdele, jo nuotaika pagerės ir liūdesys, kurį tu matai, tikrai išsisklaidys. Vargšas geraširdis Deividas ir vargšelė Malinčė. Kai pagalvoji, kaip jis vertino grožį, gyvenimo linksmybes ir gražiausią pasaulyje rožę – tave. Niekada daugiau nebematyti – tai sunkiausias iš kryžių. Stebuklas, kaip jis apskritai tai pakelia. Bet tu nebūgštauk, kad jis nusiminęs, mano širdele. Tegu laikas užgydys žaizdas, ir vėl viskas bus gerai. Deividas visais atžvilgiais bus tave mylintis vyras, kokio tu esi verta. Gaila, kad mano pasirinkimas nebuvo toks išmintingas kaip tavasis. Bet ką padarysi. Turiu būtinai prigulti.

* Deividas Danielis Koboras (1841–1868) – 88-ojo Pensilvanijos pulko leitenantas. Dukart apdovanotas už narsą. Jis mirė Niujorke praėjus trejiems metams po karo, taip ir neatsigavęs nuo badavimo Andersonvilio belaisvių stovykloje. Koboro imigrantų vaikų rėmimo fondas, kurį iki gyvenimo pabaigos globojo Lusija, buvo pavadintas jo vardu. Praėjus ketveriems metams nuo jo mirties, Estafanija įstojo į Karmeličių ordiną ir visą likusį gyvenimą atidavė rūpinimuisi Niujorko, o vėliau Centrinės Amerikos varguomene. Mirė ir palaidota Meksike.

Brangioji mano gėle, – o, Dieve, – kad tu būtum čia! Tuojau pradės aušti. Girdžiu keliu einančius kalnakasius.

Jau penkios valandos, kaip aš rašau šį laišką. Atidedu į šalį, paimu, vėl atidedu – taip visą naktį. Kelis kartus jau norėjau sudraskyti, bet nepajėgiau. Mėginau užmigti, bet nerimas neleido.

Stefa, man bėda. Reikia, kad tu dabar už mane melstumeisi. Turiu tau atvirai išdėstyti vieną opų dalyką. Aš taip ilgai kankinausi dvejodama, rašyti tau ar ne; tai ne taip lengva pasakyti, nes keletui žmonių gali būti skaudu, bet po ilgų kankinimųsi, kurie įveikė visus mano pasiryžimus, aš nusprendžiau palikti Koną.

Koks trumpas baisus sakinys. Aš labai bijojau jį užrašyti, nes tuomet tai, kas anksčiau buvo tik baisus sapnas, virsta tikrove. Siaubinga visą laiką nešioti savyje paslaptį, priklausyti nuo jos ir leisti, kad ji ėstų tavo širdies pasaitus. Žmogus užsideda ramią ir meilią kaukę, o pats po ja pūva tarsi užmiršti drebučiai, kurie irdami vis dar išlaiko savo pavidalą.

Širdele, tu esi vienintelis žmogus pasaulyje, kuriam aš visa tai galiu patikėti. Dieve brangus, kaip aš norėčiau perskristi tuos tūkstančius mylių ir atsidurti pas tave. Įmanydama jau rytoj būčiau tenai.

Kad mūsų išsiskyrimas neišvengiamas, paaiškėjo daug anksčiau, negu išdrįsau sau tai prisipažinti. Tiesa ta, kad labai nemalonių ir neišspendžiamų nesutarimų atsirado jau netrukus po vedybų. Dėl vienų aš pati kalta, dėl kitų – vargšas Konas. O dėl kai kurių, manau, nebuvo kaltas niekas, tik mūsų abiejų charakterio silpnybės juos dar pagilino. Aš nebuvau tokia naivi ir nemaniau, kad santuoka gali būti apsaugota nuo nedidelių protarpiais ją ištinkančių išbandymų. Stebint vedusius žmones matyti, kad pora,

turiu galvoje, sutuoktiniai, yra tarsi laikrodžio rodyklės: kartais drauge, bet daug ilgiau atskirai, o retsykiais net priešinguose poliuose, bet ištikimybės ašis laiko juos tame pačiame rate, kad po kurio laiko jie vėl galėtų susitikti. Tačiau mes su Konu jau nebesusitinkame. Jeigu kada ir buvo kaištis, jis sulūžo.

Mus skiriantys dalykai darėsi vis sudėtingesni, kol tapo neįveikiami, – aš neperdedu. Nuo to laiko, kai atvažiavau pas jį, deja, supratau, kad tik išsiskyrimas gali mus abu išgelbėti nuo išprotėjimo; ir kad pasimokius iš tos liūdnos pamokos reikia kirsti vienu drąsiu mostu, kol nesužeidėme vienas kito tiek, kad jau niekas nebegalės užgydyti.

Paskutinis šio sezono garlaivis išplaukė vakar rytą, o pašto karietoms kelias šiuo metu uždarytas, nes tenai siaučia nusikaltėliai. Aš laikinai persikelsiu į Edvardstauno viešbutį ir, kai tik atsiras galimybė, grįšiu į Niujorką.

Dabar tu žinai, mažoji raudonode [*Rojita*], kad visos mano svajonės žlugo. Jaučiu pyktį, kaltę ir gėdą. Aš drąsinuosi, bet būna akimirkų, kai labai bijau ateities. Tada meldžiuosi mamai. Žinau, kad ji man padės.

Manau, tu įtarei, – žinau, kad taip, išmintingoji Stefa, – kad tarp manęs ir K... ne viskas taip, kaip turėtų būti. Tu užsiminei apie tai lydėdama mane stotyje, bent man taip pasirodė. Ir kaip aš tada troškau tau viską pasipasakoti. Užuot išsipasakojusi, kalbėjau atžariai ir sugadinau mūsų atsisveikinimą. Atleisk man, brangioji Stefa. Tu esi verta daug geresnės sesers.

Tai, ką ketinu tau prisipažinti, turi visam laikui likti tarp mūsų, nors žinau, kad nereikia to prašyti, nes tau tai savaime suprantamas dalykas. Tu esi tokia gera ir sugebi nieko neteisti. Kad aš turėčiau nors kruopelę kilniaširdiš-

ko tavo atlaidumo. Šiaip ar taip, aš nekaltinu Kono. Jis yra toks, koks yra, jis geros širdies, bet, kai tik aš ištekėjau, supratau, kad būti jo žmona niekada nebus lengva. Dievas mato, aš buvau įspėta ne tik paties Kono, bet ir kitų, tad, šiaip ar taip, aš tai žinojau. Kitų akimis, jis – šaltakraujiškas, net drįsčiau sakyti, arogantiškas, tačiau joks žmogus negali gyvenime tiek iškentėti ir likti nepažeistas. Gaila, aš negaliu tau parašyti, kad jo daugiau nebemyliu. Jeigu tai būtų tiesa, man būtų kur kas lengviau.

Kiek pamenu, ir ypač po mamos mirties, aš laukiau tos dienos, kai Dievas man leis būti motina. Kai mes su Konu pradėjome draugauti, jis man prisipažino, kad norėtų su manim turėti visą pulką vaikų. Bet labai greitai po vedybų jis pasikeitė. Paniuro, pasidarė tylesnis ir labiau užsidaręs. Galiausiai jis atskleidė man savo niūrumo priežastį. Tasmanijoje jis buvo vedęs vietinę moterį, ji pagimdė jam dukterį, bet naujagimė, būdama šešių savaičių, mirė. O moteris nusižudė netrukus po to, kai jis pabėgo iš kolonijos. Jis manė, kad netekties skausmas jau atlėgo, bet dabar mato, kad ne. Kai jis dar kartą vedė, skausmas sugrįžo. Stefa, aš buvau priblokšta, kad jis nepasakė apie vaiką ir moterį anksčiau, ir supratau, kad ištekėjau už vyro, kuris vergauja savo paslaptims ir kuris visada jas puoselės, nesvarbu, skaudins tai kitus ar ne. Vis dėlto ką aš galėjau padaryti, kaip tik aklai kliautis Apvaizdos malone? Tačiau mano maldos nebuvo išklausytos. Jis vis tolo nuo manęs. Pas jį nuolat bet kuriuo paros metu ateidavo kažkokių vyrų. Jis nesakydavo, nei kas jie tokie, nei koks jų lankymosi tikslas, niekada neatplėšdavo laiškų man matant, o dauguma jų buvo iš Australijos. Nepraėjo nė trys mėnesiai po vestuvių, o jis jau man pasakė, kad niekada negalės būti tėvu, nes jo dvasia palaužta, ir jis bijo. Negalėjau

suvokti tokio siaubingo užsispyrimo. Aš maldavau jo, kad šitaip mūsų nepasmerktų.

Įsiplieksdavo vis aršesni barniai. Vis dėlto jie neatėmė iš manęs vilties. Dieve mano, Stefa, aš buvau tokia kvaila ir pasikliaudavau savimi. Užuot patikėjusi jo žodžiais, tuščiai vyliausi. Laikas nuramins jo išgyventą skausmą – taip bandžiau įtikinėti save. Bet kuo toliau, tuo aršiau jis spyrėsi, kad nebus tėvas, vengė santykių su manimi tam tikromis mėnesio dienomis, neigė, kad daro tai tyčia. Kaltino mane, kad bandau jį apgauti, nepaisyti jo norų arba gudrybėmis atšaukti, kaip jis sakydavo, „bendrą mūsų susitarimą". Metai, kurie turėjo būti laimingi, buvo kupini priešiškumo ir užgaulių žodžių.

Nėra namų be dūmų, ir tegu Dievas man atleidžia, kad aš neiškenčiau. Bet aš daugiau nebegaliu apsimetinėti, kitaip išsikraustysiu iš proto. Tiesa yra tokia, kad mes su Konu jau devyneri metai negyvename kaip vyras ir žmona, nuo tada, kai dar prieš prasidedant karui jis ėmė keliauti ir ilgam palikdavo mane. Mūsų santuoka yra kiautas, grynas kevalas. Mes – tai tuščia sąvoka. Manau, kad taip buvo visada. Aš ėmiau abejoti jo motyvais mane vesti, kartais netgi pagalvodavau, kad tėtis sakė tiesą. Sakyti apie vyrą, kad jis – turtingų nuotakų ieškotojas, yra šlykštu ir niekinga, ir, kai protauju sveikiau, negaliu Konui taikyti tokio nežmoniško šablono. Bet abejonės nuolat apninka. Juk aš turėjau turėti ką nors, ko jam reikėjo. Jeigu tik aš būčiau žinojusi, kas tai.

Ne taip seniai, Stefa, aš padariau klaidą. Tu mane niekinsi. Bet turiu kam nors prisipažinti. Aš leidau sau užmegzti ryšį su vienu žmogumi iš Niujorko, dar blogiau – su ligoninės pacientu. Jis buvo – ir yra – geras ir malonus žmogus, Kartografų korpuso karininkas. Per karą jis iš-

gyveno tikrą pragarą – neapsakomas kančias. Kai jis atsidūrė ligoninėje, jo veidas buvo taip sudarkytas, kad jis negalėjo žiūrėti į veidrodį.

Mes eidavome pasivaikščioti. Kalbėjomės apie poeziją, apie gražius dalykus. Jis sakė man komplimentus. Mano tuštybė leido man juos priimti. Manau, kad dėl visko čia kalta vienatvė, bet tai ne pasiteisinimas. Po kažkiek laiko, – nežinau, kada tai atsitiko, – mūsų draugystė peraugo į stipresnį ryšį. Man reikėjo nutraukti tą ryšį, bet, gėda prisipažinti, to padaryti aš nepajėgiau. Suvokiau, kad iš tikrųjų aš irgi esu neįgali. Laukdavau mūsų susitikimų kaip palaimingų valandų, įtikinėdama save, kad jie nekalti, nors žinojau, kad, jeigu jie būtų buvę nekalti, man nereikėtų nuolat to daryti slapta. Jis pradėjo kalbėti su manimi kaip gerbėjas su mylima mergina [*una novia*]*, daryti man prisipažinimus, kurių, būdama garbinga, turėjau neklausyti. Bet aš klausiau. Ir netrukus pati prisipažinau. Bet tu dar nežinai apie mane to, kas blogiausia.

Vieną pavasario vakarą jis paprašė manęs žengti toliau – susitikti su juo privačiai nepadorioje vietoje. Aš žinojau, ko jis nori. Žinojau labai gerai. Nesu tokia tyruolė, kaip visi mano. Jis maldavo, kad eičiau su juo. Aš griežtai atsisakiau. Jis pasakė, kad bus tenai, kad lauks manęs. Atėjo rytas, paskui tos dienos popietė. Visą laiką meldžiausi. Nuėjau atlikti išpažinties. Kunigas, senas vienuolis, buvo toks mielas, kad aš apsiverkiau. Jis pasakė, kad aš padariusi klaidą. Kad vienatvė nesanti nuodėminga. Bet gilinti klaidos nereikią, draugystė turinti būti nutraukta. Tiesiai

✦

* Novia (*isp.*) – sužadėtinė, mylimoji. Tai taip pat gali reikšti nuotaką. (*Aut. past.*)

iš bažnyčios nuėjau į tą vietą, apie kurią tas vyras man kalbėjo – drabužiai dar tebekvepėjo smilkalais.

Tame kambaryje mes kalbėjomės. Iš pradžių buvo tik kalbos, nieko daugiau. Pasakiau jam, kad mes turime skirtis, toliau nevalia taip netinkamai elgtis. Bet netgi tardama šiuos primestus žodžius, aš geidžiau jo kaip meilužio labiau negu bet kada anksčiau. Kambarys tarsi priklausė pasauliui, gyvenančiam pagal savitus dėsnius. Aš norėjau būti ne aš, o kas nors kita, arba kad tas žmogus būtų kas nors kitas. Arba kad jis būtų moteris, o aš vyras, sugebantis sau viską atleisti. Atsisveikindami paspaudėme vienas kitam ranką ir pasibučiavome, mūsų glamonės peržengė leistinas ribas. Stefa, aš nejaučiau jokios gėdos, tiktai džiaugsmą, kad manęs kažkas geidžia. Aš nieko negalėjau padaryti, tik laiku sustoti. Jaučiau, kad privalau maldauti jį liautis. Vien tik mintis apie išdavystę Konui neleido man pasielgti taip, kaip troškau. Vyras kalbėjo apie meilę, apie viską pateisinančią meilės galią, buvo švelnus, mielas, vis prašė ir prašė. Jeigu būtų dar nors vieną kartą paprašęs, aš žinau, kas būtų atsitikę. Mano nuodėmė būtų išaugusi, ji būtų buvusi didžiausia žmonos nuodėmė. Bet aš žinau, kad tą naktį sulaužiau ištikimybę. Mano buvimas tenai paliko mano sąžinę nesugrąžinamai suteptą. Ne, ji jau seniai buvo sutepta.

Kažkurią kitą dieną jis parašė man. Aš sugrąžinau jam ugningus jo laiškus. Jis parašė vėl. Prašiau, kad liautųsi. Pasakiau, kad žadu čia gyventi su Konu, kuriam, šiaip ar anaip, esu prisiekusi ištikimybę. Aš suklydau, pamyniau savo žodį. Tačiau tą klaidą reikia palaidoti praeityje.

Atvažiavusi čia aš tikėjausi, kad mes viską pradėsime iš naujo, tačiau viltys žlugo. Mūsų kelias suiręs. Mes čia turime atskirus apartamentus. Jis taip pageidavo. Mes val-

gome, gyvename, visur vaikštome atskirai kaip nepataisomas senbernis brolis ir senmergė jo sesuo, ir kiekvienas šildosi prie kito nusivylimų ugnelės. Mūsų dienos kartoja svetimas mūsų naktis. Mes retai pratariame vienas kitam kokį žodį ir net tylėdami nepasėdime vienas su kitu. Aš įeinu, jis išeina. Aš išeinu, jis įeina. Vietoj intymios sutuoktinių draugystės – ledinė abiejų vienatvė.

Guodžiuosi rašydama, vaikščiodama po kalnus. Aš lankausi skurdžių rajonuose (matai, kokia esu užkietėjusi veidmainė) ir vaidinu tenai gubernatoriaus žmoną, bet gyvenimas čia slogus ir nėra jokios vilties atsikvėpti. Mano rašliava prilygsta siuvėjos užrašams, tie pamėgžioti niekalai tinka tik prakuroms. Daug kartų mėginau atvirai pasikalbėti su Konu, išsiaiškinti, kuo aš jį nuvyliau ir kaip galėčiau pasitaisyti. Tokiais atvejais jis ypač siaubingai niršdavo. Jokie mano maldavimai nieko neatskleidė.

Gulėdama lovoje nakties tyloje imu galvoti apie grėsmingai artėjančias blogiausias išeitis. Viena mintis nuolat neduoda ramybės. Žinau, kad negaliu jos įvardyti. Aš buvau taip įpratusi grumtis su šia baisia mintimi, kad dabar, kai jos atsikračiau, man stinga jos kaip nuolatinės palydovės, nes tai visai nebūtų sudėtinga, jeigu tik įstengčiau tai padaryti. Bent jau būtų suprantama. Žinoma, gyvendama tokiame mažame miestelyje matai, kaip kai kurios atgrasios moterys tiesiog ryja jį žvilgsniais, o bukasnukiai vyrai laido dviprasmiškus juokelius, bet aš žinau, kad Konas ištikimos prigimties, ne toks kaip aš, ir tokiai neištikimybei jis niekada nepritartų. Vis dėlto – atleisk už atvirumą – jokia moteris nepakęstų ūmaus jo būdo. Moteris visada tikisi matyti gerąsias savo išriktojo puses, o ne jo silpnybę ar nusivylimą, kad ir ką jam būtų tekę išgyventi. Jis nėra tas žmogus, už kurio aš ištekėjau. Aš nežinau, koks jis yra iš tikrųjų.

Naktį jis klaidžioja po apylinkes kaip vaiduoklis mūšio lauke, įtikinėdamas save, kad indėnai ruošiasi pulti arba kad nusikaltėliai būriuojasi tamsoje. Net elgetos ir paskutiniai girtuokliai šaiposi iš jo. Pravardžiuoja visokiais begėdiškais vardais, o mane – dar bjauresniais. Bet jis tarsi nė negirdi, dausioja po kaimus stebeilydamas į kalnų grandines, tarsi saulei nusileidus kalnai turėtų atgyti. Praėjusį mėnesį jis pasodino į kalėjimą miestelio panaktinį, vos devyniolikos metų berniuką, išlaikantį savo motiną, už tai, kad jis trumpam buvo palikęs postą, nes norėjo paplepėti su mergina. Jo vyrai šnibždasi, kad jis planuoja apjuosti visą Teritoriją grioviu ir brustveru, o savo paties namą apsupti geležiniu narvu. Du kartus jis įsakė apsauginiams vidurnaktį joti į kalnus, ir tie grįžo po dviejų savaičių išsekę ir saulės nukamuoti, be jokių belaisvių, neradę jokių ginklų, patys viena koja karste. Jis vaikšto kiaurą naktį, pusę dienos miega ir dažnai atsikelia tik temstant. Kai dieną einu pro jo kambarį, iš už durų sklinda baisūs riksmai. Jis pradėjo – jau seniai – labai smarkiai gerti. Aš nuogąstauju, kad jis visai pames protą. Stefa, jo tarnaitė nuėmė nuo sienų visus veidrodžius. Jis prisipažino jai, – ji man pati slapta pasakė, – kad jis mato tuose veidrodžiuose pamėkles. Ji daugiau viena su juo namie nepasilieka, eina nakvoti į trobelę mieste.

Kurį laiką maniau, kad visa tai vyksta dėl jo išgyvenimų per karą. Žinau, kad jam yra tekę matyti kraupių vaizdų ir kad dėl kai kurių jis pats yra atsakingas. Po tų šiurpių naktų ligoninėje mudvi galime įsivaizduoti, kokių baisybių jis galėjo prisižiūrėti. Aš žinau, jį graužia ir žlugdo mintis, kad žuvo šitiek jo vyrų, kad dėl to kenčia jų našlės ir vaikai. Jam atrodo, kad jis kažkokiu būdu juos apleido, išdavė, kad buvo pats blogiausias generolas per visą karo

istoriją. Kiekvienas jo užmokesčio centas keliauja jiems padėti, taip pat dalis mano pašalpos ir beveik visas mano iki šiol gautas kapitalas. (Maldauju, tik neprasitark tėčiui ar advokatui Gremui. Jie nukryžiuos mane, jeigu jiems kils nors menkiausias įtarimas, kas įvyko.)

Atkaklus jo nenoras kalbėti su manim apie karo įvykius tik pakurstė mano mintį, kad įvyko kažkoks žodžiais nenupasakojamas dalykas, nuo kurio jis norėtų mane apsaugoti. Bet, kai aš atsargiai ir kiek įmanoma ramiau apie tai užsimenu, jis ima rėkti, kad mano vaizduotė mane pražudys ir verčiau jis išgyventų dar dešimt karų ir prarastų dar vieną būrį, užuot jautęsis karo auka. Tokiomis akimirkomis jo protrūkiams būdinga stingdanti, geležinė logika, negailestinga, man nepažįstama neapykanta. Jis važiuos į Panamą ir šį kartą nebegrįš, arba į Nikaragvą, Kubą ar Meksiką, kur tikina turįs draugų, bet jis nepasakys, nei kas jie tokie, nei kaip gyvena, nei ką veikia. Tie grasinimai mane baugina, nes, kai jis išvykdavo anksčiau, aš neturėdavau nė menkiausio supratimo, kada jis grįš ir apskritai ar grįš.

Jeigu jau taip, turiu tau plačiau atskleisti, kas įvyko Tasmanijoje, toje prakeiktoje šalyje, kurios net pavadinimo nekenčiu. Jau seniai, kai buvau susiruošusi keliauti čionai iš Valstijų, aš įsigudrinau atrakinti vieną jo dėželę – padariau patyliukais tokį niekingą darbelį. Nežinau, ko ieškojau, gal nusiraminimo. Radau tenai dienoraštį su Kono prisiminimais. Aistringais, dievinančiais, kupinais švelnaus ilgesio ir atsidavimo. Man nereikėjo jų skaityti. Prakeikiau save už tai. Bet, manau, kad savo pirmąją žmoną jis mylėjo kur kas labiau, negu man sakė, ir, ko gero, jos negedėjo ir iki šiol ilgisi. Stefa, prisiekiu savo gyvybe, jeigu numirėliai gyvena toliau, tai ta vargšė nelaiminga moteris perskriejo vandenynus ir atsidūrė jo namuose.

Eidama pro jo kambarį naktį dažnai girdžiu, kaip jis šaukia jos arba jų vargšo mirusio vaikelio vardą. Net šiurpas per kūną eina. Ir aš pagreitinu žingsnį. Man pačiai nemalonu tai, ką jaučiu. Žinau, kad jis švenčia jų sukaktuves, netgi po šitiek metų apsivelka juodai ir eina į bažnyčią, sakydamas, kad nori pasimelsti už kokį nors giminaitį Airijoje arba už kare žuvusį draugą. Bet iš tikrųjų jis gedi tų dviejų sielvartingų sielų, ir, manau, taip bus visada.

Prieš kažkiek laiko į namus buvo atvestas berniukas, beglobis karo vaikas, kurį surado K... ir jo padėjėjai apleistoje kasykloje pernai per Kalėdas. Apie jo tėvus nieko nėra žinoma, net nežinoma, ar jie gyvi. Nežinoma, iš kokio jis krašto, kaip jis gyveno iki tol. Vaikas nebylys, mes manome, kad pietietis. Ko gero, jis sekė paskui sukilėlių kariuomenę.

„Na ir kas?", – paklausi tu. – Argi mes užmiršome labdarą?" Ak, Stefa, matau tavo švelnias ir gražias akis ir jaučiu švelnų priekaištą. Mane tarsi nuplikė mintis, kad tas pats žmogus, kuris uždraudė man turėti vaiką, gali atstoti tėvą berniukui, kaip sniegas nukritusiam iš dangaus, bendradarbiavusiam su tais, kurie nedvejodami būtų jį nužudę, benamiui, net nežinančiam savo vardo. Aš labai gerai suprantu, kad man dera būti geresnei, atlaidesnei, *bet aš negaliu ilgiau to pakęsti*, kad ir kaip stengčiausi. Aš net negaliu matyti to vargano vaiko, kuris nuolat audžia pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal kaip koks voras. Matydama jį, galvoju apie tai, kas man buvo užginta. Jis pasirodo mano sapnuose. Jis visur, kur tik aš pasisuku. Kai valgau, kai maudausi, jis tarsi iš grindų išdygta. Už kiekvienos skylutės sienos lentoje – jo akis.

Vakar vakare mes žiauriai susibarėme, K... ir aš. Buvo ištarta siaubingų žodžių. Aš pasakiau, kad vaikas nedel-

siant turi išsikraustyti. Keršydamas jis atkirto, jog tai neįmanoma, išsišaipė iš mano noro, pasmerkė už tai, kad drįsau taip pareikšti. Aš nusileidau, pasiūliau Konui rasti jam vietą kurioje nors kasykloje ar pas kokį prekybininką, kuriam reikia pagalbininko. Šie pasiūlymai buvo sviesti man atgal su neapykantos riksmais. Verčiau aš *pati* išsikraustyčiau iš namų. Kodėl aš neišvažiuojanti? Ar aš nežinanti, kaip jis manimi bodisi? Tas mano balso tembras. Tas mano snobizmas ir pasipūtimas. Verčiau jau jis (Stefa, jis taip ir pasakė) nueitų pas miestelio kekšę, nei kada nors gultųsi su manimi į lovą. Tokius ir kitokius siaubingus dalykus rėkė tol, kol aš, lydima jo prakeiksmų, išbėgau iš kambario. To nebeįmanoma kęsti. Aš daugiau nebekentėsiu. Ne dėl to gyvenu pasaulyje.

Neprašau tavęs meluoti, bet, jeigu tu nieko nepasakytum tėčiui (bent jau kol kas), būčiau nepaprastai tau dėkinga; neprasitark, kol aš neišsiaiškinsiu, ką man daryti ir kaip sugrįžti į Niujorką. Aš parašysiu jam po kokių dviejų savaičių, kai kas nors paaiškės. Brangioji Stefa, melskis už savo sesutę. Gyvenimas trapus.

Saulė patekėjo. Melskis už mane, Malinče. Ir dar labiau už Koną, maldauju tavęs.

Tavo mylinti ir apgailestaujanti sesuo
L.

∇

SEKIMAS

✦

Nepažįstamasis miestelyje –
Ilgai deganti ugnis Redempšene

1866 M. RUGPJŪČIO 23 D. ANTRASIS BUDĖJIMAS

10 val. 14 min. O'Kifas išėjo iš rezidencijos ir patraukė Miesto tarybos link, lydimas [*sic*] berniuko. Tenai susitiko su žmogumi, kaip nustatyta, Jungtinių Valstijų laivyno kapitonu Džeimsu Ficgibenu, nors pastarasis buvo apsirengęs civilio drabužiais. Berniukas tolydžio pasirodydavo įstaigos lange.

11 val. 35 min. Išėjo iš įstaigos ir patraukė į Džono Greidžio aludę drauge su berniuku ir šunimi. Ficgibeno atvykimo tikslas neaiškus. Jis jau apie savaitę gyvena miestelyje. Slaptas krovinių pervežimas? Aludėje jie susidūrė su Patriku Vinsonu ir kitais abejotinos reputacijos asmenimis. Vinsonas ėmė vaidytis dėl atlyginimo.

II stebėtojo ataskaita: be penkių dvyliktą prie rezidencijos privažiavo trys vežimai, vadeliojami veidus prisidengusių vyrų. Vienas sustojo pietiniame tako gale – pistoletu užkirto kelią. Jo bendrininkai įėjo į namus ir mikliai ėmė juos tuštinti, išnešė lauk daug baldų, knygų, fotoaparatą su trikoju ir t. t.; viską krovė į vežimus vadovaujami LKO'K... . Tuo metu atvyko policijos skyriaus viršininkas Dž. Kalhunas ir užsipuolė žmogų, atliekantį sargybinio vaidmenį. Nutraukė skarą jam nuo veido. Paaiškėjo, kad

tai kinas. Paaiškino buvęs pasamdytas gubernatoriaus žmonos. Kalhunas įėjo į namus. Po keturių minučių išėjo ir bėgte pasileido į Miesto tarybą. Dvidešimt viena minutė po dvylikos iš namo išėjo apsiašarojusi LKO'K... . Jai iš paskos atsekė negrė, ji maldavo jos nevažiuoti. LKO'K... įsėdo į antrąjį vežimą. Visi trys dideliu greičiu nudardėjo pietų link. Subjektas grįžo iš Miesto tarybos tiktai dešimt minučių po keturių. Visiškai girtas. Paskui įvyko nepaprasta scena. Daugiau kaip pustrečios valandos, padedamas berniuko, jis nešė iš namų kalnus patalynės ir kitokio namų turto – knygų, baldų, moteriškų drabužių, dėžių su skrybėlėmis. Metė viską į krūvą už namo ir, išliejęs ant jos ąsotį lempos žibalo, padegė. Milžinišką laukinio paveikslą, atvežtą LKO'K..., kirviu sukapojo į gabalus ir sumetė į laužą. Atėjęs Kalhunas bandė jį sulaikyti. Bet jis buvo nesulaikomas. Man rašant ugnis dar dega.

∇

ŠTAI NEŠKI ŽIEDĄ GRYNO AUKSO, BRANGAKMENIS JAME. TIK TEGU JI NESAKO NIEKAM, KAD SILVERTONE LAUKIU JOS SLAPČIA*

Geraširdis kunigas – Susitikimas su nusikaltėliais – Išdavikas Patrikas Vinsonas – Kelionės į Kanadą planas

1866 m. rugpjūčio naktį tėvą Džeremiją O'Reilį pažadina trys į jo trobelę įsiveržę lankytojai. Surišę rankas ir užmaukšlinę ant galvos gobtuvą, kažkur išbogina. Kelionė trunka gal porą valandų.

Laukymėje vyrai jį atriša. Aplinkui – storakamienės pušys. Mėnesienos šviesoje matyti būrys gerai ginkluotų partizanų. Tarp dviejų kadagių kabo konfederatų vėliava. Kažkas brązgina gitara.

Niekas jam nieko blogo nedarys, patikina jį vienas veidą prisidengęs vyras. Jis reikalingas dieviškiems darbams

* Žodžiai iš airių baladės apie vaikiną, Silvertono miške slapčia laukusį ateinant motinos. Naujasis motinos vyras, atjojęs į mišką, iš pavydo vaikiną nužudęs.

atlikti. Atsiprašo, jog neturi kuo pavaišinti, nebent lašeliu vyno, kad pilvas negurgėtų. Jis galįs vaikščioti po stovyklą, bet tegu toli nenuklysta. Ir tegu, dėl Dievo meilės, būna kantrus.

Jis vaikštinėja po stovyklą, užkalbina kiekvieną, kuris jį pasveikina. Kai kurie iš jų prašo už juos pasimelsti. Kalba tyliai, švelniai, ir jo nuogąstavimai nyksta matant tokį maldingumą žvaigždžių šviesoje. Jis nieko neklausinėja. Jam aišku, kas jie tokie. Evangelijos nešėjui nėra neliečiamųjų. Kiekvienas nusidėjėlis yra turėjęs motiną.

Iš palapinės išeina vadas, maždaug trisdešimties metų amžiaus. Jo akys skaisčiai mėlynos. Jis katalikas, nori atlikti išpažintį. Atsiklaupia ant miško samanų pakloto ir prašo Dievo atleidimo, nes jo nusidėta daug ir žiauriai. Per karą buvo daromi sunkūs nusikaltimai, ir jis ne visada spėdavęs pasitarti su savo sąžine prieš darydamas juos. Jis mano esąs kareivis, nors kiti vadina jį žmogžudžiu. Jeigu jis yra žmogžudys, tai dėl to apgailestaująs.

Paskui iš palapinės išeina sunykusi kaip pamėklė mergina, vilkinti vyriškais drabužiais. Ji mirtinai išblyškusi ir atrodo serganti. Pasisako kunigui, kad laukiasi. Kunigas duoda jai nuodėmių išrišimą, nes ji nebegali prisiminti visų savo nuodėmių. Ji užsimena, kad yra meldusis vudu dievams. Kad gyvenusi nuopuolingą gyvenimą.

Viešpaties keliai nežinomi, porina kunigas. Neišmintingas tas, kuris apie juos klausinėja. Laiminga ta naktis, kai dvi sielos vėl girdi, ką jiems bylojo tarp vagių nukryžiuotas Taikos karalius.

Kunigas prašomas atlikti dar vieną apeigą. Jis atsisako. Tai neįmanoma, tvirtina jis. Tam esą būtina atitinkamai pasiruošti. Esama tam tikrų taisyklių ir apeigų, tai būsiąs kanonų teisės pažeidimas. Šventajam tėvui O'Reiliui

paaiškinama, kad pontifikato reikalavimus šį kartą teksią atidėti į šalį.

Kunigas – jam į smilkinį įremtas šautuvo vamzdis – sutuoks Elizą Muni ir Kolą Džoną Maklorensoną. Nė vienas Maklorensonų kūdikis negims šioje žemėje kaip benkartas. Reikia tikėtis, kad Dievas supras. Nuotaka patyrė žmonių žiaurumą be tėvo gimusiesiems. Jos kūdikis turės pavardę, ir tai jį apsaugos.

Tokiomis aplinkybėmis būtų sunku pavadinti tai ceremonija, bet jam dar kartą aiškiai ir nedaugžodžiaujant duodama suprasti, kad iki patekant saulei pora bus sutuokta. Kai jis paklausia nuotakos, ar ji ims šį žmogų į vyrus, ji ramiai ir tvirtai atsako, kad ims. Taip, žinoma, sako ji. Vadinasi, nebuvo priversta. Tiesą sakant, ji tas tuoktuves ir sukurstė. Kaip atlyginimą už jai padarytą didžiulę ir sunkią skriaudą. Ji pati pareikalavo šitų vedybų. Jos kūdikio tėvas galbūt bus jaunikio giminaitis. Dabar jis jau miręs, prisiekia ji. Peršauta per vidurį dvidešimt penkių centų moneta bus vietoj žiedo. Pamirkiusi į riebalus, ji užsimauna žiedą ant piršto.

Kunigas sugrąžinamas į namus prie Naujojo Lochaberio su septyniais šimtais jankių dolerių kišenėje už darbą Kior d'Alen kalnuose ir įspėjamas, kad, jeigu šnypštelės nors žodelį, jog santuoka negalioja, jo galva nulėks taip toli, kad kūną teks laidoti be jos. Jis turįs įrašyti į šventas savo knygas, kad apeigos buvo įvykdytos, privaląs įrašyti datą, jaunųjų bei liudytojų pavardes ir išsiųsti tą dokumentą visiems, kurie pageidaus jį perskaityti. Tai nebuvo paskutinė kunigo „su įremtu šautuvu" sutuokta pora, bet ši buvo vienintelė, kai ginklą įrėmęs laikė jaunikis.

Santuokų registravimo žurnale – tik pliki faktai. *Eliza Muni, netekėjusi, Baton Ružas, Luiziana. K. Dž. Maklo-*

rensonas, smulkus ūkininkas, Tenesis. Prie dokumento yra liūdnas prierašas: „Vienintelė Merės Muni iš Konemaros Airijoje duktė; motina dingusi, manoma, mirusi Luizianoje.“

Eliza Muni ir jos nusikaltėlis vyras eina miegoti į atskirus palapinės kambarius. Jiedu susitarė, kad dabar yra artimi žmonės, bet, kadangi meilės nėra, ji nebus verčiama atlikti vedybinių priedermių. Ir gerai, kad jie taip pasižadėjo ir sugulė atskirai. Gulėdamas šalia moters vyras susijaudina, tvirtina jos sutuoktinis. Tamsoje jo vienatvė ir prigimtis gali susimokyti prieš ją. Jis jau šešerius metus nėra turėjęs moters. Gali neatsilaikyti.

– Man pažįstami geiduliai, – sako jis. – Šėtonas nesnaudžia. Jeigu aš tau pasakyčiau, kokios mintys kasdien siaučia mano galvoje, tai pamanytum, kad aš esu blogio įsikūnijimas.

– Aš prisižiūrėjau blogio, – sako ji. – Atrodo, kad visas pasaulis yra tik blogis.

– O aš manau, kad manyje blogio yra daugiau negu kituose.

Jai nesinori klausytis jo išpažinčių, bet jis, regis, nusiteikęs jai pasakoti, todėl ji klauso. Visada bus vyrų, kurie įsivaizduos, kad tu trokšti sužinoti apie jų prasižengimus, ypač jeigu jie tau sumokėjo už laiką. Jie mano, kad tau palengvės vien tiktai išklausius, bet kartais daug lengviau būtų atsigulti po jais.

– Jau buvau kartą vedęs... airę, kaip ir aš pats... jos giminės iš Donegalo. Nė lašelio jankių kraujo. Gera, tyra. Bet atsitiko, kad aš sulaužiau ištikimybę. Susiradau pasismaginti Klarksvilyje kekšytę iš viešnamio. Šešiolikos su puse metelių. Maniau, kad gyvenimas saldus. Bet kas saldu, dar ne gyvenimas. Gyvenimas – su

kuo esi surištas. O mano žmona tikriausiai išėjo todėl, kad aš būčiau nubaustas. Dar nebuvo praėję nė dveji metai, kai buvome vedę, o ją įgėlė gyvatė, ir ji mirė. Kotonmaute, upėje, kur gyvatės niekada negelia. Mano žmona trinkosi galvą. Paskui žmonės rado ją negyvą vandenyje. Ir mūsų vaiką pilve, kaip vėliau pasakė daktaras. Štai kaip atsitinka, kai žmogus sulaužo priesaiką. Bausmės kalnas jį prislegia.

– Kodėl tu man tai pasakoji? Aš nenoriu nieko žinoti.

– Gal ir nenori, bet geriau bus, jeigu žinosi. Niekas nežada skriausti tavęs ir vaiko, kurį nešioji. Savo krauju tau prisiekiu. Atsimink tai, moterie. Kaip tu norėsi, taip viskas ir bus.

– Aš tau jau sakiau. Dar tik noriu vieno vienintelio dalyko. Meksikoje bus šilčiau.

– Mes nevažiuosime į jokią Meksiką.

– Ak, tas tavo brolis... Ar tu žinai, kur jis?

– Jeigu žinočiau, jau būčiau tau pasakiusi. Žinau tik tiek, kad Kanadoje, bet ir dėl to abejoju.

– Atsimink, Kanada didumo kaip mėnulis.

– Jis – mano kūnas ir kraujas, – sako ji. – Be jo aš nieko neturiu.

– Ar jis nori, kad tu jį surastum?

– Kas čia per klausimas?

– Tada gana greitai bus taip, kaip tu nori. Tik man dar reikia sužvejoti vieną žuvelę ir šį bei tą nuveikti. Tuomet ir apie Kanadą galėsim pagalvoti – nuvykti keletui mėnesių ar pusmečiui. Kvebeke turiu skolininkų.

Ji guli ant šiaudinio čiužinio ir žiūri į žvaigždes pro skylę brezentinės palapinės viršuje. Keista Elizos vestuvių naktis. Jos mintys sukasi apie motiną. Apie panelę Havišam liepsnojančia suknele.

Likus trims valandoms iki aušros, stovyklavietė pabunda iš miego. Jie skubiai išjoja, kai kurie net nespėja iki galo apsirengti. Miško nuotakai aišku, kad dauguma iš jų nesupranta, kas vyksta. Ji ir pati nesupranta. Bet seka iš paskos.

Būryje – naujas žmogus. „Dar vienas airis“, – pagalvoja ji. Jie vadina jį Patriku Vinsonu. Jis sudirgęs ir atšiaurus. Išgirdęs netikėtus garsus, sutrinka. Ir kai kurie kiti, regis, nemėgsta Patriko Vinsono. Jie murma jam už nugaros.

Prisiplakėliais negali pasitikėti. *Viskas čia gerai, geriau apie save pagalvok.* Kai žmogus išduoda saviškius, tai ir mus pakiš. Kolas žino, ką daro. Tikiuosi, velniai jį parautų. *Verčiau suvalgysiu žiurkę, negu pasitikėsiu išdaviku. Šliužo padermė.*

Jie sustoja prie Poulanasio Kroso, kad arkliai atsipūstų, o kai kurie vyrai galėtų subėgti į pakrūmę. Saulė kyla virš Kartuvių kalno. Mėnulis kaip nulūžęs nagas. Ji mato, kaip Vinsonas išsitraukia iš milinės kišenės kažkokį daiktą ir sviedžia į šalikelės akmenis. Susidomėjusi stabteli ir susiranda jį. Tai vario spalvos žvaigždutė, smarkiai subraižyta ir išlenkta. Šerifo padėjėjo ženkliukas.

Jie joja toliau, tenai, kur tarp nuobirynų ryškėja vingiuojanti Misūrio juosta. O tolėliau smulkūs intakai, sutekantys į upės sraunumą. Net iš čia matyti baltas putų debesys. Kur jie joja? Koks pavojus artėja?.. Pailsę arkliai prunkščia.

Ji gauna ryšulį triušių, kad išvirtų pusryčius savo vyrui ir išdavikui Patrikui Vinsonui. Ji žiūri, kaip kiti vyrai kerta krante ąžuolus ir verčia juos į upę. Jie dirba mitriai, sutartinai, mažomis grupelėmis. Triūsdami uždainuoja, bet gauna nurodymą nutilti. Iki aštuonių ryto upė jau užtvenkta. Net kanoja nepraplauktų.

Kaip pašėlusios griežia griežlės. Kalnagūbrio viršukalnėje bastosi vilkas. Nusiplūkę, purvini vyrai tyli.

– Gerai padirbėjot, vaikinai, – sako jos vyras. – Nė vieno dinderio visam būry. Šiandien mes jankiams parodysim, kur pipirai dygsta, bus jiems skaudi ir sunki pamoka. Šitos skaudžios ir sunkios pamokos jie niekada neužmirš. Tikiuosi, kad visi čia esantys garbingai atliksite savo pareigą. Narsos negana. Dabar jūs žinote, ko iš jūsų tikiuosi. Devyniasdešimt devynių su puse nuošimčio pastangų nepakaks. Mes esame Amerikos konfederatų kariuomenės kariai. Patriotų kraujas nebus pralietas veltui. Atsiminkite tai šiandien ir šventai siekite tikslo. Ar jūs, džentelmenai, padarysite man garbę ir priklaupsite valandėlei? Ir tegu visi pakelia ranką.

– Kautynių valdove, Viešpatie, kurio vieno valia ir ištartu žodžiu visi mes gyvename, vaikštome žeme ir turime savastį, dabar susirinkome šlovinti Tavo kūriniją. Mes susibūrėme iš įvairių šios patamsių respublikos kampelių vedini teisingo ir doro tikslo. Būk gailestingas priešui, kurį šiandien išvys Tavo akys. Suteik mums drąsos ir iki paskutinės akimirkos leisk šlovinti Tavo vardą. Tegu nė vienas iš mūsų nepaslysta, nesusigundo plėšti ir neužtraukia gėdos savo tėvams ar žemei, kurioje esame gimę. Jeigu suklupsime, padrąsink mus. Jeigu krisime, pakelk mus į aukštybes. Tegu Tavo kerštas bus baisus, bet greitas. Džentelmenai, patriotai, laisvieji pietiečiai, atėjo galas siaubingai šlykštybei, piktam šėtono sumanymui, vadinamam Jungtinėmis Valstijomis. Ar būsim vieningi prie upės?

Pritarimo murmesys.

– *Ar būsim vieningi prie upės?*

– Taip, sere!.. Valio!.. Fontenua! Traukis iš kelio!

– Negirdžiu „amen“, vaikinai!

– Amen. Amen!

– Negirdžiu „tegyvuoja pergalė“?

– Tegyvuoja pergalė! Tegyvuoja pergalė!

Sukilėliams stojantis riksmas kyla aukštyn. Jis aidingas ir šaltas kaip Konemaros rauda. Kol vyrai aplinkui ūkauja ir laido gerkles, vadas mankštinasi smūgiuodamas kumščiais orą.

– Laikas sumedžioti buivolą, – sako jis jiems.

Vinsonas šalia jo persižegnoja. Jo veidas pilkšvas, liguistas. Visa jo povyza byloja apie persimetėlio vienatvę. Kartais jis pasižiūri į ją, tarsi pažinotų. Ji nusuka akis į šalį.

Negalima tiesiai žiūrėti Judui į akis. Mama sakydavo, kad gali pakenkti.

∇

KONFEDERATŲ BANDITAS KOLAS DŽONAS MAKLORENSONAS APIPLĖŠIA SLAPTĄJĮ FEDERALŲ GARLAIVĮ „VILJAMAS H. HARISONAS“ PRIE FORT KODŽIO, KALNŲ TERITORIJOJE, 1866 METAIS, arba BALADĖ APIE VIENIŠUS ĄŽUOLUS

Seneli, tas laivas vadinos „Delfinas“? – klausė vaikas prie Lėlio upelio. –
Ar čia ta vieta, kur užgaišti negalim net trumpai ar sustoti prie kelio?“
Su šypsena senis atsakė berniukui, bet akis jam apniaukė migla.
Jis tarė: „Tai buvo šešiasdešimt šeštaisiais, kai užgimė tavo mama.“

Tą atmintiną dieną mes, būrelis vyrukų, sėdėjom aludėj smagiai.
Tik štai pro duris Kalhunas ginkluotas įpuolęs sušuko karštai:
„Ei, žmonės gerieji! Negaiškite laiko! Prie Liberčio krioklio skubėkit!
Ten niekšai užpuolė federalinį laivą ir su grobiu į kalnus pabėgo.“

Mes greitai išjojom keliu Salivano ir šuoliavom į priekį it vėjas.
Bet Maklorensono vyrai, plėšikai patyrę, laiku apsisukti suspėjo.
Ąžuolų šešiasdešimt nukirto gauja, kad užtvenktų srauningąją upę
Ir garlaivį „Harisoną", plukdantį auksą, jie sudaužė lengvai it žaisliuką.

Laivaratį kulkom suvarpė nuo kranto ir locmaną, Henlį, pašovė.
Tad laivas grėsmingai pakrypo į šoną, bejėgis prieš nuožmiąją srovę.
Donegalo tarpekly jis pražūtį rado, kur uolos klastingosios tyko,
Ir taip atsidūrė jis Lėlio upely, kur gaują plėšikų sutiko.

Visus, kas dar gyvas, tie niekšai iššudė be gailesčio tarsi šunis.
Prieš laivui nugrimztant žiauriesiems banditams paliko brangus krovinys.
O vadas, apleidęs skerdynių verpetą, taip išrėžė savo aukoms:
„Lai skęsta jankių laivai prakeiktieji, o jus tegu velnias nujos!"

Ingelmanas, Konolis, Koksas, O'Nilas – paguoskit jų žmonas bėdoj.
Felanas, O'Donelis, Maklėjus ir Kolklau žuvo garbingoj kovoj.
Broliai Dininai, išlaisvintas vergas, ir drąsus kapitonas Ficgibenas.
Rūgpjūčio mėnesio dvidešimt septintoji kasmet apie juos mus primena.

Keturiolika vyrų mirtį patiko Misūrio kruvinam vandeny.
Keturiolika motinų vaikus apraudojo, palikusius jas per anksti.

Tegul galą pelnytą banditas tas gauna, o jo šutvę šėtonas lai griebia.
Nes tie niekšai užpuolė federalinį laivą ir su grobiu į kalnus pabėgo.

Iki šiol žmonės šneka: „Vakarais palei Lėlį, štai šitam pačiam kely,
Jeigu vėjas nerimsta ir medžiai siūruoja, klaikų riksmą išgirsti gali.“
Niekad niekas neaugo šioj vietoj, nes ji tuos žuvusius vyrus dar mena,
Tiktai keturiolika vienišų ąžuolų, kur vieninteliai grifai gyvena.

∇ ∇ ∇

VIII DALIS

KARTOGRAFAS

Airija per amžius; airių karininkas ant savo žirgo
Graviūra, kabėjusi ant Džono Nokso Trevanjono,
Redempšen Folso laikraščio leidėjo, redakcijos sienos

Šlykštus keltų žaltys... ir jo šutvė stūgaujančių urviažmogių pavertė miestelį girtuoklių, ištvirkimo ir nuosmukio lizdu. Jis ištikimas tiktai nedoroms savo ambicijoms. Jo vėliava yra banknotas, o emblema – viskio butelis. Nebuvo tokio apiplėšimo, stambaus ar menko, kad tas niekšingas despotas nebūtų atsiėmęs už tai savo duoklės. Čia jis rodo savo meilę Sąjungai, čia pagarbą Pietums, atlaidumą prijaučiantiesiems, o juk mes visai nesigėdijam, mes DIDŽIUOJAMĖS. Įmanydamas abu Misūrio krantus nuo čia iki Sent Luiso nustatytų kryžiais su nukryžiuotais negrais, kad tik išsaugotų valdžią. Neseniai baigėsi karas. Ar norite, kad prasidėtų kitas?.. Atkreipkite dėmesį, sere, į tai, kas jums sakoma, nes daugiau įspėjimų nebus. Laikas jį iš šios Teritorijos pašalinti, kitaip už padarinius atsakysime ne mes, o jūs. Airišką džigą vertą pamatyti. Ypač kai šokėjas kadaruoja ant šakos.

Su pagarba
Budrūs piliečiai

Laiškas apie O'Kifą,
1866 m. rugsėjo mėn. anonimiškai išsiųstas prezidentui Džonsonui

IŠLIKĘ DIENORAŠČIO PUSLAPIAI

Kapitono A. M. V.*

IX kambarys, „Froindšafto" viešbutis, Redempšen Folsas.
1866 m. spalio 31 d. Visų Šventųjų išvakarės.
Be keturiolikos minučių vidurnaktis
III naktis

Aš ką tik grįžau iš savo pirmojo vizito. Airių kilmės gubernatorius turi tam tikrų apgailėtinų įpročių. Naktis itin šalta – minus keturiolika, temperatūra daug žemesnė už įprastinį vidurkį tokiu metų laiku, bet vėjas, kurį čia žmonės vadina „sniego ėdiku", pučia iš vakarų, todėl prieš rytą gali prasidėti atodrėkis. Iš Albertos į pietus slenka audra. Čiabuviai šaukiasi protėvių.

Viešbučio savininkė, našlė, prakaulaus veido valkirija, laksto aplink namą ir užkalinėja langines. Apačioje,

* Rašyta ant užrašų knygelės milimetrinio popieriaus su įspaudu, kuris buvo naudojamas JAV kartografų korpuso. Tai vieninteliai išlikę puslapiai iš greičiausiai kur kas ilgesnio dokumento. Matyt, 1866 m. Kalėdų rytą jie buvo pavogti iš Vintertono kambario Froindšafto viešbutyje (galbūt prostitutės Fridos Perlman, su kuria jis praleido dalį nakties) ir vėliau rasti miestelio atmatų krūvoje. (*Aut. past.*)

smuklėje, kalnakasys traukia keistas balades – serenadas Butelio damai ir nusikaltėliui Džoniui Griausmui. Išsiderinusi bandža blizga kaip perlamutrinė kriauklė. Motiną galėčiau pasmaugti, kad tik jinai nutiltų.

Bijau, kad aš sergu. Tarška iškabos. Kažkoks padaras naktimis drimbsi palėpėje virš manęs. Girdžiu, kaip laksto braižydamas nagais lentas. Iš visų pusių tas didžiulis pastatas girgžda ir dejuoja, švokščia vėjo košiamas, inkščioja, tirta kaip laivas tarp putojančių vandenų. Mano lempos liepsna krūpčioja nuo kiekvieno pinučių trenksmo, nuo kiekvieno iš toli ataidinčio našlės plaktuko dūžio.

Šiurpios, niūrios kaip naktis tos kalnakasių dainos. Klodai, į kuriuos žmogus suleidžia šaknis, kad galėtų užsimiršti.

Paklausė vaikas: „Koks bus mano vardas?“
Gerasis prievaizde, sakyk,
Dabar tu būsi Vargšas Atžindas,
Likimo skriaudžiamas nesyk.

Nuo tada, kai pradėjau karščiuoti, mane kankina slogūs nelyginant kokio atsiskyrėlio sapnai. Vakar sapnavau, kad šitas kambarys nugrimzdo į teliūskuojantį vandenį ir mano gultas pakilo iki pat gegnių.

Persigandęs suklikau, bet svetimu balsu, kaip prieš mirtį klykė konfederatų eilinis, kurį mačiau perskrostu pilvu prie Čikamogos. Paskui, apsižergęs apsemtos palėpės stogo briauną, kūliais lėkiau gatve, virtusia Niagaros kriokliu. Mes lėkėm ir lėkėm, čia apsiversdami, čia vėl atsistodami, sukomės putojančiame sraute kaip laivas nuleistais stiebais. Kalnai, apsupdavę mus ties kiekvienu posūkiu, tarytum išskysdavo ir virsdavo milžiniškomis bangomis, didumo sulig aukščiausiomis kalnų viršūnėmis.

Šiaurėje mačiau negailestingą saulės akį. Kažkieno balsas maldavo: *Užmušk mane,* broli!

Ak, tėve, kaip ilgiuos aš tavo padavimų
Apie salelę mūsų gimtąją Eriną.

Šioje Teritorijoje yra medžių, kuriems daugiau kaip tūkstantis metų. Kai Čoseris dar gulėjo vystykluose, jie jau stovėjo ir ošė. Vėjas švilpdamas lekia virš šunkaimių, kelio skrodžių, virš vigvamų ir palapinių, pro kalnų šachtas ir apleistus fortus, nuo Luiso ir Klarko perėjos iki Velnio ežero užnešdamas žmogaus pastangų žymes dulkėmis ir sniegu.

Gatvėse tvyro rūgšti geltonų srutų smarvė. Čia vaikšto nematomi kanalizacijos dievai.

Sunku įsivaizduoti, kad kur nors didžiuliame Šiaurės Amerikos kontinente driektųsi tokie nykūs ir audrų nualinti tyrai. Mirties slėnis palyginti su šiomis vietomis atrodytų kaip Paryžiaus parkas, o Aliaskos dykros – kaip kurortas. Čia yra tik vienintelis geografijos žinynas, ir tas nebaigtas. Jį esą pradėjo leisti vienas Pjemonto jėzuitas, kuris ėmėsi krikštyti bedlendų čiabuvius. Kailinių žvėrelių medžiotojas po pusės metų aptiko jo griaučius, pririštus prie medžio, o rankraštį įspraustą tarp šonkaulių. Tą mėnesį (žinoma) dideliu piratiniu tiražu buvo išspausdinta epistola su baisybe korektūros klaidų. Tai šiurpus, pretenzingas pareiškimas, sentimentalių epitetų ekstazė. Galbūt žmogžudžiai buvo literatūros kritikai.

Stulbinanti ši DIDYBĖ, šios kalnų katedros, jos šniokčiantys kriokliai, apjuosti diemantine vaivorykšte, kaskadomis krintantys tarsi iš žydro dangaus. Stebėk, keliautojau! Ir žinok – tu esi DULKĖ. Pritrenkantis

karštovaizdis! Motina gamata, giedanti psalmes! Hosana SIAUBINGAM tavo Kūrėjo GAILESTINGUMUI!

Vargšas kunigas Punčinelas, jeigu jis iš tikrųjų gyveno. O dėl to, turiu pasakyti, aš, kaip ir Netikintis Tomas, turiu abejonių. Parodyk man žaizdas, drauge, parodyk man žaizdas arba susikišk šauktukus atgal į makštis. Vis dėlto gal jis iš tikrųjų buvo. Nelaimėlis Lojolos sekėjas. Ir, jeigu dabar tas šventasis žiūri į mus iš kurio nors aukštybių kampo, tegu Viešpaties paguoda bus jo atlygis in *secula seculorem*, amen.*

Esu priverstas pripažinti, kad jo žodžiai teisingi, bent jau kai kurie (tikslumo, Kvazimodai!), bet mano organizmas priešinasi tokiam kraštutiniam laukiniškumui. Jo grožis sekina, jo mastai pernelyg didingi, jo formos per daug netaisyklingos kvadratiškai išsidėsčiusių Amerikos miestų gerbėjo akiai – miestų, kuriuose netgi sutrikęs imigrantas, vis dar netvirtai stovintis ant žemės po plaukimo jūra, tučtuojau suranda kelią. Šiaip ar taip, žodis „kraštovaizdis" turėtų būti vartojamas tiktai kalbant apie paveikslus. Tai tikrai ne kartografinis terminas.

Kažkas sakė, kad vasarą saulė tvatina šią žemę kaip garo kūjis, kad žvėrys krinta negyvi iš troškulio, o žmonės mato vizijas, nuo kurių pasimaišo protas, bet, kai vidutinė temperatūra – 68 laipsniai su puse (duomenys nelabai tikslūs, bet apskaičiuoti įmanoma), – tai sunku įsivaizduoti, kad gali būti prieita iki tokių žiaurių dalykų. Šiąnakt, kai tvenkinį aptraukusi ledo pluta, o sekvojose raudulingai virkauja pietvakaris vėjas činukas, tokiomis pasakomis, bent jau aš, vargiai tikiu. Manau, kad jos skirtos įsi-

* Per amžių amžius (*lot.*).

brovėliams bauginti, nes Redempšeno gyventojai, kaip ir visi kolonistai, mėgsta tai daryti. Jie tarsi jaučia malonumą sutrikdyti pašalietį. O gal tai suvienija juos labiau, nes jie patys yra pašaliečiai ir visada bus čia svetimi, nors gyventų šimtą metų ir antspauduotų tėtušio pavardę ant kiekvieno akmens. Jiems patinka įtraukti mus į savo košmarų ratelį. Ką gi, nieko tokio, Kvazimodas gali šiek tiek patrepsėti.

Ir visuose tuose prasimanymuose kartojasi tie patys veikėjai. Gubernatorius „geria kraują", „santykiauja su laukine" Tasmanijoje. Vudu kulto žynys hunganas išmokė jį Luizianoje prikelti mirusiuosiuosius iš kapo. Jis vartoja hašišą. Nuo jo suserga gyvuliai. Jis yra Didysis Ciklopas sekto, kuri renkasi ant Kartuvių kalno skanduoti „Juodųjų mišių". Gubernatorius yra vaiduoklystės enciklopedijos įkvėpėjas – žymiausias Veksfordo grafystės burtininkas!

Nelemtas kūnas, kaip aš norėčiau iš to tirono išsivaduoti. Pilvo skausmai, kankinę San Fransiske, atsinaujino, kai atvažiavau į tą akmenų respubliką. Smilkiniai smilksta. *Nagai virpa.* (Ar taip gali būti, ar man tiesiog vaidenasi?) Dabar man atrodo, kad akių obuoliai prakaituoja. Tiesiog nejauku išeiti į gatvę, kai iš manęs be perstojo skiriasi visokių skysčių. Našlė pataria išgerti *ein Schluck Wasser**, bet, deja, jo skonis man atrodo šlykštus, kaip kokie suskystėję šautuvų dūmai arba išgręžtų skalbinių pamuilės. Skausmas už sinusų graužia ir degina kaip verdantis vanduo. Išgėriau barbitūrato rūgšties, kurios buvau gavęs iš račiaus. Beveik nieko nepadėjo. Ko gero, mane apgavo. Abejotina, kad kokia čionykštė ragana būtų pagaminusi man vaistų. *Die Witwe*** dažnai kalba apie stebuklingas

* gurkšnelį vandens (*vok.*).
** Našlė (*vok.*).

žoles, sako ir pati anksčiau turėjusi polinkį į karštines. Ji manding per daug susižavėjusi mano asmeniu ir dažnai šypsosi (manau, kad tai šypsena) geranoriškai (manau, kad tai geranoriškumas), kai aš šlepsiu bauginančiais jos koridoriais. Pastebėjau įdomų dalyką – kai kurios moterys dievina atstumiančios išvaizdos vyrus. Ačiū Viešpačiui už raminančią Rytų nuobodybę, kur keliai tiesūs, o našlės dorovingos.

Bet šiąnakt drebame čionai, šiame prakeiktų tarpeklių krateryje, supami tokių tvirtų ir didingų kalnagūbrių, kad jų viršūnes užkloja kamuolinių debesų patalai. Kai kurios aukščiausios smailės dar niekada nebuvo matuotos. Net ir dauguma žemesniųjų neprieinamos – nėra net takelio greitakojui mului žengti. Neįsivaizduoju, kaip juos trianguliuoti, kaip teisingai išmatuoti. Bet sprendimą rasti būtina, ir jis bus surastas.

Jeigu neatmenamais laikais, dar prieš tai, kai krikščionys apšvietė pagonių žemes EVANGELINĖS TIESOS ŠVIESA, tos uolos nors per colį pajudėjo, visi žmogiško santykio su šia neišmatuojama viešpatija pėdsakai jau dingę, suakmenėję vaiduokliškoje atmintyje.

Išties vaiduokliškoje. Tarsi vaiduokliai turėtų atmintį. Čia apima tokia nesuvokiama kančia, tokia nerimastinga įtampa, kad gali pamanyti, jog Šviečiamasis amžius dar nė nebuvo prasidėjęs. O skrupulingasai Merkatoriau*, jeigu čia atsidurtum, prasikeiktum, nepakęstum to poveikio, kurį šios vietos daro jas aprašinėjantiesiems. Ir vis dėlto, kai vienui vienas nužygiuoji šioje šalyje lygą kelio, imi suprasti, kodėl visi aprašymai virsta klišėmis. Žemė – kaip

* *Gerardus Mercator* (1512–1594) – flamandų kartografas.

muzika, nes ji į nieką kita nepanaši. Apie ją galima kalbėti tiktai perkeltine prasme – tam mes ir turime poetų, ir, ko gero, kartografų. Ši kalnuota vietovė yra nevilties ir lūžio fuga. Bet aš padarysiu iš jos Bachą...*

Kai šiandien rūsčioje papėdėje, atidengiančioje vakarinę Arojo de Marija kalno dalį, sustojau prie upelio prisipilti vandens į moliūgą ir ištaisyti kai kurių skaičių užrašuose, staiga pamačiau, kaip iš gluosnių išniro nematyto pavidalo žuvis su žvilgančiais it sidabras purpuriniais žvynais; diletantiškas biologijos išmanymas neleido man jos priskirti nė vienai pažįstamai rūšiai. Jos grakštus trumpas šokis seklumėlėje taip mane sužavėjo, kad aš atsisėdau ir pamėginau ją nupiešti. Prie upelio buvo taip tylu ir taip ramu visur aplinkui, kad, regis, buvo girdėti, kaip į vandens paviršių kyla ir sprogsta mažulyčiai oro burbuliukai.

Kvailys, kvailys. Aš leidau savo mintims sugrįžti prie jos. Prisiminiau valandas, drauge praleistas Niujorke. Tas valandas, kai vaikštinėdavome takeliais. Kaip mokinukas su savo pirmąja meile per nykų pasimatymą, kai nėra pinigų pasislėpti kokioj užeigoj nuo lietaus. Juokingas jos įprotis niekada garsiai neištarti mano vardo. Dažnai svarstydavau – kodėl. Bet ji taip ir nepasakė. Gal tai būtų buvę per daug intymu.

Nuo tos pirmadienio popietės, kai netikėtai išdygau tarp atpirkusiųjų savo kaltes, nerandu mieste jokių savo aukos pėdsakų. Niekas niekada apie ją net neužsimena. Ji kaip blogas kvapas. Niekas neatsako į jokius klausimus, kad ir kaip klaustum, – apylankomis ar tiesiai. Ji neišeina

* Toliau eina daugiau panašių samprotavimų, iš esmės bylojančių apie tai, kad Kalnų teritorija yra kalnuota. (*Aut. past.*)

iš namų ir nepasirodo prie lango. Net į bažnyčią mano šventoji nevaikšto.

Nenorėjau jos gąsdinti, ketinau tik pranešti, kad atvažiavau, o gal – ta mintis saldžiausia – netgi susitikti toliau nuo žmonių akių, maldauti, kad ji paskutinį kartą išklausytų Kvazimodo. Aš nebegaliu ilgiau laukti. Turiu šiandien pat eiti į rezidenciją. Jos juokas švelnesnis už upokšnio čiurlenimą. Mintis apie jos lūpas – tarsi gydantis sapnas.

Staiga kažkas pliumptelėjo į vandenį – ne, tai buvo neregėtas purslų sprogimas! Stambus erelis, raumeningas kaip šimpanzė, staigiai smigdamas vienu nagu užkabino mano modelį ir nušvilpė tolyn, o aš springčiodamas ir čiaudėdamas likau sėdėti ant kranto. Šlapias šlaputėlis žiūrėjau, kaip karališkas paukštis pakilo ir nuskrido viršūnės tolumoje link, čia modamas galingais sparnais, čia pasisukdamas įkypai vėjo krypčiai, kol jis ir jo grobis virto vos įžiūrimais taškeliais; nuo sidabrinio sniego sąnašų atsispindinti saulė nebeleido man toliau žiūrėti. Tai bent mirtis! Jeigu jau tektų mirti. Bet tada pamačiau kitą, ne mažiau jaudinantį vaizdą.

Viršuje ant prarajos krašto, pusės mylios aukštyje keliaujant dangop, raudonų dūmų siūlelis kilo iš kažkieno būsto į viršų. Tenai stovėjo mažulytis žmogelis, žmogus-skruzdėlė. Mačiau, kaip blizga į mane nutaikyti jo žiūronai.

Kiek visokių slaptynių esama šiose įspraudose ir svaiginančio aukščio kanjonuose. Įsivaizduokite, kas atsispindi beaistrėje erelio akyje! Galvažudžiai ir paslėpti jų turtai. Karo dezertyrai. Kalniečiai, kurių mėgstamiausias užkandis yra pasmaugto juodakojo indėno kepenys.

Iškėlęs žalią vėliavą aukštai,
Važiuosiu pirmas virtinėj vežimų.
Skambus aidės per klonius šūkis:
„Atkeršysim už Skiberiną!“

Apačioje, kolonijoje, naujakuriai atrodo kaip laukiniai: stambių bruožų, lengvai įsižeidžiantys, pakaušę. Ne visi tokie jau blogi, dauguma darbštūs, bet tik vienas kitas tokios liūdnos kolonijos gyventojas išvengė kokių nors bėdų. Amerikiečiai turi teisę kurtis kur kas nori. Perkurti savo istoriją iš naujo, jeigu reikalai per daug susipainioja. Toks turėtų būti mūsų atsikuriančios respublikos moto: „Žemėlapiai nesuderinti. Atlasas neužbaigtas. Jame tiek daug paguodžiamai baltų dėmių. Čionai, mielasis piligrime, užpildyki mane.“*

Prūsai, airiai, prancūzai, olandai – visa Europa čia, susimetusi į netvarkingus dalinius, kas su konfederatų snaiperiais, kas su Sąjungos dragūnais, vieni – gėdą užsitraukę prievaizdai, kiti – išlaisvinti vergai. Prekiautojai smulkmenomis, mugių juokdariai, dailidės, kortų sukčiai, kinai, aukso ieškotojai, nekilnojamojo turto agentai. Nė vienas iš jų nėra tas, kuo dedasi. Visi su kaukėmis. Vergų gaudytojas dabar ginklakalys, išeikvotojas – bažnyčios seniūnas, žmoną nunuodijęs vyras – moteriškų skrybėlaičių prekeivis, daugpatis dabar – viengungis. Mėsininkas, kuris skelbiasi esąs senas Sąjungos draugas, ėmė trypti džigą, kai išgirdo, kad nužudytas Linkolnas. Mėsa jo vitrinoje kasdien kabinama taip, kad susidarytų kruvinos

* Vintertono pritarimas savo bendrapiliečių troškimui „kurtis kur kas nori“, galbūt buvo paakintas tos aplinkybės, kad tuo metu, kai jis rašė dienoraštį, Niujorke buvo pralošęs dvidešimt tūkstančių dolerių. (*Aut. past.*)

raidės S. S. T. Ir daugelis einančiųjų pro šalį įžvelgia slaptą jų reikšmę.* Taip, visi žino kažką, ko negali garsiai skelbti. Jie linkčioja vienas kitam kaip kokios slaptos brolijos nariai. Net vaikai užkrėsti tuo žinojimu. Jie rūsčiai dėbso į tave, kai joji pro šalį, tarsi vaikiška jų nekaltybė būtų kuo užglaistyta. O gubernatorius karaliauja akmenų nuklotoje Liliputijoje, „ant aukšto žirgo jodinėja", kaip sako našlė, nekenčiamas visų savo pavaldinių. Bent šiuo atžvilgiu jo buvimas naudingas. Jie apšneka jį kaip hotentotai Baalo paunksnėje, kaip laukiniai, pirmininkaujami Niekienotėčio**. Jis iš tikrųjų suvienija tuos murmesių srautus. Dabar, kai susipažinau su juo, aš imu suprasti kai kurias istorijas.

Jo rezidencija stovi nuošaliau, šiauriniame gyvenvietės pakraštyje. Tai dviejų aukštų rąstų namas su išsikišusiu tašyto akmens kaminu tame rajone, kur visos aplinkinės nušiurusios smuklės ir vilčių skandinimo barai, kaip žmonės sako, yra viešnamiai. Pastatytas žemkasių pagal sutartį su vyriausybe, jis buvo padegtas, paskui sprogdintas, o dailidę nužudė separatistai. Ant sąramos prikalta išbalinta kažkokio seniai išnykusio padaro kaukolė. Kieme kaip sargybinis stovi plikas vėliavos stiebas. Būk pasveikintas, vienišas toteme.

*Mulatresse****, kaip suprantu, virėja (jos prikyštė buvo sutepta tulžimi), atvėrė laukujes duris iš kieto geležies ly-

* Įdomus sakinys. Vintertono (ir kitų miestelio gyventojų) nurodyta santrumpa greičiausiai reiškia žodžius *Sic Semper Tyrannis* („Taip visada bus tironams"), kuriuos, kaip teigia kai kurie liudytojai, ištarė teroristas Johnas Wilkes'as Booth'as Fordo teatre po to, kai jis nušovė prezidentą Linkolną. Ši frazė yra Virdžinijos valstijos moto. (*Aut. past.*)

** Anglų poeto Williamo Blake'o (1757–1827) sukurtas Dievo vardas (angl. *Nobodaddy*).

*** Mulatė (*pranc.*).

dinio ir iš pradžių neatrodė linkusi mane įsileisti, netgi kai parodžiau jai savo *carte-de-visite** ir sulytą rekomendaciją. Kurį laiką ji ir Kvazimodas keitėsi nesuprantamybėmis. Paaiškėjo, kad ji nemoka angliškai, o gal neperpranta rytietiškos mano tarties. Netrukus pajutau, kad Nubija ir aš nebe vieni. Kažkur jai už nugaros, neįžvelgiamoje blausoje, aš neklystamai girdėjau ritmingą žmogaus kvėpavimą. Jaučiau, kaip kažkokia masyvi esybė mintija tamsoje, bet pirma nepradeda kalbėti.

– Gubernatoriau? – įsidrąsinau. – Ar tai jūs, sere?

Jokio pasisveikinimo iš to tamsaus užkaborio.

– Mano pavardė Vintertonas, – prisistačiau. – Aš atvykau federalinės vyriausybės pavedimu. Atėjau pasimatyti su asmeniu, laikinai einančiu gubernatoriaus pareigas. Ar jis šuo metu namie?

Staiga kaip perkūnas iš giedro dangaus! Šiurpas perbėgo nugara. Padaras, kurį palaikiau žmogumi, šoko iš tamsos ir suleido iltis į mano pirštinę urgzdamas taip, kad net kraujas gyslose sustingo. Aš atsiplėšiau nuo jo keikdamasis ir vos neapsisiusiojęs iš netikėtumo. Ačiū Dievui, kad vampyrui ant kalo buvo užnerta grandinė, bet dabar jis, matyt, pasiryžo ją nutraukti ir springdamas drimbančiomis iš nasrų seilėmis veržėsi artyn prie manęs. Tai buvo ypač stambus ir apskretęs šuva – airių vilkšunis, kiek supratau. Jis buvo didumo kaip tie maži poniai, Anglijoje naudojami šachtose, o akys gelzganos kaip apkartęs sviestas. Šlykščiausia, kad tam baidyklei kairėje snukio pusėje buvo išvirtęs auglys – šunvotė ar pūlinys, kruvinai raudonas, sulig oposumo galva. Jokioje mugėje jokie padugnės nėra rodę už pinigus tokio išsigimėlio.

* vizitinę kortelę (*pranc.*).

– Daganai, – tarė vyriškas balsas iš tamsos žvėriui.

Tas tučtuojau nerangiai atsitraukė, nors ir toliau dėbsojo į mane priešiškai nusiteikęs.

– Manęs nesužalojo! – įstengiau sušukti. – Nieko baisaus. Tik įdrėskimas.

Iš koridoriaus išniro kresno vyro siluetas. Kaire ranka jis laikė už grandinės tą bestiją, – neaišku, ar norėjo jį suturėti ar paleisti, – o kita laikė suspaudęs apvarvėjusį lajinės žvakės strampgalį, apšviečiantį visą jo stotą.

– Generolas O'Kifas? – paklausiau aš.

Jis pervėrė mane reikšmingu žvilgsniu.

– O kas toks teiraujasi? – pasigirdo niūrus atsakas.

Štai šmėkso priešais mane Ašmuo O'Kifas. Prisiekęs senosios Anglijos priešas. Ištremtas jaunosios Airijos didvyris. Kiek naktų, ėdamas kartėlio, aš meldžiausi, kad jis pakratytų kojas, kad viena vienintelė kulka iš milijonų per karą praskriejančių kulkų imtų ir išvaduotų man ją.

Jo veidas tamsus, beveik kaip čigono, akys juodos ir gilios, bet žvilgsnis skvarbus, nepatiklus, o menki žilstelėję ūsai teikia išraiškai kažkokio beviltiškumo. Nešvarios plaukų garbanos susivėlusios kutulais, prie smilkinių gerokai praretėjusios, o užpakalyje supintos į apačio kaselę. Kažkuo panašus į Deivisą, sumuštą sukilėlių prezidentą: giliai įsirėžusios raukšlės, niūraus orumo kupina laikysena. Jis stovi tiesiai, gal net per daug išsitempęs, kaip boksininkas, kaupiantis jėgas po skausmingų smūgių ir nenorintis parodyti, kad yra primuštas. Nosies linija tiesi, kiek primenanti romėnišką (bylojanti išdidumą), bet pagurklis padribęs kaip pėdsekio šuns. Jis nėra apkūnus, kaip buvo rašoma dosjė, bet, ko gero, penkiskart stambesnis negu karo laikų dagerotipuose, veidas labiau išsekęs ir tarsi susiriebalavęs. Vyriškas jo grožis vis dar akivaizdus (bent

jau jo šešėlis), bet gubernatorius gerokai paseno per tą laiką, kol gyveno Teritorijoje. Jeigu nebūčiau žinojęs, kad jam keturiasdešimt treji, gal būčiau dešimt metų pridėjęs. Marškiniai išsipašę, jis be švarko ir kaklajuostės. Elnio odos blauzdinės stebėtinai purvinos. Po pažastim dėkle jis turėjo ginklą, 1859 metų modelio remingtoną, atpažinau jį iš formos ir rankenos.

– Kapitonas Alenas Vintertonas, sere, iš Kartografų korpuso. Aš rašiau jums, kad atvažiuosiu iš Vašingtono.

Jis pervėrė mane žvilgsniu, lyg aš būčiau metęs jam iššūkį. Cerberis sužvangino grandine ir ėmė tyrinėti snieguotus mano batus, paskui rankogalius ir intymias vietas. Nuo jo kailio trenkė vimdančia smarve – pelenais, taukais ir supelijusiomis atmatomis.

– Aš rašiau jums keletą kartų, generole, bet negavau jokio atsakymo. Galbūt mano depešos jūsų nepasiekė. Esu girdėjęs, kad čia yra buvę tokio pobūdžio keblumų.

– Kokio pobūdžio? – dabar jis žiūrėjo į mane vertindamas.

– Dėl pašto. Turiu galvoje pašto plėšimus. Laukinių užpuolimus ir panašiai.

Tyla truko be galo ilgai, bet jis ir toliau stovėjo neprasižiodamas kaip indų fakyras. Mane apėmė klaiki protu nesuvokiama nuojauta, kad artėja grėsmė, dar didesnė negu prieš tai buvusioji. Be užuolankų tariant, aš buvau įsitikinęs, kad jis nusprendė mane čia nudėti, ir ėmiau svarstyti, kaip išnešti sveiką kailį. Tarsi netekęs žado nuo būrėjo pranašystės ar magišku būdu atsidūręs kažkokioje žviegiančio sifilitiko košmaro scenoje, aš išvydau save skriejantį per sniegu nuklotus šlaitus ir iš paskos besivejantį sužvėrėjusį gubernatorių su jo angelu sargu. To neįmanoma paaiškinti kitaip kaip tiktai neseniai persirgtos

karštinės padariniais. Protas (kaip žinome) prisigalvoja visokių keistenybių. O liga, kaip paaiškėjo, paprastam dalykui suteikia nebūtą neregėtą pavidalą.

– Ar jūs ginkluotas? – niauriai vamptelėjo jis, ir aš atsipeikėjau.

Dabar pajutau iš jo burnos sklindantį įsisenėjusį viskio tvaiką.

Pasakiau, kad turiu mažą pistoletą ir atsisegiau milinę parodyti. Žvilgsniu jis nesekė mano judesių, tik įsmeigė traiškanomis apėjusias akis į manąsias.

Jis kažką pasakė nesuprantama kalba mus stebinčiai tarnaitei, toji linktelėjo ir apsisukusi nušlepsėjo į namo vidų. Jai iš paskos nusekė ilgauodegis paniurėlis šuo; kartkartėmis jis stabtelėdavo lyžtelėti plikų grindų arba kyštelėti seilėto snukio į plyšį sienoje. Aš nesupratau, eiti iš paskos ar ne, bet, kadangi virėja neuždarė durų man priešais, tai sukaupęs drąsą įžengiau į vidų.

Vos tik spėjau peržengti slenkstį, jinai ėmė grabaliotis man apie diržą primygtinai kažko reikalaudama. Supratau, kad turiu atiduoti jai savo ginklą. Kuo skubiausiai tai padariau, nes ji ieškojo jo labai atkakliai. Laikiau atkišęs jai pistoletą, bet jinai ne iš karto jį paėmė. Man knystelėjo, jog moteriškė blogai mato, ir aš pasigailėjau, kad taip negražiai apie ją buvau pamanęs.

Įsidrąsinęs ėjau koridoriumi įkandin gubernatoriaus ir atsidūriau pačioje namo germėje – erdviame, sakyčiau, asketiškame kambaryje, menkai apšviestame žvakių ir židinyje spragsinčių rąstgalių liepsnos. Suduseęs, smalkingas oras atsidavė dulkių degėsiais. Virš židinio kabėjo aliejiniais dažais tapytas paveikslas, vaizduojantis sceną jūroje per Amerikos nepriklausomybės karą, o skersai drobės vingiavo nežymus rausvų lašų zigzagas, nelygi-

nant kliūstelėta taurė reinvynio ar kraujo čiurkšlė būtų nudažiusi tas pasvirusias fregatas. Šajenų galvos apdangalas su nušiurusiomis, prie išblukusių kotų prilipusiomis plunksnomis, deja, ne per labiausiai puošė piliastrą. Čia dar buvo koktus nusikalstamo iškamšų gamintojo darbo egzempliorius – kiškio galva su jauno elnio ragais. Ant kaklo tam košmariškam padarui kabėjo vilko ilčių vėrinys. Kokie mes žiaurūs gyvūnams.

Studijos viduryje stovėjo žemas, masyvus nesvidinto ąžuolo stalas, pažiūrėti įspūdingas, bet jo šonai buvo smarkiai subraižyti, jis visas buvo išmargintas apvaliomis dėmėmis, kokių apstu ant stalų pigiose aludėse. Be to, dangtyje įžiūrėjau rantytas įpjovas, tarsi stalas kadaise būtų buvęs naudojamas mėsinėje. Aplink jį sutūpusios gal pustuzinis dailių kėdžių, kurios neišlavintai nuolankaus jūsų tarno akiai pasirodė esančios Liudviko XIV laikų ir galinčios bemat sulūžti. Išties nelengva karališkų madmuazelių poligamijos našta tokiam netašytam Vakarų kolonistui.

Likusi kambario erdvė, kaip būdinga dominikonams, buvo tuščia, tad prancūziški gražgrožiai buvo skirti paprastumui pabrėžti. Ant grindų šen bei ten buvo matyti išdžiūvusių balų dėmės, o bjauriausia, kad jos kažkodėl buvo aplipusios pjuvenomis. Vėjas šuorais veržėsi pro daugybę kiaurymių; nors kai kurios buvo užkamšytos skudurais ir kitokiomis medžiagomis, skersvėjai virpino žvakių liepsneles, iš paskutiniųjų kovojančias su šešėliais; atrodė, kad kambarys merdėja. Jis buvo taip toli nuo Penktosios gatvės, nuo Manhatano rūmų, galėjai pamanyti, jog įžengei į kokią batą kremtančio aukso ieškotojo trobą. Čia nebuvo nei kilimo, nei spintos, nei netgi skrynios, laikrodžio ar knygų lentynos (tai nustebino mane, nes žinojau gubernatoriaus palinkimą į literatūrą ir tai, kad jis buvo

pagarsėjęs kaip *homme du monde**) – nieko daugiau, ko reikia, kad kukliai egzistuotum. Mane išsyk persmelkė nuojauta, kad ši šventovė nėra pašventinta moters lankymosi joje. *Ubi est***? Kur žvėries gražuolė? Klaiki mintis nutvilkė mane – gal mirė?

Gubernatorius atsisėdo galustalėje, jo surdutas kadaravo užmestas ant kėdės atkaltės, šalia rankos stovėjo akmeninis grafinas ir lėkštė su valgio likučiais. (Su maistu buvo greičiau žaidžiama.) Priešais ant nedidelio it kunigo pultelio gulėjo atverstas dėklas su popieriais. Juos jis ėmėsi tyrinėti itin atsidėjęs. Šalia lėkštės kūpsojo netvarkingai sumestų popierių krūva, nes, baigęs skaityti kurį nors, mesdavo jį tenai.

Kokias šešias minutes jis atidžiai skaitė dokumentus ir kai kuriuos pasirašinėjo, kitus antspaudavo vašku ir antspaudu, vieną pavartė, ant kito kažką smulkia rašysena užrašė nesiteikdamas nė pažvelgti į mane ar kaip kitaip pripažinti mano buvimą. Žmogus, turintis neatidėliotinos svarbos dokumentų, – tokį *rôle**** buvo siekiama suvaidinti. Spektaklis manęs nenustebino, juolab neįžeidė, nes savęs atsižadėjimas tarp politikų – rečiausias reiškinys. Buvau ir anksčiau matęs žmonių, grojančių panašias uvertiūras, ypač tarp tų, kurie turi ribotą valdžią ir kol kas nežino, kas iš jų viršesnis. Šiaip ar taip, pastangas įvertinau.

– Viskis arba meskalas, – neaiškiai suniurzgė jis po kurio laiko. – Mes neturime klareto, kurio, esu įsitikinęs, tamsta pageidautum.

* aukštuomenės žmogus (*pranc.*)
** Kur yra? (*Lot.*)
*** vaidmenį (*pranc.*)

– Dėkui, man pakaks ir skiesto alaus.

– Teks pasitenkinti tuo, kas siūloma. Mes turime tik viskio arba meskalo.

– Tuomet nieko, ačiū, sere. Aš negeriu spiritinių gėrimų.

Jis vėl pervėrė mane akimis, nusmeigė piktu žūtbūtiniu žvilgsniu. Nuo tokio žvilgsnio bėgdavo dvikovų varžovai. Žmogus pasijunti taip, tarytum tave nelyginant kampare išmirkytą drugelį smeigia prie pergamento. Dabar aišku, kaip vyrai jo nurodymu žengdavo į pabūklų ugnies audrą, kaip paaugliai apnuogindavo krūtinę priešo durtuvui, užuot užsitraukę vado rūstybę. Dabar jau tikiu, nors anksčiau negalėjau, kaip mūsų respublikos auditorijos kadaise griaudėdavo sujaudintos jo oratoriško meno, kaip saikingiausi biurgeriai – nei sentimentalūs, nei imlūs įspūdžiams – nuo Luizianos iki Ramiojo vandenyno atsistodavo parteriuose, kad galėtų garsiau ploti ugningų jo žodžių pliūpsniams. Trumpai tariant, jis buvo žavus kaip liūtas. Man pasidarė aišku, kodėl damos grūsdavosi prie scenos durų ir maldaudavo sruogelės jo karčių ar liemenės sagos. Nors gal ši metafora nėra labai tiksli, nes katės sėlina atsargiai ir mėgsta sumaniai manevruoti, o šitas keltas, jeigu ir turi proto, gudrauti nemoka. Jis tik turi brutalios jėgos, alkoholio nuramdytą Vezuvijų. Jeigu gubernatorius būtų mokytojas, jis niekada mokinių neluptų, pakaktų nujaučiamos grėsmės, kad jis gali pakeisti savo nusistatymą, ir mokslai žengtų į priekį.

– Iš kur?

– Iš Bostono, gubernatoriau.

– Aš klausiu, iš kur kilęs?

Židinyje ugnis vos ruseno.

– Aš gimiau Deptforde, prie Londono, – pasitaisiau. – Mano tėvas, siuvėjas, išvažiavo keturiasdešimt devintaisiais.

– Kaipgi laikosi Anglija ir Anglijos karalienė?

– Aš – amerikietis, – pasakiau. – Mano šalis – Masačusetsas.

– Airijos ir Indijos imperatorė! – su panieka metė jis. – Stebiuosi, kaip dar ta ragana nesidangsto sariais ir Arano vilnos megztiniais.

– Patikėkite, generole, aš nesu monarchijos gerbėjas.

Jis pasižiūrėjo į mane šaltai kaip parapijos seniūnas į šventoriaus elgetą.

– Greičiau sniegas iškris pragaro kalnuose, negu aš patikėsiu anglu, – pasakė jis.

Ir vėl įniko pjaustyti elnienos skaidulas peiliu, kuris atrodė kaip medžiotojo arba žvejo, bet kokiu atveju netinkamas valgyti prie stalo. Jis mėtė didelius gabalus su kaulu šuniui, kuris, pasidėjęs smakrą ant grindų, gulėjo jam prie kojų ir godžiai gaudė krintančius kąsnius. Bent jau šuniui gubernatorius geranoriškas, pamaniau, bet, kai mano akys ėmė priprasti prie kambario, aš net išsigandau mirguliuojančiuose šešėliuose kampe įžiūrėjęs *tupinčio vaiko figūrėlę*. Negalėjau nustatyti, kas ten, – mergaitė ar berniukas, nes bruožai buvo keistai mergaitiški, bent jau židinio šviesoje. Vaikas buvo aprengtas kaip berniukas.

Jis stebėjo mane mieguistomis akimis mirkčiodamas kaip veršelis. Vaiko veidas buvo toks išsekęs, tokios graudžios išraiškos, tarsi jis būtų buvęs sukurtas maestro E...* plunksnos. Bet, deja, visi mes puikiai žinome, kad po karo tokių benamių berniūkščių gali sutikti kiekvienoje apy-

* Galbūt kalbama apie rašytoją *George Eliot* (*Mary Ann,* arba *Marian Evans* (1819–1880). Jos romane „Silas Marner", išspausdintame 1861 metais, vaizduojamas beglobis rastinukas. Šią knygą Lusija padovanojo Vintertonui, kai jis gydėsi Niujorko Šv. Marijos ligoninėje. (*Aut. past.*)

gardoje ir miesto kvartale. Bet šitas, *mirabile dictu**, atrodė ne kaip našlaitis, o kaip miniatiūrinė mano nekalbaus šeimininko kopija. Toks pat tamsus gymis, toks pat nesvetingas elgesys ir nutįsusios neplautų plaukų sruogos. Man toptelėjo, kad gubernatorius seniau turėjo kūdikį, ryšio su Australijos aborigene produktą (aš atmetu įprastinį žodį, nes vaikas čia nekaltas). Bet tai turbūt neįmanoma? Ne. Neįmanoma. Tuo ypatingu savo rimtumu, išoriniu niūrumu mano stebėtojo veidas priminė man kriminalinių nusikaltėlių, taip pat kai kurių elgetų, pietų italų ir Londono prasčiokų fizionomijas. Purvini naktiniai marškiniai ir kepuraitė. Rankoje kaulas. Kojos basos, riešai ploni kaip šakaliukai. Ant grindų aplinkui mėtėsi popieriai, kai kurie prikeverzoti anglimi. Vaikas, bežadis kaip džiovinta menkė, žiūrėjo tiesiai į mane, bet ne taip, kaip paprastai žmonės spokso pamatę tokį atstumiantį veidą. Aš spėjau, kad jis neįgalus arba koks vargšas virtuvės pastumdėlis, nes į mano žvilgsnį atsakė jaudinamai nekaltu žvilgsniu, būdingu tokiems vaikams. Trumpai drūtai, jis žiūrėjo taip, lyg manęs čia nė nebūtų, lyg būčiau nieko blogo nežadantis oras.

Visą tą laiką, kol aš tyrinėjau vaiduokliuką, o jis tyrinėjo mane, gubernatorius skaitė savo dokumentus. Įdomu, pagalvojau, kokio formato tie popieriaus lapai, taip prikaustę jo dėmesį, bet pabijojau klausti, kad jis nesviestų man jų per stalą į veidą. Mastifas atsistojo ir pasipiktinęs suurzgė ant židinio, tarsi kokia žiežirbų dvasia būtų jį įžeidusi. Paskui nulapsėjo į kampą, pakeliui uostinėdamas ir seiliodamasis; tenai pamėgino susikergti su stulpu. Netrukus jis jau santykiavo su savo paties kūno dalimi ir, jeigu

* keista sakyti (*lot.*).

vyras šitaip galėtų, darytų tą taip dažnai, kad retai beišeitų iš namų.

– Tikiuosi, kad nepataikiau ateiti visiškai netinkamu laiku, – pasakiau pagaliau. – Pastarosiomis dienomis leidau sau pas jus užsukti keletą kartų, bet jūs visada būdavote išvykęs. Šiaip ar taip, niekas neatidarydavo durų. – O paskui, tikiuosi, taktiškai, nors mano ausų būgneliai tvinkčiojo, pridūriau: – Ponia O'Kif, kaip suprantu, irgi buvo išvykusi.

– Kai manęs nėra namie, aš niekam neleidžiu atidaryti durų. Turiu čia daug priešų. Čia ne Vašingtonas.

– O, Vašingtone irgi galima susirasti priešų, sere, – įsidrąsinau, manydamas, kad lengvabūdiškumo dvelksmas suminkštins transilvanišką atmosferą.

Jis liūdnai dėbtelėjo į mane.

– Taip, suprantu, – burbtelėjo.

– Generole, – atnaujinau pokalbį ir žengiau žingsnį artyn.

– Kur dabar! – užgargė šis girtu balsu. – Nedrįskit artintis prie manęs be leidimo, kitaip, dievaži, sere, aš pamokysiu jus dailesnių manierų.

Nė nepajutau, kaip įsitempęs sustingau it koks apkiautėlis kariuomenės naujokas, o jis tuo tarpu užbliuvo dar garsiau:

– Užsisagstykit munduro sagas, įžūlus nevaleika. Ar tai šitaip jūs stovite priešais generolą?

Tučtuojau užsisagsčiau, o jis vis tiek žiūrėjo į mane kaip į slieką, rastą po akmeniu.

– Ko norite, pone? Ir nedelskit.

– Aš atvykau atlikti žvalgybos žemėlapiui sudaryti, generole, – paaiškinau. – Man buvo pranešta, kad jūs apie tai žinote. Atsiprašau, jeigu įvyko nesusipratimas. Svarbu

pradėti pavasarį, kai Misūris bus vėl tinkamas laivybai. Aš turiu iššvalgyti visą šią teritoriją nuo Fort Galovėjaus iki Potvynio perėjos.

– Jūs pasiryžęs tai padaryti?

– Aš ir mano vyrai.

– Kokie vyrai? *Stovėkit tiesiai, kai kalbate su manimi*!

– Jie atvyks pavasarį. Aš laiškuose viską paaiškinau. Vyrai – visa brigada – su kartografų įranga. Pionierių batalionas. Tai bus labai rimta užduotis.

– Aš, šios Teritorijos gubernatorius, didžiuojuosi, jog mūsų lordai tenai, valstijose, mano, kad esame verti jų matavimų.

Buvo akivaizdu, kad mūsų susitikimas ir toliau nebus lengvas. Netrukus pasigailėjau, jog neatėjau dieną, nes buvo aišku, kad bet koks pokalbis šia tema baigsis nesusikalbėjimu, o aš buvau labai pavargęs ir pasiligojęs. Bet, jeigu jau pakliuvau į keblią padėtį, reikia iš paskutiniųjų kapstytis. Aš negalėjau išeiti iš namų bent šio to nesužinojęs apie ją. Tačiau kaip to paklausti neklausiant tiesiai. Bandau.

– Norėjau pasiteirauti apie plėšikaujančius banditus, – pradėjau. – Vyriausybės manymu, jums šiuo atžvilgiu galbūt reikia paspirties. Taip pat ir dėl laukinių. Vyriausybė norėtų, kad jūs neatsisakytumėte jos paramos.

– Iš tikrųjų? Damasko atsivertimas.*

– Yra dalykų, keliančių nerimą. Tikriau, susidarė toks įspūdis. – Aš patylėjau ir pradėjau vėl: – Tas veikėjas Maklorensonas, slapyvardžiu Griausmas, po „Harisono" apiplėšimo kelia sumaištį kalnuotose vietovėse. Už marodieriavimą jis privalo būti nubaustas. Grobis turi būti

* Greičiausiai čia turimas galvoje Šv. Pauliaus atsivertimas kelyje į Damaską.

grąžintas. Manoma, kad, turint aiškų žemėlapį, įstatymą būtų galima pritaikyti greičiau.

– Aš medžioju tą vagies išperą nuo to laiko, kai jis atsibastė į šią Teritoriją. Nusivijau iki Kanzaso ir iki Nebraskos. Tegu vyriausybė teikiasi atvažiuoti čionai ir įsitikina, kad mūsų nusikaltėliai nenusiteikę pakliūti į kartuves. Beje, ir nenusiteikę balsuoti rinkimuose.

– Aš atkeipsiu dėmesį į jūsų pastangas savo raporte, sere, patikinu jus.

– Kokiame raporte?

– Aš tik šiaip užsiminiau, sere. Tarp kitko. Savo raporte vyriausybei.

– Tai jūs, kapitone, žemėlapius keverzojat ar raportus rašote vyriausybei?

– Generole, aš...

– Nesidrovėkite, kapitone. Nepakenčiu išsisukinėjimų. Jūs čia atvažiavote ieškoti mano priešams laimikio jų žabangoms?

– Jokiu būdu, sere, – taikiai atrėmiau. – Aš apie tai nieko neišmanau. Vienintelis mano rūpestis – kraštovaizdis.

– Kiek žmonių esate nužudęs?

– Nė vieno, sere, – atsakiau.

– Kaip suprantu, tarnavote kare? Kokiose operacijose dalyvavote?

– Neturėjau garbės, generole. Sužeidimai, kuriuos matote, padarė mane netinkamą. Vietoj manęs buvo pasiųstas kitas.

Jis paniekinamai išsišiepė ir pasmeigė keptos mėsos gabalą iš lėkštės. Ir man lyg pasigirdo, kad jis nusikeikė, bet gerai nesupratau.

– Tam žmogui buvo gerai sumokėta, – kalbėjau toliau. – Jis buvo neturtingas, imigrantas. Jam reikėjo lėšų.

– Labiau negu gyvenimo?

– Negaliu pasakyti, kas jam nutiko. Krito jis ar nekrito.

– Kare žmonės ne krinta, sere. Jie miršta! Suprantate? *Karas – tai ne žemėlapis. Jis tikras.*

Mane pritrenkė ne tiek patys žodžiai, kiek tai, kad jis suurzgė juos kaip vilkas. Išdrykusi seilė sušlapino skystą it ožio jo barzdelę, ir jis riešu atžagariai nusibraukė ją.*

Akimirką net nesumečiau, kaip čia man geriau atsakius. Tarsi pajutęs, kad nesiryžtu, jis prabilo vėl, bjaurėdamasis, traukdamas iš gilumos savo pyktį, kuris, kaip dažnai atsitinka, neteikė kalbėtojui palengvėjimo, o tik dar labiau jį kaitino. Tas nešvankus monologas užimtų kelias pastraipas, bet aš neketinu čia užrašinėti vaizdingų jo posakių, nes daugelis jų nederėjo prie kambario puošybos ir, jeigu atvirai, tai aš noriu juos pamiršti. Nedora būtų rašyti apie vėmalus žmogaus, turinčio tokią apgailėtiną silpnybę. Pakaks pažymėti, kad jis užsibaigė posmu, kuris buvo mestas tarsi kokiam seniai nekenčiamam priešui, o ne Jungtinių Valstijų vyriausybės tarnybos draugui – vyriausybės, kurios išmintinga politika galiausiai suvedė mus abu šiame kambaryje.

– Tai vėžys – jūs ir jūsų katalikų nekenčianti bailių padermė. Ir kaip aš galėjau leisti išskersti savo vaikinus dėl tokių atmatų?

Tik tada pamačiau jo nelaimės gelmę ir pasiryžau užčiuopti tulžingos jo paniekos vaisiaus šaknį, kad ir kokia

* Tai keisčiausia Vintertono dienoraščio pastraipa. Niekada nepajėgiau suprasti, kodėl Vintertonas pasakė O'Kifui, kad jis nebuvo rikiuotės karininkas. Iš tikrųjų jis, profesionalus karys nuo 1858 metų, dalyvavo mūšiuose daug dažniau negu pats O'Kifas. Matyt, būta priežasčių tokiam apgalvotam melui, bet man jos nežinomos. (*Aut. past.*)

bjauri ji būtų. Iš savo bylos sužinojau, kad jis užaugo po popiežiaus valdžios saule, kaip ir dauguma nelaimingų jo tautiečių. Ir vis dėlto, kaip mes žinome, jie karštai myli savo respubliką ir yra protingi, nors emociškai greitai pratrūksta. Bet kuris nešališkas žmogus suvokia, kokia sunki buvo jų dalia. Jie turėjo bėgti iš savo gimtosios žemės, gelbėtis nuo bado ir despotizmo, nuo tos pačios nepakenčiamos sosto įpėdinių, kadaise laikiusių vergijoje mūsų pačių tėvus, tironijos.

Nelaimingoji Airija. Nelaimingi jos sūnūs. Kur mes dabar būtume be jų? Be to, mes galime tik įsivaizduoti, kokį skausmą jautė toks žmogus kaip gubernatorius, kokios mintys kankino tada dar sveiką jo protą, kai, surakintas grandinėmis, jis matė tolstančio kranto kalnus. Kai aš vėl prabilau, kalbėjau kaip tik tokia dvasia, taip taikiai ir draugiškai, kaip tiktai man leido aplinkybės, nes kartais būtina nuryti skaudų įžeidimą ir vėl ištiesti ranką.

– Atleiskite, generole, jeigu aš kuo nors jus įžeidžiau. Jūsų, taip pat ir jūsų tėvynainių tarnystė per karą neįkainojama. Visi mes, mylintys laisvę, jaučiame jums skolą. Jeigu leisite pasakyti, man garbė padėkoti jums už tai asmeniškai. Jums ir, žinoma, poniai O'Kif.

Ant mano jauko niekas neužkibo. Ryklys jo nė nekrimstelėjo. Buvo girdėti pro šalį keliu einančių ūžautojų balsai. Jie traukė kažkokią dainušką.

– Jeigu kalbėsime apie tikėjimą, – šnekėjau toliau, kad nebūtų girdėti tos pašaipios serenados, – mano tėvas buvo metodistas, o motinos giminė – Nortumbrijos kvakeriai. Jie stengėsi padėti airiams per badmetį. Žinau, kad daugelis jūsų tėvynės patriotų buvo reformatoriai, kaip daugelis jūsų draugų, kalbančių ir rašančių apie jus su pasigėrėjimu. Jie kalba apie žmogų, neturintį nė krislelio fanatišku-

mo. Jie kalba apie jus, jei leisite man pasakyti, kaip apie didvyrį.

Jis nieko neatsakė. Galbūt žinojo, – manau, kad taip, – jog kai kurie mano žodžiai buvo ne tiek nuoširdūs, kiek įsiteikiantys. Jeigu jo vadovavimas nebūtų buvęs nutrauktas dėl nelemtai susiklosčiusių aplinkybių, ko gero, jis nesėdėtų šį vakarą šioje apleistoje Teritorijoje. Savaime suprantama, nieko to aš jam nesakiau. Nenorėjau plėšti šuteklio nuo jo žaizdų. Iš tiesų, mažai kieno ambicijos liktų neužgautos. Mane, pavyzdžiui, toks dalykas visiškai sužlugdytų.

– Priimkite mano atsiprašymą, kapitone, – tarė jis nepakeldamas akių. – Man nederėjo taip kalbėti. Aš nepatenkintas savimi, kaip visada.

– Sere, maldauju, būkite malonus...

– Aš esu vertas paniekos. Kartais užsimirštu. Per karą aš nepadariau nieko gero. Leidau mirti tūkstančiams žmonių, kurie manimi pasitikėjo. Turėjau liepti jiems grįžti namo. Jūs turbūt prisiklausėte kalbų Vašingtone. Kalbų apie mano žlugimą ir pašalinimą.

Jis kalbėjo veldamas žodžius, nukąsdamas galūnes, ir man, prisipažįstu, pagailo jo. Slogu matyti tokį stambų vyrą, apimtą nevilties, kaip baisu matyti išsigandusį vaiką. Aš pajutau menkutį nelyginat jonvabalio žiburėlis sąžinės graužimą dėl to, ką negero buvau jam padaręs, ir dėl dar rimtesnio nusikaltimo – vagystės, kurią buvau numatęs. Supratau, kad, jeigu ji iškeliaus su manimi, tai visiškai jį pribaigs ir jau norėjau kokios nors kitokios atomazgos.

– Aš tik meldžiuosi, sere, kaip ir jūs, viliuosi iš visos širdies, kad vaikai, tokie kaip mūsų kompanionas, mažas berniukas prie židinio, bus apsaugoti nuo tokios žiaurios patirties, nuo brolių amerikiečių karo.

Jis nesiteikė atsakyti. Jokios užuominos, iš kur atsirado tas židinio elfas. Ir aš žengiau labai neapgalvotą žingsnį.

– Jūs darote savo vaikui įtaką, jei leisite man pastebėti, – pasakiau. – Jis perėmė tėvo laikyseną.

Jis pažvelgė į mane taip, lyg būčiau į jį spjovęs, net jo šnervės išsipūtė nuo skausmo. Net baugu buvo žiūrėti į tas beprotiškas akis, kurių negailestingas žvilgsnis dar taip neseniai mane trikdė, o dabar buvo ašarotas nuo užplūdusių jausmų.

– Žiaurus žmogau, – metė jis niūriai. – Apie kokį mano vaiką čia kalbat?

– Bet juk tenai, sere... – pradėjau.

Gubernatorius pašoko nuo kėdės.

Akimirką tvyrojo tyla. Aš buvau labai išsigandęs. Butelį jis šveiste nušveitė nuo stalo, visu kūnu drebėjo apimtas bežadės nevilties.

– *Mano vaiko čia nėra, sere. Jokio mano vaiko čia nėra! Aš niekada nebeišvysiu to nekalto kūdikio veidelio. Niekada! Niekada! Niekada!*

Ir tada – aš negaliu to paaiškinti – atsitiko gluminantis dalykas. Aš atsisukau, ir nieko tenai nebebuvo.

Ugnis teberuseno, vėjas stūgavo pro sienų plyšius [*sic*], bet toje vietoje, kur aš neseniai mačiau mūsų pokalbio bendrininką, tavaravo blausūs šešėliai. Pasijutau kaip šykštuolis, kuris tiesia rankas į pavogtą auksą ir trinasi akis žinodamas, kad lobis čia turi būti, bet niekaip jo neįžiūri, tad stebeilija dar įdėmiau. Matyt, vaikas dingo iš kambario, kol aš kalbėjausi su gubernatoriumi, nors negirdėjau nei daromų durų, nei netgi tyliausių žingsnių. Turėdamas nors menką polinkį į proto pasilpimą galėtum pamanyti, kad miestelio plepiai ne šiaip sau liežuvius galanda, girdi, toje faustiškoje perykloje veisiasi antgamtinės (piktosios ir t. t.) jėgos.

– Meldžiu man atleisti, sere, nuoširdžiai prašau, – pasakiau. – Aš turbūt sergu. Mano nuovoka pakrikusi.

Dengdamas veidą rankomis, virpėdamas iš sielvarto jis nužingsniavo skersai kambario prie židinio ir klestelėjo ant suolo priešais jį. Rąstas lūžo pusiau ir pažėrė spragsinčią raudonų žiežirbų liūtį.

– Išeikite, – pasakė gubernatorius.

Palikau namus negaišuodamas, nusprendžiau, kad taip bus geriau. Po kiek laiko jis atsileis, ko gero, kai prašvis.

Grįžtant atgal vėtra pagavo siausti smarkiau, tad netrukus turėjau skintis kelią pro geliančius krušos šuorus. Kelias buvo pažliugęs nuo lipnaus molio ir mėšlo. Pasišviesdami žibintais kalnakasiai bandė ištraukti paklaikusį iš baimės arklį iš griovio, bet jų pastangos nuėjo niekais, gyvulio agonija buvo užbaigta pistoleto šūviu. Aš stovėjau ir stebėjau tą egzekuciją. Tai buvo liūdnas, labai liūdnas vaizdas. Kraujo išsiliejo marios.

Žiūrėdamas prisiminiau vieno eilėraščio eilutę, kur mylimoji lyginama su Šiaurine. „Pastovi kaip žvaigždė mano meilė tamsi.“ Bet žvaigždės nepastovios. Jos plečiasi ir sudega, po akimirksnio jau nebežėri, gyvena siaučiamos neperžvelgiamos tamsos, kuri užgula jas vis labiau, kol šviesa dingsta visiškai. Žvaigždė tėra sprogimas, matomas iš didelio atstumo, ir kaip viskas, kas vyksta toli, ko gero, yra sureikšminta. Tuo tarpu čia ne kas kita, o tik žiaurus faktas. O mes, vargšai kvailiai, kuriame apie tai eilėraščius.

Šį vakarą daugiau nebegaliu rašyti. Aš drebu ir degu. Prakaitas varva nuo kaktos ant pergamento ir raidės išsilieja.

∇

AUDRA, arba EILUTĖS PO KIVIRČO PRIE ANTROSIOS GATVĖS

✦

Brangiam draugui, kuris turi likti nežinomas ir kuris prašė didesnio suartėjimo nei bučinys

Akloj tamsoj tik mano pastovi žvaigždė.
Lig ryto žaibas plėšys dangų.
Eime klajoti po gatves,
Nematomi, šešėliais prisidengę.

Abu mus degino viltis
Saldi, neleistina, patrakus.
„Vardu, – jis tarė. – Pavadink mane vardu...“
„Išvenkim žodžių“, – jam atsakė.

Neramios akys, ilgesingos rankos...
Tegul mus paslepia nakties lietus.
Erdvėj tuščioj šešėliai renkas.
Ramybės jau nebus.

Tolyn nuo nerimo, pagundos.
O, grįžt atgal nedrįsčiau, ne.
Naktis ta persekios mane.

Ak, drauge neįvardytas, sakiau netiesą.
Su tavimi audroj geidžiu vėl būti dviese.

Čarlzas Chimenesas Kerolis
[Lusija Kruz Makleland O'Kif]*

∇

* Šis sonetas pasirodė 1864 m. „The America Gentleman's Monthly" numeryje su Lusijos slapyvardžiu. Tarp kai kurių prenumeratorių užsimezgė polemika, bet ne dėl nebrandžios soneto technikos, o dėl to, jog kai kam pasirodė, kad šiame eilėraštyje vienas vyras kreipiasi į kitą. O kai dėl „nežinomo draugo", tai aš grįžau prie to eilėraščio daug metų anksčiau, negu sumanesnis skaitytojas įžvelgė paslaptį, glūdinčią jo struktūroje. Esu skolingas savo žmonai Rutai Ginsberg Makleland, nurodžiusiai, kad ji atsiskleidžia skaitant pirmąsias eilučių raides nuo viršaus į apačią. Paaiškėja, kad brangusis draugas nėra jau toks nežinomas.

NESIKLAUSYKITE, PATIKLIOS GRAŽUOLYTĖS, MEILIŲ KAREIVIO ŽODŽIŲ

✦

Nusikaltėlio slėptuvė – Keista kalba –
Patrikas Vinsonas padaro klaidą,
kuri jam brangiai kainuos

Matinis, dulkelėmis mirgantis urvo šviesos spindulys srūva pro plyšį aukštai viršuje ir švyti kaip regimasis Dievo galybės vaizdas vaikiškoje maldaknygėje. Laša ir čiurlena požeminis vanduo. Aptrupėję stalagmitai – tarsi perekšlės pamesti kiaušiniai. Sienos apaugusios kerpėmis ir išraižytos kirstukais žmonių, kurie jau seniai iš čia pasitraukė arba mirė. Banditai, kaip ir požemio gyventojai, taip pat išvyko – savaitėms, mėnesiams – plėšikauti. Nujojo namo – po du, po tris – jos vyro plėšikavimų bendrai. Atgal į šeimynas arba pas sėbrus, kuriuos jie vadina broliais, – į kalnus, į kaimus, stovyklavietes, sudegintas mokyklas. Taip, vienas iš jų mokytojas, tikriau, juo buvo prieš karą. Atrodo, kilęs iš Virdžinijos.

Kiekvienas miškinis pasiėmė savo dalį, prisiekė krauju panaudoti ją tiktai konfederacijos tikslais. Kai kurie pirks ginklų. Kalbėta apie sprogmenis – apie planą susprogdinti Baltuosius rūmus, iššudyti vyriausybę. Turbūt gąsdina. Juk jie tik banditai. Kai kurie iš jų jau niekada nebegrįš namo.

Ji išsimaudo duburyje tarp uolų. Besvorė, vanduo ją laiko. Vanduo ledinis, net gelia. Jos įsčios vaisius sirpsta jos kevale.

Ji jaučia, kaip jis vartaliojasi viduje. Jos saugoti palikti du silpnapročiai, – Džonas Foksas Galiganas ir Tenesio valstietis Buba, arba Danas, – ir išdavikas Patrikas Vinsonas, kuris šioje žemėje daugiau nebeturi kur eiti. Kai tik ji pakelia akis, jis stebi ją iš krūmų. Įdegęs kaimo stuobrio veidas.

– Kaip jautiesi, Eliza?

– Kas tau darbo?

– Ir vėl tu negražiai šneki.

– Duok man ramybę, meldžiamasis. Aš skaitau knygą.

Ji matė, kaip jis, užsidegęs deglą, patraukė gilyn į olą, ir jam einant deglo liepsna vis mažėjo. Jis jaučia, kad čia esama aukso, kad ši karalystė yra tikras lobynas, jeigu tik žinotum, kur ieškoti. Po kelių valandų sugrįžo be trupinėlio aukso, bet su pasakomis, nuo kurių kvaileliams prapuolė ūpas tenai lįsti. Esą už geros mylios aptikęs didelį urvą su drakono pavidalo uola. Paskui skliautuotą požemį, kuris atrodęs, lyg būtų buvęs įrengtas žmogaus, nes jo grindys lygios ir blizga. Šungrybį, kuris buvęs didesnis už pašto karietą. Atbrailą, ant kurios užlipęs pamatė keistas runas akmenyje. Persirašęs jas ant marškinių apykaklės su medžio nuodėguliu. Jis pamiršo, kad čiabuviai nemoka rašyti.

Υ ‡ Ĩ Ω ‡

– ...Eliza?.. Eliza?.. Ar matei, ką aš radau?

– Ar tave kas apsėdo? Ne tik kvailas, bet ir kurčias!

– Nenori pasižiūrėti?.. Čia indėniškai parašyta... Už išpirką pasakysiu, ką tai reiškia.

– Sakyk savo bobutei, ką tai reiškia, o man galvos nekvaršink. Ir dink iš akių. Aš skaitau.

– Nenorėjau supykinti... Labai atsiprašau, jeigu taip išėjo...

– Ir nevėpsok į mane, nes pasakysiu Kolui.

– Kolo čia nėra, mergužėle... Kolo čia seniai nėra.

– Jis greitai grįš.

– Taip manai?

– Aš žinau.

Jo akys nuolat laksto. Viską į save siurbia. Tą dieną, kai ji paslydo ant uolos ir turėjo susitvarstyti koją. Kai nusirenginėja, nors apsimeta, kad nežiūri.

– Tu esi man priskirta ir įsidėk į galvą, kad aš nuo tavęs neatstosiu. Tam čia ir esu, kad tave prižiūrėčiau. Ir kad daryčiau viską, ko tu nori.

– Man nieko iš tavęs nereikia, nei kad tu ką darytum, nei sakytum. Traukis iš tako. Aš skaitau.

Jis nesitraukia. Nepajuda iš vietos. Stovi prie trupančio drėgno smiltainio stulpo ir žiūri, kaip Eliza Duein Muni skaito. Kartą gubernatorius jam pasakė (jie tada smarkiai susivaidijo): „Tu nesi neprotingas. Bet tu *kvailas*, Vinsonai. Ir visada būsi kvailas. Tai ne tas pats. Ir tu niekada nepasikeisi, nes subrendęs kvailys nebesikeičia.“ Jis svarsto, ar ištarti žodžius, kurie skamba jo galvoje ar ne. Žodžius, kurie ją priveiktų.

Jis jau kurį laiką nešiojasi raktelį, galintį atrakinti malonumų rūmus. Iš anksto mėgaujasi akimirka, kai jį panaudos. Vis svarsto, kokiais žodžiais tai pasakyti ir kada tam būtų tinkamiausias laikas. Kokia ji bus dėkinga, kaip suminkštės, kai išgirs.

Jos suknelė tamsiai žalia. Kojos nuogos. Ji kažkaip švelniai verčia puslapius. Lyžteli dailios dešinės rankos smilių, mat plonas popierius sulipęs nuo drėgmės; taip grakščiai, taip moteriškai atsargiai juos skiria, o lūpos skaitant kruta. Į Biblijos nugarėlę įklijuotos dailios juostelės. Olos šviesa krinta jai ant skruosto.

– Aš tiktai noriu pasakyti, kad mačiau tą berniuką, – tyliai, tarsi dvejodamas prataria Patrikas Vinsonas.

Tie žodžiai išplaukia iš jo sąmonės urvo tiesiai į sudususią karstinę tuštumą. Jų nebeįmanoma sugrąžinti atgal. Jie jau priklauso pasauliui – kaip kerpių kvapas, vandens lašų skimbčiojimas ir jos kojų pirštų baltumas ant akmens. Ir kaip mažulyčiai rantyti iškilumai ant šlapio pilko granito, kaip oras, atsiduodantis tinku.

– Tu turi nuotrauką. Girdėjau, sakei, čia tavo brolis. Aš tą berniuką esu matęs. Žinau, kur jis yra. Nebus nė trijų dienų kelio nuo čia. Aš tą vaiką pažįstu. Tikrai ten jis.

Eliza pakelia akis į žmogų, kuris išmetė paskutinę kortą. Atrodo išsigandęs, tarsi būtų lažinęsis iš sumos, kurios neturi. Kažkas verčia jį drebėti.

– Tu matei mano brolį?

Išdavikas linkteli plačiai išplėtęs akis.

– Dždas? Štai tokio ūgio? Neapsirik, nedorėli.

– Neapsirinku, prisiekiu. Net keliskart su juo kalbėjau. Aš sutikau jį balandį, kai jis traukė į Kanadą.

– Kur?

– Į Kanadą.

– Ne, kur jis dabar?

– Matai, koks reikalas... Mano atmintis jau ne tokia gera kaip anuomet... Sakau... gal tu man padėsi prisiminti.

Patrikas Ovenas Vinsonas, Lauto grafystė ir Red Hukas, Bruklinas. Mirdamas jis prisimins šią akimirką. Tą mirksnį, kai tapo prievartos bendrininku ir taip pasirašė sau nuosprendį.

– Vadinasi, štaip? Jeigu aš su tavim nesugulsiu, tai tu man nepasakysi?

– ...Eliza... Aš nereikalauju... Aš juk ne toks... tu man svarbi, Eliza... Paklausyk manęs, Eliza...

– Kaip tu manęs norėtum, šunsnuki? Ropom purve? Kaip kiaulę? Tu štaip nori?

– ...Eliza...

– Kokios mano dalies tau reikia, kirmine? Sakyk. Aš noriu išgirsti. Rankos? Burnos? Ar pro kur mano vaikas išlįs? Krūtų, kurios jį žindys? Aš noriu, kad pasakytum. Tu toks šlykštus ir niekingas, kad jokia moteris tavęs nepalies, o tu nori nupirkti tą, kuri net matyti tavęs negali?

– Ne nupirkti. Netiesa. Aš niekada nieko nesakiau apie pinigus.

„Piniguuus..." – atkartoja aidas. Ilgai ir tęsiamai.

Jo lūpos įsisiurbia į jos lūpas, rankos suspaudžia liemenį. Ji atšoka nuo Patriko Vinsono kaip nuo kamuolinio žaibo. Atsitrenkia nugara į sieną, apžėlusią stangriomis samanomis, iš jų plūsteli sporos, samanos susiploja nuo smūgio. Nykščio pagalvėle ji nusibraukia jo seiles nuo lūpų. Staiga jį smelkte persmelkia sesers panašumas į brolį. Bet ne iš akių atpažįstamas, o iš perkreiptų lūpų. Ir iš dantų griežimo.

– Tu lavonas, nenaudėli. Žinai? Vienas mano žodis ir tavęs nebėr.

– Gali būti, – sako Patrikas Vinsonas, – kad tu niekada daugiau nebepamatysi savo brolio.

– Kolas išmuš tą mintį iš šuniškos tavo makaulės. O aš savo rankomis surišiu tau kilpą.

– To tai jau nebus, – atšauna Patrikas Vinsonas traukdamas iš dėklo koltą.

Koks sunkus tas revolveris. Kaip inkaras delne. Kiek reikia vargti, kol jį nusiperki. Kiek gėrimų neišgerta, mergų nepamylėta, kiek vakarų, praleistų namuose skaičiuojant ir dedant monetas į cigarų dėžę, kiek valgyta vakarykščio maisto, kiek vaikščiota nunešiotais batais, ir tiktai tam, kad priartėtum prie šitos istorinės akimirkos, kuri niekur nebus užrašyta. Jaunystėje tu, Patrikai Vinsonai, net nemanei, kad nepaliksi žemėje jokio pėdsako.

Vanduo vinguriuoja žemyn uolos parapetų plyšiais. Blizga rusvos šungrybių kepurėlės. Nuo skersinių granito navų ataidi kažkoks pliūkštelėjimas, kauliukais pliekiančių nevispročių kikenimas, nors jų ir nematyti. Dar ne vėlu dingti iš šitos kryžkelės, kurią tu pats sukryžiavai, bet su ginklu rankoje tą padaryti sunkiau.

– Nagi, žagink, – sako ji. – Tu juk mūsų bobišius, ar ne, niekše? Tu kietas su revolveriu?

– Ką žagink! Kvaile. Negi manai, kad esi tokia nepamainoma? Nebjauri, bet nemanyk, kad nepamainoma.

– Aš tik manau, kad išspausiu tavo veizolus lyg kokias vynuoges. Kaip vynuoges, tu kekšės nelaikši. Ir išgersiu jų syvus.

– *Tu nesupranti*, – nutraukia ją Patrikas Vinsonas. – Tas ginklas – ne tau. *Jis – man*.

– Aaan!.. – kliegiamai atkartoja urvas už jo.

Bumbsi vienas į kitą atsidauždami akmenys.

Jo ranka ant kolto baisingai dreba, lyg jis norėtų, kad kas nors paimtų jį iš jo. Prakaitas blizga ant skruostikaulių. Jis apsilaižo plonus ūsiukus. Atrodo kaip priešais šaudytojų komandą stovintis kalinys, karštligiškai besistengiantis paskutinę gyvenimo akimirką prisiminti ką nors gražaus.

– Jeigu tu nesutinki, tai aš tuojau pat, padėk man Dieve, joju iš šitos skylės ir – tiesiai į Kanadą. O jeigu Maklorensonas mane sugaus, aš paleisiu sau kulką į galvą. Ir tu niekada nesužinosi, ką aš žinau apie berniuką. O tu dar jauna. Ir gyvensi ilgai.

Žemai atodangoje šokdamas pasirodo kvailys Džonas Galiganas, vilkintis tik apatinėmis kelnėmis. Jo draugužis Danas ar Buba – ar kas ką nors žino apie jo gyvenimą? – čirpina nematomą smuiką. Šviesos spindulys nublanksta, tarytum Dievo ranka būtų užstojusi nematomą saulę. Ji

girdi švokšiantį, nelygų Vinsono kvėpavimą. Jis prakaituoja kaip grybas per karščius.

– Aš tau duodu pasirinkti, – sako jis. – Tik paśakyk „taip“, ir viskas. Vežu tave pas brolį. Pas tikrą tavo brolį.

Jam už nugaros – nematomi pretendentai į pragarą, visi vyrai, kadaise ja pasinaudoję – smurtu, mainais už pinigus, mainais už smurtą. Jų tiek daug, kad ji jau seniai nustojo skaičiuoti; o už jų – visi, kurie pasinaudojo jos motina. Jie gyvena tamsoje. Naktimis girdėti jų balsai. Jie taraliuoja vienas su kitu keista savo kalba, bet viskas, ką sako, galiausiai sueina į viena. *Ar dar vienas kartas ką nors pakeis?* Juk tu tam ir sukurta, mergužėle. Jūs visos esate tik tam. Kam tada sakyti „ne“?

– Ne, – taria ji. – Aš nesutiksiu dėl jokio vaiko pasaulyje. Nei dėl to, kuris kada nors gyveno, nei dėl to, kuris gyvens ir vėl. Nei dėl vaiko, kuris dabar manyje. Nei dėl savo brolio. Dėl nieko. Nei dėl Kristaus ir Jo motinos. Dėl nieko pasaulyje. Manau, kad tu gali mane priversti. Gali pamėginti. Atrodo, esi stiprus. Aš sudarkysiu tave kaip tik mokėsiu. Verčiau tu mane dabar užmušk. Nes, jeigu liksiu gyva, aš tave užmušiu. Vieną dieną aš užmušiu tave, nors tu gyventum šimtą metų ir jaustumeisi saugus. Vieną naktį tu atidarysi duris. Apsiversi lovoje ant kito šono. Aš iššoksiu iš sušikto tavo čiužinio. Patikėk, šunsnuki. Nepasakysiu tau „taip“, nors paleistum į mane kulką. Nesvarbu, pasakysi man ar nepasakysi, aš sakau „ne“.

Stalagmitas Vinsonas. Jis norėtų apsiverkti. Ąžuolas jo karstui jau nukirstas. Jis girdi, kaip jis krinta.

– Jeigu nenori užbaigti gyvenimo kaip šuo, gerai pagalvok prieš uždėdamas ant manęs savo leteną, Vinsonai.

∇

DAUGIAU AŠ NEBEPASILIKSIU, NES MEILĖS NEBĖRA

Piktas Lusijos laiškas vyrui

Konai, kadangi tu puikiai žinai, kur esu apsistojusi, tai adreso nerašysiu. Tavo šnipai praneš tau apie visus mano žingsnius. Pasielgtum protingai įspėdamas juos, kad, jeigu kuris nors kliudys mane, aš be jokio sąžinės graužimo šausiu jam tiesiai į galvą.

Kasdien einu į pašto karietų stotį ir prašau bilieto iki Solt Leik Sičio. Kiekvieną dieną valdytojas atsisako man jį parduoti. Šį rytą sužinojau, kad tu išleidai „oficialų potvarkį" dar dviem savaitėms pratęsti draudimą. Atrodo, tu pasirengęs įstumti į bankrotą ir suparalyžiuoti Teritoriją, kad tik tai padėtų sužlugdyti mano norus.

Įspėju tave, kad, jeigu po dviejų savaičių nebus jokių priemonių man išvažiuoti, aš išjosiu iš šios Teritorijos raitomis arba išeisiu pėsčiomis ir eisiu per Indėnų teritoriją ar per kitur – kur tik norėsiu. Visi padariniai, – jeigu kas nors atsitiktų, – guls ant tavo sąžinės. Tu gerai mane pažįsti ir žinai, kad aš tikrai taip padarysiu.

Negana to, kiekvienam asmeniui, užkalbinusiam mane kelyje, aš pasakysiu, kad esu Džeimso O'Kifo žmona ir kad jo išdidumas įstūmė mane į tokią varganą padėtį. Kai pasieksiu Niujorką, – jeigu aš jį pasieksiu, – parašysiu apie

tavo elgesį į visus laikraščius, kurie to pageidaus. Visi Airijos laikraščiai gaus mano kronikos kopijas, kaip ir visi iki vieno tavo draugai. Aš jau parašiau tėvui ir savo advokatui, pasiūliau sustabdyti tolesnes mano kapitalo išmokas. Už tai, kad laikei mane kaip gyvulį privačioje savo Australijoje, būk tikras, tau teks susimokėti.

Tavo pastangos bausti mane taip kvailai ir vaikiškai kelia tik pasigailėjimą. Tu nieko nelaimėsi, neabejok. Jeigu tau reikia karo, kariausim.

Lusija

∇

O KURGI MANOJI PRADINGUS MERGAITĖ?

✦

Dar šis tas iš Vintertono dienoraščio –
Jis naršo po miestą ieškodamas savo
išvykusios mylimosios ir sutinka nepažįstamąjį,
kuris primena buvusį gubernatoriaus draugą –
Pamąstymai apie vieną iš pagrindinių
Redempšeno šnektų – Naujas draugas tarp miesto piliečių

Redemp. F. 1866 m. lapkričio 5 d.

Dažni ir stiprūs vėjo greičio ir krypties pokyčiai.

Supratau, kad po karo pakriko atmintis. Paprasčiausi dalykai dingsta. Ypač smulkmenos. Šį rytą pagalvojau, kaip aš atvykau į Teritoriją ir vargiai prisiminiau maršrutą, nes nebuvau užsirašęs ant popieriaus. Tai kelia man nemenką rūpestį, netgi nusiminimą. Iš visos širdies viliuosi, kad praeis. Gal daktaras galėtų padėti?

Keturias dienas ir naktis praleidau lovoje, – ryškūs, tarsi apčiuopiami sapnai apie ją, – bet karštinė jau silpnėja. Po karštinės pasidarai perdėm jautrus. Išsivalai daugelį nuodingų medžiagų, nusilupa epidermis. Kvapai, skoniai, net prisilietimai elektrizuoja. Ar ne panašiai jaučiasi į šį pasaulį atėjęs kūdikis? Arba mirštantysis, kuris jį palieka?

Priešpiet vis dar buvau truputį išskleręs, prakaitavau kaip paršas, viduriavau, mano išbalęs it numirėlio liežuvis buvo padengtas apnašomis; po vidurdienio jau įsidrąsinau

išeiti pasivaikščioti ir ta proga išgerti bokalą šviesaus alaus. Alus, regis, pastiprino mane, nors ir buvo keisto žemės ir riešutų skonio. Dievas žino, ko jie į jį prideda. Geriau jis nežinotų.

Surengiau sau iškylą į Perivilio Krosą. Nusibraižiau griuvėsių eskizą. Termometras taip blogai veikė, kad aš niekaip nesupratau parodymų. Bet oras buvo šaltas, žvarbus ir gaivinantis, todėl atsirado dar didesnis jo poreikis – jau vien kvėpavimas teikė palengvėjimą. Bet ilgai gryname ore negalėjau išbūti.

Visą rytą miestelis knibždėjo kutenėjų prekeivių, jie užsibuvo ir po vidurdienio varpų. (Matyt, miestelėnai užsimerkia, kad jų nematytų.) Elnių, lokių kailiai, kai kurie itin gražiai išdirbti, pigūs karuliai, smulkūs jų moterų darbo papuošaliukai. Sumenkę kerši poniai, kurių niekas nenori pirkti. Iš vieno labai unikalaus tipo nusipirkau meškėno kepurę su ausinėmis, tas nevidonas per tokį šaltį buvo beveik plikas. Baksnodamas į mano pistoletą, paklausė, ar galėčiau jam mokėti ne monetomis, o kulkomis. Atsisakiau, ir jis baisiai nusiminė. Tas pardavėjas dažyta fizionomija neturėjo burnoj nė vieno danties. Kuo kramto maistą, neaišku. Jo partneris parodė burną, pilną juodų aptrupėjusių nuolaužų. Kaip kapinyno antkapiai, į kuriuos trenkė žaibas.

Šiek tiek prasilošiau lošdamas ispanišką montę aludėje „Dingęs batas“. Pradėjau pokerio partiją, bet į pabaigą susilaikiau. Tarp žaidėjų buvo sukčius, aš mačiau, ką jis daro. Jo neapmausi.

Įsidėmėjau keletą įdomių baltaveidžių vartojamų posakių: „Vadžių kunigaikštis“ – pašto karietos vežikas. „Sukta virvė“ – lošėjas. „Vabalynė“ – provincialus miestelis. „Žalių bulvių košė“ – nesąmonė arba suprantamas žargonas.

„Gutaperčinis kamuoliukas“ – gatvės berniūkštis. „Jona“ – blogas ženklas. „Štai tavo mulas“ – tokį sakinį jie kartoja labai dažnai, jis *per se** nieko nereiškia, bet vartojamas kaip mėgstamas skirtukas. Tokių pasakymų jie turi apsčiai, iš tikrųjų devynias galybes; airiai yra vaikščiojantys vebsteriai: „Kas bus kareivis?“ – „Dabar tavo eilė.“ – Žinoma, o ką tu daugiau gali daryti?“ – „Keliauk pas Dievulį.“ – „Eik tu į kiemą.“ – „Ir ką gi aš čia dabar matau?“ – „Kai gerai pagalvoju, tai Merę ir Bridžitą.“ Klausaisi pokalbio, kuris kartais trunka gana ilgai ir kuriame nebūna pasakoma visiškai nieko esmingo. Pradedi įtarti, kad svarbu, ką kalbantysis pabrėžia. Panašiai kaip kantorius, giedantis sinagogoje.

Snigo trumpai ir tai teikė vilčių, nes miestas nebūtų ištvėręs dar vieno tokio bombardavimo iš dangaus, koks, žmonės pasakojo, buvo per Atkalėdį. Jau ir taip čia per daug tuščių būstų – apgriuvusių ir liūdnų, atrodančių ne ką geriau nei girtuoklių prieglaudos.

Šiandien, klampodamas gatvėmis (bažnyčios varpai gaudė, matyt, buvo vidurnaktis), pamačiau ypatingą reginį – keliu einančią imigrantų šeimą. Tėvas niurzgėdamas traukia apšiurusį asilų vežimą, negausios mantos kalnelis virvėmis pririštas ant jo viršaus kaip koks prekių vežiotojo šlamštas, apiplyšusi Bridžita ir purvinas negriukas velkasi iš paskos, apkrauti kaip nelaimingi nešuliniai mulai. Bet labiausiai mane pritrenkė Mozės veidas ienose. Būčiau galėjęs prisiekti, kad tai *Džonas Fintanas Daganas*, maištininkas leitenantas, kadaise O'K... draugas, jei pastarasis šiuo metu nebūtų kalėjęs Virdžinijos kalėjime. Tokio panašumo gyvenime nebuvo tekę regėti. Iš tiesų kiekvienas žmogus turi savo dvynį.

✦

* savaime, pats vienas (*lot.*).

Kai pasigirdo pranešimų, kad netoli Jakobitų kalno aptikta labai stambi aukso gysla, kasėjai sulėkė tenai kaip nuo aušros besislepiantys šikšnosparniai. Iš tikrųjų imi galvoti, kas gi laukia liūdnojo Redempšeno ir kitų dirbtinių šios Teritorijos miestelių. Galbūt kai kas galėtų būti išsaugota, atstatyta tai, kas nugriauta, – pagal tą pačią schemą, kaip buvo iš pradžių, atlikus vietovių, kuriomis galima pravažiuoti, tyrimus, su kanalizacijos sistema, skalda grįstais keliais, turgumi, atmatuotais sklypais ir viskuo, kas dera civilizuotai gyvenvietei. Šis metodas, atliekant darbus dalimis, ilgai neužtruktų, nes žmogus, kaip ir miesto konstrukcija, turi užaugti iš gemalo, kitaip sėkloje glūdintys defektai jį sugriaus. (Ir jokio suskilusio namo ir t. t., ir t. t.)* Bet nė vienas iš tų surambėjusių mulkių nė neklausys tokio protingo pasiūlymo. Pagaliau koks skirtumas. Tegu viskas virsta pelenais. Vis tiek galiausiai viskas jais ir virs.

Kurį laiką slampinėjau šen ir ten. Protarpiais krėtė drebulys. Siauroje gatvelėje užėjo smarkus blogumas, bet, kai išsivėmiau, palengvėjo. Vieną akimirką, Jėzau Kristau, man pasivaideno, kad matau ją Touno gatvėje perkančią iš kino ryšulėlius prakurams. Kaip kvailys nusekiau iš paskos. Vos nepašaukiau vardu. Bet, kai ji atsisuko, tai nebuvo mano angelas. Čiupau už apykaklės gatvės vaikėzą, pasakiau jam, kad turiu laišką gubernatoriaus žmonai, gal žinąs, kur galėčiau ją rasti? Bet tai buvo kiek rizikinga, nes aš neturėjau tokio laiško ir, šiaip ar taip, jis tik būtų nuvedęs mane prie namo. Gal valandą šlitinėjau aplinkui, bet niekur jos nemačiau. Jaučiausi labai nusiminęs ir visiškai

* Aliuzija į Bibliją: „Kiekviena suskilusi karalystė bus nusiaubta, ir joks suskilęs miestas ar namas neišsilaikys.“ Mt 12,25.

prislėgtas. Mane apėmė aiški, rami, ledinė neviltis. Poezijoje ji visada vaizduojama neteisingai.

Mintys lakioja kaip paukščiai – tai čia nutūpia, tai kitur nuplasnoja. Kad nors apsistotų viename medyje. Prisiverčiau išsimaudyti kaubojų pirtyje – nuostabi nešvarumų simfonija. Purvina alavinė gelda. Apdriskę dvokiantys rankšluosčiai. Vargšas homunkulas, manau, rusas, pripylė man vandens, jis buvo drungnas ir gelsvas kaip šlapimas, neva nuo aukso rūdos kalne, iš kur imąs vandenį. Pasisiūlė išplakti mane su lapine vanta. Tikino, kad gerai varinėja kraują. Pasakiau jam „ne". Nuvyliau.

Sutikau tokį Kalhuną, įstatymų priežiūros tarnautoją. Tas siūlo galas niekur nenuves. (Gimęs Airijoje kaip „Colquhoun". „Jankiams per sunku ištarti.") Padorus, orus, jo šlovė netrikdoma, jo įžvalgumas netemdomas baimės šešėlių. Jo labdara, miestelio gyventojų žodžiais, nekrintanti į akis. Netgi konfederatai jį gerbia. Tokių žmonių sutiksi kiekviename Amerikos kaimelyje. Vyrai paprastai kuklūs, žadinantys norą pačiam keistis į gera. Sutikęs tokią moterį dažnai, o gal net visada, imu tikėti, kad gyvenimas turi prasmę. Kaip tokie žmonės išgyveno karą, turbūt niekada nesužinosiu. Laimingi yra jų vaikai.

Į viešbutį grįžau be penkiolikos antrą. Našlė pirmininkavo prie savo registracijos stalo altoriaus. Pasiūlė išgerti man su ja brendžio prie baro, kad greičiau atgaučiau jėgas. Pasakiau, kad negeriu brendžio. Pasiūlė „Angliškos arbatos".

Kalbėjome apie karą. Nieko ypatingo. (Tikina padėjusi Sąjungai, nors kai kas sako, kad ji buvo dingusi kaip į vandenį.) Apie plėšikavimus nieko nežinanti, tik tiek, kiek rašoma laikraštyje. Jai dėl to nei šilta, nei šalta. Politiniai klausimai jai nė kiek nerūpi, pasakė ji. (Skęstantys

jūreiviai – politinis klausimas?) Be atvangos atsiprašinėjo dėl savo anglų kalbos, kuri buvo visiškai tinkama susikalbėti, bet, atrodo, jai patiko atsiprašinėti ir nuolat girdėti patikinimus, tad kurį laiką mudu žaidėme fiktyvių mandagybių tenisą, o arbata, nors ir rūgštoka, nebuvo šlykšti. Pasakiau jai, kad kadaise mokėjau gražiai kalbėti gimtąja jos kalba. Dabar jau, žinoma, esu ją užmiršęs, bet anuomet, juslėms bundant, turėjau *Kindermädchen* – auklytę iš Bohemijos. Išgirdusi tai, našlė net nušvito iš pasitenkinimo. Durys, kaip sakoma, prasivėrė. Kaip gaila, kad anksčiau neužsiminiau apie Beatą.

Pasilipusi ant suoliuko ištraukė iš palaikės lentynos seną *Volkslieder*, tai yra vokiškų dainų tomą *Des Knaben Wunderhorn* – „Jaunuolio stebuklų ragelis". Makabriškai iliustruotą būdingomis graviūromis, vaizduojančiomis kaimo jurgius ir kitokius vėjo pamušalus. Šį tomą 1853-aisiais atsivežusi iš Hamburgo, proverksmiais išdavė paslaptį. Jį išspausdinęs rinkėjas Vatis. Jos nuomone, gražiausias vyras Vestfalijoje. Nors moterys tiki, kad didžiausias *Meisterwerk** esąs jų tėtušis.

Vartydamas jos protėvių *magnum opus***, kiek galėdamas stengiausi pritariamai kažką niurnėti, kaip to iš manęs buvo laukiama. (Juodi kaip anglis spaustuviniai dažai, platėliausios paraštės, apskritai, reikia pripažinti, griežtos ir gražios iliustracijos, bet žmogus turi būti itin gerai nusiteikęs, kad galėtų grožėtis tokiu skurdumu.) Pasižiūrėkite, *bitte****, į septyniasdešimt antrą graviūrą. Tai buvo pasakyta primygtinai, ir aš paklu-

* šedevras (*vok.*).
** didį darbą (*lot.*).
*** prašau (*vok.*).

sau. Atgrasus trolis, iki šlaunų pelkėje, žvairas, didelė kumpa nosis, tarpukojyje akis badantis iškilumas. „Ar jis jums nieko neprimena?“ – paklausė ji, sprendžiant iš balso, šypsodamasi. „Įžūli bobšė“, – pamaniau sau. Bet ne, tai ne Kvazimodo portretas pergamente. Kokio nors žymaus miestelio airio? Žiauru, bet žiūrėdamas į tą atvaizdą iš tikrųjų gali atpažinti miestelio *burgermeister**, kurį jinai turėjo galvoje. Krumplėtoje letenoje neūžauga laikė kardą.

Pradėjo pokalbį su manimi apie *der irishe General*** kažkaip droviai ir apylankomis – mėgstamu jo pavaldinių stiliumi. Jis esąs paradoksali mįslė – ji nepritarianti visiems jo politikos žingsniams, bet negalinti nesižavėti jo *Festigkeit****. Ar aš žinąs šitą žodį? *Aber Ja*****, – pasakiau aš, – jis reiškia „kietumą“. Beata įsimintiniausiu būdu man jį pademonstravo, kai mudu rinkome gervuoges per septynioliktąjį mano gimtadienį.

Ji girdėjusi, taip man pasakė, kad per karą aš buvęs *der General* draugas. Paaiškinau, kad tai nesusipratimas. Ji atrodė patenkinta.

Jis esąs kietaširdis *Teufel******, baisiai ūmaus būdo. Dažnai plūsdavo savo žmoną. Jinai pabėgo nuo jo, taip žmonės kalba. *Aber Ja*, ji buvo čia. Bet niekas nežino, kur nusidangino. Kai kas sako, kad į Fort Breintrį, kiti – kad į Frešet Folsą ar Kliberną, o dar treti – kad sugrįžo į pragarą, kur jai ir vieta. Miestelyje niekas jos nemėgo. Pasipūtusi pamaiva. Puikavosi kaip grafienė tarp driskių.

* burmistrą (*vok.*)
** airių generolą (*vok.*).
*** atsparumu (*vok.*).
**** Na, žinoma (*vok.*).
***** velnias (*vok.*).

*Der Irisher** liepė savo policininkams, kad visiems paskelbtų, jog jinai išvažiavo sveikatintis gydomaisiais vandenimis ir netrukus sugrįš, bet nuo to skuboto jos išvažiavimo prabėgo jau du mėnesiai. Prašau, Dieve (šelmiškai), kad ji pasveiktų, kad ir kokia liga būtų ją užpuolusi. Jų vedybos buvusios suvaidintos – taip miestelio dykaduoniai liežuviais plakė. Jis ją vedęs dėl *Geld***, o ją pakerėjusi jo šlovė. Gubernatorius prikepęs benkartų visose Sąjungos valstijose. Jo žmonelė, tegu Dievas jai atleidžia, ne ką geresnė.

Ja, jo žmona negrynakraujė, visi tai žinoję. Vergės ir prievaizdo vaisiukas. Iš pasigailėjimo buvo priimta į vadinamąją šeimą, kuri išauginusi ją kaip savą. Todėl jie su O'Kifu niekada ir neturėję vaikų. Jų gaminys būtų buvęs dar etiopiškesnis negu ji pati – mokslas įrodė tokių grįžtamųjų dalykų tikimybę, ir gana dažną, o tada jos paslaptis būtų pasidariusi žinoma visam pasauliui.

– Mieloji ponia, – pasakiau su šypsena, kuri, tikėjausi, atrodys kuo natūraliausia. – Ponios išskirtinumas proporcingas jos grožiui.

Tai, ką ji dabar pasakiusi (tarė glaustai), tėra, žinoma, apkalbos. Atsakiau, kad tokių kalbų aš apskritai nesu girdėjęs. Tuo geriau, pareiškė ji. Nes tai darytų įtaką mano nuomonei apie gubernatorių. *Gott behüte****, kad ji pultų taip žemai ir imtų skleisti paskalas. Už jokį jankių karalystės auksą jos niekas neprivers ką nors apkalbėti. Jeigu žmona gubernatoriui įstatė ragus, tai koks kieno reikalas. Bet tik pamanykit, jūs nieko apie tai nežinojot? Na, ką gi,

* Airis (*vok.*).
** pinigų (*vok.*).
*** Saugok Dieve *(vok.)*.

pakaks apie ją, pakaks. Moteriškė stos prieš Kūrėjo teismą, kai ateis laikas. Tos, kurios ištvirkauja, kai jų vyrai išeina į karą, neišvengiamai turės už tai atsakyti.

*Ja sicher, ja sicher**, visa Teritorija tai žinojo. Jos elgesys, moralė buvo skandalingi. Mano patikėtinė našlė sužinojusi tai iš rimto šaltinio. Išgirdusi apie gubernatoriaus žmoną tokių dalykų, kad baisu ir pasakoti; didžiausia kekšė nenusipelniusi tokių apkalbų. Neberadusi, kas patenkintų jos geismus, ji apsirengdavo paprastais drabužiais ir nuėjusi į Manhatano uostą įkyriai priekabiaudavo prie jaunų kareivių, siūlydavosi už centus arba ir dykai, jeigu reikalas prispirdavo. Be to, vargšė ponia buvo įjunkusi į opijų.

– Tikrai ne, – užginčijau aš, pridurdamas, ir tai buvo tikra tiesa, kad esu girdėjęs apie kalbamąją ponią daug pagarbos vertų dalykų, tikra to žodžio prasme šlovinančių jos garbingumą ir širdies gerumą. Argi ji neslaugė ligonių per karą, ar neatliko daugybės nesavanaudiškų dalykų? (Aš kalbu ne apie prostitutės prieinamumą.) Ar šimtai vyrų nėra jai dėkingi už išgelbėtas gyvybes? Ar tas srutų pilstymas yra krikščioniškas, ar tai ne pavyduolių noras sumenkinti? Mes visi turime nekaltumo prezumpciją, kol nesame nuteisti.

Našlė sušuko, kaip žmogus galįs būti toks jaudinamai naivus, ir kliūstelėjo sau dar brendžiuko. Ta lederga ne šiaip sau stojusi savanore į ligoninę. Aš galįs įsivaizduoti, kaip ten buvę. Nebūtina garsiai sakyti. Jai reikėję pasirodyti, kad ji aukštos moralės šventoji, o ne parsidavėlė šliundra. Bet auksinis stabas būna pripildytas šlykščiausių nuodų. (Kuprotą tik kapas ir t. t.). Daktarai,

* *Taip, žinoma (vok.).*

negrai sanitarai – ji nebuvo išranki. Ta ragana nepaisė net gamtos normų. Ji persekiojo ir suvedžiojo žymaus chirurgo žmoną – nuoširdžiai tikinčią krikščionę, nuostabią Niujorko gražuolę ir ištikimą žmoną. Gerasis jos vyras, kartą anksčiau sugrįžęs iš darbo, buvo pritrenktas savo žmonos bibliotekoje aptikęs artėjančios kulminacijos sceną – tvirkintoja atsilošusi, sijonai užversti, o sugundytoji atsivertėlė, klūpodama ant kelių ir kažin ar su korsetu, darbuojasi priešais liežuvėliu. Žmogelio barzda iki ryto visiškai pražilo. Svetimautoja puolė taip žemai, kad – tikriausiai esate girdėjęs? – sugundė vieną nelaimingą ligonį, kurį slaugė.

Ji stabtelėjo prieš išgerdama dar gurkšnelį. Drįsau paprieštarauti, kad tai visiškai nepanašu į tiesą.

Priešingai, tai esą visiems žinomi dalykai. Bet verčiau šios temos nebeliesti. Nepadoru kalbėti apie tokius dalykus gerą vardą turinčiuose namuose. Jaunas geltonsnapis kareivėlis, *In Gottes Namen**, viena koja kape. Nejaugi aš iš tiesų niekada nesu girdėjęs, ką gatvėse loja šunys? Ką gi, jeigu ne, tai dar geriau, toliau ji manęs nebeprotinsianti, nes Dievo įsakymai draudžia teršti kaimyno garbę. Bet kokia vis dėlto palaima, kad ta baidyklė apleido miestą, nes jau ir dėl to, kas čia vyko, žmonės buvo pradėję šnibždėtis. Jaunas fermeris prie Aleno ežero. Idiotas kalvio sūnus. O ir vaikėzas gubernatoriaus namuose, ir tas būtų pakliuvęs į jos tinklus, kai tik būtų pradėjęs skustis barzdą. Apetitas žvėriškas. Jeigu dar kvėpuoja ir su kelnėm, pro šalį nepraeis. Ir vis dėlto mes turime būti atlaidūs, ar ne taip? Tegul tas, kuris be nuodėmės, meta *Stein***.

* Dėl Dievo (*vok.*).
** akmenį (*vok.*).

Apie tą vaiką jų namuose nieko per daug nežinanti. Tik tiek, kad berniukas ir kad niekam tikęs. Neprisimena, kada jis atsirado, gal pernai per Kalėdas. *Ja sicher*, pernai per Kalėdas. Per audrą išniro kaip koks vaiduoklis. Girdėjusi, kad jis ėjęs *mit der Armee des Südens**. Nežinanti, ar tai tiesa. Jai ir nerūpi. O kodėl gubernatorius jį priglaudė, visiškai nesuprantama mįslė. Kas gali paaiškinti tokio ūmaus žmogaus poelgius? Tiesą pasakius, pusę laiko jis būna *stockbetrunken***.

Aš pasitikslinau.

– *Mit wizky. Ze hootch. Die Branntwein.****

Ak šitkaip.

Beatos mokymas buvo išsamus, nusišypsojau, bet vokiškų žodžių girtumui nusakyti ji nebuvo išmokusi.

Savaime suprantama, pasakė ji, nieko baisaus, jeigu žmogus geria, net jeigu kartais ir padaugina. Bet piktnaudžiauti niekada nevalia, kitaip galime per toli nueiti. (Manau, supratau, ką ji turėjo omenyje. Šiaip ar taip, energingai palingavau galva.) Gubernatorius *sternhagelvoll*****, kartais net *sturzbetrunken****** Tokiais atvejais geriau prie to keikūno *Säufer******* nesiartinti, nes gali prisišaukti bėdą. Kai kurie kilniaširdiškai sako: „*Worte eines Betrunkenen sind die Gedanken des Nüchternen.*“ Bet mano šeimininkei tai nėra tokio bjauraus elgesio pateisinimas. O aš ką manąs?

✦

* su Pietų armija (*vok.*)
** girtas kaip šiaučius (*vok.*)
*** Nuo viskio. Degtinės. Brendžio. (*Vok., angl.*)
**** girtas kaip dūmas (*vok.*)
***** negyvai girtas (*vok.*)
****** girtuoklio (*vok.*)

– Iš tiesų ne, ponia, – liūdnai pasakiau, nors kažkaip neaiškiai. Bet ji jautėsi dėkinga gavusi mano pritarimą.*

Paklausė apie mano darbą. Trumpai apibūdinau. Buvau sujaudintas susidomėjimo ir neblogos nuovokos. (*Kartenzeichner* – kartografas. *Eine topographische Übersicht* – topografinis matavimas.) Rūpėjo išsamiau sužinoti, kaip sudaromas žemėlapis, kaip žymimi simboliai, ribos ir taip toliau. Matavimams naudojamų grandinių ilgis – penkiolika mylių, o kiekviena grandis – kaip statinė. (Čia aš pasakiau.) Paskui parodžiau jai savo sekstantą, ir ji netrukus jį įvaldė krykštaudama iš džiaugsmo kaip vaikas. Pasukite rankeną ir cilindras pailgės, pasakiau jai. Ji buvo sužavėta.

Galvoje vėlėsi klampios mintys. Pamažėle plakėsi į nuosėdas arbatos puodelyje.

Yra vienas dalykas, pasakė ji, tai, žinoma, konfidencialu, bet ji mananti, kad jųdviejų draugystė leidžianti jai tai pagarsinti. Kalba einanti apie mano projektą, bet ji, kaip Redempšen Folso verslo atstovė, irgi turinti čia tam tikrų interesų. Ji girdėjusi, kad į Teritoriją atvyksiąs nemažas būrys kareivių. Tarp jų turbūt būsią ir karininkų. Jiems visiems reikėsią vietos apsigyventi, maitintis, praustis ir panašiai. Karininkų korpuso gyvenimo sąlygos visais atžvilgiais turinčios būti aukščiausios kokybės.

*Natürlich**, sutikau. Jeigu įmanoma.

Aš labai gražiai pasielgčiau rekomenduodamas federalinei vyriausybei tokį idealų apgyvendinimą. Neabejotina, kad vyriausybė ieškos puikiai įrengtų būstų, o ne

* Priežodis, kuriam Vintertonas pritaria: „Girto žmogaus žodžiai yra blaivaus žmogaus mintys.“ (*Aut. past.*)
* Savaime suprantama (*vok.*).

pigių nakvynės namų, vyninių ar pagarsėjusių girtuoklių lindynių, kurių apygardoje apstu. Savaime suprantama, aš sudarinėsiąs siūlomų pasirinkti vietų sąrašą. Ji girdėjusi miestelyje kalbų (neprisimena, kas sakė), kad aš vienodai įvertinęs jos ir kitą viešbutį. Ji tikisi, kad jos viešbutis bus įvertintas kaip geriausias.

„O!" – pasakiau aš.

Aber ja. Aber ja.

Manau, taktiškai pasakiau aš, kad mudu supratome vienas kitą.

Ji nusišypsojo gana aistringai ir ilgokai į mane žiūrėjo. Turiu pripažinti, kad esant tam tikram apšvietimui, jinai man buvo visai nebjauri. Liežuvautoja, žinoma, bet kas neliežuvauja? Pagieža yra atleistinas provincialų bruožas, kaip kosmopolitų – savęs aukštinimas. Kalbant politiniais terminais, sprendžiant iš veido, jai nelemta būti šiauriete, bet pietinę jos platumą puošia visai patrauklūs iškilumai. Viliojantis Vakarų Virdžinijos saldainiukas. Apalačų masyvai. Neprošal būtų atlikti jų matavimus.

Ji kažkuo panaši į apvalų it svogūnas paukštį, labai tikėtina, kad neskraidantį, nykstančios (ar visiškai išnykusios) rūšies, bet jos kumpa nosis, sunkūs vokai, smarkiai atsikišęs smakras – kaip tų žmonių, kurių dvasios energija yra nepataisomai europietiška. Visa tai daro veidą liūdną, melancholišką, nustebusį ir beviltiškai prislėgtą. Vis dėlto, o tai labai svarbu, ji yra daug patyrusi ir suprantanti pasaulį moteris. Žmonės kuždasi, kad jos našlystę paspartino linčiuotojai, bet beveik neabejotina, kad netikėlis to nusipelnė. Kaip tvirtinama, jis buvo rastas prigėręs statinėje, jo burna buvo užkimšta intymiu suviliotos mažametės drabužėliu. Apgautoji frau buvo įsiutusi labiau už pragaro furiją. Žmonės pasakojo, kad ji pati sukalusi vinis į karstą.

Ji paklausė, ar žmogus nesijaučia vienišas, kai atsiduria toli nuo namų. Pasakiau, kad visko pasitaiko. Kurį laiką čiauškėjo apie pareigos naštą. Tarnystė Amerikos piliečiams, nors ir garbinga, vis dėlto negalinti vykti labai sklandžiai (ji dažnai pagalvojanti); turbūt dažnai tenką nusivilti ir susidurti su sunkumais.

Iš tikrųjų taip, sutikau. Užjautė mane iš visos širdies. Kai kurie jos įstaigos džentelmenai buvo patenkinti, nes turėjo draugę sunkią minutę. Dviese naštą lengviau nešti. Tą nesunku būtų padaryti. Tiktai čia, žinoma.

Pasakiau klosiąs atvirai – išvaizda neleidžianti. Daugumą damų toks vaizdas atpurtys. Esu pasaulio pilietis ir taip toliau, tarnavęs kariuomenėje ir visa kita, bet po to, kai ne kartą buvau sužeistas, tokiose įstaigose nesilankau iš drovumo ir panašiai. Šiuo atžvilgiu nebūsią jokių sunkumų, delikačiai tikino ji. Jos damos parinktos ne tik pagal grožį, bet ir pagal širdies gerumą. *Mann** lieka *Mann*. Ir visada bus *Mann*. „Jeigu jūs mums įduriat, – tarė našlė, – argi mes kraujuojam?"

Ji davė man dagerotipų albumą ir patarė atidžiai jį pavartyti savo kambaryje. Tai meniški visų jos gražuolių portretai, paaiškino. Ir kad nedelsdamas ją informuočiau, jeigu kuri sudomintų. Įspūdingas albumas. (Kur kas įspūdingesnis nei „Jaunuolio stebuklų ragelis".) Toks jausmas, kad fotografija yra nepaprastai daug žadantis dalykas, ypač praktikuojama esteto.

O kas atsitiks, kai pagalvoji. Juk niekas niekada nesužinos. Dovanotam arkliui... Ir taip toliau, ir taip toliau.

Išsirinkau putnią dailią *Fräulein*** (turbūt dėl panašumo). Draugišką ir išmanią Viskonsino fermos darbininkę,

* Vyras (*vok.*).
** panelę (*vok.*)

bet, kai ji išėjo, viskas vėl aptemo. Negalėjau būti jai mielas. Pasižiūrėjau į lango stiklą. Iš tikrųjų nežmoniška, kai tik apie tai pagalvoji. Po to būna dar blogiau, negu buvo.

O kaip jos jaučiasi, kai pasensta ir išsenka? Arba kai sutinki jas gatvėje su vyru ir vaikais, ką tada sakai po visko? Turbūt apsimeti. Viskas apgaulė ir apsimetimas. O didžiausias iš jų – santuoka.

Per vakarienę *Witwe** paklausė manęs, ar aš likau viskuo patenkintas.

Pamelavau, kad taip, *danke schön***.

„Ir kokia bus garbė“, – nusišypsojo ji, – aptarnauti vyriausybę.“

*Und so****, pagaliau į lovą.

∇

Šventas Jėzau... Tokio baisaus sapno dar nebuvau regėjęs... Atrodė, kad šliaužiu per kažkokią pasmerktųjų maišalynę... per kremzlių ir pūvančios mėsos maurus... su gubernatoriumi ant kupros; jis apsižergęs mane kaip žokėjus... geidulingai suleidęs dantis man į kaukolę, švokščia: „Mirtis išdavikui!“

Visai čia pat – kare kritusių legionų ir batalionų gretos, visa Sąjungos kariuomenė mėlynomis ir pilkomis uniformomis verkia, kaukia, kirminų apėsta driekiasi į neįmatomus tolius... Čaižydamas bizūnu jis gena mane prie aukšto skardžio virš upės... upe plaukia tristiebis burinis laivas su klounais ir mažais demoniukais... paskui skarmaluotas

* našlė (*vok.*).
** labai ačiū (*vok.*).
*** Ir taip (*vok.*)

berniukas prikala man prie krūtinės medalį, ant kurio išgraviruota „Bailys“. ...Jis degina mano kūną, bet negaliu jo nusiplėšti... Tai buvo tas benamis, kurį mačiau pas gubernatorių.

Prieš akimirką pabudau... blaškiausi lovoje, antklodė ir velenėlis buvo permirkę prakaitu... Iš pradžių iš tikrųjų nesupratau, kur esu... Jėzau... Koks siaubas... Pulsas kakle taip tvinksi, rodos, tuoj sprogs vena.

Kažkas vaikšto laiptinėje. Atrodo, vyras. Naktis tyli kaip kapas. Sninga.

Palei langą matyti šakos. Iš apačios, gatvėje, į mane žiūri berniukas. Tarytum juokiasi.

Kažkas buvo įėjęs į kambarį, kol aš miegojau; žvakės užgesintos, įneštas ąsotis nusiprausti. Padaras palėpėje juda, krebžda. Šiąnakt nebeužmigsiu.

Meldžiu Kristaus Atpirkėjo, kad duotų man ką nors paskaityti.

Ir tik dabar prisimenu, kad turiu.

∇

ŠAUNUS PLĖŠIKAS AŠ, BROLYČIAI, IR MYLIU TĖVIŠKĘ KARŠTAI

✦

Vintertono skaitiniai – Nei šiokia, nei tokia biografija

INFORMACINIS PRANEŠIMAS
SLAPTAS IR KONFIDENCIALUS
BE LEIDIMO DRAUDŽIAMA SKAITYTI AR SAVINTIS*

Įspėjimas skaitytojui: Pažyma netikrinta, joje gali būti daug faktinių klaidų.

ĮTARIAMOJO VARDAI IR PAVARDĖ: Džiakomas (t. p. žinomas kaip Džeimsas) Kornelijus O'Kifas.

PRAVARDĖS: Nėra. (Kai kas iš artimųjų vadina Konu.)

GIMIMO VIETA IR DATA: Veksfordo grafystė, Airija, Jungt. Karal., 1823 m. balandžio 5 d.

ORDERIAI IR VYRIAUSYBĖS ATLYGIAI: Jo suėmimo orderiai galioja visoje DB teritorijoje kiekvienam vyriausyb. agentui.

TAIKOMOS BAUSMĖS PAGAL ORDERIUS: Mirtis pakariant, išskrodžiant ir ketvirčiuojant. Be teisės apskųsti.

✦

* Dokumentas rastas apieškant Vintertono drabužius po žudynių Fort Stornavėjuje 1867 m. Jis buvo įsiūtas į skrybėlės kraštą. (*Aut. past.*)

TĖVAS (nepatvirtinta): Džonas Dauningas O'Kifas. Grūdų pirklys; 1827–1829 m. Veksfordo lordas, meras, neilgai – Parlamento (DB) narys, turėjęs įtakingų ryšių.

MOTINA (nepatvirtinta): Analena Margarita Rudžjero (g. Pordenonėje, netoli Venecijos). Mirė Dubline nuo džiovos, kai subjektui buvo penki mėnesiai.

SUBJEKTO IŠSILAVINIMAS (duomenys netikslūs): Rovanvudo koledž., Kildero grafystė, Airija; Stounsgleido koledž., Šropšyras, Anglija. Dažnai drausminamas. Butmano medalis už Šekspyro deklamavimą. Išmestas (neva laikęs opijų – paneigta).

PAŽIŪROS: Romos katalikas, nepraktikuojantis. Kalbose ir rašiniuose esama tam tikro antiklerikalizmo.

ŠEIMYNINĖ PADĖTIS: Šiuo metu legaliai susituokęs. Anksčiau neįteisinta padėtis. Žr. žemiau.

IŠVAIZDA: Penkių pėdų ir 10 colių. Tamsiai rudos akys. (Dešinės akies vyzdys šiek tiek tamsesnis negu kairės.) Juodbruvas. Žilstelėjęs. Atsikišęs smakras. Tankūs antakiai. Viduržemio jūros tipas. Išpurtęs, su barzda. Išblukusi tatuiruotė krūtinės kairėje vaizduoja raudoną kardą, apvyniotą rietimu, yra užrašas: *Erin go Bragh.* („Airija per amžius" – gėlų ar keltų kalba.) Šiek tiek šlubuoja po kaulo lūžimo; nukrito nuo arklio prie Frederiksbergo.

SURINKTI DUOMENYS: Pašalintas iš Stounsgleido koledžo. Keliaudamas po Europą, 1845–1848 m. aktyviai dalyvavo vienos fanatiškos sektos (prisidengusios Literatūros klubo vardu), siekusios nuversti monarchiją, veikloje. Dėl badmečių Airijoje kaltino ydingą Anglijos valdymą. Liaupsino 1848 m. Prancūzų vasaros revoliuciją. Sukūrė „Airijos trispalvę". Garbino „čartistų" agitatorius ir kalbėjo drauge su jais iš tribūnų (Mančesteryje, Anglijoje). Rašė straipsnius, sakydavo kalbas, propagavo

ginkluotą revoliuciją, dėl to pramintas O'Kifu Ašmeniu (paimta iš anglų beletristo V. M. Tekerėjaus). 1848 m. surengė vasaros maištą. Išduotas informatoriaus. Apkaltintas išdavyste ir kėsinimusi į monarcho gyvybę. Mirties nuosprendis paskelbtas Klonmelio prisiekusiųjų teismo išvažiuojamojoje sesijoje, Tipererio grafystėje, 1848 m. lapkritį. Bausmė sušvelninta tėvo prašymu; ištremtas į Van Dimeno žemę Australijoje.

Tenai buvo privilegijuotas. Turėjo naminių gyvulių, burinę valtį ir namus prie Komfrio ežero. Rengėsi kaip džentelmenas, buvo atleistas nuo priverstinio darbo. Gyveno kartu su Katerina (ar Ketrina) Fo, pusiau negre, viena duktė, mirė dviejų mėnesių amžiaus. Subjektas pabėgo nuo teismo 1852 m. kovą, „žmona" nusižudė Tasmanijos Hobarto bepročių namuose 1855 m. 1856 m. sausį subjektas vedė Lusiją Kruz Rodriges Y Ortegą Makleland, gyv. padorioje šeimoje Niujorke, Penktojoje gatvėje Nr. 1. Vaikų nebuvo. Santuoka nepatvari. (Subj. geria. Moterys? Samdyti informatoriai, viešieji namai ir taip toliau.) Lankėsi Centrinėje Amerikoje, ten ilgai užsibūdavo neaiškiais tikslais (kanalo eksploatavimo teisės, aukso gyslos, rūdos žvalgyba?). Labai nemėgstamas uošvio, šis laikė subj. avantiūristu. Yra žinoma, kad buvo išlaikomas žmonos. Toliau vykdomas sekimas. Keletą kartų šeštojo dešimtmečio pabaigoje teiravosi ardomąja veikla užsiimančių asmenų Niujorke, ar būtų įmanoma nelegaliai nusigauti atgal į Australiją. Informatoriai neišsiaiškino priežasties. Revoliucinės idėjos?

KARO TARNYBA: Simpatija Pietums, draugai iš maištininkų tarpo (pvz., Džonas Fintanas Daganas; Ričmondas, Virdžinija) ir atsisakymas „pasmerkti gėdai" vergiją; bet palaikė Šiaurę. 1861 m. subūrė „Airijos zuavų" kuopą

Sąjungos kariuomenei. Brigados generolas, Airių brigada, 127-as Niujorko pėstininkų pulkas („Kono O'Kifo pulkas"). Vadovavo pirmajam Bul Rano mūšiui, buvo apkaltintas girtuokliavimu. Po apklausos reabilituotas. Keturių ąžuolų, Septynių dienų, Geinso Milo, Savaž Steišeno, Malvern Hilo (jo vyrai kovojo vienas prieš vieną durtynėse), Antitemo (Kruvinojo Kelio), Frederiksbergo ir kiti mūšiai. Būrys buvo sunaikintas prie Čanselorsvilio, tik 31 kareivis liko gyvas. Trumpai vadovavo Rytų Tenesio pulkui. Atimtas laipsnis už antausį aukštesnio rango karininkui (generolui Šermanui), nederamas elgesys ir lengvabūdiška nepagarba. Pašymas palikti generolo laipsnį atmestas. Atimta teisė būti tituluojamam generolu. Atimta teisė vilkėti Jungtinių Valstijų generolo uniformą, dalyvauti patikrinimuose, priimti saliutavimą, teikti apdovanojimus. Leista tituluotis civiliškai – ponu O'Kifu arba ponu Džeimsu O'Kifu. JOKIU BŪDU neleidžiama burti kareivių be raštiško Vašingtono leidimo. Tokiems bandymams kelias bus nedelsiant užkirstas areštuojant subjektą arba IMANTIS BET KOKIŲ KITŲ BŪTINŲ PRIEMONIŲ.

GYVENAMOJI VIETA (duomenys netikslūs): Redempšen Folsas (anksčiau Džoliet Galčas), Kalnų ter., Š. sektorius. 1865 m. vasarį paskirtas Teritorijos sekretoriumi (subjektui nežinant, dėl nesiliaujamų žmonos prašymų skirti jam vyriausybinę tarnybą). Šiuo metu eina gub. pareig. Kaip įmanoma greičiau ATLEISTI.

Informuotojų ..... ir ..... pranešimais, subj. visų niekinamas. Gub. vald. metu nepaisoma įstatymų, vykdomos skubios linčiuotojų gaujų egzekucijos, dažnėja nusikaltėlių ir indėnų vykdomų plėšimų. Miesto tarybos darbas apleistas. Vežimų gurguolės nesaugomos. Turtiniai interesai ignoruojami.

ĮTARIMAI: Subjektas įtariamas dėl sąmokslo su kriminaliniais nusikaltėliais turtui užgrobti, tai yra slaptos federalinės siuntos laivo su aukso luitų ir safyrų kroviniu apiplėšimu, įvykdytu Fort Galovėjuje 1866 m. rugpjūčio 27 d. Rimtų žvalgybos pajėgų duomenimis, subj. yra slaptas nusikaltėlio Kolo Džono Maklorensono, arba „Džonio Griausmo" (konfederatų pakaliko), bendrininkas. Už dalį grobio subj. ketina įsigyti ginklų išsvajotam įsiveržimui į Britų Kanadą arba Airiją.

REKOMENDACIJOS: Nedelsiant atsiųsti vyresnįjį žvalgybos agentą iš „Kartografų divizijos". Tikslas – suorganizuoti ekspediciją ir sužinoti viską, ką tik galima. Geriau, kad būtų nevedęs ir savanoris.

∇

KELIONĖN TRAUKSIU AŠ

Vintertonas renka medžiagą –
Susitikimas su čiabuviais –
Apsilankymas Fort Breintryje –
Susitikimas karvidėje

1866 m. lapkričio 9 d. Blaivininkų viešbutis,
Kinselos sankryža

Dvi dienos pragariško jojimo šiaurės rytų kryptimi, balno iki žaizdų nutrintos kojos ir nusikamavęs, bet jokių žinių, kur ji galėtų būti apsistojusi – nei miestelyje, nei gyvenvietėse pakeliui. Klausinėjau sustodamas prie kiekvienos kryžkelės, sakiau, kad esu įpareigotas vieno seno jos draugo, pulkininko, kurį jinai slaugiusi per karą. Jo žmona (ponia Blekmor) pagimdžiusi pulkininkui dukterį ir pakrikštijusi ją Lusija jos garbei. Pavojinga taip atvirai skelbti jos vardą, bet nerimas ragina.

Nė viena pašto stotis nedirba, dauguma užrakintos. Ant durų Levintaune kabo:

GENEROLO O'KIFO NURODYMU VISI MARŠRUTAI ATIDĖTI NERIBOTAM LAIKUI DĖL PADAŽNĖJUSIO PLĖŠIKAVIMO IR ŽUDYNIŲ KELIUOSE. ASMENIS, IŠJOJANČIUS IŠ ŠIOS TERITORIJOS RAITOMIS AR KITAIS BŪDAIS, PRAŠOME BŪTI ATSARGIUS. JŪSŲ APSAUGA NĖRA GARANTUOTA.

Keista, mano kompasas nustojo veikęs, kaip ir termometras. Matyt, apačioje esama magnetinio klodo. Velniškai apmaudu, lipdamas nuo arklio nutraukiau balnakipę.* Gal rasiu miestelyje balnių.

PAGALVOJAU: Koks būtų pasaulis, kuriame kūniški ir visuomeniniai dalykai susikeistų vietomis? Įsimylėjėliai susitiktų slapta pasikalbėti apie literatūrą ir panašiai. O per kviestinę vakarienę, atvirkščiai, būtų visiškai priimtina, – tiesą sakant, kitaip net reikštų nepagarbą, – seksualiai patenkinti šeimininkus arba svečius, kurie sėdi iš abiejų tavo pusių. Debiutantės puota būtų grindžiama malonumo principu (kaip priešingybė dalykiniams susitikimams pritariant orkestrui). „Panele Amelija, po to, kai sugrįžote iš Venecijos, jūs visa tiesiog spinduliuojate. Ar galėčiau šį vakarą tikėtis ypatingos garbės sumesti su jumis paskutinį greituką? Jeigu jūsų kortelė, žinoma, dar neužpildyta.“ Būtų mažiau nesąžiningos poezijos, kur garbintojai suokia apie pievas ir laukus, narcizus ir ežerą, o iš tikrųjų labiausiai norėtų apdainuoti tą krūmą, tą uolą, stalkalnį ar viršukalnę, kur Deizė ar Dorotė, Mikis, Makas ar Mataušas geidė tai padaryti, beveik ar iki galo tai padarė, – prisičiulpsėjo germių ant gamtos pakloto. Manau, dar negreitai taip bus. Gaila. Mums visiems būtų geriau. Tik paleistuvybė įkyrėtų taip pat greitai, kaip įkyri dabartiniai pašnekesiai. O tada mes vėl ilgėtumėmės pokalbių vienas su kitu.

Rytą praleidau *solus***, užrašinėdamas parodymus prie Inišfrio ežero. Mačiau kutenėjus, jie stebėjo mano triūsą nuo Velnio Stuburo. Vienas iš jų įsidrąsinęs nulipo žemiau,

✦

* Matyt, balnakilpę. (*Aut. past.*)

** vienas (*lot.*).

kaip supratau, arčiau manęs, bet, kai tik sveikindamas jį pakėliau savo matuoklę, jis nurūko kaip patrakęs. Jie eiklūs kaip ožiai. Netrukus vėl juos pamačiau. Penkis vyrus apie dvidešimt penkerių metų amžiaus ir berniuką. Kiti, ko gero, lindėjo krūmuose. Pajutau gal ne baimę, o savo vienatvės naštą. Nebūčiau nuo jų pabėgęs, jeigu būtų užpuolę.

Apie 11 valandą ryto mėginau atlikti šiokius tokius matavimus vien tam, kad užmiršČiau kitus rūpesčius. Darosi akivaizdu, kad mes nepakankamai įvertinome padėtį ir per mažai užsiprašėme tyrėjų, nes keliai čia nepraeinami – pelkėti arba statūs, o dauguma miškų tiesiogine to žodžio prasme neįžengiami, tad norint juos įtraukti į žemėlapį gali tekti medžius iškirsti. Kaip tik piešiau žuvies pavidalo perėją, pusmylės ilgio, į Š. Š. R. nuo Makbermoto fermos, kai prie manęs priėjo du pajuodę kaušylos. Kurį laiką tyrinėjo mane kaip mokinukai lęšiu svilinamo šimtakojo agoniją. Mėginau nekreipti į juos dėmesio, kaip žmogus nekreipia dėmesio į pirmuosius ligos simptomus. Bet šitų dvikojų maitų negalėjai nepaisyti.

Ar aš čia, tąjį anąjį, vyriausybės siųstas? Rašau čia, tąjį anąjį, žemėlapių knygą? Ar aš žinau, kad šita perėja vadinasi, tąjį anąjį, Ančių kojelių kanjonu? Ir kad pradės riesti visokias istorijas, kaip ji tą vardą gavusi. (Kadaise čia buvo ežeras. Iš Kanados priskrido ančių ir sutūpė ant jo. Kojelės prišalo prie ledo. Negali atsiplėšti. Pakilo visos kartu ir nusinešė vandenį su savim. Lyg iš anksto būtų visa tai sumaniusios.)

Aš bijau tokių žmonių. Ne vien dėl jų melagysčių, dar ir dėl to, kad jie, regis, jomis tiki. „Kad tu pelkėms nueitum, kokia žiauri gamta“, – išpyškino kaušyla II, tarsi pirmasis žemėje gyvenęs išminčius būtų atskleidęs jam tą nuval-

kiotą naujokėlių kramtalą, tuo tarpu kitas mano Vergilijus požemio banalybių karalystėje gražbyliavo toliau.

– Nuostabu, – pasakiau.

– Kurgi ne.

Spjaudėsi be perstojo, gausiai ir šlykščiai. Senas kuilys.

O ką, jeigu jis žinantis daugiau visokių faktų, kurie man būtų įdomūs? – vis bandė prisiplakti. Kad ir apie patvaną (manau, jis turėjo galvoje potvynį) tokio biblinio smarkumo, jog vieną namą šitose vietose vandenai (turbūt norėjo pasakyti vandenys) nunešė per keturiolika mylių, kol jo viduje šeimininkas su savo vaikiščiu *sau puto kukurūzų košę*.

Iš tikrųjų, pasakiau. Tą dalyką jau esu girdėjęs.

Girdėjęs?

Taip. To namo šeimininkas nusipirko žemės, ant kurios nusileido, ir dabar laimingai gyvena. Neįtikėtina. Aš taip pat žinojau istoriją apie našlaitį, užaugintą vilkų, indėnę, kurios dauginimosi organas buvo pilve, apie kalbančias Aidaho beždžiones, Liverpulio ežero vandens drakoną ir žolę, kuri visiems, per ją žengiantiesiems, sukelia bado kančias („ir jos baigiasi tik tada, kai jie suvalgo savo pačių vaikus“).

Tiedu žinduoliai susižvalgė. Paskui abu atsisuko į mane. „Kapitonas vampyras“, – norėjau prisistatyti, bet daug ką galima pasakyti ir be žodžių. Aš nusiėmiau gobtuvą, kad jie galėtų geriau įžiūrėti visą mano grožį. Išsižiojo kaip bobos.

Ir klupiniu pasileido abu tolyn iki artimiausios išvietės, tapšnodami vienas kitam per nugarą kaip pigaus miuzikholo komediantai, svirduliuodami ir cypčiodami iš linksmumo. Kartais mane suima didelis nerimas dėl mūsų respublikos ateities. Bet tikriausiai šitie du nusenę asilai neilgai joje tvers.

Užbaigęs skaičiavimus, atsisėdau ant upės kranto pailsėti. Mačiau vandenyje aukso kruopelių. Buvau pavargęs, tad ėmiau knapsėti. Pastarosios naktys buvo sunkios. Paskutinioji lyg ir lengvesnė. O gal atmintyje atsirado skylių kaip prūsiškame sūryje. Suprunkštė arklys, ir aš sugrįžau į šį pasaulį.

Mažiausiai dvi dešimtys juodakojų spoksojo į mane iš už ąžuolų linijos. Kiek mačiau, apsiginklavę iki dantų (su šautuvais ir lankais). Tučtuojau atsistojau ir ištiesęs ranką žengiau jų link. Strėlė švilpdama įsmigo į nuobiryną priešais mane – už pusės jardo nuo kairiojo mano bato. Ėmiau lėtai trauktis atgal pakėlęs abi rankas aukštyn. Bet iš už nugaros artėjo kiti. Aukščiausias, jų vadas, žengė iš būrio į priekį. Netardamas nė žodžio priėjo prie manęs. Akys apvestos kobalto dažais, atrodo kaip jūrų pirato kaukė. Į plaukus prismaigstyta varnų plunksnų. Ant kaklo karuliai ir amuletas. Visą minutę spangino į mane akis, paskui mostu parodė, kad apsisukčiau. Ištuštino visas kišenes, bet nieko neėmė. Apžiūrinėdamas mano veidą susiraukė iš pasibjaurėjimo. Gerokai sukrėstas tokio netikėto susitikimo...*

...Vėliau, eidamas pagrindine gatve (apskretę girtutėliai kareiviai, sulysę seni arkliai), netikėtai sutikau nimfą. Airė. Maždaug dvidešimt penkerių metų. Gal penkių pėdų ir keturių colių ūgio. Gašliausia šypsena, kokią yra tekę matyti. Nusekiau paskui ją gatve į karvidę už vežikų kiemo. Merfė Bros. Vergė iš pareigos.

Karvidėje uždarytos karvės stebeilijo mus kaip kokios vienuolės. Ji apsimetė esanti nekalta. Jos kuklumas varė

✦

* Nuo čia eina pusė puslapio trigonometrinių paskaičiavimų. (*Aut. past.*)

mane iš proto. Kokia pono profesija? Ar jis profesorius, ar ministras, nes taip bent atrodo su tais prašmatniais juodais apdarais. Advokatas, pasakiau. (Nežinau kodėl.) Ji pasakė „trys". Aš sutikau. Ką ji turinti daryti? Ne, tai neįmanoma. Gal tiktų kas nors kita? Pasileisti supintus rusvus plaukus? Na ir išdykęs ponas, kas per mada prašyti merginos tokios gėdos. Juk ir į bažnyčią turbūt vaikšto, ir viską, o varsto suknelės raištelius.

Kristau Atpirkėjau. Na štai, Alenai. Šiek tiek pasilinksminsim, geriau miegosi. Neleido bučiuoti į spanguolinę *bouche**, tik liesti veidą ir plaukus. Kaip pamišusi vapėjo mane rengdama. Ant jos delno jis atrodė kaip vikšras ant Džoto paveikslo. Turbūt iš susijaudinimo. Bet ji nesišaipė. Netrukus aš jau nekantriai trypčiojau vietoje. (Kristau danguje, ką jos apie mus pamanys?) Paprašė, kad netriukšmaučiau, dar koks išsižiojėlis airis, kur šieną šakėmis krauna, išgirs, ar girti broliai deglų degėjai. Kupidono guolis buvo senų sudrėkusių šiaudų podėlis. Ji neuždraudė liesti gaktos. Belzebubas ir Molochas jau rengia man iešmą, ir aš laimingas spirgėsiu ant jo iki pasaulio pabaigos, arba nelaimingas, apimtas nevilties, nelygu kaip reikės. Tik apšlakstykite mane nuodėmingais rusvaplaukės syvais ir pagardinkite vyskupo sūrymėliu.

Palaimos sekundės greitai baigėsi nusinešdamos visus džiaugsmus. Nusiprausiau prie lovio, klausydamasis sparvų serenadų su filosofiško maurojimo intarpais. Turinti namie vaiką, pasakė ji man, vyras žuvęs mūšyje prie Mekanikvilio; teko griebtis tokios profesijos, nes daugiau nebuvo kas daryti. Tikisi vėl ištekėti per Šv. Martyną ir važiuoti į Kaliforniją su savo nauju mylimuoju. Ji pasiprašė

* burną (*pranc.*).

parūkyti mano jūrų putos pypkę, ir aš jai leidau. Netrukus vargšelė užsikosėjo kaip sugedęs garvežys, aš vėl turėjau paglostyti jai nugarą, ir man tai buvo visai malonu. Tokio tobulo grožio pečių niekada gyvenime nebuvau lietęs. Vien žiūrėti į juos buvo šventvagystė. Po kiek laiko atsirado ūpas grįžti prie veiksmų. Mano pageidaujamas manevras kainuos dar tris, spyrėsi ji, nes tokį artumą ji leidžianti tik savo kavalieriui. Neužgesusios žvaigždės itin dosnios. Aš jau beveik kalbėjau gėliškai.

Vėliau, jau rengdamasi, ji paklausė, iš kokios aš Anglijos vietos. Atsakiau, kad aš visai ne iš tos šalies, bet iš Bostono valstijos. Tenai sugužėjęs visas traukinys airių, pasakė ji. Patvirtinau, tikrai taip. O ar aš žinąs, kad šitoje Teritorijoje sargaujantis bosas irgi airis? Atsakiau, kad esu apie tai girdėjęs, bet to džentelmeno beveik nepažįstu. Stambi figūra, pasakė ji išdidžiai. Daug gero Airijai padaręs. Varguomenei labai padėjęs. Kaip esą liūdna, kai pagalvoji, ką dabar žmonės tauškia apie jo šeimynines bėdas, nes jo žmona irgi buvusi gera.

– Dabar ji pačios kaimynė, – pamėginau laimę.

– Kodėl, pone? Mano kaimynė?

– Niekis, brangute, aš tik šiaip. Gal padėti suvarstyti? Tiesiog kažkas sakė, negaliu prisiminti kas, kad ledi, apie kurią kalbi, gyvena Fort Breinryje.

– Nieko panašaus, ji apsistojusi Edvardstaune, „Lygumų“ viešbutyje. Žmonės kalba, kad žada grįžti į Niujorką, kai pavasarį patvins vanduo. Mat tenai jos giminės gyvena.

Klūpodamas ant šiaudų su bateliu rankoje pakėliau akis į savo vežikų kiemo mylimąją.

O ji dar pridūrė, kad gubernatorius nebegyvena su savo žmona („nepaprasta gražuole“), vasarą atvažiavusia pas jį iš Rytų. Intymus jų gyvenimas nebuvo laimingas,

taip visi kalbėjo. Gubernatorius mėgsta gerklę laidyti. Kartais būna žiaurus. Rankos nepakels, bet jo žodžiai negailestingi.

– O Dieve.

– Taip visi sako. Aš nesu jo mačiusi.

Ponia persikėlusi į minėtą miestelį, prie vario telkinių, daug malonesnį už Redempšen Folsą. Dabartinis įsikūręs taikioje Misūrio žiočių vietoje, o ankstesnysis – pragariškai triukšmingoje kasyklos vietoje, kur vargiai rasi bent vieną krikščionį ir kur knibždėte knibžda valkatų, prostitučių, liurbių ir Limeriko grafystės čiabuvių. Šiuo metu tai esanti Teritorijos sostinė, bet ilgai nebus. Tokią priemiesčių sankaupą geriau būtų pavadinti Užkratu. Nenuostabu, kad ponia O'Kif nesugebėjo ten prigyti.

Edvardstaune ji kūrusi eilėraščius, kartais piešdavusi ir fotografuodavusi. Žmonės sakydavo, kad ji meniška ledi. Kartą net visas miestelis sujudo, kai jinai pasikvietė malūnininką iš Bremeno, kad šis papozuotų vienam graikiškam jos etiudui – ir be jokių, kaip sakoma, *Lederhosen**. Ji mokėjo, kaip čia pasakius, plačiai žvelgti į pasaulį. Vis knietėjo nusimesti pančius. O kai pagalvoji, argi tas blogai? Vargšė tiek prisikentėjo.

– Daug žinai, – nusišypsojau. – Gal tu šnipė?

– Tai kad visi tą žino. Mano kavalierius ją kartą matė. Irgi sakė, kad gražesnės visam pasauly nerasi; bet paskutiniu metu ji baisiai liūdi, beveik nekelia kojos iš namų. Nieko į burną neima, net sausainiuko, tik sėdi savo kambary. Ją vadina Lygumų Šmėkla, taip maniškis sakė. Todėl, kad tas viešbutis vadinasi „Lygumų" viešbutis. Geriausias Edvardstaune.

✦

* odinių kelnių (*vok.*).

– Sakai Edvardstaune. Aš tokio miesto nežinau.

– Nuo čia bus geras gabalas. Savaitę joti bet kuriuo keliu.

– Pro Redempšen Folsą? Aš jūsų krašto nepažįstu.

– Taip, pro Redempšeną ir į pietus Karlou link. Sako, ten stebuklų miestas. Bet pati niekada nesu buvusi. O maniškis buvo vieną kartą. Sakė įspūdingas. Argi ponas turite tenai kokių reikalų?

– Ne, mano brangute. Jokių reikalų. Šiaip smalsu.

– Ar nesupyksite, jeigu paklausiu, pone, kas atsitiko nelaimingam jūsų veidui? Gal čia karas kaltas?

Aš kurį laiką žiūrėjau į ją. Turbūt kažkas mane sutrikdė. Nuliūdau, kai ji paklausė to, ko nereikia klausti. Tiesą pasakius, aš nesigraudenu dėl savo sužalojimų. Tiesiog neprisimenu, kad ir kaip stengiuosi, kur ir kaip aš juos gavau.

– Getisberge, – galiausiai pasakiau, ir ji pareiškė man užuojautą.

Aš kažkodėl labai išsigandau.

∇

PER VISAS GIRIAS PAVOJINGAS PRAŽYGIAVO PRINCAS NARSUS

Vaizdas nuo Donelio skardžio –
Jaunavedžių nesutarimas

– Šventas ir palaimintas Jėzau, – sako Eliza.

– Aš tau sakiau, kad mačiau jį, – sako Vinsonas.

– Tai jis.

– Aš juk žinojau.

– *Tai jis*, Kolai.

– Neapsirinki?

Berniukas aksominėmis kelnėmis plumpina į mokyklą su maišeliu knygų ant kupros. Jis prisirinko jų savo globėjo kabinete. Jos sunkios ir storos. Jų autoriams buvo mokama už kiekvieną žodį. Jis nežino, kad yra stebimas nuo Donelio skardžio. Jis svirduliuoja nuo savo prisiplėšto grobio sunkio.

– Ką darysim, Kolai?

– Sučiupsim jį.

Ji paduoda vyrui žiūroną. Jis kurį laiką žiūri („Tikrai neatrodo į tave panašus.“) Vinsonas tuo metu stebi ją tarsi ko laukdamas, bet ko jis gali laukti, nežinia.

– Sučiupsim, o kas toliau?

– Ir jis jos su mumis, argi ne taip? Pasiimsim kartu į Arkanzasą, kai josim.

– Į Arkanzasą?

– Taip. Mes juk josim į Arkanzasą.

– O... kaip tada Kanada?

– Aš nežinau. O ką?

– Vaikui reikia namų. Ne šautuvo ir prerijų. Ir ne nakvynių balne bėgant nuo policininkų.

– Ilgai taip nesitęs. Bent jau ne amžinai.

– O *kiek*?

– Jėzaumarija, moteriške, tik jau neklausinėk tokių dalykų. Aš keliausiu į Arkanzasą ir atliksiu tai, ką turiu atlikti. Su pažįstamais vaikinais, o ką? Kas tau darbo? Nuo kada aš turiu atsiklausti tavęs dėl kiekvieno žingsnio?

– Tu man žadėjai kitką, kiek tau dar reikia pinigų?

– *Daug*. Dabar aišku? Jeigu nepatinka, keliauk sveika!

– O gal aš taip ir padarysiu! Tiesiai pas maršalą. Ką tu apie tai manai, susmirdęs šikniau?

– Jeigu neužčiaupsi žabtų, mergyt, tai aš tau plačiai paaiškinsiu, ką apie tai manau.

– Aš nebijau nei tavęs, Maklorensonai, nei tavo bendrų. Tik pakelk leteną prieš mane, aš tau sugrūsiu ją į gerklę.

Jos gerklė atsiduria jo gniaužtuose. Jis daužo ją nugara į uolą. Jos kojos pakilusios nuo žemės.

– Tu paleistagerkle netikša. Kalbi su manim kaip su kokiu namų pastumdėliu! Gal nori paragauti mano diržo sagties? Ką?

– Kolai, – sako Vinsonas. – Ji nenorėjo pasakyti nieko blogo.

– Nesikišk! Aš tave įspėjau. Pasitrauk, kitaip nudėsiu.

– Dėl Dievo meilės, Maklorensonai, juk moteris nešioja vaiką.

– *Tu man sakei, kad tau reikia berniuko. Tu jo nori, aš tau jį duodu. Apsispręsk, panelyt. Man tavo rėkavimai jau per gerklę išlindo. Aš josiu į Arkanzasą plėšti traukinio. Ir baigtas kriukis.*

∇

ŠVINTANTI DIENA

✦

Gubernatorius sapnuoja ledi – Kunigas užkulisiuose – Griausmo darytojai – Ofelija Šropšyre

Jis atsibunda brėkštant ir mato lange moterį. Nugara į jį. Ar ji sugrįžo?

Lusija? Katerina? Gerklė perdžiūvusi. Ji apsisuka tarp voliutų, tarsi būtų išgirdusi jo žodžius. Nėrinių užuolaida užstoja ją.

Bemiegė naktis, burbonas ir išlikęs sapno pavidalas. Pievinis trupialas sklando virš dygliakrūmių. Jeigu sapnas turi pavidalą, tai šis atrodo jam kaip kriauklė. Ir ji kažkokiu būdu yra jos viduje. Besimainančios koralų spiralės. Išgaubtos polifonijos baltumas.

Štai motina, dabar jis mato ją, bet ji vilki vienais skarmalais, kaip vargeta, duoneliaujanti per Airijos badmetį. Ji laiko suspaudusi saują, lyg laikytų drugelį. O kai išskleidžia delnus, iš jų pakyla mažulytė it žvaigždutė švieselė, ji taip ryškiai spindi kildama aukštyn virš delnų ir pamažu juda apie visus kambario kampus. Jis nežino, kur jam žiūrėti, – į motiną ar į švieselę, – ir jaučia, kad viena iš jų turi pasakyti jam kažkokį svarbų dalyką. Sienose girdėti šiuršenimas – krebžda pelės. Jis suvokia, kad negali net krustelėti.

Sustingęs sėdi savo krėsle. Nenuautos kojos remiasi į grindis. Akys traiškanotos nuo miego. Jo šeimoje esama beprotybės apraiškų. Šita mintis jį visada gąsdino. Grandinių, eilinių kareivių baimė, ko dar? „Prasčiokų baimė", – sakė Daganas.

– *Nel mezzo del cammin di nostra vita,* – šnibžda ji. – *Lasciate ogne speranza...**

Kartą jėzuitų mokyklos Anglijoje laikais jis nuėjo į Otelo vaidmens bandymus. Jam to vaidmens nedavė – akcentas per daug airiškas, geriau jam tiksiąs darbas su scenos įrenginiais. Vos neapsižliumbė iš pykčio dėl tokio pažeminimo. O klasės draugai piktdžiugiškai krykštavo dėl jo nesėkmės.

Dvasiškasis tėvas – aukštas apskritagalvis belgas – maloniai pakvietė jį į užkulisius. Tarytum tenai, o ne scenoje, vyktų tikrieji stebuklai. Tarytum nedalyvauti veiksme būtų buvęs didysis žmogaus pašaukimas. Keista ir tamsi tų mėlynų drapiruočių karalystė. Muskuso rutuliukų kandims baidyti kvapas, senas kunigas ir dažai aktoriui, vaidinančiam negrą.

Jis parodė berniukui kaukolę. Medžiaginius šarvus, juokdario skambaliukus – visa tai aprodė ceremoningai kaip koks druidas seniai pamiršto kulto objektus. Juo nerimtesnis, kaip berniukui atrodė, buvo daiktas, juo iškilmingiau kunigas jį pristatinėjo. Durklai, kurių ašmenys sulįsdavo į kotus. Prabangių kostiumų skrynia. Nuleidžiamos durys.

Iliuzijų paslaptys. Kraujo spalvos dažai. Šalmai ir šiurpios kaukės. Čia buvo būgnas, kaupinai prikrautas marmuro rutuliukų. Kai juos žarstai, atrodo, kad pliaupia lietus. Mišinys, į kurį įkišus įkaitintą vinį pakyla rūkas, suteikiantis scenos veiksmui paslaptingumo. Žmonėms patinka ne iš karto viską suprasti. Ar gyvenimas nėra tik nesuvokiama regimybė? Štai pažvelk – metalinis lakštas, kurį smarkiai supurčius sugriaudėja griaustinis, o dabar

* *Gyvenimą šioj žemėj dar tik įpusėjęs... Įeidamas čionai, palik bet kokią viltį* (*it.*), – eilutės iš Dante's Alighieri „Dieviškosios komedijos".

trinksi, žvanga paauglišKas orkestras, girgžda klasės seniūno batai.

Tėvas Libhartas padarė liūtį, o berniukas griaustinį, ir abu draugiškai stebėjo pro uždangos plyšius, kaip jų išdaiga suklaidino tuos, kurie tarėsi esą labai reikšmingi, o pasirodė tesą išdažytos lėlės. „Vieni tiktai vaidina, – sumurmėjo tėvas Libhartas. – O kiti padaro griaustinį. Tu visada būsi tarp pastarųjų, Džeimsai." Tais metais, kai jam sukako penkiolika, jis gavo svarbią gyvenimo pamoką. Mes matome tik tai, ką norime matyti, nebent esame užkulisiuose, o iš ten matyti viskas.

Nežinia kodėl jis prisimena tai dabar, žiūrėdamas į moterį savo kambaryje. Šešėliuose už persirengimo širmos, prie to kampo, kuris arčiausiai durų. Iš kažkur jos rankose atsiranda lelijų vainikas, ir ji pučia į žėruojančius jų žiedų plaukelius. Vakarų Ofelija. Koks berniukas vaidino ją Stounsgleide? Bet juk Ofelija ne iš „Otelo". Nemoku įsiteikt ir veidmainiauti.* Jeigu tai beprotybė, – o jam atrodo, kad taip gali būti, – argi praradus protą nepalengvėja?

Jis nuryja seiles. Jos nebėra. Pasikelia nuo kėdės ant alkūnių. Lovoje nemiegota. Butelis pusiau nugertas. Jo šuo miega ant grindų.

Girdėti, kaip kreidos gabaliukas gremžia grifelinę lentelę. Matyt, berniukas nemiega, sėdi laiptų aikštelėje. Jis užrinka ant jo, kad liautųsi. Gremžimas baigiasi. Girdėti kojinėtų kojų trepsenimas žemyn laiptais.

Jis papasakos neramų savo sapną Dezdemonai. Ir tada jis prisimena. Ir pabunda.

∇

* Citata iš W. Shakespeare'o „Karaliaus Lyro". (*Vert. A. Churginas*)

KUR SUSILIEJA UPIŲ VANDENS

Mokytojos ataskaita –
Žinių apie berniuką rinkimas

Pamenu, buvo sekmadienio popietė, nes tą rytą aš buvau nuėjusi į bažnyčią. Ir kaip tik tą dieną buvo paskelbti jaunesniosios mano sesers vedybų užsakai. Šiaip ar taip, aš įsitikinusi, kad tai turėjo būti lapkritį. Aš neatsitiktinai prisimenu datą.

Ėjau per užmiestyje esančią Faringtono pievą su savo sužadėtiniu Džonu O'Li, vėliau tapusiu mano vyru. Mes buvome truputį apsipykę, kaip būna jauniems įsimylėjėliams, todėl išėjome pasivaikščioti norėdami susitaikyti.

Kai mudu – Džonas ir aš – susėdome toje vietoje, kur sueina du upelių srautai, pamatėme keliu ateinančią jauną moterį. Džonas man ją parodė stebėdamasis, kad nežino, kas ji tokia, nes mūsų ir jo šeimos turėjo pažinoti kiekvieną apygardos gyventoją, bet nė vienas nebuvome jos matę.

Maniau, kad jai devyniolika ar dvidešimt metų, atrodė labai išblyškusi ir nuskurusi. Graži mergaitė, iš tolo matyti, bet jos būklė vargana. Suknelė – vieni skarmalai, be to, ji laukėsi. Baisu buvo į ją žiūrėti. Jau buvo kokių šešių mėnesių.

Tai va, priėjo ji prie mūsų, kur sėdėjome pasitiesę ant žolės antklodę, mes pasveikinome ją, jinai irgi pasilabino.

Jos tartis man pasirodė negirdėta. Negaliu nusakyti – kokia, bet tai buvo valstijų akcentas su kažkokio Rytų krašto priemaiša. Mes persimetėme juokeliais apie žiemišką saulutę, dar kažką. Atrodė, kad ji nebenori niekur toliau eiti. Mačiau, kaip žiūri į mūsų iškylos maisto likučius, ir man pagailo jos, apėmė neramumas. Per šias Kalėdas mano pusseserė turėjo gimdyti, ir aš pagalvojau, kaip būtų baisu tokiu metu, kuris turi būti laimingas kiekvienai moteriai, jausti nepriteklių. Aš paklausiau, ar ji neatsisakytų pasivaišinti su mumis, nes mes turime apsčiai maisto ir džiaugtumėmės galėdami juo pasidalyti, jeigu ji norėtų. Ji atsakė nenorinti trukdyti, bet primygtinai paprašiau, ir ji atsisėdo prie mūsų.

Mačiau, kad Džonas susierzino, kodėl pakviečiau ją, bet, kai ji atsisėdo ir vieną kitą kąsnelį nurijo, jis atrodė patenkintas. Jeigu būtumėte ją matęs – širdis plyšo bežiūrint. Atrodė, kad jai gyvenime niekas nėra nieko davęs. Ir, atvirai sakant, man net nejauku buvo šnekinti ją, tokią išbadėjusią. Bet Džonas, matydamas, kas man darosi, pasielgė labai gražiai ir lyg niekur nieko užmezgė su ja pokalbį, kaip koks artimas draugas. Keista, bet kaip tik tą valandėlę aš supratau, kodėl noriu būti jo žmona. Miestelyje dar buvo toks vokietukas, kuris mane mergino, – gražuoliukas linksmuolis, visos merginos jį dievino, – bet aš mačiau, kad jis niekada nebus toks kaip Džonas.

Taigi ta vargo bitelė užkando šiek tiek ir išgėrė puodelį vandens. Ji pasakė, kad jos vardas Merė Džeinė ir kad ji keliauja į Kaliforniją. Nei manęs, nei Džono tai nenustebino, nes po karo per Teritoriją keliaudavo daugybė migrantų, ir daugelis jų skurstantys. Paprastai niekas jų per daug neklausinėdavo, nes jų visų praeityje būta ko nors, apie ką jie nenorėjo kalbėti. Mano motina visada sakydavo, kad

nedorovinga būtų juos kamantinėti, nes gundyti krikščionį meluoti esanti tokia pat nuodėmė, kaip pačiam meluoti, o kartais ir sunkesnė.

Ji paklausė manęs, ar aš ne panelė Doherti, mokytoja iš Redempšen Folso. Ir aš, nemenkai nustebusi, atsakiau, kad taip. Esą miestelyje viena prekeivė jai pasakiusi, kai aš ėjau pro šalį. Ji neprisimenanti jos vardo.

Ji maloniai manęs pasiteiravo apie mokytojavimą, paklausė, ar tai sunkus darbas ir taip toliau. Man regis, atsakiau, kad kartais būna nelengva, bet drauge ir smagu, tik nežinau, ar ištekėjusi galėsiu tą toliau daryti, nes tuomet turbūt norėsiu turėti savo šeimą. Ir Džonas pašmaikštavo ta tema.

Paskui jinai ėmė klausinėti apie vaikus, kokie jie. Vaikščiodama po miestelį, mačiusi juos vieną kartą. Mes iš tikrųjų turėjome mažą kinietukę, apie kurią ji užsiminė. Taip pat vienas į kitą panašius dvynius Karlą Hainsą ir Edmundą Šilerius. Kaip esą įmanoma juos atskirti ir taip toliau. O tas berniukas, kuris gyvena pas gubernatorių ir kartais eina į mokyklą, – ar jis gerai mokosi? Ar dažnai ateina į pamokas? Nusijuokiau, nes apie tą žinomą berniuką dažnai kas nors klausdavo, ir atsakiau, kad jis mokosi kuo puikiausiai. O kodėl ji norinti žinoti? Ak, ji tiesiog mačiusi jį einantį į mokyklą, paaiškino, ir jai pasidarę įdomu, kas tai per berniukas, ar jis jaučiasi laimingas. Ar gubernatoriaus namuose jis gerai maitinamas ir prižiūrimas? Ar turi dailesnių drabužėlių? Ar miega lovoje? Ar tiesa, kad jis turi arklį? Ar atvažiuoja gydytojas, kai jis suserga? Paaiškėjo, kad ji šį tą žino apie generolą O'Kifą ir gerbia jį, kaip ir mudu su Džonu jį gerbėme, ir net labai. Aš pasakiau, ir tai buvo gryna tiesa, kad, mano žiniomis, gubernatorius elgiasi su berniuku labai gražiai, beveik kaip tėvas su sū-

numi. Vadinasi, vaikas laimingas? Atsakiau „taip“, manau, kad laimingas. Jos žvilgsnio aš niekada gyvenime neužmiršiu.

O motiną, ar jis turi motiną, paklausė ji tuomet. Pasakiau, kad turi – labai malonią ledi iš geros šeimos. Miestelyje sklido gandų apie šeimyninius gubernatoriaus ir ponios O'Kif nesutarimus, bet nusprendžiau, kad būtų nepadoru apie tai pasakoti.

Po tiek laiko, kai visa tai aprašinėju, regis, turėjo keistai atrodyti toks jos domėjimasis vaiku, bet anuomet taip neatrodė. Visa apygarda domėjosi rastinuku. Ji ne pirmoji manęs apie jį teiravosi.

Netrukus, gal po kokio pusvalandžio, ji atsistojo, atsisveikino su mumis teisindamasi, kad turinti su kai kuo susitikti, o dar likęs kelio galas. Palinkėjome jai laimingos kelionės, ji padėkojo už vaišes ir nuėjo miesto link. Jaučiau, kad ji nusiminusi, nes atsisveikindama atrodė prislėgta. Žinoma, aš nežinojau kodėl.

Vyras jos laukė Tirnano girios pakraštyje. Mačiau jį labai aiškiai, nors buvo toli ir bruožų neįžiūrėjau. Visas apsirengęs juodai, panašiai kaip kunigas. Džonas jo nematė, bet aš gerai mačiau.

Aš pasakiau: „Džonai, ta moteris kažką nuo mūsų nuslėpė, gal tu pasektum ją ir pasižiūrėtum, kad jai nieko blogo neatsitiktų.“ Bet jis nenorėjo. Aš jį supratau, be to, jis buvo pavargęs, nes iš vakaro su dėde statė užtvarą, tad buvo linkęs pailsėti ir pasišnekučiuoti.

Atvirai kalbant (jis pasakė man), gerai, kad jinai nuėjo. Jis yra matęs tokių per karą. Miestelėnams nepatiktų, jeigu kas pamatytų, kad mes ją užkalbinome. Prisimenu, kamantinėjau jį, iš kur jis žino, kad ji tokia, nes buvau žalia kaip pavėsyje augantis moliūgas, nors įsivaizdavau,

jog išmanau viską pasaulyje. Jis atsakė, kad nenori apie tai kalbėti, bet užjaučia ją, kaip užjaustų kiekvienas krikščionis, nes tokios moters gyvenimas yra beviltiškas. Jam atrodė, kad čia bus buvęs kaltas vyras, o ne moteris. Per karą jis prisižiūrėjo visokių baisybių. Tą dieną mudu su Džonu pirmą kartą prakalbome apie karą, nes aš žinojau, kad jis grįžo iš jo sužeistas – ne kūnu, o siela. Ir po to karto neprisimenu, kad būtume kada nors dar apie tai kalbėję. Jie niekada neidavo į jokių sukakčių paminėjimus, eitynes ir panašiai. Tiesiog sakydavo vaikams, kad nieko apie tai neprisimena. Jis buvo gavęs medalį, bet laikė jį stalčiuje.

Tai ir viskas, ką galiu jums papasakoti. Mes su Džonu išbuvome pievoje iki sutemų, o tada grįžome į miestą. Netrukus po to mudu susituokėme, skubiau, negu to pageidavo mūsų motinos, ir lygiai po devynių mėnesių nuo tos dienos paupyje mums gimė duktė. Mes išgyvenome drauge penkiasdešimt penkerius metus. Jis buvo brangiausias mano gyvenimo turtas. Kiekvieną kiekvienos dienos minutę aš jo ilgiuosi.

∇

VIENI NUŽUDO IŠSITRAUKĘ KARDĄ, KITI - PAMIRKĘ PLUNKSNĄ

✦

Žemėlapių braižytojas sugrįžta į Redempšen Folsą – Susidūrimas su pakaruokliu – Kartografija atmetama – Komercinis pasiūlymas – Įspėjimas

1866 m. sausio 2 d.

Vakar vakare 11 valandą sugrįžau, nes nebeturėjau jėgų traukti toliau į pietus. Našlė atsiliepė į mano beldimą – kambarys tas pats, kaina mažesnė. Griuvau į lovą kaip stoviu, netgi nenusiavęs. Devynias valandas išmiegojau neatsibusdamas.

Kai pakirdau, galva plyšte plyšo, lyg iš vakaro būčiau be saiko gėręs ar prisirūkęs prancūziškų Manilos cigarų, net pačiam buvo keista, juk vakar nebuvau pasidavęs jokioms silpnybėms. Bet kūnas nemeluoja. Panėriau galvą į šaltą vandenį. Nepadėjo.

Pro langą mačiau, kaip praėjo gubernatorius su berniuku. Vedėsi paėmęs už rankos. Traukė pietų link. Matyt, į mokyklą, nes berniukas nešėsi ryšulėlį knygų. Prie bakalėjininko prekystalio O'Kifas stabtelėjo nupirkti vaikui kriaušę. (Prekiautojo vardas Korišas. Neįprastas.) Pakėlęs akis gubernatorius pamatė mane, – aš tuo beveik

neabejoju, – bet kažkodėl apsimetė, kad nieko to nebuvo. Kai kurie praeiviai juokėsi žiūrėdami į tą porą. G... toks didžiulis, jo globotinis toks mažiukas, kad būdami greta juodu tikrai atrodo savotiškai žavingi.

Kai ką pasižymėjau, parašiau laišką, susiskaičiavau pinigus ir ėmiau svarstyti, ką daryti toliau. Lengva nebus, tačiau dabar pagaliau bent jau dėl kelių priežasčių galiu linksmiau žvelgti į ateitį. Reikia visas mintis nukreipti į prizą.

Bandžiau pasimelsti, bet buvo sunku, labai sunku. Galvojau apie vargšą tėtį. Šiandien jo metinės. Koks buvo geras žmogus visais, kokiais tik žiūrėtum, atžvilgiais. Dirbo dėl mūsų kiek pajėgė, niekada negalvojo apie save. O kai mama susirgo, visas naktis prie jos lovos prasėdėjo. Gaila, kad nebuvau jam artimesnis. Bet kol žmogus jaunas ir kvailas, apie tai negalvoja. Visada atrodo, kad dar suspės ištaisyti klaidas.

Nulipau žemyn į kramtalų *purgatorio**, vadinamą valgomuoju. Buvau ten vienui vienas, neskaitant musių ir kitų nariuotakojų. (Valgiaraštis buvo sėkmingai sugraužtas duoninių skaptukų.) Atėjo suskretėlė ir niauriai įsismaksojo į mane. Esant paklausai, ją būtų galima drąsiai samdyti vaikams gąsdinti. Paprašiau, kad atneštų valgyti. Ji nukleivino žvangindama savo grandinėmis (aišku, jų nebuvo). Nereikia perdėti, tai kvaila.

Keistas linksmumas, bet jis yra mano priešas. Neįmanoma jo užslopinti. Matyt, dėl to, kad vėl ją pamatysiu. Vis dėlto reikia elgtis išmintingai ir atsargiai. Lengvabūdiškumas gali viską sugadinti.

Prieš išvykdamas – jau praėjo kelios dienos – aš buvau prismeigęs ant skelbimų stulpo prie viešbučio raštelį, kad

* skaistyklą (*it.*).

ieškau pagalbininkų. Nesulaukiau jokio atsakymo. Keblus reikalas. Tokie dalykai tiesiog erzina. Deja, pernelyg dažnai atrodo, kad mūsų Amerikos piliečiai, daugeliu atžvilgių pagrįstai pelnę žmonijos pavydą, dar turi nemažai pasimokyti, kad suprastų, kas jiems – mums – naudingiausia.

Jie – mes – kartais esame kaip naujagimiai.

Jiems – mums – reikia gerai įspirti į užpakalį.

Per pusryčius, kurie buvo koktūs, – luitas į ledą sustingusių meksikietiškų pupų ir kiaušiniai (šis derinys buvo kasdieninė mano Dievo rykštė nuo pat atvykimo į Teritoriją), – aš paprašiau našlės patikrinti, ar tikrai neatsirado norinčiųjų. Po valandėlės, apklaususi nežinomus žemesnio luomo demonus, ji grįžo be jokių naujienų, galėjusių paskaninti tą mirkalą, pateiktą man kaip kavą, tik nešina plakatu, kurį ketino iškabinti savo pastato aludės lange. Jai rūpėjo, kad aš įvertinčiau šį drąsų mėginimą. Jame buvo žodis žodin parašyta:

Už dolerį girtas. Mirtinai girtas už tris.
Švarūs šiaudai atsigulti.

Pasakiau jai, kad, mano nuomone, tai tikrų tikriausia poezija. Toks atsakymas jos kažkodėl nenudžiugino, bet ji vis tiek jį pasikabino.

Suviršk inęs ar bent jau neišvėmęs pusryčių, aš susiruošiau į laikraščio *Redemption and Edwardstown Epitaph* redaktoriaus pono Džono Nokso Trevanjono kontorą. Pasišnekėjau su tuo džentelmenu, škotu iš prigimimo, apie daugybę mano tikslui įgyvendinti reikalingų dalykų ir apie tai, kaip jis man galėtų padėti juos gauti. Aš jo paklausiau, kaip jis žiūrėtų į tokį pasiūlymą, pavyzdžiui,

išspausdinti man savo spaustuvėje tam tikrą skaičių skelbimų, kuriuos būtų galima išklijuoti mieste ir apylinkėse.

Ponas Trevanjonas yra apygardos organizacijos „O + O vyrai“ vadas – faktas, kurio niekas neturėtų žinoti, bet visi, atrodo, žino.* Iš tiesų keistai jaučiausi kalbėdamas su budeliu. Yra tekę girdėti, kad jo kaukolė ypatinga – gumbuota. Jo pirštai buvo stori ir visą laiką judėjo aplink rašalinę, primindami vorą ar krabą. Sprunkantis tarantulas su škotiška kaklaskare. Ąžuolinis skaptukas plinkančiu pakaušiu.

Iš pradžių jis spyriojosi, ir aš dėl to baisiausiai stebėjausi. Jis nenorėjo atvirai kalbėti esą dėl užimamos padėties. Bet netrukus kiek atlyžo. Aš buvau pastebėtas, pranešė jis man, kai ėjau į gubernatorius namus.

– Ir kas iš to? – nekaltai paklausiau. – Tiesiog norėjau jį pamatyti.

Gubernatorius nėra labai mėgstamas šiose vietose, pasakė ponas Trevanjonas, ir tai man buvo tokia pat naujiena, lyg jis būtų man patikėjęs paslaptį, jog amžinatilsį Londone miręs Henrikas VIII buvo nelabai mėgstamas Vatikane. Visiškai neaišku dėl kokios priežasties jis čia atsiųstas. Jam niekada nėra pavykę nieko sėkmingai valdyti, taip pat ir savęs. Tokia yra jo, Trevanjono, nuomonė, taip pat ir jo laikraščio pozicija, ir bet kuris O'Kifo draugas yra Redempšeno gyventojų priešas.

* „O + O vyrai“ – vietinių linčiuotojų „patogi vėliava“. Raidžių etimologija ir prasmė neaiški. 1895 m. išėjusiuose paties Trevanjono memuaruose, kuriuose kategoriškai neigiama, kad jų autorius buvo Budrumo komiteto narys, apstu konfidencialios informacijos. Jis aiškino, kad „O + O“ – tai *ojos y oídos* (*isp.*) – akys ir ausys. Kiti tvirtino, kad pavadinimas reiškia tipografinį įspėjimą, kad figūra „O + O“ primena stebinčias akis ir laidotuvių kryžių. Kad ir ką tos raidės reikštų, niekas nenorėtų, kad jos būtų užrašytos ant jų namų durų.

– Jūs neteisingai mane supratote, – atsakiau. – Vargu ar galėčiau pavadinti save jo draugu. Tiesiog tarnauju federalinei vyriausybei, štai ir viskas.

– Iš tiesų, sere? – stačiokiškai paklausė škotas, kaip įprasta jo tautiečiams.

Kai Trevanjono tipo Kaledonijos atstovas kreipiasi į tave „sere“, – jeigu jis ne padavėjas ar tarnas (dažnai netgi tada, kai jis yra padavėjas ar tarnas), – tai jis tau duoda suprasti, kad niekina tave.

– Su kalbamu džentelmenu susitikau tik kartą, ir mūsų pokalbis buvo trumpas.

– Ir Poncijus Pilotas susitiko su Išganytoju tik kartą, – atšovė ponas Trevanjonas. – Per vieną trumpą susitikimą galima daug ką išduoti.

Aš žiūrėjau į poną Trevanjoną. Ponas Trevanjonas žiūrėjo į mane. Mintys sukosi apie daugybę žymių jo gimtinės vyrų – gydytojų, mokslininkų, intelektualų, mąstytojų, filosofų, teisininkų ir poetų. Paskui mintys sugrįžo prie pono Trevanjono.

Miestelio gyventojai esą nepatenkinti mano buvimu Teritorijoje, pareiškė trūkstamoji evoliucijos grandis. Kalbama, kad mano misija sukelsianti jiems tam tikrų sunkumų. Aš susidursiąs su nepalaužiamu pasipriešinimu, ir tuo, ko gero, jau turėjau progos įsitikinti. Aš išjudinsiąs širšių lizdą.

– Kodėl, sere, juk žemėlapiai nekelia niekam jokių sunkumų, – linksmai atšoviau. – Jeigu jie gerai nubraižyti, tai netgi išsprendžia tuos sunkumus ar bent nušviečia jų sprendimo būdus.

– Niekam čia nereikia jokių žemėlapių, – šaltai pareiškė ponas Trevanjonas. – Mes apsieiname be jų.

Šis pareiškimas, turiu pripažinti, mane visiškai pritrenkė. Ar įmanoma, kad žinios apie mūsų respubliką, jos

pavidalo matmenys gali kelti įtarimą, o ne būti pasitinkami su džiaugsmingu dėkingumu? Tai įrodymas, – jeigu jo kam reikia, – kad mūsų žmonėms būtina kuo greičiau nusikratyti tam tikrų apgailėtinų keistenybių. Aš pasakiau, kad Didžiosios Britanijos kartografinė valdyba buvo didžiausias mūsų tėvynės pasididžiavimas („tėvynė" buvo netinkamas žodis, tai pamačiau išsyk) ir pats nemirtingasai literatūros titanas Vodsvortis liaupsino ją savo pegaso kometų srautais.

– Kieno?

– Pegaso, – pakartojau. – Sparnuoto žirgo. Tai simbolinė figūra, poezijos emblema.

Trevanjonas atsakė, kad padėtis ne tokia paprasta, kaip aš čia mėginu ją nušviesti. Čia, Vakaruose, aš pamatysiąs, kad žirgai neturi sparnų. (Nenatūrali šykšti šypsena. Viešpatie. Ežero pabaisa prie žvejų trobelės. Įsivaizduokite jo letenas tekančios saulės šviesoje.) Vienintelis jo pažinotas Vodsvortis buvo Pilietinio karo snaiperis, gyręsis, kad pasiuntė myriop daugiau jankių negu Džesis ir Frankas Džeimsai*. Ponas Trevanjonas nuolat susitinkąs su šiuo Vinčesterio poetu, paslaptingai pridūrė. Jeigu, girdi, kada norėčiau iš arti pasigrožėti taiklaus šaudymo menu.

Čia, šioje Teritorijoje, tai, kas žmogui priklauso, yra jo. Dažnai kaip tik dėl to jis yra atkeliavęs čionai iš kitos pasaulio pusės ir dėl to kovojęs. Ir į jo nuosavybę ar jam paskirtą žemės gelmėms tirti sklypą joks kitas žmogus ar įmonė neturi teisės pretenduoti. Nežinau, kokio kvailumo turi būti vyriausybė, kad leistų savo įgaliotiniams peržengti laisvų piliečių nuosavybės ribas ir juolab žymėtis

* *Jesse Woodson James* (1847–1882) ir *Alexander Franklin James* (1843–1915) – pagarsėję Amerikos broliai nusikaltėliai.

viską, ko ten esama. Tai būtų tolygu, kaip sakoma, kišti ranką į ugnį arba galvą į krokodilo nasrus. Kartografija tėra užkariavimo ir plėšimo eufemizmas, įsilaužėlio grobio inventorizavimas. Be to, kalbant atvirai, tai esąs ir muitų klausimas. Teritorijos piliečiai ne kvailiai.

– Ką jūs turite galvoje? – paklausiau Trevanjono abejingu balsu.

– Jeigu mes būtume išmatuoti, mus apdėtų muitais, – atsakė piktas*. – Tik vaikas nežino, jog žemėlapiai tam ir sudarinėjami, kad vyriausybėms būtų lengviau nukelnėti savo žmones. Vyriausybėms ir skundikams, kurie joms tarnauja.

– Sere...

– Ką, sere? Nieko jūs man negalit atsakyti! Nieko! Jie ten, Vašingtone, maudosi prabangoje, o mes liejame prakaitą, kad išgyventume. Vašingtone vargiai rasi žmogų, kuris parodytų jūsų neįkainojamame žemėlapyje Kalnų teritoriją, o vis tiek nori mums diktuoti, kaip joje gyventi. Jie sutriuškino Pietus ir paleido viską pelenais, o patyrusiems pralaimėjimą spyrė batu į veidą. Ar tokie bus mūsų apmatuotojai, sere? Tokia tat judų šutvė? Pasakykite savo darbdaviams, sere, kad viską apmąstytų iš naujo.

Judas. Išganytojas. Muitininkai. Poncijus Pilotas. Biblinė, sakyčiau, diena. Kažkodėl nebuvau palygintas su Babilono kekše, bet tas ne itin garbingas titulas greičiausiai jau suteiktas kitam Teritorijos žmogui. Miglotai nujaučiau, kas tai galėtų būti.

Suprantu (taip ir pasakiau), kad gyvenimas Teritorijoje nelengvas. Kad ir banditai. Garlaivio „Harisonas“

* Piktai buvo šiaurės ir rytų Škotijos genčių konfederacija, gyvavusi nuo romėnų laikų iki X a.

apiplėšimas. Baisu net pagalvoti, kaip negailestingai buvo iššudyti tie jūreiviai. Iš tiesų siaubinga istorija.

Akivaizdu, kad mane tas dalykas pakerėjęs (netiesiogiai atrėmė jis), nes jam krito į akį, o ir kiti pastebėję, kad aš po visą miestą vis klausinėju šitų dalykų.

Iš tikrųjų?

Taip, iš tikrųjų.

Aš to net nežinojau.

Susidaro įspūdis, kad aš koks nors policininkas, samdomas seklys ar garlaivių kompanijos draudimo agentas. Deja, visos tos organizmą žvalinančios profesijos yra man svetimos (sukikenau). Tiesiog sugrįžęs į Valstijas perskaičiau apie tą jaudinantį įvykį spaudoje. Kaip bet kuris doras pilietis, žinoma, vyliausi, kad piktadarys netrukus bus sugautas teisingumo organų, tačiau, be šios vilties, jokio kito intereso neturėjau.

– Jis niekada nebus sugautas, – atkirto ponas Trevanjonas. – Bent jau tol, kol Džeimsas O'Kifas bus valdžioje.

Mane pribloškė toks tvirtas jo įsitikinimas. Kodėl jis taip manąs?

– Todėl, kad mano priešo priešas yra mano draugas, – atsakė mįslingai. – Bet aš apie tą žmogų daugiau nepasakysiu nė žodžio. Taigi galite nė neklausti.

Jis nesileido prikalbinamas išspausdinti skelbimus, kad ir kokių argumentų griebiausi. Pasiūliau šimto, paskui pusantro šimto dolerių atlyginimą. Jis atmetė tuos pasiūlymus, lyg būčiau piršęs jam sklidinai prispjaudytą spjaudyklę. Nėra tokių pinigų pasaulyje, už kuriuos jis parduotų savo principus (jis mėgavosi aliteracija, kaip būdinga jo tipo škotams). Jeigu aš daugiau neturįs jokių reikalų, tai jis palinkėsiąs man geros dienos ir skubėsiąs pereiti prie būtinos, apgailėtinos

pareigos užsidirbti duonos kąsnį. Ironija, pažerta škotų dvarininko Trevanjono, ko gero, buvo būdinga tai ypatingai Edinburgo diskusijų draugijos siauralūpių, dabišių ir išpuikėlių kastai.

Magėjo paklausti, ar jo neparrrsidavėliški prrrincipai apima ir vadinamąją žodžio laisvės praktiką. Bet, užuot to paklausęs, taikiai pasidomėjau, ar jis nemanąs, kad jo skaitytojams patiktų abiejų požiūrių į rūpimą klausimą iškėlimas į viešumą. Jo tautiečiai, prisiverčiau pasakyti, vertina civilizuotą disputą (vos nepasakiau: jeigu nepaleidžia vieni kitiems žarnų škotiškais kardais). Kodėl neįdėjus mano siūlomo teksto į laikraštį ir neatrėmus jo, jeigu jis pageidauja, redakcijos ar įžanginiame straipsnyje? „Tai mane visiškai patenkintų, – pasakiau. – Nebent mes bijome riterių dvikovos."

Joks bulius arenoje dar nebuvo taip žaviai apmautas. Įpykusi voverė. Nuskriaustas burundukas. Skruostų kapšiukai išsipūtę – iš apmaudo net kvapą užgniaužė. Įskaudintas keltas – įsimintinas reginys. Aš, seras, tuojau pamatysiąs; jokios apkalbos jo nesustabdysiančios; sena Trevanjonų pavardė, pasmerkta žūčiai prie Kulodeno ir taip toliau. Kornai, valai, menai, kaledonai, bretonai, airiai (tie blogiausi, blogiausi iš visų) – visi jie iš anksto nuspėjami. Apatiški savigraužos, sijonuoti mulkiai. Tik žinok, kur pakutenti, ir jie bemat išsižios.

Tučtuojau jis sutiko spausdinti savo laikraštyje skelbimą – *prašymą atsiliepti penkiasdešimt stiprių arba turinčių išsamių žinių apie vietinę topografiją vyrų, geriausia kalnakasių*, kuriuos aš pats mokysiu tyrimo pradmenų, o kai kuriuos, nuovokesnius, ir trigonometrijos. Pastarasis prieduras nustebino poną Trevanjoną, bet aš pats šiuo atžvilgiu turėjau tvirtą nusistatymą. Liūdnasis mūsų karas baigėsi,

todėl dabar turime siekti geresnės darbo kokybės. Nejaugi kalnakasys negali būti išmokytas skaičiuoti taip pat gerai kaip Harvardo studentas? Jeigu ne, tai visi pasaulio karai buvo kariauti veltui, tokia bent jau mano nuomonė.

Pasakiau, kad įdarbinčiau dar keletą vedlių ir pėdsekių, galbūt indėnų, bet šitą pasiūlymą ponas Trevanjonas griežtai atmetė.

– Laukiniai, sere, neskaito *Epitaph*, – pareiškė jis.

Aš nieko neatsakiau į šį savaime suprantamą prieštaravimą.

Savo nagais, kurie pasirodė esą silpni, jis čiupo masalą iš mano rankų. Ir mane apėmė keistas noras, kurio niekada anksčiau nebuvau patyręs bendraudamas su vyrais; panorau švelniai suimti jį už žandenukių ir aistringai pabučiuoti į lūpas; ne iš geismo vienokiu ar kitokiu būdu su juo suartėti, o tiesiog pasižiūrėti, ką jis darys. Bet ši svajonė neišsipildė. Gal ir gerai. Per daug esu įpratęs nevaržomai kvėpuoti.

Jis susirasiąs mane pas našlę, pasiūlė atsisveikindamas, tas mažutis, glotnutis, baikštutis žvėriūkštis.* Po keleto dienų, pasakiau. Ketinu vykti į Edvardstauną. Taigi iš mažo padaręs didelį, susiruošiau išeiti.

Vos neužmiršau pasakyti, kad, kai atidariau duris, jis pasakė įtartiną dalyką. Neabejoju, kad tyčia, norėdamas sutrikdyti.

– Kaip suprantu, jūs lošėjas, sere.

– Aš taip nesakyčiau.

– Jau bene šešis šimtus dolerių pralošėte kortomis šioje Teritorijoje?

* Roberto Burnso eilėščio „Pelytei“ parafrazė.

Aš nieko neatsakiau, nes tai ne jo reikalas.

– Nusikaltėlis Maklorensonas. Jūs teiravotės manęs apie jį.

– Teiravausi?

– Tas žmogus vakar vaikščiojo mūsų miesto gatvėmis. Mačiau jį pro langą. Jį ir merginą. Paskui pamačiau *patį*, sere. Jūs buvote per dešimt žingsnių nuo jų. Žaiskite atsargiau, sere. Jūs šioje grafystėje stebimas.

– Nuolat, – atsakiau.

Nes aš jo iššūkio neketinau priimti.

Lauke už durų stovėjo vyrai.

∇

ŽIŪRINT Į PONO O'SALIVANO NUOTRAUKĄ*

~~Baigimas~~
Lapkričio snaigės laimina berniuko kūną.
Pilkoj migloj paskendęs žirgas ~~atrodo~~ lyg vaiduoklis.
Lyg padūmavus arklio vizija. Sutryptas simbolis
Visų, naktim šuoliuojančių baisių košmarų.
Palenkęs galvą žirgas stengias raitelį pažadint.
Prikelti tą, kuris sustingęs guli. Veltui.

Turbūt jo vis dar laukia mergina, tik veltui.
Į kelią žvalgos, gal pamatys sugrįžtantį namolio.
Neprisiekė jis meilės, bet ir nemelavo,
O per Visus Šventus kvatodavo nelyg vaiduoklis.
Dabar jis klaidžios amžinai keliais košmarų.
Nebesantis. Tuščiaviduris simbolis.

Nei vėliava, nei kryžius – joks suaugusiųjų simbolis,
Nebeslegia jo, gulinčio taip tyliai.
Tiktai varnai lyg iš vidurnakčio košmarų
Juodais sparnais it įkapėm užkloja kritusį kareivį.
Ir jų malda nelyginant blyškus vaiduoklis.
Štai derlius neapykantos. Laistytas melu.

✦

* Pasirašytas „K. Ch. Kerolio" (tuometinis Lusijos slapyvardis). Nespausdintas. Parašytas pieštuku ant gelsvos kartono skiautės, atplėštos nuo aplanko piešiniams. Pavadinime kalbama apie prie Antitemo žuvusio konfederato nuotrauką, darytą Niujorko airių imigrantų sūnaus, Amerikos karo fotografijos pionieriaus Timočio O'Salivano. (1861 m. balandį jis fotografavo O'Kifą.) Vyriausiasis Dublino universiteto koledžo archyvaras maloniai leido spausdinti rankraštį.

Ateikit, kapitonai, mūšy kritusio pagerbti,
Statykit jam paminklą, rėžkite kalbas.
Jisai negirdi jūsų ir nemato, jūs – vaiduokliai,
Grandinėm surakinti maištą keliat ir vis veltui.
Nedaug ką turi prisimint mažasis raitelis be balno.
Neliko nieko jam be jūsų dovanotųjų košmarų.

O jūs kaip ginatės nuo naktimis užklumpančių košmarų?
Ar tikite, kad melas gali sąžinę palengvint?
Ar turit sūnų? Ar mylėjot kokį nors vaikiną?
Koks tas brangiausias jūsų kūno simbolis?
Nusiųskite jo motinai medalį. Nejaugi nieko nesupratot?
Pažvelkite į jį – negyvas, baltas lyg vaiduoklis.

Arklys ir raitelis. Nuotrauka pilka tarsi vaiduoklis.
Metaforų nebijo niekas kaip nakties košmarų.
Ir žodžiai nepajėgs iš miego stingdančio pažadint,
Nei laisvės iškovot, tik stengsies veltui.
Nužudė jį kulka, ne laisvės simbolis.
Tai ne palyginimas. Nebėra berniuko.

Pažvelki, generole. Gal jisai ne veltui krito –
Ištrūko pagaliau iš mūšio pragaro košmarų.
Sūnus, kurio tu neturėjai. Tavo kūnas. Berniukas.

~~*Sūnus, kurio neleidai man turėti. Mano kūnas. Berniukas.*~~

1866 m. lapkritis, Edvardstaunas

∇

VERGAI

✦

Prie „Lygumų“ viešbučio Edvardstaune – Prisiminimas apie statulas – Džuditos Pjurfoj vizijos – Netikėtas svečias

Šeimininkės papūga liūdnai straksi narvelyje ir rėkauja *comment allez vous**.

Naktimis iš šokių salės kitapus gatvės girdėti muzika. Valsai, jūreivių šokiai, Epsomo rilis. Grojama prastai – bandžos, smuikas ir išsiderinęs pianinas, duslus bosinis būgnas, – bet tai ją savotiškai ramina.

Kartais ji sėdi prie lango ir žiūri, kaip į salę renkasi vyrai. Jūreiviai, lygumų gyventojai, kostiumuoti bankininkai. Ąžuolinėse vinimis apkaltose duryse – grotelės. Duodi žaliūkui monetą ir tave įleidžia. Ji nėra buvusi šokių salėje, aną vakarą mėgino įeiti. Bet durininkas jos neįleido.

– Aš tik noriu pasižiūrėti.

– Moterims negalima.

– Nejaugi šioje įstaigoje vyrai šoka vienas su kitu?

– Moterims negalima, ponia. Tokios taisyklės.

Miegamajame karšta, naktimis trūksta oro. Nuolat tvyro kiek pašvinkusios mėsos, troškintų kopūstų kvapas. Ji nelipa žemyn pietauti, valgo atskirai, nes valgomajame būtinai kas nors atsisėda greta. Tas komivojažierius iš Po pataikaujančiu žvilgsniu, su revolveriu perline rankena po

✦

* kaip gyvuojate? (*Pranc.*)

pažastimi – nuolatinis šokių salės lankytojas. Jinai mato, kaip jis gūrina per gatvę. Praeina valanda ar dvi. Vieni vyrai įeina, kiti išeina. Girdėti moterų juokas, bet niekada nepamatysi jų įeinant. Matyt, skersgatvyje yra atskiras įėjimas. Paskui, apie vidurnaktį, koridoriumi nuaidi tolstantys jo žingsniai. Gatvės stebėtojas. Mokinukių žinovas. Ji pakabino pagalvėlę ant savo rakto skylutės.

Ant sienos kabo akvarelės atspaudas, vaizduojantis plačiauodegį kolibrio patinėlį su raudonu pagurkliu. Visuose „Lygumų" viešbučio kambariuose kabo po tokį paveikslą, kaip išdidžiai pareiškė jai ponas Gotjė. Jis nusipirko trisdešimt jų iš airio prekiautojo po dvidešimt penkis centus už vieną ir labai didžiuojasi sandoriu, o ypač savo skoniu. Jis norėtų visus kambarius apstatyti vienodai. „Prekiautojas, – nusišypsojo jis, – nieko neišmano."

Dvi dienas ji rašė eilėraštį apie nuotrauką. Forma sunki. Netgi dabar ji nėra įsitikinusi, kad kūrinys baigtas. Keistas žodis „baigtas", nes jis reiškia „padarytas iki galo, bet kartu miręs arba pasmerktas mirti, arba nuteistas myriop". Arba tai – seksualinio malonumo kulminacijos taškas. Jis reiškia tiek daug dalykų. Gal geriau eilėraštį pavadinti „Baigimas". Ne taip jau blogai, – vienas ar du jo prasmės atspalviai turi gyvybės, – bet kažkodėl jai nepatinka to žodžio skambesys. Norisi visiško aiškumo. Miglotas pavadinimas paskandina prasmę. Eilėraštis turi būti kaip sniego kruopelytė – skaidrus ir šaltas; nepakartojamas, kad norėtųsi dar kartą prie jo sugrįžti. Arba įsigyti poeto plaukų sruogą buteliuke. Jeigu poezija atitinka šiuos standartus, tada ji išgyvena. Ji tiktai mėgina kitais žodžiais pasakyti tai, kas jau pasakyta. Veidrodis atsuktas į kitus veidrodžius.

Kadaise su mama Florencijoje Boboli soduose ji pamatė Mikelandželo skulptūras, skirtas popiežiaus Juliaus

mauzoliejui. Naktį, per audrą, sezonui baigiantis, sodai buvo atidaryti tik todėl, kad tėtis pažinojo kažką ir kažkam sumokėjo. Žaibai virš Fjezolė. Lietaus lašai papsi į skėčius. Pilkšvai rusvo akmens luitai. Asketiški pavidalai. Ji mėgino padaryti eskizus, bet rankos jai piešiant drebėjo. Sunkiai sekėsi suvaldyti pieštuką, ji buvo per daug susijaudinusi.

Manoma, kad tos skulptūros nebaigtos. Buonarotis tokias jas ir paliko. O gal mirė nespėjęs jų pabaigti – kažkoks *Professore*, dabar ji neprisimena jo pavardės, taip sakė. Perliniame lietuje – keturi vergų eskizai. Lietaus teškenimas į marmurą. Skulptūrų dvasios tarsi spaudė akmenį iš vidaus pašėlusiai trokšdamos ištrūkti. Pirštų galiukai ir lūpos. Rankos apybraiža. Kas tai per raukšlė? Gal karūna? Pirmas, *Jaunasis*, tarsi išsirietęs nuo kančios, nepatogiai susilenkęs, beformis, per daug glotnus – galbūt todėl ir laikomas „jaunu", pasakė *Professore* su šypsena žiūrėdamas į Lusiją, kuriai buvo šešiolika. O tada *Bundantysis*, tarsi akmens sprogimas, sustabdytas jam veržiantis iš savo ribų. *Barzdotojo* kruopščiai Mikelandželo iškaltas tik liemuo, visa kita neišryškinta, išskyrus grubų akmenskaldžio kirstuką. Ir galop vergas, žinomas kaip *Atlantas*, – sujaudinęs ją iki ašarų. Tik vos įžiūrimos akys ir nosis, bet stovėsena bylojo jį stengiantis išlaikyti nežmonišką svorį. O kadangi virš jo beveidės galvos nebuvo jokio pasaulio, jokios akmeninės planetos, jokios valstybių naštos, Lusijai atrodė, kad tai jo paties galva (kažkas, ką jis turi galvoje, kažkoks kolosalus triuškinantis protas), kurią jis neš amžinai. „Atlantas, – pasakė *Professore*, – gal net labiau negu kiti belaisviai išreiškia akmenyje glūdinčią energiją. Liūdna, mano bičiuliai, kad šie nuostabūs kūriniai taip ir nebuvo užbaigti." Bet Lusijai toptelėjo, kad *Professore* klysta.

Jos nėra nebaigtos. Jos pasako viską, kas norėta pasakyti. Jų kūrėjas rado vienintelę kalbą, kuria galėjo kalbėti apie tokį dalyką. Užbaigtos jos būtų bevertės.

Šiukšlių krepšys prie jos stalo pilnas juodraščių. Ko gero, yra tik viena priežastis, kodėl šis bus išsaugotas. Ta priežastis artėja keliu iš šiaurės ir jau bus čia iki sutemstant, nors ji nežino, kad ji artėja. Vyras, kuris išvažiavo su savo nuotaka į Indiją braižyti žemėlapių. Vis arčiau dzaksi skubančio trianguliacijų specialisto žirgo kanopos.

Viršuje porelė iš Rodo salos švenčia medaus mėnesį. Laukia diližano į Kaliforniją. Ji mato juos vaikštinėjančius po miestą, visada gražiai apsirengusius; moteris plonu liemeniu su turniūrais išpūstomis kraičio suknelėmis, o jaunasis, dvasininkas, su durtiniu. Naktimis jų lovoje – mušamųjų koncertai. O kartą, kai ji snūduriavo, iš jų kambario šventovės atsklido bejėgiško pasitenkinimo dejonės. Darganota Vakarų aušra. „Lygumų" viešbučio tyla. Ji verkė, kai jos kūną suvirpino „mažoji mirtis". Visi, kas gyvas, nori pabėgti nuo savęs. Dėl to kuriami eilėraščiai, romanai ir dainos, dėl to geriama, einama į bažnyčią, dėl to giedamos oratorijos ir gimdomi vaikai. Dėl to išsilaiko santuokos. Dėl to žmonės tuokiasi. Dėl to žmonės gyvena toliau, nors meilė jau seniai išvėsusi. Mes negalime būti vieni, kaip statulos iš akmens.

Ji išeina iš „Lygumų" viešbučio ir kurį laiką vaikštinėja upės pakrante. Eina vis tolyn ir tolyn, už miesto ribos, paskui iš lėto patraukia per vikšrynus į miškus šiaurėje, kur vienatvė teikia aštrų, gaivų malonumą. Batai jai per dideli, ji pasiskolino juos iš pono Gotjė, nes miestelyje moteriškų batų pirkti nėra. Orai nesikeičia; aušta vis dar vėlai. Sniegas dar neištirpęs. Misūris nepatvinęs. Naktimis gulėdama viešbutyje ji girdi jo tėkmę. Iš Rytų nesugrįžo nė vienas garlaivis.

Miško ramybė guodžia. Ji eina tarp pušų, kur vasarą kolibriai suka lizdus ir renka vikšrus. Ji norėtų pamatyti amerikietišką kolibrį, bet nebesuspės. Vasarą, kai jie atskris, ji jau bus išvykusi.

Ant kelmo viršaus išpjaustinėtas rombas. Ant samanų pakloto pridėta vainikų, religinių paveikslėlių, akmenukais prislėgtų rožinių. Trylikametei mergaitei, kalvio dukrelei, ant šio kelmo pasirodžiusi Nekaltoji Mergelė. Žmonės kalba, kad mergaitė, Džudita Pjurfoj, turinti Šiaurės Amerikos indėnų kri kraujo. Fermeriai veža ją pas sergančias karves ir ji esą jas pagydanti. Žmones taip pat. Dantų skausmus ir dieglius. Nervų sutrikimus. Nusilpusius plaučius. Menstruacinius skausmus. Nevaisingumą.

Ji galvoja apie savo vyrą, apie namus, kurie atrodo kaip sudužęs laivas. Kažin ar berniukas vis dar su juo? Ar jie kartu vakarieniauja? Ar vaikas išmoko kalbėti? Apie ką jie kalbasi? Ar stogas jau uždengtas? Jeigu jis būtų atvažiavęs pas ją, jeigu būtų paprašęs sugrįžti, ji nebūtų sutikusi, jau per vėlu. Bet jo prašymas būtų išgelbėjęs nuo daugybės priekaištų ir skundų ir būtų likęs visų jų vilčių atminimo ženklu.

Ji grįžta į miestą kitu keliu, apeidama Tirnano diendaržį. Iš kukurūzų lauko stiebiasi naujos bažnyčios statramsčiai. Vakarų Nekaltosios Mergelės Marijos bažnyčia.

Ir vėl į pašto karietų stotį. Šeimininkas labai užjaučia – mažas Glazgo dabišius, kuris vaikšto po miestelį švilpiniuodamas. Bet padėtis vis dar nepasikeitusi. Keleivių maršrutai sulaikyti. Žudynės keliuose. Išvažiuoti iš Teritorijos neįmanoma, bent jau kol kas, be to, šiuo metu nėra ir vežėjų. Po to, kai pernai per Kalėdas Haranas buvo nulinčiuotas Redempšen Folse, mažai kas norės imtis tokio rizikingo darbo. Stoties šeimininkas nemato pašto karietų verslo ateities.

Rengiasi atidaryti aludę. Sutilindžiuoja varpas po karvės kaklu. Ji nuseka paskui jį – per naujai grįstą gatvę, kopyne per akmens sieną, per minkštus kaip plunksnos Lomano pievos žolynus, sijono padurkais keldama grybų sporas į orą. Tolumoje Trijų Milžinų kalnas su savo triguba viršukalne. Rausvai violetinis sniegas atšlaitėse.

Kai ji atvyksta, tvartas jau beveik pilnas. Senasis Lomanas stovi prie grifelinės lentos. Jo mokiniai daugiausia vyrai, bet šiandien čia yra ir trys moterys, būrelis skarmaluotų vaikų. Jis aiškina jiems apie abėcėlę, kodėl ji esanti raktas į žinojimą. Šiandien tvarte yra dvidešimt septyni žmonės. Tik du iš jų niekada nebuvo niekieno nuosavybė.

Ji padeda išdalyti aptrintus be nugarėlių pradžiamokslius, kuriuose pripiešta beždžionių, bičių ir karvių – visą bestiariumą iki zebrų. Vaikai žiopso į ją. Mergaitės čiupinėja jos suknelę. Jie visą laiką kažką monotoniškai skanduoja – skamba kaip malda. Senis Lomanas beveik dainuoja drebančiu tenoru, muša taktą lazdele į grifelinę lentą. Berniukai kreipiasi į ją „mokytoja“, ir toks pataikavimas jai nemalonus. Bet Lomanas patarė jai nekreiptĩ į tokius niekus dėmesio. Nesvarbu, kaip jie mus vadina. Ji turinti pamėginti tai suprasti. Savo išdidumą mums reikia palikti už durų.

Lusija: Man nesvarbu, nei ką tu darai, nei kur tu eini, nei su kuo tu eini, nei kas tau atsitiks. Dėl manęs gali keliauti nors ir į ežero dugną. Tavo neištikimybė manęs nestebina, nes jau seniai esu prie jos pripratusi, bet tavo arogancija ir perdėtas pasitikėjimas peržengia visas ribas. Koks palengvėjimas, kad nebegirdžiu verksmingo tavo inkštimo. Prasmek skradžiai su visais savo grasinimais.

Ji eina pro įpakavimo dėžes, atstojančias suolus. Zyzia musė. Saulė žvilgčioja pro stogo sijas. Kaip, tiesą sakant, ji norėtų, kad berniukas ją vadintų? Lusija? Ponia O'Kif? Ponia generoliene? Laumyte? Ar visos tos moterys yra ta pati viena?

Kampe stovi skuduru uždengtas jos fotoaparatas – tarsi kažkas gėdinga ir slėptina.

Ji norėjo nufotografuoti mokyklą ir jos mokinius. Dabar ūpas prapuolė.

Nuo krūvos maišų atsikelia senukas. Tėvo amžiaus, sumeta ji. Jo drabužiai nutįsę žemyn. Jis pasilenkia virš pintos kėdės. Vaikystėje Tenesyje jo šeimininkas taip žiauriai jį mušė, kad jis apkurto viena ausimi ir liko raišas. Ji buvo mačiusi jį mieste šveičiantį bosams batus prie Antrosios ir Foulio gatvės kampo. Jis prieina iki „o, p, r". „Šaunuolis, Džonatanai", – skatina Lomanas, bet staiga sutrinka ir įbeda akis į stogą. Lyg priebalsės būtų sutūpusios ant gegnių. Keletas jaunesnių žmonių ir du vaikai pakelia rankas pasirengę atsakyti, bet Lomanas liepia jiems būti kantriems, ir senukas išveblena „esss?" Mokytojas jį pataiso ir padeda nukeliauti iki „z". Tada jis vėl klesteli ant maišų krūvos. Nuvilnija pritarimo murmesys.

Ar tas berniukas iš nuotraukos žinojo, dėl ko jis kariauja? Ar kas nors jam pasakė? Ar buvo tokių akimirkų, kai jis tai suprato? Jai ateina į galvą mintis, kad ir jis nemokėjo skaityti. Ar jo tėvai, jeigu juos turi, gali perskaityti jo pavardę antkapyje?

Pamokos pabaigoje sudainuojamas spiričiuelis. Kvakeriui Lomanui giesmės neturėtų patikti, bet ją labai paveikia tylus jo mėginimas pritarti tiems, kurie tiki išlaisvinančia abėcėlės galia. Ir šiuo, kaip ir bet kuriuo kitu Dievu, kartais neišvengiamai suabejosi. Tačiau šiandien tvarte juo yra tikima.

Jau iš varžytinių manęs nebeparduos,
Niekas ir niekados.
Jau iš varžytinių manęs nebeparduos,
Kaip buvo kitados.

Už kukurūzų maišą neparduos,
Man Kristus laisvę dovanos.
Jau iš varžytinių manęs nebeparduos,
Kaip buvo kitados.

Viešbutyje ji dar kartą perskaito eilėraštį. Jame visiškai nebelikę gyvybės. Mano eilėraštis apie lavoną yra lavonas, jaučia ji. Nusprendusi suplėšyti eilėraštį ir išmesti ji atsitiktinai žvilgteli pro langą. Ir negali patikėti tuo, ką mato apačioje, Laforžo gatvėje.

Dulkinas raitelis ant dulkino bėrio.

Užsismaukęs ant akių gobtuvą kaip Venecijos karnavalo dalyvis. Pažįstami judesiai, kai jis spusteli pentinais arklio šonus arba meiliai patapšnoja jam kaklą su išsprogusiomis venomis. Arklys atrodo pavargęs, prakaito upeliai įsigraužę į odą.

Bet to negali būti. Tai neįmanoma.

Ji atsistoja nuo biuro.

Jaučia, kaip širdis pumpuoja kraują gyslomis. Tarsi plauktų per ledinį vandenį.

Pirmas impulsas – vemti. Kitas – bėgti. Bet kur ji nubėgs? Į mišką? Į tvartą? Ji žiūri, kaip jis nulipa nuo arklio ir pririša jį prie stulpo. Pasilenkia prie lovio, įkiša pirštinėtą ranką į vandenį. Varvančią pakelia prie veido, kurį jinai kadaise bučiavo. Tada nusismaukia gobtuvą nelyginant kokiame pigiame spektaklyje, kur kaip tik šią akimirką reikėtų atlikti tokį judesį.

Ji sapnuoja. Taip ir yra. Ji jau yra sapnavusi šį sapną. Sapnavo, kaip jie rangosi tarsi šmėklos ant baltų, didžiulių

kaip altorius akmenų; jo rankas ir nudegimų nesužalotą jo vaiką. Uodas *zyzia*. Uodą galima susapnuoti. Bet ne, sapnuose nėra kvapų. Laukinės gėlės vysta ąsotyje ant lentynos. Jų žiedlapiai taip šleikščiai kvepia.

Ar ji spės nulipti į prieškambarį anksčiau, negu jis įeis? Ką sakyti klerkui? Manęs šiandien nebus. Pasakykite tam vyriškiui, kad aš išvažiavau. Pasakykite jam, kad manęs čia *niekada* nebuvo. Jūs niekada nesate girdėjęs mano pavardės. Pažinsite jį iš veido; jis apdegęs, subjaurotas. Manęs čia nėra, suprantat? Aš duosiu jums dvidešimt dolerių.

Ji puola prie biuro, traukia stalčius. Juokinga. Ieško pinigų. Eilėraščiai. Užrašai. Puodelis pajuodusių monetų. Apelsino žievelės sriegis. Neišsiųsti laiškai vyrui. Ji turi tučtuojau išeiti. Ji eis pas Lomanus. Leiskite man prisiglausti po jūsų stogu, kol jis išvažiuos kur nors kitur. Man nereikia jokių vyrų.

Ji grįžta prie lango. Jis kalbasi su šerifu Arkinsu, kuris jam rodo viešbutį ties kampu. Ji atšoka nuo lango, kai abu vyrai pakelia akis aukštyn. Lyg jie būtų galėję išgirsti jos pulsą.

Balno krepšiai jam ant peties.

Skimbteli registratūros varpelis.

Airė kambarinė lipa laiptais į viršų.

Ji žiūri į veidrodį laukdama beldimo. Pagalvoja apie kalinį mirtininkų kameroje.

∇

SEKIMAS

Incidentas, arbatinėje stebimas seklio

*Kol aš tenai nukakau, jie jau sėdėjo prie stalo palei langą. Atsisėdau per tokį atstumą, kad nesukelčiau įtarimų. (Manau, kad ji galėjo įtarti, nes klausinėjo registratūroje, kuo aš prekiauju, iš kur esu ir taip toliau. Gali būti, kad netrukus reikės mane pakeisti.) Ne visą laiką gerai girdėjau jų žodžius. Ką galėjau, užsirašiau kitoje valgiaraščio pusėje. Ir tuojau pat pradėjau užrašinėti (X. – jis, O. – jinai, **** – ten, kur neišgirdau.)*

X.: Kas tos senos bobos?

O.: Kodėl jūs čia atvažiavote?

X.: Lusija, neapsimetinėkit. Mes – suaugę žmonės.

O.: Jūs rašėte man, kad tuokiatės. Ir kad pavasarį važiuosite į Indianą(?).

X.: Mūsų sužadėtuvės turi būti nutrauktos. Tai nesąžininga merginos atžvilgiu. Negalima tęsti santykių, kurie buvo reikalingi vien įskaudintai širdžiai paguosti.

O.: Jūs ******** savo sužadėtinei?

X.: Tik jau nepamokslaukite apie sulaužytas priesaikas.

O.: ******* ********** ********** *************

X.: Nebuvo intymių jausmų, kokie turėtų būti tarp sutuoktinių. Tokios santuokos trumpalaikės. Aš maniau, kad jūs vienintelė iš visų žmonių **** ******* ********.

Taip jie susijaudinę kalbėjosi kokią minutę. Nieko negirdėjau per berniukų keliamą triukšmą gatvėje. Toliau:

O.: Dėl Dievo, juk nebuvo jokios sužadėtinės. Ar jūs mane laikote kvaile, po galais? Jūsų tikslas buvo sužadinti mano pavydą.

X.: Jūs staiga tapote mano tikslų žinove? Tada žinokite, Lusija, kad mano tikslas yra išsivežti jus iš šios Teritorijos.

O.: Ar jūs ********** **** burnos? Mes čia ne vieni.

X.: Tada eime tenai, kur būsime vieni.

O.: Ar jūs visiškai kuoktelėjęs?

X.: Aš tik noriu pasikalbėti.

O.: Argi nesuprantate, kad pasklis kalbos? Čia padori vieta. ******* ***** savo balsą, maldauju.

X.: Še tau, prabilote apie padorumą. Tokia laisvamanė kaip jūs. Aš prisimenu keletą atvejų, kai jūsų padorumas *** ***** *****.

O.: Liaukitės. Aš jus įspėju.

X.: Jūs prisipažinote, ką man jaučiate. Norite, kad pakartočiau? Aš prisimenu žodžius, kurių niekada neužmiršiu. Tada jūs nevaidinote karmelitės. *** ***** *****.

O.: Aš nenoriu būti su jumis vienu du. Nežinau, ko čia atvažiavote. Aš suprantu jūsų jausmus, bet tam laikas jau seniai...

X. [*didžiai įskaudintas*]: Kaip jūs drįstate? Kaip drįstate? Jūs neįsivaizduojate. Jūs niekada nesužinosite, ko aš per jus netekau. Niekada nežinosite, ką aš jaučiu. Bet kokią teisę turite mane atstumti? Kiek naktų aš verkiau ir norėjau užbaigti gyvenimą...

O.: Paleiskite ranką. Man skauda.

X. [*Traukdamas lapą iš švarko*]: Skaitykite, Lusija. Jūs pati parašėte šiuos žodžius. Norėjote juos parašyti. Norė-

jote, kad aš juos perskaityčiau. Jūs žinote, kad tai tiesa, tai traukos dalykas. Jeigu tai nuodėmė, **** *** *****, tuomet nuodėmė yra mūsų abiejų. Galite bandyti meluoti sau, vis tiek niekas nepasikeis.

O.: Vieną kartą aš apsirikau. Dabar aš jūsų nebenoriu.

X.: Tai yra toks veidmainiavimas, kokio aš iš jūsų nesitikėjau.

O.: Tai tikra tiesa. Atsiprašau, bet jums jau laikas eiti.

X.: Tuomet jūs pakeisite savo nuomonę. Aš išmušiau jus iš vėžių. Atvykau per daug staiga. Laikui bėgant jūs pakeisite nuomonę. *******

O.: Niekada. Jūs klystate. Aš žinau **** **** *****. Tuojau pat išeikite iš čia ir niekada nebesugrįžkite. Jeigu aš jums kada nors rūpėjau, sakau jums, darykite, kaip prašau.

Tuo metu prie stalelio priėjo šeimininkė, matyt, sunerimusi dėl kitų lankytojų žvilgsnių.

Š.: Ar jums nereikia pagalbos, ponia generoliene?

O.: Tikrai ne, ačiū, ponia Gotjė... Kapitonas Vinter?.. Šeimos draugas... Jis kaip tik ruošėsi išeiti... Galite palydėti jį iki durų.

Stodamasis nuo stalo vyras atrodė supykęs.

X.: Aš neišvažiuosiu iš šios Teritorijos be jūsų, ponia generoliene. Pažadu. Kad ir kas nutiktų. Aš sukoriau per daug ilgą kelią. Taip pat ir jūs. Laikas liautis apsimetinėti.

Išeidamas jis užmetė akį į mane. Manau, prabėgomis. Aš skaičiau laikraštį. Jis išėjo.

∇

AŠ VĖL PAMATYSIU SAVO MIELĄ MOTUŠĘ

Iš Vintertono dienoraščio – Imigratų šeimos likimas – Persekiotojo baimė – Vaiduoklio prisikėlimas prie Redempšen Folso

[*Keletas puslapių išplėšta ir dienoraštis tęsiamas kaip pateikta.*]

...pasakė man, kad kartą buvo nujojęs į Jeloustouno slėnį ir matė ten stulbinančių vaizdų: didžiulių gyvūnų griaučių, jų kaukolių su galybe dantų. Milžinišką bene pusantro tūkstančio pėdų aukščio krioklį. Visiškai suirusį furgoną ir jo vargšų keleivių skeletus, sėdinčius ant suolelio su apgraužtais drabužių skivytais ir tebelaikančius pavogtų arklių vadeles. Pasakojimas jį jaudino, net apsiašarojo kalbėdamas. Apžiūrėjus varganą jų turtelį, pasidarė aišku, pasakė jis, kad tie nelaimingieji buvo imigrantai iš jo gimtinės.

Vėliau tą dieną aš, nešinas tiktai teodolitu ir keletu knygų, nužingsniavau tris lygas už miesto. Nusprendžiau atlikti žvalgybą ir rasti keletą patogių aukščiau esančių taškų, kurie būtų tinkamiausi trianguliacijoms atlikti.

Stebėdamas pro žiūronus kraštovaizdį, pamačiau, kad už ketvirčio mylios nuo manęs per Erlio kalnagūbrį, laikydamiesi šiaurės krypties, į šiaurės-šiaurės vakarus joja

trys vyrai. Jie atrodė kaip Penkių Kampų* kriminaliniai nusikaltėliai – visi apsidarę juodai. Iki dantų ginkluoti, eiliniams kalnakasiams tikrai nereikia turėti tiek šovininių, mačečių, trumpavamzdžių šautuvų ir pjūklų. Dar keisčiau (tik dabar pamačiau), kad viena iš to trejeto buvo moteris. Arba greičiau mergina, maždaug dvidešimties metų.

Man bežiūrint raiteliai stabtelėjo. Abu vyrai nulipo nuo arklių; vienas nusišlapino ant kelio. Mergina taip pat nulipo. Ji buvo su odinėmis kelnėmis ir negrabiai pasiūta mantija. Rankoje laikė peilį ilgais ašmenimis.

Ji pritūpė ir prisikimšo pilną pirštinę žemių. Tarp jos ir vieno iš vyrų vyko kažkoks pokalbis, kitas, atrodo, tylėjo. Ji staigiai atsistojo. Jie lyg ir susiginčijo. Mergina ir jos priešininkas smarkiai aprėkė vienas kitą, bet aš negalėjau suprasti žodžių. Kitas vyras mosavo rankomis lyg ramindamas.

Jie vėl sėdo ant arklių ir nujojo į šiaurę.

Aš taip pat kuo skubiausiai šokau ant arklio ir nušuoliavau jiems iš paskos. Jie jojo Redempšeno kryptimi.

∇

Vinsonas sustabdo savo kumelę. Sukalioja galvą kaip apuokas. Žiūri per petį atgal į kelią, kuriuo ką tik prajojo. Lanku išlinkusios tuopos atrodo tarsi koks tunelis. Jis išsigandęs. Jo arklys prunkščia.

– Kas yra? – klausia Maklorensonas.

– Kažkas lipa mums ant kulnų, – sako Vinsonas.

– Niekas nelipa. Kas čia galėtų lipti?

✦

* Garsi XIX a. Niujorko Manhatano (penkių gatvių sankirtos, vadinamos Penkiais Kampais) kriminalinių nusikaltėlių grupuotė.

– Aš tau sakau, mina ant uodegos. Pažiūrėk į paukščius.

Virš miško pakilęs varnų debesis. Triukšmauja. Sūkuriuoja kaip papūsti pelenai.

– Kuguaras, – sako Maklorensonas. – O gal kojotas.

– Iš taip toli? Per trisdešimt mylių nesuranda vandens?

– Ką tu čia...

– Klausyk!..

Varnos sukdamos ratu virš miško dusliai kranksi. Eliza tyli, tik spusteli arklį pentinais. Šį vakarą jiems dar reikės daug joti, ir jie negali sau leisti stabčioti. Bet ji jaučia, – nežinia kodėl, – kad Vinsonas neklysta.

Ji atsisuka į kelią už nugaros. Paukščiai nurimo. Tunelio gale – blėstančios dienos šviesos pusapskritimis.

– Jojam toliau, – sako Maklorensonas. – Užpakalyje nieko nėra.

Kai jie pradeda joti, Vinsonas žiūri į ją.

∇

Penkiolika po keturių Touno gatvėje pasirodo berniukas, vedinas šlubčiojančiu Džeimso O'Kifo arkliu. Jis įeina į kalvio Džonio Boilano kiemą, vėliau kalvis paliudys, kad berniukas atrodė „toks kaip visada. Ramus. Ir visai nesusijaudinęs". Boilanas su berniuku išeina į gatvę, ten arklys greitai apžiūrimas, paskui įvedamas į kiemą. Berniukas užeina į Korišo krautuvėlę ir nusiperka du obuolius. Korišas paliudys, kad „jis atrodė normaliai".

Jis grįžta namo ir atriša ponį nuo stulpo. Dabar jau dvidešimt minučių po keturių. Elizabetė Longstrit prašo, kad jis nueitų pas bakalėjininką kažko parnešti, bet vaikas jai

rodo gestais, kad ką tik grįžo iš miesto ir nebenori vėl ten eiti. Užduotis nėra skubi, todėl ji berniuko nebara. Vaikas išeina iš namų keliu, vedančiu į šiaurės rytus, bet ne joja ant ponio, o vedasi jį.

Du buvę vergai mato jį einantį pro lauką, kuriame stovi jų ir kitų jų likimo draugų pašiūrės. Vėjas nupučia jo skrybėlę. Pasivijęs ją, pakelia nuo žemės. Duoda poniui obuolį.

– Džedai, – kažkas sako. – Tai aš. Senas tavo draugužis.

Berniukas sustoja ir pasižiūri į jį. Jankių šerifas. Tik pasikeitęs. Liesesnis. Labiau išsigandęs. Kaip kokia kaliausė, kurią laikas sudeginti. Išdavikas, apie kurį šiose vietose bus kuriamos dainos.

– Ar žmonės miestelyje klausinėja, kur aš dingau? Turbūt klausinėja. Tai va, aš išvykau aplankyti savo bičiulio. Ar nenorėtum jo aplankyti? Jo namai tenai, viršuje. Pas jį yra viešnia, kurią tu norėsi pamatyti.

„Visada žiūrėk į akis, – sakydavo mama. – Tik iš akių suprasi, kas meluoja."

– Tą viešnią tu tikrai norėsi aplankyti. Tenai viršuje, kalnuose. Jinai – tavo kūnas ir kraujas, Džedai. Eliza.

Ponis nurisnojo į šalį, vilkdamas per žolę virvagalį. Vėjas sujudino upeliuko vikšrius. Didieji Dūmų Debesies kalnai iš tikrųjų atitinka pavadinimą, jų šlaitai pilki ir padūmavę.

– Tu nenori pamatyti sesers? Ji sukorė ilgą kelią. Būk geras berniukas, eime sykiu pavakarieniauti, gerai?

Vaikas nepajuda iš vietos. Todėl, kad Elizos čia nėra. Ji Baton Ruže, Luizianoje, kitoje mėnulio pusėje. Bet šitas policininkas žino jos vardą. Gal moka skaityti svetimas mintis? Kaip koks kelyje sutiktas pinčiukas iš pasakos.

– Paklausyk... Ten yra dar kai kas. Kai kas, ko tu nematei daug metų. Labai tavęs išsiilgo. Jinai tenai, už tų medžių. Tikrai, jai širdis plyšta, kaip nori tave pamatyti. Aš jai prižadėjau paklausti tavęs... Tai tavo mama, vaikeli... Jinai nori tave pasiimti... Jinai laukia tavęs.

Pievoje, prie karvių tvarto, fermeris žieduoja guobas. Ateis pavasaris, jis jas sudegins. Žolė menka, pageltusi.

Tarsi trūktelėtas už virvelės vaikas žengia miško link. Vinsonas apkabina jį per pečius. Tik nereikia verkti.

∇

AŠ TURĖSIU PLANTACIJĄ ŠITŲ DIEVIŠKŲ ŽEMIŲ

✦

Užrašas, rastas ant Redempšen Folso mokyklos durų tą rytą, kai berniukas dingo

VEIDMAINIAI, AŠ ESU ČIA
AŠ SEKU KIEKVIENĄ JŪSŲ ŽINGSNĮ

TIK PABANDYKIT ATIMTI IŠ MANĘS BERNIUKĄ
IR AŠ IŠSKERSIU VISUS REDEMPŠEN FOLSO BERNIUKUS
IR AŠ JUMS PRISIEKIU, KAD NUŽUDYSIU VISUS JŪSŲ SŪNUS
IR PATYS BŪSIT KALTI DĖL JŲ KRAUJO

ĮSIDĖMĖKIT, KAD TIE, KURIE PADĖS,
BUS APKALTINTI IR NUBAUSTI

AŠ SEKU KIEKVIENĄ JŪSŲ ŽINGSNĮ
JŪS VEIDMAINIAI
MK 1025

▽

*LES ADIEUX**

Vieniša Patriko Vinsono mirtis – Jo laidotuvės – Lusijos grįžimas

Patriką Oveną Vinsoną žmonės rado Karklynupio miškuose. Paguldytą kulkos į galvą. Iš pradžių radusieji manė, kad jis nusižudė, bet anuometinis jo draugas maršalas Džonas Kalhunas paaiškino, kad dar nė vienas žmogus nėra nusišovęs šūviu į pakaušį. Jis buvo nužudytas.

Nužudytasis buvo palaidotas Redempšen Folso šventoriuje, o jo karstas kariškai pagerbtas. Pats O'Kifas pasakė bažnyčioje kalbą, nors jau kelios dienos buvo be miego ir išvargęs beieškodamas pavogto vaiko. Patrikas Vinsonas – buvęs jo karo bendražygis, pasakė jis. Geras ir drąsus žmogus, kovėsi kaip didvyris. Gubernatorius matė, kaip Patrikas Vinsonas Virdžinijoje įbėgo į degančią ligoninę ir išgelbėjo šešiolika kareivių. Kai kurie buvo konfederatų belaisviai. Kiti – Sąjungos šalininkai. Du – buvę vergai. Keturi vaikai. Tenesyje jis pernešė du kūdikius per upę, nes širdis jam neleido palikti jų be tėvų.

Jis gimė Luto grafystėje, Kulio kalnuose. Jo tėvai mirė per badmetį. Šešerių metų pasislėpęs paketbote nuplaukė į Liverpulį. Jis daug metų praleido Anglijos kalėjimuose. 1858-ųjų žiemą atvažiavo į Niujorką. Dirbo Brukline padavėju. Taupė pinigus, kad galėtų atsivežti pagyvenusius dėdę

* Atsisveikinimai (*pranc.*).

ir tetą iš Airijos, beviltiškai skurstančius Kavano vargšų prieglaudoje. Jis buvo pirmasis airių imigrantas, įstojęs į Sąjungos kariuomenę ir greitai užsitarnavęs kapralo laipsnį.

Jis ir O'Kifas vėliau turėję nesutarimų – to nepaneigsi. Bet paskalos apie Patriką Vinsoną neturi pagrindo ir yra visiškai nepelnytos. Toks kaip jis karys nepajėgtų išduoti. Vinsonas ne didesnis išdavikas kaip kiti.

Devyni O'Kifą atlydėję parapijiečiai tylomis klausėsi. Kai reikėjo nešti karstą iš bažnyčios į katafalką, visi šitos garbės atsisakė. Tad O'Kifas, Orsonas Rolsas, kunigas ir jam patarnaujantis prie altoriaus berniukas išnešė palaikus į tuščią gatvę. Iš draugiškumo O'Kifui Džonas Kalhunas prisidėjo prie laidotuvių procesijos. Tie penki žmonės buvo vieninteliai Patriko Vinsono gedėtojai prie jo kapo. Niekas nepaprašė vėliavos nuo jo karsto. Niekas nežino, kur ji pasidėjo. Po laidotuvių jo antkapis dažnai būdavo išniekinamas. Teritorija ilgam išsaugodavo prisiminimus.

∇

Kitą vėlų vakarą iš pietryčių pusės į Redempšen Folsą įjojo moteris. Ji buvo labai išblyškusi, nes keliavo jau nuo aušros ir nebuvo pratusi prie Teritorijos kelių, kur nėra tiltelių, nepažymėtos brastos, o miškas daiktais aplinkui išdegintas.

Jis sėdėjo vienas prie stalo, nugara į duris, kai ji įėjo su lėtapėde virėja.

– Generole, – kreipėsi į jį Elizabetė. – *Stróinséir a ta ann*. Gėliškai tai reiškia lankytoją. Nepažįstamą.

Kurį laiką jis nejudėjo. Paskui mostelėjo Elizabetei išeiti. Jis pasiėmė ant stalo stovintį butelį ir drebančia ranka prisipylė taurę.

– Ar atvažiavai slapta pasidžiaugti?

– Konai, prašau...

– Dabar tu turbūt laiminga. Tavo svajonė išsipildė... Pasakyk, kokiam šventajam meldeisi prašydama išsilaisvinimo?

– Atleisk, – tarė ji. – Niekas nelinkėtų vaikui blogo.

Jis atsistojo, nuėjo prie židinio, įmetė malką į ugnį. Ji buvo nustebusi, kad jis taip švariai apsirengęs. Tikėjosi išvysti jį palūžusį, bet jo akys buvo skaisčios, atrodė susitvarkęs. Nusiskutęs barzdą. Jis net nesiteikė į ją pažvelgti. Atsisėdo prie stalo, ėmė rašyti.

– Ar yra kokių nors naujienų, Konai?

– Apie ką?

– Apie berniuką, žinoma.

Jis rašė toliau. Išlankstė pergamentą, jame buvo diagrama. Ji stebėjo, kaip jis kryžmiškai tikrina skaičiukus paraštėse. Kol buvo tikrinami kiti dokumentai, ji stovėjo nušviesta židinio šviesos. Jis užspaudė savo antspaudą ant laiško.

– Ar yra ko nors užvalgyti?

– Tu kreipiesi į mane ar į tarnaitę?

– Aš alkana, Konai. Aš tik norėjau...

– Elizabetė tau duos ko nors. Jeigu ko turime. Virtuvėje.

– Virtuvėje?

Kaip tik taip. Aš čia prie stalo dirbu. Mano darbas svarbus. Aš negaliu jo nutraukti dėl menko nieko. Jeigu neturi daugiau jokių klausimų, palik mane vieną.

– Ar galiu pasilikti nakčiai, Konai? Aš jojau nuo pat ryto.

– Daryk, ką nori, po galais. Man nerūpi.

Elizabetės nebuvo, bet ant viryklės buvo palikta avienos sriubos. Lusija pavalgė viena prie tarnaitės stalo. Sriu-

ba buvo prarūgusi, duonos nerado. Ji užlipo į senąjį savo kambarį, susirado stalčiuje naktinius marškinius. Basomis perėjo neobliuotų lentų grindis. Po kurio laiko išgirdo, kaip jis įžengė į savo irštvą. Lovos čiužinio spyruoklės girgždėjo, kai ji apsivertė ant kito šono.

Ji truputį numigo, bet negiliai, slogiai. Kambaryje – pilna dėžių, krūvos knygų, senų eskizų. Matyt, jis panaudojo kambarį nereikalingiems daiktams. Jie tarsi sutraukė į save visą orą.

– Lusija, – pašaukė jis. – Gal užeitum valandėlei?

Jo kambaryje drabužiai mėtėsi ant grindų. Langai apėję voratinkliais. Ant kablio kabėjo revolverio diržas.

– Atsiprašau, – pasakė jis nepakeldamas į ją akių. – Ačiū, kad grįžai. Matyt, tai nebuvo lengva. Aš dėkingas tau, kad šiąnakt tu čia.

– Man nereikia dėkingumo.

– O man reikia. Man. Aš tikiuosi, kad tau nieko netrūko. Apgailestauju dėl to, kas mums atsitiko. Man buvo liūdna be tavo draugijos. Aš turėjau tai pasakyti, kai tik tave pamačiau. Atleisk man, kad esu toks užsispyręs, jeigu gali. Aš prastai jaučiausi. Man buvo velniškai bloga.

– Man buvo liūdna be tavosios. Turiu galvoje, draugijos.

Galbūt įtardamas, kad tai tik mandagumas, jis kurį laiką tylėjo. Vėjas baladojo duris apačioje.

– Gal tu dar kiek pabūtum čia? Man sunkiai sekasi užmigti. Jeigu ta mintis tau neatgrasi. Manau, kad atgrasi.

– Žinoma, kad ne. Kaip tu gali taip kalbėti?

– Ar gali prieiti arčiau, Lusija? – paklausė jis.

Nepažįstamas nuogumas. Kūniškoji vienatvė. Neįsivaizduojame tokių savo tėvų, protėvių, žmonių, kurie gyveno prieš daugybę metų, kurie buvo ne tokie kaip mes,

kurie jautė ne taip kaip mes, kurių geismas yra toks gąsdinantis, nes kaip tik iš jo mes ir atsiradome. Vieną dieną bus parašytas anoniminis eilėraštis apie šią akimirką – apie nerimą, nuogąstavimus, bučinius ant krūtų, jo pirštus, varstančius naktinius marškinius, po kuriais slepiasi daugybė metaforų, nes kūnas poetui yra metaforų telkinys – kūnas, kuris mus taip baugina. Suluošintas per karą. Apimtas meilės ar geismo. Išsiilgtas naktimis. Pasivaidenęs gatvėje. „Šią gyvą savo ranką, – rašė mėgstamiausias jos poetas, – aš tau tiesiu."*

Jie negrabūs, jau seniai atpratę jausti vienas kitą. Nei rimo, nei ritmo, niekas nesiskleidžia. Žvakė apvirsta ant staliuko ir užgęsta, kai jie dunksi kaip jaunatviško soneto posmai. Jo rankos nevikrios, tarsi supančiotos baimių. Staliukas girgždina grindis, kai jis bučiuoja jos pilvą, bet jis užmiršo, kaip ją patenkinti, o ji užmiršo, kaip jausti, kaip atsiduoti, pagaliau net koks yra tasai malonumas. Tai, ką jis dabar daro, atrodo per intymu, veidrodis už jos palinkusios nugaros toks šaltas ir keistas, ji jaučiasi taip, tarsi būtų užpulta, viskas nenatūralu kaip sutuoktinio rankos paspaudimas – mostu ji prašo jį liautis. Jis pasikelia aukštyn ir priglunda lūpomis prie jos lūpų, bet tarsi nenori būti bučiuojamas. Ji nepastebėjo, kada jis prasisegė drabužius. Kaip keista liesti jo kaklą, raktikaulio smailę. Liesti intymias vietas pačiai ir būti liečiamai. Jis užsuka lempos dagtį.

Tamsoje jie bučiuojasi apgraibomis, jo lytis atsiduoda pelenais, ir jis be žodžių pastūmėja ją daryti tai, kas jai ne per labiausiai patinka, bet ji prisimena, kaip tai jį sujaudrina, ir nusileidžia. Jo tylėjime, paskui ir garsuose justi kaž-

✦

* Turimas galvoje anglų poetas Johnas Keatsas (1795–1821).

koks – sunku net patikėti – nedrąsumas, neviltis. Netrukus ji nustemba, kai jis prisimena, kas jai labiausiai patinka, ir trūkčiojančiu balsu klausia, ar ji to dabar norėtų. Bet malonumo, kuris pradeda stiprėti joje, jis nebegali laukti, baigia anksčiau, ir ją užlieja nepasitenkinimas. Jis ir pats neatrodo labai patenkintas. Kvėpuoja ritmingai, apsimeta miegąs. Jau praėjo beveik devyneri metai nuo to paskutinio karto, kai jie gulėjo kartu. Kas ten verda jo galvoje, kai jis taip kvėpuoja? Koks nepažįstamas dabar atrodo jo kūnas.

Jūrų gėlė. Anemonė. Koralinis polipas. Australija. Ryklio pelekas, pjaunantis vandenį. Priešas. Besikeičiančiuose sapnuose ji mato jį vieną saloje, bet ir ji tarsi greta, jie miega ant akmenų.

– ...Konai?..

Jis kvėpuoja.

– Ar nenorėtum... Tu pavargęs?

Ta valanda, kai tu apsvaigusi žiūrėjai į jį. Naktis, kai nesumerkei akių. Ar tai buvo meilė? Ar kūnas prisimena? Žodžiai, išsprūdę iš lūpų, ištarti pašnibždomis ar nutylėti. Įsimylėjėlių glamonės. Niekur nerašomi veiksmažodžiai ir daiktavardžiai. Naktis, kai tu atsibudai nuo jo prisilietimo, ir jis norėjo, kad jūs abu tylėtumėt, ir visą naktį jūs abu tylėjote, išskyrus tas akimirkas, kai tylėti buvo nebeįmanoma. Dienos, kai buvote ką tik susituokę, kai niekas dar nebuvo pasikeitę. Pasivaikščiojimai Vašingtono skvero parke nerimastingai laukiant, kol sutems.

Ji mato lovą kaip tašką iš svaiginančių aukštybių. Paskui krinta į ją per tarpžvaigždinę erdvę. Aplinkui, kol ji krinta žemyn kaip akmuo, nardo šviesos kaspinai – kažkodėl apčiuopiami, kvepiantys žemės kvapais. Elizabetė su Vintertonu sanguliauja pašto karietoje. Ligoninės palata per karą.

Ji krūptelėjusi atsibunda ir mato, kad jis užsidegęs žvakę ant staliuko. Ji žvilgteli į laikrodį. Miegojo tris valandas. Jo pečiai balti ir suglebę, plaukai palaidi. Į antrą pusamžį įžengusio vyro kūnas. Tarsi viskas, ką jis jaučia, – ką galbūt jautė, – kaip apvalkas būtų apgaubę jį riebalų sluoksniu. Išblankę Tasmanijos randai ant nugaros.

– Manai, kad berniukas miręs, Lusija?

– Konai... Tau reikia miegoti.

Jis linkteli, neatsisuka.

– Taip.

– Tu dėl jo padarei viską, ką galėjai, Konai. Niekada nemanyk...

– Aš negaliu... apie tai kalbėti. Atleisk.

– Ar tu sveikas? Veidas išblyškęs. Ko stovi prie lango?

– Aš sveikas. Tik labai noriu gerti.

– Atnešti vandens?

– Nepavargai?

– Aš greitai.

– Ačiū.

Ji atsikelia, apsivelka naktinius marškinius. Jis tuo metu nežiūri į ją. Eina tamsoje į vaiduoklių pilną virtuvę. Senovinis skalbinių gręžimo įtaisas nelyginant giljotina. Kažkas nubėga palei duris. Ji paima nuo spintos ąsotį – Elizabetė pastatė jį tenai atvėsti, o pati užmigo prie viryklės.

Kampe pamestas šiaudų čiužinys. Antklodė sulankstyta trikampiu, lyg virtuvę turėtų tikrinti koks nors puskarininkis. Berniuko kelnės ir marškiniai gražiai sulankstyti šalia pagalvės. Knyga, kurią jis skaitė, apversta.

– Lusija?

– Ką?

– Manai, kad mums nereikėjo tuoktis? Tik sakyk atvirai. Ar tai buvo didžiulė klaida?

– Aš... Kartais visaip pagalvodavau. Su tavim gyventi santuokoje ne taip lengva... Su manim taip pat nelengva.

– Mes vienas kito gerai nepažinome. Turiu galvoje, kai susituokėm. Gal reikėjo ilgiau palaukti, kaip norėjo tavo tėvas...

– Gal... Tai būtų buvę išmintingiau... Turbūt visi vedę žmonės retkarčiais apie tai pagalvoja.

– Tu tikrai taip manai?

– Nežinau... Ar tai atrodo keista?

– Tu buvai labai jauna, kai mes susituokėm. Aš dažnai galvodavau apie tai per karą... Kartais, žinai, kuris nors iš vaikinų, būdavo, veda... Jie tokie jaunučiai, visai kaip vaikai. O aš galvoju – ir Lusijai tada buvo tiek pat.

– Aš buvau pakankamai suaugusi, kad galėčiau priimti sprendimą. O gal man taip tik atrodė.

– Kartą man sakei, kad aš – gimininga tavo siela. Tai nepasitvirtino, ar ne?

– Konai...

– Nebijok. Pažadu. Sakyk tiesą.

– Aš manau... jeigu nepasitvirtino, tai niekada taip ir nebuvo. Dabar atrodo, kad visa tai vyko labai seniai.

– Taip, labai seniai. Ir laikas prabėgo taip greitai.

– Ir tu prieš sutikdamas mane jau buvai sutikęs giminingą savo sielą Tasmanijoje. Turbūt baisu buvo ją palikti.

Jis nieko neatsako. Paliečia langą, tarsi stiklas jam būtų pasirodęs keistas.

– Aš daugiau nebetikiu sielų giminyste. Ir, tiesą sakant, nežinau, ar kada nors tikėjau. Sėdėdamas kalėjime galvojau, kad gyvensiu iki žilos senatvės... Ir, jeigu dabar sugrįžtų tas laikas, žinai... Bet daugiau apie tai nebegalvoju. Tegu ją galas tą senatvę. Mirti, žinoma, nesinori. Bet dabar jau nebebijau.

– Nekalbėk tokių dalykų, Konai. Negundyk likimo.

– Likimo... Taip... Likimo nereikia gundyti.

Jis atsigeria vandens. Kurį laiką jie tyli.

– Žinau, kad tu nori keliauti namo (tai nėra labai saugu), bet, jeigu ketini važiuoti, aš surinksiu tau būrį asmens sargybinių. Vyrų, kuriais pasitikiu. Paprašysiu, kad Džonas Kalhunas juos vestų. Jis geras, protingas žmogus. Jie palydės tave iki Solt Leik Sičio. Galbūt po kiek laiko pradės kursuoti karietos. Girdėjau, keisis orai.

– Aš galiu pasilikti, kol bus kokių žinių apie berniuką. Vienam būti negerai.

– Tu kilniaširdė. Bet ne, verčiau važiuok kuo greičiau. Bus tik dar sunkiau, jeigu atidėliosi.

– Sutinku... Jeigu manai, kad taip geriau... Išvažiuosiu rytą.

– Taip, geriau viską daryti žmoniškai. Bus tik dar sunkiau, jeigu atidėliosi. Tokius dalykus galima sutvarkyti civilizuotai. Neabejoju, kad nori Kalėdas praleisti namie. Estafanija ir tėvas džiaugsis vėl tave matydami. Dabar tau jų reikės. Leisk, kad jie tau šiek tiek padėtų. Kartais tu būni, drįsčiau pasakyti, per daug savarankiška. Pasistenk priimti jų paramą.

– O ar tau nebūtų... Juk Kalėdos... Jeigu norėtum, kad aš dar palaukčiau...

– Geriau iš karto pasiryžti. Galiausiai mes dėkosime likimui, kad taip pasielgėme. Kiek vėliau aš parašysiu, jeigu nori, tavo tėvui. Man reikės grąžinti tau turto paskyrimo raštą ir taip toliau. Sutvarkyti juridinius reikalus. Aš parašysiu advokatui. Mes dar turime žemės Airijoje. Namą Dubline. Galiu pasamdyti turto patikėtinius, kad viskuo pasirūpintų.

– Tuomet gal reikėtų šiek tiek pailsėti... aš jau eisiu į savo kambarį.

– Kažką dar norėjau tau pasakyti.

– Jau labai vėlu, Konai. Mes pasikalbėsime rytoj, prieš man išvažiuojant.

– Kartą per karą aš buvau Vašingtone vienas. Viena mergina žiūrėjo į mane susižavėjusi. Aš buvau vienišas ir išsigandęs. Tą vakarą buvo žinoma, kad rytoj prasidės maištininkų puolimas. Ir viskas bus prarasta. Ar supranti?

– Konai...

Ašaros rieda jo veido grioveliais. Ji niekada nebuvo mačiusi jo tokio. Jo pyktis, jo juokas, jo noras, jo baimė. Geismas. Pasididžiavimas. Kiti jausmai, vadinami nuodėmingais. Ašaros, kurias jis braukia atgalia ranka.

– Man nereikia nieko sakyti, Lusija. Ničnieko. Ir tau nereikia man nieko sakyti, ir tu negali padaryti, kad aš nemylėčiau tavęs visą likusį savo gyvenimą ir po mirties, jeigu tai įmanoma. Tu esi nuostabiausias mano sutiktas žmogus. Tai, kad pažinau tave, nors ir trumpai, yra Dievo palaima. Ir atleisk, kad nebuvau vertas tavęs vyras. Tai mano kaltė, ne tavo. Dėl visko kaltas aš.

– Konai...

– Aš norėčiau miegoti šalia tavęs paskutinį kartą... Ar galime bent tai sau leisti?

Jis eina prie žmonos. Ji suima rankomis jo galvą. Šaltas šiaurys atūžia iš tuopų miško. Užsitęsęs atospyrio girgždesys. Kai kurios poros sujungiamos danguje, tiki poetai. Ši buvo sujungta žemėje.

∇

APOLOGIJA

Aš įskaudinau tave, taip. Bet neatsiprašau.
Tu nenusipelnei išdavystės. Bet neatsiprašau.
Aš gailiuosi, taip. Bet neatsiprašau.
Daugiau tavęs nebeskaudinsiu. Bet neatsiprašau.
Kas padaryta, padaryta. Bet neatsiprašau.
Prašau tavo atleidimo. Bet neatsiprašau.
Atsiprašymas yra prašymas, kad tau pameluotų, –
Pasakytų, jog nieko neatsitiko.
Bet aš neatsiprašau...

Fragmentas iš Lusijos užrašų
Redempšen Folsas
1866 m., lapkritis

∇

O DIEVE, SERGĖK MANO VAIKĄ

✦

Maldavimas

ATLYGIS
5 000 $ (AUKSU)

Lapkričio 21 d., pirmadienį, iš šiaurrytinio Redempšen Folso priemiesčio pagrobtas BERNIUKAS maždaug be penkiolikos penktą vakaro, kai jis vedžiojo ponį Džozefo lauke. Nuo to laiko jis nebepasirodė, nors buvo apieškotos visos aplinkinės apygardos.

Šios PIKTADARYSTĖS kaltininkas, kurio pavardė visiems žinoma, prie NESUSKAIČIUOJAMŲ savo nusikaltimų prisidūrė dar vieną – daug iškentėjusio ir vienišo vaiko vagystę iš vienintelio jo turimo tėvo ir motinos.

Visi Teritorijos gyventojai, kad ir kokių būtų pažiūrų, PASMERKS ŠĮ NIEKINGĄ POELGĮ. Visos moterys juo pasibodės. Visi vyrai supeiks. Gubernatorius ir ponia O'Kif maldauja visų kaimynų: pagalvokite apie savo vaikus, jų laimę ir saugumą. Ar žinote, ar įtariate ką nors dėl šios nelaimės? Ar negalėtumėte kad ir menkiausią jums žinomą smulkmeną pranešti valdžios atstovams arba patikimiems žmonėms, tarkime, dvasininkams?

Mes kreipiamės ir į patį tą žmogų: kad ir ką būtumėt padaręs kare, neužsitraukite VAIKŲ SKRIAUDIKO NEŠLOVĖS, kad neliktumėte paniekintas visų

per amžius. Pagalvokite apie savo tėvą ir motiną, kurie davė jums gyvybę. Pagalvokite apie Airijos vardą.

Gubernatorius siūlo jums susitikti derybų BET KURIOJE TERITORIJOS VIETOJE, bet kuriuo laiku ir bet kokiomis aplinkybėmis. Jeigu reikia, jis sutinka būti įkalintas vietoj berniuko.

Maldaujame gavusiuosius kokių nors žinių apie berniuką nedelsiant pranešti gubernatoriui O'Kifui arba jo maršalams. Už tai BE IŠLYGŲ bus pasiūlytas DIDELIS UŽMOKESTIS. Tai nekaltas, nieko blogo nepadaręs vaikas.

Ir pabaigai: paaiškėjo, kad tam tikra dalis piliečių pastaruoju metu yra nusistatę, jog laikas pakeisti gubernatorių. Teritorijos labui laikinasis gubernatorius priėmė sprendimą pasitraukti ir nusiuntė atsistatydinimo raštą į Vašingtoną. TĄ PAČIĄ VALANDĄ, KAI BERNIUKAS BUS GRĄŽINTAS Į REDEMPŠEN FOLSĄ, GUBERNATORIUS IR PONIA O'KIF PASIŽADA KARTU SU JUO IŠVAŽIUOTI IŠ TERITORIJOS.

∇

DŽONAS. F. KALHUNAS

Nusiminęs – per švelniai pasakyta. Žmogus buvo pametęs protą. Nemanau, kad tą savaitę būtų miegojęs daugiau kaip porą valandų. Matydavau jį ant stogo bet kuriuo nakties metu. Šmižinėdavo po apylinkes su šautuvu. Išvaikščiojo prerijas skersai ir išilgai. Laukdavo, kol patekės saulė, kad vėl galėtų tęsti paieškas. Tos savaitės net nesinori prisiminti.

Ir mes išnaršėme kiaurai visą Teritoriją. Kiekvieną kampelį, nors žmonių turėjome nedaug. Sodybas, namus, patiltes, tvartus. Salas Liverpulio ežere. Rezervacijas. Vis-

ką. Turėjome pėdsekį – juodakojų genties indėną. Nerado jokių pėdsakų. Vedėmės šunis. Tas pats. Nieko.

Kiek pamenu, kokią savaitę ar dešimt dienų aš maniau, kad mūsų pastangos duos vaisių. Bet ir po dviejų savaičių mes nesužinojome nieko naujo. Ir aš jau buvau galutinai padaręs atitinkamą išvadą. Tik nenorėjau jam šito sakyti.

Paskui sekmadienio rytą ateina pas mane į kalėjimą jūsų teta ir kviečia pas juos į namus. Matau, kad apsiverkusi, net širdį suspaudė. Pasakė man naujienas. Susikrimtusi buvo.

Mečiau visus darbus ir nuėjau su ja. Aš visada mėgau Lusiją. Ir nekreipiau dėmesio, kas ką šneka. Jeigu būtų tokia sutuoktinių pora, kur abu šventuoliai, tai apie ją reikėtų knygas rašyti.

Namuose nebuvo itin malonu. Bet kam apie tai kalbėti. Jis sėdėjo tamsoje, langinės buvo uždarytos. Turbūt galite įsivaizduoti... Ne, verčiau smulkmenų nepasakosiu, jeigu jūs nieko prieš. Pakaks pasakyti, kad vaizdas buvo nekoks.

Aš priverčiau jį išgerti kavos, bet tai nepadėjo. Sakiau: „Konai, reikia sustoti, kitaip šitas butelis bus tau paskutinis." Visaip tikinau... nes ir mano šeima iširo per butelį, todėl aš žinojau, ką sakau. Bet tą dieną su juo nepavyko susikalbėti.

Paskui atėjo tarnaitė, Elizabetė, ir sako, kad prie durų laukia nepažįstamas žmogus, nori pasimatyti su šeimininku. Ir tai pasirodė keista, nes, kaip sakiau, buvo sekmadienio rytas ir dauguma žmonių laiką leido namie su šeimomis. Gal ir per šiukščiai, bet pasakiau jai, kad dingtų iš akių, bet ji vis tiek sugrįžo ir pasakė, kad ta žmogysta stovi prie durų ir nenori nieko girdėti.

Tai buvo Džonis Kridas. Taip, aš jį pažinojau. Žinojau, kas per vienas. Sutikdavau mieste, bet kad jis būtų buvęs man koks geras draugas, tai ne. Misispės valstijoje,

Biloksyje, jis buvo maištininkų snaiperis. Tada buvo, na, kiek, gal dvidešimt penkerių ar dvidešimt šešerių metų. Didelis toks. Pusiau škotas, pusiau airis. Turėjo sklypą prie Elioto. Šiaip gana užsidaręs.

Paaiškino su keliais kitais vyrais aptaręs padėtį. Taip, taip, su konfederatais. Mūsų mieste jų buvo pilna. Džonis pritarė, kad su vaiku pasielgta blogai. Jis pats buvo vedęs. Labai graži žmona. Kilimo iš kažunų. Tais metais ji buvo pagimdžiusi jam antrą dukterį. Ir ta jo žmona prikalbino jį ateiti. Nes ji manė, kad pasielgta blogai.

Sako, jeigu galįs kuo padėti, tai mielai tą padarysiąs. Turįs dar keletą maištininkų, kurie jį palaiko. Ir aš jums tikrai galiu garantuoti, kad jis nebuvo koks bažnyčios giedorėlis. Iššudė galybę jankių per karą tas Džonis Kridas. Ir prie Frederiksbergo, ir Marijos aukštumose. Galėdavo datą ant monetos kišenėje peršauti. Daugybę Kono vaikinų paguldė prie Frederiksbergo. Airių, kaip ir jis pats... O kai kurie jų dar tikri berniukai... Šešiolikiniai, septyniolikiniai... Vaikai.

Ne, neprisimenu, kad jie būtų spaudę vienas kitam ranką. Bet gal ir taip. Konas padėkojo už siūlomą pagalbą. Džonis pasakė „nėra už ką“ ir išėjo.

Gal man nereikia to sakyti. Bet iš tikrųjų taip buvo. Konas verkė. Aš irgi verkiau... Toks dalykas... [*Subjektas nuliūsta. Prieš kalbėdamas toliau truputį patyli.*] Net dabar, kai prisimenu... Kaip matote, susigraudinau... Mudu sėdėjome tamsoje... Verkėm net pasikūkčiodami...

Ne, Džonis dar nežinojo... Bet mus jau vakar buvo pasiekusi žinia, kad berniukas rastas pakartas Kanadoje.

∇

JĖZAU, JĖZAU, NELEISK MAN MIRTI APLEISTAM

Nekrologas maištininkų kareiviui

AMŽINAM BERNIUKO ATMINIMUI

Praėjusį šeštadienį po vidurnakčio vienas žmogus iš Šiaurės užsuko į pono Dž. N. Trevanjono, šio leidinio leidėjo, namus. Jo duoti paliudijimai patvirtina pastaruoju metu Teritorijoje pasklidusius gandus. Mažojo svečio, užklydusio pas mus, daugiau nebematysime tarp gyvųjų. Tas žmogus, kurį ponas Trevanjonas seniai pažįsta, pats matė vaiko palaikus.

Ponas Trevanjonas iškart nuėjo į gubernatoriaus rezidenciją su sunkia užduotimi pranešti laikinajam gubernatoriui ir poniai O'Kif tai, ką sužinojęs. Jie didvyriškai priėmė tą žinią ir paprašė neviešinti jų liūdesio. Šis pranešimas išspausdintas laikinajam gubernatoriui sutikus, siekiant užbaigti visas tolesnes spėliones.

Mes išgyvenome karą. Mes išgyvenome sielvartą. Nė nepagalvojome tada, kad sulauksime tokios dienos, kai šioje Teritorijoje bus įvykdyta tokia neregėta piktadarystė. Visi mes, neišskiriant nė vieno, jaučiamės pažeminti tokio barbariškumo. O tie, kurie tam nepritaria, kelia mums didžiausią mūsų apmaudą.

Šis pareiškimas nereiškia, kad mūsų nuomonė sutampa su laikinojo gubernatoriaus ir jo bendraminčių nuomone. Rodėme pasipriešinimą jam kiekviename

žingsnyje. Mes neišbrauksime nė vieno žodžio – tokia yra Laisvosios Spaudos misija. Neapsimetinėsime, kad apgailestaujame dėl to, kad jis netrukus išvyks iš mūsų krašto. Šį rytą kaip žmonės palydėsime jį savo maldomis – taip turėtų padaryti kiekvienas Teritorijoje gyvenantis krikščionis.

Pasimelsti už draugą nesunku. Bet priešui skirtos maldos reiškia daugiau. Tad pagerbkime šią dieną tylos minute

Džeremijų Munį
berniuką kareivį iš Luizianos
12 ar 13 metų
R. I. P.
✞

JEI PALIKS MANE MYLIMOJI, AŠ NELAUKDAMAS RASIU SAU KITĄ

✦

Paskutinieji išlikę kartografo dienoraščio puslapiai – Jausmai pasikeitė – Aptariami ateities planai – Nerimstantis arklys – Iššūkis

Smarkiai vėjuota diena. Raiteliai joja apsimuturiavę šalikais ir skaromis. Žvyras ir nulaužtos šakelės skrieja ore kaip konfeti.

Mačiau, kaip jo vyrai naršė namus prie Niu Blakhito. Apsiginklavę kaip reikiant. Pyškino iš šautuvų į orą. Gąsdino šeimą, kad iškeldins ir sudegins namus, jeigu nepasakys. Išnešė lengvesnius baldus ir sulaužė juos kieme. Buvo kalbama, kad tuose namuose slepiamas vaikas.

Mačiau, kaip klijuoja skelbimus dėl atlygio ir pan. Įsimečiau keletą į kuprinę. Nežinau. Gaila man to nelemto vėjavaikio. Visi kalbėjo, kad jį pakorė. Paties velnio darbas. Šitaip pasielgti su vaiku.

Elgeta kelyje sakė matęs juos Edvardstaune prieš dvi dienas einančius į bažnyčią. Jis atrodė palūžęs, jinai stipri. Kalbėjo, grįš į Niujorką, paskui į Paryžių. Matyt, paryžiečiai jį garbina.

Neturiu jėgų daugiau apie tai rašyti. Man rodos, visur čia velnias nagus prikišo. Kai ją pamačiau, nežinau kodėl, bet mane apėmė nerimas. Anksčiau ji nebuvo tokia

pabrėžtinai oficiali. Tokia griežta. Tokia ryžtinga. Niekad nemaniau, kad jinai jį myli, bet pasirodė, kad taip. Beprotė + Beprotis = Beprotybė kvadratu.

Turbūt grįšiu į miestą, pasiruošiu žvalgymams, plėšikavimo tyrimams ir taip toliau. Ką gali žinoti, kur jie nuves. Pelningo viešbučio ir aludės savininkas Vintertonas. Puikus vokiečių kalbos mokėjimas nepakenks. Tylus, ramus gyvenimas. Daug tarnų, palengvinančių buitį.

*Guten Morgen**, mano brangioji. Jūs norėtumėte čia įsidarbinti? Gal palydėtumėt mane į kabinetą? Frau Vinterton šiuo metu kaip tik užsiėmusi. Ateikite arčiau, sėskite prie dėdės. Štai taip. Šiek tiek arčiau. O dabar, *Liebchen***, pakalbėkime apie *jus*.

Viena vertus, tai tikra palaima, kad nieko iš to neišėjo. Nes, atvirai kalbant, ji man retai kada iš tikrųjų patikdavo. Savotiškai ja žavėjausi ir supratau, bet vesti ją be jokios naudos būtų buvęs gana šiurpus dalykas. Jaučiau, kad tėtušis nepagailėtų skambančiųjų sočiam gyvenimui užtikrinti – už pinigus laimės nenusipirksi, tai, deja, žinome visi, bet pakenčiamesnį egzistavimą gali nusipirkti. Bet gal jis jų ir neduotų. Girdėjau, kad kietas nagas. O jeigu ir duotų, juk tai kalėjimas iki gyvos galvos.

Taip žiūrint atrodo puikiai, o pliką pamatęs gal su ilga nosim paliktum. Vieną kartą būtų buvęs malonumas, tikrai. Bet ji ne mano skonio – pernelyg nesuvaldoma ir įžūli; ir labai jau ryžtinga, be to, liesesnė negu reikia. Man patinka, kai mėsytės daugiau. Išdžiūvėlės nepatikimos. Maloni, išprususi, bet, kaip moteris, per daug apsiskaičiusi. Tokios prisigaudo paikų minčių ir neužsičiaupdamos

✦

* Labas rytas (*vok.*).

** mieloji (*vok.*).

svaičioja. Nuo tokio liežuvio malimo vyrams slogutis krūtinę užgula. Ramybės nebūčiau turėjęs. O tada kas?

Šunsnukis? Taip. Tada, Dieve, sergėk šunsnukius.

Pro mane prajojo raitelis. Suniurnėjo sveikindamasis, aš atsakiau. Bet kai kas man sukėlė įtarimą. Kilstelėjo ranką prie skrybėlės krašto.

Ant rankos nebebuvo vestuvinio žiedo.

Aš apsisukau. Jis išgirdo ir šuoliais pasileido šiaurės kryptimi. Vijausi iš paskutiniųjų, bet mano Bobis buvo labai pavargęs ir raitelis priekyje dingo man iš akių. Kai apsigręžiau, keletas kulkų, manau, keturios, sušvilpė mano pusėn. Nesupratau, kur šaulys, iš pradžių dairiausi po medžius, bet paskui jis pasirodė priešais mane ant tilto. Mažiukas. Šaudė atsigręžęs į mane, nesustodamas smarkiai joti. Vijausi kiek galėjau.

Jis paspruko, bet jojau paskui dulkių juostą, nusitęsusią už kelio posūkio žemyn į apleistos kasyklos lauką. Lauke nė gyvos dvasios. Bent jau aš nieko nepastebėjau. Pavaikštinėjau ant pirštų galiukų. Daug sulūžusios įrangos. Baisiai tanki žolė. Bet aš... [*Rankraščio puslapis išplėštas.*]

...apleisto tunelio anga, galbūt šachtos landa. Girdėjau tekančio vandens aidą, mačiau sulankstytus plieno turėklus. Keistus grybus, augančius aplink angą.

Svarsčiau, lįsti į vidų ar ne. Tai neatrodė protinga. Staiga nutvilkė keista mintis: niekas žemėje nežino, kur aš esu. Galiu būti nušautas per akimirksnį. Niekas niekada nesužinos. Tada aš galvojau visai ne apie ją.

Atsitraukiau į giraitę ir pririšau Bobį. Bet jis nestygo vietoje, trypčiojo ir nesidavė nuraminamas. Pagalvojau, gal jį nušauti, bet jie gali išgirsti šūvį. Kita vertus, likti dabar be jo labai pavojinga, nes, jeigu mane pultų, neturėčiau kaip pabėgti, tačiau jo išgąstis galėjo mane išduoti,

o nuraminti nesisekė. Galiausiai nusprendžiau jį atrišti ir išgąsdinti. Jis nurūko šiaurės rytų kryptimi ežero link. Be savo senojo bičiulio pasijutau itin pažeidžiamas. Bet tikėjausi, kad jis nesugrįš atgal.

Gulėjau kelias valandas užuolandoje akylai stebėdamas lauką. Pradėjo temti. Matyt, užsnūdau.

Mėnesiena. Pasirodė moteris, su pilvu jau prieš galą, *lydima berniuko*. Neabejotinai jo. Atpažinau iš drabužių. Atrodė smarkiai sergantis. Baisiai kosėjo.

Per daug jauna, kad būtų jo motina. Bet esama panašumo. Pusseserė? Ji nusivedė jį į griovį, kurio anksčiau nebuvau pastebėjęs.

Naktis buvo labai tyli. Dar du neiškepėliai. Idiotai. Nekenksmingi. Vadas, matyt, vis dar po žeme.

Prisiminiau, kaip mus mokė išgulėti ramiai dešimt valandų, nors man tai buvo beveik neįmanomas dalykas. Paskui vieno airio man papasakotą istoriją. Kol raudonšvarkiai degino jo miestelį, jis keturiolika dienų ir naktų ištupėjo išvietės duobėje. Kai išgirsdavo juos artėjant, panirdavo į išmatas. Kvėpuodavo pro šiaudelį.

– *Kas čia?* – sušuko ji be įspėjimo.

Aš nė krust. Jie persimetė keliais žodžiais. Jis išsitraukė pistoletą ir iššovė.

– *Kas čia? Aš žinau, kad tu čia. Atsistok arba nudėsiu.*

Vienas iš idiotų kažkur nuėjo ir atnešė tris žibintus. Apšviestas jo veidas buvo kraupus. Jis padavė žibintą moteriai, ir toji užkėlė jį ant stulpo. Ausų būgneliai pradėjo smarkiai būgnyti. Pamačiau iš olos išeinantį Maklorensoną. Tapatybė nustatyta teisingai. Nėra jokių abejonių. Eidamas užtaisė nupjautavamzdį.

– *Skaičiuoju iki dešimties. Vienuolika – ir tu lavonas.*

Vienas iš silpnapročių iš kažkur ištraukė virvę. Mergina permetė ją per šaką. Pradėjo skaičiuoti. Labai aiškiu, lediniu balsu. Su Bruklino akcentu. Išsiėmiau iš dėklo pistoletą.

Maklorensonas išgirdo mano Bobį. Jis pasileido prie jo šaudydamas.

Mergina su idiotais nurūko jam iš paskos.

Visą tą laiką sunkiai sergantis berniukas gulėjo ant žemės. Girdėjau, kaip jis išsigandęs kūkčioja.

∇

ŽUVELĘ GAUDOME SLIEKAIS, O ŽMOGŲ - PAŽADAIS

Raštelis, atneštas į gubernatoriaus namus vėlų vakarą, pakeverzotas ant skiautės, nuplėštos nuo skelbimo apie užmokestį

Aštuonios minutės po vidurnakčio - Kūčios

Pone Generole O'Kifai,

Aš ką tik buvau užsukęs į jūsų namus, bet jūsų neradau, ir tarnaitė nežinojo, kur esate. Pamaniau, kad nepatogu prašyti žadinti ponią O'Kif, bet, esant tokioms aplinkybėms, man reikėjo taip ir padaryti. Jeigu per porą valandų jūsų nesurasiu, tai, jums leidus, grįšiu - turime pasitarti vėliausiai iki aušros.

Atleiskite, sere, už tokią netvarkingą rašyseną, aš jojau šešias dienas ir naktis iš šiaurės ir buvau tik labai trumpam sustojęs. Turiu nedelsiant su jumis susitikti dėl ypatingos svarbos reikalo.

Aš esu „Našlės" viešbutyje. Atsiųskite žmogų tą pačią akimirką, kai gausite šį laišką, o aš atvyksiu pats. Arba ateikite nesvarbu kurią valandą ir reikalaukite, kad našlė pažadintų mane tą pačią minutę, kai tik jūs pasirodysite. Ji mėgins mane apsaugoti, bet, dėl Dievo, neklausykite jokių prieštaravimų.

Nedelsdami surinkite savo maršalus, atsargos kareivius ir visus patikimus Teritorijos vyrus. Aš tvirtai įsitikinęs, kad mes neturime gaišti nė vienos minutės.

Būsiu jums dėkingas, sere, už galimybę pasireikšti.

Jūsų draugas
Kapitonas A. V.

∇ ∇ ∇

IX DALIS

PABAIGA

...Buvo jau beveik vidurnaktis, bet dar reikėjo parašyti depešas, tad jis visų atsiprašė ir pasakė einąs pasitarti su savo kapitonais. Kai jis mandagiai atsisveikino, padrąsintas, be abejo, vėlyvo meto, uždaviau jam paskutinį klausimą. Jis šiek tiek pagalvojo, tarytum mano klausimas būtų jį nustebinęs, ir štai kaip į jį atsakė: „Mano svajonė? – perklausė. – Gyventi laimingą šeimyninį gyvenimą. Būti geru tėvu ir vyru; būti vertam to, kuo gyvenimas mane apdovanoja. Kadaise buvau revoliucionierius. Dabar – Konstitucinės sąjungos partijos kareivis. Bet kaip įmanoma greičiau norėčiau gyventi ramų eilinio piliečio gyvenimą. – Valandėlę pamąstęs pridūrė: – Ir kad mano tautiečiai būtų laisvi. Kad gyventų taip pat deramai kaip ir kiti. Negaliu ramiai žiūrėti, kai brolis gyvena ir miršta kaip vergas. Jeigu man tai nerūpėtų, mano gyvenimas būtų nieko vertas."

✦

Iš „Apybraižos apie jauną airių generolą
kautynių išvakarėse".
1862 m. rugpjūčio 29 d. *New York Times*

IŠTRAUKA IŠ „TYRIMO KOMISIJOS IŠVADŲ DĖL TAM TIKRŲ ĮVYKIŲ, ĮVYKUSIŲ PERNAI prie FORT STORNAVĖJAUS KALNŲ TERITORIJOJE ir įvairiose kitose VIETOSE“

Trečiadienį, dvi valandos prieš auštant, 1866 m. gruodžio mėn. 26 d. būrys ginkluotų žmonių patraukė iš Redempšen Folso į Fort Stornavėjų prie Misūrio (47° 49’10” Š; 110° 40’11” V). Sąmokslininkai, užgesinę žibintus, arklių kanopas apvynioję šlapiu audeklu, tylomis judėjo keliu, į kurį vedė tyliausia iš keturių miestelio gatvių, paskui jau brėkštant pasuko į vakarus, tolimiausių apygardos pakraščių link. Tenai iš vieno namo išėjusi bendrininkų trijulė prisidėjo prie jų būrio. Tuo metu buvo maždaug pusė šešių. Vadas patvirtino įsakymą joti į šiaurę.

Kai kurie buvo su juodais gobtuvais ant galvų, kiti apsikūturiavę skaromis. Dar treti išsiterlioję veidus purvu. Dauguma su karabinais, muškietomis arba revolveriais; už jų ant lafeto buvo užkelta dvylikos svarų haubica, o į furgoną įstumtas tuščias narvas. Kalnakasys, grįžtantis keliu iš sergančio brolio, susidūrė su keista kompanija ir palaikė juos linčiuotojais. Jam buvo patarta keliauti sveikam ir ištrinti tą susitikimą iš atminties, jeigu jis dar nori išvysti šios dienos aušrą.

Netrukus jie prijojo Brogano kasyklą. Tada pasuko senu mulų taku, vingiuojančiu dvylika su puse mylios į šiaurę per tankiai apaugusią vietovę stačių skardžių pakriaušėmis į seną apleistą Pond Orėjų indėnų kapinyną, ir maždaug pusę vienuoliktos netoliese įkūrė stovyklavietės laužą.

Buvo planuojama, kad operacija truks septynias dienas ir naktis. Priekyje jojo buvęs generolas Džeimsas Konas O'Kifas, valstybinis sekretorius ir laikinasis gubernatorius, kuris Potomako kariuomenėje vadovavo „Airių būriui", o vėliau trumpai, galėtume pridurti, ne itin sėkmingai, tarnavo Rytų Tenesio vadovybės štabe. Kalnų teritorija užima bauginamai neaprėpiamą plotą, kurio didelė dalis dar nepažymėta žemėlapyje, didelė dalis nepereinama, bet gubernatorius, nevengiantis lengvabūdiškų žingsnių, nepaklausė protingo patarimo ir vykdė savo planą.

Kai kurie būrio nariai keisdavosi, vieni išeidavo, kiti ateidavo, bet pagrindinis branduolys išliko: tai laikinasis gubernatorius O'Kifas, devyni jam pritariantys vyrai, vedlys Džonas Akis Kauluogė, gubernatoriaus žmona, federalinis kartografas ir tarnaitė Elizabetė (buvusi vergė). Apgailėtina, kad buvo pritarta moterų dalyvavimui žygyje per tokį nesaugų kraštą, juolab klastingu viduržiemio metu. Vienintelis pateisinimas, kad misijos tikslai ir aplinkybės iš tikrųjų unikalūs, būtų išties menkas. Ponios Lusijos O'Kif nusistatymas, kad jos pareiga – lydėti savo vyrą, buvo nepalaužiamas. Ištikimybė – pagirtinas žmonos bruožas, antras po paklusnumo.

Laikinasis gubernatorius O'Kifas surinko informaciją, kad liūdnai pagarsėjusių nusikaltėlių brolija, vadovaujama konfederatų renegato Kolo Džono Maklorensono, vadinamo Airių Džoniu Griausmu, slapstosi apleistos kasyklos

urvuose į šiaurę nuo Fort Stornavėjaus. Gauja įvykdė Teritorijoje daug žiaurių nusikaltimų. 1866 m. rugpjūčio 27 d. buvo iššudyta visa garlaivio „Viljamas H. Harisonas“ įgula. Ją užpuolė įžūliai, iš pasalų, pavogė aukso, kurio vertė – keturi šimtai tūkstančių dolerių, ir neapdoroto safyro.

Bet svarbiausias laikinojo gubernatoriaus misijos akstinas buvo itin asmeniškas; tai vienišas našlaitis Džeremijas Munis, kurio globos geranoriškai ėmėsi gubernatorius ir ponia O'Kif. 1866 m. lapkričio pabaigoje netoli Edvardstauno berniukas buvo pavogtas, kaip kalbama, gaujos vado Maklorensono. Visur buvo paskelbta, kad vaikas miręs, bet laikinasis gubernatorius neprarado vilties, kad jis gyvas. Šios ekspedicijos tikslas buvo išlaisvinti berniuką Munį, patraukti jo pagrobėjus teismo atsakomybėn arba juos nužudyti. Komisija, įvertinusi turimus parodymus, nustatė, kad pastarasis sprendimo būdas buvo itin priimtinas laikinajam gubernatoriui. Iš tikrųjų ši ekspedicija buvo egzekucinė, nors taip ir nevadinama. Bent jau keletas jos dalyvių taip ją suprato, bet tarėsi, kad jų draugijos neliečia įstatymas, kurį kai kurie iš jų turėjo ginti pagal savo darbo pobūdį. Tai, kad tie vyrai, davę priesaiką Jungtinių Valstijų konstitucijai, leidosi įtraukiami į „O'Kifo apaštalų“ būrį, kad vadindavo savo vadą generolu ir elgėsi kaip pseudokarinė komanda, yra iš tiesų liūdni dalykai. Respublikoje yra tik viena legali kariuomenė; jos vyriausiasis vadas yra prezidentas.

Misija rėmėsi nepakankama informacija ir buvo pasmerkta nesėkmei. Katastrofiški jos padariniai yra žinomi, ir nėra reikalo čia jų minėti. Būtina tik pasakyti, kad laikinasis gubernatorius O'Kifas, nors per karą garbingai kovėsi su maištininkais, savo elgesiu pelno kuo griežčiausią šio Tribunolo papeikimą, išdėstytą šiame pareiškime. Be

to [*likusi pastraipa smarkiai išbraukyta, o kiti devyni puslapiai dingę iš bylos. Toliau dokumente rašoma:*]

...visiems, kurie nori tai žinoti. Asmeninė ponios O'Kif reputacija *** ****** ****** ** ********** ** ********.

Mes esame visiškai patenkinti, kad šis įtarimas nepasitvirtino, ir apgailestaujame, kad jis suteršė šį teisminį tyrimą.

Daug klausimų liko nepaliesta priėmus svarstymų išvadas. Komisijos nariai atkreipė dėmesį į silpną kai kurių liudytojų atmintį ir abejotinus kai kurių asmenų netgi su priesaika duotus parodymus.

Įstatymo priežiūros pareigūno ne visiškai sąžiningas liudijimas rodo, kad jis negerbia ženklelio, kurį nešioja. Tolesnį mūsų tyrimą apsunkino tai, kad kai kurie dalyviai atsisakė liudyti, vienas liudytojas pasislėpė (kiek žinoma, Kanadoje), o laikinasis gubernatorius O'Kifas, sulaužęs įstatymą, nesugebėjo „padaryti, turėti ir išsaugoti žmonėms *raštiško* savo veiklos aprašymo". Nenorom peršasi išvada, kad kai kurie asmenys, iš kurių buvo tikėtasi kur kas daugiau, pasistengė sumažinti arba bent jau nukreipti kita linkme tiesą atskleidžiančių faktų srautą. Šiuos kaltinimus mes visu rimtumu paliekame asmeninės sąžinės teismui, nes neturime juridinės galios tų liudijimų atmesti.

Neginčytini faktai, kiek mes sugebėjome juos išaiškinti, trumpai išvardyti žemiau. Protokole viso labo keturios išvados:

I) Laikinojo gubernatoriaus misija NEBUVO sankcionuota Jungtinių Valstijų vyriausybės.
II) Jungtinių Valstijų vyriausybė PABRĖŽTINAI neigia veiksmais ar dalyvavimu prisidėjusi prie Fort Stornavėjaus įvykių.

III) Džono Fintano Dagano atvykimas į Teritoriją turi mažai ką bendro arba visai neturi nieko bendro su šiais įvykiais. Šiaip ar taip, šis Daganas turi negaišdamas palikti Teritoriją, jo nuosavybė turi būti konfiskuota (be jokios kompensacijos) ir prijungta prie kutenėjų rezervato nuosavybės.

IV) Šios komisijos teisminis tyrimas, visi dokumentai, kuriuose jis užrašytas, ir visi jos įgaliojimų dėka surinkti liudijimai turi likti ĮSLAPTINTI ir NESKELBIAMI ne mažiau kaip septyniasdešimt metų.

Komisijos narių pavardės niekada neturi būti atskleistos ir medžiaga, dabar laikoma užbaigta, niekada neturi būti peržiūrima.

Pasirašyta **** ***** (Brig. gen., pirmininkaujantis);
***** **** **** (Gen. maj.)
Ir ***** ******** (Majoras)

1868 m. sausio 12 d.
Vašingtonas, Kolumbijos apygarda
Jungtinės Amerikos Valstijos

∇

PASKUTINIS APAŠTALŲ PASIJODINĖJIMAS

PIRMOJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 26 d., trečiadienis

Jos vyras išsvirduliuoja iš miškelio su koltu rankoje, nes jam buvo pasivaidenę, kad girdėjo barškuolę barškant tarp šakio lapų. Jo veido oda šerpetota. Atrodo prislėgtas ir pavargęs. Vena kaktoje kaip virvė.

Indėnas vedlys pyksta ant airio, verčiančio jo gestus. Jis kurčnebylis, tas indėnas, ar bent taip sako, nors Lusija tuo netiki. Šaudyti tokioje vietoje reiškia ją išniekinti. Laidojimų vieta lieka šventa netgi tada, jeigu ji jau dvidešimt metų nenaudojama. Tie, kurie jos negerbia, spjauna mirusiesiems į veidą. Airiai apsimeta, kad klauso, nors patys užtaisinėja pabūklą. Jis įspėja juos, kad jie gailėsis, užsitrauks prakeiksmą ant savo galvų. Tie juokiasi, stumia jį šalin. Sako, kad vien jo kvapas jau yra prakeiksmas.

Ji žino, kad jie nieko neišmano apie tą pabūklą. Jos vyras bando aiškinti, kaip jis veikia, bet ji nėra tikra, kad jis pats supranta. Jis būtinai turi išnagrinėti mechanizmo veikimo principus. Tai viena iš jo silpnybių. Ginčas vis labiau įsiplieskia. Kai kurie rėkia gėliškai. Elizabetė paupyje pakėlusi akis žiūri į juos.

Per karą, spiriasi jis, haubicos dažnai būdavo naudojamos bunkeriams griauti arba prisikasti prie kietakakčių.

Kai jie nusigaus iki Fort Stornavėjaus, ji parodysianti, ko verta. Tenai, Fort Stornavėjuje, yra žiurkė, prie kurios reikės prisikasti.

Buvęs maištininkas Kridas iš padilbų žiūri į jos vyrą. Jam nepatinka, kad maištininkai gretinami su žiurkėmis. Ji mato, kad jos vyras gailisi pavartojęs tokius žodžius. Kridas nieko nesako. Pasitraukia į šalį.

Sprogimas sudrebina žemę. Pasigirsta sviedinio zvimbesys. Jis nusileidžia į mišką už sekvojomis apaugusių kalnagūbrių, iš ten atgruma virtinė sprogimų. Iš užsiliepsnojusių pušų viršūnių pakyla paukščiai. Kažkoks žvėrelis žvygteli iš skausmo.

– Atrodo, veikia, – sako Haniganas, tapšnodamas pabūklo vamzdį kaip fermeris karvei šlaunį.

Haniganas yra iš tų, kurie mėgsta mechanizmus. Veidas pajuodęs nuo dūmų ir pelenų. Žmonės sako, kad jis žudydavo maištininkų belaisvius, – jai nesunku tą įsivaizduoti. Žmonės sako, kad kažkur jis turi žmoną. Jai gaila jo žmonos. Ven pagalvojus apie jį nuogą, šiurpas pereina. Dar tik kelios valandos, kai jie išjojo iš Redempšen Folso, o ji jau šalčmiriauja. Teritorijoje šaltis smelkia kiaurai, tarsi adatos lenda į poras. Savotiškas kankinimo būdas, kad išduotum savo kūno paslaptis. Dabar baisu net pagalvoti, kad visa ši beprotybė truks septynias dienas. Kaip ji galėjo tam ryžtis?

Vintertonas sėdi ant olos prie upokšnio. Atrodo, piešia indėną.

∇

21 A EKSPONATAS
ANONIMINIS LAIŠKAS DŽONUI FINTANUI DAGANUI, PARAŠYTAS TERITORIJOS AIRIŲ, KONFEDERATŲ RĖMĖJŲ, FEDERALINĖS VALDŽIOS ATSTOVŲ PERIMTAS IR NUKOPIJUOTAS

435 v Kaliniui
Ričmondo kalėjimas,
Virdžinija, 1866 m. gegužės 7 d.

Gerbiamas leitenante,

Į jus kreipiasi Kalnų teritorijos privačių asmenų komitetas, visi senosios Airijos sūnūs. Apvaizda palaimino mūsų pastangas atvykus į šią šalį, todėl mes, iš visos širdies žavėdamiesi jūsų patriotizmu, drįstame tokiu netinkamu metu jus sutrukdyti.

Jūs negalite įsivaizduoti, kaip mes apsidžiaugėme išgirdę, kad netrukus jus paleis į laisvę, ir dėl to dėkojame Dievui, o jus kuo nuoširdžiausiai sveikiname. Vis dėlto mūsų džiaugsmą dėl jūsų ir ponios Dagan šiek tiek aptemdė vienas dalykas, neduodantis mums ramybės.

Mielas drauge, jeigu leisite taip į jus kreiptis, tikimės, kad mūsų noras padėti taip aukštai virš mūsų iškilusiam asmeniui, koks kad esate jūs, nepasirodys netaktiškas ar nemandagus; tačiau perskaitėme, kad šiuo metu jūs turite tam tikrų sunkumų ir nepatogumų, su kuriais anais laikais yra susidūrę daug didžių ir ne tokių didžių, panašių į mus žmonių, kai šeima ir tėvynės meilė buvo visas mūsų turimas turtas. Tais vargo metais buvome laimingi, galėdami Džono Dagano pavyzdį iškelti savo vaikams kaip kelrodę žvaigždę. Mes norime, jeigu mums leisite, – drįstame prašyti, kad leistumėte, – padėti ištikimam Airijos draugui.

Kai kurie iš mūsų turime šiaurės vakarų Teritorijoje nuosavos žemės ir norėtume, kad priimtumėte ją iš mūsų ir laikytumėte sava. Jos dokumentai jau sutvarkyti; jūs rasite juos šiame laiške ir perskaitęs pamatysite, kad nuosavybės teisės priklauso tiktai jums ir jūsų palikuonims; jums telieka patvirtinti šį nuosavybės teisių perdavimo aktą savo parašu prieš pasirašant jį notarui. Mes užtikriname, kad nuosavybė pirkta už sąžiningai uždirbtus pinigus prieš keletą metų, kai žemė Teritorijoje nebuvo brangi. Tikra tiesa yra tokia, kad vienas iš mūsų tikėjosi ten išsikasti sidabro, bet paaiškėjo, kad tuo atžvilgiu žemė visai bevertė.

Žemė nėra nei įkeista, nei areštuota. Sklypą sudaro pora akrų su ūkiniais pastatais ir rąstiniu namu, kurį vėliau, nors dabar atrodo netvarkingai, galima atstatyti. Jame puikiausiai bus galima gyventi, bet netgi jeigu jis netiktų, jūs turėsite pakankamai žemės ir galėsite pasistatyti geresnį namą, o norinčių padėti tikrai netrūks. Ir tai nebus, gerbiamasis sere, kaip atlygis už jūsų nuopelnus, tiesiog jūs būsite tarp draugų, kurie jus myli.

Sklypą skalauja Misūrio intakas. Vieta tinka žvejybai ir medžioklei, tad vyras su žmona galės lengvai pramisti. O jeigu ūkininkavimo našta pasirodytų per sunki tokiame solidžiame amžiuje, kuriam mes reiškiame didžiausią savo pagarbą, tai turime pasakyti, kad tas krūvis palengvėtų pasamdžius porą vaikinų, o gal net dar vieną šiems prižiūrėti. Tarp naujakurių yra daug airių iš kiekvienos grafystės, ne vienas jų išmano žemės ūkio ir gyvulių priežiūros darbus. Taip pat turime apsčiai negrų, kurių dauguma paklusnūs ir švarūs, nes lengvai pasiduoda auklėjami. Taip pat esama švedų, danų ir vokiečių, turinčių geras rankas. Mūsų norvegai yra labai stambaus sudėjimo

ir stiprūs, jie gali už dolerį ir maitinimą sąžiningai dirbti visą dieną. Pridursime, nes tai gali rūpėti tokiam pamaldžiam žmogui kaip jūs, kad čia daugiausia yra baltosios rasės krikščionių. Atvirai sakant, kai kurie iš mūsų, gyvenančių šiaurės vakarų krašte, ryžosi išsaugoti kai kuriuos pietietiško etiketo, tradicijų ir laiko išbandyto gyvenimo būdo elementus. Vaizdas iš jūsų sodybos – kalnas su ežeru apačioje – mielas kiekvieno tėvynę menančio airio širdžiai. Mūsų laukiniai sutramdyti, jiems įteigtas nuolankumas. Mūsų šalis didžiulė. Čia žmogui yra kur kojas pamankštinti. Jis gali pasirinkti saviškių visuomenę ir gyventi įprastą gyvenimo būdą. Jankių doktrinos apie rasių maišymąsi, madingos tarp kaltės komplekso kamuojamų Naujosios Anglijos veidmainių, čia laikomos pavojingomis. Vakaruose gyvenantis žmogus gali ir nesusitikinėti su tais, kurių vengia.

Garbusis sere, tam, kad jums nekiltų noras atstumti mūsų geraširdiškai ištiestos rankos, nes toks, be abejo, būtų pirmas kiekvienos drąsios airiškos širdies impulsas, leiskite mums duoti savo garbės, kurią sudaro buvimas jūsų tėvynainiais, žodį, kad mūsų pasiūlymas yra be jokių išlygų. Mes netgi nenorime šiuo metu jums atskleisti savo pavardžių, nes esame įsitikinę, atleiskite už nemandagumą, kuris nėra tyčinis, kad išdidumas neleis jums jo priimti, ir jūs mėginsite atšaukti ar paskelbti negaliojančiu mūsų dokumentą, o mes, užsispyrėliai, norime, kad jūs būtinai jį priimtumėte. Mes su džiaugsmu priimsime jus į savo kaimynystę. Mūsų žmonos pasitiks ponią Dagan, kuri yra tikrasis jų idealas, kaip gerbiamą ir mylimą seserį.

Meldžiame, garbusis sere, kad mūsų pasiūlymą laikytumėte ne geranoriškumo, o didžiausio dėkingumo išraiš-

ka, asmeninių draugų poelgiu. Mes tikime, kad tas, kuris pranoksta bet kurį iš mūsų čia esančiųjų, iškentėjusių užkariautojų trypimą ir imperijos bausmes, neatstums pro šalį einančio gerojo samariečio peties, kad ir tokio menko, nereikšmingo. Nė vienas žmogus nėra kaip atskira sala. O jūs, mes pripažįstame, turėjote toks būti, kai išverstaskūriai jus paliko; kai anuometinis draugas, vaizduojantis patriotą, pasirinko ne šlovę, o auksą. Bet žinokite, kad jūs esate viduryje didžiulio archipelago, kuris vieną dieną vėl susijungs.

Garbusis sere, mes čia visą knygą galėtume parašyti, bet jau ir taip piktnaudžiaujame žymaus žmogaus kantrybe. Tiktai atminkite, didžiai gerbiamas bičiuli, kai mąstysite apie mūsų pasiūlymą, kad čia yra tūkstančiai tokių, kurie niekada nepardavė prigimtinės savo teisės, niekada kaip išdavikai neatsiklaupė prieš Džonataną Jankį ar Britaniją. Tais laikais mūsų vertinimo pagrindas buvo Džonas Fintanas Daganas. Mums būtų didžiausia gyvenimo garbė jam padėti.

Tegu Dievas jus sergsti. Mes niekada neužmiršime jūsų pasiaukojimo. Tegu Dievas laimina Airiją ir Konfederacines Amerikos Valstijas – ir viena, ir kita vėl pakils.

Sere, mes esame ir turime privilegiją visada likti
Jūsų tėvynainiais ir garbintojais Vakaruose.

P. S. Mes daug dienų sunkiai keliavome iš Redempšen Folso. Daugiau joks ramybės drumstėjas iš tos rasių maišymosi Sodomos nebetemdys mūsų krašto padangės. O jeigu pamėgins, tai niekada nebesugrįš namo.

∇

ANTROJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 27 d., ketvirtadienis

Auštant svilinantis šaltis. Viskas apledėję. Kūnas dar sustingęs po nakties palapinėje.

Už šimto jardų priekyje joja Vintertonas. Jis stabteli ir atsistoja balnakilpėse, lyg jo dėmesį būtų patraukęs koks netikėtas dalykas. Jo arklys sukiojasi čia į vieną, čia į kitą pusę. Vintertonas atsigręžia. Kažką rodo, šaukia. Haniganas ir Inglišas skubiai prijoja prie jo, išsitraukia pistoletus ir nukreipia į horizontą. Pasirodo, jis tik pamatė retą paukštį.

Joja toliau per prieškalnes. Temperatūra krinta. Raitelių skaros apkibusios ledo karoliukais, arkliai vis sunkiau prunkščia. Šiaurėje – mylios ilgio sniego debesis. Indėnai siūlo pasisaugoti. Jie pasislepia grotoje ir laukia pūgos, bet ji neprasideda, ir vyrai suirzta. Laikas prarastas. Po keturių valandų sutems. Jie persikelia brasta per Misūrį prie Varnos upelio.

Toliau per apšerkšnijusį mišką, kuriame kadaise, prieš daug metų, kutenėjai kovojo su juodakojų genties indėnais. Medžiuose dar tebestirkso žeberklų ir iečių smaigaliai. Seniai supuvusio vigvamo griaučiai.

Jeigu su jais būtų Kalhunas, gubernatorius jaustųsi kiek ramiau. Bet kas nors turi likti prižiūrėti tvarkos. Geras žmogus tas Kalhunas. Jis norėjo joti drauge. Miestelėnai plepa apie Kalhuną ir Lusiją. Gubernatorius žino, kad tai tuščios kalbos.

Jie įjoja į olėtą slėnį su pilkomis kalkakmenio sienomis. Šaltis šiek tiek atsileido, nes sienos užstojo vėją, jo gūsiai kažkur aukštai virš jų gaudžia it vargonai. Nejaukiai gaudžia, savotišku *basso continuo**. Ore kvepia eukalip-

* nepertraukiamu bosu (*it.*).

tais ir dar kažkuo, gal dūmais? Kelią kerta intako senvagė. Danguje suklykia naras. Lafeto ratai kraiposi ir slidinėja riedėdami per akmenis. Ant narvo grotų – sniego skaros.

Raiteliai sunerimę. Jis mato tai iš jų judesių. Įkūrus stovyklą, maištininkai laikosi atstu, beveik nesišneka su jankiais ar indėnais. Vintertonas nepastebimai juda nuo vienos grupelės prie kitos. Nuolat renka informaciją. Elizabetė su Lusija atsiskyrusios nuo visų, jos, kaip ir maištininkai, beveik nesikalba su kitais. Tyliai ispaniškai tariasi tarpusavyje dėl valgio. Lusija, pasirodo, gali ją šio to pamokyti.

Kažkur iš gilumos ima kilti gėla. Jis galvoja apie Demono žemę. Kodėl turėtų galvoti apie ją šiandien?

∇

IŠ LUSIJOS DIENORAŠČIO

1866 m. gruodžio 27 d. Elizabetė jaučiasi blogai. Smarkūs galvos skausmai. Tikiuosi, ne dėl to, ką aš manau.

Vyrams nepatinka, kad mes čia. Slapčia mėto piktus žvilgsnius. Susimokėliškai niurna. Iš K... jokios naudos. Bjauru, kaip jis jiems antrina. Taip nežmoniškai nori pritapti prie purvinos minios, o juk visada priklausė ir priklausys aukštuomenei.

Aš moku joti taip pat kaip ir bet kuris kitas ir dar geriau už daugelį jų. Nesuprantu, kodėl jie į mane žiūri.

∇

IŠ JUODAKOJŲ GENTIES INDĖNO MEDŽIOTOJO DŽONO AKIES KAULUOGĖS PARODYMŲ

Nebylys liudytojas davė parodymus gestų kalba. Komisijai juos išvertė kapralas Dž... O'B..., kuris pats turi indėniško kraujo.

KVOTĖJAS: Ar mokate angliškai?

LIUDYTOJAS: Keletą žodžių. Nedaug.

K.: Norėčiau, kad duotumėte priesaiką. Štai šventoji Biblija.

L.: Tiesą reikia kalbėti visada, ne tik kartais. Tarp garbingų žmonių negali būti jokių priesaikų.

K.: Visa tai labai puiku, bet...

L.: Jūs neturite galios priversti mane prisiekti. Taip parašyta jūsiškuose įstatymuose.

K.: Na, gerai. Laikinasis gubernatorius pasamdė jus padėti jam atlikti jo misiją, ar ne taip?

L.: Mano žmonės nevadina jo gubernatoriumi. Mes vadiname jį airių generolu. Taip visi Teritorijoje jį vadina.

K.: Vis dėlto, ar galite mums pasakyti, kad jis pasamdė jus šiame žygyje?

L.: Jo žmogus Kalhunas atvyko pas mane, neprisimenu kada. Pasakė, kad jam reikia pėdsekio.

K.: Jūs palaikėte draugiškus santykius su O'Kifu?

L.: Jis sumokėdavo už darbą.

K.: Ir generolas jums pasakė, kad nori surasti tą berniuką...

L.: Manau, jūs turite galvoje laikinąjį gubernatorių. Jūs vartojate neteisingą terminą.

[*Kai kurie komisijos nariai juokiasi, bet liudytojas ne.*]

K.: Akivaizdu, kad anglų kalbą mokate geriau, negu bandėte mus įtikinti.

L.: Jūs klystate. Aš moku tik tiek, kiek sužinau iš jūsų.

K.: Kaip jums buvo paaiškinta, kas atsitiko berniukui?

L.: Kad naktinis jį pavogė.

K.: Jūs turite galvoje nusikaltėlį Kolą Maklorensoną?

L.: Aš turiu galvoje tai, ką pasakiau, – naktinį.

K.: Ir jau kitą žygio dieną, prieš sutemstant, jūs aptikote pėdsakus, ar ne?

L.: Tris poras arklių pėdsakų. Jie vedė į šiaurės rytus.

K.: Jūs esate įgudęs pėdsekys?

L.: Mano tėvas buvo įgudęs. Aš tik šiek tiek.

K.: Kaip jūs tai darote?

L.: Žiūriu.

K.: Kaip tai suprasti?

L.: Žiūriu į žemę. Atsimerkęs. O kaip dar patartumėt? Žiūrėti į dangų?

K.: Jūs nelinkęs atsakinėti...

L: Man buvo liepta čia ateiti. Aš atėjau.

K.: Ar nenorite padėti šiems džentelmenams?

L.: Aš nežinau, kas jie tokie. Jie man nepasakė nė žodžio. Jie tik sėdi ir dedasi rimti, kol jūs mane klausinėjate. [*Čia liudytojas pavartojo frazę, kurios vertėjas nemokėjo išversti.*]

K.: Tai labai svarbūs asmenys, atvažiavę čia ilgiausią kelią iš Vašingtono. Jis yra rytuose. Didžiulis ir galingas miestas. Galbūt jums yra tekę girdėti apie didelius baltus rūmus, kur baltųjų žmonių vadas...

L.: Aš žinau, kas yra Vašingtonas.

K.: Džentelmenas, sėdintis viduryje, yra generolas. Jam iš dešinės – brigados generolas, o iš kairės, geriantis vandenį, yra majoras.

L.: Ar tie medaliai, kuriuos jie įsisegę, gauti už narsą?

K.: Jie iš tikrųjų yra narsūs vyrai.

L.: Jie nužudė daug pietiečių? Kare, kuriame kariavo jūsų žmonės?

K.: Kiekvienas iš jų atliko daug didvyriškų žygių. Žodis „žudyti“ čia ne...

L. [*nutraukdamas*]: Kai vieni eina kariauti, jie vadinami žvėrimis ir laukiniais. Kai kiti eina kariauti, jie sega vienas kitam moteriškus kaspinėlius.

K.: Nebūkite įžūlus. Ar padėsite džentelmenams?

L.: Ar jiems reikia pėdsekio?

K.: Tam tikra prasme taip. Jie nori atsekti tiesą.

L.: Tada tegul žiūri į tiesą. Ir tegu atsimerkia. Tiesa palieka žymę, jeigu žinai, kur jos ieškoti.

[*Šioje vietoje procesą nutraukė pirmininkaujantis teisėjas. Susidarė įspūdis, kad liudytojas mažai kuo gali būti naudingas bylai tirti. Jis buvo paprašytas nulipti nuo liudytojų pakylos ir atleistas nuo tolesnio dalyvavimo teismo procese. Jis ir jo broliai išėjo iš salės.*]

∇

TREČIOJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 28 d., penktadienis

– *Buenos días**, – sako Elizabetė Longstrit pakeldama akis nuo ugnies.

Jos veidas apsiniaukęs, plaukai supinti į kasas. Lusijai toptelėjo, kad ji niekad neklausė, kiek Elizabetei metų. Galėtų būti trisdešimt. Sunku pasakyti.

✦

* Laba diena (*isp.*).

– *Buenos días, Elisabetta. Deben comer.* Jums reikia pavalgyti.

– *No tengo hambre, señora. ¿Quieres desayunar?**

Pasėmusi šparaginių pupelių duoda šeimininkei. Jukinio skonis gaižus, tarsi būtų virta pakartusiame vandenyje. Ji vis tiek valgo. Daugiau nieko nėra.

Indėnas kiūtina aplink stovyklą. Kartais stabteli ir apžiūrinėja akmenis.

O'Kifas tariasi su Haniganu ir Inglišu. Po kurio laiko abu sėda ant arklių ir joja į skirtingas puses. Inglišas – į rytus. Haniganas – į vakarus. Lusija nežino, nei kur jie joja, nei ko joja.

Ji kratosi nuojautos, kad nė vienas iš jų niekada jau nebesugrįš iš šito žygio. Planas per daug miglotas, per daug priklausomas nuo sėkmės. Ji nenori matyti, kaip miršta nekalti žmonės. Ji apskritai nenori matyti mirties.

Tas eilinis – iš Viklou – nušliaužė į kampą ir tupėjo atsukęs nugarą į palatą, kad niekas jo nematytų. Ji priėjo prie jo, atsiklaupė šalia. Gal jis norėtų su kuo nors pasišnekėti? Bet jis taip ir neatsisuko. Mirė vienumoje.

Tai buvo tą dieną, kai atėjo žinia iš Apomatokso. Karas pasibaigė. Li pasidavė. Savo pralaimėjimą jis priėmė su iššūkiu arba, kaip apibūdino pietiečiai, šauniai. Nuostabi uniforma tarytum išlyginta pokyliui, žirgas su puošniomis kamanomis ir apranga. Nugalėję kareiviai matė, kaip jis nusėdo nuo žirgo ir susilygino su jais. Jo sagos buvo nublizgintos taip, kad spindėjo saulėje. Laimėtojas Grantas vilkėjo eilinio uniformą. Nugalėtasis atrodė kaip laimėtojas.

* Aš nealkana, ponia. Norėtumėt papusryčiauti? (*Isp.*)

Kai buvo pasirašytas kapituliacijos aktas (tai ilgai netruko), maištininkai sustatė šautuvus į gubas ant kelio ir perėjo į kitą pusę, kur stovėjo nugalėtojai. Šiauriečiai spaudė jiems rankas, siūlė maisto, tvarsčių. Raiteliams buvo leista pasilikti arklius, kad sugrįžę turėtų kuo žemę dirbti. Šeši šimtai tūkstančių žuvusiųjų. Pietūs, virtę pelenais. Tam, kad baigtųsi žudynės, tereikėjo pereiti į kitą kelio pusę.

Iš palapinės prie šeivamedžių išlenda Vintertonas. Kaip jis sugeba išlikti toks švarus tame nepakenčiamame šaltyje? Ar jis naktį skalbiasi drabužius? Kur jis tai daro? Ji bando įsivaizduoti, kaip jis atrodė, kai dar buvo nesužalotas. Jo akys žalios kaip marmuras, rankos jaunos ir stiprios. Tarsi regėjimas prieš akis iškyla Vintertono vaiko paveikslas – toks kaip tėvas, tik be randų.

– Nusprendžiau pasivaikščioti, – sako jis.

– Kur?

– Ten, miške. Reikia atlikti šiokius tokius matavimus. Užtruksiu ne ilgiau kaip valandą.

– Gal pasiimtumėt drauge kurį nors vyrą? Būtų saugiau.

Jis neslepia nusivylimo išgirdęs tokį jos atsakymą. Tai vienas jo talentų – be žodžių pasakyti labai daug. Tuo atžvilgiu panašus į jos vyrą, o galbūt ir kitais atžvilgiais. Bet ko gi jis tikėjosi? Kad ji eis pasivaikščioti su juo? Pasikvietęs draugėn Florą Savidžą, jis patraukia į mišką. Ji žiūri į jų pėdsakus sniege.

Ir ima abejoti, ar jis iš tiesų sakė tiesą tą naktį atėjęs į namus. Ar tikrai matė berniuką? Gal jis žaidžia kokį žaidimą?

Vėl įsiplieskia kalbos apie pabūklą. Kada pagaliau liausis?

Indėnas nerimauja, tai matyti iš jo eisenos.

Tarsi jam galvą būtų prispaudęs dangaus skliautas. Panarinęs ją pėdina apledėjusiais akmenimis.

∇

DŽONO TREVANJONO, LAIKRAŠČIO LEIDĖJO, PARODYMAS

[*Liudytojas be prieštaravimų sutiko prisiekti. Paskui prasidėjo apklausa.*]

K.: Ar jūsų pavardė Džonas Trevanjonas?

L.: Džonas Noksas Trevanjonas.

K.: Kur jūs esate gimęs, sere?

L.: Damfrisšyre, Škotijoje. Aš gyvenau šioje šalyje aštuoniolika metų.

K.: Kiek žinau, jūs esate *Redemption and Edwardstown Epitaph* redaktorius?

L.: Tai tiesa.

K.: Ar galite atsakinėti kiek plačiau?

L.: Taip, aš esu šio laikraščio redaktorius.

K.: Gal pasakysite mums, kas įvyko pernai gruodžio 28 dieną, penktadienį? Tai buvo trečioji gubernatoriaus ekspedicijos diena.

L.: Aš buvau nujojęs prie Čelsio upės su savo pažįstamais...

K.: Pažįstamais...

L.: Taip.

K.: Ir?

L.: Aš buvau nujojęs prie Čelsio upės su savo pažįstamais. Mes norėjome apžiūrėti žemės sklypą, kurį vienas iš mūsų draugijos norėjo įsigyti. Tai buvo vyrų ekskursija.

Nieko daugiau. Mes įjojome į mišką prie Klonmelio kryžkelės, nes pamatėme grizlio patelę. Nusprendėme šiek tiek pamedžioti.

K.: Tikiu, kad jūs neblogas medžiotojas.

L.: Nesuprantu jūsų tono.

K.: Aukos persekiojimas teikia jums didelį malonumą, ar ne?

L.: Medžioklė yra džentelmenui derantis laisvalaikio praleidimas.

K.: Prašom kalbėti toliau.

L.: Pamačiau O'Kifą ir kitus raitelius, jojančius pro laukymę. O gal jis mane pamatė pirmas. Neprisimenu. Šiaip ar taip, jis prijojo ir paklausė, ką aš veikiu tokiame tolimame krašte. Atsakiau, kad nedarau nieko, kas galėtų jį dominti, tiktai medžioju lokį. Jis ėmė kalbėti šiurkščiai, ir man tai nepatiko.

K.: Sakydamas, kad jis ėmė kalbėti „šiurkščiai", ką iš tikrųjų turite omenyje?

L.: Nenorėčiau kartoti jo žodžių. Jie šlykštūs.

K.: Ar jis sakė: „Jūs, niekingas kirmine. Jūs, nieko vertas sušiktas baily"?

L.: Panašiai.

K.: „Jūs išdavėte šią šalį ir viską, kas joje dora, ir aš pasistengsiu užnerti jums ant kaklo paties surištą judošiaus kilpą"?

L.: Ko gero.

K.: Kodėl jis taip sakė?

L.: Paklauskite jo.

K.: Neabejoju, kad turite nuomonę šiuo klausimu. Toks protingas žmogus kaip jūs.

L.: Mano protas, jeigu aš jo turiu, nieko nelemia šioje byloje.

K.: Ar grasinote laikinajam gubernatoriui, kad jį užmušite?

L.: Būtų buvę kvaila taip sakyti.

K.: Ar grasinote laikinajam gubernatoriui, kad jį užmušite?

L.: Įsikarščiavęs žmogus gali bet ką pasakyti netikėtai užkluptas tokių žiaurių užgauliojimų. Keltas neieško žodžių, kai jam užverda kraujas.

K.: Toks pasiteisinimas turbūt netaikytinas gubernatoriui.

L.: Aš jus supratau, leitenante. Per daug nesididžiuoju tuo, ką pasakiau.

K.: Grįžkime trumpam į praeitį. Noriu būti tikras. Jūs pamatėte gubernatorių ir kitus dalyvius, jojančius per laukymę?

L.: Teisingai.

K.: Iš ko jį atpažinote?

L.: Pažįstu jį kaip nuluptą.

K.: Gubernatorius ir jo bendrininkai buvo užsidengę veidus skaromis nuo šalčio. Tai kaip, įdomu, jūs sugebėjote jį atpažinti?

PIRMININKAUJANTIS TEISĖJAS: Prašau atsakyti kvotėjui. Jeigu reikia, pagalvokite.

L.: Kaip jau sakiau, galbūt jis mane pamatė pirmas. Aš nežinau. Negaliu prisiminti.

K.: Aš darau prielaidą, kad jūs ir jūsų pažįstami džentelmenai sekėte paskui gubernatorių nuo pat Redempšen Folso.

L.: Ne.

K.: Kad jūs žinojote apie žygį ir norėjote įspėti jo priešus.

L.: Ne.

K.: Kad jūs norėjote duoti suprasti gubernatoriui ir jo vyrams, kad paskutinį žodį Kalnų teritorijoje tarsite jūs ir tie, kurie rems Konfederaciją.

L.: Tai absurdiškas prasimanymas nuo pradžios iki pabaigos.

K.: Ar jūs kada nors savo laikraštyje išspausdinote nors eilutę, ginančią konfederatų nusikaltėlius?

L.: Aš nemoku atmintinai kiekvieno sakinio, kurį esu parašęs.

K.: Ar esate sakęs įvairiomis progomis Redempšeno žmonėms [*Kvotėjas garsiai skaito iš konfidencialaus dokumento.*]: „Mums tinka bet koks vėjas, supurtantis jankių medį"? Arba: „Džonas Kolas Maklorensonas yra baltųjų rasės didvyris"? Arba: „Vienam – nusikaltėlis, kitam – laisvės karys"?

L.: Jūs, kaip matau, turite mano spėjamų posakių katalogą. Neprisimenu, kad būčiau sakęs nors vieną iš jų.

K.: Maklorensonas yra vienas puikiausių žmonių, atvykusių į Teritoriją. Nė nepamanytum, kad jis turi airiško kraujo.

L.: Kažin ar protingas žmogus viešai skelbtų tokį nusistatymą.

K.: Ar jūs šiuo metu esate Budrumo komiteto narys, ar buvote juo kada nors anksčiau?

L.: Į šį klausimą neatsakinėsiu.

K.: Atsiprašau, neišgirdau.

L.: Penktoji konstitucijos pataisa leidžia neatsakinėti į klausimus.

K.: Tai ne baudžiamosios bylos nagrinėjimas, sere.

L.: Aš neatsakinėsiu.

K.: Jūs vadovaujate vadinamajam Budrumo komitetui, arba „O ir O vyrams", kaip ši puiki organizacija kartais va-

dinama. Jūs atsakingas už nemažą skaičių šioje Teritorijoje nulinčiuotų asmenų. Flinas, Džonas Haranas, Džeimsas Danas. Sąrašas didžiulis. Apie jūsų nesutarimus su laikinuoju gubernatoriumi šiuo klausimu yra plačiai žinoma. Jūs rašėte apie jį savo laikraštyje niekšingus dalykus ir šmeižėte žodžiu Teritorijos gyventojams. Jis išdrįso jums pasipriešinti. Jį reikėjo nubausti.

L.: Tikiuosi, kad niekšingų dalykų nerašiau. Bet aš turiu teisę rašyti ką noriu.

K.: Jūs esate tikras konstitucijos žinovas.

L.: Ne, sere, nesu.

K.: Apsiribojate penktąja pataisa.

L.: Aš nesu joks žinovas.

K.: Ar jūs vadovaujate „O ir O vyrams"?

L.: Aš ginu savo kaimynus.

K.: Ar jūs ginate jų panieką vyriausybės įstatymams?

L.: Vyriausybė Vašingtone, o ne čia, Teritorijoje. Jeigu mes vadovausimės vyriausybės nurodymais, kada mums sėti ir kada pjauti, tai mirsime savo laukuose iš bado.

K.: Labai jaudinanti parabolė. Kuris Budrumo komiteto narys taip pasakė?

L.: Tomas Džefersonas taip pasakė, sere. Aš atsiųsiu jums nuorodą.

K.: Jūs gretinate mėgstamus korikų ir mūsų respublikos tėvo posakius?

L.: Gretinate jūs, o ne aš, sere.

K.: Įsidėmėkite, kad konstitucija užtikrina teisę į įstatymišką proceso tvarką.

L.: Aš čia ne tam...

K.: [*nutraukdamas*]: Kad suiminėtumėte piliečius be jokio bylos nagrinėjimo, tik su pretenzija į karo lauko teismą. Kad išvežtumėte juos naktį, be jokio draugo ar

advokato, kad kankintumėte ir numarintumėte gyvulio mirtimi. Ar tai, jūsų supratimu, nė kiek neprieštarauja konstitucijai?

L.: Aš nestudijavau teisės. Pasakykite jūs.

K.: Ar manote, kad tai nėra labai rimtas reikalas?

L.: Aš neatsakinėsiu.

K.: Ar dalyvavote sąmoksle, kurio tikslas buvo sudeginti gubernatoriaus rezidenciją Redempšen Folse?

L.: Ne.

K.: Jūs esate girdėjęs gubernatorių tvirtinant, kad dalyvavote.

L.: Melas.

K.: Ar kada nors braižėte kam nors namo planą?

L.: Ne.

K.: Ar esate samdęs vieną ar keletą žmonių stebėti namą? Taip pat Lusiją O'Kif „Lygumų" viešbutyje Edvardstaune?

L.: Aš neatsakinėsiu.

K.: Ar buvote susimokęs su kitais susprogdinti namą?

L.: Melas.

K.: Ar jūs nužudėte Devliną, kuris buvo pasamdytas statyti namą?

L.: Ne.

K.: Ar jūsų būrys parodė nepagarbą, o paskui suniokojo Jungtinių Amerikos Valstijų vėliavą prie to namo? Ar jūs apiplėšėte buvusios vergės namelį, skanduodami atskilėlių ir kitokius lozungus, niekinančius jos rasę?

L.: Aš neatsakinėsiu.

K.: Ar jūs mylite Jungtines Valstijas, sere?

L.: Tikiuosi, kad esu tikras patriotas.

K.: Aš ne to jūsų klausiau.

L.: Toks mano atsakymas.

*[Kadangi buvo penkios minutės po keturių, tyrimas buvo atidėtas.]**

∇

PENKTOJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 29 d., šeštadienis

Lusijos dienoraštis

Elizabetė man pasakė savo negalavimo priežastį. Ji tokia, kaip aš, deja, ir maniau. Prasidėjo prieš kelis mėnesius kairėje akyje, pasakė ji. Smarkūs skausmai, kartais svaigimas. Regėjimas čia dingsta, čia vėl atsiranda. Kartais ji net neįžiūri rankos prieš pat savo veidą. Aš paklausiau jos: „Ar tu dabar mane matai, Elizabete?" Ji atsakė: „Tiktai kontūrus." Aš priėjau arčiau ir vėl paklausiau. Ji nieko neatsakė.

Prižadėjau jai, kad ieškosime daktaro. Ji baiminosi, kad niekas nepadės. Paprašė, kad nesakyčiau K., bet aš jaučiau, kad teks pasakyti.

Jis atėjo ir maloniai su ja pasišnekėjo. Pasakė, kad jos nepaliks. Apie atleidimą negali būti nė kalbos. Aš pajutau jo širdies šilumą, kurią dažnai patirdavau anuomet. Mokėjimą kalbėtis su žmonėmis. Kad aš taip mokėčiau.

✦

* Kitą dieną Džonas Trevanjonas į apklausą neatvyko. Tai buvo pirmadienis. Rytą maršalas nuėjo į jo namus, bet nieko nerado. Ant jo darbo stalo buvo paliktas savižudžio laiškelis. Po keturiolikos mėnesių jo autorius buvo sutiktas Monrealyje. Jis išgyveno iki devyniasdešimt trejų metų ir mirė savo lovoje, susikrovęs kapitalą iš savo išleistų memuarų „Tvirtos rankos teisybė naujosiose JAV vakarų žemėse" (visų manymu, mėgstama karalienės Viktorijos knyga). (*Aut. past.*)

Vėliau pasakiau jam savo naujieną. Kad galbūt jis ir aš tapsime tėvais. Jis verkė. Sakė, kad jaučiasi laimingas. Maldavo, kad tučtuojau grįžčiau į Redempšeną. Atsakiau, kad kol kas negrįšiu.

Šį vakarą prie būrio prisidėjo dar du vyrai.

Dabar mūsų keturiolika.

∇

RAITELIŲ IR JŲ GINKLŲ SĄRAŠAS,

SUDARYTAS JUNGTINIŲ VALSTIJŲ ARSENALO SKYRIAUS TEISMINIO TYRIMO TRIBUNOLUI

Dž. K. O'Kifas: 43 m. Austriška *Lorenz* modelio 1854 m. muškieta, 54-o kalibro. Praplatinta iki 58-o kalibro. Du koltai. Lenktas karalienės husarų kardas, ašmenyje išgraviruota: „Gen. Dž. K. O'K." (rankenoje trūksta brangakmenių).

P. Edv. Haniganas: 37 m. Šerifo pavaduotojas, Varinos apygarda. 127-ojo Niujorko pulko, „Airių būrio" veteranas. *Army* modelio 44-o kalibro koltas. Vaiso iš Bondo gatvės Londone chirurginis skalpelis (X dydžio). Pritaikytas įsikišti į batą. Taip pat grandinė smaugti.

Danielis Nilandas Mudis: 24 m. Laikinasis šerifas, Trūro apygarda, 127-ojo Niujorko pulko veteranas (medaliais apdovanotas snaiperis), toliašaudis atraminis šautuvas. Pataiko iš 1 800 jardų. Mačetė (viena) su pjūkliniais ašmenimis.

Ovenas (žinomas kaip Džonas) Kridas: 31 m. Konfederatų veteranas (1-asis Misisipės pėstininkų pulkas).

Spencer šautuvas, metalinė apkaba, šautuvo šaudymo greitis – 12 šūvių per minutę. Ilgas medžioklinis peilis.

Denis Arkinsas: 2-ojo Masačusetso pulko, 1-osios divizijos, 12-o korpuso veteranas. Laikinasis Edvardstauno ir Tomondo apygardų maršalo pavaduotojas. 1859 m. *Sharps* karabinas (trumpavamzdis, užtaisomas per uoksą). Juosta su kiniškais žvaigždės formos svaidomaisiais peiliais.

Maikas Fransis Inglišas: 32 m. 127-ojo Niujorko pulko veteranas. Laikinasis šerifas, Kanados pasienio ruožas. Du *Starr* revolveriai, 44-o kalibro, šešių šūvių, dvigubo veikimo. Taip pat nupjautavamzdis šautuvas. Ant buožės išraižyta: „Tegyvuoja Erina".

Džozefas Džonas Maunransas: 26 m. 127-ojo Niujorko pulko veteranas. Laikinasis šerifas, Skiberino grafystė. Padarytas pagal užsakymą „8 figūros" revolveris, kalbama, kad pasidarytas paties (kol kalėjo Pentonvilio Goule Londone), 36-o kalibro. Patikimas.

Džonas Floras Savidžas: 46 m. 29-ojo Indianos pulko veteranas. Laikinasis maršalas, Sekvojų apygarda. *Le Mat* revolveris, *Cap and ball*, dvivamzdis.

Fransis Viljamas Dvajeris: 34 m. 32-ojo Pietų Karolinos pulko veteranas. 1861 m. *Springfield* modelio muškieta. 15$ –20$. Springfildo ginklų gamykla, Masačusetsas.

Alenas Vintertonas: 34 m. Jungtinių Valstijų kartografų korpuso kapitonas. Enfildo manufaktūros graižtvinė muškieta. Cilindro skersmuo – 0,577 colių, 9 svarai, 3 uncijos su durtuvu. Šaudo kaip Minjė kulkomis. Lekia 800 jardų. Mažas pistoletas, gamintojas nežinomas; šiuo metu dingęs.

Maiklas Martinas Džoisas: 52 m. 21-ojo Džordžijos pulko veteranas. Britų manufaktūros *Whitworth* šautuvas (atimtas iš konfederatų šaulio prie Spotsilvanijos). Šaudo šešiakampiais „varžtais". Palieka baisias žaizdas.

Akis Džonas Kauluogė: amžius nežinomas. Juodakojų genties indėnas. 1855 m. *Colt-root* modelio kapsulinis magazininis šautuvas. 64-o kalibro. (Jungtinių Valstijų gamybos, vogtas.) PASTABA: BROKUOTAS GINKLAS, BUVO SUNAIKINTAS. (Tarpais šauna iš visų vamzdžių iš karto, nutraukė šauliui kairės rankos pirštą per bandymą.)

Lusija Kruz Makleland O'Kif: *Starr* karabinas, 21-o colio, 54-o kalibro vamzdis. Nulinis užsikirtimo procentas, visiškai patikimas. Mažas durklas su brangakmeniais inkrustuota rankena, ispaniško stiliaus. (Dvidešimt deimantų, senovinis, naudojamas kaip atmintinė meldžiantis, kiekvienas deimantas atitinka rožinio paslaptį.)

Betė: Išlaisvinta negrė. Apie 30 m. Neginkluota.

KITA AMUNICIJA, GINKLUOTĖ ir taip toliau

Narvas lokiams, lieto metalo, su grandininėmis durelėmis, su spynomis. *Williams* užtaisomas per uoksą, greitašaudis „mechaninis šautuvas", pagamintas Konfederatų karo departamentui, naudotas Septynių Pušų mūšyje. Linkęs perkaisti stringantis uoksas. Sunaikintas.

Vienas labai aršus medžioklinis skalikas – gubernatoriaus nuosavybė. Užmuštas.

∇

PENKTOJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 30 d., sekmadienis

Jie išjojo iš stovyklos vos praaušus ir beveik visą rytą jojo, pailsėti sustodavo tik kelioms minutėms. Prie Krikl-

vudo upės jų laukė Inglišas su naujais arkliais, bet jau beveik nebebuvo kuo jų šerti.

Ūkininkas Tomas Prantis ir jo pati Keitė buvo fenijų rėmėjai, gimę Liverpulyje. Jie laikė O'Kifą didvyriu, o jo apsilankymą – garbe. Todėl jie pasikvietė keletą airių kaimynų pas save, nors buvo paprašyti griežtai saugoti šį apsilankymą paslaptyje. Jis atsisakė susitikti, perpyko ant šeimininkų ir užsidarė su vyrais tvarte. Lusija maldavo jo susitikti su savo gerbėjais, tikindama, kad, jeigu pats O'Kifas jų paprašys, tai labiau tikėtina, kad jie niekam neprasitars. Vis dėlto jis visą dieną neišėjo iš tvarto. Popiet ėmė snigti stambiais kąsniais.

Į tvartą buvo nunešta maisto, antklodžių, paklotų ir pora pypkių su tabaku. Bet jis vis tiek nesirodė savo šeimininkams. Ketvirtą valandą sutemo. O'Kifas šiek tiek numigo susisupęs į antklodę. Vyrai tyliai lošė kauliukais arba pokerį, kiti ilsėjosi garduose arba valė šautuvus. Jiems buvo liepta negerti, bet kai kurie slapčiomis gurkšnojo, nes atslenkanti naktis spirgino šalčiu, o tvarte ugnies nevalia užsikurti. Vidurnaktį O'Kifas pasitarė su Savidžu ir pasakė jam apie žygio pasikeitimus. Planui iškilo pavojus. Jis buvo įsitikinęs, kad juos kažkas seka. Jie nekeliaus tiesiai į Stornavėjų.

Vintertonas elgėsi keistai. Atrodė labai įsitempęs, akivaizdžiai nervingas. Floras Savidžas iš Korko apygardos, dešinioji O'Kifo ranka, vėliau paliudjo, kad žemėlapių braižytojas tą naktį nesumerkė akių, išsėdėjo iki ryto be atvangos rausdamasis po drabužių kišenes ir kelionmaišį. Auštant jis pasakė Džonui Kridui, kad kažkur nukišo labai svarbų jam dienoraštį. Kridas padėjo jo ieškoti. Jis neatsirado.

Praėjus valandai po saulės patekėjimo, kai jie ėmė ruoštis į kelią, paaiškėjo, kad Elizabetė tap įsisirgo, jog nebegali tęsti kelionės. Lusija priprašė palikti ją sodyboje

pas Prantlius, kurių sūnus sutiko saugiai nuvežti ją atgal į Redempšen Folsą, kai tik orai nusistovės. O jis tuo metu parvešiąs gydytoją, gyvenantį už trisdešimties mylių. Tai apakimas nuo sniego, pasakė fermeris. Nemalonu, bet nieko rimto. Jie prižadėjo ja pasirūpinsią.

Maždaug penkiolika minučių po aštuonių O'Kifas atsisveikino su ja. Tai buvo 1866 metų išvakarės. Ji jau niekada nebeišvydo nė vieno iš tų raitelių.

∇

ŠEŠTOJI DIENA IŠ SEPTYNIŲ
Gruodžio 31 d., pirmadienis

Diena buvo apsiniaukusi ir žvarbi, kai O'Kifas išjojo su būriu. Jodamas priekyje vedė visus pro Ganmetalo tarpeklį, žemyn Dviejų Mylių kalnu, paskui per lygumas ir apsnigtą preriją šiaurės rytų keliu Kanados link. Jie jau turbūt buvo prajoję Junjon ežerą, nusėtą mažomis medžiais apaugusiomis salelėmis, tikriausiai jau užšalusį. Jau turėjo būti įveikę O'Mali perėją, o tai ne taip jau paprasta net ir tada, kai oras gražus ir jojama ant stiprių mulų. O viduržiemį raitomis ant arklio, akmenims riedant kaip pabūklų sviediniams, tai turėjo būti bauginantis žygis.

Tą dieną temperatūra buvo septyniais laipsniais žemesnė nei vandens užšalimo temperatūra.

Jie prajojo vaiduoklišką Silverloud Springo miestą. Prijoję upę, persikėlė brasta, vadinama Saimunu, apie kurią kažkas buvo pasakęs indėnui Kauluogei, bet pats jis niekada nebuvo jos matęs. Dabar kai kurie vyrai jau suprato, kur jie keliauja. Trys iš jų, galbūt keturi, buvo nepatenkinti.

Jie sustojo pailsinti arklių prie Mailstouno Landingo perėjos, kurioje Parflekės upės intakas susilieja su Redvulfo vakarų atšaka.

Prie O'Kifo priėjo grupelė delegatų. Jeigu jie teisingai supratę, kur joja, tai pusė vyrų toliau jo nebelydės. Jis nieko jiems neaiškino, bet sutiko, kad jie palauks jo čia. Jis grįš, pasakė, po dviejų valandų.

O'Kifas, Lusija, Vintertonas, Savidžas ir buvęs konfederatas keliavo toliau. Pond Orėjaus kelias, kurio dabar jau nebėra, anuomet buvo siauras, ne ką platesnis už pėsčiųjų takelį, todėl jie jojo vorele – O'Kifas priekyje, o Savidžas su paruoštu šautuvu gale.

Penki akmenėti kalvagūbriai. Palikta pūdymui juoda pieva. Iš pradžių jie nebuvo tikri, ar teisingai pataikė. ĮSIBROVĖLIAI BUS NUŠAUTI – skelbė lentelė ant vartų. Paskui pro dūmų sūkurius sumirgėjo konfederatų vėliava.

Atmatų krūvoje kapstėsi vištos, traukė sliekus iš gelmės. Gaidys lėtai vaikštinėjo prie šuns būdos. Pririštas mažo ūgio ispanų veislės arklys panarinęs galvą suko ratą aplink stulpą. Daugybė maišų nepasėtų grūdų.

Kai jie prijojo prie trobos iš baltojo kėnio medienos, šalimais lauke pamatė vyrą, kuris kasė žemę atsisukęs nugara į juos. Jam galėjo būti nuo keturiasdešimt iki šešiasdešimt metų. Šalia jo karutyje sėdėjo negriukas.

O'Kifas nulipo pirmas. Žmogus neatsigręžė, nors turbūt girdėjo jų pasagas taukšint į akmenis. Dauboje palei upelį iš laužo kilo dūmai, jame spragsėjo žabai ir pušinės malkos. Liepsna šaudė žiežirbas. Kvepėjo verdamais pušų sakais.

– Džonai, – tarė už vyro nugaros stovintis O'Kifas. – Senas maištininkas atėjo tavęs aplankyti.

Jis vis tiek neatsisuko. Tik dar įnirtingiau kasė kažką niurnėdamas, o jo kaklas čia raudo, čia balo sulig kiekvienu

pasilenkimu. Vaikas pakėlė akis į O'Kifą ir Lusiją, tarytum laukdamas, kad jie pasakys jam ką nors svarbaus.

– Tikiuosi, Marta sveika. Ji čia su tavimi ar Ričmonde?

Vyras nieko neatsakė, tik primynė kastuvą. Jo brūžavimas į skalūną rėžė ausį. Buvo girdėti, kaip jis švokščia kvėpuodamas, regis, jam skaudėjo įkvepiant orą. Jo plaučiai visada buvo silpni.

– Aš norėjau atvykti anksčiau. Palinkėti tau sėkmės Teritorijoje. Šiaip ar anaip, norėčiau...

– Aš žinau, ko tu atvykai.

– Vadinasi, girdėjai, kas atsitiko. Apie nusikaltėlį ir berniuką.

– Aš žinau, ko tu atvykai, – pakartojo jis.

– Tas žmogus mane nuskriaudė. Jis buvo konfederatų kareivis. Pamaniau, – jeigu galiu kalbėti atvirai, – kadangi pats palaikei Pietus, tiek paaukojai karui ir taip toliau...

– Pamanei palyginti mano sūnus su tuo ginkluotu žudiku. Ar ne taip?

Dabar jis atsisuko veidu į O'Kifą.

Jis buvo nedidelio ūgio, kresnas, su blunkančia tatuiruote ant dešinio dilbio. Vyras, kuris kadaise buvo gražus. Iš jo akcento buvo galima suprasti, kad jis gyveno įvairiose šalyse, bet Airija, Olsteris, Derio miestas, ko gero, seniau buvo gimtieji jo namai. Jis stovėjo kiek pakumpęs – toks paliko po to, kai jį žiauriai nuplakė Tasmanijoje. Dviem šimtais smūgių už tai, kad padėjo pabėgti žmogui, dabar stovinčiam priešais jį.

– Malonėk man atsakyti, – pasakė Džonas Fintanas Daganas. – Ar tu lygini mano sūnus su tuo žudiku?

– Žinoma, ne. Aš tik norėjau pasakyti, kad bet kuris pietietis paklausys tokio žmogaus kaip tu. Jeigu sutiksi

tarpininkauti. Viską galima išspręsti taikiai. Berniukas dar mažas. Jeigu jie jį nuskriaus...

– Tu drįsti kalbėti su manimi apie skriaudą. Po viso to, ką aš išgyvenau?

– Nebuvo tokios dienos, kad aš nesimelsčiau už tavo berniukus. Tavo auka – ir Martos – per didelė. Tai žiauru.

– Nekalbėk man apie mano sūnus, gerbiamasis. Tu nevertas apie juos kalbėti. Tavo maldos čia nereikalingos.

– Jie buvo puikūs vaikai, Džonai. Tavo ir Martos dėka. Aš visada žinojau, kad jie bus bebaimiai kariai.

– O jų krikštatėvis stovėjo teroristų, kurie juos sutrypė, avangarde. Kiek „drąsos" reikėjo, kad išduotum savo draugus?

– Džonai, jeigu aš tau pakenkiau, atleisk man.

– Tu pats sau pakenkei, gerbiamasis. Pats ir susimokėsi.

Grasinimas tarsi nuriedėjo per akmenis tarp jų. Už tuopų miškelio suklegėjo laukinės žąsys.

– Pasakyk man, generole O'Kifai, – o gal kaip kitaip dabar save vadini, – ar jie žino mažutę tavo paslaptį? Ar man jiems pasakyti? Tu, veidmaini. Pasipūtęs, į puikybę pasikėlęs sukčiau.

– Džonai...

– Matau, kad laikei liežuvį už dantų. Taip aš ir žinojau. Ar sunku buvo? Visus tuos metus? Netgi toks šlykštus melagis kaip tu turbūt ne visas naktis ramiai išmiegojai?

– Konai, – įsiterpė Lusija. – Apie ką jis kalba?

– Taigi, – atsiliepė Daganas. – Apie ką aš kalbu? Pasakyk jai, ko gi tu. Ar geriau man?

Du jaunystės draugai žiūrėjo vienas į kitą. Vieną naktį kameroje jie prasipjovė nykščius ir prisiekė krauju.

Vyresnysis žiūrėjo į jaunesnįjį abejingai kaip teisėjas ramia sąžine dėl vykstančio proceso.

– Tamstytei pakinkliai tirta? Tai tavo nuosprendis. Jau verčiau amžiams keliauti į pragarą, negu bent vieną naktį atsidurti tavo kailyje.

Daganas mostelėjo iš karučio išslydusiam vaikui ir priėjo nešinas iš moliūgo padarytu indu ir į gniutulą susukta audeklo skiaute. Jis papylė vandens ant Dagano sudėtų rieškučių. Daganas apsišlakstė veidą, nusišluostė skiaute rankas, atsigėrė porą gurkšnių iš indo. Atsigėrė taupiai, kaip žmogus, turintis mažai vandens, kaip žmogus, sėdėjęs ne viename kalėjime ir vieną dieną galintis vėl jame atsidurti. Berniukas nukerėplino atgal prie karučio ir įsitaisė jame sukryžiavęs kojas kaip Buda, stebintis tuštumą.

– Daugiau jokio svarbaus reikalo neturi? – paklausė Daganas, siaučiamas pelenų, kurie čia pakildavo, čia vėl nusėsdavo ant jo kūno ir kastuvo. – Aš turiu tvarkyti savo žemę. Kažkas šioje šalyje turi dirbti. Mums vyriausybė nemoka judošiaus dolerių.

– Aš atėjau pas tave kaip senas į bėdą pakliuvęs draugas. Jeigu nori, aš maldauju tavęs padėti. Man gresia didžiulis pavojus. Tiems, kuriuos aš myliu, taip pat gresia pavojus. Dienos, kurios manęs laukia, gali man būti paskutinės.

– Kaip pasiklosi, taip išmiegosi, – pasakė Džonas Daganas ir vėl nusisuko kasti žemės.

Šiauriausiame dangaus kvadrate erelis ėmė sklęsti žemyn sukdamasis su vėjo verpetu.

– Eime, Konai, – Lusija paėmė jį už rankos.

Bet jis, regis, nenorėjo eiti. Ji pamojo vyrams.

Džonas Floras Savidžas atvedė už pavadžio O'Kifui arklį. Arklys buvo neramus, užuodęs pelenus ėmė karpyti ausimis. Raiteliai nuščiuvę tylėjo tokio išsižadėjimo akivaizdoje. Tai buvo slegianti scena.

– Gal tu bent paspausi man ranką, Džonai? Dėl buvusių geresnių laikų?

Daganas neatsisuko. Bet liovėsi dirbęs ir, atrodo, žiūrėjo į viražais besileidžiantį erelį. Jis visada mylėjo paukščius, žavėjosi jų grožiu ir ypatingumu. O'Kifas nedrąsiai žengė prie jo iš už nugaros ištiesęs ranką.

– Džeimsas ir Konas, jie tikrai būtų norėję...

Tai, kas įvyko po to, dar daug metų po to, prisiminė visi šio įvykio dalyviai. Lusija aiktelėjo. Savidžas išsitraukė pistoletą. O'Kifo ranka jį sulaikė. Arklys pasistojo piestu. Kažkas garsiai nusikeikė. Juodaodis vaikas sėdėjo kaip sėdėjęs.

O'Kifas šluostėsi nuo veido spjūvį.

Moteris priėjo taip tyliai, kad niekas jos nepastebėjo. Ji buvo neaukšta, liesa ir išblyškusi. Apsirengusi juodai, drabužiai seni ir nublukę, tad atrodė pilki.

– Tegu bus prakeikta ta diena, kai jie nesukapojo tavęs į gabalus, – visa virpėdama ėmė raudoti Marta Dagan. – Jeigu būčiau žinojusi, kas iš tavęs bus, tai būčiau pagalandusi jiems peilį. Tu esi išgama. Girdi mane? Nėra žemiau puolusių už tave. Šitiek vyrų apgaule suviliojai sekti paskui save. Šliaužk lauk iš šitos žemės arba *būk palaidotas joje.*

Vintertonas priėjo artyn ir nusivedė gubernatorių šalin. Juodaodis berniukas žiūrėjo, kaip jie išjoja.

∇

IŠ FLORO SAVIDŽO PARODYMŲ

L.: Išjoję iš Dagano sodybos, po poros valandų pasiekėme Banklodžio brastą. Bosas atrodė sugniuždytas, netgi

toks žmogus kaip jis. Mes įkūrėme stovyklą, bet jis kažkur pasitraukė. Gal kokias porą valandų buvo dingęs. Išėjo į mišką. Kai grįžo, atrodė labai nekaip.

K.: Nekaip?

L.: [*iliustruodamas mimika*]: Nežinau. Gal karščiuojantis. Ne visai jau toks liūdnas kaip mėnulis, bet kažkoks sukritęs... Akys ašarojančios... Girdėjau, kaip vienas vaikinas, ko gero, Inglišas, paklausė, ar jis sveikas. Jis atsakė, kad visiškai sveikas, tik baisiai sušalęs. Tada Inglišas paklausė, ar jie tikrai toliau tęs kelionę pagal planą.

K.: Ką jis atsakė?

L.: Varpo šerdis įstatyta. Tegu skamba.

K.: Kokiu tonu tai buvo pasakyta?

L.: Stengėsi linksmai.

K.: Sakote, linksmai.

L.: Džiugiai. Turbūt norėjo pakelti vaikinams ūpą. Arba sau pačiam.

K.: Kažkuriuo metu vėliau jūs nugirdote laikinojo gubernatoriaus ir jo žmonos pokalbį.

L.: Rodos, taip.

K.: Apie ką jie kalbėjosi?

L.: Aš neprisimenu.

K.: Jūs labai gerai prisimenate. Dėl ko jie kivirčijosi?

L.: Aš visko negirdėjau. Kalbėjo kažką apie Australiją.

K.: Buvo kilęs aršus kivirčas dėl paslapties, apie kurią užsiminė Daganas. Neišsisukinėkite, bičiuli. Jūs girdėjote kiekvieną žodį.

L.: Ne, sere.

K.: Ponia O'Kif kalbėjo pakeltu tonu, buvo nepaprastai susikrimtusi ir graudžiai verkė. Ji kalbėjo su laikinuoju gubernatoriumi įžeidžiamais žodžiais, taip?

L.: Neprisimenu, kaip ten buvo.

K.: Ponia O'Kif trenkė laikinajam gubernatoriui per veidą, argi ne taip?

L.: Galėjo. Nežinau. Paskui jinai nuėjo į palapinę.

K.: Manau, kad žinote kur kas daugiau apie šį incidentą, negu mums sakote.

L.: Ne.

K.: Kai ji nuėjo į palapinę, kas buvo toliau?

L.: Bosas paklausė manęs, ar ten, kur mes keliaujame, yra paštas.

K.: Stornavėjuje?

L.: Taip, sere.

K.: Ar jis pats nežinojo?

L.: Na, neaišku, ar tuo laiku jis jau buvo pastatytas ar ne. Aš pasakiau, kad tikrai žinau, jog paštas yra. Nes aš pažįstu Igį Gilkristą – Stornavėjaus maršalą – ir jis man užsiminė, kad vienas mano pažįstamas iš karo laikų dirba tenai. Taigi bosas liepė atnešti popieriaus ir plunksnakotį. Ir pasaugoti, kad niekas netrukdytų. Ir kad atneščiau išgerti.

K.: Išgerti?

L.: Jis, rodos, paprašė butelio viskio, taip. Bet mes nebeturėjome nė lašo viskio.

∇

IŠ LUSIJOS DIENORAŠČIO

Turėjau anksčiau susiprotėti.

Turėjau tai matyti.

Jis prašė manęs atleisti. Aš buvau per daug sukrėsta.

∇

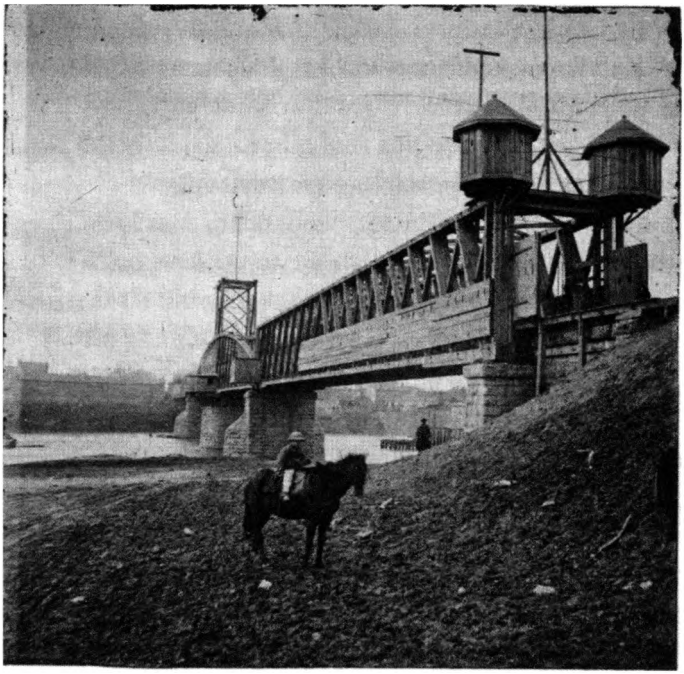

IŠLIKĘS GUBERNATORIAUS LAIŠKAS BERNIUKUI TASMANIJOJE*

Ponaičiui Robertui Emetui Bolandui,
Ponios ir pono Džono P. Bolando globotiniui,
Blakvotertauno ferma, netoli Hobarto, Australija.

1866 m. gruodžio 31 d.

Mano mielas sūnau Robertai,

Aš išsiunčiau tau sveikinimą su Naujaisiais metais, tikėdamasis, kad tau [*praleistas žodis*] sekasi. Prašau, atleisk, kad taip ilgai neatrašiau į tavo paskutinį [*praleistas žodis*], nes nuo tada, kai man parašei, praėjo jau dešimt mėnesių. Laiškai į Teritoriją neretai ateina labai pavėluotai. Tai lemia permainingi orai ir nuošali geografinė mūsų padėtis. Be to, šiemet daug bėdos pridarė nesiliaujantys indėnų puldinėjimai ir garlaivių plėšimai.

Aš neskiriu mūsų susirašinėjimui tiek dėmesio, kiek turėčiau, Robertai, prašau man atleisti ir pasižadu ateityje pasitaisyti. Turiu pasakyti, kad ypač pasibaigus karui su maištininkais, po to, kai laimėjo Jungtinės Valstijos ir

* Iš asmeninio profesoriaus Dž. D. Makl. archyvo. Penki gubernatoriaus herbinio popieriaus lapai, prirašyti iš abiejų pusių O'Kifo rašysena. Visuose puslapiuose, išskyrus pirmą, rezidencijos adresas išbrauktas. Pirmame puslapyje pradeginta skylutė. Greičiausiai nuo žarijos. Paskutinis puslapis yra miltų maišelio skiautė.

jos Šiaurės armijų karžygiai, tavo tėvas pasidarė visiškas nuoboda, apsikrovęs daugybe varginančių pareigų ir kankinamas visokių prasisiekėlių, nuolat reikalaujančių, kad jis juos išklausytų. Toks tat pergalingojo generolo jungas. Sėkmė, kaip ir pralaimėjimas, pateikia išbandymus.

Tikiuosi, kad esi geras savo globėjams, gerai mokaisi ir visur kur esi pirmas.

Leisk man pasidžiaugti tavo pastebimai pagražėjusia rašysena. Žiūrėdamas į ją negaliu patikėti, kad tau tiktai keturiolika. Galėčiau lažintis, kad čia rašyta kokio žilagalvio mokslinčiaus. Kartas manoma, kad dailiai rašyti sugeba tik kvailiai, bet patikėk savo tėvo žodžiu, kad tik ničnieko nesugebantys šūdmaliai gali iš pavydo sumąstyti ir tokią nesąmonę.

Dabar pereinu prie rimtesnių dalykų, kuriuos paminėjai laiškuose [*sic*]. Aš nuodugniai apsvarsčiau tavo nuomonę ir, manau, suprantu, apie ką tu kalbi. Man gaila, kad tu nusiminei dėl to kvailo berniūkščio. Pasistenk nekreipti į jį dėmesio, kitaip tik skatintum tokių kaip jis įkyruolių neišmanymą.

Nemanyk, kad rašydamas man apie savo jausmus elgiesi nevyriškai; priešingai, tavo nuoširdumas yra tavo privalumas ir tik dar kartą patvirtina tai, ką ir taip žinau, kad iš tokio berniuko kaip tu išaugs nuostabus vyras. Tėvas berniukui yra geriausias draugas, netgi susiklosčius tokioms keistoms aplinkybėms kaip mudviejų. Šiaip ar taip, tikras vyriškumas nereiškia bejausmiškumo.

Visi mirtingieji, kurie buvo verti savo lyties, pradedant Kuchulinu*, Volfu Tounu, Bonapartu, Abraomu Linkolnu ir baigiant labai dideliu patriotu, kurio pavardė sutampa

* Airių mitų herojus.

su tavąja, pažino beribį žmogiškų jausmų pasaulį, tarp jų sielvartą ir širdies skausmą. Aleksandras Didysis, kuris užkariavo [*sic*] visą savąjį pasaulį, yra vieną kartą verkęs. Argi drąsiausias visų laikų didvyris žemėje nėra verkęs vienumoje apimtas kančios? Ne, tai ne mergaitiškumas retkarčiais nubraukti ašarą. Aš pats, kai pagalvoju apie tai, kad mes esame atskirti vienas nuo kito, ir jau taip ilgai, – taip, aš verkiu.

Likimas iš manęs, kaip ir iš tavęs, anksti atėmė motiną, – prisimenu, koks jaučiausi vienišas būdamas tavo amžiaus, – taigi tu ir aš galime būti to sunkaus patyrimo broliai, ne tik tėvas ir sūnus. Sunku gyventi berniukui, kurio motina iškeliavo į dangų. Mes turėtume džiaugtis, kad jai bus už viską atlyginta tame pasaulyje, kur niekas jos nebenuskriaus ir kur viską lemia mūsų širdies, o ne odos tamsumas; bet vis tiek jaučiamės praradę mielą draugę ir kartais jaučiamės vieniši ir nusiminę. Tu esi geros širdies ir jautrus berniukas. Niekada nesigėdyk to, kas glūdi tavo sieloje, nes visa, ką tenai turi, nušvies tau kelią. Apgaubk delnais tą liepsnelę, Robertai, nes, kai ji užgęsta, žmogus žuvęs.

Dabar pereisiu prie klausimo, kuris, savaime suprantama, sujaudino tave labiausiai; turiu galvoje tuos šlykščius žodžius, kuriuos berniukas pasakė apie tavo velionę motiną, ir kitus, kurių oda kaip jos, taip pat ir apie tave. Bet kuris žmogus, vadinantis kitą žmogų „mišrūnu“, vertas mūsų gailesčio ir atlaidumo, nes jis yra nevykėlis. Tokie žodžiai atskleidžia skausmingą taip kalbančiųjų tuštybę. Dar vaikas, o dvasia niūri.

Pabaigai leisk man, Robertai, tau papasakoti tiesą, kurią aš žinau. Tavo motina buvo neprilygstamo būdo, graži ir tauri, nors ir žemos kilmės. Susipažinau su ja visai ne

„aludėje“ ar „lindynėje“, kaip sakė tas berniukas, o per draugą daktarą, kurio vaikus ji prižiūrėjo. Jos tėvas buvo ne „nusikaltėlis“, o doras Anglijoje gimęs naujakurys. Jos motina aborigenė buvo nepaprastai maloni moteris, viena geriausių, kokias man yra tekę sutikti. Dėl to, ką tau sakė tėvas Moranas apie tai, ar reikia muštis, kad „neliktum pažemintas“, tai, turiu pasakyti, kad aš jam nepritariu. Jokiam berniukui nedera leisti, kad kas nors nebaudžiamas juodintų moterį, ypač tą, kuri saugojo jį, kai jis augo jos pilve ir padovanojo jam gyvybę. Muštis nėra malonu, bet kartais tai daryti privalu, kitaip akiplėša ir jo dvynys pagyrūnas klestės, o geri žmonės kentės paniekinimą. O patyrę smurtą, geri žmonės pasidaro pikti, ir mūsų iš protėvių paveldėta neapykanta sustiprėja.

Bet, kadangi esi įskaudintas, noriu tave be užuolankų ir kuo nuoširdžiausiai patikinti, kad tavo motina „neparsidavinėjo vyrams“, kalbant šiurkščiu to neišauklėto berniuko leksikonu. Ir jeigu turėti kitos rasės protėvius yra nusikaltimas, Robertai, tai aš turėčiau sėdėti ant kaltinamųjų suolo greta tavęs. Mat aš pats turiu Karibų jūros regiono gyventojų kraujo, nes vienas iš mano protėvių gyveno Jamaikoje. Taigi matai, brangusis Robertai, aš pats esu „negridų rasės“, jeigu jau kalbėsime tokiais terminais, bet vis vien esu toks pat, koks buvau pradėjęs rašyti šį laišką, o jį pabaigęs taip pat liksiu nepasikeitęs.*

Tavo liūdesys priminė man vieną brangų žmogų, kurio tu, gaila, nepažinojai. Tai Beatrisė Kolins, juodaodė mūsų auklė Veksforde. Kadaise ji Anglijoje buvo vergė. Atėjo į mūsų namus po mano motinos mirties. Tą nuostabią bi-

✦

* Šio tvirtinimo, kurį O'Kifas dažnai pateikdavo draugams, pasirodė esą neįmanoma įrodyti.

čiulę mes vadinome „teta Beatrise“. Šiandien ji jau danguje pas Dievo Motiną.

Ji, ta teta Beatrisė, buvo gera, atsidavusi, švelni, tvirta kaip uola baugioje mūsų gyvenimo audroje. Ji buvo, neperdedu, man kaip motina. Žinojo visas aliai vieną mano vaikiškas bėdas. Kai aš naktį verkdavau, ji mane supdavo. Mane išsiuntė mokytis į Kilderą, paskui į Šropšyrą, bet, kai tik sugrįždavau, ji būdavo laiminga. Mes buvome labai artimi. Man ji labai patiko. Ji buvo iš tų tylių ištikimų žmonių, kuriuos vien pažinoti yra didžiausia dovana. Netgi mano tėvas, kuris dažnai būdavo mums griežtas, šiek tiek suminkštėdavo šalia jos. Ir iš tikrųjų metams bėgant užsimezgė jų draugystė. Jie kartu leisdavo vakarus. Skaitydavo vienas kitam. Retkarčiais valandai išeidavo pasivaikščioti į prieplauką. Kaip vėliau sužinojau, jie mielai būtų susituokę. Bet gėdingi pasaulio prietarai to neleido. Tą draugystę reikėjo arba nutraukti, arba laikyti paslaptyje – taip reikalavo miesto kunigas. Taigi skurdus šventeiviškas supratimas nulėmė jų gyvenimą. Kokie apgailėtini fanatizmo kalėjimai, Robertai. Draugystė išardyta, gyvenimai sumenkinti – žiaurus ir nelemtas gyvenimo paniekinimas.

Apgailestauju, kad tau tenka ir dar teks išgirsti žodžius, kuriais įžeidinėjami spalvotieji. Ko gero, Robertai, čia aš visiškai nieko negaliu pakeisti. Pats turi apsispręsti, kaip tau elgtis. Bet jaučiu pareigą kai ką tau pasakyti. Tavo kūno spalva yra nuostabi, Robertai. Dieviškasis menininkas taip ją nuspalvino, kad visi galėtų grožėtis. Tas pats Aukščiausiasis protas, kuris sukūrė visą kūriniją, priėmė sprendimą suteikti savo šedevrui pavidalų įvairovę, bet neišmanėlis, kuris taip menkai pasinaudojo tuo, kas jam buvo duota, drįsta abejoti Jo išmintingumu.Visos žirafos

atrodo vienodos, visi kirminai, visi zebrai. Tik dieviški žmogaus paveikslai skirtingi. Žmonija yra Gražiojo Matematiko paletės brūkštelėjimas, ir ateidamas į žemę Jis galėjo pasirinkti bet kokį kūną. Judo giminės, liūto, angelo, erelio arba kokį nors žemėje nematytą švytintį pavidalą. Bet Jis nepasirinko nieko panašaus, nepasirinko netgi baltojo žmogaus kūno. Jis ėjo per Palestinos dulkes kaip Afrikos judėjas. Kaip mums byloja nemirtingasai Miltonas, *Įėjo Jis į tamsų namą*. Pati Šventoji Biblija, kaip matysi ją skaitydamas, iš esmės yra knyga apie afrikiečius.

Narsiausių šios šalies didvyrių protėviai yra afrikiečiai, ir jie, esu įsitikinęs, yra šios respublikos ateitis. Dažnai per karą aš turėdavau garbės stebėti jų didvyriškumą: ryžtingi, įsimenantys, draugiški, disciplinuoti, bebaimiai, ištvermingi vyrai. Žiauriausiai kankinami jie neprarasdavo orumo, ištverdavo didžiausius sunkumus. Buvo bandyta išplėšti jiems širdis. Bet peilis iškrito žudikui iš rankos. Taigi vaikščiok aukštai iškėlęs galvą, didžiuokis savo tėvonija. Ir kiekvienam apgailėtinam aklatikiui, kuris stos tau skersai kelio, pasakyk, kad vieną dieną juodaodis bus išrinktas Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentu, ir, kai toji diena – toji graži diena – išauš, šiai nacijai atsiskleis didžiulės galimybės, ir ji sužibės kaip švyturys, rodantis kelią visai žmonijos civilizacijai.

Visą laiką, kol buvau nelaisvėje, tavo motina palaikė mane. Mes gyvenome nedidelėje trobelėje, kurią aš savo rankomis pastačiau prie Komfrio ežero, – gal ji ir dabar tebestovi. Paprašyk dėdės Bolando, kad tave tenai nuvežtų. Maniau, kad gyvensime laimingi ant ežero kranto. Visos dienos toje oazėje prabėgdavo beveik visiškoje tyloje. Išmokau žvejoti ir medžioti, pažinti gyvūnus. Taip, mes išgyvenome nelaimę, mūsų dukrelė neišgyveno ir sugrįžo

atgal namo pas Dievulį vos po kelių savaičių nuo gimimo. Bet tavo mama buvo stipri, daug stipresnė už mane – ilgainiui apsipratome net ir su tokiu dideliu skausmu.

Aš buvau laimingas, Robertai. Visada laimingas. Aš žinau, ką reiškia būti mylimam. Visą gyvenimą – nežinau kodėl – turėjau draugų, kurie buvo man ištikimi ir saugojo mano paslaptį, galbūt net per ilgai. Bet šioje žemėje nebuvo būtybės, nebuvo ir nebus, kurią būčiau mylėjęs taip, kaip mylėjau tavo motiną. Kiek kartų dėkojau visiems, kurie tik yra danguje, už savo tremtį, kitaip aš niekada nebūčiau sutikęs man giminingos sielos.

Žinau, tau turbūt nesuprantama, kodėl aš palikau tavo motiną. Tai buvo siaubingas, siaubingas sprendimas. Meilė šaliai, prilygstanti nebent meilei, kurią kai kurie žmonės jaučia Kūrėjui, kartais pašaukia mus dėl jos aukotis. Jaučiu giliai širdyje, kad nereikia tau šito sakyti, juolab net ranka nekyla tokių dalykų rašyti. Aš mačiau, kur tie žodžiai, tie lengvai kartojami žodžiai nuveda – į jaunų vyrų ir varguolių kapus. Nes, kaip ir visos meilės rūšys, meilė tėvynei taip pat turi savo metą. Karščiausiai ji dega, kai mes jauni, kai dėl jos netenkame galvos. Aistra užlieja mums krauju akis, ir mes nematome pakelėje stovinčių vaiduoklių. Nežinau, ar dabar taip pasielgčiau, bet tada taip padariau, ir dabar privalau gyventi, kaip pasirinkau.

Robertai, nesunku manipuliuoti žodžiais, iškreipti jų prasmę. Galėčiau parašyti tau, kad buvau priverstas palikti tavo motiną, o gal leisti tau pačiam padaryti tokią išvadą. Tai būtų melas. Aš taip nusprendžiau. Tai buvo mano valia, tiktai mano.

Iš dalies, manau, tokį apsisprendimą lėmė mano tuštybė. Bet tai buvo ne vienintelė priežastis. Taip, Robertai, aš buvau tuščiagarbis. Įsivaizdavau esąs labai reikalingas.

Mačiau save kaip triumfuojantį užpuolikų nugalėtoją. Išbadėjusi minia gatvėse skanduos mano vardą. Visų savo vaikystės baimių, visko, kas mane varžė, – kad niekada neturėjau brolio, kad kalbėjau baisiai mikčiodamas, kad mano tėvas manęs nemėgo, kad seserys laikė mane kvailiu, kad buvau ne toks drąsus kaip kiti, kad apskritai nebuvau drąsus, – viso to atsikratysiu herojiškai pasielgdamas. Ar čia būta mano silpnybės? Be abejo. Pasipūtimo? Per akis. Bet turiu ir šį tą, kad save apginčiau, – tik norėčiau, kad tam būtų kitas žodis – tai kažkas, kas gimininga meilei.

Aš nesakau, kad tas jausmas (savo tautai, gimtajai žemei), kurį paminėjau, bevertis, jokiu būdu ne. Žiaurumą reikia atremti, kitaip dėl ko tada gyvename žemėje, nebent esame nekultūringi sąžinės neturintys gyvuliai ir mus reikia išskersti. Tačiau toji meilė pavojinga, nes ji gali privesti prie išsiskyrimo, prie tarnavimo abstrakcijai, o ne kūnui ir kraujui. Manyje ji kunkuliavo taip smarkiai, taip beprotiškai smarkiai, kad jaučiau privaląs paaukoti asmeninę laimę dėl aukštesnio tikslo. Aš, būdamas įkalintas toliausioje pasaulio užkertėje, negalėjau atlikti savo pareigos alkaniems tautiečiams, ramiai stebimiems karūnuotų personų. Šitiek žmonių mirė, Robertai. Milijonai. Aš kankinamai troškau nieko nedaryti. Bet negalėjau.

Buvo laikas, jis truko ne vienerius metus, kai aš guodžiausi mintimi, kad tavo motina suprato, netgi pritarė mano impulsui elgtis taip, kaip maniau esant tinkama. Bet ar būtų ji galėjusi? Ar būtų galėjusi bet kuri kita pasmerkta vienatvei žmona? Tai, kad ją palikau, buvo blogiausia, ką gyvenime esu padaręs. Ji maldavo manęs pasilikti, o aš išėjau.

Išjojau iš mūsų trobelės keliukais palei ežerą, pro namą, kuriame tu dabar gyveni su savo globėjais. Aš ir

dabar matau tą kelią, kiekvieną jardą ir palinkusį medį – daugybę kartų esu matęs jį sapne. Žmogus, kuris padėjo man pabėgti, – narsus vyras, patriotas, su juo kadaise buvome artimi kaip broliai, – paklausė, ar aš tvirtai apsisprendžiau. Dar ne per vėlu. Galiu juk niekada nebegrįžti. Ar aš suvokiu visą savo sprendimo svarbą ir padarinius? Bet aš įlipau į valtį, ir mes išplaukėme iš Hobarto. Ir daugiau niekada nebemačiau tavo motinos.

Robertai, prisiekiu savo gyvybe ir garbe, kad aš nežinojau, jog tavo motina nešiojo kūdikį, kai ją palikau. Jeigu būčiau žinojęs, kad tu augi jos viduje, nieku gyvu nebūčiau išvažiavęs. Prisiekiu nemirtinga savo siela. Ir niekada – aš vėl tau prisiekiu – neplanavau, kad mūsų išsiskyrimas, toks skaudus, truks taip ilgai. Giliai širdyje aš puoselėjau svajonę atsigabenti ją čia, į Ameriką. Bet, kai čia atvykau, jau buvo per vėlu.

Per tą kelionę, Robertai, įvyko kraupių dalykų. Man reikėjo drąsos, dabar ir tavęs prašau būti drąsiam. Iš prigimties aš toli gražu nesu drąsuolis, bet privalėjau įveikti savo prigimtį. Nenorėjau tenai mirti vienas. Naktimis saloje, apie kurią buvau užsiminęs anksčiau, būdavo taip aklinai tamsu, lyg visas pasaulis būtų merdėjęs, o apdujęs tavo tėvas neturėjo nė gabalėlio titnago ugniai susikurti ar pasišviesti. Iš nematomos jūros atsklisdavo įvairių garsų. Šiurpą keliantis banginio rypavimas ir paukščių balsai. Tokiomis akimirkomis aš užsimerkdavau ir galvodavau apie stulbinamą pasaulio bekraštybę, apie tai, koks esu jame mažas, tikriau pasakius, apie tai, kad manęs jame visai nėra. Keista, bet ta mintis teikė paguodą. Ši ir dar mintis apie tavo motiną. Kad mane mylėjo toks žmogus kaip jinai, kad aš buvau ir esu mylimas, kad galbūt kada nors ir vėl būsiu mylimas. Šios mintys, ko gero,

buvo vienintelė mano priedanga. Be jų aš būčiau virtęs pelenais.

Tu turi atleisti dėdei Bolandui už jo, tavo supratimu, vangstymąsi kalbant apie paskutinįjį tavo paminėtą dalyką. Jis palaiko mane, štai ir viskas. Bet turiu tau pasakyti, Robertai, kad tai, ką girdėjai kalbant mieste, yra tiesa. Dabar aš esu vedęs kitą moterį. Mes vedę jau daug metų. Aš nuoširdžiai atsiprašau, kad neįspėjau tavęs anksčiau, nes kaip tik dėl to, kad aš to nepadariau, tu dabar taip nerimauji. Galiu pasakyti tiesą – visada maniau, kad nedera tau to rašyti. Norėjosi apie tai pasikalbėti susitikus akis į akį.

Ji labai miela moteris, turi daug talentų ir teigiamų bruožų ir yra dievinama visų, kurie ją pažįsta. Be to, ji labai protinga ir vieną dieną, jau gana greitai, bus naujoji tavo mama. Kai ateis geresni laikai, o su Dievo padėjimu jie ateis jau netrukus, tu, aš ir jinai subursime mažą laimingą šeimą. Trokštu to iš visos širdies ir šventai tau pažadu, kad taip bus. Todėl, prašau, niekada nepasiduok mintims, kad esi vienišas. Kol aš gyvas, tu niekada nebūsi vienišas.

Tai netiesa, kad aš turiu dar kokį kitą vaiką, išskyrus tave. Tą, ką tu girdėjai, tėra piktų liežuvių darbas. Iš tikrųjų, galiu tau pasakyti, Robertai, ir kai kam tai skausmingas dalykas, kad aš niekada nesijaučiau psichologiškai ir dvasiškai pajėgus dar kartą būti tėvu, kol mūsų – tavo ir mano – padėtis vis dar buvo kankinamai neišspręsta, ir aš pasielgiau blogai nepasiimdamas tavęs pas save.

Tu klausi, kodėl aš vis dar tebesu Amerikoje, o tu taip toli nuo manęs, ir nori žinoti, kada pagaliau mes susipažinsime. Patikėk, Robertai, tai bus man didžiausias džiaugsmas gyvenime. Turėti sūnų, kurio mano akys

niekada nėra regėjusios, o rankos laikiusios glėbyje ir kurio balso mano ausys niekada nėra girdėjusios, – tai itin nelengvas ir skausmingas dalykas. Kai tu pats tapsi tėvu, tada suprasi mane geriau.

Taip kaip tu ilgiesi manęs, taip ir aš ilgiuosi tavęs. Nebūna valandos, kad nepagalvočiau apie tave. Bet, jeigu aš atvykčiau dabar, mes negalėtume būti kartu. Tie, kurie despoto vardu valdo tą žemę, įgrūs tavo tėvą į kalėjimą, o paskui numarins. Žinau, kad toks geras, stiprus vaikinas kaip tu nenorėtų, kad taip atsitiktų. Bet aš tau pažadu, kad ramiai miegosiu, širdyje jausiuosi smagus ir lengvai atsikvėpsiu tik tada, kai mes galų gale apsikabinsime ir aš atsiteisiu ar pabandysiu atsiteisti už tai, kas buvo mudviejų prarasta, ir galėsiu parodyti tave savo draugams, ir viešai tavimi didžiuotis, kaip kiekvienas tėvas didžiuotųsi tokiu berniuku. Ta valanda ateis, Robertai, tikrai ateis. Atleisk, kad įskaudinau tave. Prašau tavo atleidimo. Aš nevertas, kad tu man atleistum, bet drįstu prašyti.

Aš jau esu sugalvojęs, ką daryti, kad mudu netrukus galėtume susitikti ir likti kartu. Negaliu parašyti visko popieriuje, nes kai kurias aplinkybes dar reikia apsvarstyti. Bet tu turi būti pasiruošęs, Robertai, vykti ilgon kelionėn. Mano draugai gana greitai susisieks su dėde Bolandu. Daryk viską, kaip tau bus pasakyta. Ničnieko neklausinėk. Vyks keistų dalykų – dalykų, kurių nesuprasi, bet tu nebijok, pasitikėk savo kelionės draugais. Tu būsi nugabentas į vieną uostą, iš jo – į kitą, tada atkeliausi į Marselį, paskui į Paryžių. Tenai aš tavęs lauksiu. Tame mieste ketinu nusipirkti namą. Trumpai tariant, ryžausi palikti Jungtines Valstijas ir grįžti namo į senąją Europą, iš kurios man niekada nevertėjo išvažiuoti. Čionykštis oras per grynas mano plaučiams, ir aš ilgiuosi gimtųjų suodžių.

O kai pasijusi vienišas, pasakyk sau mintyse: „Aš ne vienas. Aš turiu tėvą, kuris mane myli.“ Tos ilgos ir liūdnos dienos greitai virs ilgais ir laimingais metais. O iki tol niekada neleisk savo priešininkui pajusti, kad jis uždavė tau širdį. Būk tvirtas kaip plieno luitas. Tegu visi, kuriuos sutiksi, atsispindės nuo jo. Tavo gyslomis teka nuostabių žmonių kraujas, ir tu esi geriausias sūnus pasaulyje.

Perduok mano pagarbą ir linkėjimus dėdei ir tetai, pasakyk senajam kalviui Noulsui, kad jį prisimenu, jeigu jis dar gyvas. Įdedu į laišką vieną amerikietišką banknotą, kaip pavėluotą dovaną gimimo dienos proga. Jeigu dėdė Bolandas nuveš jį į Hobarto banką, tai, tikiuosi, jį iškeis į šilingą ar du.

Bučiuoju šį laišką. Pabučiuok jį, kai gausi. Laikau tave giliausioje savo širdies kertelėje.

Būk šaunus ir geras berniukas ir neabejok, brangusis Robertai, kad nuolat esi mintyse to laimingojo, pasiliekančio vieninteliu žmogumi, kuriuo savo gyvenime gali didžiuotis –

Tavo tėvu Konu, kuris tave myli.*

∇

* Laiškas išsiųstas iš Fort Stornavėjaus ankstyvą pirmosios Naujųjų, 1867, metų dienos popietę. Robertas Emetas O'Kifas, daugeliui žinomas kaip Robertas Bolandas, prieš keturis mėnesius paskendo vienas plaukiodamas Komfrio ežere. Ant jo antkapio Hobarto Šv. Antano bažnyčios šventoriuje parašyta: „Robertas Emetas O'Kifas. Vienintelis Džeimso ir Katerinos sūnus. Iškeliavo namo pas savo motiną ir seserį. Pasimelskite už juos.“

10 DŽONIO GRIAUSMO „DIEVO ĮSAKYMŲ“

Įstatymas - ginklas
Nebijoki nieko
Savo motiną keikia tiktai pašlemėkas
Nė lašo sekmadienį
Giminėms padėki
Anokia čia nuodėmė šventeivą nudėti
Suvaldyki geismus
Jeigu tenka - meluok
Vok, jei reikalas bus
Bet gobšumui nepasiduok
Šiuos įsakymus raižiau kulka akmeny
Atminkite nusidėjėlį - kai paliksiu gyvenimą šį.

MK 1025, 1866 m. vasaris*

∇

✦

* Užrašas rastas remontuojant barą Suarese, Naujajame Meksike 1887 m. Autorius nežinomas. Bet ne Maklorensonas. Daug pastangų padėta norint išaiškinti parašą. Kai kas „MK1025“ suprato kaip jo gaujos per karą nužudytų [angl. *Men Killed* (*vert. past.*)] Sąjungos kareivių skaičių. Kiti įžvelgė nuorodą į Bibliją. Mk10,25 eilutė skamba taip: „Lengviau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, negu turtuoliui įeiti į Dievo karalystę.“

PASAKOJIMAS APIE PASKUTINES VALANDAS PRIEŠ ĮVYKSTANT NELAIMEI

VILJAMAS FERFAKSAS,
GYDYTOJAS

Dėkoju tribunolui už suteiktą leidimą liudyti tokiu būdu, asmeniškai nedalyvaujant, nes mano sveikata šlubuoja. Aš esu Draugų religinės draugijos narys ir, kaipo toks, atsisakau duoti priesaikas, bet pateikiu šį raštišką parodymą, patvirtindamas teisėjui, kad viskas, kas čia rašoma, yra tiesa.

PAREIŠKIU, kad mano vardas Viljamas Bartonas Ferfaksas, esu gydytojas, nuolatinė gyvenimo vieta – Sent Luisas, Misūris. Gimiau Kembridže, Anglijoje, bet 1860 metais atvykau į Jungtines Valstijas. 1867 m. sausio 1 d. buvau Fort Stornavėjuje, Kalnų teritorijoje, kur mudu su žmona, neseniai apleidusia šį pasaulį, ketinome įsikurti.

PAREIŠKIU, kad tą dieną, apie pietus, atsitiktinai žvilgtelėjęs pro mūsų viešbučio langą, – o tai buvo Smito blaivininkų viešbutis, kuris stovi gatvėje, gana stačiai kylančioje šiaurės kryptimi ir viršuje užsibaigiančioje tarsi kokia pieva, – pamačiau būrį raitelių iš pietvakarių pusės įjojant į miestą. Būrį sudarė koks tuzinas ar keturiolika raitelių. Žinau, kad tai įvyko apie vidurdienį, nes girdėjau bažnyčios varpus skelbiant dvyliktą valandą.

Kai jie prijojo arčiau, tarnaitė, tvarkiusi mūsų kambarį, atpažino vyriškį būrio priekyje, brigados generolą Džeimsą O'Kifą, laikinąjį Teritorijos gubernatorių. Turiu pasakyti, kad tai buvo iš tiesų įspūdinga figūra. Nugultas pilkų kelio dulkių, jis atrodė kurioziškai, kaip atgijusi akmens statula.

PAREIŠKIU, kad po kokių keturių valandų aš buvau ligoninės laive „Džonas Guldas" prie pietinio Misūrio kranto palei 16-ą gatvę – kvartale, kuriame apstu saliūnų, labai skurdžių būstų ir blogos reputacijos namų. Man buvo pasakyta, kad tas kvartalas žinomas kaip „purviniausias rajonas Vakaruose", bet Vakarai puikuojasi tokias ryškiais apibūdinimais, kaip Rytai – savo katedromis. „Guldas" yra vienas iš kelių dešimčių garlaivių, prisišvartavusių žiemoti Fort Stornavėjuje. Trys kiti, mažesni, remonto laukiantys laiveliai, naudojami valdžios ir prekybos reikalams, o dar vienas – plaukiojanti aukso prabuotojo laboratorija.

Mudu su žmona priiminėjome imigrantės merginos, iš tikrųjų prostitutės, naujagimį. Gimdymas nebuvo lengvas, nes toji mergina buvo tik penkiolikos metų. Atėjo juodaodis berniukas ir paklausė, ar aš esu chirurgas, paskui paaiškino, kad mieste susirgo labai svarbus asmuo, bet jam esą prigrasinta neatskleisti, kas jis toks, kitaip gaus į kailį. Aš negalėjau palikti mergaitės, bet netikėtai ji pagimdė, tad, pagal išgales pasirūpinęs motina, pasiėmiau lagaminėlį ir leidausi nuvedamas savo pasiuntinio į garlaivį „Generolas Ulisas S. Grantas". Tas laivas laukė remonto doke už kokio šimto dvidešimties žingsnių pasroviui nuo tos vietos, kur buvau. Mano amžinatilsį žmona buvo labai pavargusi ir nėjo su manimi į „Grantą", ji viena grįžo į viešbutį. Laivas stovėjo palei 18-ą gatvę, beveik esu tikras. Viduje, atskiroje kajutėje, net krūptelėjau pamatęs minėtąjį generolą O'Kifą, apimtą baisios kančios.

Delikatumas neleidžia man dėstyti visų smulkmenų, bet drįstu pasakyti, kad generolo drabužiai, ypač apatiniai, buvo smarkiai išsitepę fekalijomis. Kajutėje tvyrojo nemalonus kvapas, kurio šaltinis buvo akivaizdus. Du iš jo pavaldinių, abu airiai, mėgino jį nurengti ir apiprausti. Jo žmona taip pat bandė padėti, kaip ir džentelmenas, kaip man buvo pasakyta, kartografas iš Valstijų, atvykęs į Teritoriją federalinės vyriausybės pavedimu. Jo pavardės negalėčiau patvirtinti. Man regis, jis buvo kapitonas. Kalbėjo su Bostono akcentu.

PAREIŠKIU, kad generolas kentėjo stiprų skausmą, jam gniaužė pilvą ir krūtinės apačią. Veidas buvo nusėtas stambiais prakaito lašais, paraudęs ir persikreipęs. Apatinę lūpą jis buvo giliai prasikandęs, ji smarkiai kraujavo. Iš pradžių jis visai negalėjo kalbėti, bet galop gana karštai išsakė nusiskundimą, kurį pavadino „žarnų trūkiu".

Padedamas jo žmonos, per karą slaugiusios ligonius, aš įtikinau jį nusivilkti likusius drabužius ir pradėjau apžiūrinėti pilvą. Vidinio sužalojimo neradau, bent jau jo neįžiūrėjau, bet skausmai, kuriuos pacientas kentėjo, neleido nuodugniai atlikti apžiūros. Generolas, turiu pasakyti, kalbėjo ne visai rišliai, kaltino kažkokius neįvardytus asmenis jį „nužudžius" ar „apnuodijus". Taip pat, – nedrįstu rašyti, bet buvau paprašytas pasakyti visą tiesą, – dievagojosi, kad už jį bus atkeršyta ir kad jis pats kažką nudėsiąs. Įtemptai galvojau, kaip tiksliai jis sakė, ir prisiminiau: „Aš pasmaugsiu tą šunsnukį."

Aš neapsiimu tvirtinti, kad jis nebuvo nuodytas, bet tuo metu taip nemaniau. Jo liežuvis buvo normalios spalvos, taip pat ir akių baltymai. Galūnės nebuvo paralyžiuotos ir nevirpėjo. Apsinuodijus dažnai aplink burną susikaupia putų arba prasideda kraujavimas iš tiesiosios žarnos, arba

ir viena, ir kita. Nė vieno iš šių simptomų nebuvo. Jo ausyse ir šnervėse kraujo nepastebėjau.

Tokiais atvejais paprastai įtariama cholera, bet, atsižvelgdamas į visas aplinkybes, padariau išvadą, kad tai nebūtinai turėtų būti kas nors labai rimta. Nujaučiau, kad generolas serga aštria vadinamosios „balno karštinės" forma – dizenterija ir smarkiu viduriavimu, sužadintu ilgo buvimo saulėje. Tikima, ir visiškai klaidingai, kad tokie dalykai būdingi tiktai vasaros metui, bet juk saulės nudegimas žiemą gali būti ne mažiau pavojingas, netgi dar labiau, nes sniegas, ir ypač ledas, sustiprina žalingą jos poveikį. Šis karštinių porūšis Teritorijoje, deja, toli gražu nebuvo naujiena ir, manau, tebėra būdingas tam kraštui. Nenuosaikus vakarinių rajonų klimatas, užterštas kenksmingas miestų oras, visuotinis švaros taisyklių nesilaikymas – visa tai drauge sudėjus dažnai šauniesiems kolonistams iš Vakarų atpalaiduoja, kaip sakoma, vidurius. Bėda, kad dėl šios dizenterijos priežasčių aš nesutariu su savo kolegomis. Mano manymu, nenoras plautis rankų, ypač po apsilankymo geroje vietoje, užmušė daugiau mūsų neįbauginamų, bet kvapnokų kolonistų, negu tai padarė visos Amerikos indėnai.

PAREIŠKIU, kad daviau jam ipekakvanos sirupo vėmimui sukelti ir netrukus įvyko reikalingas organizmo išsivalymas. Turėjau su savimi butelį gervuogių brendžio, kurį paprastai naudodavau kaip nuskausminamąją priemonę ištraukus dantį. Paskyriau generolui vieną šio skysčio – atskiesto – unciją, nes jis, be jau minėto poveikio, apramina audrą pilve. Po kurio laiko skausmas apmalšo, bet nesiliovė. Pacientas įstengė atsisėsti ir išgerti šiek tiek virinto vandens. Jis leido man susiūti jam lūpą, tai buvo gana sudėtinga, bet įmanoma. Mano siuvinys neatrodė itin gražus, bet

kraujavimas buvo sustabdytas. Generolui buvo pakilusi aukšta temperatūra, bet tokiais atvejais tai įprastas dalykas. Jis pasakė man, kad yra pavargęs, jau nebeatrodė toks kenčiantis, bet labai norėjo miego. Uždraudžiau jam miegoti dar kokį pusvalandį, ir per tą laiką mes jam sugirdėme kvortą atvėsinto vandens. Nors jis nenorėjo gerti, man buvo svarbu, kad organizme būtų pakankamai skysčių, todėl, ko gero, labai jam įkyrėjau ir išgirdau man skirtų keletą anglosaksiškų žodelyčių, neįtrauktų į Vebsterio žodyną. Kadangi esu ne kartą buvęs tarp kareivių, man jie buvo nė motais. Pacientams jie dažnai savotiškai padeda.

Sprendžiant iš užrašų, 18 minučių po penkių jis pasišlapino, paskui dar kartą, daug gausiau, be 2 minučių šešios. Man atlėgo, bent jau šiek tiek. Tada aš palikau jį prižadėjęs grįžti anksti rytą. Kai išėjau, kajutėje su juo pasiliko kartografas ir ponia O'Kif.

Nežinau, ar turiu tai paminėti, bet nustebino tai, kad kartografas pasiūlė apmokėti mano sąskaitą. Pasakiau, kad to nereikia, kad aš džiaugiuosi galėdamas padėti generolui. Bet jis primygtinai prašė, kad paimčiau iš jo tris Sąjungos dolerius. Jaučiausi nesmagiai juos imdamas, bet jis primygtinai mane įkalbinėjo ir nenorėjo išleisti, kol neparašiau jam pinigų gavimo kvito. Aš taip jų niekada ir nepanaudojau, atidaviau dviem elgetoms prieplaukoje. Jo poelgis kažkodėl sukėlė man nerimą.

BRIDŽITA VAIT, TARNAITĖ
Maždaug 19 val. 15 min.

Aš buvau pakviesta į „Grantą" maždaug ketvirtis po septynių. Jis gulėjo ant gulto, tikrai supratau, kad čia jis.

Ir jo žmona ten buvo. Man jinai iškart nepatiko. Nosį baisiausiai užrietusi, vaiko mane tai šen, tai ten. Tokių kaip jinai nesinori klausyti, bet aš pagalvojau, niekis, tu man dar atkąsi dantį.

Jis paklausė manęs, iš kur aš kilusi. Pasakiau, kad iš Dublino, Tomo gatvės. Tada jis ėmė kalbėti su manim gėliškai, bet aš pasakiau, kad gėliškai nemoku, kaip ir niekas iš man artimų žmonių nemoka, jokie proseniai anei protėviai, ir kad man nerūpi, kad kas mokėtų, nes kas per nauda iš kalbos, kuri tau jau ne gimtoji ir kurią prisimena tiktai keli nukvakę bezdaliai, aludėj puntantys bulves, ir keletas iš dyko buvimo atgailaujančių protestantų. Manęs netraukia nei fenijai, nei kitokie ramybės drumstėjai, pasakiau jam, ir aš neturiu laiko pilstyti iš tuščio į kiaurą kaip jie, nes nepriklausomybė, kiek suprantu, dar niekam neužtepė sviesto ant duonos, o laisvė niekam neįpylė į keptuvę taukų. Na, jis pasijuokė iš to, mat manė, kad aš juokauju. Aš nejuokavau, bet tiek jau to, nes vyrai visada juokiasi, kai moteriškė iš širdies jiems ką sako, ir niekada jos nesupranta.

[*Liudytoja buvo paprašyta atsakinėti į klausimus konkrečiau.*]

Ne, jis man neatrodė kaip nors neįprastai. Eilinis vyras, nors jį ir į padanges kelia. Bet ligi kaulų smegenų dykūnas. Bent jau man taip pasirodė. Tam jakobinui, – gaila, kad turiu jums tai sakyti, – nebuvo nieko tokio, ko nebūtų išgydžiusi viena diena sunkaus darbo.

Jis ėmė vaikščioti po kajutę, išsivalė pistoletą, paskui užtaisė ir nusitaikė į liuką. Į kažką šovė, manau, į žiurlį. Man nuo to šūvio širdis net kulnyse atsidūrė, ir jis atsiprašė. Keliskart buvo išėjęs iš kajutės. Kartais su juo ateidavo kažkoks vyras. Aš jo nepažinojau.

Aš išmėžiau visą kiaulinyką kajutėje ir pataisiau jam patogų atsigulimą ant suoliuko, nes jis pasakė, kad gultas jam per kietas. Po kiek laiko jis užmigo, o aš tvarkiausi toliau. Paršvytravo ponia ir ėmė dairytis aplinkui. „Čia labai daug purvo liko, mieloji", – sako man. „Mano vardas Feisė, ir aš to purvo su savim neatsinešiau, ponia", – atsakiau jai. Ir jinai man liepė tučtuojau išeiti.

Aš stovėjau denyje ir kalbėjausi su pažįstamu. Išgirdau, kaip jie barasi ar gal net pešasi. Ne, žodžių neprisimenu. Paprasčiausias vyro ir žmonos barnis. Manau, jog jinai norėjo, kad jis gultųsi ant gulto, o ne ant suoliuko, o jis norėjo išeiti į gryną orą. Tada man jos pagailo. „Įžūlus senas vėplauka", – pamaniau. Nors, kita vertus, jis buvo pasiligojęs ir norėjo ramybės.

Kai jinai išėjo, mačiau, kad nusiverkusi. Vyras, su kuriuo stovėjau, – locmanas Džonas Doranas, – priėjo prie jos. Bet jinai nieko jam nepasakė. Su Džonu Doranu nieko nekalbėjo. Nulipo į apačią. O aš nuėjau namo.

DŽONAS DORANAS, LAIVO LOCMANAS
Nuo 20 val. 07 min. iki vidurnakčio

Tai buvo viena iš mano pareigų pažymėti pirmosios sargybos laiką, ir aš tą padariau septynios minutės po aštuonių. Galite patikrinti laivo žurnale. Taip, sere, aš nuėjau pas generolą. Jis sėdėjo prie stalo ir, regis, rašė. Nežinau, ką jis rašė, sere, nemačiau.

Generolas kalbėjo su manimi draugiškai, manyčiau, todėl, kad šiek tiek padėjau jo žmonai keliaujant į Teritoriją tūkstantis aštuoni šimtai šešiasdešimt šeštųjų vasarą. Taip, aš buvau laive, kuriuo ji tada atplaukė. Kažkur turiu

laišką, kurį jis man ta tema parašė. Tas laiškas buvo labai pagarbus, todėl aš jį išsaugojau. Prisimenu, kad mes kurį laiką kalbėjomės apie karą ir panašius dalykus. Ne, tai buvo kareiviškas pokalbis, nieko reikšmingo. Man regis, kalbėjome apie Frederiksbergą.

Jis pasakė, kad žmona nuėjusi pailsėti, o jis užsigeidęs šiek tiek paklaidžioti po miestą. Ar aš nesutiksiantis pabūti jo kompanionu? Taip, taip ir pasakė, kiek įstengiu atsiminti. Pasakiau, kad geriau mes tai padarysime kitą vakarą, nes bus kur kas smagiau, kai jo savijauta pagerės. Išgirdęs tai, jis tik nusijuokė ir pašoko nuo kėdės. „Pasiilsėsime kapuos, Džoni Doranai", – tarė. Jis pasiėmė pistoletą, patikrino, ar užtaisytas, ir man nebebuvo kas daryti, kaip tik eiti su juo pasivaikščioti į prieplauką.

Mes patraukėme krantine žemyn, ton pusėn, kur stovėjo eilė senų namelių, dauguma su pastoliais. Miestelėnai žino tuos namus ir žino, kas juose yra. Po tos nakties įvykių aš atsigręžiau į Bibliją ir į bažnyčią. Suprantu, kad dabar esu davęs priesaiką, todėl turiu pasakyti tiesą, kad kai kurie iš tų namų skirti vyrams pasilinksminti. Ten stovi stalai, kur lošiamas faraonas, ispaniška montė arba retsykiais pokeris, o iš už užuolaidos vis įeina ir išeina merginos.

Į vieną tokį mes įėjome ir radome tenai susirinkusią draugiją. Ten buvo ir tas senukas juodaodis, anksčiau buvęs vergas Kentukyje. Jo vardas Neitas. Geras, patikimas žmogelis. Jo darbas buvo šiek tiek pašluoti, patvarkyti, o šiaip jis pardavinėdavo tabako atliekas, alų ir panašius dalykėlius. Ir man atrodo, sezono metu kažkur rinkdavo pekano riešutus. Prisimenu, kaip generolas paklausė Neito apie jo auskarus. Jie buvo, ko gero, tokie kaip čigonų.

Generolas užmezgė pokalbį su panašiu į kaubojų vaikinu. Manau, jis buvo iš Kanzaso. Panašu, kad tai buvo fenijų pokalbis. Aš ne kažin ką tesupratau. Girdėjau, kad kritikavo Anglijos karalienę, ir man tas patiko, bet tai buvo tik juokai, daugiau nieko. Kai kurie įsilinksminę jaunuoliai užtraukė dainą. Generolas perskaitė eilėraštį, o gal airių baladę. Senovišką talalailą. Žmonės gyrė. Ne, aš prieš anglus nieko neturiu. Anglijoje gyvena mano artimieji.

Viskas buvo gerai, vien girtos kalbos ir juokai, kaip visada būna vyrams susitikus.

Nemeluosiu, ten buvo ir merginų. Vardų neprisimenu, sakau tiesą, dievaži. Asmeniškai jų nepažinojau, išskyrus vieną, Bridžitą Šain. Šiaip ar taip, buvo tik sėdima ir kalbamasi, norėčiau, kad ponia O'Kif tai žinotų. Generolas buvo du ar tris kartus išėjęs į krūmus, bet vienas, be palydos, matyt, manė, kad kitaip būtų nevyriška.

Šiek tiek po vidurnakčio aš palydėjau jį atgal į „Grantą". Teisybė, jis buvo mažumėlę pakaušęs, dainavo, kalbėjo ir deklamavo visokias nesąmones, į kurias aš daug dėmesio nekreipiau. Nemaniau, kad tai gali kam nors pakenkti, nebent kiek sutrikdyti kieno nors ramybę. Jis sakė, kad sugrįžę mes dar išgersime vieną kitą kaušelį, ir aš dėl šventos ramybės su viskuo sutikau. Dabar jo nuotaika buvo geresnė negu anksčiau. Aš paguldžiau jį ant suoliuko, tai buvo kaip koks laikinas guolis, nes jis, nežinau kodėl, nenorėjo eiti ant gulto.

K.: Jūs buvote kariuomenėje kartu su O'Kifu, ar ne taip?

L.: Aš turėjau garbės tarnauti savo šaliai, jeigu jūs tai turite omenyje.

K.: Kokia toji šalis?

L.: Mano šalis yra respublika, kurios pilietybę aš esu priėmęs ir kurioje jau gyvenu trisdešimt metų, kurioje gimė mano vaikai, kurioje aš moku mokesčius, kurioje dirbu ir dėl kurios praliejau kraują, tikiuosi, garbingai.

K.: Aš tik norėjau...

L.: Aš žinau, ką jūs norėjote pasakyti. Jūsų klausimas mane įžeidžia.

K.: Jūs gimęs kitoje šalyje, Airijoje, – štai ką aš turiu galvoje.

L.: Jeigu jūs suabejosite mano patriotiškumu dar kartą, prisiminsite tai visą gyvenimą.

K.: Apgailestauju, kad jūs įsižeidėte. Aš to nesiekiau.

L.: Aš jau dešimt metų esu gubernatoriaus draugas ir, prieš pareikšdamas savo nuomonę apie šio susirinkimo pobūdį, norėčiau pasakyti keletą žodžių.

K.: Nebus jokių asmeninių pareiškimų. Pirmininkaujantis teisėjas aiškiai pasakė.

L.: Bus, sere. Mano pareiškimas bus. Arba aš tučtuojau išeinu iš šios salės.

K.: Ar aš teisingai supratau, kad jūs grasinate tribunolui ir teismo procesui?

L.: Aš nieko jums negrasinu, subobėjęs šikniau. Per švelnu būtų pasakyti, kad aš niekinu tokius kaip pats.

K.: Kaip jūs drįstate...

L.: Kaip JŪS drįstate, neapsiplunksnavęs pienburni, rankoj neturėjęs jokio ginklo, išskyrus savo pimpalą. Aš esu laisvas Jungtinių Valstijų pilietis ir kalbėsiu, ką noriu ir *kada* noriu, gerbiamasai. Vest Pointo tauškaliau, žiūrėk į mane, kai aš su tavim kalbu! Man penkiasdešimt treji metai, vaikeliuk, ir todėl aš turiu teisę pasakyti tau, koks esi neišmanėlis varnų ganytojas. Ir nekaišiok čia man to teisėjo! Kas man tie teisėjai. Aš ir jiems galiu pasakyti, jeigu pageidauja. Ar jūs buvote kada nors mūšyje? Ar matėte priešus? Ar buvote atsakingi už vyrų būrį? Ar žinote, ką tai reiškia? Aš tarnavau su Konu O'Kifu prie Bul Rano ir prie Čanselorsvilio. Kovojome prie Frederiksbergo. Prie Mari aukštumų. O dabar, labai ačiū, turiu sėdėti čia ir klausytis kvailių melagysčių. Didvyrio šmeižimo. Nesąmonių apie jo žmoną. O aš, jei norite žinoti, aš mielai atiduočiau savo gyvybę į Kono O'Kifo ir į savo draugų rankas, bet pirmiau spjaučiau į veidą tokiam apgailėtinam primyžtkelniui kaip pats.

PIRMININKAUJANTIS TEISĖJAS: Pakaks, sere. Nedrįskite daugiau įžeidinėti tribunolo.

L.: Eikit jūs visi šikt. Sudie.

[*Liudytojas išeina iš salės. Pasigirsta pasiūlymas jį suimti, bet po trumpo svarstymo jis atmetamas. Liudytojo draugas, Jungtinių Valstijų kapralas, įtikina jį sugrįžti į teismo salę. Jis sutinka su sąlyga, kad atsakinės tik į pirmininkaujančio teisėjo, o ne į kvotėjo klausimus. Dėl stenografuotojos apsirikimo teisėjo klausimai liko neužregistruoti. Liudytojo atsakymai buvo tokie:*]

Ne.

Ne.

Ne, sere.

Manau, kad taip.

Mieste naktiniai šūviai – ne naujiena.

Kai aš išgirdau pirmuosius šūvius, atsisėdau lovoje ir pasakiau žmonai: „Kažkas prie upės vyksta.“ Ji pasakė, kad nieko tokio, bet aš žinojau, kad ne taip. Manau, ji nenorėjo, kad aš ten eičiau. Mūsų anūkėlis tuo laiku buvo mėnesio amžiaus, sere, ir buvo paliktas su mumis, nes motina susirgo. Iš šiaip žmona nemėgdavo, kai išeidavau iš namų sutemus. Naktį mieste tyko visokie pavojai.

Kai išėjau iš namų, kurie yra Voter gatvėje, netoli arklidžių, nuo upės ataidėjo dar keli šūviai. Kokie trys. Tiksliai nežinau. Aš nuėjau pas savo pavaduotoją į namus Trimonto gatvėje, bet jo neradau. Nežinau, kur jis buvo. Namus radau tuščius. Aš pasiėmiau jo šautuvą, kabėjusį prieangyje ant vagio, ir palikau raštelį, kad ateitų į paupį.

Einant keliu lietus sustiprėjo. Sunku buvo ką nors įžiūrėti, taigi. Aš nebijau pasakyti, kad man buvo nejauku.

NATANIELIS FILDAS, NAKTINIS SARGAS

1 val. nakties

Mano pavardė Natanielis Fildas. Žmonės mieste vadina mane Neitu. Aš gimiau netoli Sintianos Kentukyje ir iki karo buvau vergas. Po karo atvykau į šią Teritoriją su žmona. Generolas O'Kifas suteikė man koncesiją pervežimams keltu per upę ties Stornavėjumi. Tam darbui reikia stipraus vyro. Taip, sere, man patiko. Man patinka grynas oras ir vanduo.

Aš mačiau, kaip ponia Mirs su dukra Edita paėjo pro šalį. Tai buvo tokios dvi pagyvenusios damos, kurios vaikščiodavo krantine siūlydamos pirkti agrastų, serbentų ir kitokių uogų, kurių pririnkdavo upės pakrantėje, o

mieste – kaspinų mergaitėms. Niekas tų uogų nenorėjo, bet jūreiviams būdavo malonu tas moteris matyti. Jos buvo tokios motiniškos. Bent jau Džeinė. Edita buvo, kaip čia pasakius, ne visai sveiko proto, sere. Ji labai sunkiai atėjo į šį pasaulį. Bet tikrai gera moteriškė. Be jokio piktumo. Niekada nieko nenuskriaudė, buvo kaip vaikas. Aš nepalinkėjau joms labos nakties. Nežinau kodėl. Gaila, kad nepalinkėjau. Arba nepalydėjau jų iki namų. Nežinojau, kad taip atsitiks. Baisu apie tai net pagalvoti. Jos niekada niekam nebuvo padariusios nieko blogo.

▽

ŽINUTĖ BUTELYJE, RASTA APLEISTOJE KASYKLOJE

SENSACINGAS LAIŠKAS! ATSKLEISTI ŠOKIRUOJANTYS FAKTAI!

NESANTUOKINIS JŲ VAIKAS, VOGTAS AUKSAS IR KLASTINGAS PLANAS!

DŽ. KOULO MAKLORENSONO IR ELIZOS MUNI PRISIPAŽINIMAS PONIAI O'KIF, GUBERNATORIAUS ŽMONAI!

ATSIDŪRĘS NE KIENO KITO, O MŪSŲ REPORTERIO RANKOSE!

Ponia,

tuo laiku kai skaitisit ši laiška jusu vyras bus palikes ši pasauli o mes ji paraše toli nuo šitos teritorijos.

jus musu nekianče ir mes norim prisipažinti šitam laiške. mes nusipelnėm jusu piktumo nes mes kalti kad padarėm jumis našle atleisk mum viešpatie. aš rašau šitus žodžius kad žinotumet kodėl taip nutiko ir kad suprastumet kad ne vienu musu čia darbas bet ir jusu vyras daug prie to prisidėjo.

mano vardas yra eliza duein muni iš baton ružo luizianos. gimeu red huke brukline. mano viras yra džonas kolas maklorensonas iš klarksvilio tenesyje. jie vadina džona kola maklorensona nusikalteliu ir plėšiku. bet man jis yra vienintelis draugas kuri tik kada turėjau.

aš esu dždedo munio kuri jus jau pažistate sesuo. man 18 metu. šem pasauly neturiu nei tėvo nei motinos, tiktai dždeda. aš čia nesiskundžiu tik taip jums sakau.

tai aš ir kolas makloresonas paėmėm vaika iš redempšeno miesto o išdavikas patrikas vinsonas padėjo mum tai padarit. dždedas munis yra vienintelė mano giminė. prisiekeu savo motinai juo rupintis. nusivežeu dždeda ten kur gyvenom netoli stornavėjaus. nuo blogo oro jis apsirgo, maneu numirs bet slaugiau jį ir jis išsikapste.

žmogus iš valdžios pavardė vinertonas pas mus atėjo apie kalėdas. jis mum pasake kad gnrl okifas ir jus pati taikote išvežti mano brolį iš šalies ir mes turim pasisaugot nes jis jau atviksta. jis buvo gražei kalbantis žmogus

isilavines ir prie knygu. sakė kad yra musu draugas ir kad nori kad viskas baigtusi gerai. sakė jei mes juo pasitikesim jis tuo pasirupins.

aš susitareu su tuo vinertonu kad jis nuviks pas gnrl okifa ir paaiškins jam apie mane. generolui aš parašeu ilga laiška ir tasai vinertonas turėjo pasimti ji su savim. rašeu kad vaikas yra mano brolis ir vienintelė mano giminė visame pasauly ir aš atkeliavau iš pačios luizianos kad jį pasimčeu. vinertonas sakė kad nuveš ji gnrl ir paaiškins jam kas ir kaip. prisiekė kad viską sutvarkys.

kolas maklorensonas nujojo su tuoju vinertonu iki redempšeno ir trumpam pasislepė tankem miške. bet paryčeis vinertonas grižo ir pasakė kad iš to nebuvo jokios naudos nes gnrl pasiriżes paimt mano broli ir išvikt i kita krašta. jus galit suprasti kad aš negalėjau to leist. juk atkelevau net iš pačios luizianos jo jieškodama. nieks nebut taip sutikes. jus pati irgi ne. buvo tik vienas budas neleisti mano brolio išvežti i kitą krašta. gnrl turėjo atsisveikint su savo givastim.

aš pasakiau kad taip nenoriu nes aš gerbiu gnrl okifa ir mano mama visada jį gerbė. tasai vinertonas atsakė kad kitaip negalima nes gnrl gaudys mus visa likusy gyvenima kol atims vaiką ir mus užmuš.

kolas maklorensonas pasakė jos į redempšena tą nakti ir nudės o kifa. vinertonas pasakė kad jam geriau to nedarit nes okifas ten turi pilna maršalu. aš sutikau kad tas vinertonas atvilios gnrl čia šiaurėn ir jau kas bus tas bus ir tegul kaltė už tai krinta ant musu galvų. už atligi vinertonas paprašė didelės dalies pinigu kur kolas maklorensonas pagrobė iš valdžios laivo 1866 rugpjuti. pirma jis norėjo pusės. vėliau užsimanė visu ir suvis visko ka mes turim iki paskutinio grašio. aš daugiau netikėjau šituo vi-

nertonu bet kolas sakė kad viskas čia gerai. bet aš nemaneu kad gerai.

mes padarėm tai ką padarėm bet jusu vyras pats to prisiprašė. jei jis būtų išklauses ko mes prašem savo laiške per vinertona nieko to nebutu buve. Mum tikrai labai gaila kad nebeturit daugiau viro bet taip jau viskas turėjo buti. mes tenorime kad visi duotu mum ir vaikui ramibe. mumis apdėjo kalnais kaltinimu o aš turiu galvoti apie vaikeli kurio laukiuosi. jei mus pagaus tai abu pakars. yra kaip yra. aš turėjau tai padaryt ir visai nesigailiu del to tik dėl jusu skausmo.

su pagarba e. maklorenson (mergautine pavarde muni)

∇

Kvotėjas: Prašyčiau pasakyti visą savo vardą, jis bus įrašytas į protokolą.

Liudytoja: Lusija Kruz Rodriges Y Ortega Makleland O'Kif.

K.: Ar galėčiau sužinoti jūsų amžių, jei jūs ne?..

L.: Trisdešimt treji.

K.: Ar išklausėte mano ką tik perskaitytą dokumentą, kuris bus įtrauktas į protokolą?

L.: Taip.

K.: Jis buvo parašytas jums vaiko sesers ir paliktas apleistoje kasykloje.

L.: Taip.

K.: Turbūt žinote, kad jį išspausdino daugelis Vakarų laikraščių.

L.: Man apie tai buvo pranešta.

K.: Ar ankstyvą 1866-ųjų Kalėdų rytą jūs buvote gubernatoriaus namuose Redempšen Folse?

L.: Taip, buvau.

K.: Ar apie trečią valandą ryto dalyvavote savo vyro ir kapitono Aleno Vintertono pokalbyje?

L.: Buvau kambaryje visą laiką, kol mano vyras kalbėjosi su kapitonu Vintertonu.

K.: Ir ką konkrečiai pasakė kapitonas Vintertonas?

L.: Jis pasakė, kad nusikaltėliai laiko vaiką ir po kelių dienų ketina nužudyti. Taip pat sakė, kad su juo žiauriai elgiamasi. Kad jis labai kenčia. Maldauja, kad mano vyras jį gelbėtų.

K.: Jis neužsiminė apie Elizos Muni laišką?

L.: Ne.

K.: O kad berniukas turi seserį?

L.: Nė vienu žodžiu.

K.: Ponia O'Kif, apgailestauju, bet turiu paklausti dar vieno dalyko.

L.: Klauskite.

K.: Niekam ne paslaptis, kad vienu metu jūs bičiuliavotės su kapitonu Alenu Vintertonu. Susipažinote su juo Šv. Marijos ligoninėje, kur per karą slaugėte ligonius.

L.: Tai tiesa.

K.: Vėliau per kelis mėnesius jūsų pažintis peraugo į artimesnį ryšį.

L.: Taip.

K.: Ar tiesa, kad 1865-ųjų balandį jūs, ketindama susitikti su kapitonu Vintertonu, lankėtės vienoje įstaigoje, į kurią užsuka kareiviai su tam tikros rūšies merginomis?

L.: Taip.

K.: Kodėl taip pasielgėte?

L.: Neabejoju, kad galite numanyti.

K.: Ketinote svetimauti?

L.: Ko gero, galima taip sakyti, taip.

K.: Kitur negalėjote pabūti vienu du ir panašiai.

L.: Teisingai.

K.: Ar jūs svetimavote, ar kaip kitaip netinkamai elgėtės?

L.: Tam tikro artumo būta, tačiau to, ką jūs, kaip suprantu, turite omeny, nebuvo.

K.: Kokio pobūdžio buvo tas artumas?

L.: Tai ne šio Tribunolo rūpestis.

PIRMININKAUJANTIS TEISĖJAS: Ar jūs turite omeny, jei galiu patikslinti, kad kapitonas Vintertonas pasinaudojo tuo, kad tarp judviejų užsimezgė šilti – meilės – jausmai?

L.: Jis niekuo nepasinaudojo. Aš susitikau su juo savo noru, kaip lygi su lygiu.

K.: Kaip lygi su lygiu? Nejaugi? Jūs, ištekėjusi moteris, užimanti tokią padėtį?

L.: Susitikau kaip lygi su lygiu. Ir nutraukiau mūsų draugystę. Visa kita – asmeninis mano reikalas.

K.: Ar jums yra tekę girdėti kalbų, kad Alenas Vintertonas yra avantiūristas?

L.: Taip.

K.: Turtingų nuotakų medžiotojas.

L.: Aš žinojau, kas jis per vienas.

K.: Žinojote?

L.: Taip, įtariau.

K.: Tai kodėl leidote sau pasilikti su juo viena tokioje vietoje?

L.: Su kuo, kur ir kodėl aš nusprendžiu (pasilikti) viena, yra asmeninis mano reikalas.

K.: Ar tiesa, kad nuo 1863-ųjų liepos, kai susitikote Šv. Marijos ligoninėje Niujorke, iki 1865-ųjų balandžio, kai

išvykote į Kalnų teritoriją, jūs ir kapitonas Vintertonas buvote aistringi meilužiai?

L.: Ne.

K.: Jūs davėte priesaiką.

L.: Žinau.

K.: Vadinasi, jūs nebuvote meilužiai.

L.: Kaip tik taip.

K.: Bet jūs geidėte tapti jo meiluže? Jus sulaikė tai, kad buvote ištekėjusi?

L.: Mano geismai, kaip juos pavadinote, ne šio Tribunolo reikalas.

K.: Su derama jums pagarba, ponia O'Kif, turiu pasakyti, kad kalba sukasi apie ...

L.: Tai, apie ką sukasi kalba, aš jums visiškai aiškiai pasakiau.

K.: Be mūsų čia jau aptarto susitikimo, ar įvyko fizinis jūsų ir kapitono Vintertono suartėjimas?

L.: Kartą aš jam leidau pabučiuoti mane į lūpas. Manyčiau, tai galima vadinti fiziniu suartėjimu.

K.: Ar jūsų ir kapitono Vintertono santykiai plėtojosi toliau?

L.: Leitenante, manau, kad tiksliai atsakiau į jūsų klausimą, tetrūksta dėl vaizdumo nubraižyti diagramą.

K.: Kokie buvo jūsų santykiai su vyru tuo metu, kai vyko visi šie įvykius, kuriuos mes siekiame ištirti?

L.: Buvo kilę tam tikrų sunkumų. Tikėjomės juos išspręsti.

K.: Australijoje likęs vaikas. Jūsų vyras ne viską papasakojo apie savo praeitį.

PIRMININKAUJANTIS TEISĖJAS: Ponia O'Kif, gal norėtumėte atsigerti vandens? Arba galime padaryti pertrauką, jeigu jaučiatės prislėgta.

[*Liudytoja paprašė valandėlės, kad galėtų surikiuoti mintis. Paklausė, gal kas nors galėtų paskolinti nosinaitę, kareivis ją padavė.*]

Kareivis: Tegul Dievas jus laimina, ponia generoliene. Myliu jį ir visada mylėsiu. Jis liks gyvas visų airių širdyse.

[*Kareiviui buvo įsakyta laikytis tylos.*]

K.: Ponia O'Kif, prašau man atleisti už paskutinį klausimą, kurį turiu užduoti. Aš nenoriu šito klausti ir prašau užprotokoluoti mano protestą, tačiau kiti mano, kad šis klausimas yra susijęs su šio Tribunolo darbu. Supraskite, turiu atlikti savo pareigą.

L.: Prašom klausti.

K.: Gerai. Ar vaiko, kurį nešiojate po širdimi ir pagimdysite po mėnesio, tėvas yra Alenas Maiklas Vintertonas, Jungtinių Valstijų kartografijos korpuso kapitonas?

L.: Ne.

K.: Ačiū, ponia O'Kif. Ar dar yra klausimų?

[*Pirmininkaujantis teisėjas pareiškė poniai O'Kif Tribunolo užuojautą, ši atrodė palaužta sielvarto. Liudytoja buvo paleista, nusiminusi ji išėjo lydima sesers, panelės Estafanijos Marijos Makleland. Jų broliai, Rodrigas ir Alechandras Maklelandai, laukė ant teismo rūmų laiptų.*

Prie karietos buvo susirinkusi miesto neturtėlių minia, čia stovėjo ir garbės sargyba, kurią sudarė saujelė buvusių laikinojo gubernatoriaus kareivių. Bet kiti miestelėnai nušvilpė ponią O'Kif ir jos šeimos narius, paliekančius Redempšen Folsą. Vieni nusispjovė, kiti atsuko nugaras.]

UPĖ

Jo mirties faktai, pateikti komisijos ataskaitoje

Apie pirmą valandą nakties gubernatorius Džeimsas O'Kifas padauginęs alkoholio miegojo federalinio garlaivio „Grantas" kajutėje. Sargybinis Natanielis Fildas, budėjęs ant denio, mėnulio šviesoje išvydo indėnišką kanoją, nepaprastai greitai artėjančią nuo aukštupio. Joje sėdėjo du kaukėti žmonės. Jis šūktelėjo jiems, prašė, kad pasakytų slaptažodį. Šie neatsiliepė, bet tebeplaukė artyn. Fildas ant pagrindinio denio paskambino pavojaus varpu.

Džeimsas O'Kifas išėjo iš kajutės, jis atrodė susirūpinęs, vilkėjo vienais apatiniais. Netrukus pasirodė ir kiti jo būrio nariai. Tuo tarpu prie šiaurinio kranto buvo pastebėta ir antroji kanoja. Gubernatorius įspėjo, kad duos įsakymą pradėti šaudyti. Iš antrosios kanojos pasigirdo šūvis, kulka pataikė jam į pilvą. Jo vyrai ėmė šaudyti į abi valtis.

Gubernatorius nė kiek neatsiliko nuo jų ir iš ten, kur gulėjo sužeistas, paleido aštuonis ar dešimt šūvių. Jis nušovė mažų mažiausiai vieną nusikaltėlių gaujos narį, tačiau užpuolikai sėkmingai pasinaudojo tuo, kad savo priešus užklupo šitaip netikėtai. O'Kifas ir jo vyrai buvo negailestingai apšaudomi. Pirmasis žuvo ūkininkas Džonas Kridas, tada Patrikas Edvardas Haniganas ir Maiklas Fransis Inglišas. Dvi nekaltos moterys, ponia Džeinė Mirs ir jos duktė, bėgdamos buvo pakirstos kulkų. Abi mirė.

Gubernatorius O'Kifas vis dar šaudė, bet buvo jau beprarandąs sąmonę. Kitas krito Fransis Dvajeris.

Laive „Džonas Guldas", kuriame buvo įrengta ligoninė, nuo šūvio sprogo lempa ir vairinėje kilo gaisras, jis plito nežmonišku greičiu. Vėliau ėmė dėtis siaubingi dalykai, mat įsmukę deniai užgriuvo ligonius. Aplinkui virto gikai ir degė rangautai, todėl žmonių išgelbėti buvo neįmanoma, nors laivo įgula, atsakinga už gaisro gesinimą, elgėsi pagirtinai drąsiai, todėl jiems nebuvo pateikti jokie kaltinimai. Deja, ugnis nutvieskė „Grantą", tad nusikaltėliams pasidarė dar lengviau taikyti į jo keleivius.

Tuo tarpu du vyrai, Danielis Nilandas Mudis ir Denis Arkinsas, gubernatorių O'Kifą nutempė kajutės link. Vėliau jie abu mirė nuo žaizdų. Jo žmona, suprantama, apimta siaubo, vis dėlto mėgino prie jo prieiti, bet jis mostu privertė ją nulipti žemyn.

Šūviai nuščiuvo. O'Kifas iš visų jėgų įsitvėrė į turėklus ir įstengė pasikelti. Jis buvo netekęs daug kraujo ir, pasak kai kurių liudytojų, verkė. Tuo metu kopėčiomis į pagrindinį denį užlipo berniukas, kaip vėliau paaiškėjo, Džeremijas Munis. Jis turėjo ilgą peilį ir koltą. Jo drabužiai buvo permirkę krauju. Sargybinis paliudijo, kad O'Kifas maldavo berniuko, kad šis padėtų, bet vaikas įniršęs atrėžė, jog gubernatorius esąs žudikas. Džeremiją Munį kalbantį paliudijo girdėję dar penki asmenys. Gandai, esą jis nebylys, melagingi.

– Padėk man, sūnau, – tokie buvo gubernatoriaus žodžiai. Mirštančiojo maldavimas nebuvo išklausytas.

– Tu nužudei mano seserį, Lizą Džeinę! – suriko berniukas. – Štai ji negyva, upėje. Pažiūrėk!

Merginos kūnas iš tiesų plūduriavo netoli „Granto". Jai buvo peršauta krūtinė ir galva.

Gubernatorius vadavosi mirtimi, jis sumurmėjo nieko nesuprantąs. Berniukas rėkte jam rėkė, kaip toli ir kaip sunkiai ji keliavusi, kol jį radusi. Slėptuvėje jis susirgęs karštine. Jinai jį slaugiusi ir išgydžiusi. Jie norėję keliauti į Kanadą. Ji vienintelė buvusi jo kūnas ir kraujas. O'Kifo vyrai šaukė ragindami berniuką pasiduoti, kitaip jo nepasigailės. O'Kifas mojo ranka, kad šie nešaudytų, nors vaikas jam ir grasino. Net užstojo jį, kad tie nematytų.

– Šlykštus žmogžudys ir išdavikas! – rėkė berniukas. Sargybinis Fildas meldė jo padėti ginklą. Vaikas tarė:

– Aš nusiųsiu jį tiesiai į pragaro liepsnas.

– Viešpatie, pasigailėk, – ėmė melstis O'Kifas.

Manome, kad tai buvo paskutiniai jo žodžiai.

Berniukas šovė į gubernatorių, šis persivertė per apsauginius turėklus ir įkrito į vandenį. Šerifai atnešė valtį ir išmetė už borto gelbėjimosi virves, tačiau buvo jau per vėlu, gubernatoriaus išgelbėti nepavyko. Mirtinai sužeistą srovė jį nusinešė žemyn upe, tą naktį jos greitis buvo dvidešimt mylių per valandą. Du liudytojai matė, kaip jis mėgino įsitverti plaukiančio medžio kamieno prieš panirdamas po vandeniu prie Liberčio krioklių.

Džeremijas Munis nesipriešino suimamas ir buvo nugabentas į Stratpėjaus apygardos kalėjimą. Gydytojai jį pripažino pamišusiu, jis ne kartą mėgino susižaloti. Berniukas atsisako kalbėti, tačiau kartais girdėti, kaip dejuodamas jis šaukiasi sesers arba mamos. Spręsti, ką toliau derėtų su juo daryti, ne Komisijos reikalas. Šiaip ar taip, Teritorijoje beprotnamio nėra.

Tą naktį Fort Stornavėjuje žuvo dvidešimt devyni asmenys, tarp jų Džonas Kolas Maklorensonas, prostitutė Eliza Muni, du silpnapročiai, prisidėję prie gaujos, visi gubernatoriaus vyrai, išskyrus tris, ir trylika pacientų, plau-

kusių „Guldu“. Dar keturi mirė vėliau nuo žaizdų. Vienas žmogus apako nuo gaisro ugnies.

Gubernatoriaus palaikų nepavyko rasti, nors per daugelį mėnesių buvo išnaršyta devyniasdešimt mylių Misūrio upės, apieškotos salos, krantai ir gilesnės vietos. Siūloma paieškas nutraukti. Te Dievas būna jam gailestingas.

▽ ▽ ▽

*LA FANCIULLA DEL WEST**

* Mergelė iš Vakarų (*it.*).

Meksikos įlankoj liūdnoj jo kaulai, žmonės kalba, plūduriuoja,

Ten, kur tarp seklumų niūrių sirenos vingrios vakarais dainuoja.

Vien jūržolės šiandien bučiuoja belūpę burną nužudytojo didvyrio,

Ir vardą jo, kaip kada nors ir mūs visų, vanduo vien mini.

O piktavali žygi, o piktoji sėkla, o gėdinga sielvarto naktie,

Kai Munis atėmė O'Kifui gyvastį, o bendrai jo – kitiems.

Dabar jį Sūnumi šėtono arba Žiauruoliu barbaru Dždedu vadina.

Kuo mes taip nusidėjom, kokių nuodėmių išmokėm,

Kad šitokį nelabą vaiką išauginom.

Iš „Baladės apie Džeimsą O'Kifą ir
Šėtono vaiką Dždedą Munį".
Užrašyta Baton Ruže, Luizianoje, 1889.

„Tikrasis karas niekada nebus aprašytas."

Waltas Whitmanas

KODA

Ištraukos iš kolekcininko užrašų –
Jo prisiminimai apie nepaprastą moterį –
Jo domėjimasis rašytiniu žodžiu ir medžiagos archyvams rinkimas – Jo tikėjimas revoliucine ateitimi

Profesorius Dž. Danielis Maklelandas
1937 metų žiema

I

Keistas atrodo dalykas (bent jau man, senam žmogui), kiek daug literatūros kūrinių apie karą yra meilės istorijos. Viskas atleidžiama. Džonis susiranda savo merginą. Priešiškose armijose kariavę broliai paspaudžia vienas kitam ranką ir nušlubčioja namo per pievą. Aura Li nebuvo išprievartauta. Pieva nevirto kapinėmis. Džonis nerėkia naktimis.

Galbūt nerimas toks didis, atsiminimai tokie slegiantys, o tiesa apie karą tokia nepaprastai skaudi, kad mes ieškome būdų, kaip įprasminti pasakojimą, kad išsaugotume viltį. Tad meilė viską nugali. Atpirkimas įmanomas. Taikos karalystė atkurta. Karas istorijoje tėra pertraukėlė, trumpalaikis nukrypimas nuo mūsų įvestos tvarkos, jis greitai atitaisomas, tarsi jo niekada nė nebūtų buvę. Nes jo ir nebuvo. Taip tik pasirodė.

Visą gyvenimą žavėjomės tomis pasakomis apie karą, kurios baigiasi laimingai ar bent jau ne tragiškai, nes jų personažai to verti: gerieji apdovanojami, blogiausiu atveju žūsta jauni, o kančios vaizduojamos itin subtiliai. Bilis

drąsus. Klyksmai virsta maldomis. Epizodas baigiamas anksčiau, nei prasideda amputacija. Tai, kas atsitinka, kai Bilis suluošinamas, taktiškai nusakoma tokiais žodžiais, kaip „malonė". Taigi meilės istorija padeda pamiršti, kas atsitiko. Tai ir yra viena iš priežasčių, kodėl vyksta karai, – šitaip parodoma, kad karas gali baigtis, bet iš tikrųjų jis baigtis negali, nebent sukeldamas kitą karą. Vanduo virsta garais, ledas virsta vandeniu, o karas tarsi ragana tik keičia pavidalus.

II

Mano žmoną apsėdo mintys apie tokį nugeibėlį austrų banditą, kurį ji pamatė kino kronikoje Dvidešimt trečiojoje gatvėje. Ji sako, kad jis neapkenčiąs milijonų žmonių, neapkenčiąs net savo šalies piliečių: žydų, komunistų, tredjunionų veikėjų, intelektualų. Mano žmona žydė, aš taip pat tėvystės ryšiais esu su šia tauta susijęs, tad ji nesiliauja nerimauti dėl šito *mein kleiner Schickelgruber**, sakosi sapnuose girdinti jo riksmą, primenantį pjūklo zvimbesį. Aš ją myliu, bet ji iš tų moterų, kurios puola į paniką dėl visokių neapykantos pritvinkusių menkystų. Ji turi per daug laiko galvoti.

O jeigu jis įsiverš į Jungtines Valstijas? Jo galia auga. Kaip mes jį įveiksime? Prašau jos nesinervinti. Kalbu lėtai ir garsiai. Darbininkai Europoje nuvers jį jau kitą mėnesį (darbininkais mes galime pasitikėti, istorija tai įrodė), Europa nepakenčia tironijos (istorija ir tai įrodė) ir kronikose netrukus pasirodys koks kitas apgailėtinas rėksnys, o pasaulis suksis kaip sukęsis.

* mažojo Šiklgruberio. *Schicklgruber* (*vok.*) – Adolfo Hitlerio motinos pavardė, kuria jis naudojosi iki 40 metų.

III

Tokie nukaršėliai kaip aš ir mano žmona turime galimybę popietėmis eiti į kiną už mažesnę kainą. Taip amerikiečiai perima inuitų praktiką – išvesti senius į tyrus, kad numirtų. Į kino teatrą aš nenoriu, ten jaučiuosi senas it mumija ir nerimstu tamsoje, ypač dieną, o dienų man liko visai nebedaug. Visada labiau mėgau dienos šviesą, o ne pavakario ar apyaušrio prietemą. Esu visai kitoks negu mano poetė teta.

Leninas išpranašavo, kad kinas bus svarbiausias mūsų amžiaus menas, bet šiuo atveju draugas aiškiaregys pasirodė besąs stebėtinai trumparegis. Virš kėdžių eilių kylantis troškių cigaretės dūmų debesis, violetinis ten, kur per jį skverbiasi šviesos spindulys, judantis ir besimainantis, yra daug įstabesnis už bet ką, mano matytą ekrane, tam tikra prasme gražesnis ir tikresnis. Kvailybė, sentimentalumas, smurto reklama. Ir už šį barbarišką karnavalą aš turėčiau mokėti? Vladimirai, ką jūs sau manėte?

Mano žmona tyliai verkia žiūrėdama melodramas apie meilę. Bet aš neverkiu. Manau, kad ašaros – nevyriška. Išnaudoju laiką, kada jos nėra (tomis popietėmis, kai ji pasilieka su Alu), ir keliauju kitais keliais.

IV

Mudviem su žmona pasisekė – paveldėjome puikų namą ir daugiau nei pakankamai pajamų, kad neleistume jam apirti. Mūsų pačių irimo negalėtų sustabdyti net Krezo turtai, bet vis dėlto, kaip aš jai kartoju, mes atkakliai priešinamės. Turime tarnų, slaugių, kamerdinerių, skalbėjų, arklininkų, kambarinių, gydytojų, indų plovėjų. Kuo

daugiau turime pagalbininkų, tuo namai labiau apleisti. Nežinau kodėl. Bet taip yra.

Prieš kelis metus vyriausioji virėja apsiėmė samdyti aptarnaujantįjį personalą, bet arba ji nenutuokia, ką daranti, arba, – žmona bara mane, kad prisigalvoju tokių negražių dalykų, – trokšta įdarbinti visus savo bukagalvius giminaičius. Būna dienų, kai matau laiptais svyrinėjančius airius ir nė nenutuokiu, kas jie per vieni. Šmėklos? Prekybininkai? *Tuatha de Dannan**? Jie stebeilija į mane taip, tarsi aš negyvenčiau po šiuo stogu. Jie klausia, kas *aš* toks!

Tokiomis dienomis, ypač kai žmona būna išėjusi į savo kiną, aš lipu į viršutinį namo aukštą, į kamarėlę, kurią vadinu darbo kambariu. Jos duris slepia knygų spinta, o norint ją atidaryti prireikia išmonės. Čia galiu saugiai pasislėpti nuo visų keltų užkariautojų. Man patinka tai, kas kompaktiška, jaukiai jaučiuosi mažuose kambarėliuose. Kartais žmogui erdvės būna per daug.

Peržiūriu dokumentus. Galvoju apie mūsų vaikus. Akivaizdu, kad nesu religingas, tačiau turiu apie ką pamąstyti. Ateizmas yra tam tikra tikėjimo forma. Jame atrandu tikrą paguodą.

Pro mažą langelį stebeiliju į tramvajus ir taksi automobilius, į pasiuntinukus, valkatas ir sukaitusius uniformuotus policininkus. Ir, – o, taip, kaltas, pareigūne, – į dailias merginas taip pat. Žmogus juk ne vien duona gyvas!

Įsivaizduoju, kaip kadaise atrodė ši alėja – ganykla, paskui medžiotojų takas, paskui gruoblėtas kelias; senais laikais Manhatanas buvo kalvotas, tik niekas to neatmena. O ir kam to reikia? Dykynė. Laukas. Takas. Vieškelis. O tada ilgas prašmatnus bulvaras, plentas, kuriuo mūsų miesto jaunuoliai iššygiavo į karą. Taip veikiausiai žygiuos ir ateityje.

* Airių mitologijos Danu deivės gentys.

V

Kai atidarau savo dėžes, padvelkia seniai praėjusiais laikais. Pelėsiais. Senais rankraščiais. Vos juntamu smalkos kvapu. Praeitis išsiveržia tarsi sprogstanti spora. Ji užlieja silpstančias mano akis. Įtraukiu ją į plaučius. Įsivaizduoju, kaip ji pulsuoja mano kraujyje. Vladai, tu senas movike ant baslio, ji man tarsi opijus. Kaip kinas mano žmonai.

Manyčiau, tai dar ir malonus laiko leidimas. Turtuoliui reikia kuo nors užsiimti, kitaip jis aptingsta ir miršta. Kai kurie milijonieriai renka paveikslus, kiti retus baldus, antikvarinius daiktus. Keista, kaip mes stengiamės sustabdyti tai, kas neišvengiama. Mano pomėgis – rinkti viską, ką tik pavyksta iššniukštinėti apie Džeimsą O'Kifą ir berniuką Džedą Munį, tuos seniai pamirštus Amerikos pilietinio karo personažus. Kolekcininkui atrodo, kad jų istorijoje slypi kai kas daugiau nei karas.

Turiu prisirinkęs straipsnių, atmintinų daiktų, laikraščių, žemėlapių, graviūrų, apybraižų, baladžių, nuotraukų. Ko gero, turiu po kopiją kiekvieno Jungtinėse Valstijose spausdinto teksto, kuriame jie buvo paminėti. Turiu ir kitokios, ne tokios viešos, medžiagos. Dienoraščių. Asmeninių užrašų. Korespondencijos ir taip toliau. Netgi labai slaptų dokumentų. Galima atidaryti kiekvienas duris, tik, žinoma, reikia sumokėti už įėjimą. Didžiausia gudrybė, kad ir ko ieškotumėt, tai mokėti tas duris rasti. Dažniausiai jos būna būtent ten, kur ir manei jas esant.

Aš juokingas? Apsėstas? Mano žmona susirado gerą porą! Nejaugi tai absurdiškiau, nei kolekcionuoti plaštakes, alaus bokalus, nušautų keturkojų galvas ar, Dieve padėk, pašto ženklus? Žmona mano, kad taip. Anot jos, tai liguista

manija. *Et tu**, gerbiamasis skaitytojau, ką kolekcionuoji? Ką, gal sakysi, knygas? Jas mano žmona mėgsta. Bet aš nesižaviu išgalvotomis istorijomis, jos tokios tvarkingos, pretenzingos, stokojančios net menkiausio vidinio prieštaravimo. Didysis gudragalvis Tvenas tai puikiai apibūdino. Nieko nuostabaus, kad tiesa keistesnė už literatūrą, – literatūra turi būti suprantama.

Aš sudarinėju savo dokumentų sąrašą. Man malonu juos peržiūrinėti. (Be abejo, Vienos neurologas galėtų šį bei tą diagnozuoti.) Taip, rašalas išbluko, dauguma įrišimo juostelių apšiuro. Mano kamarėlėje Manhatane vasarą tvyro slogus karštis. Drėgmė neina į gera senam popieriui, kuris būdavo gaminamas iš medvilnės žaliavos, o kartais iš kanapių; iškuliamų, sutrinamų į košę, o tada supilamų į formas. Deja, popierius taip pat gyvas. Kaip ir visi gyvi padarai, jis miršta.

VI

Mano kolekcijoje yra ir klastočių, – manyčiau, tai neišvengiama, – bet tik viena kita, ir tos pačios gana įdomios. Jei perki senieną, visada gali tikėtis suktybės. Tai neturėtų mūsų per daug trikdyti. Tai tik liudija žmogaus sumanumą. Ir aš džiaugiuosi, kad turiu jo medalius ir kad didžioji jų dalis, kaip nustatyta, yra tikri, nors daugelio varis smarkiai pažaliavęs ir beveik nebeįmanoma įskaityti, kas parašyta. Kartais, gėda sakyti, prisisegu juos prie chalato ir atiduodu sau pagarbą žiūrėdamas į triumo.

Rausiuosi po tuos it aštuoniasdešimtmečio oda susiraukšlėjusius popieriaus lapus – parudavusius, dėmėtus,

* Ir tu (*lot.*).

taškuotus nuo amžiaus. (Palyginau, be abejo, su savo paties oda.) Būna dienų, kai juos skaitant skauda širdį, lyg žaizdai atsivėrus, o kartais jų reikšmė nublanksta. Tada būna sunku. Jautiesi keistai apleistas. Tada atrodo, tarsi jie liudytų gyvenimus žmonių, kurių niekada nebuvo: nei bėglio berniuko, nei bandžiusiųjų jį mylėti. Manau, O'Kifą jie būtų sužavėję, jis būtų gilinęsis į kiekvieną prasmės niuansą, nes puikiai jautė kalbą. Jis vertino žodžių parinkimą, jų išdėstymą, tai, ką jie leidžia nuspėti, nors tiesiai nepasako. Jis gerai žinojo, kaip kuriamas personažas. Gaila, kad taip ir nebaigė savo knygos.

Tik pažvelkit į šiuos niekam nereikalingus ryšulius. Šūsnis yrančio popieriaus. Žmona dažnai maldauja, kad išvežčiau juos į šiukšlyną. Dėl jų nuolat kyla barnių, ji suirzta vos aš apie juos užsimenu. „Verčiau jau būtum vedęs biblioteką, – sako ji. – Verčiau jau būtum vedęs makulatūros kioską." Tiesą pasakius, tarp moterų retai pasitaiko gerų kolekcininkių. Jos nejaučia tokio poreikio.

„Praeitis – tai tolimas krantas, – rašė Lusija. – Mes žinome, kad jis ten, nes jį matome ir esame netoliese. Bet vanduo niekada neleidžia jo pasiekti." Man yra kitaip. Mano popieriai – tarsi brastos akmenys. Žengti jais rizikinga, bet įmanoma.

Rengdamasis palikti kabinetą, aš sudedu popierius į dėžes ir uždarau. Netrukus aš ir pats atsidursiu dėžėje ir būsiu atidėtas į šalį. Palėpė bus tuščia, tik vienas kitas voratinklis. O aš rinksiu dulkes, paskui ir pats pavirsiu dulke. Prieš užslenkant tylai vis dar apgailestauju, kad taip niekada ir nepasivaikščiojau aikštėmis tos tolimos sostinės, į kurią taip ilgai svajojau nukeliauti. Bet, kai žmona sutiko keliauti, mes jau buvome per seni. Tą žiemą kelionė būtų buvusi pavojinga. Šiaip ar taip, jei būčiau ten

atsidūręs, man būtų buvę sunku grįžti atgal. Tenai būtų buvusios manosios dramblių kapinės. Netikiu reakcingais laikraščiais, nors draugai man ir sako, kad be reikalo. Bet aš negaliu, todėl kartais kivirčijamės. Per ilgai delsiau įkelti koją ten, kur žmonių ateitis virsta dabartimi, – į savo numylėtąją Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungą. Bet žinoti, kad tavo širdis ten ir visada liks ten, buvo man, suvaikėjusiam ateistui, paguoda.

VII

Beje, norėčiau jums daugiau papasakoti apie Vintertono likimą. Sargybinis, saugąs Kanados sieną, vardu Ernestas Dinas, pastebėjo vogčiomis kertantį ją kalnakasį su nešuliniu mulu. Gyvulys buvo gausiai apkrautas drobiniais maišais. „Auksas", – pasakė kalnakasys. Jam pasisekę. Aukso ieškotojai paprastai nekalba su ryškiu Bostono akcentu. Šis elgėsi įtartinai. Kai jo žodžiais buvo suabejota, jis užpuolė sargybinį, surišo jį (atsiprašinėdamas) ir ramiai pranyko Kanados naktyje. Nelaimėlis Dinas sakė, kad bėglio veide buvo gausu nudegimo žymių.

Prieš kelis metus išaiškėjo, kad jis buvo vedęs mažų mažiausiai du kartus: teisėtai Kuboje, pasivadinęs Piteriu Džonu Viljamsonu, o antrą sykį Čikagoje, kaip Viljamas Polas Harisas. Kartografas, parengtas šiam darbui Britų kariuomenėje, sugebėjo pabėgti iš Škotijos nuo suėmimo už moters nunuodijimą Glazge. Randai jam liko ne po Amerikos pilietinio karo, bent jau ne kaunantis su pietiečiais. Liūdnai pagarsėjusią 1863-ųjų liepos 13-osios naktį jį užpuolė Niujorko airių imigrantų gauja. Įsiutinti pateikto svarstyti įstatymo projekto, turėjusio daugelį iš jų

skaudžiai paveikti, jie sudegino juodaodžių našlaičių prieglaudą ir padarė daug kitų baisių nusikaltimų. Riaušininkai negailestingai žudė Sąjungos kareivius ir juodaodžius niujorkiečius. Jiems linčiuojant pagyvenusį durininką, Vintertonas įsikišo ir mėgino juos sulaikyti. Jis vilkėjo uniforma, bet buvo beginklis ir vienas. Jie spardė jį tol, kol šis neteko sąmonės, o tada padegė gyvą. Šios riaušės nebuvo paskutinis kartas Amerikos istorijoje, kai tie, kurie jautėsi bejėgiai, išliejo savo neapykantą ant silpniausiųjų ir žudė nekaltus žmones tiesiog gatvėje. Tai buvo vieni gėdingiausių žiaurumų Amerikos airių istorijoje ir, kiek žinau, jie nėra apdainuoti airių baladėse.

Elizabetė Longstrit gyveno Teritorijoje dar septynerius metus ir dirbo skalbėja Edvardstaune. 1872-aisiais ištekėjo už Prospero Livensvorto, išlaisvintojo vergo iš Teksaso, per karą tarnavusio seržantu. Kelerius metus ji buvo visiškai akla, tad nematė, kaip atrodo Prosperas Livensvortas, ir visada mėgdavo iš to pasišaipyti. Jis buvo švelnus ir tylus žmogus, ir jų santuoka buvo laiminga. Jie išvyko į Liberiją, vakarinį Afrikos krantą, ten Livensvortas įkūrė nedidukę palmių aliejaus eksporto įmonę. Jų sūnus, Tebaldas Volfas Livensvortas, gimė ir augo Monrovijoje, dvidešimt šešerių metų tapo daktaru, vėliau Liberijos vyriausybės nariu. Jo motinai, presbiterionų bažnyčios vadovei, buvo patikėtos pasaulietinės kapelionės pareigos, kurias ji ėjo Monrovijos moterų prieglaudoje; darbas buvo nelengvas, bet ji sakydavo, kad tai jai „tikra palaima“, ir ji nuveikė daug gero. Tenai ji ir mirė 1928-ųjų lapkritį. Metus prieš mirtį su ja kalbėjosi pastorius Viljamas L. R. Trisas, turėjęs vienintelį *Edison* įrašymo aparatą visoje Liberijoje. Įraše gausu tokių žodžių, kaip *yassuhs* ir *laud-hab-murcies*, neretai pasitaikančių interviu su juodaodžiais. Daugumą jų aš patyliukais

išsiverčiau, pasilikau tik kelis ankstesniojo iššifruoto teksto pavyzdžius – labiau dėl įdomumo, kaip tai buvo daroma, negu dėl to, kad matyčiau, kokia anglų kalba kadaise buvo kalbama Pietų Amerikoje. Virš mano rašomojo stalo kabo Elizabetės nuotrauka, turiu ir vieną trumpą jos laišką. Ji pasirašė šitaip: „Pagaliau laisva, Elizabetė."

Džedas Munis po tos nakties, kai nušovė savo gynėją Džeimsą O'Kifą, praleido aštuoniolika mėnesių Fort Stornavėjaus kalėjime. Jo rankos buvo surakintos, o burną prižiūrėtojai buvo užrišę jam odiniu diržu. Kai kurie, neturėdami ką veikti, jį mušdavo. Du sykius jis buvo kariamas ant kalėjimo stogo sijos. Trys tai padarę vyrai vėliau buvo nubausti.

Kas porą savaičių jį sodindavo į tramvajų ir veždavo į miesto pastoriaus namus. Šis atsisakė įsileisti berniuką į savo bažnyčią, nors aukų lėkštelė šiam pasirodžius likdavo kaupina. Berniukas gulėdavo ant kilimo, pastorius jam skaitydavo Bibliją, o jo žmona pianinu skambindavo giesmes. Atpirkimui šito nepakako, tačiau berniukui patikdavo klausytis istorijų, dauguma jų buvo apie karą, žiaurumus ir žudynes – kaip tik tokios, kokias mėgdavo visi berniukai tais tolimais ir kur kas raštingesniais laikais.

Jis tapo – kaip čia pasakius? – tarsi kokia pramoga beatodairiškiems Teritorijos narsuoliams, kurie papirkinėdavo ne itin sąžiningus prižiūrėtojus, kad galėtų jį pamatyti. Už dešimt centų galėjai nusipirkti dvi minutes, už 25 centus – dvidešimt. Už dešimt dolerių jie būtų leidę jam gyvam nudirti odą. Net jo vardas tose vietose tapo nedorybės simboliu. Posakis „Blogas kaip Džedas" dažnas vietos kalbose ir raštuose. Dar buvo sakoma: „Pamišęs kaip kalinys Munis."

Daugiausia lankytojų ateidavo sekmadienį. Nelabasis berniukas šventadieniais rengdavo neprastus spektaklius.

Jis kratydavo nedorą savo galvą, piktai žybčiodavo akimis, o lankytojai šūkaliodavo, kaip zoologijos sode krokodilui staiga kyštelėjus galvą iš dumblo. Kinas Amerikoje atsirado tik po kelių dešimtmečių. Kolonistai turėjo kaip nors linksmintis.

Kažkur tarp savo kolekcijos eksponatų turiu berniuko dagerotipą, padarytą jo kalinimo metu nežinomo asmens. Jis nuogas, tik su gobtuvu, klūpo išvietėje. Yra blogesnių atvaizdų, bet nemėgstu apie juos galvoti. Kelis jų sunaikinau. Myliu savo kraštą. Bet kurioje šalyje, atsiradusioje ant Pilietinio karo pelenų, gali nutikti siaubingų dalykų. Tik pažiūrėkite į Airiją. Užmušk savo brolį ir galėsi užmušti bet ką.

VIII

Kartais svarstau, kas būtų nutikę, jei būtų laimėjusi Konfederacija. Manyčiau, visas šis žemynas dabar būtų Pietų Amerika: Vašingtonas ir San Paulas, Pensilvanija ir Buenos Airės; o visa tai valdytų saujelė *familias** tarsi feodą, tuo tarpu masės naršytų nutekamuosius vamzdžius, ieškodamos maisto likučių. Manau, favelos ir lūšnynai būtų neaprėpiami – nuo pat Evergleidso iki Aliaskos. Amerikos kareiviai, dažnai imigrantų vaikai, padarė žiaurių, baisių ir neatleistinų dalykų. Taip pat atliko didžių ir drąsių darbų. Aš lenkiu galvą prieš tuos, kurie garbingai kariavo, nors dažniausiai žinojo, kad neišvengs mirties. Jeigu ne, Amerikos simboliai būtų odinis rimbas ir įdagas, o milžinė, stovinti Verazano sąsmaukos sargyboje, būtų žinoma kaip Tironijos statula.

* šeimų (*isp.*).

IX

Motina Rusija. Britanija. Ketlina Ni Hulihan*. Keista, kad mūsų tautas įkūnija moteris, o su mūsų moterimis šitaip žiauriai elgiamasi. Gal tai noras išpirkti kaltę? Arba dar didesnis žiaurumas. Vis dėlto gerąją mūsų prigimties pusę simbolizuoja moteris. Ji eina nepažįstamais keliais vedama vien tik ištikimybės. Ieško vaiko, trokšdama jį surasti, nors žino, kad jis prarastas. Niekada nebus pastatytas paminklas Elizai Duein Muni. Skulptorius negali iškalti kraujo.

X

Berniuką nuo kartuvių išgelbėjo maršalas Ignacijus Gilkristas. (Per karą jis buvo vadinamas „Šešiakulkiu Igiu", šios pravardės negalėjo pakęsti iki gyvenimo pabaigos, kartą iškėlė bylą ją išspausdinusiam laikraščiui.) Jis prisiekė, kad O'Kifas jau buvo leisgyvis, kai vaikas tą naktį į jį šovė. Taip pat nebuvo įmanoma įrodyti, kad vaiko šūvis pataikė gubernatoriui į pilvą. Ir negalėjo būti įrodyta, nes berniukas to nepadarė. Mirtiną šūvį į O'Kifą paleido Kolas Džonas Maklorensonas, pats žuvęs mažiau nei po minutės drauge su paskutiniaisiais savo sėbrais. Daugel dainų sudėta apie jo žygius Vakaruose. Kai kurios jų dešimties pėdų ilgumo.

Iš Sent Luiso prigužėjo advokatų, nešinų lagaminais, prikrautais teisinių knygų. Daktarų, profesorių, teisėjų, reformatorių. Pats teisėjas Karnėjus parašė ugningą traktatą apie berniuko bylą ir pavadino jį „Nebylys karo vaikas". Pa-

* Legendinis Airių patriotizmo simbolis ir emblema, kartais – kaip Airijos įasmeninimas.

sirašytas rankraštis, žinoma, yra mano kolekcijoje. Vienas notaras atkeliavo į Teritoriją net iš Bostono. Tai buvo linksmas putlaus veido vyras, nuo jo sklido ne itin malonus kvapas, atrodydavo juo juokingesnis, juo daugiau kalbėdavo. Gaila, bet grįždamas į Rytus jis buvo nužudytas, mat pašto karietą užpuolė plėšikai, kurių taip ir nepavyko rasti.

Šiaip ar taip, abejotina, kad jis būtų daug padėjęs berniukui. Kaltinimai jam galėjo būti panaikinti, jei tik jie būtų buvę pateikti. Tačiau vaikui dažnai būdavo aiškiai leidžiama suprasti, kad nesulauksiąs pilnametystės, ir jis suprato kodėl. Įstatyme gal ir nebuvo apibrėžta, kaip teisti už jo nusikaltimą. Bet JAV vakaruose egzistavo ir kitų būdų teisingumui įvykdyti.

XI

Eliza Duein Muni buvo užkasta Judo lauke, duobėje, į kurią būdavo metami nuvaryti arkliai. Kunigas nedalyvavo, o ir kas būtų sutikęs eiti į tokį nešvarų miesto pakraštį. Nebuvo pastatytas antkapis, kad žymėtų vietą, kur ji atgulė amžinojo poilsio, negavo ji nė kelis dolerius kainuojančio valstybinio karsto. Ją suvyniojo į suplyšusią konfederatų vėliavą, kurią vienas iš teismo pareigūnų buvo neseniai konfiskavęs iš kalnakasio, įmetė į griovį ir sudegino. Šias laidotuves buvo priverstas stebėti vienatinis jos brolis – pastovėjo su į galvą įremtu ginklu, o paskui buvo nuvestas atgal į savo vienutę.

Tą naktį berniukas sapnavo savo mamą, Luizianą ir juodus metalinius portikus Naujojo Orleano prancūzų kvartale. Jam rodėsi, kad mato ją Užgavėnių rytą, mėtančią saujas konfeti, spalvotų popierinių juostelių debesyje, dar jauną ir tikinčią savo amerikietiškojo gyvenimo laime. Bet jis

niekad nebuvo jos tokios matęs, žinojo, kad tai tik sapnas. Jis niekad nė nesilankė Naujajame Orleane nei su mama, nei su kuo kitu. Tas miestas visada atrodė tolimas.

XII

Slegianti istorija. Sakmė apie karą. Tačiau vienas įvykis vis dėlto nuskaidrino šią niūrią sakmę ir galbūt padarė ją nors šiek tiek panašesnę į meilės istoriją.

Karštą 1868 metų birželį berniukui jo kalėjimo vienutėje buvo pranešta, kad atvyko ponas, norintis jį įsisūnyti. Šiam jankių pramonininkui daug kas patarė į tai nesivelti, tiesą sakant, taip jam patarė visi, ko tik jis klausė. Bet jis nepaisė patarimų. Buvo sunkiai perkalbamas žmogus. Turtuoliai gali sau leisti būti užsispyrę.

Vidurnaktį berniukas ir penki kalėjimo prižiūrėtojai – visi apsiginklavę kaip gladiatoriai – išvyko iš Fort Stornavėjaus. Kad pavojingas kalinys nepabėgtų, jį surakino grandine, kokia kaustomi vergai bėgliai. Jeigu muistysiesi, pasmaugs. Jo kulkšnys buvo surakintos. Ant riešų uždėti antrankiai, o veidą dengė gobtuvas. Prie liemens buvo prirakinti trys patrankos sviediniai. Nors berniukas buvo nebylys, jam vis tiek užkimšo burną, o prižiūrėtojai vis gesino jam į veidą cigarus.

Jie keliavo naktį, tiktai naktį, kol amerikiečiai nieko nenutuokdami miegojo. Buvo bijomasi, kad gali kilti riaušės, jei žmonės pamatys, kas toks čia vedamas. Pertvarkos laikai mūsų šaliai nebuvo patys laimingiausi.

Jis buvo pristatytas į advokato biurą Jutikoje, Niujorko valstijoje, ir čia susitiko su savo gynėjo atstovais. Šie nugabeno jį į turtingą ūkį Niujorke ir kurį laiką berniukas tenai gyveno su arklininkais. Bet susirgo skarlatina ir

turėjo būti iškeldintas. Daktarai sakė, kad jis tikrai mirs. Atgavęs sąmonę ir pamatęs šalia savęs porą žmonių, Džedas nepratarė jiems nė žodžio, bet šie jį slaugė tol, kol jis pasveiko. Tai buvo Estafanija Makleland ir jos tėvas Piteris. Abu daugeliu atžvilgių labai sudėtingos asmenybės. Bet jie neleido berniukui mirti arklidėse.

Tuo metu, kai berniukas vadavosi mirtimi, Lusija buvo Ispanijoje. Grįžusi ji leido jam pasilikti namuose. Kelis metus Džedas dirbo virtuvėje ir rūsiuose, užlipti į viršų jam retai tebūdavo leidžiama. Kartais jis matydavo Lusiją pro vartų pinučius. Jam buvo liepta su ja nekalbėti, jei kada sutiktų. Jis valė jai batus. Prižiūrėjo jos arklius. Miegojo po jos tėvo stogu. Jūs tuo netikite, žinau, berniukas ir pats tuo netikėjo. Ir vis dėlto taip buvo. Tais metais mūsų šalyje pasitaikydavo keistų gailestingumo apraiškų. Galbūt tai nebuvo atleidimas. Bet gailestis. Atsakomybės jausmas, dažnai nebylus, bet ne mažiau tikras.

Vilkėdamas tinkamais drabužiais, gaudamas valgyti tris kartus per dieną, miegodamas lovoje, turėdamas stogą virš galvos, jis pamažu atgavo kalbos dovaną ir tapo jei ne laimingas, tai bent jau ramesnis. Morisas Holas, škotas liokajus, mėgdavęs lankytis bibliotekose, ėmėsi jį globoti, ir vaikas pasirodė besąs imlus mokslams. Bet kai tasai malonus žmogus mirė, berniukas skaudžiai išgyveno ir kai kuriais atžvilgiais ėmė elgtis taip, kaip elgdavosi anksčiau. Piteris Maklelandas pasirūpino, kad jam būtų surastas mokytojas. Tačiau nė vienas ilgai neišbuvo. Jų auklėtinis buvo pernelyg ūmaus būdo, elgdavosi iššaukiamai ir įžūliai arba puldavo į ašaras. Nė vienas mokytojas netikėjo, kad jis gali pasitaisyti. Tada šių pareigų ėmėsi Lusija.

Kiekvieną šiokiadienį jie dirbdavo asmeninėje jos bibliotekoje, skaitydavo knygas ir rankraščius, klausydavosi

senų muzikos įrašų. Lusijai reikalaujant jie visada būdavo vieni. Ji nenorėjo jokio pagalbininko, netgi savo tėvo. Jos broliams buvo draudžiama užeiti. Jis mokėsi lėtai, tasai berniukas, sukėlęs jai tiek skausmo. Lusija kantriai ir ryžtingai jam padėjo. Metų laikai keitė vienas kitą, ir tarp to kambario Manhatane sienų juodu vis dažniau patirdavo stebėtiną vienybės jausmą. Ar ji atleido? Galime numanyti, kad taip. Ji nekalbėjo apie savo jausmus. Ir niekada, kiek žinau, – o aš išstudijavau visus išlikusius jos dokumentus, – nepatikėjo popieriui, kas paskatino ją taip elgtis. Tai sudėtingi klausimai. Galbūt ji pati troško atleidimo. Tie, kurių gailestingumo geidžiame, kartais negali jo suteikti, bet vis tiek jų to prašome, nes jie šalia mūsų. Varginanti našta. Žvelgdami vienas į kitą mes regime vaiduoklius. Bet, kai įsivaizduoju ją, vedančią tą berniuką iš tamsos, kurioje jis tūnojo, aš tikiu, kad gyventi verta.

Džedas Munis buvo ypač gabus muzikai, ir, nors ir keista, kalboms. Sulaukęs aštuoniolikos jis susikalbėdavo prancūziškai, gebėjo ispaniškai perskaityti vaikišką psalmyną, lotyniškai asmenuoti paprastesnius veiksmažodžius. Laikui bėgant jis liovėsi tęsęs žodžius, kaip įprasta Luizianoje, ėmė trumpiau tarti balsius ir kalbėjo it koks mažas princas. Berniukas vis dar elgdavosi keistai, tačiau dauguma Džedo Munio dabar jau sąmoningų keistenybių buvo labai iškalbingos. Ilgainiui savo naujos aplinkos žmones jis ėmė vadinti meiliai it šeimos narius. Piteris Maklelandas tapo „dėde“, našlaujanti jo sesuo – „teta Vinfild“, senyva jų motina – „*abuela*“, ispaniškai tai reiškia močiutę, nors, manau, ji nesmagiai jausdavosi dėl tokio jo noro suartėti. Ši grėsminga senolė nemėgo, kaip pati sakydavo, „prastakalbių“ ir susidūrusi su jais tik šaltai perkreipdavo lūpą. Tačiau kreiptis į visus namiškius

kaip į gimines tapo keistu berniuko įpročiu, ir, kiek yra tekę girdėti, niekas tam nepriešTaravo. Tetos titulu būdavo pagerbiamos virėja ir kambarinė, taip pat beveik visos moterys, kurios išbūdavo namuose ilgiau nei valandą, o arklininkas Maiklas Svinis iš Roskomono grafystės buvo meiliai vadinamas „dėde Miku“ arba „Maikseru“, na o šis savo ruožtu paauglį vadino „mažuoju pusbroliu“. Tuos namus aplankęs genealogijos specialistas būtų ne juokais suglumęs.

Gandai apie liūdnus įvykius Teritorijoje vis dar sklido, buvo kalbama apie prasto vardo žurnalistą, ketinantį viską aprašyti knygoje, kurioje neva bus drabstomasi purvais. Susirūpinęs Piteris Maklelandas pasiūlė berniukui pasikeisti pavardę. Jis dėkingai sutiko priimti savo globėjo pavardę ir išėjo su ja į pasaulį. Atėjus laikui užsienyje jis baigė koledžą, vedė ir susilaukė trijų vaikų, Piteris Maklelandas juos tiesiog dievino. Girdėjau, kad šis griežtas senas ponas, retai tekalbėjęs apie savo jausmus, pamilo savo globotinį kaip tikrą sūnų.

O Lusijos Kruz Makleland istoriją kai kurie skaitytojai galbūt jau žino. Netekusi jųdviejų su O'Kifu dukrelės – ji buvo vardu Marija Elena ir mirė sulaukusi penkių mėnesių – ji paniro į sielvartą, ir, manau, niekada iki galo nebeatsigavo. Tačiau kitus vargus ji pakėlė, nes niekad nestokojo ryžto ir gyvenimo džiaugsmo, tai jautė kiekvienas, kas tik ją pažinojo. Ji buvo viena pirmųjų moterų, Harvardo universitete gavusių daktaro laipsnį, ir tapo viena iš Amerikos poezijos *stellae minorea**. Iš pradžių prisidengdavo Čarlzo Chimeneso Kerolio slapyvardžiu, o vėliau, kaip vertėja, pasirašydavo savo pačios mergautine

✦

* žvaigždelių (*lot.*).

pavarde, nors dažnai gailėdavosi ją atskleidusi, nes visai netroško būti atpažinta. Išleido du dėmesio vertus romanus: „Gramersi parkas“ ir „Upės“ (trečiąjį, kurį pavadino „Rikardas Konolis“, daug sykių perrašinėjo, kol galiausiai sunaikino kaip beviltišką), bet poezija jai atnešė kuklią šlovę, kokią tais laikais būdavo įmanoma įgyti Amerikos literatūroje. Didžiojo Nikaragvos poeto Felikso Rubeno Garsijos Sarmiento, literatūros mėgėjams žinomo kaip Rubenas Darijus, eilėraščiai, jos išversti į anglų kalbą, tapo pavyzdiniais tekstais. Lusija taikė savitą metodą susidoroti su liaupsėmis – jas išjuokdavo. Skaitydama giriamąją recenziją ji mintyse po kiekvieno sakinio įterpdavo žodelį „ne“. Manau, ji jautė, kad liaupsės yra pavojingas narkotikas, ypač kai jį vartoja rašytojas. Bet, žinoma, tai galėjo būti tik poza. Galbūt santuoka ją išmokė savigynos. 1910-aisiais buvo išleista jos padrika biografinė monografija. Kaip jos autorius pernelyg šios knygos nerekomenduoju.

Vyrai visada žavėjosi Lusija, o ji taip pat juos mylėjo. Buvo užmezgusi tokių romanų, kad palyginti su ja Florija Toska būtų atrodžiusi it santūrumo įsikūnijimas. Daug kas jai piršosi, taip pat ir pats Darijus, – jis, nors ir daug už ją jaunesnis, užvertė ją daugiaskiemeniais meilės prisipažinimais. („Kaip ir beveik kiekvieną moterį, kurią tik pažinojo, – dažnai sakydavo ji. – Ypač po to, kai vedė.“). Lusija buvo dar sykį trumpai ištekėjusi, tačiau santykiai nesusiklostė. Dėl asmeninių priežasčių nenorėčiau čia plačiau apie tai rašyti. Ji ėmė jausti, kad O'Kifas buvo jai skirtasis vyras, ilgainiui ji tapo tikra Lotynų amerikiete ir vertino šiuos dalykus senamadiškai. Gal ir keista, bet Lusija daugeliu atžvilgių man atrodo tvirčiausio tikėjimo Romos katalikė iš visų mano pažįstamų.

Vėlesniais metais ji turėjo artimą draugą, su kuriuo eidavo pasivaikščioti arba lankydavosi rečitaliuose. Jis buvo našlys, per karą tarnavo kavalerijos karininku. Manau, tai buvo artima, švelni draugystė, tačiau paaiškėjus, kad jis, kaip ir kiti, puoselėja viltį jų santykius įteisinti, Lusija švelniai, bet ryžtingai jį atstūmė. Tai buvo tasai leitenantas, klausinėjęs ją Fort Stornavėjaus tribunole. Lusija jį vadindavo *El Interrogador**.

Ji mirė prieš vienuolika metų Airijoje, Veksforde, mieste, kuriame lankėsi tris kartus ir buvo karštai mylima jo gyventojų. Prieš mirtį ji galvojo apie Džeimsą O'Kifą, nesuprantamiausiąjį iš vyrų. Jautė, kad jis netoliese. Atrodė laiminga. Paprašė, kad ją perneštų arčiau lango, ant sofos, kurią jis dažnai minėdavo, – iš čia vaikystėje jis stebėdavo amerikiečių grūdų laivus, stovinčius uoste, – čia ji ir išleido dvasią, tyliai, be didelio skausmo, savo devyniasdešimt trečiųjų lapkritį.

XIII

Nedaug belikę gyvų O'Kifo būrio veteranų, bet keli jų vis dar tarp mūsų, ir jie niekada neturėtų būti pamiršti. Kasmet liepos ketvirtąją jie susirenka ir žygiuoja Penktąja gatve į Vašingtono aikštės parką. Čia sukalbama malda ir sutrata būgnai. Žinoma, sakomos ir kalbos. Iššaunama iš senos patrankos. Kartais ateina buvusių konfederatų, – senų, pražilusių, išblyškusių airių. Rankose jie spaudžia rožinius ir krepšius su sumuštiniais, nejaukiai jausdamiesi šiame šiaurės mieste. Vašingtono aikštės parke esu girdėjęs

* Kvotėju (*isp.*).

aidint maištininkų šūkius, kai priešai, sukandę dirbtinius dantis, spaudė vieni kitiems rankas.

Pasibaigus oficialiai ceremonijai, tie O'Kifo šalininkai, kurie dar pajėgia, – o jų stebėtinai daug, turint omeny jų amžių ir prastą sveikatą, – vėl sustoja į rikiuotę. Per varginantį Manhatano liepos karštį procesija žygiuoja Brodvėjumi į Baterijos parką. Pro parduotuvėles ir batų blizgintojus, tatuiruočių salonus ir pigius restoranus, per dulkiną vidurvasario žvyrą. Pro tuos it stuburo slanksteliai kylančius bokštus, kuriais taip didžiuojasi architektai, taip pat ir mes visi, nes jie šaukte šaukia, koks nesutramdomas yra Niujorkas. Praeiviai spokso. Kai kurie krautuvininkai siūlo vandens, tačiau man retai yra tekę matyti, kad procesijos dalyvis būtų sulėtinęs žingsnį ir stabtelėjęs atsigerti. Jie seni, bet jie eina, važiuoja invalido vežimėliais. Kai kuriems amputuotos galūnės, kiti akli. Kartais su jais kartu traukia ir vaikai, manyčiau, provaikaičiai, jie lydi senolius įsikibę į jų uniformų rankoves. Per karą šie paliegę vyrai patys buvo vaikai; dabar jie ir vėl atrodo vaikiškai.

Prie Baterijos sienų jie mintyse pasimeldžia. Nežinau kodėl, bet malda visada nebyli. Lelijų vainikas palaiminamas ir metamas į uostą, iš kur daugelis jų alkanų protėvių pirmą kartą įkėlė koją į Amerikos žemę. Jie dainuoja karo dainą, parašytą jiems per Amerikos pilietinį karą, kaip visi mano, Lusijos, bet iš tikrųjų greičiausiai O'Kifo.

Žygiuojam drąsiai mes kovot už Sąjungą valstijų
Šventai prisiekę nepaleist iš rankų kario kalavijo.

Etcetera.

Paskutinį kartą, kai stebėjau šią ceremoniją, o tai buvo pernai liepą, jie šaukė „Valio!" pagerbdami grupelę ame-

rikiečių, praėjusią žiemą išvykusių į Europą kovoti su fašizmu; tarp jų buvo airių. Kiti prisidėjo prie vykstančiųjų į Jaramą, Saragosą, Madridą ir Valensiją. Vieni šiuos vyrus laikė herojais, kiti – nenaudėliais, spauda kartais juos vadino komunistais. Jie susibūrė po nužudyto revoliucionieriaus vėliava. Abraomo Linkolno brigada.

XIV

O'Kifo atminimą apipynė keistos istorijos. 1902-aisiais Vičitoje, Kanzase, mirštantis Alabamos plėšikas dvasininkui prisipažino, kad jis ištraukė sužeistą gubernatorių iš Misūrio dar gyvą, bet po valandos, supratęs, kas jis toks, nužudė ir apdėjo akmenimis. Šis šiurpus įvykis neva nutikęs už keturių mylių pasroviui nuo Fort Stornavėjaus, siauroje akmenuotoje įlankėlėje, kur tasai banditas ieškojęs sidabro. Prie gęstančio valkatos lovos susirinko būrys federalinių maršalų, bet jis netikėtai pasveiko ir paneigė savo pareiškimą, girdi, tuo metu kliedėjęs, o Misūrio akyse nematęs. Vis tiek buvo pasiųsta kareivių iššvalgyti jo minėtą vietovę. Jokio kūno nei kapo rasti nepavyko.

Dar keistesnė istorija apie Misūrio mumiją. 1904-aisiais dviem įsimylėjėliams susitikus šiauriniame upės krante Fort Mide, vaikinas neteko pusiausvyros, nuslydo nuo kranto ir pataikė nukristi ant siaubingo radinio. Tai pasirodė besąs žmogaus kūnas, nuo galvos iki kojų apvyniotas purvinais tvarsčiais; jis gulėjo lapų pilnoje duobėje uolos papėdėje. Skrodimas parodė, kad lavonas esąs vidutinio amžiaus vyro, penkių pėdų ūgio, „atsikišusiu smakru", bet liko neaišku, nei kiek jis ten išgulėjo, nei kokia buvo jo baigtis. Prieš suvyniojant kūnas buvo išdarinėtas, tokia

praktika būdinga kai kuriems čiabuviams. Po Teritoriją pasklido pasakojimų, kad štai pagaliau rastas O'Kifas, kad inicialus Dž. K. O'K. vis dar galima įžiūrėti skalbyklos etiketėje, bet šiam kino filmą primenančiam dalykui pagrįsti nebuvo nė menkiausio įrodymo. Galima nujausti, kad čia nagus bus prikišęs koks Vakarų žurnalistas. Iš ligoninės, kur koroneris atliko tyrimą, mumija buvo pavogta, vėliau sklido kalbos, kad ją matė keliaujančių čigonų mugėje. Sakoma, kad ją rodė už dvidešimt centų (už dolerį žmonės galėdavo nusifotografuoti pasisodinę mumiją ant kelių), kol galiausiai, musėms ir klajokliškam gyvenimui padarius savo darbą, ji buvo išmesta į Ohajo upę. Apmaudu. Būčiau mielai nusipirkęs savo kolekcijai. Tik mano žmonai tokio pirkinio jau būtų buvę per daug.

*¿Quién Sabe?** – šitaip vadinasi paskutinis niekur nespausdintas Lusijos eilėraštis. O aš su jumis atsisveikinsiu keista savo paties istorija.

Prieš daugelį metų, nesakysiu tiksliai prieš kiek, lankiausi mažame Nikaragvos miestelyje San Chuane del Sūre, bet nenorėčiau atskleisti, kodėl.

San Chuanas yra mažas, bet nestokojantis žavesio pueblas, įsikūręs pasagos formos įlankoje netoli *frontera*** su Kosta Rika. Prisimenu vakarų pusėje, horizonte, stūksantį vulkaną, jis toks atšiaurus, juodas, vis dar rūkstantis po dviejų šimtų metų, bet gal aš ką nors painioju – po ranka neturiu jokių užrašų. Rašau vėlai naktį.

Dar prisimenu rančas, kavamedžių laukus, *campesinos**** lūšneles ir kunigo namus; sklido kalbos, kad juose

* Kas žino? (*Isp.*).
** siena (*isp.*).
*** valstiečių (*isp.*).

vaidenasi. Netoliese yra ištakos galingos upės, nešančios savo vandenis šimtus mylių į rytus, į *Lago de Nicaragua** (vietos gyventojai jį vadina *Mar dulce* – Saldžiąja jūra), tada per klastingas džiungles, per mangrovių pelkes, kurių nerasi jokiam žemėlapy, vis tolyn į rytus iki *Costa Atlantica***, krašto, kuriame gyvena tamsiaodžiai, kurių kalboje justi Londono koknių akcentas. Jie ne metisai ar indėnai, o Karibų vergų palikuonys. Jų miestas vadinamas Blufildsu.

San Chuano žmonės sakė, kad iš to moskitų rojaus kartą per metus laiveliu atplaukia keistuolis *Caudillo* – taip jie vadina didiką ar žemvaldį, nors tai gali reikšti ir stiprų žmogų, valdovą. Jis esąs senas kaip Adomo tėvas (toks spalvingas jų posakis). Jo veidas išvagotas milijono raukšlelių. Senio akiniai traukia akį, mat jų stiklai tamsiai purpuriniai tarsi šunvyšnė, atrodo, lyg būtų padaryti iš vyno butelių dugnų. Per miestą, iki palūkininko baro *Calle Massaya* kontrabandininkų kvartale, jį atneša tarnas. Čia jis kaskart įkeičia maišelį brangakmenių. Nešlifuotų Misūrio safyrų.

Kasmet būna tas pats. Sauja Jogo tarpeklio safyrų. Regis, jis turi neišsenkamas jų atsargas. Senis niekad negaudavo tiek, kiek jie verti, – palūkininkas jį apgaudavo, – bet jis kasmet grįždavo. Pasirašydavo dokumentus nereikalaudamas kvito, nė karto nepasiderėjo, visada leisdavosi apiplėšiamas. Maža to, jis nė nesikalbėdavo su lombardininku ar jo žmona, žodinį bendravimą palikdamas *sirviente****. Tada šis nunešdavo jį į bažnyčią baltintomis sienomis, ir jos

* Nikaragvos ežerą (*isp.*).
** Atlanto pakrantės (*isp.*).
*** tarnui (*isp.*).

vėsoje jis apie valandą ilsėdavosi. Niekam nėra tekę matyti jo klaupiantis, jis sėdėdavo tiesus it antkapis, pasidėjęs ant kelių suglamžytą sombrerą. Tarnui ištiesdavo kelis banknotus iš piniginės, o šis paduodavo juos kunigui arba dėdavo į dėžutę su aukomis vargšams. Ant jos buvo užrašyta: *Para los niños y las mujeres que tienen hambre.* Alkstantiems vaikams ir moterims. O kartą, – tai man pasakė žmogus, matęs tą sceną savo akimis, – tarnas paklausė vienuolės, tuo metu stačiusios *Malinche* gėles ant altoriaus, ar ši galėtų parūpinti stiklinę vandens senyvam jo ponui, kurį labai išsekino karštis. Geroji moteris atnešė ąsotį, padavė jį tarnui, o šis tepasakė „Telaimina tave Dievas". Tą vakarą vienuolė šlavė bažnyčios navas ir ant stalo, skirto aukoms rinkti, rado kažkieno paliktą nosinę. Ji buvo rūpestingai sulankstyta ir padėta po maldaknyge. Nosinėje buvo penkiolika banknotų po šimtą dolerių.

Jis ir jo tarnas atrodė *como Quijote y Sancho Panza**. Senamadiški, lėti ir komiškai rimti. Jis segėjo paradinį kardą rūdijančiose makštyse, papuoštose nutriušusiais kutais, mūvėjo juodas nėriniuotas poniškas pirštines. Netgi elgetos nulydėdavo jį akimis, nešamą per įkaitusias dulkes, liejantį prakaitą savo juodutėliuose vilnoniuose apdaruose. Šunys ir šūkalojantys vaikigaliai sekdavo paskui keistąjį keliautoją iki prieplaukos, kur jo laukdavo valtelė. Tarno prilaikomas senis įlipdavo į ją ir atsisėsdavo ant seno sulinkusio suolo su kardu ant kelių, su juodais akiniais, tada kartu su tarnu imdavo po irklą ir tylomis irdavosi rytų pusėn.

Žmonės niekaip negalėjo suprasti, kodėl jis vykdavo į tokį tolimą kelią. Kelionė buvo labai pavojinga. Galėjai

✦

* Kaip Don Kichotas ir Sanča Pansa (*isp.*).

žūti džiunglėse. Kodėl neatsiųsdavo pasiuntinio, kokio mažo Blufildso *chacho**, kuris mielai būtų padaręs šią paslaugą, kad gautų kelias kordobas ir galėtų paūžti? Jis atsakė į šį klausimą, ir tai buvo vienintelis kartas, kai kas nors tame mieste girdėjo jį pratariant bent sakinį.

Uno no puede confiar en a un hombre que hable como un cocne. Negali pasitikėti žmogumi, kalbančiu Londono prastakalbe.

Jis grįšiąs po mėnesio ar panašiai, pasakė man baro savininkas, nes dažniausiai atvykstąs liepą, prieš užeinant liūtims. Gal man vertėtų palaukti, jei noriu jį pamatyti? *Un mes. Dos meses. No mas, hombre***. Aš rimtai svarsčiau. Bet nelaukiau. Tai veikiausiai ne jis. Galiu nusivilti.

Verčiau jau įsivaizduosiu jį tarp Blufildso lūšnelių, stebeilijantį į Atlantą, svajojantį apie Dulsinėją. Štai jis savo baimę keliančiomis akimis varsto švyturius ir girtėja nuo *Los Flores* romo. Tai tik fantazija, aš žinau. Ekspromtas ir nieko daugiau. Vis dėlto abejotina, kad jis žuvo Misūryje.

Baladė apie karą pagerbia mirusiuosius. Ši istorija apie keletą tų, kurie ištvėrė. Lusija Kruz Makleland, palaidota Airijoje; Elizabetė Longstrit, palaidota Afrikoje; ir tylusis Džedas Munis, pavardę pasikeitęs berniukas, kuris galiausiai prabilo, nes papasakojo jums šią istoriją.

Džeremijas Danielis Maklelandas,
Nusipelnęs profesorius, Kolumbija.
Penktoji gatvė 1, Niujorkas
1937 metų Kūčios.

✦

✦

* berniūkščio (*isp.*)

** Mėnuo. Du. Ne ilgiau, žmogau. (*Isp.*)

Didžiausios mano padėkos nusipelnė: mylimoji Anne-Marie Casey, mano redaktorius Geoff Mulligan, knygos agentas Carole Blake ir scenarijų agentas Conrad Williams, abu iš *Blake Friedmann Literary Agency* Londone, ir Jewerl Ross iš *Silent R Management* Los Andžele. 2005–2006 m. buvau Niujorko viešosios bibliotekos *Dorothy and Lewis B. Cullman* filologų ir rašytojų centro stipendininkas; su begaline kantrybe manimi rūpinosi bibliotekos darbuotojai ir mano kolegos, taip pat maloniai priėmė Gary Forney, Jon Axline, Lenore Puhek ir Montanos istorijos archyvo darbuotojai, kai 2005 m. gruodį buvau atvykęs rinkti medžiagos į Montaną. Ši valstija yra nepalyginti svetingesnė ir gražesnė, nei sukurtoji romane Teritorija, kuri, beje, šiek tiek kitur nukelta. Man nepaprastai padėjo Patricia Normanly, atsiuntusi nespausdintus airių kareivio, žuvusio prie Getisbergo, laiškus, Rachid Diallo, pasiūlęs savo bukletą *Time Travelers: the American Civil War,* James Kincaid (Pietų Kalifornijos universitetas), Declan Kiberd ir Anthony Roche (Dublino universiteto koledžas), Kalifornijos universiteto Deivise bibliotekos darbuotojai, John M. Hearne, Ruan O'Donnell (Limeriko universitetas) ir Justin Furlong (Nacionalinė Airijos biblioteka). Už vertimo paslaugas mano padėkos nusipelnė šie žmonės: Julia Carty, Miryam Delgado, Anthony Glavin, Eanna O'Lochlainn, dr. Seán Ó Riain, Hugo Hamilton ir Kevin Holohan. Štai dar žmonės, kuriems ypač noriu padėkoti: mano tėvas Sean O'Connor, Monica Casey, Eimear O'Connor, Judy Finnegan, Richard Madely, Amanda Ross, Natalie Fox, Beth Humphries, Madeleine Keane, Briony Everroad ir Rosa Bruno, taip pat Peter Ward, profesionalus ir rūpestingas šios knygos dailininkas. „Kočizas ir Džonis Griausmas" yra perrašyta *Morrissey and the Russian Sailor*, kurios įrašą padarė Konemaros senovinio stiliaus dainų atlikėjas Seosamh O'hÉanaí (Joe Heaney) ir kiti. „Vakarų Griausmo bliuzui" įtaką padarė Huddie Ledbetter's *Out on the Western Plain* (išimtinėmis teisėmis ją užrašė velionis

Rory Gallagher). Derek Warfield ir David Kincaid užrašė Pilietinio karo airių balades. *The Works Progress Administration* užrašė interviu su buvusiais vergais 1930 m. *The Emergence of Black English: text and commentary*, leid. Bailey, Maynor, Cukor-Avila drauge su kopijomis ir komentarais. Kai kurie kopijų ortografiniai elementai atsispindi Elizabeth Longstrit prisiminimuose.

Jeigu nepažymėta kitaip, daugumos fotografijų ant stiklo („šlapio kolodijaus" technika) iš Kongreso bibliotekos rinkinio „Rinktinės Pilietinio karo fotografijos, 1861–1865" (šifrai žemiau), sukūrimo vadovas – Mathew Brady. Mano padėkos nusipelnė Kathryn Blackwell iš Informacijos sektoriaus. Kongreso bibliotekos tvirtinimu, apribojimų jas spausdinti nėra. 7 p.: „Pitersbergas, Virdžinija. Federalų šautuvų gubos; toliau namai", 1865 m. balandžio 3 d. LC-B8I1-3229. 31 p. Tikras pavadinimas – „Švietimo valdybos kandidatai, pasisakantys prieš Biblijos skaitymą mokyklose". Galima rasti: <www.assumption.cdu/acad>, paviešinta *Harpe'rs Weekly*, 1850. 91p.: „Čatanuga, Tenesio valstija, apylinkės. Trikojis įspėjamasis ženklas, kurį pastatė Jungtinių Valstijų Pakrantės topografinės tarnybos kapitonai Dorr ir Donn ant Apžvalgos kalno Sakyklos uolos", 1864 m.(?) LC-B8I1-3661. 149 p.: „Pitersbergas, Virdžinijos valstija. Konfederatų fortifikacijos su apsauginiu pylimu už jų", 1865. LC-B811- 3302. 168 p.: „Vieta nežinoma. Gydytojas balzamuoja kareivio kūną", tarp 1860 ir 1865 m. LC-B8I1-2531. 223 p.: „Baltųjų ąžuolų pelkė, Virdžinijos valstija." 1862 m. tarp gegužės ir rugpjūčio mėnesio. LC-B811-2601. 265 p.: Vergų bausmės prietaiso piešinio nuotrauka. LC-USZ62-31864. 319 p.: „Džeimso upė, Virdžinijos valstija. Batlerio žemsiurbė, paskandinta konfederatų sviedinio 1864 m. per Padėkos dieną." LC-B811-2550. 383 p.: „Airija per amžius.", išpausdino, išleido William Holland, Londonas, 1799 metų kovą. 519 p.: „Berniuko kareivio portretas." *Morris* galerija Kamberlande, Našvilyje, Tenesio valstijoje, tarp 1860 ir 1865 m. 1961 m. perfotografavo Elsie G. Redman, LC-B8184-10573. 558 p.: „Našvilis, Tenesio valstija. Įtvirtintas

geležinkelio tiltas per Kamberlando upę", fotografas George N. Barnard, 1864. LC-B811- 2642. 597 p.: „Grupinis kareivių portretas", tarp 1860 ir 1865 m., perfotografuotas 1961 m. Nedatuota kopija padaryta iš ferotipijos Kongreso bibliotekoje. G. K. Holmes, Comwall Bridge, Conn. Fotografinis atspaudas. LC-B8184-10694.

Bet koks Pilietinio karo šaltinių sąrašas bus nepilnas, jeigu į jį nebus įtrauktas toks šedevras kaip *The Civil War: A Narrative,* kurį parašė Shelby Foote ir puiki PBS dokumentinė medžiaga apie konfliktą, kurią parengė Ken Burns. Visų karo mūšių chronologiją, kurią parengė Don Harvey, rasite <http://users.aol.com/dlharvey>. *Redemption Falls* yra grožinės literatūros kūrinys, leidęs sau atitolti nuo istorinių ir geografinių faktų ir nepretenduojantis į vadovėlinį patikimumą. Kare dalyvavo daugiau kaip šimtas tūkstančių airių imigrantų, bet šiuose puslapiuose airių *brigade* nėra garsioji Niujorko 69-oji brigada ir Dždedo Munio kontingentas nėra joks realiai egzistavęs batalionas. Airijos istorijos studentai galėtų pamanyti, kad Džeimso O'Kifo gyvenimo istorija turi panašumų į tokio istorinio veikėjo, kaip Thomas F. Meagher (žr. pastarojo *Memoirs, Comprising the Leading Events of his Career Chronologically Arranged, With Selections From his Speeches, Lectures and Miscellaneous Writings, 1892*), bet O'Kifas yra literatūrinis personažas, kaip ir visi kiti šiame romane, o ne realiai gyvenusių asmenų maskuotė. Paminėtini tokie TFM ir jo draugų išsamių studijų autoriai, kaip Gary Forneys, *Thomas Francis Meagher,* leid. John M. Hearne ir Rory T. Cornish, *Thomas Francis Meagher, The Making of an lrish American,* Thomas Keneally *American Scoundrel,* William H. Lamers *The Thunder Maker,* Kirk Mitchell *Fredericksburg,* Lenore Puhek *The River's Edge,* Reg Watson *The Life and Times of Thomas Francis Meagher* ir Richard S. Wheeler *The Exile.* Iš kitų darbų apie airių kovotojus paminėtini Susan Provost Beller, *Never Were Men* So *Brave: The Irish Brigade During The Civil War,* Frank A. Boyle, *A Party of Mad Fellows: The Story of the Irish Regiments in the*

Army of the Potomac; William J. K. Beaudot, leid., *An Irishman in the Iron Brigade: The Civil War Memoirs of James P. Sullivan, Sergt., Company K, 6th Wisconsin Volunteers;* Joseph G. Bilby, *The Irish Brigade in the Civil War: The 69th New York and Other Irish Regiments of the Army of the Potomac;* William Corby, *Memoirs of Chaplain Life: Three Years With the Irish Brigade in the Army of the Potomac;* James P. Gannon, *Irish Rebels, Confederate Tigers: The 6th Louisiana Volunteers, 1861–1865;* Ed Gleeson, *Rebel Sons of Erin: A Civil War Unit History of the Tenth Tennessee Infantry Regiment (Irish) Confederate States Volunteers; Commanding Boston's Irish Ninth: The Civil War Letters of Colonel Patrick R. Guiney, Ninth Massachusetts Volunteer Infantry;* Lawrence Frederick Kohl, leid., *Irish Green and Union Blue: The Civil War Letters of Peter Welsh, Color Sergeant 28th Massachusetts Volunteers;* Daniel George Macnamara, leid., *The History of the Ninth Regiment: Massachusetts Volunteer lnfantry, June 1861–June 1864;* John Mahon, *New York's Fighting Sixty-Ninth: A Regimental History of Service in the Civil War's Irish Brigade & the Great War's Rainbow Division;* Kelly J. O'Grady, *Clear the Confederate Way!: The Irish in the Army of Northern Virginia;* J. Vincent Noonan, *Forty Rounds: An Irish Regiment in the Civil War;* Philip T. Tucker, *The Confederate Irish.*

Didžiausios padėkos nusipelnė mylimieji mano sūnūs James (7 m.) ir Marcus (3 m.) už tai, kad ištvėrė tą laiką, kol tėvas buvo išvažiavęs rašyti šio romano, ir už tai, kad dažnai demonstravo jam maištininkų šūkius. Paskutinis valio – jiems.

I dalis. KARO PABAIGA ✦ 7
1 skyrius. Našlaitė ✦ 9

II dalis. REDEMPŠEN FOLSAS ✦ 31
2 skyrius. Kalnų teritorija – šiaurryčių kvadrantas ✦ 33
3 skyrius. Bet aš, toks jaunas ir įsimylėjęs, be jos gyventi negaliu ✦ 40
4 skyrius. Besisukanti virvė ✦ 46
5 skyrius. Netrukus būsime laisvi ✦ 54
6 skyrius. Dar vienam šauniam kareiviui padėk, Dieve, kryžių nešt ✦ 56
7 skyrius. Visi mano išbandymai ✦ 67
8 skyrius. Brangioji Erina ✦ 71
9 skyrius. Keliausiu namo pas Dievulį, sudie jums, sudie ✦ 73
10 skyrius. Sudie sakau tau, meile apgaulinga ✦ 87

III dalis. AKMENŲ PLYNAUKŠTĖ ✦ 91
11 skyrius. Putoja upė kaip aistra krūtinėj, o aš nemoku plaukti ✦ 93
12 skyrius. Gyvenk su manimi, būk mano mylimoji, arba Kodėl Lusija atvažiavo į Teritoriją ✦ 95
13 skyrius. Demono žemė ✦ 109
14 skyrius. Vakarai pabudo ✦ 127
15 skyrius. Tikiu, kad Abraomas Linkolnas vis tiek mane pakvies ✦ 144

IV dalis. PAMIŠĖLIS DŽEDAS MUNIS ✦ 149
16 skyrius. Aš neturiu namų ✦ 151
17 skyrius. Nepatenkintas šerifas ✦ 153
18 skyrius. Viešpatie, nuvesk mane į Jordaną, kad jo vandenyje nusiplaučiau savo nuodėmę ✦ 157
19 skyrius. Narsus mažasis būgnininkas, jis gimė Luizianoj ✦ 169
20 skyrius. Sveikas atvykęs, mielas nepažįstamasai ✦ 179

21 skyrius. Teįtrūks amžinoji uola, tepriglaus mane savyje ✦ 180
22 skyrius. Lik sveika, mano vienintele tikroji meile ✦ 187
23 skyrius. Sekimas ✦ 191
24 skyrius. Prie krantų Solt Leik Sičio, mylimoji, prigludau ir verkiau ✦ 192
25 skyrius. Sekimas ✦ 197
26 skyrius. *Mi Tia Lucia*, arba Ispanė ✦ 198
27 skyrius. Aš mylimajam dovaną vežiau, težino, kad myliu ✦ 220

V dalis. BALANDIS KALNUOSE ✦ 223
28 skyrius. Šiandien aš girtas, blaivus nebūnu, tokia dalužė šaunaus klajūno ✦ 225
29 skyrius. Ateik, pavasari, tada ir vėl visi mylės ir tuoksis ✦ 227
30 skyrius. Aš jau nebūsiu jaunas niekada, kol pakelėj nesužaliuos lazda ✦ 236
31 skyrius. Sekimas ✦ 260
32 skyrius. Tu palieki mane, brangioji ✦ 261

VI dalis. DŽONIO GRIAUSMO BALADĖS ✦ 265
33 skyrius. Džonio Griausmo tėvo atvykimas iš Airijos ir jo gimimas, arba Juk žmonės visi esam broliai! ✦ 267
34 skyrius. Nusikaltėlio darbai ✦ 269
35 skyrius. Velnių kunigaikštis kelyje ✦ 271
36 skyrius. Autentiška Tenesio Džonio Griausmo paskutinė valia ir testamentas, arba Leiskis žemyn, dryžuotažvaigžde vėliava ✦ 287
37 skyrius. Jėzau, sutraukyk mano grandines ✦ 290
38 skyrius. Vakarų Griausmo bliuzas ✦ 298
39 skyrius. Atkeršyk, nusikaltėlis suriko atkišęs priekin koltą ✦ 300
40 skyrius. Kreolė aprauda Džonį Griausmą ✦ 305
41 skyrius. Džoni, aš juk tavęs nepažinojau ✦ 307
42 skyrius. Tikra kaip Evangelija istorija apie Kočizą ir Džonį Griausmą ✦ 315

VII dalis. GARLAIVIŲ PLAUKYMO METAS ✦ 319
43 skyrius. Tai vis dėl to paties pamokslininkas savo Bibliją užverčia ✦ 321
44 skyrius. Ji visai nebenori manęs ✦ 323
45 skyrius. Vaikas be tėvo ✦ 333
46 skyrius. Ji toli nuo šalies, kur jaunasis jos didvyris miega ✦ 357
47 skyrius. Sekimas ✦ 370
48 skyrius. Štai neški žiedą gryno aukso, brangakmenis jame. Tik tegu ji nesako niekam, kad Silvertone laukiu jos slapčia ✦ 372
49 skyrius. Konfederatų banditas Kolas Džonas Maklorensonas apiplėšia slaptąjį federalų garlaivį „Viljamas H. Harisonas" prie Fort Kodžio, Kalnų teritorijoje, 1866 metais, arba Baladė apie vienišus ąžuolus ✦ 380

VIII dalis. KARTOGRAFAS ✦ 383
50 skyrius. Išlikę dienoraščio puslapiai ✦ 385
51 skyrius. Audra, arba Eilutės po kivirčo prie antrosios gatvės ✦ 412
52 skyrius. Nesiklausykite, patiklios gražuolytės, meilių kareivio žodžių ✦ 414
53 skyrius. Daugiau aš nebepasiliksiu, nes meilės nebėra ✦ 421
54 skyrius. O kurgi manoji pradingus mergaitė? ✦ 423
55 skyrius. Šaunus plėšikas aš, brolyčiai, ir myliu tėviškę karštai ✦ 439
56 skyrius. Kelionėn trauksiu aš ✦ 444
57 skyrius. Per visas girias pavojingas pražygiavo princas narsus ✦ 453
58 skyrius. Švintanti diena ✦ 455
59 skyrius. Kur susilieja upių vandens ✦ 458
60 skyrius. Vieni nužudo išsitraukę kardą, kiti – pamirkę plunksną ✦ 463
61 skyrius. Žiūrint į pono O'Salivano nuotrauką ✦ 474
62 skyrius. Vergai ✦ 476
63 skyrius. Sekimas ✦ 485
64 skyrius. Aš vėl pamatysiu savo mielą motušę ✦ 488

65 skyrius. Aš turėsiu plantaciją šitų dieviškų žemių ✦493
66 skyrius. *Les Adieux* ✦494
67 skyrius. Apologija ✦504
68 skyrius. O Dieve, sergėk mano vaiką ✦505
69 skyrius. Jėzau, Jėzau, neleisk man mirti apleistam ✦509
70 skyrius. Jei paliks mane mylimoji, aš nelaukdamas rasiu sau kitą ✦511
71 skyrius. Žuvelę gaudome sliekais, o žmogų – pažadais ✦516

IX dalis. PABAIGA ✦519
72 skyrius. Ištrauka iš „Tyrimo komisijos išvadų dėl tam tikrų įvykių, įvykusių pernai prie Fort Stornavėjaus kalnų teritorijoje ir įvairiose kitose vietose“ ✦521
73 skyrius. Paskutinis apaštalų pasijodinėjimas ✦526
74 skyrius. Išlikęs gubernatoriaus laiškas berniukui Tasmanijoje ✦559
75 skyrius. 10 Džonio Griausmo „Dievo įsakymų“ ✦571
76 skyrius. Pasakojimas apie paskutines valandas prieš įvykstant nelaimei ✦572
77 skyrius. Upė ✦592

Epilogas. *LA FANCIULLA DEL WEST* ✦597
Koda ✦599

Padėkos žodis ✦624

O'Connor, Joseph

Oc24 Atpirkimo krioklys: [romanas] / Joseph O'Connor; iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė. – Vilnius: Mintis, 2009. – 632 p. – (Šiuolaikinis Europos romanas, ISSN 1822-721X)

ISBN 978-5-417-00984-6

Romane atsiskleidžia nepaprastas autoriaus išradingumas kuriant intriguojantį siužetą, daugiasluoksnę reikšmių ir prasmių struktūrą. Kaitaliojant įvairius stilius sukurtas dinamiškas epinis pasakojimas, nukeliantis į XIX a. Ameriką.

Tai pasakojimas apie karą, neapykantą ir gailestingumą, apie gydančią atlaidumo galią, apie gyvenimą svetimoje žemėje, apie meilę, išbandomą didžiausiais kraštutinumais.

„Atpirkimo krioklys", kritikų pripažintas vienu geriausių rašytojo kūrinių, yra romano „Jūros žvaigždė" tęsinys ir trečioji O'Konoro knyga serijoje „Šiuolaikinis Europos romanas".

UDK 891.62-3+820(417)-3

Joseph O'Connor
ATPIRKIMO KRIOKLYS
Romanas

Iš anglų kalbos vertė
Nijolė Regina Chijenienė

Redaktorė *Kristina Daunortienė*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Maketuotoja *Danutė Navickienė*

Leidykla „Mintis", Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius
Spaustuvė „Sapnų sala", S. Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius

1865-ieji. JAV pilietinio karo pabaiga. Prieš aštuoniolika metų laivas „Jūros žvaigždė“ prisišvartavo Niujorko uoste. Tuo laivu atplaukusių keleivių duktė keliauja per nusiaubtą Ameriką ieškodama savo jaunesniojo brolio, kuris, kaip daugybė kitų to meto berniukų, buvo įtrauktas į pilietinio karo sūkurį.
Jos kelionė bus reikšminga daugeliui, regis, visiškai tarpusavyje nesusijusių žmonių. Įsimylėjusiam kartografui, gražuolei poetei, maištininkui banditui, buvusiai vergei, pabėgėliui berniukui ir ūmaus būdo revoliucionieriui Džeimsui O'Kifui, vadovavusiam airių imigrantų būriui Sąjungos kariuomenėje, vėliau paskirtam laikinuoju gubernatoriumi į Vakarų kalnų teritoriją. Šioje Teritorijoje susikryžiuoja visos siužetinės linijos, ir viskas susiklosto kitaip, nei tikėtasi.

Džozefas O'Konoras (Joseph O'Connor) – šiuolaikinis airių rašytojas (g. 1963 m. Dubline), daugiau nei dešimties literatūriniame pasaulyje itin vertinamų knygų, išverstų į daugelį pasaulio kalbų, autorius. „Atpirkimo krioklys“ – ketvirtas autoriaus romanas, leidžiamas lietuvių kalba. Jau išleista: „Pardavėjas“ (2000), „Kaubojai ir indėnai“ (2005), „Jūros žvaigždė“ (2007).

Aš įsitikinęs, kad rašantysis turi siekti ne tiek išreikšti save, kiek išmokti kuo geriau papasakoti istoriją – tokiais žodžiais ir tokia tvarka, kuri yra vienintelė tinkama. Atrodo, paprastas uždavinys, bet man tai sunkiausias gyvenime dalykas.

Literatūra atskleidžia mums pasaulį ir spinduliuoja šviesą. Iš tikrųjų ji kviečia mus išgyventi kito žmogaus skausmą ir laimę. Keistas paradoksas, kad tapatindamiesi su vienu ar kitu personažu, mes geriau pažįstame patys save.

ISBN 978-5-417-00984-6

www.mintis.eu